

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІНІҢ
ШЫРАҚБЕК ҚАБЫЛБАЕВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ АКАДЕМИЯСЫ

**ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ
ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ ЖӘНЕ ҚЫЗМЕТІ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ**

*Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы
материалдары
2020 жылғы 23 қазан*

**ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНОВ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ**

*Материалы Международной научно-практической
конференции
23 октября 2020 года*

**ORGANIZATION AND ACTIVITY OF THE INTERNAL
AFFAIRS BODIES ON THE MODERN STAGE:
PROBLEMS AND WAYS OF SOLVING THEM**

*Materials of the International scientific and practical
conference
October 23, 2020*

Қостанай

ӘОЖ 351.74
КБЖ 67.401.213
Қ 16

Басуға Қазақстан Республикасы ПМ Ш. Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясының Ғылыми кеңесімен ұсынылған

Жалпы редакциясын басқарған

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының бастығы,
заң ғылымдарының докторы, доцент, полиция полковнигі
Н.А. Бискенов

Редакциялық алқа:

з.ғ.к. С.И. Каракушев, з.ғ.к. А.Ж. Нурушев,
филос.ғ.к., доцент Г.Т. Кульжанова, пед.ғ.к., доцент Н.А. Тулкинбаев,
филос. докторы (PhD) А.С. Смышляев, филол.ғ.к. А.Б. Айсенов,
пед.ғ.к. С.В. Симонов, з.ғ.к. И.В. Слепцов, з.ғ.к. А.В. Брылевский,
з.ғ.м. К.И. Юдаков, т. м. Б.Б. Алпеисов

Қ 16 Қазіргі кезеңдегі ішкі істер органдарының ұйымдастырылуы және қызметі: мәселелері және шешу жолдары: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы материалдары. 2020 жылғы 23 қазан = Организация и деятельность органов внутренних дел на современном этапе: проблемы и пути решения: материалы Международной научно-практической конференции. 23 октября 2020 года = Organization and activity of the internal affairs bodies on the modern stage: problems and ways of solving them: materials of the international scientific and practical conference. October 23, 2020 [Электронный ресурс].– Қостанай: ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2020. – 612 б. Қазақша, орысша, ағылшынша. - 1 электрон. опт. диск. – Жүйе талаптары: процессорлар Intel Core i3 және одан көп ДК; 512 Мб және одан көп; дискжетек CD/DVD – ROM; Microsoft Windows XP және одан жоғары; SVGA 800x600.16 bit және одан көп; Internet Explorer; Adobe Acrobat Reader 8.0 және одан жоғары.

ISBN 978-601-7897-87-1

Жинақта ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясында 2020 жылғы 23 қазанда өткен «Қазіргі кезеңдегі ішкі істер органдарының ұйымдастырылуы және қызметі: мәселелері және шешу жолдары» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясына қатысқан Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы, Тәжікстан Республикасы, Беларусь Республикасының жетекші ғалымдарының, жоғары оқу орындарының оқытушылары, ғылыми қызметкерлері, докторанттары мен магистранттарының ғылыми мақалалары жинақталған.

Ішкі істер органдары, ҚАЖ қызметкерлеріне, ведомстволық оқу орындарының оқытушыларына, магистранттарына және курсанттарына арналған.

ӘОЖ 351.74
КБЖ 67.401.213

ISBN 978-601-7897-87-1

© ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы, 2020

УДК 351.74
ББК 67.401.213
К 16

Рекомендовано к печати Ученым советом Костанайской академии МВД
Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

Под общей редакцией

начальника Костанайской академии МВД РК им. Ш. Кабылбаева,
доктора юридических наук, доцента, полковника полиции
Биекенова Н.А.

Редакционная коллегия:

к.ю.н. Каракушев С.И., к.ю.н. Нурушев А.Ж.,
к. филос. н., доцент Кульжанова Г.Т., к.п.н., доцент Тулкинбаев Н.А.,
доктор философии (PhD) Смышляев А.С., к. филол. н. Айсенов А.Б.,
к.п.н. Симонов С.В., к.ю.н. Слепцов И.В., к.ю.н. Брылевский А.В.,
м.ю.н. Юдаков К.И., м.и. Алпеисов Б.Б.

К 16 Қазіргі кезеңдегі ішкі істер органдарының ұйымдастырылуы және қызметі: мәселелері және шешу жолдары: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы материалдары. 2020 жылғы 23 қазан = Организация и деятельность органов внутренних дел на современном этапе: проблемы и пути решения: материалы Международной научно-практической конференции. 23 октября 2020 года = Organization and activity of the internal affairs bodies on the modern stage: problems and ways of solving them: materials of the international scientific and practical conference. October 23, 2020 [Электронный ресурс].– Қостанай: ҚР ПМ Ш. Кабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2020. – 612 б. Қазақша, орысша, ағылшынша. - 1 электрон. опт. диск. – Жүйе талаптары: процессорлар Intel Core i3 және одан көп ДК; 512 Мб және одан көп; дискжетек CD/DVD – ROM; Microsoft Windows XP және одан жоғары; SVGA 800х600.16 bit және одан көп; Internet Explorer; Adobe Acrobat Reader 8.0 және одан жоғары.

ISBN 978-601-7897-87-1

В сборник включены научные статьи ведущих ученых, преподавателей, сотрудников, докторантов и магистрантов вузов Республики Казахстан, Российской Федерации, Республики Таджикистан, Республики Беларусь, принявших участие в Международной научно-практической конференции «Организация и деятельность органов внутренних дел на современном этапе: проблемы и пути решения», состоявшейся в Костанайской академии МВД РК им. Ш. Кабылбаева 23 октября 2020 г.

Предназначены сотрудникам органов внутренних дел, УИС, преподавателям, магистрантам и курсантам ведомственных учебных заведений.

УДК 351.74
ББК 67.401.213

ISBN 978-601-7897-87-1

©Костанайская академия МВД РК
им. Ш. Кабылбаева, 2020

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО ГЛАВЫ ОФИСА ПРОГРАММ ОБСЕ В НУР-СУЛТАНЕ, ПОСЛА Д. САБО

Уважаемые участники онлайн-конференции!

Деятельность ОБСЕ в полицейской области является неотъемлемой составляющей усилий нашей Организации по предотвращению конфликтов, регулированию кризисов и постконфликтному восстановлению.

Офис программ ОБСЕ в Нур-Султане в своей деятельности сотрудничает как с Министерством внутренних дел РК, так и с его учебными заведениями, такими как Костанайская академия им. Ш. Кабылбаева.

Полиция непосредственно несет ответственность за общественную безопасность, сотрудники «передовой линии» которой, такие как патрульные службы, службы безопасности дорожного движения, подразделения по охране общественного порядка, а также участковые инспекторы, находятся в повседневном контакте с населением. Исполнение ими своих служебных профессиональных обязанностей предопределяет общественный имидж - положительный или негативный – всей национальной полицейской службы.

С 2018 года Офис программ ОБСЕ в Нур-Султане совместно с МВД РК реализует проект по модернизации работы полиции. В рамках данного проекта: 1) были разработаны Стандартные операционные процедуры для участковых инспекторов полиции, которые среди прочего включают рекомендации по этическому поведению, применению силы, защите прав человека, правильным навыкам общения с жертвами, и первому реагированию на насилие в семье; 2) в Карагандинской области была создана Межведомственная рабочая группа по вопросам работы полиции с населением; 3) для преподавательского состава академий МВД в пяти городах Казахстана проводятся обучающие семинары по коммуникации с населением и внедрению сервисных подходов в обеспечении общественной безопасности.

Стоит отметить, что наш Офис совместно с Министерством внутренних дел Республики Казахстан реализовал ряд проектов по вопросам противодействия торговле людьми. Одними из самых ярких и запоминающихся являются прошедшие два Международных симуляционных упражнения по выявлению и спасению пострадавших от торговли людьми, в которых принимали участие более 130 специалистов из 17 государств-участников ОБСЕ, а также первое

Национальное симуляционное упражнение, которое прошло на базе Карагандинской академии МВД. Данные упражнения дали возможность сотрудникам, находящимся на передовой линии, смоделировать меры противодействия торговле людьми на основе создания реальных сценариев.

Также наш Офис уделяет особое внимание укреплению потенциала правоохранительных органов Республики Казахстан в области противодействия насильственному экстремизму и радикализации, ведущих к терроризму, посредством предоставления экспертной поддержки и успешного опыта из всех государств-участников ОБСЕ.

Одним из важных направлений ОБСЕ является полицейская деятельность на основе оперативных данных и информации, в том числе при помощи передовых компьютерных технологий. В нашем приоритете такие направления, как борьба с киберпреступностью, использованием интернета в террористических целях, защита критических объектов инфраструктуры от компьютерных, а также террористических атак. Помимо этого, большое внимание Офис уделяет сфере борьбы с отмытием денег, а также увеличивающемуся объёму криптовалют в преступной деятельности.

Это всего лишь некоторые направления в работе ОБСЕ, и мы всегда открыты для сотрудничества с государственными органами Республики Казахстан в рамках нашего мандата и всегда открыты для новых схем взаимодействия. Особое внимание мы всегда уделяем сотрудничеству с учебными заведениями, в том числе с академиями и учебными центрами Министерства внутренних дел, так как именно учебные заведения являются множителями передовых знаний для сотрудников всей системы органов внутренних дел.

Желаю всем участникам плодотворной работы!

**НҰР-СҰЛТАНДАҒЫ ЕҚЫҰ БАҒДАРЛАМАЛАР ОФИСІНІҢ
БАСШЫСЫ ЕЛШІ
Д. САБОНЫҢ
ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗІ**

Құрметті онлайн-конференцияға қатысушылар!

ЕҚЫҰ-ның полиция саласындағы қызметі біздің ұйымның шиеленістердің алдын алу, дағдарыстарды реттеу және жанжалдан кейінгі қалпына келтіру жөніндегі күш-жігерінің ажырамас бөлігі болып табылады.

ЕҚЫҰ-ның Нұр-Сұлтандағы бағдарламалар офисі өз қызметінде ҚР Ішкі істер министрлігімен, сондай-ақ оның оқу орындарымен, олардың ішінде Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясымен ынтымақтасады.

Полиция қоғамдық қауіпсіздік үшін тікелей жауап береді, патрульдік қызметтер, жол қозғалысы қауіпсіздігі қызметтері, қоғамдық тәртіпті қорғау бөлімшелері, сондай-ақ учаскелік инспекторлар сияқты «алдыңғы қатардағы» қызметкерлер халықпен күнделікті байланыста болады. Олардың өздерінің қызметтік кәсіби міндеттерін орындауы бүкіл ұлттық полиция қызметінің қоғамдық оң немесе теріс имиджін айқындап береді.

2018 жылдан бастап ЕҚЫҰ-ның Нұр-Сұлтандағы Бағдарламалар офисі ҚР ІІМ-мен бірлесіп полиция жұмысын жаңғырту бойынша жобаны іске асыруда. Осы жоба шеңберінде: 1) учаскелік полиция инспекторлары үшін стандартты операциялық рәсімдер әзірленді, олар басқалармен қатар этикалық мінез-құлық, күш қолдану, адам құқықтарын қорғау, құрбандармен дұрыс қарым-қатынас жасау дағдылары және отбасындағы зорлық-зомбылыққа бірінші рет ден қою жөніндегі ұсынымдарды қамтиды; 2) Қарағанды облысында полиция жұмысының мәселелері бойынша ведомствоаралық жұмыс тобы құрылды; 3) ІІМ академияларының оқытушылар құрамы үшін Қазақстанның бес қаласында халықпен коммуникация және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде сервистік тәсілдерді енгізу бойынша оқыту семинарлары өткізіледі.

Біздің Офис Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігімен бірлесіп адам саудасына қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша бірқатар жобаларды іске асырғанын атап өту қажет. ЕҚЫҰ-ға қатысушы 17 мемлекеттен 130-дан астам маман қатысқан адам саудасынан зардап шеккендерді анықтау және құтқару бойынша өткен екі Халықаралық симуляциялық жаттығу, сондай-ақ ІІМ Қарағанды академиясының базасында өткен бірінші Ұлттық симуляциялық

жаттығу есте қаларлықтай болып табылады. Бұл жаттығулар алдыңғы қатардағы қызметкерлерге нақты сценарийлер жасау негізінде адам саудасына қарсы іс-қимыл шараларын модельдеуге мүмкіндік берді.

Сондай-ақ біздің Офисіміз сараптамалық қолдау мен ЕҚЫҰ-ға қатысушы барлық мемлекеттердің табысты тәжірибесін ұсыну арқылы терроризмге алып келетін зорлық-зомбылық экстремизм мен радикалдануға қарсы іс-қимыл саласында Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдарының әлеуетін нығайтуға ерекше назар аударады.

ЕҚЫҰ-ның маңызды бағыттарының бірі жедел деректер мен ақпарат негізінде, оның ішінде озық компьютерлік технологиялар көмегімен жүргізілетін полиция қызметі болып табылады. Біздің басымдығымызда киберқылмыспен, интернетті террористік мақсаттарда пайдаланумен күрес, сыни инфрақұрылым объектілерін компьютерлік шабуылдардан қорғау сияқты бағыттар бар. Сонымен қатар, Офис ақшаны жылыстатуға қарсы күрес саласына, сондай-ақ қылмыстық әрекеттегі криптовалюталардың көбеюіне көп көңіл бөледі.

Бұл ЕҚЫҰ-ның жұмысындағы тек кейбір бағыттар ғана және біз өз мандатымыз шеңберінде Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарымен ынтымақтастыққа және өзара іс-қимылдың жаңа нысандарына әрқашан дайынбыз. Біз әрқашан оқу орындармен, оның ішінде Ішкі істер министрлігінің академияларымен және оқу орталықтарымен ынтымақтастыққа ерекше назар аударамыз, өйткені дәл осы оқу орындары ішкі істер органдарының барлық жүйесінің қызметкерлері үшін озық білімдердің орталықтары болып табылады.

Барлық қатысушыларға жемісті жұмыс тілеймін!

**ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО
ДЕПУТАТА МАЖИЛИСА ПАРЛАМЕНТА
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В.И. ОЛЕЙНИКА**

Уважаемые дамы и господа, участники сегодняшнего мероприятия, приветствую Вас на совместной международной научно-практической конференции, посвященной актуальной теме: «Организация и деятельность органов внутренних дел на современном этапе: проблемы и пути решения».

Рад приветствовать уважаемых Посла, Главу Офиса программ ОБСЕ в городе Нур-Султан Дьердь Сабо, начальника Комитета административной полиции МВД Республики Казахстан Баймукашева Мурата Калибековича, наших гостей - ученых Российской Федерации, Республики Беларусь, Республики Таджикистан, а также видных ученых нашей страны, сотрудников правоохранительных органов, экспертов и преподавателей Академии.

Уважаемые коллеги, тема сегодняшнего авторитетного форума выбрана не случайно.

Президентом Республики Казахстан К.-Ж.К. Токаевым в своем Послании народу Казахстана от 2 сентября 2019 года указывалось на необходимость полноценной реформы правоохранительной системы.

Со слов Президента страны: «Образ полиции, как силового инструмента государства, будет постепенно уходить в прошлое, она станет органом по оказанию услуг гражданам для обеспечения их безопасности».

В Послании Главы государства народу Казахстана от 1 сентября текущего года «Казахстан в новой реальности: время действий», отмечено: «Реальность стремительно меняется. Чем больше силовые структуры будут полагаться на передовые методы работы, тем больше у них шансов вписаться в контекст международной практики. Нынешняя ситуация в стране предъявляет новые требования к правоохранительным органам, которые должны идти навстречу запросам граждан».

Президент страны особо отметил: «Назрела более целостная реформа местной полицейской службы по принципу «полиции шаговой доступности», где ключевая роль отводится участковому инспектору. Следует законодательно повысить статус участкового

инспектора, предоставить ему все возможности продуктивной работы. Он должен быть узнаваемым, доступным, авторитетным для граждан, активно защищать их права».

Еще в 2018 году Елбасы Н.А. Назарбаев в ходе своего выступления с ежегодным Посланием народу Казахстана поручил внедрить качественные преобразования в работе полиции: «Надо перевести работу полиции на сервисную модель. В сознании граждан должно укрепиться, что полицейский не карает, а помогает в трудной ситуации...».

По прямому поручению Елбасы, данному в октябре 2018 года, МВД была разработана Дорожная карта по модернизации органов внутренних дел на 2019-2021 годы.

МВД за короткий период проведена значительная работа по реформированию органов внутренних дел, в том числе решен ряд важных задач, имеющих прямое отношение к обеспечению эффективной защиты и безопасности граждан.

Во-первых, проведена оптимизация организационно-штатной структуры.

Во-вторых, при поддержке Главы государства и Правительства улучшили систему оплаты труда и социальную защиту сотрудников полиции.

В-третьих, были разработаны и внедряются новые форматы работы с населением.

Безусловно, реформирование не ограничивается только указанными мероприятиями - совершенствование работы полиции ведется по всем направлениям.

За последние годы правоохранительная система Казахстана подверглась важным реформам, при этом особое внимание уделялось сегменту обеспечения общественного порядка и безопасности, борьбе с коррупцией и реформированию правосудия, которые на самом деле являются основными компонентами верховенства закона.

Для реализации этих приоритетов и задач уже сделано немало.

Изменены критерии оценки деятельности полиции с учетом доверия населения. Начата реформа местной полицейской службы по принципу «полиция в шаговой доступности». Ключевая роль отводится участковым инспекторам полиции, являющимся основным звеном в сфере профилактики правонарушений.

Принятые Парламентом страны законы, направленные на модернизацию правоохранительной системы, позволили внедрить новые институты и усовершенствовать уголовное и уголовно-процессуальное законодательство, обеспечить гарантии

конституционных прав граждан. Эта работа продолжается.

Мне приятно отметить, что Казахстан прогрессирует в сфере уголовного судопроизводства и тюремной реформы.

Сегодня Казахстаном реализован ряд системных мер в области защиты прав и свобод человека. Наша страна присоединилось к важнейшим международным актам в области соблюдения прав человека и в настоящее время является полноценным субъектом более 60 многосторонних универсальных международных договоров в сфере прав человека, из которых 7 правозащитных Конвенций ООН.

Доступ к правосудию имеет основополагающее значение для защиты прав человека, о чем свидетельствуют многочисленные документы по правам человека. При обеспечении правосудия в качестве одного из основополагающих прав Всеобщая декларация прав человека закрепляет ключевые принципы равенства перед законом, презумпцию невиновности, право на справедливое и публичное разбирательство дела независимым и беспристрастным судом, а также все гарантии, необходимые для защиты обвиняемого в совершении уголовного преступления.

Значительный вклад в процесс реформирования уголовно-исполнительной системы вносят законодательная власть, неправительственные организации и общественная наблюдательная комиссия, национальный превентивный механизм.

Восприятие обществом качества принимаемых мер, а также непосредственно качество полицейской службы, которые являются ярким примером темпа реализации реформы полиции.

МВД планируется проработать вопросы штатного укрепления службы участковых инспекторов полиции, провести улучшение материально-технического оснащения средствами и оборудованием, в том числе оснащения участковых пунктов полиции.

Еще одним важным направлением в сфере обеспечения общественной безопасности является профилактика правонарушений.

Особое внимание планируется уделить вопросам расширения полномочий участковых инспекторов полиции в сфере профилактики правонарушений и бытового насилия, планируется возродить советы общественности при участковых пунктах.

Дальнейшее повышение безопасности улиц наших городов невозможно без интенсивного внедрения систем видеонаблюдения. Это позволит не только контролировать уличную преступность, но и обеспечить доступность полиции для населения.

В ходе реформы органов внутренних дел основное и приоритетное внимание уделяется процессу обучения и

информирования сотрудников полиции.

Ведомственными учебными заведениями МВД пересматриваются учебные программы и современные методы обучения. В учебные программы включено изучение разработанного при поддержке ОБСЕ руководства для участковых инспекторов полиции, которое включает пошаговый алгоритм действий в различных ситуациях, с которыми сталкиваются сотрудники полиции. Во главу угла ставятся права человека, партнерские взаимоотношения между полицией и населением.

Шаги по модернизации органов внутренних дел отражены в Общенациональном плане мероприятий по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2020 года «Казахстан в новой реальности: время действий», утвержденном Указом Президента Республики Казахстан 14 сентября 2020 года № 413.

Исходя из достижений процесса реформы и недостатков, которые все еще имеют место, приоритетными в осуществлении процесса реформ являются следующие цели:

- 1) проведение реформы местной полицейской службы по принципу «полиции шаговой доступности», где ключевая роль отводится участковому инспектору;
- 2) законодательное повышение статуса участкового инспектора с предоставлением ему полномочий, необходимых для эффективной работы;
- 3) освобождение структуры Министерства внутренних дел от непрофильных функций и другие.

Министерством внутренних дел продолжается активное изучение международного опыта по внедрению сервисной полиции. Международную экспертную поддержку оказывает Офис программ ОБСЕ.

Полицейская деятельность, ориентированная на сервис - это модель, которая позволит полиции и обществу применять новые методы сотрудничества для решения проблемы преступности, обеспечения правопорядка и безопасности. Она базируется на двух ключевых компонентах:

- 1) изменение методов и практики полиции;
- 2) применение мер для налаживания конструктивных взаимоотношений между полицией и обществом.

Основной миссией сервисного подхода является вовлечение институтов гражданского общества и местных государственных органов в выработку новых подходов и решений по поддержанию

правопорядка и законности на конкретных территориях, принятие мер по устранению причин и условий, способствующих совершению преступлений и иных противоправных действий.

Сотрудничество и координация превентивной деятельности с другими партнерами, анализ проблем и поиск их решений являются основой сервисной полиции.

Мажилис Парламента Республики Казахстан оказывает максимальную поддержку в законодательном обеспечении и реализации всех поручений, указанных в Послании Главы государства от 1 сентября текущего года.

В завершение хочу отметить, что сегодняшняя дискуссия позволит всесторонне обсудить поднятые вопросы, внести конкретные предложения, чтобы выработать рекомендации, которые будут реализованы на практике.

Желаю всем участникам конференции успехов и плодотворной работы.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІ МӘЖІЛІСІНІҢ
ЗАҢНАМА ЖӘНЕ СӨТ-ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕФОРМА
КОМИТЕТІНІҢ МҮШЕСІ
В.И. ОЛЕЙНИКТИҢ ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗІ**

Құрметті ханымдар мен мырзалар, бүгінгі іс-шараға қатысушылар, «Қазіргі кезеңдегі ішкі істер органдарының ұйымдастырылуы мен қызметі: мәселелері мен шешу жолдары» атты өзекті тақырыпқа арналған бірлескен Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияда Сіздерге сәлем жолдаймын.

Құрметті Елшіні, Нұр-Сұлтан қаласындағы ЕҚЫҰ Бағдарламалар офисінің басшысы Дьердь Сабоны, Қазақстан Республикасы ІІМ әкімшілік полиция комитетінің бастығы Мұрат Қалибекұлы Баймұқашевты, біздің қонақтарымызды - Ресей Федерациясының, Беларусь Республикасының, Тәжікстан Республикасының ғалымдарын, сондай-ақ еліміздің көрнекті ғалымдарын, құқық қорғау органдары қызметкерлерін, Академияның сарапшылары мен оқытушыларын көргеніме қуаныштымын.

Құрметті әріптестер, бүгінгі беделді форумның тақырыбы кездейсоқ таңдалған жоқ.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.-Ж.К. Тоқаев 2019 жылғы 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында құқық қорғау жүйесін толыққанды реформалау қажеттігін атап көрсеткен

болатын.

Ел Президентінің айтуынша: «Полицияның мемлекеттің күш құралы ретіндегі бейнесі біртіндеп өткенге айналады, ол азаматтарға олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қызмет көрсететін орган болады».

Мемлекет басшысының ағымдағы жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Жағдай жедел өзгеруде. Күштік құрылымдар жұмыстың озық әдістеріне көбірек ден қойған сайын олардың халықаралық тәжірибелерге бейімделу мүмкіндігі арта түседі. Еліміздегі бүгінгі ахуалға орай азаматтардың сұраныстарына ықылас танытуға тиіс құқық қорғау органдарының алдына жаңа талаптар қойылуда» атап өтті.

Ел Президенті: «Жұртқа жақын полиция» қағидаты бойынша жергілікті полиция қызметінің мейлінше тұтас реформасын жасау қажеттігі пісіп-жетілді. Осыған орай учаскелік инспектордың рөліне баса мән берілетін болады.

Учаскелік инспектордың мәртебесін заңнама арқылы арттырып, оның өнімді жұмыс істеуіне мол мүмкіндік берген жөн. Ол азаматтар алдында танымал, қолжетімді әрі беделді болуға, солардың құқықтарын қорғауға тиіс» деп ерекше атап өткен болатын.

2018 жылы Елбасы Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауында полиция жұмысында сапалы өзгерістер енгізуді тапсырды: «Полицияның жұмысын сервистік модельге көшіру қажет.

Азаматтар санасында полицейлер жазалаушы емес, керісінше, қиын жағдайда көмек көрсетуші деген түсінік орнығуы керек».

Елбасының 2018 жылғы қазанда берген тікелей тапсырмасы бойынша ПМ ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі 2019-2021 жылдарға арналған Жол картасын әзірледі.

ПМ қысқа мерзім ішінде ішкі істер органдарын реформалау бойынша елеулі жұмыс жүргізді, оның ішінде азаматтардың тиімді қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге тікелей қатысы бар бірқатар маңызды міндеттер шешілді.

Біріншіден, ұйымдық-штаттық құрылымды оңтайландыру жүргізілді.

Екіншіден, Мемлекет басшысы мен Үкіметтің қолдауымен полиция қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі мен әлеуметтік қорғауды жақсартты.

Үшіншіден, халықпен жұмыс істеудің жаңа форматтары әзірленіп, енгізілуде.

Әрине, реформалау тек көрсетілген іс-шаралармен ғана

шектелмейді - полиция жұмысын жетілдіру барлық бағыттар бойынша жүргізіледі.

Соңғы жылдары Қазақстанның құқық қорғау жүйесі маңызды реформаларға ұшырады, бұл ретте қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес және іс жүзінде заң үстемдігінің негізгі компоненттері болып табылатын сот төрелігін реформалау сегментіне ерекше назар аударылды.

Осы басымдықтар мен міндеттерді іске асыру үшін қазірдің өзінде біраз жұмыс атқарылды.

Халықтың сенімін ескере отырып, полиция қызметін бағалау критерийлері өзгертілді. Жергілікті полиция қызметін «полиция қадамдық қолжетімділікте» қағидаты бойынша реформалау басталды. Құқық бұзушылықтардың алдын алу саласындағы негізгі буын болып табылатын учаскелік полиция инспекторларына басты рөл беріледі.

Ел Парламенті қабылдаған, құқық қорғау жүйесін жаңғыртуға бағытталған заңдар жаңа институттарды енгізуге және қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу заңнамасын жетілдіруге, азаматтардың конституциялық құқықтарының кепілдіктерін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Бұл жұмыс жалғасуда.

Қазақстанның қылмыстық сот өндірісі мен түрме реформасы саласында ілгерілеп келе жатқанын атап өту мен үшін қуаныш.

Бүгін Қазақстан адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау саласында бірқатар жүйелі шараларды іске асырды. Біздің еліміз адам құқықтарын сақтау саласындағы аса маңызды халықаралық актілерге қосылды және қазіргі уақытта адам құқықтары саласындағы 60-тан астам жақты әмбебап халықаралық шарттардың, оның ішінде БҰҰ-ның 7 құқық қорғау конвенциясының, толыққанды субъектісі болып табылады.

Сот төрелігіне қол жеткізу адам құқықтарын қорғау үшін негіз болып табылады, бұған адам құқықтары жөніндегі көптеген құжаттар дәлел бола алады. Негізгі құқықтардың бірі ретінде сот төрелігін қамтамасыз ету кезінде адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы заң алдындағы теңдіктің негізгі принциптерін, кінәсіздік презумпциясын, тәуелсіз және бейтарап соттың істі әділ және жария қарау құқығын, сондай-ақ айыпталушыны қорғау үшін қажетті барлық кепілдіктерді бекітеді.

Қылмыстық-атқару жүйесіндегі реформалау процесіне заң шығарушы билік, үкіметтік емес ұйымдар және қоғамдық бақылау комиссиясы, ұлттық алдын алу тетігі елеулі үлес қосады.

Қоғамның қабылданатын шаралардың сапасын, сондай-ақ полиция реформасын іске асыру қарқынының жарқын мысалы болып

табылатын полиция қызметінің сапасын қабылдауы.

ІМ учаскелік полиция инспекторларының қызметін штаттық нығайту мәселелерін пысықтауды, құралдармен және жабдықтармен материалдық-техникалық жарақтандыруды, оның ішінде учаскелік полиция пункттерін жарақтандыруды жақсартуды жоспарлап отыр.

Қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы тағы бір маңызды бағыт құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады.

Учаскелік полиция инспекторларының құқық бұзушылықтар мен тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу саласындағы өкілеттіктерін кеңейту мәселелеріне ерекше назар аудару, учаскелік пункттер жанындағы жұртшылық кеңестерін қайта жандандыру жоспарлануда.

Бейне бақылау жүйелерін қарқынды енгізусіз қалаларымыз көшелерінің қауіпсіздігін одан әрі арттыру мүмкін емес. Бұл көшедегі қылмыстарды бақылауға ғана емес, сонымен қатар полицияның халыққа қолжетімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ішкі істер органдарын реформалау барысында полиция қызметкерлерін оқыту және ақпараттандыру процесіне негізгі және басым көңіл бөлінеді.

ІМ ведомстволық оқу орындары оқу бағдарламалары мен оқытудың қазіргі заманғы әдістерін қайта қарайды. Оқу бағдарламаларына ЕҚЫҰ қолдауымен әзірленген учаскелік полиция инспекторларына арналған нұсқаулықты зерделеу енгізілген, оған полиция қызметкерлері тап болатын түрлі жағдайлардағы іс-қимылдардың қадамдық алгоритмі кіреді. Ең бастысы - адам құқығы, полиция мен халық арасындағы серіктестік.

Ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі қадамдар Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 14 қыркүйектегі № 413 Жарлығымен бекітілген Мемлекет басшысының 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарында көрсетілген.

Реформа процесінің жетістіктері мен әлі де орын алып отырған кемшіліктерге сүйене отырып, реформалар процесін жүзеге асыруда келесі мақсаттар басымдық болып табылады:

1) учаскелік инспекторға басты рөл берілетін «қадамдық қолжетімділік полициясы» қағидаты бойынша жергілікті полиция қызметіне реформа жүргізу;

2) тиімді жұмыс істеу үшін қажетті өкілеттіктерді бере отырып, учаскелік инспектордың мәртебесін заңнамалық көтеру;

3) Ішкі істер министрлігінің құрылымын бейінді емес

функциялардан босату және басқалар.

Ішкі істер министрлігі сервистік полицияны енгізу бойынша халықаралық тәжірибені белсенді зерделеуді жалғастыруда. Халықаралық сараптамалық қолдауды ЕҚЫҰ Бағдарламалар офисі көрсетеді.

Қызмет көрсетуге бағытталған полиция - бұл полиция мен қоғамға қылмыс, құқық қорғау және қауіпсіздік мәселелерін шешуде ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі компонентке негізделген:

- 1) полицияның әдістері мен практикасын өзгерту;
- 2) полиция мен қоғам арасында сындарлы өзара қарым-қатынас орнату үшін шаралар қолдану.

Сервистік тәсілдің негізгі миссиясы азаматтық қоғам институттарын және жергілікті мемлекеттік органдарды нақты аумақтарда құқықтық тәртіп пен заңдылықты қолдау жөніндегі жаңа тәсілдер мен шешімдерді әзірлеуге тарту, қылмыс жасауға және өзге де құқыққа қарсы іс-әрекеттерге ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде шаралар қабылдау болып табылады.

Басқа серіктестермен ынтымақтастық және алдын алу қызметін үйлестіру, проблемаларды талдау және олардың шешімдерін іздеу сервистік полицияның негізі болып табылады.

Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісі Мемлекет басшысының ағымдағы жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауында көрсетілген барлық тапсырмаларды заңнамалық қамтамасыз етуде және іске асыруда барынша қолдау көрсетеді.

Қорытындылай келе, бүгінгі пікірталаста көтерілген мәселелерді жан-жақты талқылауға, практикада іске асырылатын ұсыныстарды әзірлеу үшін нақты ұсыныстар енгізуге мүмкіндік беретінін атап өткім келеді.

Конференцияның барлық қатысушыларына табыс және жемісті жұмыс тілеймін.

**ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КОМИТЕТА АДМИНИСТРАТИВНОЙ
ПОЛИЦИИ МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ПОЛКОВНИКА ПОЛИЦИИ М.К. БАЙМУКАШЕВА**

Құрметті конференцияға қатысушылар!

Ішкі істер министрлігі және өз атымнан құрмет көрсетемін. Қаралатын мәселелер, оларды талдау өте маңызды деп санаймыз. Әрине, қазіргі уақытта бірлесіп жұмыс жасап, ішкі істер органдарының жұмысын нығайту, жоғарлату өте өзекті. Атқарып жатқан іс-шараларды әрі қарай жалғастырып, осы конференцияның қорытындысын тәжірибеде қолданады деп ойлаймыз.

Уважаемые участники конференции!

От имени Министерства внутренних дел и от себя лично позвольте поприветствовать вас на научно-практической конференции и благодарю за проявление уважения и участие в интернет-формате.

Главная цель конференции – обмен передовым опытом и знаниями. Надеюсь, что полученные результаты будут полезны всем участникам и, в первую очередь, совершенствованию деятельности ОВД, а предложенные рекомендации действительно найдут свое применение в практической деятельности.

Глава государства подчеркивает важность и необходимость модернизации правоохранительной системы.

В Послании народу «Казахстан в новой реальности: время действий» акцентировано внимание на реформировании органов внутренних дел.

В этой связи, с учетом изучения международного опыта и мнений экспертов мы работаем над Планом реформирования местной полицейской службы на основе сервисной модели, где ключевая роль отводится участковому инспектору.

Главными результатами изменений и совершенствования работы МПС будет обеспечение принципа «полиции шаговой доступности» и налаживание эффективного партнерства с населением.

Предполагается оптимизировать расположение участковых пунктов полиции, активнее внедрять модульные посты полиции.

Законодательно проработаем вопрос выделения застройщиками жилья нежилых служебных помещений для дислокации УПП.

Деятельность участкового максимально автоматизируем, для этого 100% оснастим планшетами, создадим специальную информационную систему с функционалом, необходимым для работы

(реестр внутренней документации, подучетных лиц, паспорт участка и т.п.).

Для выявления проблем с безопасностью на обслуживаемых административных участках и принятия мер по их решению будем использовать информационно-технические коммуникации, в том числе посредством участия в различных чатах жителей (*КСК, гаражных, дачных обществ и т.п.*).

Для повышения статуса участкового инспектора и предоставления ему полномочий, необходимых для эффективной работы, уже разработан ряд поправок в Законы «Об органах внутренних дел», «О профилактике правонарушений» и Кодекс об административных правонарушениях.

Они направлены на четкую регламентацию функций участкового, расширение его компетенции в административном производстве.

Полагаем наделить его правом от имени органов внутренних дел выносить обязательные для исполнения предписания физическим и юридическим лицам по вопросам обеспечения безопасности граждан и сохранности их имущества.

В случае незаконного отвлечения участкового от работы на своем участке будет предусмотрена дисциплинарная ответственность должностных лиц.

В настоящее время предлагаемые поправки обсуждаются Рабочей группой Комиссии по реформе правоохранительной и судебной систем, созданной при Администрации Президента.

Проект законодательных новелл также находится на изучении ведомственных ВУЗов.

В этом контексте результаты работы конференции будут нам очень интересны и полезны.

Они будут использованы в ходе реформирования местной полицейской службы.

Уважаемые участники и организаторы конференции!

Желаю вам конструктивного диалога, успехов в научно-исследовательской работе.

Спасибо за внимание!

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІІМ ӘКІМШІЛІК ПОЛИЦИЯ
КОМИТЕТІНІҢ ТӨРАҒАСЫ,
ПОЛИЦИЯ ПОЛКОВНИГІ М.К. БАЙМУКАШЕВТЫҢ
ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗІ**

Құрметті конференцияға қатысушылар!

Ішкі істер министрлігінің атынан және жеке өз атымнан сіздерді интернет форматындағы ғылыми-практикалық конференциясымен құттықтауға рұқсат етіңіздер және құрмет көрсеткендеріңіз бен қатысқандарыңыз үшін алғыс айтамын.

Конференцияның басты мақсаты - озық тәжірибемен және біліммен алмасу. Алынған нәтижелер барлық қатысушыларға және ең алдымен ІІО қызметін жетілдіруге пайдалы болады, ал ұсынылған ұсыныстар іс жүзінде өз қолданысын табады деп үміттенемін.

Мемлекет басшысы құқық қорғау жүйесін жаңғыртудың маңыздылығы мен қажеттілігін атап көрсетті.

«Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында ішкі істер органдарын реформалауға баса назар аударылды.

Осыған байланысты, халықаралық тәжірибені және сарапшылардың пікірін зерделеуді ескере отырып, біз сервистік модель негізінде жергілікті полиция қызметін реформалау жоспары бойынша жұмыс істейміз, онда учаскелік инспекторға негізгі рөл беріледі.

ЖПҚ жұмысының өзгерістері мен жетілдірілуінің басты нәтижелері «қадамдық қолжетімділік полициясы» қағидатын қамтамасыз ету және халықпен тиімді әріптестікті жолға қою болады.

Учаскелік полиция пункттерін орналастыруды оңтайландыру, полицияның модульдік бекеттерін белсенді енгізу көзделіп отыр.

УПП орналастыру үшін тұрғын үй салушылардың тұрғын емес қызметтік үй-жайларды бөлу мәселесін заңнамалық тұрғыдан пысықтаймыз.

Учаскелік инспектордың қызметін барынша автоматтандырамыз, ол үшін 100% планшеттермен жабдықтаймыз, жұмыс істеу үшін қажетті функционалдығы бар арнайы ақпараттық жүйені жасаймыз (*ішкі құжаттаманың тізілімі, есепке алынған тұлғалар, учаскенің паспорты және т.б.*).

Қызмет көрсетілетін әкімшілік учаскелерде қауіпсіздік проблемаларын анықтау және оларды шешу бойынша шаралар қабылдау үшін ақпараттық-техникалық коммуникацияларды, оның ішінде тұрғындардың түрлі чаттарына (*ПМК, гараж, саяжай*

қоғамдары және т.б.) қатысу арқылы пайдаланатын боламыз.

Учаскелік инспектордың мәртебесін көтеру және оған тиімді жұмыс істеу үшін қажетті өкілеттіктерді беру үшін «Ішкі істер органдары туралы», «Құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы» заңдарға және Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекске бірқатар түзетулер әзірленді.

Олар учаскелік функцияларды нақты реттеуге, әкімшілік өндірістегі оның құзыретін кеңейтуге бағытталған.

Оған ішкі істер органдарының атынан жеке және заңды тұлғаларға азаматтардың қауіпсіздігін және олардың мүлкінің сақталуын қамтамасыз ету мәселелері бойынша орындалуы міндетті нұсқамалар шығару құқығын береміз деп ойлаймыз.

Учаскелік полицияны жұмыстан заңсыз алшақтатқан жағдайда өз учаскесінде лауазымды адамдардың тәртіптік жауапкершілігі көзделетін болады.

Қазіргі уақытта ұсынылып отырған түзетулерді Президент Әкімшілігі жанынан құрылған Құқық қорғау және сот жүйелерін реформалау жөніндегі комиссияның жұмыс тобы талқылауда.

Заңнамалық новеллалар жобасы ведомстволық жоғары оқу орындарын зерттеуде де бар.

Осы тұрғыда конференция жұмысының нәтижелері бізге өте қызықты және пайдалы болады.

Олар жергілікті полиция қызметін реформалау барысында пайдаланылатын болады.

***Құрметті конференцияға қатысушылар мен
ұйымдастырушылар!***

Сіздерге сындарлы сұхбат, ғылыми-зерттеу жұмыстарында табыс тілеймін.

Назарларыңызға рахмет!

1 СЕКЦИЯ.

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ЖӘНЕ ПО ӘКІМШІЛІК-ЮРИСДИКЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 1.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ И АДМИНИСТРАТИВНО- ЮРИСДИКЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОВД

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫМЕН ПРОФИЛАКТИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУЫ

Акылбекова А.Б.,

жалпы заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы, құқық қорғау
қызметінің магистрі, полиция майоры

Бузаканова А.Б.,

жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы,
құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция майоры
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы жаһандық ақпараттық кеңістікте интеграциясыз тиімді дамуы мүмкін емес, себебі азаматтық қоғам институттарының бірі ретінде бұқаралық ақпарат құралдарының негізгі рөлі мол. ІО қызметінің өзгешелігі әлеуметтік институт ретіндегі бүкіл қоғамның да, жеке тұлғалардың да қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандырудан көрінеді. Бірақ, оған жүктелген міндеттерді шешу және орындау функциялары тек қана құқық қорғау органдарының күшімен ғана мүмкін емес. Бұл, ІО-ның қоғамдық бірлестіктермен, сонымен қатар бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимылын іске асыру қажеттілігін көздейді.

БАҚ-пен тиімді өзара іс-қимыл жасау маңызды міндетке айналуға, себебі онсыз құқық бұзушылықтардың алдын алуын, құқықтық білім беруін және тәрбиелеу аясына қол жеткізу мүмкін емес.

Мысалы, ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі Жол картасында халықпен жұмыс істеудің жаңа форматтары нақты айқындалады, осыны атап айтқанда, құқық қорғау органдары мен БАҚ-тың өзара іс-қимылы бойынша шетелдік тәжірибені зерделеуді, ІО-ның имиджін арттыру бойынша медиа-жоспарлар әзірлеуді,

қоғамның полицияның оң қабылдауын қалыптастыру бойынша ақпараттық жұмыс жүргізуді, БАҚ-тағы сыни жарияланымдарға жеделден қою алгоритмдерін әзірлеуді, БАҚ-тағы және интернет-ресурстардағы жарияланымдарға [1].

«Ішкі істер органдары туралы» 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚР Заңында ІІО өз өкілеттіктері шегінде азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды, құқықтық тәртіп пен заңдылықты сақтауды қамтамасыз ету мақсатында барлық деңгейдегі билік органдарына, қоғамдық ұйымдар мен бірлестіктерге жәрдем көрсетеді, сондай-ақ қылмыстың алдын алу саласындағы азаматтық бастамаларды дамытуға қолдау көрсетеді деп атап көрсетілген [2].

Ғылыми әдебиеттерде «өзара әрекеттесу» термині мақсаттарға сәйкес келетін қызмет ретінде анықталады [3]. Г.Н. Горшенков өз жұмыстарында екі субъект, жүйе арасындағы, әртүрлі өзара-әрекеттесуді (жәрдемдесуді, қарсыластықты) мысалы, ішкі істер органдары және бұқаралық ақпарат органдарымен (мекемелермен) бір мақсаттарға жету үшін біріккен келісілген қызметті жүзеге асыруды түсінеді [4].

Өзара іс-қимылды, ашықтық пен жариялылық қағидаттарын іске асыру, азаматтардың, қоғамдық бірлестіктердің, барлық деңгейдегі мемлекеттік органдардың ІІО қызметі туралы сенімді ақпарат алу құқығын қамтамасыз ету үшін жағдайлар жасау үшін БАҚ-ты пайдалана отырып, Қазақстан Республикасы ІІМ аумақтық органдарының лауазымды адамдарының есептерін жүргізу көзделген [5].

Қазақстан Республикасы ІІМ ақпараттық саясатының басым бағыттары БАҚ-пен өзара әрекеттесуді нығайтуға және ішкі істер органдарының ақпараттық ашықтық деңгейін арттыруға бағытталған.

Қазақстан Республикасында БАҚ қызметіне қатысты мәселелер «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» 1999 жылғы 23 шілдедегі арнайы заңмен қарастырылған. Осы нормативтік құқықтық акт БАҚ-қа тек газеттерді, журналдарды және басқа да мерзімді баспасөз басылымдарын ғана емес, сондай-ақ теле - радиоарналарды, киноқұжаттаманы, дыбыс-бейне жазбаларын және интернет-ресурстарды қоса алғанда, бұқаралық ақпаратты мерзімді немесе үздіксіз бұқаралық таратудың өзге де нысандары жатқызылады [6].

Аталған Заңда БАҚ-тың ішкі істер органдарымен өзара іс-қимылын ұйымдастырудың негіздері де айқындалған. Атап айтқанда, «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Заңның 2-бабының 2-1-тармағында олардың терроризмге қарсы іс-қимыл кезінде мемлекеттік органдарға жәрдем көрсету міндеті бекітілген.

Сонымен қатар:

- БАҚ-ты қылмыстық немесе әкімшілік құқық бұзушылықтар жасау мақсатында пайдалануға;
- мемлекеттік құпияларды құрайтын мәліметтерді жария етуге;
- экстремизм мен Терроризмді насихаттау немесе актауға;
- есірткіні, қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа табынуды, порнографияны насихаттауға;
- терроризмге қарсы операцияларды өткізу кезеңінде оларды өткізудің техникалық тәсілдері мен тактикасын ашуға тыйым салынған [6].

Азаматтардың құқықтық санасы мен құқықтық мәдениетін арттыру мақсатында қылмыстардың алдын алу саласында қаралған мәселелер мен қабылданған шешімдер туралы мәліметтерді орналастыру мақсатында БАҚ-тың, оның ішінде ресми БАҚ-тың мүмкіндіктерін пайдалану қажеттігі көзделген. Ал терроризмге қарсы іс-қимылдың саяси, әлеуметтік-экономикалық, құқықтық және өзге де шараларымен қатар ақпараттық-насихаттық іс-шараларды жүйелі және кешенді жүргізуді жүзеге асыру қажеттілігі бекітілді [7].

Жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін ПО мен БАҚ билік органдарына азаматтарды жолдардағы қауіпсіз жүріс-тұрыс ережелеріне оқыту бойынша түрлі іс-шаралар өткізуді ұйымдастыруға жәрдемдесуге міндетті. Экстремистік әрекетке қарсы іс-қимылды заңнамалық деңгейде іске асыру үшін, осындай сипаттағы қылмыстардың алдын алу жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыруда жариялылық қағидаты айқындалды. Қоғамда сыбайлас жемқорлық тәртібіне төзбеушілікті қалыптастыру және БАҚ тәуелсіздігін қамтамасыз ету сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бойынша маңызды шаралардың бірі ретінде айқындалды.

ПО-ның алдын алу қызметін ұйымдастыру мақсатында қылмыстың алдын алу жөніндегі кешенді бағдарламаларды іске асыру үшін, ішкі істер органдарының құрылымдық бөлімшелері ПО-ның қызметі туралы оң қоғамдық пікір қалыптастыра отырып, халықты қылмыстық қол сұғушылықтан заңды қорғау тәсілдері туралы хабардар ету үшін БАҚ-тың мүмкіндіктерін пайдалануы тиіс деп заңнамалық түрде белгіленген.

Осы тұрғыда В.В. Сычевтің: «... ақпарат БАҚ арқылы барынша толық және объективті баяндауда берілуі тиіс. Ақпараттық процеске тез араласу болжамдар мен қауесеттердің пайда болуын болдырмауға мүмкіндік береді. ПО тарапынан ақпаратты нақты бақылап тексеруді талап ететін фактілердің немесе жедел қызығушылық тудыратын ақпараттың мерзімінен бұрын таралуын болдырмауға мүмкіндік

береді» [8].

Бұқаралық ақпарат құралдары қылмыс пен құқық бұзушылықтың алдын-алу және алдын-алу ісінде белсенді қатысушы болып табылады, өйткені, мемлекет ПО атынан БАҚ-тың көмегімен халықты қылмыстарға ымырасыздық, заңға құрметпен қарау, қылмыс пен нақты қылмыстардың алдын алуда құқық қорғау органдарына белсенді көмек көрсету.

Өзінің даму барысында ішкі істер органдарының БАҚ-пен өзара іс-қимылы жүргізіліп отырған мемлекеттік саясат контекстінде іске асырылатын құқық қорғау органдары мен қоғамның өзара қарым-қатынасының күрделі жүйесінің ажырамас бөлігі түрінде жүзеге асырылды.

Бүгінгі таңда өткен жылдардағы тәжірибе өзектілігін жоғалтқан жоқ. Қылмыс пен құқық бұзушылықтың алдын алу және ескерту мақсатында ПО мен БАҚ-тың тиімді өзара іс-қимылының жинақталған оң тәжірибесін жандандыру орынды деп санаймыз. Біздің ойымызша, аталған субъектілердің келісілген өзара іс-қимылы болмаған кезде азаматтар үшін шынайы және объективті ақпарат таратуды іске асыру мүмкін емес.

Қылмыстың жай-күйі және оның алдын алу жөніндегі шаралар туралы халықты хабардар ету азаматтардың ПО қызметі туралы объективті және дұрыс ақпарат алу құқықтарын іске асыру, халықты профилактикалық және алдын алу қызметіне қатысуға тарту, сондай-ақ ПО жұмысы туралы оң қоғамдық пікір қалыптастыру сияқты мақсаттарды көздеуі тиіс.

Сонымен, ПО-ның БАҚ-пен қаралатын өзара іс-қимылын қылмыстың алдын алу субъектілерінің басқарушылық шешімдерін бірлесіп іске асыру және криминогендік жағдайды жақсарту кезінде жүзеге асыру қажет. Бұл бір-бірінің мүмкіндіктерін пайдалану нәтижесінде алдын-алу қызметіне қатысушылардың әрқайсысының күш-жігерінің арқасында жүзеге асырылады.

Біздің ойымызша, ПО қызметкерлері құқық бұзушылықтың алдын алу және қылмыстың одан әрі алдын алу мақсатында заң бұзушылықтар туралы ақпарат алу тәсілі ретінде халықтың белсенді бөлігінің көмегін тиімді пайдалануы, сондай - ақ осы мән-жайлар мен қабылданған шаралар бойынша ғаламтор желісіндегі ведомстволық сайтта, ал қажет болған жағдайда жергілікті БАҚ-та міндетті түрде түсініктеме беруі тиіс.

ПО-ның құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу бойынша БАҚ-пен өзара іс-қимылы деп әртүрлі нысандарда және белгілі бір уақыт кезеңінде жүзеге асырылатын және қолданыстағы

заңнамаға негізделетін бірлескен және келісілген іс-шаралар кешені түсініледі.

Бұқаралық ақпарат құралдары ішкі істер органдарының жұмысы туралы қоғамдық пікір қалыптастыруға әсер етеді. Біздің көзқарасымыз бойынша, ішкі істер органдарының азаматтардың өз қызметіне байланысты айтқан сыни ескертпелері мен ұтымды ұсыныстарына уақытылы ден қоюы және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуді ұйымдастыру саласындағы кемшіліктерді анықтауға және жоюға бағытталған қателіктерді түзетуге және олардың жағымсыз салдарын жоюға ғана емес, сондай-ақ азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін бұзудың алдын алуға да ықпал етеді.

БАҚ пен ПО мүдделері, мақсаттары мен міндеттері арасында объективті сипаттағы елеулі айырмашылықтар бар. Азаматтық қоғаммен және БАҚ-пен өзара әрекеттесуге жауапты ПО қызметкерлері заңмен, Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу кодексінің нормаларымен, өз ведомстволарының жедел жұмысының мүдделерімен қорғалатын ақпаратты беруде шектеулі.

Азаматтық қоғаммен және БАҚ-пен өзара іс-қимыл жөніндегі қызметтерге бас редакторлар мен журналистерге қандай да бір ақпарат шығарумен байланысты даулы мәселелерді шешу кезінде құқықтық көмек көрсетуді ұсыну қажет деп санаймыз.

ПО бөлімшелеріне ең тәжірибелі, құқық қорғау тақырыбына жазатын, ішкі істер органдарының жұмысын объективті баяндайтын журналистердің арнайы тобын құру және өзара ынтымақтастыққа үміттеніп отырып, қызығушылық танытқан ақпаратты алуға көмек көрсету ұсынылады.

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне коммуникативтік сауаттылықсыз бүгінде қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі міндеттерді тиімді орындау мүмкін емес. Бұл әсіресе бұқаралық іс-шараларды өткізу, митингілер немесе жаппай тәртіпсіздіктер кезінде жедел жағдайдың шиеленісуі кезінде құқықтық тәртіпті сақтау кезінде көрінеді. Полиция қызметкері адамдармен өзара түсіністікті орната білуі, олардың алдында сөз сөйлеуге дайын болуы, өз ұстанымын сабырлы, анық және дұрыс түсіндіруі керек. Осындай тәсілмен полиция қызметкерінің коммуникативтік сауаттылығы оның жалпы кәсіби құзыреттілігінің ажырамас элементі болып табылады, оның жоғары деңгейіне, ең алдымен, арнайы оқыту арқылы қол жеткізіледі.

Қазіргі уақытта ПО-ның негізгі міндеті бүкіл қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады. Оны сәтті шешу жеке

адамды, қоғам мен мемлекетті заңсыз қол сұғушылықтан қорғауға арналған ішкі істер органдарының қызметін объективті, сенімді түрде көрсетусіз мүмкін емес. Сонымен, ішкі істер органдарының бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимылын дамыту азаматтарға Қазақстан Республикасының ПМ жүйесі бөлімшелерінің қылмыстың және нақты қылмыстардың алдын алу жөніндегі қызметі туралы, сондай-ақ осы саладағы мемлекеттік саясатты іске асыру бойынша қабылданған шаралар туралы ақпаратты уақытылы жеткізуге қажетті жағдай жасауға ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі 2019-2021 жылдарға арналған жол картасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 27 желтоқсандағы № 897 қаулысы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000897>.

2. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚРЗ Заңы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000199>.

3. Горшенков Г.Н. Криминология массовых коммуникаций: научно-учебное издание. - Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2003. - 331 с.

4. Горшенков Г.Н. Диалектика противодействия коррупции // Актуальные проблемы экономики и права. - 2016. - № 1. - С. 5-16.

5. Ишин А.М. Использование средств массовой информации при установлении и розыске лиц, совершивших преступление: дис. ... канд. юрид. наук. - М., 1996. - 220 с.

6. Бұқаралық ақпарат құралдары туралы: Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 23 шілдедегі N 451 Заңы // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z990000451_.

7. Мазитов Р.Р. Эффективность деятельности органов внутренних дел через призму общественного мнения // Российский следователь. - 2009. - № 20. - С. 31-33.

8. Сычев В.В. Использование средств массовой информации в розыске преступников и без вести пропавших // Информационный бюллетень по материалам всероссийского совещания-семинара по организации и осуществлению органами внутренних дел розыскной работы. - Новосибирск, 2000. - С. 206.

ТҮЙІН

Мақалада ішкі істер органдарының бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимылына және оның әкімшілік-құқықтық

реттеу мәселелеріне талдау жүргізілді. Осы өзара іс-қимылдың тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар тұжырымдалды. Халықты қылмыстық қол сұғушылықтан заңды қорғау тәсілдері туралы ақпараттандыру мақсатында ішкі істер органдарының БАҚ мүмкіндіктерін пайдалану қажеттілігі көрсетілген.

РЕЗЮМЕ

В статье проведен анализ взаимодействия органов внутренних дел со средствами массовой информации и проблем его административно-правового регулирования. Сформулированы предложения по повышению эффективности данного взаимодействия. Показана необходимость использования органами внутренних дел возможностей СМИ в целях информирования населения о способах правомерной защиты от преступных посягательств.

RESUME

The analysis of the problem of the interaction of internal affairs bodies with the mass media and its administrative and legal regulation is derived. Recommendations to improve this interaction are formulated. It is shown that the internal affairs bodies should use the media's capabilities to inform the public about the ways of lawful protection against criminal attacks.

ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ СОТТАЛҒАНДАРМЕН ҚЫЛМЫС ЖАСАУДЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Амангельдиев Д.А.,

қылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының бастығы, (PhD) философия докторы,
полиция подполковнигі

Қожахмет Ә.С.,

қылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі 2019-2021 жылдарға арналған Жол картасы қылмыстық-атқару жүйесінде (әрі қарай - ҚАЖ) назарсыз қалдырмады, оның басты бағыттарының бірі сотталғандардың жазасын өтеу кезеңіндегі

қылмыстарының алдын алу, жолын кесу болып табылады.

Мемлекет және құқық қорғау органдары тарапынан ҚАЖ мекемелерінде жазасын өтеп жатқан сотталғандармен жасалатын қылмыстарды алдын алу олардың жолын кесу мәселесі өзекті және алаңдаушылықты әрдайым қатерінде ұстап отыр. ҚАЖ мекемелерінде сотталғандармен жасалатын қылмыстар оның қызметінің сапасына, беделіне нұқсан келтіреді, тиісті қызметтің мақсатына жетуге кедергі келтірумен бөлек теріс салдардың өршуіне, күшейуіне жол ашады.

Аталған бағытта жазасын өтеп жатқан сотталғандармен жасалатын қылмыспен тиімді күрестің қорытындылары ҚАЖ мекемелерінің қызметін жоспарлы дұрыс ұйымдастыруынан білінеді. Түзеу мекемелеріндегі қылмысты алдын алу, жолын кесу қызметінің тиімділігін бағалау үшін, ең бастысы, олардың негізгі мақсаты ҚАЖ мекемесінде жазасын өтеп жатырғандарды дұрыс жолға бағыттау арқылы, қылмыстарды алдын алу екенін білу қажет.

ҚАЖ мекемелерінен жаңа тұлға қалыптасуы мүмкін емес деп айтуға болады, онда жасалып жатырған өзгерістерді байқаймыз, оның бұрын болған белгілерінің жалғасы, дамуы немесе өзгеруі бар. Қылмыскерлерге қолданылатын жаза ретінде бас бостандығынан айыруды айтатын болсақ, кейбір ғалымдардың ой пікірі бойынша оны тиімсіз деп біледі, себебі кейбір қорытындылар бойынша ҚАЖ мекемелерінен босатылғаннан кейін олармен жасалған қылмыстардың қайталану деңгейі жоғары деп біледі [1].

ҚАЖ мекемелерінде жазасын өтеп жатырғандармен қылмыс жасауын алдын алу, жолын кесу жұмыстары жүргізіліп жатырғанымен, өкінішке орай қылмыстардың алып жатырған орны бар. Қылмысты алдын алу, жолын кесу саласындағы білікті мамандар жазаны орындауды жүзеге асыратын мекемелеріндегі қазіргі жағдайы дамыған елдердің қылмыстық-атқару жүйесі саласындағы мекемелеріндегі тәрбиелік, қылмыстарды алдын алу деңгейіне әлі де толық сәйкес келмейтініне келіседі.

ҚАЖ мекемелерінде жазасын өтеп жатқандар бостандықта болған кездегі қылмыстық байланысына қарағанда, олар түзеу мекемелерінде оданда жоғары қылмыстық байланысқа ие болды. Сөйтіп оларға қылмыстың алдын алу шараларының жаңа жолдары мен сатылары қолданады.

Бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеп жатқан тұлғалардың адамдармен қарым-қатынасы едәуір тарылып қысқарылады. Бұрын ол бостандықта өзінің байланысын тек қылмыскерлермен шектемесе, ал ҚАЖ мекемелерінде оның қарым-қатынасы өзі сияқты қылмыскерлермен орнатуға мәжбүр. Көптеген

осы саладағы ғалымдар, тәжірибедегі қызметкерлер тиімді профилактикалық жұмыстарын жүргізу туралы ұсыныстарын беріп келеді, оған қарамастан ҚАЖ мекемелерінде қылмыстардың жасалу фактілері аз емес.

Мәселен, қылмыстық жазасын өтеп жатқан адамдар, оның ішінде мекеме аумағынан тыс жерде жасаған барлық тіркелген құқық бұзушылықтар туралы мәліметтерге назар аударатын болсақ 2020 жылдың 6 айында барлығы – 60 қылмыстық құқық бұзушылық; 2019 жылы тіркелген қылмыстық құқық бұзушылықтар саны - 155, оның ішінде қауіпсіздігі барынша төмен мекемесінде - 15, орташа қауіпсіз мекемесінде – 10, қауіпсіздігі барынша жоғары – 7, төтенше қауіпсіз мекемесінде – 1, толық қауіпсіз мекемесінде - 0, кәмелетке толмағандарды ұстауға арналған орташа қауіпсіз мекемесінде – 0, аралас қауіпсіздік мекемесінде – 0, пробация қызметінде – 20, УҰИ – 32, басқалары – 70; (2018 жылы барлығы 178) [2].

ҚАЖ мекемелерінде жасалатын қылмыстардың белгілі бір өзгешеліктеріне тоқталып кетейік:

1) қылмыс қарулы күзетке ие ҚАЖ мекемелерінің аумағында ғана жасалады; ҚАЖ мекемелерінде сотталғандарға қатысты арнайы режимдік талаптар және құқықтық шектеулер шаралары бар, оларға жазаны өтеу кезінде әлеуметтік-мәжбүрлеу және психологиялық әсер етудің нысандары мен әдістері қолданылады;

2) ҚАЖ мекемелерінде жасалатын қылмыстар шектеулі, мысалы, әскери қызметке қарсы қылмыстар, экономикалық қызмет саласындағы қылмыстар, экологиялық және басқа да бірқатар қылмыстар ҚАЖ мекемесінде жазасын өтеп жатқандармен жасалуы мүмкін емес. Ал, ол жерлерде жиі кездесуі мүмкін қылмыстар қатарына бас бостандығынан айыру орындарынан қашу, бас бостандығынан айыруды өтеуден жалтару, ұрлық, бұзақылық, ұрып-соғу, адам өлтіру, денсаулыққа ауыр, орташа ауырлықтағы және жеңіл зиян келтіру, кепілге алу, зорлық-зомбылық жасау, қоғамнан оқшаулауды қамтамасыз ететін мекемелердің қалыпты қызметіне іріткі салу, жаппай тәртіпсіздіктер және т.б.;

3) қылмыс субъектісі – ҚАЖ мекемелерінде жазасын өтеп жатқан сотталғандар;

4) аталған орындарда қылмыс құралы ретінде көбінесе таяқтар, тастар, қайралған үшкір заттар; тұрмыстық заттар қолдана отырып жасалатын қылмыстарда қасықтар, тостағандар, қауіпсіз қырыну құралдарының жүздері және т.б., өндірістік орындарында жасалатын қылмыстар дайын өнім заттарын, түрлі дайындамалар мен құралдарды қолдана отырып жасайды. Оларға балға, егеу, бұрағыштар, күрек және

т.б. жатқызуға болады.

5) сотталғандармен жасалатын қылмыстар көбінесе психологиялық шиеленістің артуымен, агрессия білдірумен, эмоционалды қызумен және жанжал жағдайының болуымен байқалады.

ҚАЖ мекемелерінде қылмыстардың көп бөлігі зорлық-зомбылық қылмыстары болып табылады. Бұл ең қауіпті қылмыстар, сондықтан олардың тіркелуі өте жоғары. Алайда, сотталғандардың зорлық-зомбылық мінез-құлқының барлық актілері қылмыстық ретінде тіркелмейтінін атап өткен жөн, дегенмен олардың көпшілігі іс жүзінде (ұрып-соғу, азаптау, бұзақылық, зорлық-зомбылық және жыныстық сипаттағы зорлық-зомбылық).

Тағы да ерекшеліктерінің бірі ретінде ҚАЖ мекемелерінде сотталғандар арасындағы қылмыстық құқық бұзушылықтар латентті қылмыстар қатарына жатқызуға болады. Аталған орындарда жасалған қылмыстарды талдау барысында тек тіркелген қылмыстармен шектелмеу керек, қылмыс ретінде тіркелмеген фактілерге де назар аударған жөн. Көп жағдайларда адам өмірі мен денсаулығына қарсы қылмыстар тіркеледі, ал жыныстықпен байланысты қылмыстар жасырын болып келеді.

ҚАЖ мекемелерінде ұйымдасқан қылмыстық топтардың да құрылуы әбден мүмкін, мәселен осы салада зерттеу жұмыстарын жүргізген Е.Е. Қайнардың ғылыми жұмыстарында ҚАЖ мекемелеріндегі қылмыстық топтар туралы айтылып қарастырылған.

Пенитенциарлық жүйедегі жазаны өтеу мекемелеріндегі ұйымдасқан қылмыстық топтар – жоғары ұйымдастырушылық деңгейі мен қатаң тәртібі, құрамының тұрақтылығы мен қатысушылардың әрекеттерінің нақты криминалды бағыттылығымен ерекшеленеді. Көбінесе олар кері бағыттағы топтардың негізінде құрылады, кей жағдайда өздігінен қылмыстық топ болып құрылуы да мүмкін [3].

Айтылған фактілерге байланысты әлеуметтік-экономикалық, саяси сипаттағы бірқатар объективті факторлардың болуына ғана емес, сонымен бірге ҚАЖ мекемелеріндегі қылмыстың алдын алу, жолын кесу жүйесінің жетілмегендігіне, осы қызметті құқықтық реттеуге, қызметкерлерді кәсіби даярлауға және бас бостандығынан айыру орындарындағы қызметкерлердің ұйымдастырушылық және басқарушылық қызметіне байланысты.

Сөйтіп, ҚАЖ мекемелерінің қызметкерлері мен мемлекеттік органдар алдын алу шараларын жүргізу арқылы сотталғандардың ҚАЖ мекемелерінде жасаған қылмыстарының көрсеткіштерін төмендетудің бірінші кезектегі міндетіне ие.

ҚАЖ мекемелеріндегі сотталғандармен жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарды алдын алу мәселелерінде мекеме әкімшілігі қызметкерлерінің жұмысы ғана емес, сонымен қатар сотталғандарды оналтуға көмек көрсету мақсатында ҚАЖ мекемелерінің мемлекеттік және қоғамдық ұйымдармен өзара іс-қимылы маңызды рөл атқарады деп объективті түрде пайымдауға болады.

Заң әдебиеттерінде, көрнекті криминолог ғалымдардың еңбектерінде қылмысты ескерту қылмыстың алдын алудың негізгі нысаны болып табылатындығы көрсетілген [4].

Қылмысты алдын алу - бұл қылмыстың себептері мен жағдайларын анықтау және жою бойынша мақсатты шаралар жүйесін әзірлеу және жүзеге асыру, сондай-ақ заңсыз мінез-құлыққа бейім адамдарға алдын ала әсер ету [5].

Барлық әсер ету салаларын қамтитын бірыңғай, алдын алу тұжырымдамасын заңнамалық шоғырландыру жоқ, сондай-ақ қылмысқа қарсы күрестің осы түрінің мазмұны туралы бірыңғай ғылыми пікір жоқ екеніне назар аударған жөн. Заңнама тарапынан да, ғылым тарапынан да анықтама жасауға талпыныс бар, бірақ, Н.И. Ветровтың пікірінше, олар алдын алудың барлық мәнін қамтымайды [6].

В.Г. Громов айтуы бойынша қылмыстық-атқару мекемелеріндегі профилактикалық әсер ету - бұл қылмыстық-атқару мекемесі әкімшілігінің және басқа субъектілердің заңға негізделген қызметі, ол қылмыстық-атқару мекемелеріндегі сотталғандардың қылмыстарының себептері мен жағдайларын анықтау, жою және бейтараптандыру, сондай-ақ оларды жаңа қылмыс жасаудан сақтау мақсатында құқыққа қарсы мінез-құлыққа бейім сотталғандарға алдын ала әсер ету бойынша шаралар кешенін әзірлеу мен жүзеге асырудан тұрады.

ҚАЖ мекемелеріндегі сотталғандардың қылмыстарының алдын алу бірнеше қолайсыз факторлардың теріс әсерінен күрделене түседі:

1) қоғамда болып жатқан өзгерістерге әлсіз ден қоятын бас бостандығынан айыру орындарының бүкіл жүйесінің консерватизмімен; түзеу мекемелеріндегі жағдайға уақытылы және сапалы талдау, бағалау жүргізуге және оқиғалардың дамуына болжам жасауға қабілетсіздігімен;

2) сотталған адамның мінез-құлқына әкімшілік өкілдерімен ынтымақтастыққа тыйым салатын қылмыстық субмәдениеттің нормалары мен дәстүрлерінің әсері, сондықтан жәбірленушілер оларға қатысты жасалған қылмыстар туралы әрдайым хабарлай бермейді;

3) осы жерде тіркелген қылмыстардың санына тәуелді болған

кылмыстық-атқару мекемелерінің қызметін бағалаудың қолданыстағы тәжірибесі. Есептік көрсеткіштерді қалыптастыру заңға бағынуы керек: «өткен жылмен салыстырғанда жаман емес». Бұл жағдай оқиғалардың ең қолайсыз нәтижесі болса да, жүйе ондағы салыстырмалы жағдайды көрсетуге тырысады;

4) қойылған міндеттерді тиімді орындау үшін персоналдың дене және кәсіби даярлығының жеткіліксіздігіне, сондай-ақ кылмыстық-атқару мекемелерінің кейбір бөлімдері мен қызметтерінің білікті қызметкерлермен жинақталмау мәселесіне байланысты проблемалар [1].

ҚАЖ мекемелерінде сотталғандармен жасалған кылмыстарын алдын алу, жолын кесу субъектілері жеткілікті, бірақ іс жүзінде тәжірибеде сотталғандарды жаңа кылмыс жасаудан толықтай сақтауға кепілі әзірге болмай тұр. Сонымен қатар, алдын алу, жолын кесу және профилактикалық жұмыстарды жүргізудің барша субъектілері бірлесіп, тығыз қарым-қатынаста қызмет жасамау, алға қойған міндеттеріне жете алмайтын себептерінің бірі осы. Қылмысты алдын алуы, жолын кесу бағытында қызмет динамикалық шараларды талап етеді, әрине оның мақсатына жету үшін орын алған жағдайларға байланысты икемді және үнемі жетілдіріліп, дамытып отыруы керек. Бұл субъектілерге мемлекет жүктеген көптеген міндеттермен және профилактикалық қызметті жүзеге асыруға берілген өкілеттіктермен анықталады, әрқайсысының өзіне тән орындайтын рөлі бар.

Қорыта келе келесіні айтуға болады, Қылмыстық-атқару жүйесіндегі мекемелерінде жазасын өтеп жатқан тұлғалар жасаған кылмыстық құқық бұзушылықтарды тудыратын алуан себеп салдары бар және оларсыз өмір сүре алмайтыны анық. Сол себепті сотталғандарға профилактикалық, алдын алу, жолын кесу және әсер ету шараларын құрайтын элементтері жан-жақты, толық, бірнеше түрлеріне байланысты күрделі, ауқымды тиімді болуы өте маңызды, оларды қолдану дұрыс ұйымдастырылған болуы керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Громов В.Г Профилактика преступлений осужденных в исправительных учреждениях // Вестник Казанского юридического института МВД России. – 2013. - № 1(11) // <https://cyberleninka.ru/article/n/profilaktika-prestupleniy-osuzhdennyh-v-ispravitelnyh-uchrezhdeniyah>
2. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің ресми сайтының Ақпараттық сервис Құқықтық статистикасы //

<https://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPPageGroup/MainMenu>

3. Қайнар Е.Е. Қазіргі кезеңдегі Қазақстан Республикасының пенитенциарлық жүйесіндегі ұйымдасқан қылмыстылықпен күресудің қылмыстық-құқықтық және криминологиялық мәселелері: Философия докторы (PhD) ... дис. - Астана, 2018. - 23 б.

4. Блувштейн Ю.Д., Зырин М.И., Романов В.В. Профилактика преступлений. - Минск, 1986. - С. 26 // <http://lawlibrary.ru/izdanie7161.html>

5. Игошев К.Е., Устинов В.С. Введение в курс профилактики правонарушений. - Горький, 1977. - С. 34.

6. Ветров Н.И. Криминологическая характеристика правонарушений молодежного возраста. - М., 1981. - С. 9; Закалюк А.П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения. - М., 1986. - С. 16.

ТҮЙІН

Мақалада қылмыстық-атқару жүйесіндегі мекемелерінде сотталғандардың қылмыстылығының алдын алудың және пенитенциарлық қылмыстардың алдын алудың кейбір ерекшеліктері қарастырылады. ҚАЖ мекемелерінде қылмыс жасаудың себептері талданады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые особенности профилактики преступности осужденных в учреждениях уголовно-исполнительной системы и предупреждения пенитенциарных преступлений, анализируются причины совершения преступлений в учреждениях УИС.

RESUME

The article considers some features of crime prevention of convicts in institutions of the penitentiary system and prevention of penitentiary crimes, analyzes the reasons for committing crimes in penal institutions.

ҚОҒАМДЫҚ ОРЫНДАРДА ЖАСАЛАТЫН ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Әбділі А.А.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны

Жұмашев М.А.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны

Ильяс Б.О.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция
подполковнигі

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Елімізде жасалатын құқық бұзушылықты азайту және қоғамдық қауіпсіздікті арттыру үшін құқық бұзушылыққа төзбеушілік қағидасын қоғамға енгізу бағытындағы саясат белсенді түрде жүзеге асырылып келеді.

Қазақстан Республикасы Президенті Н. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы Жолдауында: «Мемлекет тәртіпсіздікке мүлдем төзбеушілік принципін ұстануға тиіс» деп нақты көрсетеді [1].

Дамыған қоғамның айқын көрінісі қандай жерде болмасын тәртіп пен реттеушілікті орнатудан, тіпті жайлы подъезден, жинақы ауладан, таза көшеден, адамдардың жарқын жүзіненде анық көруге болады. Осы орайда Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Біз ең ұсақ құқық бұзушылықпен, бұзақылықпен, мәдениетсіздікпен ымыраға келмеуіміз керек, өйткені осының өзі қоғам тыныштығын бұзады, өмірдің сапасына селкеу түсіреді. Тәртіпсіздік пен бетімен кетушілікті сезіну одан да елеулі қылмыстарға жол ашады. Ұсақ құқық бұзушылыққа төзбеу ахуалы – қоғамдық тәртіпті нығайтуға, қылмыспен күреске бастайтын маңызды қадам», - деп атады.

Құқық бұзушылыққа мүлдем төзбеушілікті тіпті ең елеусіз құқық бұзушылыққа дейін азаматтардың кері реакциясын тудыратын немесе ымыраға келмеуі деп ұққан дұрыс. Ұсақ бұзақылық қоқысты қоғамдық жерде төгіп кетуден де көрінеді, өйткені бұл қоғамдық мамыражайлықты бұзады. Бір қарағанда ұсақ-түйек болып көрінетін ұсақ бұзақылықтан байқалатын бейберекетсіздік пен жауапсыздық ауыр құқық бұзушылықтар жасауға негіз береді.

Осыған байланысты қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қадағалайтын органдар екі бағытта жұмыс жүргізеді: 1) ұсақ құқық бұзушылықтарға қарсы күрес және оның алдын алу; 2) әр түрлі жобалар мен бірлескен іс-шаралар арқылы қоғамдық күштерді осы бағыттағы жұмысқа жұмылдыру.

«Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» ҚР Заңының 5 және 6 баптарына сүйенсек, әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу, сондай-ақ қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қорғау ішкі істер органдарының негізгі міндеттерінің бірі болып табылады [2]. Құқық қолдану практикасына, сондай-ақ статистикалық деректерге талдау жасағандағы байқағанымыз, қоғамдық орындарда жасалатын құқық бұзушылықтардың өзі әкімшілік құқық бұзушылықтар және жиі жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтар болып алуан түрге бөлінетіндігі. Осы саладағы юрисдикциялық өкілеттіктерге ие атқарушы органдардың арасында ішкі істер органдары үстем орын алады.

Қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу бойынша ішкі істер органдары мен учаскелік полиция қызметкерлері қызметінің мәнін түсінудің маңыздысы осы құқық бұзушылықтардың түсінігін және объектісін, сондай-ақ қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтардың түрлерін анықтау болып табылады.

Құқықтануда құқық бұзушылық (теріс қылық) заңдық жауапкершілікке тарту үшін негіз ретінде қаралатыны белгілі [3, б. 137]. Демек, әкімшілік жауапкершіліктің негізі әкімшілік құқық бұзушылық болып табылады. Әкімшілік құқық бұзушылық пен әкімшілік жауапкершілік бүтіннің екі жағындай өзара тығыз байланысты болып келеді, бір жағынан, әкімшілік құқық бұзушылықсыз – әкімшілік жауапкершілік болмайды; екінші жағынан, әкімшілік жауапкершіліктің негізі - әкімшілік құқық бұзушылық болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты, «әкімшілік құқық бұзушылық» және «әкімшілік жауапкершілік» бірінен бірі ажырағысыз құқықтық санаттар ретінде қаралуы тиіс. Осы тұрғыдан келгенде, қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін әкімшілік жауапкершіліктің мәні мен мазмұнын да толық түсініп алған дұрыс деп білеміз. Ол үшін алдымен қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтарды жасағаны үшін әкімшілік жауапкершілікке тарту мәселелері бойынша заң әдебиеттеріндегі теориялық зерттеулерге үңілген жөн.

Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің (бұдан әрі - ҚР ӘҚБтК) 25-бабының 1-бөлігіне сәйкес «әкімшілік жауаптылық көзделген, жеке тұлғаның құқыққа қарсы, кінәлі (қасақана немесе абайсызда жасаған) әрекеті не әрекетсіздігі немесе заңды тұлғаның құқыққа қарсы әрекеті не

әрекетсіздігі әкімшілік құқық бұзушылық деп танылады». Сонымен бірге жоғарыда аталғанға қосымша ретінде, бұл баптың 2-бөлігінде «Осы Кодекстің Ерекше бөлігінің баптарында көзделген құқық бұзушылықтар үшін, егер бұл құқық бұзушылықтар өзінің сипаты бойынша заңнамаға сәйкес қылмыстық жауаптылыққа әкеп соқпаса, әкімшілік жауаптылық туындайтыны» қарастырылған [4].

Әкімшілік құқық теориясында «әкімшілік құқық бұзушылық құрамы» ретінде ҚР ӘҚБтК-мен белгіленген «әкімшілік құқық бұзушылық (мысалы, ұсақ бұзақылық) нақты қоғамға қауіпті іс-әрекетті сипаттайтын объективті және субъективті белгілерінің бірлігі» болып түсініледі. Құрамның объективті элементтеріне мыналар кіреді: қол сұғушылық объектісі, яғни «әкімшілік құқықпен реттелетін және қорғалатын қоғамдық қатынастар, сондай-ақ сыртқы белгілерін сипаттайтын әкімшілік құқық бұзушылықтың объективті жағы – құқыққа қарсы әрекет немесе әрекетсіздік, қол сұғушылықтың нәтижесі, әрекет пен салдарының арасындағы себеп-салдарлық байланыс, жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың орны, уақыты, жағдайы, тәсілі, құралдары» [5, б. 84].

Әкімшілік құқық бұзушылық құрамының субъективті элементтеріне әкімшілік құқық бұзушылықтың субъектісін сипаттайтын белгілер (жасы, есі дұрыстығы, әкімшілік-құқықтық мәртебесінің ерекшеліктері - азамат, лауазымды немесе заңды тұлға), кінә (әдейі немесе абайсыз түрінде), әкімшілік құқық бұзушылықтың уәжі және мақсаты жатады [6, б. 133].

Осылайша, жоғарыда айтылғанды қорыта айтсақ - әкімшілік құқық бұзушылық құрамы әкімшілік жауаптылық институтынан ойып тұрып орын алады. Құқық бұзушылық құрамының барлық элементтерін анықтау дегеніміз – теріс әрекетті әкімшілік құқық бұзушылық ретінде, соның ішінде қоғамдық орында жасалғанын дұрыс және дәл бағалау үшін қажетті оның барлық элементтерінің мазмұны мен мағынасын түсінуді қажет ететін күрделі аналитикалық процесс болып табылады.

Қоғамдық орындарда жасалатын ұсақ бұзақылық туралы нақты айтар болсақ, ҚР ӘҚБтК-тің ерекше бөліміне сәйкес «Қоғамдық тәртіпке және имандылыққа қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтар» жөніндегі 25-тарауында қоғамдық тәртіпке және имандылыққа қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтар ретінде әкімшілік құқық бұзушылықтардың 19 құрамы анықталған. Ал олардың қатарына заң шығарушы мынаны кіргізеді: 434-бап – «Ұсақ бұзақылық»; 434-1-бап – «Жеке тұлғалардың спорттық және спорттық-бұқаралық, көріністік мәдени-көпшілік іс-шараларда мінез-құлық

ережелерін бұзуы»; 435-бап – «Кәметке толмаған адам жасаған бұзақылық»; 436-бап – «Елді мекендерде атыс қаруынан, газды, пневматикалық қарудан оқ ату, пиротехникалық заттар мен оларды қолданып жасалған бұйымдарды ұшыру»; 437-бап – «Тыныштықты бұзу»; 438-бап – «Арнаулы қызметтерді көрінеу жалған шақыру»; 439-бап – «Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық фактісі туралы көрінеу жалған ақпарат»; 440-бап – «Алкогольдік ішімдіктерді ішу немесе қоғамдық орындарға масаң күйде келу»; 441-бап – «Жекелеген қоғамдық орындарда темекі бұйымдарын тұтынуға тыйым салуды бұзу»; 442-бап – «Кәметке толмағандардың заңды өкілдерінің еріп жүруісіз түнгі уақытта ойын-сауық мекемелерінде немесе тұрғын жайдан тыс жерде болуы»; 443-бап – «Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысатын адамның заңды талабына бағынбау»; 444-бап – «Құмар ойындарға қатысу, тарту немесе рұқсат беру»; 445-бап – «Қазақстан Республикасының ойын бизнесі туралы заңнамасын бұзу»; 445-1-бап – «Қазақстан Республикасының лотерея және лотереялық қызмет туралы заңнамасын бұзу»; 446-бап – «Эротикалық мазмұндағы өнімдерді жарнамалау»; 447-бап – «Тарих және мәдениет ескерткіштерін қорғау мен пайдалану қағидаларын бұзу»; 448-бап – «Кәметке толмағандардың вандализмі»; 449-бап – «Қоғамдық орындарда тиісу»; 450-бап – «Көрінеу жезөкшелікпен айналысу немесе жеңгетайлық үшін үй-жайлар ұсыну».

Жоғарыдағыдан көріп отырғанымыздай, қоғамдық тәртіп пен имандылыққа қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтардың аталған құрамдары үшін көрсетілген құқық бұзушылықтардың жалпы объектісі көп жағдайда құқықтың реттелген нормаларымен, азаматтардың, оларды қоршаған адамдармен қарым-қатынасындағы мінез-құлық қағидасымен анықталатын қоғамдық тәртіп пен имандылық болып табылады. Мұндай қағидаларды күнделікті тірлігімізде негізге алатын болсақ, азаматтардың тыныштығы мен қоғамдық «жайлылықты» бұзатын барлық іс-әрекеттер орын алмауы да кәдік.

Осы айтылғандардан, аталған құқық бұзушылықтардың тектік нысандары қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздік болып табылатынын көреміз.

Қоғамдық тәртіпке, әдетте, «негізінен қоғамдық орындарда адамдар арасында пайда болатын, әлеуметтік нормалармен (құқық, имандылық, мораль, дәстүр, әдет-ғұрып және т.б.) реттелетін және азаматтардың жеке қауіпсіздігін, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, азаматтардың еңбегі, тұрмысы және демалысының, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың қызметінің

нормативтік жағдайларын жасауға бағытталған қоғамдық қатынастар жүйесі» жатқызылады.

ҚР ӘҚБК 25-бабында қамтылған әкімшілік құқық бұзушылық белгілерін негізге алсақ, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікке қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтар қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы қоғамдық қатынастарға қол сұғатын құқыққа қарсы, кінәлі және жазаланатын әрекеттер ретінде танылуы тиіс.

Қоғамдық орын, әдетте, оған адамдардың қатысуымен және қарым-қатынас орындарында бір адамның басқа адамның, адамдар тобының, қоғамның мүдделерін қозғайтын, мінез-құлық қағидаларын бұзуымен байланыстырыла қаралады. Бұл, атап айтқанда, бір қоғамдық орында жасалған нақ сол әрекет құқық бұзушылық болып саналатынын (мәселен, көшеде, саябақта және т.б. қоғамдық орындарда алкогольдік өнімді ішу) және заңды жауаптылыққа әкеп соғатын іс-әрекет екенін, ал қоғамдық орыннан басқа жерде жасалған құқық бұзушылықтар бұлардың қатарына жатпайтынын ұғындырады.

Осыған байланысты, зерттеушілер Н.Н. Цуканов пен А.В. Жильцовтың пікірінше, «процестік құжаттарда әкімшілік құқық бұзушылықтың жасалған орнын дұрыс анықтау және оны дұрыс сипаттаудың таза теориядан басқа оның практикалық та маңызы бар. Юрисдикциялық (теріс ниет туралы мәселені әділ шешу), сондай-ақ профилактикалық (жанадан не қайта құқық бұзушылықтар жасаудың алдын алу) сияқты мәселелерді шешу ғана емес, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізу міндеттерін де қамтамасыз етеді [7, б. 83]. Мәселен, балконда, пәтерде, жеке меншіктегі үйдің ауласында, алкоголь ішімдіктерін сатуға лицензиясы бар сауда және қоғамдық тамақтану мекемелерінде спирттік ішімдіктерді ішу немесе шылым шегу - қоғамдық орында жасалатын әкімшілік құқық бұзушылыққа жатпақ емес.

Сондай-ақ, «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексінің 159-бабының 13-тармағында, темекі тартуға тыйым салынған жерлерде шылым шегуге тыйым салу белгілерін қою талап етіледі [8]. Алайда, мұндай таңбаның жоқтығы қоғамдық орында темекі тартуға мүмкіндік бермейді. Дегенмен, мақала авторларының пікіріне сәйкес – қоғамдық орындарға, аталған Кодекстің 159-бабының 5-тармағында санамаланған орындар ғана емес, басқа да қоғамдық орындар, соның ішінде көшелер де кіреді.

Әйтсе де мынаны ескерте кетсек дейміз, сауда және қоғамдық тамақтану мекемелерінде алкоголь ішу мүмкіндігіне қарамастан, аталған мекемелермен қоса, кім-кімнің де кез келген қоғамдық

орындарда адамның ары мен намысын, қадірі мен қасиетін және қоғамдық әдепті қорлайтын мас күйде келуге тыйым салынады.

Статистикалық деректерге сәйкес, шамамен 200 мың қазақстандық маскүнемдік, шылым тартудан зардап шегеді екен. Бұлар елдегі наркологиялық клиникаларда тіркеуде тұрғандар ғана болып табылады. Жалпы алғанда, маскүнемдік және онымен байланысты құқық бұзушылықтар біздің қоғамымыздағы ең өзекті мәселелердің бірі болып қала беретіні анық.

Жалпы әкімшілік құқық бұзушылық құрамының объективті жағын талдай отырып, құқық қолданушы әкімшілік теріс қылықтың нақты құрамдарының сан алуандығын ескеруі тиіс. Айталық, ұзақ бұзақылық: азаматтарға қорлап тиісуден; жанжал мен қорқытуға ұласқан былапыт сөйлеуден; азаматтарға тіл тигізуден не ым-ишара арқылы қорлаудан; ұятсыз әндерді айтудан; ақпараттық және жарнамалық плакаттарды, афишалық аңдатпаларды, газеттерді бүлдіруден; себепсіз бұзақылық ниетпен жедел медициналық көмекті, өрт қауіпсіздігі қызметін, полицияны, таксиді шақырудан; қоғамдық орындарда ұятсыз суреттерді, мәтіндерді ілуден; қоғамдық ортақ пайдалану орындарында, үйлердің қабырғаларына, дуалдарға, ұятсыз сөздерді жазудан; тротуарлар, өтпе жолдарға жақын шалшықтар бойынша көлікпен қасақана жүруден; стадиондарда қағаздарды жағудан; пошта жәшіктеріндегі хат-хабарларды жағудан және т.б., көрінуі мүмкін [9, б. 159].

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық бұзушылықтардың күрделі құбылыс екенін, ол үшін теория мен тәжірибені қатар қолданып не салыстырып барып, осы бағыттардағы дауларды шешу жолдарын анықтау бірден-бір талап екенін ұққанымыз ләзім болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты: ҚР Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы // Егемен Қазақстан. – 2012. – 15 желтоқсан.

2. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚРЗ Заңы (2015 жылғы 10 қаңтардағы өзгертулер мен толықтырулармен). - Алматы: ЮРИСТ, 2016.

3. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан. 2-е издание / под ред. д.ю.н. И.Ш. Борчашвили. - Алматы: «Жеті Жарғы», 2007.

4. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы: Қазақстан

Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V ҚРЗ кодексі.

5. Макарейко Н.В. Государственное принуждение как средство обеспечения общественного порядка: дис. ... докт. юрид. наук. - М., 1996.

6. Границкий Р.Б. К определению понятия «общественное место» / Р.Б. Границкий // Актуальные проблемы предупреждения правонарушений в сфере общественного порядка и общественной безопасности: сб. материалов Всероссийской науч.-практ. конф. – Хабаровск: Дальневосточного юридического института МВД России. – 2009.- №2 (17).

7. Цуканов Н.Н., Жильцов А.В. К вопросу о месте совершения административного правонарушения // Правопорядок: история, теория, практика. – 2015. - №1 (4).

8. Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы: Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 18 қыркүйектегі N 193-IV Кодексі (2017 ж. өзгертулер мен толықтырулармен).

9. Кивич Ю.В. Признаки общественного порядка и общественной безопасности как объектов административно-юридической защиты // Вестник московского университета МВД России. - 2014. - №5.

ТҮЙІН

Мақалада авторлар әкімшілік жауапкершіліктердің негіздеріне, әкімшілік құқық бұзушылық пен әкімшілік жауапкершіліктің бірінсіз бірі өзара бірлігін сөз ете отырып, әкімшілік құқық бұзушылық орын алмаса, әкімшілік жауапкершіліктің болмайтынын, әкімшілік жауапкершіліктің негізі әкімшілік құқық бұзушылық екенін айқындайды. Авторлар қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық бұзушылық үшін тағайындалатын әкімшілік жауапкершіліктің мәні мен мазмұнын айқындау үшін заңдық әдебиеттерге шолу жасап, аталған құбылысқа теориялық талдау жүргізеді.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена основаниям административной ответственности, тесной взаимосвязи и взаимообусловленности административного правонарушения и административной ответственности, так как, с одной стороны, без административного правонарушения – нет административной ответственности; а, с другой стороны – основанием административной ответственности – является административное правонарушение. Авторы чтобы раскрыть сущность и содержание административной ответственности за совершение

административных правонарушений, совершаемых в общественных местах, провели подробный анализ, имеющихся в юридической литературе теоретических разработок, посвященных проблеме административных правонарушений, совершаемых в общественных местах.

RESUME

The article is devoted to the grounds of administrative responsibility, close interrelation and interdependence of an administrative offense and administrative responsibility, since, on the one hand, without an administrative offense - there is no administrative responsibility; and, on the other hand - the basis of administrative responsibility - is an administrative offense. Authors to disclose the essence and content of administrative responsibility for committing administrative offenses committed in public places, conducted a detailed analysis available in the legal literature of theoretical developments on the problem of administrative offenses committed in public places.

К ВОПРОСУ О СОДЕРЖАНИИ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПОТРЕБЛЕНИЕ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ И ПСИХОТРОПНЫХ ВЕЩЕСТВ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Будникова А.Б.,

старший преподаватель кафедры административного права
и административной деятельности органов внутренних дел
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Потребление наркотических средств и психотропных веществ без назначения врача в Российской Федерации является административным правонарушением. Основной нормой, предусматривающей ответственность за данное деяние, является ч. 1 ст. 6.9 Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях (далее – КоАП РФ), в соответствии с которой на лицо может быть наложен административный штраф в размере от 4 до 5 тысяч рублей или административный арест до 15 суток. Аналогичное наказание установлено и в ч.2 ст. 20.20 КоАП РФ за незаконное потребление наркотических средств и психотропных веществ в общественных местах.

Вопрос о содержании административной ответственности

является одним из дискуссионных в теории административного права. Так, Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков исходят из того, что административная ответственность является формой реагирования уполномоченных государственных органов или должностных лиц на совершенное административное правонарушение и выражается в назначении административного наказания [1, с. 424]. Вместе с тем, в содержание административной ответственности входит не только административное наказание. Лицо будет считаться привлеченным к административной ответственности и в тех случаях, когда обязанность претерпеть негативные последствия будет отсутствовать в силу прямого указания закона. Так, например, обязанность отбыть административный арест может не наступить в случае, если у лица возникнет заболевание, препятствующее отбытию этого вида наказания (ч. 5 ст. 32.8 КоАП РФ). Следует согласиться с подходом Д.Н. Бахраха, который в содержании административной ответственности наряду с применением к лицу административного наказания включает официальное признание конкретного деяния административным правонарушением [2, с. 2-5].

Однако наиболее полной является точка зрения Н.Н. Цуканова, согласно которой содержанием административной ответственности выступают не только официальное признание деяния лица административным правонарушением и назначение административного наказания, но и иные негативные последствия правового характера, наступающие для лица в связи с привлечением его к административной ответственности [3, с. 13]. Вместе с тем, дополнительные негативные последствия, представляющие собой, как правило, запреты или ограничения различного характера, закреплены в большом количестве нормативных правовых актов РФ, в настоящее время не систематизированы, что создает трудности при определении содержания административной ответственности за потребление наркотических средств и психотропных веществ без назначения врача.

В зависимости от степени конкретизации законодателем деяния при установлении дополнительных ограничений, их можно разделить на три категории:

1. Негативные последствия, наступающие в связи с привлечением лица к административной ответственности именно за потребление наркотических средств и психотропных веществ. К числу таких последствий относятся:

- возможность возложения на лицо дополнительных обязанностей пройти диагностику, профилактические мероприятия, лечение от наркомании и (или) медицинскую и (или) социальную

реабилитацию (ч. 2.1 ст. 4.1 КоАП РФ). При этом возложение данных обязанностей имеет целью не наказание человека за совершенное правонарушение, а устранение или облегчение проявлений заболевания наркомании у пациента, восстановление или улучшение его здоровья, трудоспособности и качества жизни [4, с. 24];

- запрет приема на работу, непосредственно связанную с обеспечением транспортной безопасности (п.9 ч.1 ст.10 Федерального закона от 9 февраля 2007 г. № 16-ФЗ «О транспортной безопасности»);

- отказ в заключении или расторжение трудового договора с лицами, чья работа непосредственно связана с движением поездов и маневровой работой (ч. 3 ст. 25 Федерального закона от 10 января 2003 г. № 17-ФЗ «О железнодорожном транспорте в Российской Федерации»);

- запрет на допуск к работе на судне (ч.2 ст.27 Кодекса внутреннего водного транспорта Российской Федерации);

- отказ в приеме на должность специалистов авиационного персонала (ч. 3.1 ст.52 Воздушного кодекса Российской Федерации;

- отказ в выдаче лицензии либо аннулирование лицензии на приобретение и хранение оружия (п.10 ст.13, п.3 ст.26 Федерального закона от 13 декабря 1996 г. № 150-ФЗ «Об оружии»);

- отказ в присвоении статуса частного охранника либо аннулирование удостоверения частного охранника (ст.11.1 Закона РФ от 11 марта 1992 г. № 2487-1 «О частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации»).

Негативные последствия, наступающие в связи с привлечением лица к административной ответственности за совершение административных правонарушений определенной группы. Так, например, основанием отказа в приеме на службу в органы внутренних дел РФ, Росгвардию является неоднократное привлечение в судебном порядке к административной ответственности за совершенные умышленно административные правонарушения (п.3 ч.5 ст.17 Федерального закона от 30 ноября 2011 г. № 342-ФЗ «О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации»). Совершение лицом административных правонарушений, посягающих на общественный порядок и общественную безопасность (глава 20 КоАП РФ) является основанием для отмены условного осуждения (ст.74 УК РФ) и условно-досрочного освобождения (ст.79 УК РФ). При совершении лицом, освобожденным из мест лишения свободы, административных правонарушений, посягающих на общественный порядок, здоровье населения и общественную нравственность, может

быть установлен административный надзор либо продлен срок ранее установленного административного надзора (п.2 ч.3 ст.3, п.4 ст.7 Федерального закона от 6 апреля 2011 г. № 64-ФЗ «Об административном надзоре за лицами, освобожденными из мест лишения свободы»).

Перечисленные ограничения и запреты будут распространяться на лиц, привлеченных к административной ответственности за потребление наркотических средств и психотропных веществ, поскольку это деяние умышленное и рассматривается судом. Кроме того, правонарушение, предусмотренное ст.6.9 КоАП РФ, относится к посягающим на здоровье населения, а предусмотренное ст.20.20 КоАП РФ – к посягающим на общественный порядок.

Негативные последствия, наступающие в связи с привлечением лица к административной ответственности в целом, например, возможность досрочного прекращения полномочий Председателя Счетной палаты РФ (п.1 ч.8 ст.7 Федерального закона от 5 апреля 2013 г. № 41-ФЗ «О Счетной палате Российской Федерации»), отказ в назначении на должность уполномоченного по правам ребенка в РФ (ст.4 Федерального закона от 27 декабря 2018г № 401-ФЗ «Об уполномоченных по правам ребенка в Российской Федерации»).

Таким образом, содержание административной ответственности за потребление наркотических средств и психотропных веществ без назначения врача весьма емко и включает в себя разнообразные по своему характеру негативные последствия, выражающиеся в установлении дополнительных ограничений и запретов и в возложении дополнительной обязанности. Все негативные последствия можно условно разделить на три категории в зависимости от степени конкретизации деяния, за совершение которого они установлены.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Россинский Б.В., Стариков Ю.Н. Административное право: учебник / Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2018. – 640 с.
2. Бахрах Д.Н. Юридическая ответственность по административному праву // Административное право и процесс. - 2010. - № 1. - С. 2-5.
3. Административная ответственность за правонарушения, связанные с оборотом наркотиков: учебное пособие / под общ. ред. докт. юрид. наук Н.Н. Цуканова; ФГКОУ ВО «Сибирский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации». – Новосибирск: Сибирский федеральный университет, 2018. – 100 с.

Федерации». – Красноярск: СибЮИ МВД России, 2020. – 180 с.

4. Практика реализации судами на территории Красноярского края положений Федерального закона от 25 ноября 2013 г. № 313-ФЗ: проблемные вопросы приведения медицинскими и социальными учреждениями в исполнение вступивших в силу постановлений по делам об административных правонарушениях в части диагностики, профилактики, лечения, медицинской, социальной реабилитации на территории Красноярского края / Цуканов Н.Н., Димитрова Е.А., Иванов А.Ю., Кудашова И.В., Жильцов А.В., Горелик А.В. Отчет о НИР № 4/5744 от 22.08.2014 (ФСКН России). – 65 с.

ТҮЙІН

Мақала дәрігердің тағайындауынсыз есірткі мен психотроптық заттарды тұтынғаны үшін әкімшілік жауапкершіліктің мазмұнына арналған. Есірткі құралдары мен психотроптық заттарды заңсыз тұтынудан тұратын әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адам үшін Ресей Федерациясының заңнамасында белгіленген құқықтық сипаттағы қосымша теріс салдарлар талданады.

РЕЗЮМЕ

Представленная работа посвящена вопросам содержания административной ответственности за потребление наркотических средств и психотропных веществ без назначения врача. Анализируются дополнительные негативные последствия правового характера, установленные законодательством Российской Федерации, наступающие для лица в связи с совершением им административного правонарушения, состоящего в незаконном потреблении наркотических средств и психотропных веществ.

RESUME

The article is devoted to the content of administrative responsibility for the using of narcotic drugs and psychotropic substances without a doctor's appointment. The article analyzes additional negative legal consequences established by the legislation of the Russian Federation that occur for a person in connection with the Commission of an administrative offense consisting of illegal using of narcotic drugs and psychotropic substances.

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ АЗАМАТТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бузаканова А.Б.,

жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы, құқық қорғау
қызметінің магистрі, полиция майоры
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Құқықтық жауапкершілік мемлекетпен, құқық нормаларымен, азаматтар мен олардың бірлестіктерінің міндеттерімен және заңсыз мінез-құлқымен тығыз байланысты. Ішкі істер органдарының азаматтық-құқықтық жауапкершілігі құқықтық қана емес, сондай-ақ маңызды әлеуметтік құбылыс болып табылады.

Ішкі істер органдарының азаматтық-құқықтық жауапкершілікке келесі жағдайларда тартылуы мүмкін: ұстау кезінде шектеу шараларын заңсыз қолдану, заңсыз жеткізу және айдауылдау; қылмыстарды ашу және тергеу кезіндегі әрекетсіздік; азаматтардың өтініштерді уақтылы қарау және дәлелді жауаптар жіберу құқықтарын сақтамау; іс жүргізу шешімдерін қабылдау мерзімдерін бұзу және т. б. [1].

Заңды жауапкершілік әрқашан белгілі бір азаматтық қарым-қатынастарға байланысты, яғни, ол ішкі істер органдары мен азаматтар арасындағы теріс салдарлар келтірумен, оның жеке, мүліктік және басқа да мүдделерін бұзумен немесе шектеумен байланысты.

Құқықтық жауапкершілік дегеніміз-құқық бұзушылықтардан туындайтын, мемлекет атынан оның арнайы органдары мен құқық бұзушы арасындағы құқықтық қатынас, оған құқық бұзушылық үшін, құқық нормаларында қамтылған талаптарды бұзғаны үшін тиісті айыру және қолайсыз салдарларды өткізу міндеті жүктеледі.

Құқықтық жауапкершіліктің негізгі мақсаты құқықтық тәртіпті қорғау және адамдарды тәрбиелеу болып табылады. Бұл екі функцияның да нақты мақсаты бар – құқық бұзушылықтың алдын алу. Оған құқық бұзушыларды түзеу және қайта тәрбиелеу, барлық азаматтарды заңдарды құрметтеу рухында тәрбиелеу арқылы ғана қол жеткізіледі.

Құқық бұзушылық түрлеріне сәйкес құқықтық жауапкершілік қылмыстық-құқықтық, әкімшілік, тәртіптік, сондай-ақ азаматтық-құқықтық болып жіктеледі.

Заң шығарушының сөзсіз міндеті - азаматтар мен мемлекет мүдделерінің тепе-теңдігін сақтау. Бір жағынан, Қазақстан Республикасының - құқықтық мемлекет бола отырып, азаматтық-

құқықтық жауапкершілік аясында заңды жүзеге асырудың түсінікті және қол жетімді механизмін қамтамасыз етуге, екінші жағынан, азаматтардың құқықты теріс пайдалануына және негізсіз байытуына жол бермеуге міндетті. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігі олардың тікелей қызмет орны бойынша, яғни ішкі істер органы тұлғасындағы мемлекеттік органға қатысты туындайды. Материалдық жауапкершілік шектеулі болуы мүмкін, яғни тікелей залал мөлшерінде, бірақ орташа айлық жалақыдан аспайды және залал толық көлемде өтелген кезде толық болады. Айта кету керек, жауапкершілікке тарту кінәлі адамды тәртіптік жауапкершілікке тартуды жоққа шығармайды [1].

Ішкі істер органдары қызметінің ерекшелігі - олар жеке құқықтар мен мүдделер саласына көпшілік алдында басып кіруді көздейтін және азаматтардың мүлкіне, өміріне, денсаулығына зиян келтіруге әкелетін негіздер бұл қауіпті едәуір арттыратын жағдайлар әкімшілік және қылмыстық іс жүргізу мәжбүрлеу шараларын үнемі қолдануға әкеледі [2].

Ішкі істер органдарының адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету жөніндегі қызметінде бұйрықты орындамағаны үшін жауаптылық туралы мәселеге ерекше орын беріледі.

Ең алдымен, ішкі істер органдарының қызметі «билікке-бағыну» схемасы бойынша құрылған қатаң иерархияға негізделгенін ескеру қажет. Әдетте, ішкі істер органдарында қызметкерлер тікелей бастығынан бұйрықтар алады. Бұйрық жоғары тұрған бастықтан түскен жағдайларда қызметкер оны орындауға және ол туралы өзінің тікелей бастығына хабарлауға тиіс. Егер ішкі істер органының қызметкері өзі алған бұйрықтың заңдылығына күмәнданса, ол бұл туралы өзінің тікелей бастығына, сондай-ақ өкім шығарған бастыққа және жоғары тұрған басшылыққа жазбаша нысанда дереу хабарлауға тиіс. Қолданыстағы иерархияға сәйкес жоғары тұрған басшы (ол болмаған жағдайда – бұйрық шығарған бастық) өзінің өкімін (бұйрығын) жазбаша нысанда растауға міндетті, ал қызметкер оны орындауға міндетті. Бұл жағдайда заңсыз бұйрықтың орындалуы үшін жауапкершілік оны жазбаша растаған адамға жүктеледі. Алайда Ішкі істер органының қызметкері әкімшілік немесе қылмыстық құқық бұзушылық белгілері бар бұйрықтарды орындамауы тиіс.

Ішкі істер органдарының жүйесі Қазақстан Республикасының ішкі істер министрлігінен бастап қалалық, аудандық, желілік органдарға дейінгі органдардың иерархиясын қамтиды. Бұл жүйе басқа мемлекеттік органдар сияқты ҚР АҚ, сонымен қатар ішкі істер

органдардың қызметін реттейтін заңнамаларға сәйкес пайда болады және жұмысын атқарады.

Ішкі істер органдары тек азаматтық-құқықтық (материалдық) құқықтық жауапкершіліктің субъектілері болып табылады.

Жауапкершіліктің осы түрінің екі нұсқасы бар:

1. Анықтау және алдын ала тергеу органдарының заңсыз әрекеттерімен азаматқа келтірілген залалды өтеу (прокуратура мен сот осы заңды жауапкершілік түрінің субъектілері ретінде осы жұмысқа қатысы жоқ).

2. Жоғары қауіптілік көздерінің иесі ретінде ішкі істер органына келтірген зиянды өтеу [3].

Нұсқалардың әр қайсысын толығырақ қарастырып көрейік ҚР АҚ-нің 923-бабы анықтау, алдын ала тергеу, прокуратура және сот органдарының заңсыз әрекеттерінен келтірілген зиян үшін жауапкершілікке байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.

Заңды жауапкершіліктің негізі әрқашан құқық бұзушылық фактісі болып табылады, ал оның басталуы құқық бұзушылықтың құрамы болып табылады. Азаматтық-құқықтық міндеттеменің пайда болуының қажетті шарты заңмен қорғалатын қандай да бір мүліктік немесе жеке мүліктік емес игіліктің жойылуы, бүлінуі (кемітілуі) деп түсінілетін зиянның болуы болып саналады. ҚР АҚ 917 жалпы ережесі бойынша өтеу көлемі (зиян келтіргені үшін жауапкершіліктің жалпы негіздері) толық болуы тиіс, яғни жәбірленушіге нақты залал да, жіберіп алған пайда да өтеледі [4].

Азаматтың залалды өтеу құқығы жоғарыда көрсетілген нормативтік-құқықтық актілерде заңсыз, яғни заңды бұза отырып немесе оның талаптарынан ауытқып жасалған, тиісті мемлекеттік органдардың іс-қимыл сипатымен байланысты болады. Дәл осы белгі анықтау органының, тергеушінің және т.б. тиісті мәжбүрлеу шешімі немесе әрекеті (қамауға алу, қылмыстық жауапкершілікке тарту және т.б.) азаматқа келтірілген залалды өтеу үшін негіз болып табылады.

Қылмыстық сот ісін жүргізу саласындағы зиянды өтеу құқығы:

- ақтау үкімінің қаулылары;
 - оқиғаның немесе қылмыс құрамының болмауына байланысты қылмыстық істі тоқтату;
 - азаматтың қылмыс жасауға қатысуы дәлелденбегені үшін қылмыстық істі тоқтату;
 - әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі тоқтату.
- Мұндай залалды өтеу құқығы азамат толық ақталған жағдайда

ғана туындайды.

Ақталмайтын негіздер бойынша істі тоқтату:

- рақымшылық;
- қылмыстық жауапкершілік басталатын жасқа жетпеу;
- айыпталушының жәбірленушімен татуласуы;
- жәбірленушінің шағымының болмауы;
- айыпталушының өлімі;
- жағдайды өзгерту.

ҚР АҚ-нің 923-бабына сәйкес лауазымды тұлғалардың кінәсіне қарамастан, және оның заңсыз әрекеттері нәтижесінде келтірілген зиян толық көлемде өтеледі.

Әкімшілік басқару саласындағы мемлекеттік органдардың лауазымды адамдарының заңсыз әрекеттерімен (әрекетсіздігімен) келтірілген зиян жалпы негіздерде (ҚР АҚ-нің 917-бабы) осы органдардың иелігіндегі ақша есебінен өтеледі. Олар жеткіліксіз болған жағдайда зиян мемлекеттік қазына есебінен субсидиарлық түрде өтеледі .

Лауазымды адамдардың кінәсіне қарамастан, заңсыз әрекеттерімен зиян келтірілгенін анықтау, алдын ала тергеу органдарының лауазымды адамдары жәбірленушілер алдында жауап бермейді және оларға зиянды өтеу туралы талаптар қойылмауы тиіс, өйткені ақталған адамға келтірілген залалды өтеу міндеті анықтау, алдын ала тергеу органдарына және азамат қылмыстық жауапкершілікке тартылғанға дейін жұмыс істеген кәсіпорындарға, мекемелерге, ұйымдарға емес, мемлекетке жүктеледі.

ҚР АҚ-нің 931-бабы айналадағылар үшін жоғары қауіп төндіретін қызмет арқылы келтірілген зиянды өтеуге байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.

Қызметі айналасындағылар үшін жоғары қауіптілікпен байланысты заңды тұлғалар (көлік құралдарын, механизмдерді, жарылғыш заттарды пайдалану және т.б.), егер зиян ескерілмейтін күш немесе жәбірленушінің ниеті салдарынан туындағанын дәлелдей алмаса, жоғарыда көрсетілген бапқа сәйкес зиянды өтеуге міндетті. Зиянды өтеу міндеті заңды тұлғаға жүктеледі (біздің жағдайда – заңды негізде жоғары қауіп көзіне ие Ішкі істер органдары).

Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі бізге айналадағылар үшін жоғары қауіп төндіретін қызмет түрлерінің үлгі тізбесін ғана береді.

Объектіні жоғары қауіптілік көзі деп тану туралы мәселені қажет болған жағдайда сот тиісті сараптамалардың қорытындылары негізінде шеше алады және шешуі тиіс.

Жоғары қауіптілік көзінің иесі жауапкершілік субъектісі болып табылады, оны заңды негізде өзіне тиесілі жоғары қауіптілік көзін пайдалануды жүзеге асыратын ұйым (атап айтқанда Ішкі істер органы) деп түсіну керек. Жоғары қауіп көзінің иесі болып танылмайды және осы көздің иесімен еңбек қатынастарына байланысты жоғары қауіп көзін басқаратын адам зардап шегушінің алдында зиян үшін жауапты болмайды.

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің қызметтік (лауазымдық) қызметін жүзеге асыру кезінде келтірілген зиян үшін азаматтық-құқықтық жауапкершілігінің негізі зерттелетін қатынастарды түсіну үшін қаралуы қажет басты мәселелердің бірі болып табылады. Сонымен бірге, бұл аспект үлкен практикалық мәнге ие, өйткені жауапкершіліктің басталуы үшін ең алдымен оның негізін құру қажет.

Азаматтық құқық ғылымындағы азаматтық жауапкершіліктің негізі туралы мәселе пікірталастардың бірі болып табылады.

Кеңестік және қазіргі кезеңдегі азаматтық ғалымдар бұл мәселе бойынша екіұшты пікір білдірді. Қолданыстағы пікірлерді талдауға сүйене отырып, осы мәселе бойынша ғылымда қалыптасқан келесі көзқарастарды бөліп көрсетуге болады:

1) азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің негізі деп кейбір шарттарды ескере отырып, құқық бұзушылықты түсіну қажет;

2) азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің негізі құқық бұзушылықтың құрамы (немесе басқаша жауапкершілік шарттары) болып табылады [4].

Құқық бұзушылық құқықтық қатынастардың бір түрі екендігіне сүйене отырып, азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің негізі туралы мәселені тұтастай алғанда құқықтық қатынастардың негізін талдау арқылы қарастыру қажет, яғни азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің негізін анықтау үшін осы немесе басқа категорияның негізі ретінде заңды факт болып табылатындығын анықтау қажет.

ПО қызметкерлерінің, оның ішінде дене күшін, арнайы құралдар мен қаруды қолданудан келтірілген зиян үшін азаматтық-құқықтық жауапкершілігінің негізі әрқашан белгілі бір түрдегі заңды факт – қызметтік (лауазымдық) міндеттерін атқару кезінде олар жасаған құқық бұзушылық болып табылады. Ал кейбір жағдайларда жауапкершіліктің осы түріне қатысты оқиға сияқты заңды фактінің бұл түрі қолданылмайды ол азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің құқықтық қатынастарын тудыруы мүмкін.

Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы бойынша. Құқық қорғау қызметі туралы (2011 жылғы 06 қаңтардағы өзгерістер) қылмыскерлерді ұстау кезінде полиция

қызметкерлері дене күшін, арнайы құралдарды немесе атыс қаруын қолдана алады. Атыс қаруын қолдануға полиция қызметкерінің жеке өзіне немесе бөлімше (топ) құрамында рұқсат етіледі:

- өмірге, денсаулыққа немесе меншікке қарсы ауыр немесе аса ауыр қылмыс белгілері бар әрекет жасау кезінде қолға түскен және егер бұл адамды өзге құралдармен ұстау мүмкін болмаса, жасырынуға тырысатын адамды ұстау;

- қарулы қарсылық көрсететін адамды, сондай-ақ ондағы қаруды, оқ-дәрілерді, жарылғыш заттарды, жарылғыш құрылғыларды, улы немесе радиоактивті заттарды тапсыру туралы заңды талапты орындаудан бас тартқан адамды ұстау;

- мемлекеттік және муниципалды органдардың, қоғамдық бірлестіктердің, ұйымдар мен азаматтардың ғимараттарына, үй-жайларына, ғимараттарына және өзге де объектілеріне топтық немесе қарулы шабуылға тойтарыс беру;

- кепілге алынғандарды босату;

- егер бұл қол сұғушылық өмірге немесе денсаулыққа қауіпті зорлық-зомбылықпен байланысты болса, басқа адамды немесе өзін қол сұғушылықтан қорғау;

- полиция қарулануында (қамтамасыз етуінде) тұрған атыс қаруын, полицияның көлік құралын, арнайы және жауынгерлік техниканы иелену әрекетінің жолын кесу;

- қылмыс жасады деген күдікпен ұсталған адамдардың, қамауға алу түріндегі бұлтартпау шарасы қолданылған адамдардың, бас бостандығынан айыруға сотталған адамдардың қамауда ұстау орындарынан қашуының немесе айдауылдан қашуының жолын кесу, сондай-ақ аталған адамдарды күштеп босату әрекеттерінің жолын кесу [5].

Полиция қызметкеріне азаптауға, зорлық-зомбылыққа, басқа да қатыгез немесе адамның қадір-қасиетін қорлайтын іс-әрекетке жүгінуге тыйым салынады. Полиция қызметкері азаматқа қасақана ауырсыну, физикалық немесе моральдық азап келтіретін әрекеттердің жолын кесуге міндетті.

Полиция қызметкерлерінің де белгілі бір міндеттері бар.

«Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңына (2011 жылғы 06 қаңтардағы өзгерістер) сәйкес полиция қызметкерлері, егер келтірілген зиян көрсетілген қарсы іс-қимылдың күшіне мөлшерлес болса, заңда көзделген жағдайларда дене күшін, арнайы құралдар мен атыс қаруын қолданумен құқық бұзушыға келтірілген моральдық, материалдық және физикалық зиян үшін жауап бермейді [6].

«ПО қызметкері келтірген мөлшерлес емес зиян келтіру» ұғымы бойынша ПО қызметкерлерінің өз функцияларын оларды қолдану шектерін реттейтін құқықтық актілерді бұза отырып орындауға бағытталған іс-әрекеттерін түсіну ұсынылады, олар үшін заңда көрсетілген басқа жағдайлар болған кезде зиян келтіргені үшін жауапкершілік туындайды.

Заңды әрекеттер:

- 1) қажетті қорғаныс;
- 2) төтенше қажеттілік;

3) зиян келтіру мүмкіндігімен байланысты өздеріне жүктелген міндеттерді жүзеге асыру кезіндегі адамдардың іс – әрекеттері (біздің жағдайда-ішкі істер органдары қызметкерлерінің құқық бұзушылықтардың жолын кесу кезіндегі іс-әрекеттері) және т. б. [7].

Полиция қызметкерлері қылмыстық және азаматтық жауапкершілікке тартылуы мүмкін. Егер полиция қызметкері ұстау кезінде ұсталған адамның қылмыскер емес екенін білсе, ол қылмыстық жауапкершілікке тартылуы мүмкін. Ал егер азамат ұстау үшін қажетті шаралардан асып кетсе (қылмыскер қаруланбаған, жас қылмыскер) және қылмыскерге айтарлықтай зиян келтірілген.

Ұстау заңдылығы шарттары азаматтық адамдар үшін де, полиция қызметкерлері (әскери қызметшілер) үшін де бірдей. Алайда, соңғысына қатаң талаптар қойылуы мүмкін, бірақ барлық жағдайларға ортақ. Мысалы, Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы. Құқық қорғау қызметі туралы (2011 жылғы 06 қаңтардағы өзгерістер) полиция қызметкерін дене күшін, арнайы құралдарды немесе атыс қаруын қолдану кезінде оларды пайдалану ниеті туралы ескертуге міндеттейді, бұл ретте ұстаушыға өз талаптарын орындау үшін жеткілікті уақыт береді; бұл ретте келтірілген кез келген залалдың ең аз болуына ұмтылуға, дене жарақатын алған адамдарға дәрігерге дейінгі көмек көрсетуді және олардың туыстарына хабарлауды қамтамасыз етуге; қайтыс болу, жарақат алу жағдайлары туралы прокурорға хабарлауға міндетті.

Егер ұсталған адам қарсылық көрсете бастаса, қылмыскерді ұстау қажетті қорғанысқа айналуы мүмкін. Бұл жағдайда қажетті қорғаныс институтының ережелері қолданылады.

Ұстау іс жүргізу мәжбүрлеу шарасы ретінде қылмысты жедел ашу және кінәліні әшкерелеу мақсатында қылмыс жасады деп күдік келтірілген адамға қолданылады. Ол ҚР ҚДЖК-де толық қарастырылған жағдайларда және негіздер бойынша мүмкін.

Қамауға алу-бұл алдын-алудың ең қатаң шарасы және оның заңдылығы мәжбүрлеудің барлық шараларына қатысты жалпы

шарттармен де, осы шараны қолдануды тікелей реттейтін нормалармен де анықталады.

Заңсыз соттау, қылмыстық жауаптылыққа заңсыз тарту, бұлтартпау шарасы ретінде қамауға алуды, үйде қамауда ұстауды, ешқайда кетпеу туралы қолхатты заңсыз қолдану, қамауға алу немесе түзеу жұмыстары түріндегі әкімшілік жазаны заңсыз қолдану, психиатриялық немесе басқа емдеу мекемесіне заңсыз орналастыру нәтижесінде азаматқа келтірілген зиянды мемлекет анықтау, алдын ала тергеу, прокуратура және сот органдарының лауазымды адамдарының кінәсіне қарамастан, заң актілерінде белгіленген тәртіппен толық көлемде өтейді. ПО қызметкерлерінің дене күшін, арнайы құралдар мен қаруды қолданудан келтірілген зиянды өтеу белгілі бір ерекшелік ескеріле отырып, азаматтық және қылмыстық істерді қарау және шешу тәртібімен жүзеге асырылады.

Сонымен, ішкі істер органдары қызметкерлерінің қызметтік (лауазымдық) қызметін жүзеге асыру кезінде келтірілген зиян үшін азаматтық-құқықтық жауапкершілігінің негізі зерттелетін қатынастарды түсіну үшін қаралуы қажет негізгі мәселелердің бірі болып табылады. Сонымен бірге, бұл аспект үлкен практикалық мәнге ие, өйткені жауапкершіліктің басталуы үшін ең алдымен оның негізін құру қажет. Қолданыстағы пікірлерді талдауға сүйене отырып, осы мәселе бойынша ғылымда қалыптасқан келесі көзқарастарды бөліп көрсетуге болады:

1) азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің негізі деп кейбір шарттарды ескере отырып, құқық бұзушылықты түсіну қажет;

2) азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің негізі құқық бұзушылықтың құрамы (немесе басқаша жауапкершілік шарттары) болып табылады.

Осылайша, жоғарыда айтылғандардың негізінде қорытынды жасауға болады. Адамға азаматтық-құқықтық жауапкершілік жүктеу оның құқық бұзушылық жасалғанға дейін болмаған мүліктік міндеттемесінің туындауын білдіреді [8].

Азаматтық-құқықтық жауапкершілікке тән, ол азаматтық қатынастардың бір қатысушысының екінші қатысушының, яғни құқық бұзушының (борышкердің) жәбірленуші адамның (кредитордың) алдындағы жауапкершілігін білдіреді.

Азаматтық-құқықтық жауапкершілікті құқық бұзушыға шартта немесе заңда көзделген мүліктік сипаттағы қосымша азаматтық-құқықтық міндеттер (Санкциялар) түріндегі мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын құқыққа қарсы әрекеттер немесе әрекетсіздік жасаған жағдайда қолдану ретінде қарастыруға болады. Азаматтық

жауапкершіліктің ерекшелігі оны қолданудың бастамашыл сипаты болып табылады. Іске асырудың негізі тек құқықтық қатынастарға қатысушылардың ерік-жігері, атап айтқанда, құқық бұзушының өз міндеттерін ерікті түрде жасауы немесе жәбірленушінің жауапкершілік шараларын мәжбүрлеп қолдану туралы талабы болып табылады.

Азаматтық заңнамаға инновацияларды енгізуге келетін болсақ, азаматтық құқық ғылымының өзі объект пен объективтік жағына, субъективті жағы мен объектісіне құқық бұзушылық құрамының жалпы дизайнын қабылдау туралы ұсыныстарды қабылдамағанын атап өткім келеді, дегенмен мен мұны істеу керек деп санаймын. Азаматтық құқықтағы объект жалпы мағынада түсініледі, оны нақтылаудың қажеті жоқ, өйткені бұл абсолютті және салыстырмалы құқықтардың жалпы бөлінуіне ғана әсер етеді. Құрамның 3 тәуелсіз элементіне бөлінген объективтік жағы ғана талданады - заңсыздық, зиян және себеп-салдар және кінә ұғымына дейін таралатын субъективтік жағы. Жоғарыда айтылғандардан азаматтық заңнамаға Азаматтық құқық бұзушылық құрамы, оның элементтері мен ерекшеліктері туралы түсінік енгізу қажет деп қорытынды жасауға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. О некоторых аспектах гражданско-правовой ответственности органов внутренних дел / Паламарчук Диана Юрьевна / <https://moluch.ru/conf/law/archive/224/11335/>

2. Богданов В.П., Богданова И.С. Возмещение вреда, причиненного незаконными действиями правоохранительных органов и судов: некоторые вопросы теории и практики. // Адвокат. - 2013. - № 1. - С. 24–36.

3. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі: Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы № 268-ХІІІ кодексі // http://adilet.zan.kz/rus/docs/K990000409_

4. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 1999 жылғы 9 шілдедегі N 7 нормативтік қаулысы. «Қылмыстық процесті жүргізетін органдардың заңсыз әрекеттерінен келтірілген зиянды өтеу бойынша заңнаманы қолдану тәжірибесі туралы».

5. Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ кодексі // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231>

6. Құқық қорғау қызметі туралы: Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы (2011 жылғы 06 қаңтардағы өзгерістерме).

7. ҚР Азаматтық іс жүргізу құқығы / Егембердиев О.Е. – Астана, 2006.

8. Ішкі істер органдары туралы: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі Заңы.

ТҮЙІН

Мақалада ішкі істер органдары қызметкерлерінің азаматтар мен мемлекеттік органдарға қатысты азаматтық-құқықтық жауапкершілігі, қызметтік жұмысты жүзеге асыру кезінде келтірілген зиян үшін ішкі істер органдары қызметкерлерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігінің негізі және туындауы қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены гражданско-правовая ответственность сотрудников органов внутренних дел в отношении граждан и государственных органов, основание и возникновение гражданско-правовой ответственности сотрудников органов внутренних дел за вред, причиненный при осуществлении служебной деятельности.

RESUME

This article discusses the civil liability of employees of internal affairs bodies in relation to citizens and state bodies. The basis and occurrence of civil liability of employees of internal Affairs bodies for damage caused during the performance of official activities.

THE IMPORTANCE OF THE PRINCIPLE OF PRESUMPTION OF INNOCENCE IN LAW ENFORCEMENT AND JUDICIAL PRACTICE IN CASES OF ADMINISTRATIVE OFFENSES AND PROBLEMS ASSOCIATED WITH ITS IMPLEMENTATION

Volkova I. V.,

postgraduate student, major of police

Far Eastern law Institute of the IAM of Russia, Khabarovsk

The implementation of tasks by administrative proceedings is based on important principles, namely those provisions that are laid down in the basis of administrative legislation. The principle of presumption of innocence is widely, if not universally, recognized as one of the Central principles of justice and is accepted as a standard of fair trial, as well as one of the main principles for the protection of human rights and freedoms.

In recent years, the problem of protecting human rights and freedoms, legal values, remains the object of close attention of legal science. Against the background of constant changes in legislation, the presumption of innocence contributes to improving the quality of guarantees and security of rights and freedoms.

The presumption of innocence has been known to mankind since the formation of Roman law, namely in the 3rd century AD. Roman lawyers formulated a rule that states that the one who claims, and not the one who refutes, is obliged to prove guilt. Translated from Latin (*praesumptia*) means "prefacing". This definition implies "the truth, the correctness of which has not yet been refuted"

Having overcome many difficulties and passed a difficult path of development, the principle of presumption of innocence is considered by many civilized countries as a necessary sign of the rule of law, as a democratic institution.

As a standard of fair trial, this principle is central to all international human rights instruments. It is enshrined in the universal Declaration of human rights [1, article 11], the Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms [2, article 6] and the International Covenant on civil and political rights [6, Article 14].

Since 1993 in Russia the contents of presumption of innocence defined in part 1 of article 49 of the Constitution [1, p. 15], according to which everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until, until his guilt is proved in the manner prescribed by Federal law and established by a legally effective court decision. [3, p. 35]

The principle of presumption of innocence is of great importance in law enforcement and judicial practice in cases of administrative offenses, as it is a special means of inevitability of legal responsibility for offenses and serves as an important factor in strengthening the state. It is also directly related to the inviolability of the individual, his honor and dignity.

In his annual address to the Federal Assembly in December 2012, the President of the Russian Federation stated the need to organize systematic work to streamline legislation "forever abandoning the presumption of guilt and accusatory bias in law enforcement and judicial practice" [12]. As noted by domestic lawyers, the problem identified by the President of the Russian Federation has not yet been solved. In practice, Russian courts do not fully apply the presumption of innocence. In particular, G. M. Reznik notes that "the presumption of innocence is carried out consistently when unproven guilt is equated with proven innocence. In professional courts, we have a bad inheritance of Soviet justice – a lowered standard of proof" [11]. N. N. Klen believes that "despite the existence of a provision in the country's

Constitution on the presumption of innocence, in practice we have just a lot of facts about the presumption of guilt" [13].

The principle of the presumption of innocence enunciated in article 1.5 of the Code of the Russian Federation on administrative offences (hereinafter – Cao RF) [4, p. 12] and at present poorly understood. Until now, the principle of presumption of innocence has not been enshrined in the legislation of the USSR and the RSFSR on administrative offenses and was set out in the administrative Code of the Russian Federation only since December 20, 2001. In other words, the regulations governing the procedure for proceedings in cases of administrative offenses did not include provisions that constitute the content of the presumption of innocence, so in the period from 1993 until 2001 the application of the principle of presumption of innocence in administrative law was regulated by the Constitution of the Russian Federation, due to the fact that this principle is mandatory for public law.

Currently, this institution also continues to operate, but along with it, there are still unresolved problems of its implementation in administrative and judicial practice. Let's focus on just a few of them.

One of the existing problems that scientists often pay attention to is the very construction of the principle of presumption of innocence. The difficulty is due to the fact that article 49 of the Constitution [3, p. 35] considered the principle covers criminal law matters, where the burden of establishing the guilt of the suspect, above all, to go on public authorities, preventing and fully eliminating, proving his innocence by a person who is being held accountable. That is why the problem is that the basic law of the Russian Federation does not provide for the principle of presumption of innocence in relation to administrative legal offences, in contrast to its application in the criminal law sphere, although it is mandatory for public law.

In 2007, article 1.5 of the administrative code was amended, after which a note to part 3 appeared, according to which the person is required to prove his innocence while bringing to administrative responsibility for offences under Chapter 12 of the administrative code and in the case of fixing it with the help of special technical means. This rule destroys the concept of the presumption of innocence, creating understandable resentment among lawyers and legal researchers, and is a gross violation of the constitutional principle. The Constitution of the Russian Federation does not introduce any deviations from the legislation in the field of presumption of innocence, depending on the types of cases, means of proof and other circumstances.

Just an inappropriate version of the presentation of this article

contributes to a number of contradictions. So, one of the problems of implementation notes to part 3 of article 1.5 of the administrative code may be associated with the fact that, on the basis of the provisions of article 51 of the Constitution of the Russian Federation nobody is obliged to testify against himself, his spouse and close relatives. So in practice a mechanism of the mentioned norm, according to which the person against whom the Protocol on an administrative offense was drawn up, does not have the procedural opportunity to challenge it, to record their dissent, to express different kinds of petitions, to be present at the proceedings. And the implementation of the obligation to prove their guilt in this case is carried out by a person at the stage of appealing the decision on the case, that is, when he has already been assigned an administrative penalty, thus securing the possibility of objective imputation by law, which is unacceptable in public law.

Based on the above difficulties in implementing the principle of presumption of innocence in administrative proceedings, many authors expressed the opinion that to prevent the occurrence of such problems, it would be more correct to leave the wording of part 3 of article 1.5 of the administrative Code of the Russian Federation – a person brought to administrative responsibility is not required to prove his innocence [4, p. 11].

In conclusion, it should be noted that in General, the principle of presumption of innocence is important when bringing to administrative responsibility. In administrative proceedings, it is intended to make the proceedings comprehensive and objective, which gives a person the opportunity to clear himself of unfounded charges of committing an offense. This principle is guaranteed to citizens by the basic law of Russia, however, contradictions and problems in its implementation, as discussed above, have been and are in administrative and judicial practice. Based on this, it becomes clear that in the presence of the above, the person brought to administrative responsibility, in fact, cannot prove his innocence by legal means, or meets with gaps in regulatory legal acts. It violates his right to adversary system and the fairness of the trial. The solution of the problem in this area is possible with additional theoretical understanding by the legislative bodies and as a result of making the necessary changes at the legislative level, which will allow you to comply with its main provisions and protect yourself from violations of the law, and fairly bring to justice the guilty person for administrative offenses.

REFERENCES

1. Vseobshchaya deklaraciya prav cheloveka, prinyata General'noj Assambleej OON 10 noyabrya 1948 g. // Mezhdunarodnye i rossijskie mekhanizmy. - M.: Moskovskaya shkola prav cheloveka, 2000.
2. Konvenciya o zashchite prav cheloveka i osnovnyh svobod, prinyata pravitel'stvami - chlenami Soveta Evropy 4 noyabrya 1950 g. // Sobranie zakonodatel'stva Rossijskoj Federacii. - 1998. 20. - St. 2143.
3. Konstituciya Rossijskoj Federacii. Prinyata 12 dekabrya 1993 g. (izm. ot 21.07.2014) // Sobranie zakonodatel'stva RF, 04.08.2014, № 31, st. 4398.
4. Kodeks Rossijskoj Federacii ob administrativnyh pravonarusheniyah ot 30 dekabrya 2001 g. N 19FZ // Sobranie zakonodatel'stva Rossijskoj Federacii. - 7 yanvarya 2002 g. - №1
5. Kratkij slovar' inostrannyh yazykov / Pod red. S.M. Lokshina. M., 1978. S. 218; Slovar' inostrannyh slov / Pod red. V.V. Pchelkinoy. M., 1989. S. 406.
6. Mezhdunarodnyj pakt o grazhdanskih i politicheskikh pravah ot 16 dekabrya 1966 g. // Mezhdunarodnaya zashchita prav i svobod cheloveka. Sbornik dokumentov. - M.: YUridicheskaya literatura, 1990. - S. 32 - 53
7. Pronina M.P. Problemy konstrukcii prezumpcii nevinovnosti v KoAP RF // YUridicheskaya tekhnika. 2013. № 7-2. S. 634-637.
8. Goncharov V.A. Problemy realizacii principa prezumpcii nevinovnosti pri proizvodstve del ob administrativnyh pravonarusheniyah // Molodezhnyj nauchnyj vestnik. 2018. № 4 . S. 453-457.
9. Levchenko V.B. Prezumpciya nevinovnosti v administrativnom zakonodatel'stve // Vestnik Universiteta imeni O.E. Kutafina (MGYUA). 2014. № 2 . S. 158-163.
10. Poslanie Prezidenta RF V.V. Putina Federal'nomu Sobraniyu RF ot 12 dekabrya 2012 g. Tekst poslaniya opublikovan v «Rossijskoj gazete» ot 13 dekabrya 2012 g. N 287
11. Elektronnyj resurs: URL: <http://www.kremlin.ru> (25.08.2020g.)
12. Elektronnyj resurs: URL: <https://www.business-gazeta.ru> (27.08.2020g.)
13. Elektronnyj resurs: URL: [http:// www.rapsinews.ru](http://www.rapsinews.ru) (03.09.2020)

ТҮҮЙН

Мақалада әкімшілік заңнамадағы кінәсіздік презумпциясының құқықтық институты қарастырылады. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша құқық қолдану практикасындағы кінәсіздік презумпциясының мәні талданады. Бұл принципті әкімшілік іс жүргізу

кызметінде қолдану нәтижесінде туындайтын мәселелер қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается правовой институт презумпции невиновности в административном законодательстве. Анализируется значение презумпции невиновности в правоприменительной практике по делам об административных правонарушениях. Рассматриваются проблемы, возникающие в результате применения данного принципа в административно-процессуальной деятельности.

RESUME

The legal institution of presumption of innocence in administrative legislation is considered in the article. The significance of the presumption of innocence in law enforcement practice in cases of administrative offenses is analyzed. The problems arising as a result of applying this principle in administrative and procedural activities are considered.

К ВОПРОСУ О ПРОФИЛАКТИКЕ КОРРУПЦИОННЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ, СОВЕРШАЕМЫХ СОТРУДНИКАМИ ОВД

Дудина Н.А.

доцент кафедры административного права и административной деятельности органов внутренних дел, кандидат юридических наук
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Противодействие коррупции является одной из приоритетных задач государственной политики Российской Федерации.

В этой связи государственными органами, в том числе и органами внутренних дел уделяется серьезное внимание вопросам профилактики и предупреждения коррупционных проявлений.

Значительная роль в работе органов внутренних дел уделяется профилактике коррупционных правонарушений. С целью формирования отрицательного отношения к коррупции в органах внутренних дел осуществляется комплекс организационных, разъяснительных и иных мер по соблюдению сотрудниками ограничений и запретов, исполнению обязанностей, установленных в целях противодействия коррупции.

Стоит отметить, что просвещение в области

антикоррупционного поведения начинается еще с момента поступления на службу в органы внутренних дел. После поступления в образовательную организацию, находящуюся в ведении МВД России и до завершения обучения с курсантами и слушателями на постоянной основе проводятся мероприятия правовой и антикоррупционной направленности (семинары, лекции, круглые столы, форумы, рабочие встречи и др.).

Вместе с тем, есть определенные пробелы в российском законодательстве, устранение которых позволило бы повысить уровень антикоррупционного поведения сотрудников органов внутренних дел.

Хотелось бы остановиться на некоторых базовых понятиях, которые использует российский законодатель в нормативных правовых актах в сфере противодействия коррупции.

Анализ норм действующего законодательства, позволяет утверждать, что на сегодняшний день существует два понятия коррупции, первое из которых закреплено в ст. 2 Модельного закона «Основы законодательства об антикоррупционной политике» [1]: коррупция - подкуп (получение или дача взятки), любое незаконное использование лицом своего публичного статуса, сопряженное с получением выгоды (имущества, услуг или льгот и/или преимуществ, в том числе неимущественного характера) как для себя, так и для своих близких вопреки законным интересам общества и государства, либо незаконное предоставление такой выгоды указанному лицу., а второе в п. 1 ст. 1 Федерального закона от 25.12.2008 № 273-ФЗ «О противодействии коррупции» (далее – Федеральный закон «О противодействии коррупции») - коррупция представляет собой злоупотребление служебным положением, дача взятки, получение взятки, злоупотребление полномочиями, коммерческий подкуп либо иное незаконное использование физическим лицом своего должностного положения вопреки законным интересам общества и государства в целях получения выгоды в виде денег, ценностей, иного имущества или услуг имущественного характера, иных имущественных прав для себя или для третьих лиц либо незаконное предоставление такой выгоды указанному лицу другими физическими лицами, а также совершение указанных деяний от имени или в интересах юридического лица.

Таким образом, законодатель определил «коррупцию» через призму уголовно-правовых норм (ст. 290, 291, 291.1, 159, 160, 204, 292, 304 УК РФ) строго ограничив от остальных деяний. Стоит обратить внимание на то, что Уголовный кодекс РФ не содержит в себе

отдельных глав, объединяющих коррупционные преступления. Это видится весьма затруднительным ввиду разновидности родовых объектов рассматриваемых составов преступлений.

Вместе с тем, в соответствии со ст. 13 Федерального закона от 25.12.2008 N 273-ФЗ «О противодействии коррупции» за совершение коррупционных правонарушений установлена уголовная, административная, гражданско-правовая и дисциплинарная ответственность в соответствии с законодательством Российской Федерации.

Кодекс об административных правонарушениях содержит ряд норм, которые отнесены к группе «коррупционных» (ст. 5.39, 5.16, 5.17, 5.20, 5.21, 9.5, 15.14, 15.5, 19.1 КоАП РФ и др.). Административной ответственности подлежит должностное лицо в случае совершения им административного правонарушения в связи с неисполнением либо ненадлежащим исполнением своих служебных обязанностей.

Ряд иных нормативных правовых актов содержат в себе такие понятия как «коррупционные правонарушения», «ответственность за совершение коррупционных правонарушений». Так, например, ст. 51.1 Федерального закона от 30.11.2011 N 342-ФЗ «О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» использует такие категории как «коррупционное правонарушение», «малозначительное коррупционное правонарушение».

Здесь бы хотелось сделать акцент на том, что ни в одном из вышеперечисленных правовых актах не определено, что такое «коррупционное правонарушение». В противовес этому, например, в законе Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V «О противодействии коррупции» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.07.2020 г.) под коррупционным правонарушением понимается имеющее признаки коррупции противоправное виновное деяние (действие или бездействие), за которое законом установлена административная или уголовная ответственность. В законе Республики Узбекистан от 3 января 2017 года № ЗРУ-419 «О противодействии коррупции» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.05.2019 г.) под коррупционным правонарушением понимается деяние, обладающее признаками коррупции, за совершение которого законодательством предусмотрена ответственность. При этом коррупция — незаконное использование лицом своего должностного или служебного положения с целью получения материальной или нематериальной выгоды в личных

интересах или в интересах иных лиц, а равно незаконное предоставление такой выгоды.

Таким образом, введение законодательного определения понятия «коррупционное правонарушение» улучшит конструкцию антикоррупционного законодательства, а также позволит понимать сотрудникам органов внутренних дел его значение и юридический состав, что также будет составлять профилактику таких правонарушений.

Кроме того, в рамках профилактики коррупционных правонарушений актуальным кажется проводить организационные мероприятия, направленные на изучение судебной практики, связанной с практикой привлечения к ответственности государственных (муниципальных) служащих за несоблюдение ограничений и запретов, требований о предотвращении или об урегулировании конфликта интересов и неисполнение обязанностей, установленных в целях противодействия коррупции, а также с изъятием имущества, принадлежащего сотруднику органов внутренних дел, его супруге (супругу) и несовершеннолетним детям, в соответствии с Федеральным законом от 03.12.2012 г. № 230-ФЗ «О контроле за соответствием расходов лиц, замещающих государственные должности, и иных лиц их доходам».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Модельный закон «Основы законодательства об антикоррупционной политике». Принят в г. Санкт-Петербурге 15 ноября 2003 г. постановлением 22-15 на 22-м пленарном заседании Межпарламентской ассамблеи государств-участников СНГ.

2. О противодействии коррупции: Федеральный закон от 25.12.2008 № 273-ФЗ.

3. О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации: Федеральный закон от 30.11.2011 N 342-ФЗ.

4. О контроле за соответствием расходов лиц, замещающих государственные должности, и иных лиц их доходам: Федеральный закон от 03.12.2012 г. № 230-ФЗ.

5. Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V «О противодействии коррупции» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.07.2020 г.).

6. О противодействии коррупции: Закон Республики Узбекистан от 3 января 2017 года № ЗРУ-419 (с изм. и доп. по сост. на 23.05.2019 г.).

ТҮЙІН

Мақалада ішкі істер органдарының қызметкерлері жасаған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың алдын алу шаралары қарастырылады. Ресей Федерациясының сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасындағы кейбір олқылықтар талданады. Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасының жекелеген заңнамалық конструкцияларына назар аударылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются меры профилактики коррупционных правонарушений, совершаемых сотрудниками органов внутренних дел. Анализируются некоторые пробелы в законодательстве Российской Федерации о противодействии коррупции. Обращается внимание на отдельные законодательные конструкции антикоррупционного законодательства Республики Казахстан и Республики Узбекистан.

RESUME

The article discusses measures to prevent corruption offenses committed by employees of internal affairs bodies. Some gaps in the legislation of the Russian Federation on anti-corruption are analyzed. Attention is drawn to certain legislative structures of the anti-corruption legislation of the Republic of Kazakhstan and the Republic of Uzbekistan.

ОТБАСЫ-ТҮРМЫСТЫҚ ҚАТЫНАСТАР САЛАСЫНДА ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ

Ильяс Б.О.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы,
полиция подполковнигі

Жұмашев М.А.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны

Әбділі А.А.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасында тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл мәселесіне мемлекеттік органдар, үкіметтік емес құқық қорғау ұйымдары тарапынан үнемі көп көңіл бөлінеді. 2009 жылғы 04 желтоқсанда «Тұрмыстық зорлық-зомбылық

профилактикасы туралы» Қазақстан Республикасының № 214-IV Заңы қабылданды [1].

ПО-ның өткір тұрмыстық жанжалдар туралы хабарламаларға уақтылы және сапалы ден қоюы отбасы-тұрмыстық қатынастар негізінде құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу үшін үлкен білімге ие. Бұл жеке адамға қарсы ауыр қылмыстардың жасалуының алдын алуға, жеке адамның заңды құқықтары мен мүдделерін қорғауға, сондай-ақ ПО мен жұртшылықтың профилактикалық әсеріне мұқтаж адамдарды анықтауға мүмкіндік береді.

***Зорлық-зомбылық** - мәжбүрлеу, қысым көрсету, біреуге әсер ету, физикалық күш қолдану.*

Зорлық-зомбылық жасау - өмірге, оның бостандығына, қалауы мен мүдделеріне құқықтағы басқа тірі объектіні шектеу. Зорлық-зомбылықтың негізгі себебі-басқа адамның есебінен өзін-өзі растау. Егер сіз өркениет тарихына назар аударатын болсаңыз, онда қоғамдағы жаһандық өзгерістер әрқашан зорлық-зомбылықпен бірге жүреді дейді.

Адам өзіне сенімді емес жағдайларда айналасындағы адамдар үшін маңызды емес кезінде, өзін-өзі бекітуге деген ұмтылыс пайда болады. Зорлық-зомбылық салдары жағдайында туған агрессия нормалары туындауы артық болып саналады. Бұл бұрынғы әлеуметтік бағдарлардың, өмірлік ұстанымдар мен құндылықтардың жоғалуы, болашақтағы күмән, әлеуметтік-экономикалық, материалдық жағдайдың шатасуы мен тұрақсыздығы, өмір сүру деңгейінің төмендеуі, сондай-ақ стандартты емес шешімдер қабылдау қажеттілігі агрессивтілік пен қатыгездіктің қарқынды көрінісін арттыруға ықпал етеді.

Зорлық-зомбылықтың ең көп таралған түрі - тұрмыстық зорлық-зомбылық.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық деп - нәтижесінде зорлық-зомбылық объектісіне денсаулыққа зиян, ұрып-соғу, қорлау немесе өлімге әкелуі мүмкін отбасы мүшелеріне қатысты агрессивті әрекеттер түсініледі. Бұл әрекеттер физикалық және жыныстық зорлық-зомбылық, жеке мүлікке зиян келтіру, негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыру, сондай-ақ эмоционалды қиын өмір сүру жағдайларын тудыруы мүмкін.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың негізгі себептері: зорлық-зомбылық құрбандарының өздеріне тудыратын мінез-құлық, материалдық жетіспеушілік, тұрмыстық және жұмысқа орналасу проблемалары, психикалық ауытқулар, тұрақты отбасылық жанжалдар, жанжалдарды бейбіт жолмен шеше алмау, алкогольге

тәуелділік, отбасылық тәрбиенің болмауы, мектеп тәрбиесінің болмауы, қорғаншылық және қамқоршылық органдарының жеткіліксіз жұмысы, құқық қорғау органдарының отбасылық жанжалдарға қатысты әрекетсіздігі және т. б.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың келесідей түрлері:

1. Физикалық зорлық-зомбылық - ұрып-соғу, өткір және күтпеген соққылар, соққылар және т.б.

2. Жыныстық зорлық-зомбылық - жыныстық қатынас, жыныстық қатынасқа мәжбүрлеу және отбасы мүшелерінің біреуінің еркіне қарсы жыныстық қатынас жасау түрінде көрсетілген қысым көрсету.

3. Эмоционалды зорлық-зомбылық - отбасы мүшелерінен, достарынан, таныстарынан оқшаулау зорлық-зомбылық қаупі, қадір-қасиетін қорлау, айқайлау, елемеу, қорлау, психикалық азап шегу және т.б.

Эмоционалды зорлық-зомбылықты анықтау өте қиын, өйткені мұндай жағдайларда физикалық зорлық-зомбылықтан айырмашылығы, зорлық-зомбылықтың айқын белгілері сирек кездеседі, ал салдары өте ауыр болуы мүмкін.

4. Экономикалық зорлық-зомбылық - ақша қаражатын жеке-дара жұмсау, ақша жұмсау кезінде дауыс беру құқығын бермеу, отбасының кейбір мүшелеріне басқалардың келісімінсіз меншік немесе жинақ қаражатын беру, жұмысқа мәжбүрлеу немесе жұмыс істеуге тыйым салу.

Адам әлеуметтік болмыс болғандықтан, ол жұмыста және күнделікті өмірде көптеген адамдармен үнемі байланыста болады, оның отбасы бар, туыстарымен, достарымен, таныстарымен, көршілерімен, әріптестерімен байланыста болады. Оның қарым-қатынасы жазбаша ережелер бойынша жүреді, бірақ көбінесе жазылмаған мінез-құлық ережелеріне сәйкес. Бұл ережелер әр түрлі әлеуметтік нормалармен белгіленеді: мораль нормалары, әдет-ғұрыптар, моральдық, этикалық, діни нормалар мен заңдар.

Көбінесе бұл ережелер өз еркімен сақталады, бұл ережелер оның отбасылық және тұрмыстық қатынастар саласындағы мінез-құлқын анықтайды, бірақ кейде олар бұл ережелерді бұзады, көбінесе құқық бұзушылықтар жасалады.

Отбасы-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқықбұзушылықтар - бұл әкімшілік құқық бұзушылықтар мен кылмыстар.

Жеке адамға қол сұғатын және отбасы-тұрмыстық қатынастар саласында жасалатын әкімшілік құқықбұзушылықтардың тізбесі.

Қазақстан Республикасының әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодексінің ерекше бөлімінің 10-тарауында қамтылған. Бұл тарауда көрсетілгендей:

73-бап. Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқыққа қайшы әрекеттер.

73-1 бап. Денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру

73-2 бап. Ұрып-соғу

Тұрмыстық зорлық-зомбылық көбінесе қылмыстық заңмен қылмыстық жазада қарастырылған қылмыстар санатына жататын тиісті әрекетке айналады. Мәселен, Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексіне сәйкес, тұрмыстық зорлық-зомбылықпен тікелей байланысты не осындай зорлық-зомбылықтың себебі болып табылатын жеке адамға қарсы қылмыстарға, мысалы: [2].

- кісі өлтіру (ҚР ҚК-нің 99-бабы);
- жәбірленушінің денсаулығына ауыр, ауырлығы орташа қасақана келтіру (ҚР ҚК-нің 106,107-бабы);
- азаптау (ҚР ҚК-нің 110-бабы);
- денсаулыққа жан күйзелісі жағдайында (ҚР ҚК-нің 111-бабы);
- денсаулыққа абайсызда зиян келтіру (ҚР ҚК-нің 114-бабы)
- қауіп-қатер (ҚР ҚК-нің 115-бабы);
- зорлау (ҚР ҚК-нің 120-бабы);
- нәпсіқұмарлық сипаттағы күш қолдану әрекеттері (ҚР ҚК-нің 121-бабы);
- жыныстық қатынас жасауға, еркек пен еркектің жыныстық қатынас жасауына, әйел мен әйелдің жыныстық қатынас жасауына немесе нәпсіқұмарлық сипаттағы өзге де іс-әрекеттерге мәжбүр ету (ҚР ҚК-нің 123-бабы);
- жас балаларды азғындату (ҚР ҚК-нің 124-бабы);
- бас бостандығынан заңсыз айыру (ҚР ҚК-нің 126-бабы);
- кәмелетке толмаған адамды қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауға тарту (ҚР ҚК-нің 132-бабы);
- кәмелетке толмаған адамды қоғамға жат іс-әрекеттер жасауға тарту (ҚР ҚК-нің 133-бабы);
- кәмелетке толмаған адамды жезөкшелікпен айналысуға тарту (ҚР ҚК-нің 134-бабы);
- бөтеннің мүлкін қасақана жою немесе бүлдіру (ҚР ҚК-нің 202-бабы) [3];

Тұрмыстық негізінде жасалатын құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу мақсатында полиция қызметкерлеріне, атап айтқанда учаскелік полиция инспекторларына, сондай-ақ кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторларына

мынадай профилактикалық іс-шаралар жүргізіледі:

- өздеріне берілген аумақта криминогендік жағдайды анықтау мақсатында тұрақты негізде қылмыстардың осы түрлері бойынша қылмыстық істерді және сот үкімдерін, зорлық-зомбылық сипатындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы хаттамаларды, бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламаларды, азаматтардың полицияға арыздарын, өтініштерін талдау;

- ең криминогендік орындарды анықтау және жоғарыда аталған құқық бұзушылық жасаған адамдар тұратын тұрғын үйлердің, жатақханалардың, пәтерлердің мекен-жайларын және олардағы деректерді көрсете отырып, істердің осындай санаттары бойынша «паспорт» құру;

- жүргізілген талдау негізінде тұрмыстық құқық бұзушылықтар мен қылмыстар жасауға бейім адамдарды профилактикалық есепке қою жөніндегі шараларды айқындай отырып, профилактикалық жұмысты жақсарту бойынша басшылыққа ұсыныстар енгізуге;

- азаматтық қару иелерінің тұрғылықты жері бойынша азаматтық атыс қаруының сақталуына тексеру жүргізуге;

- отбасы-тұрмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу мәселелері бойынша, оларды жасағаны үшін тұрақты негізде бұқаралық ақпарат құралдарында, тұрғылықты жері бойынша азаматтар жиналыстарында әрекет ету жауапкершілігін көздейтін қолданыстағы заңнаманы (қылмыстық, ағымдағы және әкімшілік сияқты) түсіндіре отырып;

- тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу мақсатында жедел алдын алу іс-шараларын жүргізу («жанжал», «тұрмыс» т.б.).

Ең алдымен, ерлі-зайыптылар мен бірге тұратын адамдар, балалары, сондай-ақ жақын туыстары және бір тұрғын үйде тұратын адамдар үйдегі жанжалдардың құрбандары болып табылады.

Бұл адамдар қақтығыстың жаңа шиеленісуі жағдайында олардың мінез-құлқының нұсқаларын түсіндіруі керек, оларға ішкі істер органының учаскелік және кезекші бөлімінің тікелей байланыс телефондары берілуі керек.

Тұрмыс саласындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу тек сенімге ғана емес, сонымен бірге әкімшілік-құқықтық сипаттағы иеліктен шығаруға да негізделген.

Жеке профилактикалық жұмыс бойынша учаскелік полиция инспекторының жұмысында профилактикалық әсер етудің үш кезеңі бар:

- тұрмыстық қатынастар саласында құқық бұзушылықтар жасауға болатын тұлғаларды анықтау;

- олардың мінез-құлқын бақылау;
- оларға профилактикалық әсер ету шараларын қолдану [4].

Олардың жүріс-тұрысы бойынша тұрмыс саласында құқық бұзушылық жасауды күтуге болатын адамдар туралы ақпарат алу мақсатында учаскелік полиция инспекторы әр түрлі тәсілдерді пайдалануы тиіс. Лауазымдық міндеттеріне сәйкес учаскелік полиция инспекторы жұбайының, туыстарының, көршілерінің және басқа адамдардың заңсыз әрекеттері туралы жиі жүгінетін азаматтарды қабылдауға міндетті, сонымен қатар учаскелік полиция инспекторы бұл ақпаратты азаматтардың жазбаша өтініштерін де ала алады [4].

Зорлық-зомбылықтың барлық жағдайлары әр түрлі болғанымен, зорлық-зомбылық мүмкіндігін көрсететін мінез-құлықтың жалпы белгілері бар, ал оларды ажырата білу зорлық-зомбылықтың алдын алуға немесе тоқтатуға көмектеседі.

Зорлаушыны сипаттайтын негізгі белгілер:

- балалар мен жануарларға агрессивті болуы;
- өз іс-әрекеті үшін жауапты болғысы келмейді, кінәні басқаларға аударады;
- қызғаныш себептері болуы;
- агрессивті мінез-құлықтың ауыр салдары болуы мүмкін екенін түсінбейді;
- жәбірленушімен қарым-қатынасты билік үшін күрес ретінде қарастырады;
- өзінің зорлық-зомбылық әрекетін жоққа шығарады және ақтайды;
- зорлық-зомбылық қатынастарындағы барлық стереотиптердің дұрыстығына сенім: адамның отбасындағы және қоғамдағы рөлі туралы дәстүрлі көзқарастар;
- мұқият, ауызша және эмоционалды қатыгездікті білдіреді және оның пікірін растайтын дәлелдер келтіреді;
- әйелді үйден тыс кез-келген әрекеттен немесе басқа адамдармен қарым-қатынастан оқшаулауға тырысады;
- физикалық өрескел;

Жұбайымен немесе жақын адамымен қарым-қатынаста агрессивті мінез-құлықтың сипаттамалары неғұрлым көп болса, бұл қарым-қатынас барлық отбасы мүшелері үшін қауіпті болады.

Отбасындағы тұрмыстық зорлық-зомбылықтың құрбаны көбіне әйел адамдарға қатысты жасалады. Осының салдарынан жәбірленушінің денсаулығына зиян келуі былай тұрсын, құрбаны болады. Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбанының жағдайы-бұл жеке қасиеттер емес, басқа адамдардың әрекеттерінің нәтижесі.

Зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдер жалпы психологиялық портретті дамытады. Оның үстіне, бұл қарым-қатынастың ұзақтығына, әйел мен ер адамның некеде болғанына немесе некеге дейінгі кезеңге байланысты емес. Әйел зорлық-зомбылыққа ұшыраған отбасында қаншалықты ұзақ уақыт болғандықтан, ол келесі қасиеттерге ие болу ықтималдығы жоғары:

- өзін-өзі бағалаудың төмендігі;
- отбасында әйелдің шаңырақтағы рөлі мен қоғамдағы дәстүрлі идеялары бойынша «әйелдердің өз пікірлері болмайды» деп сенеді;
- құқық бұзушының әрекеттері үшін жауапкершілікті өз мойнына алады;
- олар өздерін кінәлі сезінеді, олар қарым-қатынас орната алмайды, түзетуге тырысады;
- олар зорлық-зомбылыққа лайық немесе қорлау мен зорлық-зомбылыққа үйренеді деп ойлауға үйренеді, бұл олар үшін нормаға айналады;
- олар құқық бұзушыға деген ашу-ызаны жоққа шығарады, құқық бұзушының орнына өздеріне ашуланады;
- ауыр стрестік реакцияларға ие: шаршау, ұйқының бұзылуы және т.б.;
- олар күш қолдану фактісін жасыруға тырысады немесе келіспейді немесе серіктесті ашуландырғаны үшін кінәлі деп түсіндіріп, түсіндіреді;
- отбасындағы зорлық-зомбылық проблемасын шешу мүмкін еместігінен үмітсіздік сезімін сезінеді, оларға отбасындағы проблеманы шешуге ешкім көмектесе алмайтынына сенімді;
- жалғыздық пен қорқыныш сезімін сезінісіз.

Балаларға (18 жасқа дейін) қатыгездік ата-аналар, қамқоршылар (*баланың отбасының басқа мүшелері*), мұғалімдер, тәрбиешілер, құқық қорғау органдарының өкілдері жіберетін жаман қарым-қатынастың кез-келген түрін қамтиды. Балаларға қатысты қатыгездік болашақта жұмыс істей алмайтын, отбасын құра алмайтын және жақсы ата-ана бола алмайтын әлеуметтік бұзылған адамдарды қалыптастырады. Балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың әлеуметтік салдары-қатыгездіктің одан әрі көбеюі, өйткені құрбандар көбінесе зорлаушы болады [5].

Балалардың қатыгездігіне ықпал ететін келесі қауіп факторларын анықтауға болады:

- отбасында бас бостандығынан айыру орындарынан оралған алкоголизммен немесе нашакорлықпен ауыратын науқастың болуы;
- жұмыссыздық, тұрақты қаржылық қиындықтар;

- тұрақты отбасылық қақтығыстар;
- босқындар мәртебесі;
- мәдениеттің, білімнің төмен деңгейі, теріс отбасылық дәстүрлер.

- қалаусыз бала;
- баланың ақыл-ой немесе дене кемістігі;

Балаларға қатысты кез-келген қатыгездік баланың физикалық және психикалық денсаулығын бұзады, оның толық дамуына кедергі келтіреді.

Әлеуметтік қауіпті жағдайдағы, профилактика жүйесінің органдары мен мекемелерінде есепте тұрған және отбасы-тұрмыстық қатынастар саласында жиі жасалатын отбасылар тұрғылықты жері бойынша тексеріледі, аулаларды және көшеден тыс аралау жүзеге асырылады. Есірткі заттарын, спирттік ішімдіктерді пайдаланатын, тұрғын үй-жайды санитарлық нормаларға сай келмейтін жай-күйде ұстайтын отбасылар анықталады. Бұл отбасы «тәуекел топтарына» енгізіледі.

Жедел-профилактикалық іс-шараларды жүргізу барысында полицияның учаскелік инспекторлары қорғау нұсқамаларын шығару, сондай-ақ Қазақстан Республикасының әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодексінің 54-бабына сәйкес олардың мінез-құлқына ерекше талаптар белгілеу жолымен қоғамнан оқшаулаусыз тұрмыстық зорлық-зомбылыққа бейім адамдармен профилактикалық жұмысқа ерекше назар аударады.

Бұл шара асыраушысының отбасын асыраудан айырмауға мүмкіндік береді, сондай-ақ жақын адамына қатысты құқыққа қарсы іс-әрекеттерді жасаудың негізгі себебін анықтау үшін осы мәселеге неғұрлым егжей-тегжейлі қарауға мүмкіндік береді.

Отбасындағы зорлық-зомбылықтың алдын алу проблемасы жеке адамға қатысты құқық бұзушылықтардың жолын кесуге бағытталған және отбасының әрбір мүшесінің азамат ретінде өмір қауіпсіздігіне, бостандыққа және қадір-қасиетін қорғауға құқығын қамтамасыз ететін шараларды талап етеді.

Күнделікті өмірде жасалатын зорлық-зомбылық қылмыстарының алдын алу үшін мектеп және мектепке дейінгі психологтардың, медицина қызметкерлерінің жұмысын жолға қою, зорлық-зомбылық, психологиялық тренингтер үшін ай сайынғы медициналық тексерулер жүргізу қажет.

Мектеп мұғалімдерінің бұл мәселені шешудегі жұмысы айтарлықтай көмек болар еді. Атап айтқанда, жалпы білім беру пәндерінің цикліне этика, қарым-қатынас психологиясы, Құқықтану

пәндерін енгізу өскелең ұрпақтың мәдениет деңгейін едәуір арттырады.

Сонымен қатар, егер учаскелік полиция инспекторлары, сондай-ақ кәметке толмағандардың істері жөніндегі инспекторлар азаматтардан келіп түсетін сигналдарға уақтылы жауап берсе, отбасы мен тұрмыстық салада жасалған құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың едәуір санын болдырмауға болады.

Сондай-ақ, қорғаншылық және қамқоршылық органдары өз қамқоршыларының отбасылық және басқа да проблемаларына тереңірек назар аударып, құқық қорғау органдарымен тығыз жұмыс істеуі керек. Республиканың (облыстың) барлық өңірлерінде тұрмыстағы және отбасындағы зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге көмек көрсетудің әр түрлі орталықтарын құру тұрмыстық қылмыстың алдын алуда да баға жетпес көмек көрсетті. Мүмкіндігінше, мұндай орталықтар зардап шеккендерді тұрмыстық салада уақытша орналастыра алады, оларға психологиялық көмек, сондай-ақ әлеуметтік реабилитацияға көмек көрсете алады.

Жалпы алдын алу-бұл мүмкін болатын құқық бұзушылықтарға жол бермеу мақсатында белгілі бір адамдар тобына бағытталған шаралар кешені.

Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқық бұзушылықтардың жалпы алдын алу түрлі нысандарда жүзеге асырылады. Бұл еңбек ұжымдарында, оқу орындарында, шағын аудандар тұрғындарының жиналыстарында және жиындарында құқықтық тақырыптарға дәрістер оқу. Бұқаралық ақпарат құралдарында назардан тыс қалдыруға болмайды.

Алайда, жеке профилактика отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқық бұзушылықтардың алдын алудың басты қаруы болып қала береді, бұл олардың тарапынан құқық бұзушылықтардың алдын алу мақсатында нақты адамдардың санасы мен мінез-құлқына әсер етуге арналған іс-шаралар кешені.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы: Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 4 желтоқсандағы № 214-IV Заңы (енгізілген өзгерістер мен толықтырулармен).

2. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V ҚРЗ кодексі.

3. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ кодексі.

4. Учаскелік полиция пунктiнiң жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерiнiң қызметiн ұйымдастыру қағидаларын бекiту туралы: ҚР ПИМ 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 1095 бұйрығы.

5. ПО кәмететке толмағандардың iстерi жөнiндегi учаскелік полиция инспекторларының қызметiн ұйымдастыру қағидаларын бекiту туралы ҚР ПИМ-нiң 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 1098 бұйрығы.

ТҮЙІН

Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқық бұзушылықтың алдын алу сендiру әдiстерiне ғана емес, сонымен бiрге әкiмшiлiк-құқықтық сипаттағы мәжбүрлеу әдiстерiне де негiзделуi тиiс.

РЕЗЮМЕ

Предупреждение правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений должно основываться не только на методах убеждения, но и на методах принуждения административно- правового характера.

RESUME

A preliminary offense in the sphere of family and domestic relations should be based not only on methods of persuasion, but also on methods of coercion of an administrative and legal nature.

ОСОБЕННОСТИ ОТБОРА КАНДИДАТОВ НА СЛУЖБУ В ОРГАНЫ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Искаков А.Е.,

магистрант, майор полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В своем Послании Глава государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года поставил задачу о полноценной реформе правоохранительной системы. Образ полиции, как силового инструмента государства, должен постепенно уйти в прошлое, и она станет органом по оказанию услуг гражданам для обеспечения их безопасности. К.К.Токаев считает, что эффективность работы полицейских зависит от престижа самой полицейской службы [1].

В связи с этим при отборе кандидата на службу в органы

внутренних дел необходимо учитывать, что основной целью проверки является выявление с наибольшей точностью соответствия деловых, личных и моральных качеств кандидатов и требованиям, предъявляемым к сотрудникам полиции, которые должны уметь качественно оказывать правоохранительные функции населению.

Мероприятия по повышению качества отбора кадров в ОВД предусмотрены третьим разделом основного программного документа модернизации ОВД на 2019-2021 годы, который утвержден постановлением Правительства РК от 27 декабря 2018 года №897. Многие мероприятия этой Дорожной карты по модернизации ОВД Республики Казахстан уже выполнены [2].

Например, приказом Министра внутренних дел РК впервые 24 апреля 2020 года был утвержден Стандарта полицейского, на который ориентируются в настоящее время кадровые аппараты ОВД при отборе кандидатов на службу в ОВД. Для успешного выполнения возложенных задач полицейскому необходимо обладать такими личными качествами как:

- 1) дисциплинированность;
- 2) решительность и смелость;
- 3) исполнительность;
- 4) выносливость и стрессоустойчивость;
- 5) интеллектуальность;
- 6) развитое чувство долга и справедливости;
- 7) честность и принципиальность;
- 8) ответственность и добросовестность;
- 9) самообладание;
- 10) человечность;
- 11) вежливость;
- 12) коммуникабельность и стремление к

самосовершенствованию [3].

Правила отбора и осуществления предварительного изучения кандидатов, принимающих на службу (учебу) в ОВД, утверждены приказом МВД РК от 7 декабря от 7 декабря 2015 года №1000. В процессе изучения личности кандидата выясняется состояние его здоровья, соответствие имеющегося у него образования и специальной подготовки, уровень физического развития (результаты приобщаются к личному делу кандидата), соответствие требованиям, предъявляемым к должности (в том числе на соответствие профессиональным компетенциям), на которую он назначается, семейное положение и окружение кандидата, основные черты характера. Кандидат проверяется по административным учетам ОВД.

Результаты изучения отражаются в рапорте сотрудника кадрового аппарата, осуществляющего проверку [4].

Отбор кандидатов на службу в ОВД осуществляется с учетом кадрового прогноза в соответствии с Методикой осуществления кадрового прогноза в ОВД Республики Казахстан, утвержденной приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 7 декабря 2015 года № 998. Методика осуществления кадрового прогноза в ОВД Республики Казахстан регулирует определение количественной и качественной потребности в кадрах на среднесрочную перспективу и обеспечение данной потребности в целях сохранения и повышения кадрового потенциала в соответствии с задачами и целями деятельности и приоритетами стратегического развития ОВД. Кадровый прогноз в ОВД осуществляется на основе анализа кадровой ситуации и состоит в определении количественной и качественной потребности в кадрах на три года [5].

Порядок отбора кадров в ОВД определяется в соответствии с Перечнем должностей в органах внутренних дел Республики Казахстан, замещаемых на конкурсной основе, Правилами проведения конкурса и стажировки при поступлении на службу в органы внутренних дел Республики Казахстан, утвержденных приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 31 августа 2016 года № 870. В соответствии с этими Правилами, участником конкурса является гражданин Республики Казахстан, успешно прошедший тестирование на знание законодательства Республики Казахстан, включая оценку личных качеств в уполномоченном органе по делам государственной службы, медицинское и психофизиологическое освидетельствование, в том числе полиграфическое исследование, признанный военно-врачебной комиссией годным к службе и подавший необходимые документы в кадровую службу ОВД после опубликования объявления о проведении конкурса [6].

На период прохождения стажировки, первоначальной подготовки или испытательного срока с кандидатом на службу в полицию заключается трудовой договор, ему выплачивается денежное содержание по занимаемой должности и штатным расписанием, а также производятся другие дополнительные выплаты, установленные для соответствующих категорий сотрудников, которым еще не присвоены специальные звания. Но в ведомственных инструкциях не точно определены сроки этих этапов приема на службу в ОВД.

Например, в приказе МВД РК №870 от 31 августа 2016 года предусмотрено, что продолжительность стажировки должна быть не менее одного месяца со дня назначения кандидата стажером по

соответствующей должности [6]. То есть отсутствие правового закрепления максимального срока стажировки кандидата на службу в ОВД может привести к необоснованным завышенным нормам его трудоустройства. Предельные сроки стажировки не предусмотрены Трудовым кодексом РК и Законом РК «О правоохранительной службе». Аналогичная проблема существует при прохождении кандидата на службу в ОВД испытательного срока. В соответствии со статьей 36 Трудового кодекса РК от 23 ноября 2015 года срок испытательного срока оговаривается в трудовом договоре, хотя это и необязательно. При заключении трудового договора в трудовом договоре может быть установлено условие об испытательном сроке в целях проверки соответствия квалификации работника поручаемой работе. Испытательный срок включается в трудовой стаж работника и не может превышать три месяца [7].

В этой связи мы полагаем, что точные сроки и механизм прохождения испытательного срока и стажировки должны быть четко урегулированы Трудовым кодексом РК, а их особенности детализированы ведомственными приказами МВД РК.

Правовые основания прохождения испытательного срока предусмотрены статьей 12 Закона Республики Казахстан от 6 февраля 2011 года «О правоохранительной службе». Испытательный срок устанавливается только для лиц, впервые поступающих в ОВД на срок до трех месяцев с назначением на соответствующую должность. При неудовлетворительном результате испытательного срока испытательный срок продлевается на три месяца без повторного последующего продления по решению руководителя ОВД, имеющего право назначать на соответствующие должности [8].

То есть максимальный срок испытательного срока в ОВД не может длиться свыше шести месяцев, и если с ним трудовой договор не расторгается, то он автоматически считается зачисленным на службу в ОВД.

В соответствии с Законом РК «О правоохранительной службе» испытательный срок не устанавливается для:

- 1) лиц, поступающих на службу в ОВД и назначаемых на руководящие должности старшего и высшего начальствующего состава;
- 2) выпускников организаций образования правоохранительных органов;
- 3) лиц, прошедших первоначальную профессиональную подготовку в организациях образования правоохранительных органов;
- 4) лиц, ранее проходивших службу в правоохранительных,

специальных государственных органах;

5) судей, прекративших свои полномочия, за исключением уволенных или прекративших свои полномочия по отрицательным мотивам [8].

В настоящее время первоначальную профессиональную подготовку кандидаты на службу в ОВД должны проходить только в организациях образования, состоящих в структуре МВД РК. В соответствии с Дорожной картой по модернизации ОВД РК на 2019-2021 годы прием внедрена система приема на службу в ОВД только через учебные заведения МВД (полицейские академии). Правительство РК своим постановлением от 27 декабря 2018 года №897 установило срок исполнения этого мероприятия 3 квартал 2019 года [2].

Но до сих пор продолжается обучения в Актюбинском юридическом институте, а также в Шымкенте и Павлодаре, где еще не созданы полицейские академии. Но эти учебные заведения являются организациями образования органов внутренних дел. Так как прохождение первоначальной профессиональной подготовки в организациях образования правоохранительных органов является обязательным условием приема на службу в ОВД, то существование института прохождения испытательного срока является формальным и по нашему мнению подлежит отмене.

Медицинское и психофизиологическое освидетельствование, а также организация деятельности военно-врачебной комиссии определено в приказе МВД РК от 18 ноября 2015 года. Следует учесть, что медицинскому освидетельствованию не подлежат лица, признанные ранее военно-врачебными комиссиями Министерства внутренних дел, Министерства обороны, Комитета национальной безопасности Республики Казахстан негодными к воинской службе с исключением с воинского учета [9].

В соответствии с постановлением Правительства Республики Казахстан от 19 июня 2014 года №683 основной целью прохождения полиграфического исследования является получение дополнительной информации и проверка достоверности сведений, сообщаемых гражданами, принимаемыми на службу в ОВД (на учебу в организации образования правоохранительных органов) и сотрудниками ОВД Республики Казахстан [10].

Кадровый аппарат ОВД при оформлении на службу в полицию кандидата, ранее не проходившего службу в правоохранительных органах за исключением кандидатов, впервые поступающих на службу в ОВД, изучает его на соответствие квалификационным требованиям к

категориям должностей органов внутренних дел Республики Казахстан, утвержденным приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 12 июня 2020 года № 463. Квалификационные требования разработаны для сотрудников:

- 1) центрального аппарата и ведомств МВД РК;
- 2) областных (городов республиканского значения, на транспорте) территориальных органов МВД РК;
- 3) городских, районных (районов в городах), линейных территориальных органов МВД РК;
- 4) организаций образования Министерства внутренних дел Республики Казахстан;
- 5) подразделений специального назначения МВД РК;
- 6) строевых подразделений МВД РК;
- 7) строевых подразделений патрульной полиции МВД РК;
- 8) государственных учреждений МВД РК [11].

Квалификационные требования определены по каждой категории и должности и определяются по следующим критериям:

- 1) требования к образованию;
- 2) стаж работы в ОВД ил по должности;
- 3) иные требования, необходимые для эффективного выполнения профессиональной деятельности.

При изучении материалов бывших сотрудников правоохранительных или специальных государственных органов, следует учитывать характеризующие данные, находящиеся в личном деле. Также следует обращать внимание на трудовую деятельность кандидатов после увольнения со службы, наличие подтверждающих документов. Одновременно запрашиваются сведения о наличии компрометирующих материалов в отношении кандидата из подразделения собственной безопасности, а при необходимости из аналогичных подразделений других правоохранительных или специальных государственных органов, где ранее служил кандидат.

После вышеперечисленных мероприятий по изучению кандидата, ранее проходившего службу в правоохранительных органах, выносится мотивированное заключение с положительными или отрицательными выводами. Мотивированное заключение должно быть подписано сотрудниками кадрового аппарата, проводившего проверку, согласовать результаты проверки с начальником кадрового аппарата ОВД и курирующим заместителем органа.

Таким образом, современное состояние порядка отбора кандидатов на службу в органы внутренних дел является не окончательным вариантом, о чем свидетельствуют исследования

процесса модернизации ОВД на период до 2021 года. С целью исключения питательной среды для коррупции, в Законе Республики Казахстан «О правоохранительной службе» и на подзаконном уровне следует четко определить верхний предел срока стажировки кандидата при поступлении на службу в органы внутренних дел Республики Казахстан. В приказе Министра внутренних дел Республики Казахстан от 31 августа 2016 года № 870 должны быть определены конкретные критерии о возможности сокращения сроков стажировки кандидата на службу в ОВД.

Обосновано, что институт прохождения испытательного срока при поступлении на службу в органы внутренних дел следует исключить, так как на практике он существует формально и дублирует этапы прохождения стажировки и первоначальной подготовки.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Токаев К.К. Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана: Послание Главы государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года.

2. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел РК на 2019-2021 годы: постановление Правительства РК от 27 декабря 2018 года № 897.

3. Об утверждении Стандарта полицейского: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 24 апреля 2020 года № 358.

4. Об утверждении Правил отбора и осуществления предварительного изучения кандидатов, принимаемых на службу (учебу) в органы внутренних дел: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 7 декабря 2015 года № 1000.

5. Об утверждении Методики осуществления кадрового прогноза в ОВД Республики Казахстан: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 7 декабря 2015 года № 998.

6. Об утверждении Правил проведения конкурса и стажировки при поступлении на службу в органы внутренних дел Республики Казахстан: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 31 августа 2016 года № 870.

7. Трудовой кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года №414.

8. О правоохранительной службе. Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года №380.

9. Об утверждении Правил проведения военно-врачебной экспертизы и Положение об органах военно-врачебной экспертизы в ОВД РК: приказ МВД РК от 18 ноября 2015 года №939.

10. Об утверждении Правил прохождения полиграфического исследования в правоохранительных органах РК: постановление Правительства Республики Казахстан от 19 июня 2014 года №683.

11. Об утверждении квалификационных требований к категориям должностей органов внутренних дел Республики Казахстан: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 12 июня 2020 года № 463.

ТҮЙІН

Мақалада ПО-да қызмет өткерудің бастапқы кезеңінің құқықтық негіздері талданған. ПО қызметке қабылдау барысында тағылымдамадан өту және сынақ мерзімінің уақытын нақтылаудағы дәлсіздіктер анықталған. ПО қызметке қабылдау процесінің барлық кезеңдерін құқықтық реттеу мәселелері зерттелген. Полиция қызметіне қабылдау кезінде анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдері анықталған. Мазмұнында ПО кадрлық жұмысының кейбір мәселелері көрсетілген және оларды шешу үшін авторлық ұсыныстар берілген. ПО қызметке үміткерлерді іріктеу сапасын арттыру бойынша ұсыныстар жасалған. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің ведомстволық құқықтық актілерін жетілдіру бойынша нақты тұжырымдар ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы правовые основания начального этапа прохождения службы в ОВД. Выявлены неточности с определением сроков стажировки и испытательного срока при зачислении на службу в ОВД. Исследованы вопросы правового регулирования всех этапов процесса приема на службу в ОВД. Выявлены коррупционные риски при приеме на полицейскую службу. В содержание показаны некоторые проблемы кадровой работы ОВД и предложены авторские предложения по решению этих проблем. Сформулированы предложения по улучшению качества отбора кандидатов на службу в ОВД. Предложены конкретные выводы по совершенствованию ведомственных правовых актов МВД РК.

RESUME

The article analyzes the legal bases for the initial stage of service in the police department. Inaccuracies were revealed in determining the terms of the internship and the probationary period when enrolling in the service in the police department. The issues of legal regulation of all stages of the recruitment process in the police department have been investigated.

Corruption risks when recruiting to the police service were scrutinised. The content shows some of the problems of personnel work of the Department of Internal Affairs and offers author's proposals for solving these problems. Proposals have been formulated to improve the quality of the selection of candidates for service in the Department of Internal Affairs. Concrete conclusions on improving the departmental legal acts of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan are put forward.

ПОДРОСТОК И ЗАКОН

Кадацкий С.Н.,

доцент кафедры уголовного процесса и криминалистики,
кандидат юридических наук, полковник полиции

Дауров С.М.,

преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики,
майор полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

*Из всех преступлений
самое тяжкое – это бессердечие
Конфуций*

Подросток, совершивший преступление, преступивший закон - это всегда человек, способный на поступок дерзкий, вызывающий, вопреки закону, вопреки обществу. Он его совершил, решился на этот шаг, соответственно проявил свой характер.

По модулю и преступление, и героический поступок – это серьезный шаг, где рискуешь жизнью, особенно когда во всем проявляется юношеский максимализм. Проблема лишь только в том, какой поставлен знак его поступку: плюс или минус.

Малолетний преступник — это ребенок, который совершил поступок с отрицательным знаком. А если бы мы, взрослые, которые рядом с ним, вовремя подсказали, сменили «минус» на «плюс» - все могло бы быть иначе.

Советский писатель и педагог А.С. Макаренко признан одним из 4-х лучших педагогов мира, вместе с Дж. Дьюи, Г. Кершенштейнером и М. Монтессори. Такой почести его удостоило ЮНЕСКО в 1988 году. Основная ценность Макаренко – это авторская методика воспитания, которая сотворила чудо: в 20-е годы беспризорники и подростки-преступники не просто перевоспитывались, а становились выдающимися личностями.

Антон Семенович Макаренко собрал с улиц хулиганов и беспризорников и научил их правильно относиться к себе, к окружающим и к жизни. Работать – создавать полезный продукт. Мало кто знает, что бывшие бандиты стали героями Великой Отечественной войны. Так, герой Матросов А.М. – беспризорник, детдомовец.

П.А. Астахов (уполномоченный по правам ребенка Российской Федерации с 2009 по 2016 года) при посещении США написал, что «для меня было откровением, что в специальных учреждениях Америки изучают Макаренко. А мы забыли» [1].

О ценности труда отмечено Главой государства в Послание народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» от 1 сентября 2020 года. Касым-Жомарт Токаев обратил внимание, что «К сожалению, молодежь, хотя и разбогатеть моментально, отсюда их повальное увлечение лотереями, ставками в букмекерских конторах. В обиходе популярными стали неуместные анекдоты о гастарбайтерах, уничижительное отношение к их труду» и обозначил цель об изменении восприятия трудовых ценностей, «научить молодое поколение ценить труд, не делить его на престижный и не престижный» [2].

В настоящее время такие понятия как трудовые коммуны и воспитание коллектива звучат как что-то прошлое и забытое, и применение методики Макаренко в том виде, в котором она есть, невозможно. При этом мы все понимаем, что за словами «воспитание» стоят такие полезные вещи, как: ответственность, дружба, взаимопомощь, любовь к труду, что вполне можно назвать современным «дефицитом».

За годы независимости в Казахстане отмечается стабильная динамика снижения преступлений, совершенных несовершеннолетними в 4 раза.

Вопреки утвердившемуся мнению о том, что большинство преступлений совершается подростками из неполных семей, мной проведенный анализ несовершеннолетних правонарушителей показал, что большинство осужденных подростков воспитывались в полной семье.

Следовательно, напрашивается вывод о том, что существует комплекс проблем семьи. Если взрослые подвержены низменным человеческим страстям, если не создана нравственная атмосфера, если в семье нет гармонии чувств, то семейное воспитание из безусловно положительного становится отрицательным фактором формирования личности, развитие личности осложняется.

Из факторов, неблагоприятно влияющих на судьбу

детей, является рост числа разводов в Казахстане.

В Концепции гендерной и семейной политики в Республике Казахстан до 2030 года, утвержденной Указом Президента Республики Казахстан 6 декабря 2016 года, отмечено, что рождение ребенка вне брака и разводы имеют направленность к увеличению. Всё идет к тому, что каждый третий брак распадается. Увеличилось количество разводов супругов, имеющих несовершеннолетних детей.

В этой же Концепции обозначено, что государственная семейная политика является составной частью социальной политики Казахстана и представляет собой систему принципов, оценок и мер организационного, экономического, правового, научного, информационного и кадрового обеспечения, направленную на улучшение условий и повышение качества жизни семьи.

Между тем число разводов свидетельствует о недостаточности мер, по защите института семьи.

Под влиянием различных факторов происходит процесс смещения ценностных ориентаций несовершеннолетних, связанных с восприятием действий криминальных структур как преуспевающих лидеров для подражания и даже зависти.

Уязвимость подростков заключается в том, что отличающие их качества (несформировавшаяся психика, не развитая до конца система ценностей) делают их более предрасположенными влиянию факторов, которым взрослые люди противостоят гораздо лучше. Не имея возможности законным путем удовлетворять свои потребности, многие подростки начинают «делать» деньги и добывать необходимые вещи и продукты в меру своих сил и возможностей, зачастую путем совершения преступления. Несовершеннолетние активно участвуют в рэке, незаконном бизнесе и других видах преступной деятельности, о чем свидетельствует значительный рост краж, совершенных ими.

В большинстве своем этому способствует уровень безработицы, который, в первую очередь оказывает негативное влияние на молодых людей, поскольку именно им тяжело найти подходящие рабочие места из-за отсутствия надлежащей квалификации и опыта работы.

Алкоголизм родителей – это один из мощных неблагоприятных факторов, разрушающих не только семью, но и душевное равновесие ребенка, которое действует на протяжении всей его жизни.

Сегодня растет ранняя алкоголизация, психические и поведенческие расстройства, вызванные употреблением психоактивных веществ, что составляет 135,6 случаев на 100 000 детей, из них 86,5 случаев – по причине употребления алкоголя.

В соответствии с рейтингом стран мира по уровню потребления

алкоголя, составленному в 2015 году ВОЗ, Казахстан занимает 34 место из 188 стран с показателем потребления алкоголя почти 11 литров в год на душу населения. По международным критериям, потребление свыше 8 литров на человека приравнивается к деградации генофонда страны [3].

Досуг, являясь структурным элементом свободного времени, выступает полем для самореализации и самоидентификации, развития духовных и физических качеств, исходя из социокультурных потребностей личности. Задача организации досуга является первостепенной с точки зрения профилактики девиантного поведения молодежи. Важно создать равные возможности для проведения досуга всем категориям молодежи.

Президентом страны отмечено, что «Необходимо обратить самое серьезное внимание на спортивный, творческий потенциал подрастающего поколения.

Современные реалии бывают настолько опасными для детей, что их энергию и любознательность нужно направить в правильное русло. Ведь дети – это будущее нашего государства» (Послание народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий»).

Позиции культурных ценностей среди молодежи являются низкими, доминирует пассивность, а также потребительство, теряется приоритет творческого развития и саморазвития со смещением акцентов на развлечения.

Отчасти такое положение объясняется тем, что подавляющее большинство спортивных заведений находятся в частном сегменте и предоставляют залы на платной основе. Действующие научно-познавательные кружки так же предоставляют свои услуги за плату. В этой связи, ограничен доступ детям из многодетных либо малообеспеченных семей. Коммерциализация сферы досуга отчасти повлияла на углубление разрыва между разными категориями молодежи.

Создание действенной системы предупреждения и профилактики преступлений несовершеннолетних невозможно, без учета уникального опыта казахского народа, изучения культурного наследия, в котором важное место занимают традиции и обычаи, выполнявшие социальные функции людей по взаимной поддержке и помощи.

Изучение свода государственных уложений «Жеті жарғы» полная письменная версия, которого не нашлась, а имеющаяся в устной форме передавалась к нам из поколения в поколение, показала, что среди положений правил управления древних казахов о

преступности несовершеннолетних не оговаривается.

Свод содержит правила следующего содержания: «сына, оскорбившего родителей, набросив ему на шею ремень, усаживают на черную корову лицом к хвосту и, настегивая ее камчой, заставляют скакать вокруг аула; дочь, связав по рукам и ногам, отдают на расправу матери» [4].

Это свидетельствует, что сама природа преступности детей как бы была в то время не присуща обществу, а ценность семьи было высшим социальным явлением.

Лидер нации Н.А.Назарбаев неоднократно в своих Посланиях и выступлениях поднимал вопрос ценности семьи. «Если мы хотим быть высокоморальным обществом, мы должны усилить ответственность супругов друг перед другом, а главное - перед детьми. Когда родители заботятся о детях, повзрослевшие дети - о своих престарелых родителях, когда женщина пользуется уважением в семье и обществе - можно быть спокойным за нашу страну. Эти принципы всегда были присущи казахстанскому народу, их надо возродить»[5].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Астахов П.А. Наши дети. Исповедь о самых близких и беззащитных. – М.: Издательство «Э», 2015. – 384 с.
2. Казахстан в новой реальности: время действий: Послание Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2020 года.
3. Сколько преступлений совершают казахстанцы в алкогольном опьянении // [https:// tengrinews.kz/kazakhstan_news/skolko-prestupleniy-sovershayut-kazahstantsyi-alkogolnom-312091](https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/skolko-prestupleniy-sovershayut-kazahstantsyi-alkogolnom-312091).
4. Жеті жарғы: Бұрынғы қазақтардың ел билеу заңы. – Алматы: «Айқап» баспасы, 1993. - 20 б.
5. Назарбаев Н.А. Казахстан – 2030: Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев: Послание Президента страны народу Казахстана // Казахстанская правда. – 1997. – 11 октября.

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада кәметке толмағандардың қылмыс жасау ерекшеліктері және оларды ашу жолдары қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматриваются особенности преступлений совершенных несовершеннолетним и пути их решения.

RESUME

The scientific article examines the features of committing crimes by minors and ways to solve them.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚЫЛМИС ЖАСАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ АШУ ЖОЛДАРЫ

Кишкентаев Е.Е.,

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының оқытушысы,
полиция капитаны

Даиров С.М.,

қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының оқытушысы,
полиция майоры

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қылмыс жасаған, заң бұзған жасөспірім әрқашан заңға қайшы, қоғамға қайшы келетін батыл әрекетке қабілетті адам. Ол оны жасады, осы қадамға шешім қабылдады, сәйкесінше өзінің мінезін көрсетті.

Модуль бойынша қылмыс та, батырлық та – бұл өмірге қауіп төндіретін маңызды қадам, әсіресе жас максимализм барлық жерде пайда болған кезде. Мәселе оның іс-әрекетінің белгісі: плюс немесе минус.

Жас қылмыскер-теріс белгімен әрекет жасаған бала. Егер біз, оның жанында тұрған ересектер уақытында «минусті», «плюске» ауыстырсақ – бәрі басқаша болуы мүмкін.

20-шы жылдары үйсіз бала мен жасөспірім қылмыскерлер қайта тәрбиеленіп қана қоймай, көрнекті тұлғаларға айналды.

Кенес жазушысы және педагог Антон Семенович Макаренко көшедегі бұзақылар мен көше балаларын жинап, оларға өздеріне, басқаларға және өмірге дұрыс қарауды үйретті. Жұмыс істеу – пайдалы өнімді жасау. Бұрынғы бандиттердің Ұлы Отан соғысының батырларына айналғанын аз адамдар біледі. Мысалы, А.М. Матросов – көше баласы, балалар үйінің түлегі.

П.А. Астахов (2009 жылдан 2016 жылға дейін Ресей Федерациясының Бала құқықтары жөніндегі уәкілі) АҚШ-қа барған кезде «Мен үшін Макаренконы Американың арнайы

мекемелерінде оқитыны аян болды. Ал біз ұмытып кеттік» деп жазған [1].

Мемлекет басшысы 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында еңбек құндылығы туралы атап өтті. Қасым-Жомарт Тоқаев «өкінішке орай, жастар бірден байып кеткісі келеді, сондықтан олардың лотереяларға, букмекерлік кеңселердегі ставкаларға деген қызығушылығы арта түседі. Тұрмыста танымал болған гастарбайтерлер туралы орынсыз анекдоттар, олардың жұмысына деген кемсітушілік қарым-қатынас туралы» және еңбек құндылықтарын қабылдауды өзгерту, «жас ұрпақты еңбекті бағалай білуге, оны беделді және беделді емес деп бөлмеуге үйрету» мақсатын белгіледі [2].

Қазіргі уақытта еңбек коммуналары және ұжымды тәрбиелеу сияқты ұғымдар өткен және ұмытылған нәрсе сияқты естіледі, ал Макаренконың әдістемесін қазіргі кезде қолдану мүмкін емес. Сонымен бірге, біз «тәрбие» сөздерінің артында жауапкершілік, достық, өзара көмек, еңбекке деген сүйіспеншілік сияқты пайдалы нәрселер бар екенін түсінеміз, оны қазіргі заманның «тапшылығы» деп айтуға болады.

Тәуелсіздік жылдары Қазақстанда кәмелетке толмағандар жасаған қылмыстардың 4 есе төмендеуінің тұрақты динамикасы байқалады.

Қылмыстардың көпшілігін толық емес отбасылардан шыққан жасөспірімдер жасайды деген пікірге қарамастан, біз кәмелетке толмаған құқық бұзушыларға жүргізген талдау бойынша, сотталған жасөспірімдердің көпшілігі толық отбасында тәрбиеленгенін көрсетті.

Демек, отбасылық проблемалар кешені бар деген қорытынды бар. Егер ересектер адамның негізгі құмарлықтарына бейім болса, егер моральдық атмосфера жасалмаса, егер отбасында сезімдердің үйлесімділігі болмаса, онда отбасылық тәрбие жеке тұлғаны қалыптастырудың теріс факторына айналады, тұлғаның дамуы күрделене түседі.

Балалардың тағдырына қолайсыз әсер ететін факторлардың ішінде, Қазақстанда ажырасулар санының өсуі болып табылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 6 желтоқсандағы Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі гендерлік және отбасылық саясат тұжырымдамасында баланың некесіз тууы және ажырасулардың ұлғаюына бағытталғаны атап өтілді. Барлығы, әрбір үшінші некенің бұзылуына байланысты. Кәмелетке толмаған балалары бар ерлі-зайыптылардың ажырасу саны артты.

Осы Тұжырымдамада мемлекеттік отбасылық саясат Қазақстанның әлеуметтік саясатының құрамдас бөлігі болып табылады және отбасының өмір сүру жағдайын жақсартуға және сапасын арттыруға бағытталған ұйымдастырушылық, экономикалық, құқықтық, ғылыми, ақпараттық және кадрлық қамтамасыз ету қағидаттары, бағалаулары мен шаралары жүйесін білдіреді.

Сонымен қатар, ажырасулар саны отбасы институтын қорғау шараларының жеткіліксіздігін көрсетеді.

Әр түрлі факторлардың әсерінен кәмелетке толмағандардың құндылық бағдарларын ауыстыру процесі қылмыстық құрылымдардың іс-әрекеттеріне еліктеудің және тіпті қызғаныштың табысты көшбасшылары ретінде қабылдаумен байланысты.

Жасөспірімдердің осалдығы оларды ерекшеліктін қасиеттер (қалыптаспаған психика, құндылықтар жүйесі толық дамымаған) оларды ересектер әлдеқайда жақсы қарсы тұратын факторлардың әсеріне бейім етеді. Өз қажеттіліктерін занды түрде қанағаттандыра алмаған көптеген жасөспірімдер көбінесе қылмыс жасау арқылы ақша тауып, қажетті заттар мен өнімдерді өз күштері мен мүмкіндіктеріне қарай ала бастайды. Кәмелетке толмағандар рәкетингке, заңсыз бизнеске және басқа да қылмыстық іс-әрекеттерге белсенді қатысады, бұл олардың ұрлықтарының айтарлықтай өсуінен көрінеді.

Көбіне бұған жұмыссыздық деңгейі ықпал етеді, бұл ең алдымен жастарға теріс әсер етеді, өйткені тиісті біліктілік пен жұмыс тәжірибесінің болмауына байланысты оларға қолайлы жұмыс орындарын табу қиын.

Ата-аналардың алкоголизмі–бұл, отбасын ғана емес, сонымен бірге өмір бойы әрекет ететін баланың психикалық

тепе-теңдігін бұзатын күшті дисфункционалды факторлардың бірі.

Бүгінгі таңда ерте алкоголизация, психоактивті заттарды қолданудан туындаған психикалық және мінез-құлық бұзылыстары өсуде, бұл 100 000 балаға 135,6 жағдайды құрайды, оның ішінде 86,5 жағдай – алкогольді тұтыну себебінен.

2015 жылы ДДҰ құрастырған алкогольді тұтыну деңгейі бойынша әлем елдерінің рейтингіне сәйкес Қазақстан 188 елдің ішінде 34-орынды иеленеді, алкогольді тұтыну көрсеткіші жанбасына шаққанда жылына 11 литрге жуық. Халықаралық критерийлер бойынша, бір адамға 8 литрден артық тұтыну елдің гендік қорының тозуымен теңестіріледі [3].

Демалыс, бос уақыттың құрылымдық элементі бола отырып, адамның әлеуметтік-мәдени қажеттіліктеріне негізделген өзін-өзі тану, рухани және физикалық қасиеттерді дамыту саласы болып табылады. Бос уақытты ұйымдастыру міндеті жастардың девиантты мінез-құлқының алдын-алу тұрғысынан өте маңызды. Жастардың барлық санаттарына бос уақытты өткізу үшін тең мүмкіндіктер жасау маңызды.

Ел Президенті «Өскелең ұрпақтың спорттық, шығармашылық әлеуетіне ерекше назар аудару қажет.

Қазіргі шындықтар балалар үшін соншалықты қауіпті, сондықтан олардың энергиясы мен қызығушылығы дұрыс бағытқа бағытталуы керек. Өйткені, балалар – бұл, біздің мемлекетіміздің болашағы» («Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауы).

Жастар арасындағы мәдени құндылықтардың позициясы төмен, енжарлық, сондай-ақ тұтынушылық басым, ойын-сауыққа баса назар аудара отырып, шығармашылық даму мен өзін-өзі дамыту басымдығы жоғалады.

Бұл жағдай ішінара спорт мекемелерінің басым көпшілігі жеке сегментте және залдарды ақылы негізде қамтамасыз ететіндігімен түсіндіріледі. Жұмыс істеп тұрған ғылым-танымдық үйірмелер де өз қызметтерін ақыға ұсынады. Осыған байланысты көп балалы немесе аз қамтылған отбасылардан шыққан балаларға қолжетімділік шектелген. Бос уақытты коммерцияландыру жастардың әр түрлі

санаттары арасындағы алшақтықты тереңдетуге ішінара әсер етті.

Кәмелетке толмағандар қылмысының алдын алу және алдын алудың пәрменді жүйесін құру қазақ халқының бірегей тәжірибесін ескермей, мәдени мұраны зерделеусіз мүмкін емес, онда өзара қолдау және көмек көрсету бойынша адамдардың әлеуметтік функцияларын орындайтын дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар маңызды орын алады. «Жеті жарғы» мемлекеттік кодекстерінің жиынтығын зерделеу кезінде толық жазбаша нұсқасы табылмады, ал қолда бар ауызша түрде бізге ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырды, ежелгі қазақтарды басқару ережелерінің арасында кәмелетке толмағандардың қылмысы туралы айтылмайтынын көрсетті.

Жинақта келесі мазмұндағы ережелер бар: «ата-анасын қорлаған ұлды мойнына белбеу лақтырып, қара сиырға құйрығына қаратып отырғызып және оны қамшымен басып, ауылдың айналасын секіруге мәжбүр етеді; қыздың қолын және аяғын байлап, анасына жазаға тартуға береді» [4].

Бұл сол кездегі балалар қылмысының табиғаты қоғамға тән емес екенін және отбасының құндылығы ең жоғары әлеуметтік құбылыс болғанын көрсетеді. Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің Жолдаулары мен сөйлеген сөздерінде отбасының құндылығы мәселесін бірнеше рет көтерді. «Егер біз адамгершілігі жоғары қоғам болғымыз келсе, жұбайлардың бір-бірінің алдындағы, ал ең бастысы балаларының алдындағы жауапкершілігін күшейтуге тиіспіз. Ата-аналар балаларына, ал балалар өздерінің қарт ата-аналарына қамқор болғанда, әйел отбасы мен қоғамда құрметке ие болғанда-еліміз үшін алаңдамауға да болады. Бұл қағидаттар әрқашан Қазақстан халқына тән болған, оларды қайта жаңғырту қажет» [5].

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Астахов П.А. Біздің балаларымыз. Ең жақын және қорғансыз адамдар туралы мойындау. – М.: «Э» Баспасы, 2015. – 384 б.

2. Жаңа жағдайдағы қазақстан: іс-қимыл кезеңі: Мемлекет Басшысының Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы.

3. Қазақстандықтар алкогольдік масаң күйде қанша қылмыс жасайды // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/skolko-prestupleniy-sovershayut-kazahstantsyi-alkogolnom-312091.

4. Жеті жарғы: Бұрынғы қазақтардың ел билеу заңы. – Алматы: «Айқап» баспасы, 1993. - 20 б.

5. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан – 2030. Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әлауқатының артуы: Республика Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы // Қазақстан сарбазы. – 1997. – 4 қараша.

ТҮЙІН

Мақалада кәмелетке толмағандардың қылмыс жасау себептері, алдын алу, сондай-ақ оларды болдырмау әдістері қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены причины, профилактика, а также методы предотвращения преступлений несовершеннолетних.

RESUME

The scientific article discusses the causes, prevention, and methods of preventing juvenile delinquency.

К ВОПРОСУ ОБ ОПТИМИЗАЦИИ ШТАТНОЙ ЧИСЛЕННОСТИ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ ПО ДЕЛАМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Корнейчук С.В.,

старший преподаватель кафедры административной
деятельности ОВД

Едрисова А.К.,

магистрант, капитан полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В своем Послании Глава государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года дал указание, что на первом этапе необходимо до конца 2020 года реорганизовать работу Комитета административной

полиции. Это нужно сделать качественно и без кампанейщины. Эффективность работы полицейских зависит от престижа самой полицейской службы [1].

Реализация этого направления модернизации административной полиции Казахстана напрямую коснется службы участковых инспекторов полиции (далее-УИП), в том числе и по делам несовершеннолетних. По этой же причине Министр внутренних дел Республики Казахстан объявил 2020 год годом участкового инспектора полиции, а также утвердил Дорожную карту по повышению эффективности деятельности участковых инспекторов полиции ОВД Республики Казахстан на 2020-2021 годы. Но содержание этого программного документа предусматривает мероприятия, касающиеся деятельности территориальных УИП, игнорируя проблемы деятельности участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних (далее - УИП ПДН). В связи с этим актуальным остается вопрос об исследовании деятельности не только УИП, но и УИП ПДН.

Инспекции по делам несовершеннолетних впервые были созданы 15 февраля 1977 года Указом Президиума Верховного Совета СССР №5266 вместе с приемниками распределителями для несовершеннолетних и специальными школами. Сотрудники, назначаемые на должности в инспекцию по делам несовершеннолетних, как и участковые инспектора милиции, подлежали утверждению соответствующим исполнительным комитетом районного, городского, районного в городе Совета народных депутатов [2].

В настоящее время мнение населения при назначении на должность УИП ПДН не требуется, а приемники распределители для несовершеннолетних (ЦАН) и специальные организации образования, в том числе и с усиленным режимом содержания, переданы в ведение Министерства образования и науки РК и не являются правоохранительными органами.

Организация деятельности УИП во все времена организовывалась по зональному методу работы. В соответствии с Положением об УИП, он является основным представителем районного, городского, районного в городе отдела внутренних дел на обслуживаемом участке [3]. Аналогичным статусом обладают УИП ПДН, но свою деятельность осуществляют только в сфере ювенальной юстиции.

Традиционная деятельность УИП по сравнению с УИП ПДН осуществляется вне сферы ювенальной системы, и организация их

работы отличается по следующим параметрам:

1) у УИП заработная плата выше, чем УИП ПДН примерно на 30% и ее размеры не отличаются от заработной платы УИП ответственного за работу участкового пункта полиции, который ранее считался старшим участковым инспектором полиции;

2) УИП ответственный за работу участкового пункта полиции, согласно постановлению Правительства Республики Казахстан от 24 декабря 1996 года №1598, обслуживает население около 1000 человек, а старший УИП ПДН не закрепляется за участком и занимается только руководством над своими подчиненными УИП ПДН [3];

3) для УИП ПДН не предусмотрены помощники из числа аттестованного состава ОВД. Согласно постановлению Правительства Республики Казахстан от 23 мая 2001 года №701, на каждого УИП сельской местности может назначаться один помощник УИП, а в городе один помощник УИП назначается на каждый участковый пункт полиции [4];

4) в отличие от УИП, УИП ПДН не отчитываются перед населением о своей деятельности на закрепленном административном участке. Но приказом МВД РК от 29 декабря 2015 года №1098 предусмотрена компетенция УИП ПДН: «совместно с участковыми инспекторами полиции принимают участие во встречах с населением, по вопросам связанным с обеспечением прав несовершеннолетних, профилактики правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди подростков» [5].

Заслуживает внимание исследование Галиханова М.М., который предложил УИП ПДН отчитываться перед персоналом образовательных учреждений и родительских собраниях в целях оценки их деятельности и повышению уровня доверия населения [6, с. 94];

5) организация деятельности УИП ПДН ничем не отличается от условий работы в городской и сельской местности. УИП в городской обслуживают население до 3000 человек, а сельской местности до 2000 человек;

6) в соответствии с нормами положенности транспортных средств подразделений ОВД, служба УИП сельской местности должны обеспечиваться автомобилем повышенной проходимости на каждую единицу УИП. В городской местности каждый участковый пункт полиции обеспечивается как минимум одним служебным автомобилем. Для УИП ПДН вообще не предусмотрена возможность обеспечения транспортными средствами, и должен выделяться один служебный автомобиль на все подразделение по делам

несовершеннолетних [7].

Все вышеперечисленные отличия в организации деятельности службы УИП можно устранить, путем внесения изменений и дополнений в законодательные и подзаконные акты Республики Казахстан с выделением необходимых денежных ассигнований с местного бюджета.

Сравнение компетенций УИП и УИП ПДН показывает, что полностью совпадают их полномочия по:

- 1) наложению административных взысканий;
- 2) профилактике бытовой, алкогольной и рецидивной деликтности;
- 3) применению мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях;
- 4) ведению паспорта на участок;
- 5) приему граждан по личным вопросам;
- 6) вынесению от имени начальника ГОРОП представлений о причинах и условиях, способствующих совершению правонарушений и преступлений;
- 7) взаимодействию и обмену информацией с подразделениями ОВД, иными органами государственного управления и общественностью [5; 8].

Не смотря на имеющиеся отличия компетенций анализируемых должностных лиц ОВД, можно сделать вывод о том, что они примерно одинаковые по объему и сложности. Но опросы сотрудников местной полицейской службы показали, что необоснованно УИП ПДН получают меньшее денежное содержание, хуже обеспечиваются транспортными средствами и не имеют помощников участкового инспектора полиции. Причем такая несправедливость утверждена нормативно-правовыми актами Республики Казахстан.

УИП ПДН, как и УИП, работают по зональному принципу организации своей деятельности, но с линейными функциями по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждению детской безнадзорности и беспризорности. Компетенции УИП ПДН определены в статье 10 Закона Республики Казахстан от 9 июля 2004 года [9].

Деятельность УИП является более универсальной, так как они работают со всеми категориями лиц, в том числе и по линии предупреждения и профилактики среди несовершеннолетних. А в сельской местности из-за малой штатной численности службы УИП ПДН им приходится самим осуществлять процессуальные действия по фактам правонарушений, совершенных несовершеннолетними или в

отношении них. Поэтому обоснован вывод, что с целью поднятия позитивного имиджа службы УИП ПДН и привлекательности этой профессии, следует должности УИП ПДН передать в службу УИП с линейно-зональным принципом работы по делам несовершеннолетних. Чтобы это предложение не казалось сильно революционным, возможно следует провести эксперимент на примере какого-либо региона Республики Казахстан в течение одного года. После мониторинга ситуации и получения положительных результатов этот опыт следует распространить на всей территории Казахстана.

В последнее время возникает часто вопрос у практических сотрудников ОВД и у ученых административистов о целесообразности существования института «школьных инспекторов полиции по делам несовершеннолетних», которые закреплены за организациями образования. Здесь нет смысла оперировать цифрами о численности таких участковых инспекторов и их соотношение с территориальными УИП ПДН, так как большее количество УИП ПДН являются универсальными работниками, обслуживая одновременно территорию населенного пункта и образовательные организации образования.

Впервые в Казахстане институт школьных инспекторов полиции по делам несовершеннолетних начал появляться вначале 21 века, и правовые основания деятельности были предусмотрены Законом Республики Казахстан от 9 июля 2004 года №591. В систему профилактики правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних входят органы внутренних дел, образования, здравоохранения, государственный орган, координирующий реализацию государственной политики в сфере занятости населения, местные представительные и исполнительные органы, комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав и иные государственные органы в пределах своей компетенции [9].

Работа УИП ПДН закрепленного за организацией образования среди учащихся организации образования осуществляется во взаимодействии с педагогическими коллективами организации образования и в соответствии с планом совместных мероприятий, составляемого на каждую учебную четверть, который утверждается руководителем организации образования и заместителем начальника горрайоргана (либо начальником МПС). План совместной работы включает мероприятия по проведению индивидуальной профилактической работы с учащимися и их родителями, повышению правовой грамотности, организации досуга учащихся, проведению рейдовых мероприятий, а также иных мероприятий, направленных на профилактику правонарушений среди несовершеннолетних, в том

числе в каникулярный период [5].

По данным МВД РК, в казахстанских организациях образования не хватает 1 927 школьных инспекторов. Причина – деньги не выделяются из местного бюджета, сообщают в министерстве. По данным МОН РК, в стране насчитывается более семи тысяч школ. Из них порядка 4,5 тысячи это сельские школы с количеством учащихся меньше 500. То есть примерно в 2,5 тысячах школ по стране должен работать школьный инспектор. А их дефицит на сегодня близок к двум тысячам, то есть, по факту, инспектор работает только в одной из пяти школ по стране [10].

Следует учитывать, что все школы Республики Казахстан должны оборудоваться средствами видеонаблюдения, что позволит более оперативно выявлять правонарушения на территории образовательных учреждений и повысит дисциплину учащихся и персонала [11].

Кроме того, Министерству образования и науки Республики Казахстан необходимо в условиях областных центров, городских и других крупных организаций образования рассмотреть вопрос передачи функций обеспечения пропускного режима и охраны специализированным охранным подразделениям. Для этого в местных бюджетах необходимо предусматривать денежные средства на оказание охранных услуг образовательным учреждениям Республики Казахстан.

Вышеизложенное подтверждает мнение о том, что необходимо исключить закрепление участковых инспекторов полиции, за организациями образования, с передачей функций УИП ПДН, закрепленных за организациями образования территориальным УИП ПДН.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана: Послание Главы государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года.

2. Об основных обязанностях и правах инспекций по делам несовершеннолетних, приемников распределителей для несовершеннолетних и специальных учебно-воспитательных учреждений по предупреждению безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 15 февраля 1977 года №5266.

3. О повышении роли участковых инспекторов полиции органов внутренних дел в охране общественного порядка и

обеспечении общественной безопасности: постановление Правительства Республики Казахстан от 24 декабря 1996 г. N 1598

4. О дополнительных мерах по укреплению общественного порядка и повышению роли участковых инспекторов полиции органов внутренних дел: постановление Правительства Республики Казахстан от 23 мая 2001 года N 701.

5. Об утверждении Правил организации деятельности участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних органов внутренних дел: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года № 1098.

6. Галиханов М.М. Основные направления совершенствования оценки деятельности административной полиции: дис. ... магистр права. - Костанай, 2020. – 120 с.

7. Об утверждении натуральных норм положенности транспортных средств для подразделений Министерства внутренних дел Республики Казахстан: приказ МВД РК от 26 ноября 2015 года №963.

8. Об утверждении Правил организации деятельности участковых инспекторов полиции, ответственных за организацию работы участкового пункта полиции, участковых инспекторов полиции и их помощников: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года № 1095.

9. О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности: Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года N 591.

10. За безопасность в школах отвечает школьный инспектор // <https://informburo.kz/stati>

11. Об утверждении Стандартов и требований к оснащению организаций дошкольного и среднего образования системами видеонаблюдения: совместный приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 23 января 2019 года № 49 и Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 января 2019 года № 32.

ТҮЙІН

Мақалада кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі бөлім қызметінің кейбір ұйымдастырушылық мәселелері талданып, қысқаша сипатталған. Жұмыста аумақтық учаскелік полиция инспекторларының құзыреттерін кәмелетке толмағандар арасында жұмыс істейтін ұқсас лауазымдарға салыстыру жүргізілді. Кәмелетке

толмағандар ісі бойынша мамандандырылған учаскелік полиция инспекторларының лауазымдарын енгізу бойынша ұсыныстар негізделген. Мектеп полиция инспекторлары институтын жою бойынша шаралар ұсынылды. Мазмұнында кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі учаскелік инспекторлардың жұмысын ұйымдастырудың проблемалық мәселелері анықталды және оларды шешу жолдарын негіздеді. Мақаланың тұжырымдарын әкімшілік полицияның қызметін жаңғырту процесінде қолдануға болады.

РЕЗЮМЕ

В статье кратко изложен анализ некоторых организационных вопросов деятельности подразделения по делам несовершеннолетних. В работе проведено сравнение компетенций территориальных участковых инспекторов полиции с аналогичными должностями, работающими среди несовершеннолетних. Обоснованы предложения по введению должностей участковых инспекторов полиции со специализацией работы по делам несовершеннолетних. Предложены меры по упразднению института школьных инспекторов полиции. В содержании выявлены проблемные вопросы организации работы участковых инспекторов по делам несовершеннолетних и обоснованы пути их решения. Выводы статьи могут быть использованы в процессе модернизации деятельности административной полиции.

RESUME

The article briefly presents an analysis of some organizational issues of the Department of juvenile Affairs. The paper compares the competencies of territorial precinct police inspectors with similar positions working among minors. The author substantiates the proposals for the introduction of positions of district police inspectors with a specialization in juvenile Affairs. Proposed measures to abolish the Institute of school police inspectors. The contents revealed the problematic issues of organization of work of local police inspectors for juvenile Affairs and substantiated ways of their solution. The conclusions of the article can be used in the process of modernization of the administrative police.

ӘКІМШІЛІК ЗАҢНАМАНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қалқаманұлы Д.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры

Хакимова И.С.,

оқу әдістемелік орталығының оқытушы-әдіскері, полиция капитаны

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Заң әдебиеттерінде көптеген жылдар бойы құқықтың адамның мінез-құлқына әсері туралы мәселе талқыланды. Ғалымдар дәстүрлі түрде заңды және заңсыз мінез-құлықты сипаттауға, белгілі бір мінез-құлықты бағалауға мүмкіндік беретін критерийлерді әзірлеуге жүгінеді. Шынында да, бұл нәтиже, іске асырудың нәтижесі болып табылатын мінез-құлық, және тек осы бағалау мінез-құлық құқықтық талаптарға сәйкес келе ме деген сұраққа жауап бере алады. Күнделікті өмірде нақты мінез-құлық құқықтық талаптардан ауытқитын жағдайлар жиі кездеседі. Бұл жағдайда құқық бұзушылық жасаған адамға әкімшілік жаза шараларын қолдану қажеттілігі туындайды. Әкімшілік жазалау шаралары құқық бұзушылық жасаған адамға ықпал ету құралы болып табылады. Жаза тағайындау, жазаның түрі мен мөлшерін, әкімшілік іс жүргізудің жауапты кезеңін дұрыс анықтау.

Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің 40-бабында әкімшілік жазалардың мақсаттары аталған. «Әкімшілік жаза құқық бұзушылық жасаған адамды заңнама талаптарын сақтау және құқық тәртібін құрметтеу рухында тәрбиелеу, сондай-ақ құқық бұзушының өзі де, басқа да адамдар да жаңа құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу мақсатында қолданылады». Әкімшілік жаза қолдану әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілетті органның, лауазымды адамның қызметіндегі маңызды және ең күрделі сәт болып табылады. Әкімшілік жазалардың мақсатына кінәлі адамға негізді және әділ жаза қолдану арқылы ғана қол жеткізуге болады. Әкімшілік жаза қолдану кезінде ескерілуі керек ережелердің бүкіл жүйесі бар.

Бұл ережелер Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің алтыншы «әкімшілік жаза қолдану» тарауында тұжырымдалған. Жоғарыда аталған Кодекстің 40-бабында жаза қолдану ережелері анықталған: - әкімшілік жаза Ерекше бөлімнің бабында көзделген шекте тағайындалады; - әділ болуға, құқық бұзушылықтың сипатына, оның жасалу мән-жайына, құқық бұзушының жеке басына сәйкес келуге тиіс; - құқық бұзушылық жасалғанға дейінгі және одан кейінгі мінез-құлық, мүлктік жағдай,

жауапкершілікті жеңілдететін және ауырлататын мән-жайлар.

Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінде тұжырымдалған ережелер ұзақ жылдар бойы әзірленді. Олар әкімшілік мәжбүрлеу институтының қалыптасуы мен даму тарихын көрсетеді, заңгерлер айтқан ұсыныстарды және әкімшілік жаза қолдану нәтижелерін жинақтайды. А.П. Шергин «Кодекстер ұрпақтың (ұрпақтардың) норма шығармашылық тәжірибесін пайдаланатын жоғары зияткерлік қызметтің өнімі болып табылады. Кодекстер құқық ескерткіштеріне жатқызылуы кездейсоқ емес». [1, б. 21-22]. Әрине, заңнаманы үнемі жаңартып, жетілдіру қажет. Әкімшілік заңнаманың нормалары жаңа әлеуметтік қатынастарды көрсетуі және реттеуі, ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктерін ескеруі керек. Бұл қажеттілік қоғамда болып жатқан әлеуметтік, экономикалық және психологиялық қатынастардың өзгеруіне байланысты. Қоғамда құндылықтар мен мүдделер қайта бағаланады. Үстем жағдай материалдық құндылықтарға беріледі. Бұл ережені ескермеуге болмайды.

Әкімшілік-құқықтық санкциялардың моральдық жағы артта қалады. Моральдық айыптау қоғамдағы мінез-құлық аз тиімді бола бастайды, дегенмен ол бірқатар әкімшілік жазалардың негізгі өзегі болып табылады. Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Әкімшілік Кодексінің 43-бабында «ескерту әкімшілік жаза қолдануға уәкілетті органның (лауазымды адамның) жасалған құқық бұзушылыққа ресми түрде теріс баға беруінен және жеке немесе заңды тұлғаны құқыққа қарсы мінез-құлыққа жол бермеу туралы сақтандырудан тұрады» деп көрсетіледі [2]. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінде көзделген әкімшілік жазалау шараларын тағайындау ережелерін жетілдірудің жиырма жылдан астам тәжірибесіне қарамастан, аталған институт жетілдіруді қажет етеді. Жоғарыда айтылғандарға байланысты риторикалық сұрақ туындайды, ал «ескерту» әкімшілік жаза шарасы ретінде ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің 40-бабында көзделген жазалау мақсаттарына жетеді ме?

Біз жүргізген сауалнама көрсеткендей, құқық бұзушылардың көпшілігі жазбаша түрде жасалған ескертуді әкімшілік жаза шарасы ретінде қабылдамайды.

Респонденттер «ескерту» жазалау шарасы ретінде уәкілетті лауазымды тұлғалардың, мемлекеттік басқару органдарының немқұрайлы абайсызда бөлгені үшін «мылжың» екенін көрсетеді. Бұл жазалау шарасы құқық бұзушыны қайта қылмыс жасаудан тоқтатуы екіталай. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, тек мемлекеттік

қызметшілер «ескертуді» қатаң жазалау шарасы ретінде қарастырады. Бірақ бұл түсінікті. Мұндай шара мемлекеттік қызметтегі жаза мансаптық өсуге әсер етуі мүмкін. Ескерту жаза шарасы ретінде жеке сипатқа ие және тек моральдық сипатқа ие және мемлекеттің ресми (атынан) және құқық бұзушыға заңды түрде моральдық зиян келтіруден көрінеді. Қарастырылып отырған шара, әдетте, тәрбиелік және алдын-алу болып табылады және құқық бұзушының құқықтарын шектеумен байланысты емес. Бұл жазалау шарасының мазмұны жеке мүліктік емес құқықтар мен материалдық емес игіліктер, жеке адамның қадір-қасиеті мен іскерлік беделі.

Ескертуде осылайша әлеуметтік-психологиялық ыңғайсыздық, моральдық азап басым болады. Сондықтан, бұл жазалау шарасы қазіргі уақыттың ерекшеліктерін және тарихи жағдайды ескере отырып, тек абайсыз әкімшілік құқық бұзушылықтар үшін және тек негізгі жаза ретінде тағайындалуы керек деп ұсынылады. Жоғарыда айтылғандарға байланысты О.М. Якубтың «бірнеше жылдар бойы қарастырылған шара Әкімшілік тәжірибеде өте сирек қолданылды, бұл моральдық ықпал ету құралдарының бағаланбайтындығын көрсетті» [3, б. 144]. Мемлекеттік органдардың әкімшілік практикасын талдау алдын-ала әкімшілік жаза шарасы ретінде өте сирек қолданылатындығын көрсетеді.

Құқық қорғаушы оны өте сирек қолданады, егер қарастырылған құқық бұзушылықтар шамалы деп айтуға жеткілікті негіз болса және басқа жазалау шараларын қолдану іс жүзінде мүмкін емес. Жоғарыда айтылғандарға байланысты, Ресей Федерациясының Әкімшілік Кодексінің «ескертүлері» 3.4-бабы бірінші рет жасалған әкімшілік құқық бұзушылық үшін, келтірілген зиян болмаған немесе адамдардың өмірі мен денсаулығына, тіршілік ету объектілеріне және т. б. зиян келтіру қаупі туындаған кезде белгіленеді [4]. Мемлекеттік органдар мен судьялардың жазалау шарасы ретінде ескертуді қолдану тәжірибесін зерттеу олардың жеткілікті тиімді емес деп айтуға мүмкіндік береді. Оны қолдану құқық бұзушыға тиісті әсер етпейді. Осы тұста әкімшілік ғалым (А.С.Гостев) еңбегінде жазалау шаралары Әкімшілік құқық бұзушының қатысушыларын қолданыстағы заңнаманы - заң шығарушыны, ғалым-әкімшілік заңнаманы сақтауға неғұрлым жауапкершілікпен қарауға мәжбүр етеді, практикалар осы жазалау шарасын қолдану қажеттілігі туралы жалпы ойлауы керек [5, б. 99]. Сонымен қатар, балама және салыстырмалы түрде анықталған санкцияларда осы жазалау шарасының қатар өмір сүруі, заң әдебиеттерінде бірнеше рет айтылғандай, шешім қабылдауда субъективизмге, кейде материалдық қызығушылыққа әкеледі.

Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы қолданыстағы кодексі ерекше бөлімде құқық бұзушылық құрамы тұжырымдалған 616 бапты көздейді. Осы баптардың алтауының сәтсіздігінде «ескерту» жазаның нақты шарасы ретінде қарастырылған.

Қолданыстағы әкімшілік заңнамада балама және салыстырмалы түрде белгілі бір санкцияларды кеңінен қолдану керек сияқты. Бұл бағыт әкімшілік және қылмыстық заңнаманы ізгілендіру бағытына сәйкес келеді. Әкімшілік жазаны жеңілдету шамадан тыс репрессивтілікті болдырмау мәселелерін шешудің жеткіліксіз шарасы болып табылады. Әкімшілік заңнаманы ізгілендіру, оның репрессивтілігін төмендету мәселесін шешу үшін әкімшілік жауапкершілік мәселелеріне кешенді көзқарас қажет. Ең алдымен әкімшілік заңнамада әкімшілік жазалардың белгіленген мөлшерін пайдалану жөніндегі ұстанымды қайта қарау қажет. Жол қозғалысы қауіпсіздігі ережелерін бұзғаны үшін 88 - баптың барлығы айыппұлды абсолютті анықталған жазалау шарасы ретінде қарастырады. Бұл ереже жазаны дараландыруды жоққа шығарады. Бұл өз кезегінде азаматтардың негізді шағымдарын тудырады. Заң әдебиеттерінде айыппұлдың белгіленген мөлшері сыбайлас жемқорлықты азайтуға мүмкіндік береді деген пікірлер айтылады.

Мұндай мәлідемелермен келісуге болмайды, бірақ бұл жағдайда азаматтардың мүдделері жазаның әділдігі тұрғысынан зардап шегеді. Әкімшілік құқық бұзушылықтарды алғаш рет жасаған адамдар үшін баламалы жазалар институтын кеңейту және біртектес құқық бұзушылықтарды қайталап жасағаны үшін жауапкершілікті күшейту қажет, онда жазаның белгіленген мөлшерін қолдану қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Шергин А.П. Эволюция представлений о кодификации норм административного права // Сборник научных трудов I международной научно-практической конференции. М., 2017.

2. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық кодексі туралы: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V ҚРЗ кодексі (2020.07.07 берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

3. Якуба О.М. Административная ответственность по советскому праву в свете дальнейшего усиления охраны прав личности: дис. ... докт. юрид. наук. - Харьков, 1964.

4. Ресей Федерациясының 30.12.2001 ж. № 195-ФЗ әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі (31.07.2020 ж.ред.). толықтырулар 11.08.2020 жылдан бастап күшіне енеді).

5. Гостев А.С. Некоторые теоретико-правовые проблемы назначения административных наказаний // Вестник Международного института экономики и права. – 2015. – № 2 (19). – С. 99.

ТҮЙІН

Мақалада әкімшілік заңнаманың мәселелері сұрақтары қарастырылған. Әкімшілік жаза тағайындау, жазаның түрі мен мөлшерін, әкімшілік процестің жауапты кезеңі дұрыс анықтау. Әкімшілік жазалардың мақсаттары аталған. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінде тұжырымдалған ережелері қарастырылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены вопросы административного законодательства. Назначение административного взыскания, определение вида и размера взыскания, ответственного режима административного процесса. Обозначены цели административных взысканий. В Кодексе об административных правонарушениях предусмотрены положения, сформулированные в законодательном порядке.

RESUME

The scientific article deals with the issues of administrative legislation. Assigning an administrative penalty, determining the type and amount of the penalty, and the responsible mode of the administrative process. The goals of administrative penalties are outlined. The code of administrative offences contains provisions formulated by law.

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПОЛИЦИИ С ИНСТИТУТАМИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Медведева А.Н.,

старший преподаватель кафедры административной деятельности
ОВД, майор полиции

Сағалиева А.М.,

старший преподаватель кафедры административной деятельности
ОВД, подполковник полиции

Сейдахметова А.У.,

преподаватель кафедры административной деятельности ОВД,
старший лейтенант полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Укрепление и развитие партнерских отношений взаимодействия полиции с институтами гражданского общества на сегодняшний день рассматривается в качестве одного из важных направлений во многих странах мира, так как миссия полицейских заключается не только в защите жизни, здоровья, прав и свобод человека и гражданина, но и в установлении доверия граждан к государственным органам, вовлеченность их в сферу обеспечения безопасности и общественного порядка.

Выступая с Посланием народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев акцентирует внимание на проведении целостной реформы местной полицейской службы по принципу «полиции шаговой доступности», где ключевая роль будет отводиться участковому инспектору полиции [1].

Кроме того, в разделе V Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы «Новые форматы работы с населением» предложен целый комплекс мероприятий, направленных на повышение качества взаимодействия полиции и гражданского общества [2].

Однако, проводя анализ взаимодействия органов внутренних дел с общественностью, считаем, что работу в данном направлении необходимо развивать и совершенствовать, используя современные формы и методы работы. В настоящее время, имеются следующие проблемы:

1. Отсутствие четкого и эффективного взаимодействия между участковыми инспекторами полиции, общественными помощниками полиции, СМИ, волонтерами, КСК, консьержами, студенческими

молодежными движениями, коллективами, общественными организациями правоохранительной направленности.

Считаем необходимым проработать вопрос об утверждении Концепции взаимодействия полиции с институтами гражданского общества, основной задачей которой должно стать развитие взаимодействия органов внутренних дел с общественностью, реализуемое путем:

А) совершенствования нормативно-правового регулирования;

Б) усиления обратной связи между населением и полицией;

В) разработки и реализации комплекса информационно-пропагандистских мер, направленных на преодоление правового нигилизма и повышения правовой культуры общества.

2. Отсутствие активной гражданской позиции граждан к участию в мероприятиях по охране общественного порядка и профилактике правонарушений.

Необходимо популяризовать данный вид общественно-полезной деятельности путем улучшения социального и материального статуса лиц, принимающих участие в охране правопорядка.

По нашему мнению, следует повысить материальное стимулирование лиц, принимающих участие в охране общественного порядка и профилактике правонарушений.

На сегодняшний день успешно действует Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2015 года № 1131 «Об утверждении Правил поощрения лиц, сообщивших о факте коррупционного правонарушения или иным образом оказывающих содействие в противодействии коррупции», где четко определено единовременное денежное вознаграждение от 30 МРП до 100 МРП (к примеру, лицо, сообщившее об административном коррупционном правонарушении может быть поощрено в размере 30 МРП, а лицо, сообщившее об уголовном коррупционном правонарушении до 100 МРП (в зависимости от тяжести преступления) [3]. При этом, общественные помощники полиции получают от семи до десяти тысяч тенге в месяц (в зависимости от региона).

Именно поэтому, с целью активизации граждан к участию в мероприятиях по охране общественного порядка считаем целесообразным закрепить фиксированное денежное вознаграждение и четко прописать его в Законе Республики Казахстан «Об участии граждан в обеспечении общественного порядка» [4].

3. С 2011 года была разработана и приведена в действие профилактическая программа по обеспечению общественной безопасности дворов «Соседский присмотр» (пилотный проект был

запущен в СКО и Алматинской области). Одна из главных задач – вовлечение граждан в предупреждение правонарушений, повышение уровня доверия населения к правоохранительным органам, обеспечение прозрачности и открытости в деятельности полиции. С помощью бдительных соседей, старших по подъезду, удастся выявить факты нарушений миграционного законодательства, установить нелегальные точки реализации спиртных напитков, наркотических средств, психотропных веществ, а также пресечь факты совершения правонарушений.

Однако, на сегодняшний день, данный проект не получил должного развития в других регионах нашей страны. Мы считаем, что подобные проекты («Соседский присмотр», «Родительский патруль», «Присмотр за соседом», оперативные молодежные отряды и др.) должны быть внедрены во всех регионах, так как с помощью них возможно вовлечь граждан в профилактику и предупреждение правонарушений, а также повысить уровень доверия к деятельности полиции и приблизить ее к простому народу.

Резюмируя изложенное выше, отметим, что оптимальной моделью взаимодействия полиции и институтов гражданского общества должна стать модель партнерского взаимодействия, что предполагает максимальное повышение уровня вовлеченности общества в процесс обеспечения общественной безопасности и профилактику правонарушений. Полиции следует изменить сознание и понимание граждан и сделать так, чтобы общество активно и эффективно взаимодействовало с органами внутренних дел, что будет способствовать результативному проведению государственной политики и эффективной реализации правоохранительной функции государства.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Казахстан в новой реальности: время действий: Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020 года.

2. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года № 897.

3. Об утверждении правил поощрения лиц, сообщивших о факте коррупционного правонарушения или иным образом оказывающих содействие в противодействии коррупции: постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2015 года № 1131

(с изм. и доп. по сост. на 04.02.2020 г.).

4. Об участии граждан в обеспечении общественного порядка: Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года № 590-ІІ (с изм. и доп. по сост. на 07.07.2020 г.).

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада полиция мен азаматтық қоғам институттары арасындағы серіктестік қатынастарды құру кезінде туындайтын кейбір мәселелер қарастырылады. Авторлар полиция мен қоғамның өзара іс-қимылын жақсартуға бағытталған елдің стратегиялық бағдарламалық құжаттарын зерттейді. Мақаланың мазмұнында азаматтық қоғамды, қоғамдық тәртіпті сақтау және құқық бұзушылықтардың алдын алу жөніндегі қызметке тарту бойынша бірқатар іс-шаралар ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматриваются некоторые проблемные вопросы, возникающие при выстраивании партнерских взаимоотношений полиции и институтов гражданского общества. Авторы исследуют стратегические программные документы страны, направленные на улучшение взаимодействия полиции и общества. В содержании статьи предлагается ряд мероприятий по вовлечению гражданского общества в деятельность по охране общественного порядка и профилактике правонарушений.

RESUME

The scientific article examines some problematic issues that arise when building partnerships between the police and civil society institutions. The authors examine the country's strategic policy documents aimed at improving the interaction between the police and society. The content of the article suggests a number of measures to involve civil society in the protection of public order and crime prevention.

ПОНЯТИЕ И КРИТЕРИИ УГОЛОВНОГО ЗАКОНА, ИНЫМ ОБРАЗОМ УЛУЧШАЮЩЕГО ПОЛОЖЕНИЕ ЛИЦА, СОВЕРШИВШЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЕ

Обернихина О.В.,

преподаватель кафедры уголовно-исполнительного права
и криминологии, майор внутренней службы,
ФКОУ ВО Кузбасский институт ФСИН России

В настоящий момент Российская Федерация переживает весьма серьезный этап законодательного преобразования. Практически все отрасли права подвержены реформированию своих законодательных основ, меняется не только текст норм, но в некоторых случаях и само их содержание. Отметим, что стремление законодателя усовершенствовать уголовное и уголовно-исполнительное законодательство вполне обосновано, поскольку процесс формирования демократического государства требует обеспечить возможность реализации всех гарантированных прав и свобод человека и гражданина, устанавливаемых Конституцией Российской Федерации (далее – Конституция, Конституция РФ, Основной закон РФ), особенно если его правовое положение итак ограничено обвинительным приговором суда.

Так, в ст. 54 Конституции РФ, что «закон, устанавливающий или отягчающий ответственность, обратной силы не имеет. Никто не может нести ответственность за деяние, которое в момент его совершения не признавалось правонарушением. Если после совершения правонарушения ответственность за него устранена или смягчена, применяется новый закон» [1]. Между тем, ст. 10 Уголовного кодекса Российской Федерации (далее – УК РФ) в отличие от Конституции предусматривает расширительное толкование оснований применения нового, более мягкого уголовного закона, а именно, когда новый закон – «иным образом улучшает положение лица, совершившего преступление» [2].

На первый взгляд может показаться, что законодатель умышленно включил в ст. 10 УК РФ приведенное основание в весьма абстрактной формулировке, вероятно для того, чтобы сделать норму адаптивной к предстоящим и неизбежным изменениям общественной жизни в эпоху политического, социально-экономического и культурного развития.

С другой стороны расширенное толкование уголовно-правовой нормы не выходит за пределы конституционного дозволения в

установлении мягкости уголовного закона по отношению к ранее действовавшему, а лишь дополняет уже установленное направление с учетом принципа гуманизации и снижения репрессивности уголовных наказаний и иных мер уголовно-правового воздействия. Следовательно, нарушения положений Конституции РФ не выявлено. В тоже время «иное улучшение» предполагает некую субъективную оценку судом положений нового уголовного закона на предмет мягкости или строгости, что ведет к отсутствию единой позиции по тому или иному закону, в связи с чем в практике имеют место быть ситуации, когда суд отказывает осужденному в приведении ранее вынесенного приговора суда в соответствие положениям нового закона, поскольку исследуя сущность новеллы приходит к выводу о том, что настоящие условия отбывания наказания у осужденного гораздо мягче, чем те, которые вводит новый, по предварительной оценке законодателя более мягкий уголовный закон.

Так, например, введение Федеральным законом от 07.12.2011 № 420-ФЗ «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и отдельные законодательные акты Российской Федерации» (далее - ФЗ № 420) [3] нового, альтернативного лишению свободы наказания в виде принудительных работ предопределило расширение списка наказаний без изоляции от общества, что в целом соответствует новым направлениям развития уголовной и уголовно-исполнительной политике, однако противоречит концепции альтернативности лишению свободы, поскольку установленный порядок его отбывания свидетельствует о том, что принудительные работы гораздо строже, чем например, такой вид наказания как лишение свободы с отбыванием в колонии-поселения. Во-первых, потому что изоляция все-таки имеет место быть, причем территория передвижения гораздо меньше, чем предусмотрена в колонии-поселения (территория колонии-поселения приравнивается к границам муниципального образования, в котором она территориально располагается (п. «а» ст.129 УИК РФ), территория исправительного центра ограничивается забором и отсутствует возможность передвижения без охраны или надзора, поскольку они обеспечиваются посредством технических средств контроля и видеонаблюдения). В том случае, если принудительные работы выполняются в изолированных участках, функционирующих в режиме исправительного центра, расположенных на территории колонии-поселения, то и в этом случае объем правоограничений сравнительно меньше у тех, кто отбывает там же лишение свободы. Во-вторых, сущность принудительных работ заключается в обязательном

привлечении к оплачиваемому труду, не исключая общественно полезный труд как средство исправления, сущностью лишения свободы является ограничение права свободного передвижения, привлечение к труду в любом его выражении хоть и обязательно, но второстепенно. В среднем уровень трудоустройства осужденных в местах лишения свободы по состоянию на июль 2019 г. составил - 168389 чел., что составляет 38,2% от общего числа осужденных, отбывающих лишение свободы, в случае исполнения наказания в виде принудительных работ этот показатель, безусловно, составляет – 100%. В-третьих, карательная сущность принудительных работ, в отличие от лишения свободы, заключается еще и в том, что из заработной платы осужденного в доход государства производятся удержания, перечисляемые на счет соответствующего территориального органа уголовно-исполнительной системы (далее-УИС), в размере, установленном приговором суда, и в пределах от 5 до 20% (ч. 5 ст. 53.1 УИК РФ), помимо этого проживая в исправительном центре, изолированном участке колонии-поселения, функционирующем в режиме исправительного центра из зарплаты осужденных взимается оплата за коммунальные услуги, применительно к последнему в отношении осужденных исчисления производятся только, если они трудоустроены, то есть только в отношении 38,2 % лиц к лишению свободы. В-четвертых, признания осужденного к принудительным работам злостным нарушителем порядка и условий отбывания наказания неотбытая часть наказания заменяется лишением свободы из расчета 1 день лишения свободы за 1 день принудительных работ (ч.6 ст. 53.1 УИК РФ), при этом другие наказания, альтернативные лишению свободы заменяются в льготном расчете, например исправительные работы 3 дня за один день лишения свободы, обязательные работы 8 часов за 1 день лишения свободы и пр.

Таким образом, следует говорить о том, что несмотря на общую оценку альтернативных видов наказания как менее строгих по отношению к лишению свободы, сущность принудительных работ свидетельствует об обратном. Следовательно, говорить о том, что ФЗ № 420 является более мягким по отношению к ранее действовавшему уголовному закону нельзя.

Приведенный пример не является единичным, динамичное изменение норм уголовного и уголовно-исполнительного законодательства ведет к тому, что учащаются случаи, когда практическая реализация новелл формирует у законодателя и исполнителя иное представление о строгости или мягкости уголовного

закона.

Как нам представляется, проблемы, возникающие при уголовно-правовой оценке новых законов возникают из-за отсутствия достаточного понятийного аппарата. Так, например, ст. 10 УК РФ не содержит определения понятия «Обратная сила уголовного закона», впрочем, как и не установлено законодательно, что же такое «иное улучшение положения лица».

Если в первом случае требуется конкретное понятие, определяющее его последующее толкование, то во втором случае требуется, на наш взгляд, установление круга критериев.

Ображиев К.В. предлагает комплексное определение понятия обратная сила уголовного закона посредством кооперации правил его действия во времени и критериев оценки смягчения ранее действующего закона. Так, в его понимании обратная сила уголовного закона – это некое правило темпорального действия лишь одного юридического источника уголовного права - уголовного закона, не учитывая факт существования иных источников, способных без корректировки УК РФ изменить содержание уголовно-правовых норм, а значит, и повлиять на положение лица, совершившего преступление. Изменение содержания уголовно-правовой нормы, не связанное с трансформацией УК РФ, может иметь место в следующих случаях: а) при изменении бланкетной части соответствующей уголовно-правовой нормы; б) при изменении конкретизирующих (вторичных) уголовно-правовых предписаний, сформулированных в постановлении Пленума Верховного Суда РФ [4, с. 59].

С таким определением можно согласиться, однако в данном случае не учитываются случаи, когда устанавливается последовательная двойная бланкетность, которую Ображиев К.В. в своих работах не учитывал, однако на это обращают внимание ряд других ученых, так например, Милуков С.Ф. и Токарчук Р.Е. приводят в пример Федеральный закон «О полиции» [5] (ранее - Закон «О милиции»), при этом бланкетная часть нормы Особенной части уголовного закона отсылает к норме иной отрасли права, в свою очередь содержащей бланкетную часть, основанную на нормах уголовного закона, в конечном итоге рассматриваемые изменения остаются изменениями уголовного закона, а значит, правила темпорального действия уголовно-правовых норм, закрепленные в ст. 10 УК РФ, распространяются на них в полной мере [6. С. 60].

С учетом приведенных авторских позиций хотелось бы уточнить, что под обратной силой уголовного закона следует понимать специальное правило действия уголовного закона во времени,

основанное на принципах гуманизма, справедливости, экономии уголовно-правовых репрессий, а также равенства граждан перед законом, призванное адаптировать изменения в уголовном законодательстве к общественным отношениям, которые возникают и существуют в момент вступления нового более мягкого уголовного закона в силу и тех, которые возникли раньше, но лицо, все еще продолжает претерпевать определенные негативные последствия.

В качестве критериев оценки мягкости нового уголовного закона предлагаем использовать следующие: изменение (смягчение) санкции статьи; снижение нижнего и верхнего пределов наказания; включение в санкцию статьи нового вида уголовного наказания или иной меры уголовно-правового характера без изоляции от общества, которая по своей сущности при комплексной оценке порядка и условий отбывания может быть признана более мягкой, чем лишение свободы; исключение из санкции статьи наказания, связанного с лишением свободы; изменение бланкетной части соответствующей уголовно-правовой нормы; изменение конкретизирующих (вторичных) уголовно-правовых предписаний, сформулированных в постановлении Пленума Верховного Суда РФ; изменения положений уголовного закона в порядке последовательной двойной бланкетности.

Представляется, что иные, ранее возникшие случаи изменения уголовного закона, повлекшие за собой изменение соответствующих общественных отношений к настоящему времени уже решены в рамках судебной практики и не имеют значения для настоящего времени, поэтому не были взяты во внимание в рамках настоящей статьи.

Применение результатов настоящего исследования сможет оказать положительное влияние на практику применения ст. 10 УК РФ в отношении подозреваемых, обвиняемых и осужденных, а также даст возможность более эффективно применять к ним как общеправовые, так и отраслевые принципы права, укрепляя правовые гарантии обеспечения правового статуса человека и гражданина.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 № 6-ФКЗ, от 30.12.2008 № 7-ФКЗ, от 05.02.2014 № 2-ФКЗ, от 21.07.2014 № 11-ФКЗ) // Собрание законодательства РФ. 2014. № 31. Ст. 4398.
2. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 № 63-ФЗ (ред. от 18.02.2020) // Собрание законодательства РФ. 1996. №

25. Ст. 2954.

3. О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и отдельные законодательные акты Российской Федерации: Федеральный закон от 07.12.2011 № 420-ФЗ (ред. от 03.07.2016) // Собрание законодательства РФ. 2011. № 50. Ст. 7362.

4. Ображиев К.В. Действие уголовно-правовых норм во времени: проблемы теории и практики // Уголовное право. 2016. № 2. С. 59 - 66.

5. О полиции: Федеральный закон от 07.02.2011 № 3-ФЗ (ред. от 06.02.2020) // Собрание законодательства РФ. 2011. № 7. Ст. 900.

6. Милюков С.Ф., Токарчук Р.Е. Некоторые особенности обратной силы уголовного закона // Уголовное право. 2019. № 6. С. 58 - 63.

ТҮЙІН

Мақалада сотталғандардың жағдайын өзге түрде жақсартатын қылмыстық заң ұғымы беріледі, сондай-ақ оны неғұрлым жеңіл заң ретінде бағалау критерийлері ашылады. Автор «қылмыстық заңның жұмсақтығын» заңнамалық бағалау әрдайым объективті бола бермейтінін, өйткені оны іс жүзінде қолдану перспективалары ескерілмейтінін айтады. Белгілі бір критерийлерді қолдану арқылы жаңа қылмыстық заңды оның жұмсақтығы немесе ауырлығы тұрғысынан бағалау жүйесі ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В статье дается понятие уголовного закона, иным образом улучшающего положение осужденных, а также раскрываются критерии его оценки как более мягкого закона. Автор указывает на то, что законодательная оценка «мягкости уголовного закона» не всегда объективна, поскольку не учитываются перспективы его практического применения. Предлагается система оценки нового уголовного закона на предмет его мягкости или суровости, посредством использования определенных критериев.

RESUME

The article gives the concept of a criminal law that otherwise improves the situation of convicts, and also reveals the criteria for evaluating it as a more lenient law. The author points out that the legislative assessment of the «softness of the criminal law» is not always objective, since the prospects for its practical application are not taken into account. A system of evaluating the new criminal law for its leniency or severity is proposed, using certain criteria.

THE DISTINCTION BETWEEN MIGRANTS FROM OTHER PERSONS ENGAGED IN THE TERRITORIAL MOVEMENT

Patsevich V.S.,

postgraduate student, captain of police

Far Eastern law Institute of the IAM of Russia, Khabarovsk

The current migration situation is characterized by an increase in the number of people who left their countries to move to other countries. According to world statistics, their number has increased by 85% over the past 20 years [5, p. 29]. As of January 1, 2020, there were 10.5 million foreign citizens in the Russian Federation, which exceeds the same indicators of the previous year by 8,4% [9] and indicates that Russia retains its migration attractiveness.

Some researchers believe that migration legislation has a specific subject of legal regulation – objective migration processes inherent in modern society [13, p. 31-32], relations arising in the field of migration [8, p. 33]. At the same time, L. V. Andrichenko and I. V. Plyugina note that the range of these relations is not fully defined by legal science. These authors broadly understand migration relations as social relations that arise during territorial population movements; in a narrow sense, they are the most important, significant relations that affect the interests of society, the state, or individual social groups [8, p. 38], since migration is not always a legal fact that generates mutual rights and obligations (for example, internal movements in connection with obtaining social benefits). According To khabrieva T. Ya., their occurrence is associated with the implementation of control and supervision over the movement of migrants across the State border and within the territory of the Russian Federation [13, p. 217].

Currently, the complexity of identifying the subject of regulation in the field of migration is due to the lack of legislative consolidation of the definitions of "migration" and "migrant". Migration is perceived as a phenomenon associated with the relocation of people from foreign countries, respectively, a foreign citizen is considered a migrant [13, p. 108]. Some authors believe that the development of the fundamental concept of "migrant" will allow both to form definitions related to it and to build new legal norms [8, p. 33]. Other authors who have studied the existing semantic approaches to this term agree with this point of view, and have come to the conclusion that the legislative consolidation of the concept of "migrant" will allow activating differentiated mechanisms in the state's migration policy [10, p. 181-189]. For the purposes of our research, we are interested in both the moment when an individual acquired the

corresponding legal status of "migrant", and the signs that allow us to distinguish this legal category and refer it to the subject of regulation in the field of migration control.

Public relations that arise between the Russian Federation, represented by its state bodies responsible for migration issues, and persons entering and arriving in the Russian state, whose citizenship they do not have, are regulated by an extensive regulatory framework: The Constitution of the Russian Federation, international treaties (agreements) Of the Russian Federation, Federal laws, other legislative and subordinate acts adopted at the Federal level, legislative acts of the subjects. Without dwelling on the disclosure of the contents each having a specific scope, we note that the fundamental of them is the Federal law "On legal status of foreign citizens in the Russian Federation" dated 25.07.2002 № 115-FZ (further – FZ "on legal status of foreign citizens") [2] governing the stay (residence) of foreign citizens, the exercise of labor, entrepreneurial and other activities. Over the 18 years of existence of this normative legal act, changes were made to it more than 100 times, almost annually. The year 2020 is no exception, and some of the amendments have already been made to this Federal law, while others still exist in the form of relevant bills. Such active changes can be clearly seen in the Code of administrative offences of the Russian Federation. Over the past 2019, changes regulating the entry of foreign citizens and their movements on the territory of the Russian Federation also affected other regulatory legal acts, for example, the Federal law "on the procedure for leaving the Russian Federation and entering the Russian Federation" dated 15.08.1996 No. 114-FZ [1] regarding the validity of an ordinary business visa.

In regulatory legal acts at international level it is noted that the conventional concepts of the category "migrant" does not exist. The sudden media attention to migration and the growing number of people arriving on the shores of Europe has sparked discussion of the term. In various international reports, the terms "migrant", "refugee" and "asylum seeker" were used interchangeably. Some media outlets decided to stop using the word "migrant" in an attempt to avoid any negative meanings of the term and replaced it with the word "refugee". Other researchers have published articles detailing the above concepts, indicating the reasons why people should exercise caution when using them, as well as the potential legal consequences of using the wrong term [6, p. 2-3].

Most international organizations interpret the term in different ways. For the International organization for migration, a migrant is a person who moves across borders or within a state, regardless of their legal status, reasons and grounds for moving, as well as the length of stay in the host

country or region. The office of the United Nations high Commissioner for refugees defines a migrant as a person who chooses to move primarily to improve their life. One of the reasons for such a complex definition of "migrant" is that it refers to a wide range of people, each of whom is in different situations, crosses borders for different reasons, but the common factor for them is movement. The United Nations recommendations on international migration statistics define "international migration", "international migrant". From the designated position, a "migrant" is any person who has changed their country of habitual residence.

Members of the Commonwealth of Independent States, including the Russian Federation, have developed the following definition of "migrant", which is reflected in the Decision" on the Concept of cooperation of the Commonwealth of Independent States in countering illegal migration " (Astana, September 16, 2004): a migrant is a citizen of a CIS member state, a third state or a stateless person who complies with the rules of entry, exit, stay or transit through the territory of a CIS member state. However, this definition is only applicable for the purposes of this act.

Various classifications of migrants are given, depending on geographical, legal, political, methodological, time and other factors. For example, the most common grounds for such a division into types are place of birth, citizenship, place of residence, and length of stay. Based on the time spent in the host country or region, a distinction is made between "short - term migrants", which include those who have changed the country (region) of their usual residence for at least three months, but not more than one year, and "long-term migrants" - persons who have carried out this territorial movement for one year or more. However, generally accepted classifications are clearly not enough to reflect the migration status of a foreign citizen (foreign student, highly qualified specialist) or their belonging to a political category (refugee). At the same time, the migration status of a foreign citizen can quickly change under the influence of a number of circumstances, for example, many international migrants, who are defined as "illegally staying", enter countries on valid visas, and then remain in violation of one or more conditions of stay (visa expiration, employment in violation of the purpose of entry, failure to take measures to leave in the event of a decision to refuse asylum, etc.). In addition, States have identified both different migration policies and different ways of collecting data on migrants.

Some researchers, considering this legal category, note similar legal features that allow us to distinguish migrants from other people who move within or outside the state [7, p. 8; 12, p. 87-90]. As a result of transit travel,

or for the purpose of changing the country's place of residence. First, it is the emergence of a special legal status for a subject who has arrived on a specific territory, and, as a result, the regulation of subjective rights and legal obligations acquired as a result of spatial movement by legal norms, the execution and observance of which is ensured by state control over this person. In our opinion, territorial displacement, regardless of its duration and purpose, is not the main feature for classifying a person as a "migrant". We believe that internal movements of Russian citizens do not entail changes in their legal status, nor do they cause the need for state control, but are only a consequence of the exercise of the right to freedom of movement. Registration of such persons at the place of new residence or at the place of stay over the established period, having a notification nature, allows the state to determine the main directions of demographic policy in a particular region.

There is no an official definition of "migrant" in the Russian legislation. In the legislative acts regulating the order of entry into the Russian Federation and regime for stay in its territory in relation to specific categories of persons migration to Russia, used the terms "foreign citizen", "person without citizenship", and are appropriate to their classification: depending on the legality of stay, time of stay and (or) rate, of the order of entry into the country, from legal grounds of employment, by skill. The Federal law "on the legal status of foreign citizens" does not disclose the content of the term we are interested in or related concepts. The Federal law "on migration registration of foreign citizens and stateless persons " of 18.07.2006 No. 109-FZ [3] also does not clarify the concept under consideration, with the exception of its well - known key component-that this is movement [8, p. 40]. The main strategic documents of the country [4] quite actively use the terms "migration flows", migrants in the context of identifying persons who entered the Russian Federation for certain purposes (voluntary resettlement with subsequent acceptance of Russian citizenship, or meeting their economic, social and cultural needs).

We can distinguish the following features of the category "migrant" based on the foregoing, given the prevailing doctrinal approaches: 1) is a physical person, implementing his will for spatial movement; 2) those moving across borders foreign state, 3) having a certain purpose of their stay in a particular foreign state; 4) acquiring as a result of implementation of his will a special legal status; 5) subject to certain control by the state.

For our purposes, we will adhere to the following formulation of the concept of "migrant" asa result of combining selected characteristics: migrant admits foreign citizen or the person without citizenship, who expressed and (or) implements his will regarding the spatial movement,

performing the movement across borders of a particular state, which it with a specific purpose to elect a place of residence acquiring as a result of implementation of his will a special legal status, subject to the control of the state.

At the same time, there is lack of clarity in determining the moment when the government begins to exercise its control powers over these individuals, as well as in understanding the essence of migration control. These issues could be resolved by the legislator, fixing the definition that concerns us in paragraph 4 of part 1 of article 2 of the Federal law "on the legal status of foreign citizens", in the version developed by us after disclosing the content of the terms "foreign citizen" and "stateless person" in the following form: migrant - a foreign citizen or a stateless person, expressing and implementing his will for spatial movement, performing the movement through border of the Russian Federation, whose territory he is for a purpose chooses a place of residence acquiring as a result of implementation of his will a special legal status, subject to the control of the Russian Federation in the person of its state authorities.

The introduction of this term will allow in some cases to replace the words "foreign citizen" and "stateless person", as well as to clarify the main directions of the Federal migration policy, identify the functions of state control in the field of migration and determine the existing differences in the legal status of migrants. In addition, we suggest using the terminology proposed by us in other regulatory legal acts that regulate issues in the field of migration, which in the future will allow them to be separated into a separate group by creating a codified act regulating migration to and from the Russian Federation, fixing the rights and obligations of migrants, the procedure for their occurrence, modification and termination.

REFERENCES

1. O poryadke vyezda iz Rossijskoj Federacii i v"ezda v Rossijskuyu Federaciju: Federal'nyj zakon ot 15.08.1996 № 114-FZ // Dostup iz sprav.-pravovoj sistemy «Konsul'tant Plyus».
2. O pravovom polozhenii inostrannyh grazhdan v Rossijskoj Federacii: Federal'nyj zakon ot 25.07.2002 № 115-FZ // Dostup iz sprav.-pravovoj sistemy «Konsul'tant Plyus».
3. O migracionnom uchete inostrannyh grazhdan i lic bez grazhdanstva: Federal'nyj zakon ot 18.07.2006 №109-FZ // Dostup iz sprav.-pravovoj sistemy «Konsul'tant Plyus».
4. O koncepcii gosudarstvennoj migracionnoj politiki Rossijskoj Federacii na 2019-2025 gody: Ukaz Prezidenta RF ot 31 oktyabrya 2018 g. № 622 // Dostup iz sprav. Pravovoj sistemy «Konsul'tant Plyus».

5. World Migration Report 2020. Mirovoj migracionnyj otchet 2020.S.29 // [https:// publications. iom. int/ system/ files/ pdf/ wmr_2020.pdf](https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf).

6. Southgate L., Steiner J., Karakoulaki M. Critical Perspectives on Migration in the Twenty-First Century. Bristol, England. 2018 L. Sautgejt, YA. SHtajneri M. Karakulaki. Kriticheskie perspektivy migracii v 21 veke. Bristol', Angliya, 2018. 243 s.

7. Andrichenko L.V. Migracionnoe zakonodatel'stvo v sisteme rossijskogo zakonodatel'stva // Zhurnal rossijskogo prava. -2018. - № 3. - S. 5-16.

8. Andrichenko L.V., Plyugina I.V. Migracionnoe zakonodatel'stvo Rossijskoj Federacii: tendencii razvitiya i praktika primeneniya: monografiya. – M.: «NORMA», «INFRA-M», 2019. – 392 s. // <http://www.consultant.ru/law/podborki/cbduig/>.

9. Obespechenie obshchestvennogo poryadka i protivodejstvie prestupnosti: Godovoj otchet o hode realizacii i ocenke effektivnosti gosudarstvennoj programmy za 2019 god. MVD Rossii. Data sostavleniya otcheta: 28 fevralya 2020 goda // https://xn--b1aew.xn--p1ai/Deljatelnost/results/annual_reports. Data obrashcheniya: 21.04.2020.

10. Zolotyh L.G., Kosmachyova O.YU., El'nikova S.I., Dzhenenko O.V., Sapozhnikov P.V. Lingvokul'turologicheskaya reprezentaciya statusnoj paradigmy ponyatiya «migrant» // Kaspijskij region: politika, ekonomika, kul'tura. 2016. № 4 (49). S. 181-189.

11. Plyugina I.V. Ponyatie migranta i osnovnye kategorii migrantov // Zhurnal rossijskogo prava. 2004. № 3. S. 107-115.

12. Polyakova N.V. K voprosu o ponyatiyah «migraciya» i «nelegal'naya migraciya»: doktrina i zakonodatel'stvo // Vestnik Barnaul'skogo yuridicheskogo instituta MVD Rossii. 2016. № 1 (30). S. 87-90.

13. Habrieva T.YA. Izbrannye trudy: v 10 t. T. 4: monografii. Soderzh.: Migracionnoe pravo Rossii: teoriya i praktika. - M., 2018. - 352 s.

ТҮЙІН

Мақалада «мигрант» құқықтық санатының ерекшеліктерін ашатын кейбір тәсілдер қарастырылады. Нәтижесінде мигранттарды аумақтық қозғалыстарды жүзеге асыратын басқа адамдардан (транзитпен өтетін шетелдік азаматтар, елдің басқа аймағына келген Ресей Федерациясының азаматтары) ажырататын ерекшеліктер ерекшеленеді. Зерттелетін тұжырымдаманың анықтамасы Ресей заңнамасына қатысты берілген.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые подходы, раскрывающие особенности правовой категории «мигрант». В результате выделяются особенности, отличающие мигрантов от других лиц, осуществляющих территориальные перемещения (иностранцы граждане, путешествующие транзитом, граждане Российской Федерации, прибывшие в другой регион страны). Определение исследуемого понятия дается применительно к российскому законодательству.

RESUME

Some approaches that reveal the features of the legal category «migrant» are considered in the article. As a result, the features that distinguish migrants from other people engaged in territorial movements (foreign citizens traveling in transit, citizens of the Russian Federation who arrived in another region of the country) are highlighted. The definition of the concept under study is given in relation to Russian legislation.

ABOUT COUNTERACTION TO OFFENSES IN THE SPHERE OF PRODUCTION AND SALE OF CONSUMER PRODUCTS THAT DO NOT MEET SAFETY REQUIREMENTS

Pshenichnykh A. V.,
postgraduate student

Far Eastern law Institute of the IAM of Russia, Khabarovsk

Currently, public health protection is one of the strategic tasks of the state in the field of national security.

One of the most important factors affecting human health is a healthy and high-quality diet. The consumption of useful and high-quality products is the key to human security, physical and intellectual development. Despite the fact that modern society strives for a healthy lifestyle, there is a tendency to worsen the situation related to the safety of food and industrial products sold to the population on various trading platforms, including through online stores. Such a topical phenomenon becomes possible due to the ongoing economic crisis, including trade sanctions against Russia, as well as the weakening of the state's internal control over the production and sale of food and industrial goods.

New products and services that do not meet safety requirements and are manufactured and sold by unscrupulous manufacturers have started to appear on trading platforms. The significant profit received in the

production and sale of consumer goods that do not meet the security requirements, the rapid turnover of invested funds, attracts not only individual offenders, but also organized criminal elements to the trade industry.

A significant increase in offenses related to the production and sale of goods and products that do not meet safety requirements entails a risk of harm to life and health, undermining the economic security of the state. "Shadow turnover" associated with the production, storage, transportation and sale of goods, including the provision of services, causes irreparable damage to the Russian economy. According to independent experts, in 2018, the share in the shadow economy of European countries exceeded 2 trillion euros. The Russian Federation is ranked among the "leaders" in terms of production and sales of illegal and counterfeit products. According to research, the volume of the shadow economy in Russia in 2018 was 33.6 trillion rubles, or 39% of the country's gross domestic product. According to this indicator, Russia ranks fourth in the world, behind only Azerbaijan (66.12%), Nigeria (46.99%) and Ukraine (46.1%). The Russian pharmaceutical market poses a major threat to public safety. The production of counterfeit and counterfeit medicines is steadily gaining momentum from year to year. Thus, in 2018, the Roszdravnadzor authorities identified and removed from circulation 112 series and 209 trade names of substandard medicines (67.5 % of domestic and 32.5% of foreign production). Counterfeit and falsified alcohol products pose a significant threat to the life and health of the population. In 2018, 5,568 people died from accidental alcohol poisoning in Russia.

Eating low-quality, counterfeit, genetically modified and so-called "chemical" products leads to various diseases, undermines the physical and mental development of the young generation, including leading to fatal outcomes.

In Russia, the infatuation of teenagers with snus (chewing pads with a high dose of nicotine) is becoming an epidemic. This addiction is harmful to the health of teenagers – at best, the systematic use of chewing nicotine mixture can lead to Toxicological poisoning, at worst - to death.

Today, so-called snoods can be freely purchased at any point of sale, including through Internet stores. Sellers of snus do not ask to show their passport, as there is no direct ban or restrictions on the sale of these products in Russia.

While regional, and at the same time Federal lawmakers are struggling to make changes to Federal law No. 15 "on protecting citizens' health from exposure to ambient tobacco smoke and the consequences of tobacco use", children are free to buy nicotine pads and use them freely –

in public, on the streets, in schools or at home.

For example, in the city of Zarinsk, Altai territory, a teenager after using snus was hospitalized, and doctors with great difficulty managed to bring the young man back to life. In the city of Zheleznogorsk, Krasnoyarsk territory, two deranged teenagers were found on the street who had used chewing snus. In the city of Novosibirsk, a seventh-grader was found dead in an apartment in the kitchen, with nicotine pads scattered around him. And there are many more such examples in Russian cities. There are a lot of videos on the Internet about how to "throw" snuses correctly. Master classes for schoolchildren and teenagers are organized by experienced bloggers who test these pads on camera and share their impressions live.

Currently, there are no reliable results of long-term use of nicotine-containing products. At the same time, most scientists confirm that in 100% of cases, the use of this product affects the oral mucosa. The influence of nicotine changes the work of all organ systems, develops psychological and physical dependence. Regular use of chewing nicotine-containing mixtures can cause cancer of the gums, oral cavity, pharynx, larynx and esophagus, although manufacturers claim that their products are safe and do not harm human health.

The emergence of this problem has become possible due to the use and implementation of new, little-studied and unproven technologies in the production and manufacture of industrial and food products that do not meet safety requirements. Poorly implemented control by state authorities over the import of goods and products into Russia, including genetically modified ones, with the use of synthetic substances in production, causes irreparable harm to the health of the population.

The transformations taking place in the country related to the construction of the rule of law are designed to provide legal protection of the interests of citizens from criminal encroachments using criminal legal means, as well as to improve legislation in a constantly changing society. Article 2 of the Constitution of the Russian Federation defines the protection of the rights and legitimate interests of citizens as a direct duty of the state.

Ensuring the rights and interests of citizens is entrusted directly to the internal Affairs bodies of the Russian Federation. In order to achieve the goals established by the Constitution of the Russian Federation, Federal laws and regulations, it is necessary to interact not only between law enforcement agencies, but also with state authorities, local self-government bodies and supervised agencies responsible for ensuring the safety and health of the population in the sphere of violations in the production and sale of goods and products that do not meet security requirements.

As practice shows, only through joint efforts, it is possible to achieve successful solutions to the problems of preventing violations in the sphere of life and health security, thereby ensuring the rule of law. An example is the operation successfully carried out in December 2019 to eliminate clandestine production for re-labeling and falsifying canned food in the city of Yekaterinburg. As a result, more than 2000 tons of illegal products were discovered and seized. The joint RAID was attended by specialists of the FSB, Rosselkhoznadzor, as well as police officers with the participation of riot Police. So-called unscrupulous entrepreneurs purchased expired canned fish, dairy and meat products, put new production dates on them, forged factory markings and glued new labels with information about production and then sold them to retail chains.

In order to limit the mass distribution of counterfeit products to the population on trading platforms, it is necessary to strictly counteract the criminal factors that contribute to crimes related to the production and sale of goods and products that do not meet security requirements, as well as timely prevention of these offenses.

However, at present, the control authorities pay insufficient attention to the fight against offenses related to the production and sale of products that do not meet the safety requirements, and preventive work is extremely inefficient.

Summing up the above, in order to prevent the deterioration of the situation with the quality and safety of food raw materials and food products, we see the need to take a number of specific measures, namely: to improve legislation in the field of production and sale of products and goods that do not meet safety requirements as soon as possible, since not timely resolution of the above-studied problem can lead to serious consequences in the field of health and economy.

In order to effectively combat crimes related to the production and sale of goods and products that do not meet security requirements, law enforcement agencies of the Russian Federation, in cooperation with supervised agencies, should organize and conduct joint activities and raids on a regular basis to identify illegal productions and distribute goods and services that do not meet security requirements.

REFERENCES

1. Konstitutsiya Rossiyskoy Federatsii: prinyata vsenarodnym golosovaniyem 12.12.1993) (s uchetom popravok, vnesennykh zakonami RF o popravkakh k Konstitutsii RF ot 30.12.2008 N 6-FKZ. ot 30.12.2008 N 7-FKZ. ot 05.02.2014 N 2-FKZ. ot 21.07.2014 N 11-FKZ) // SPS KonsultantPlyus.

2. Ob okhrane zdorovia grazhdan ot vozdeystviya okruzhayushchego tabachnogo dyma i posledstviy potrebleniya tabaka: Federalnyy zakon № 15 // SPS KonsultantPlyus.

3. O politsii: Federalnyy zakon ot 07.02.2011 N 3-FZ // SPS KonsultantPlyus.

4. Narkotik snyus – sostav. deystviye. Posledstviya upotrebleniya // [https://stranaprotivnarkotikov.ru/veshhestva/narkotik – snyus – sostav – deystvie -posledstviya - upotrebleniya](https://stranaprotivnarkotikov.ru/veshhestva/narkotik-snyus-sostav-deystvie-posledstviya-upotrebleniya) (dataobrashcheniya 20.01.2020)

ТҮЙІН

Мақалада қауіпсіздік талаптарына сәйкес келмейтін тауарлар мен бұйымдарды өндіруге және сатуға байланысты кейбір мәселелер қарастырылады. Заң бұзушылықтардың негізгі көрсеткіштеріне талдау жүргізілді, сапасыз өнімдерден халық денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласында заң бұзушылықтардың алдын алу проблемаларын шешудің ықтимал жолдары анықталды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые вопросы, связанные с производством и реализацией товаров и изделий, не отвечающих требованиям безопасности. Проведен анализ основных показателей нарушений, выявлены возможные пути решения проблем предупреждения нарушений в области обеспечения безопасности здоровья населения от некачественной продукции.

RESUME

The article deals with certain issues related to the production and sale of goods and products that do not meet safety requirements. The analysis of the main indicators of violations is carried out, possible solutions to the problems of preventing violations in the field of ensuring public health safety from low-quality products are identified.

К ВОПРОСУ ОБ ИНФОРМАЦИОННО-УЧЕТНЫХ ДОКУМЕНТАХ И ПРАВОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЗАЩИТЫ ПРАВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ

Рахметоллов А.К.,

магистр права, юрист 1-го класса, докторант
Академия правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, г. Нур-Султан

Профилактика правонарушений является основным вектором по обеспечению защиты граждан, бизнеса, общества, в целом, от неправомерных действий (бездействия) и решений деструктивно настроенных лиц.

Одним из главных элементов профилактики правонарушений является правовая статистика, что находит свое отражение в пп. 3) ст. 10, пп. 2) ст. 21 Закона Республики Казахстан «О профилактике правонарушений» от 29 апреля 2010 года №271-IV.

За годы независимости Республики Казахстан как самостоятельного, суверенного государства проделана масштабная работа в данном направлении, сформирована нормативная правовая база, реализуются различные программы, созданы уполномоченные институты, с 2003 года функционирует Комитет по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан (далее – Комитет) [1], который по своему правовому статусу и функционалу фактически не имеет аналогов среди органов прокуратуры стран постсоветского пространства.

Основными задачами Комитета являются:

1) эффективное и достаточное обеспечение государственных органов, юридических и физических лиц информацией о состоянии законности и правопорядка в стране на основе единых статистических принципов и стандартов;

2) совершенствование и развитие государственной правовой информационной статистической системы.

К числу функций Комитета относятся: формирование государственной правовой статистики; сбор, накопление, ведение и обработка правовой статистической информации; ведение специальных учетов, за исключением оперативных и ведомственных учетов; проведение статистических наблюдений по вопросам правовой статистики и другое [2].

Реализация функций и решение поставленных перед Комитетом задач обеспечивается различными методами, к которым также

относятся автоматизация и цифровизация проводимых административных процедур.

Внедрение Единого реестра досудебных расследований (далее – ЕРДР), электронной регистрации проверок органов контроля и надзора, банков данных по специальным учетам и иных информационных продуктов, аккумулирующихся в деятельности Комитета, способствует повышению уровня законности, проведению мониторинга, анализаситуации по исследуемым вопросам.

Сведения, имеющие важное значение для проведения соответствующих процедур (к примеру, при рассмотрении обращений, проведении досудебного расследования), вносятся уполномоченными должностными лицами в электронные информационно-учетные документы (далее – ЭИУД), часть обобщенной информации о которых в последующем находит свое отражение в правовой статистической отчетности.

Никоим образом не критикуя наработанный опыт, на наш взгляд, следует обратить внимание на некоторые вопросы формирования правовой статистики, направленные на обеспечение учета фактических обстоятельств действительности по исследуемым направлениям, связанным с обеспечением защиты прав предпринимателей.

1. В сфере учета обращений предпринимателей.

Приказом Генерального Прокурора Республики Казахстан от 18 декабря 2015 года №147 утверждены «Правила учета обращений физических и юридических лиц» (далее – Правила), согласно п.п.3,19 которых следует, что учет обращения осуществляется путем заполнения соответствующих полей в электронной учетной форме - карточке учета обращения физического (юридического) лица (далее - карточка учета обращения) по форме, согласно приложению 1 к Правилам, либо ведомственной информационной учетной форме, которая включает в себя сведения карточки учета обращений, а также отражения этих сведений в государственной правовой отчетности.

Согласно сводным сведениям, размещенным в информационном сервисе Комитета (<https://qamqor.gov.kz>), динамика количества поступивших обращений во все государственные органы и организации с 2015 по 2020 годы выглядит следующим образом:

Таблица №1. «Сведения о поступлении обращений в государственные органы и организации»

	2015	2016	2017	2018	2019	6 месяце в 2020
Количество поступивших обращений	2 568 107 (199748 – ф.л., 570 627 – ю.л.)	2 508 991 (20270 23 – ф.л., 481968 – ю.л.)	2 326 137 (188120 7 – ф.л., 444930 – ю.л.)	2 217 195 (178353 3 – ф.л., 433 662 – ю.л.)	2 217 503 (1 811 13 5 – ф.л., 406 368 – ю.л.)	1 010 837 (771900 – ф.л., 238 937 – ю.л.)
- из них по вопросам предпринимательства	40 568 (11147 – ф.л., 29421 – ю.л.)	53 239 (15899 – ф.л., 37340 – ю.л.)	42 188 (14415 – ф.л., 27773 – ю.л.)	55111 (14658 – ф.л., 40453 – ю.л.)	52498 (20237 – ф.л., 32261 – ю.л.)	18239 (9530 – ф.л., 8709 – ю.л.)
- из них жалоб предпринимателей	547 (163 – ф.л., 384 – ю.л.)	161 (119 – ф.л., 42 – ю.л.)	198 (74 – ф.л., 124 – ю.л.)	191 (76 – ф.л., 115 – ю.л.)	253 (127 – ф.л., 126 ю.л.)	239 (147 – ф.л., 92 – ю.л.)
*Используемые сокращения: ф.л. – физические лица, ю.л. – юридические лица						

По сведениям уполномоченного по защите прав предпринимателей Республики Казахстан доля поступивших в его адрес жалоб предпринимателей по нарушениям только в сфере закупок составила: в 2016 году – 13% (939 из 7225 обращений), в 2017 году – 8% (415 из 5195 обращений); в 2018 году – 7% (324 из 4633 обращений); в 2019 году – 6% (291 из 4854 обращений).

Указанные сведения свидетельствуют об имеющихся расхождениях в учете обращений предпринимателей.

Отчет формы №1-ОЛ «О рассмотрении обращений физических и юридических лиц» (далее – отчет №1-ОЛ) по республике по форме, согласно приложению 7 к Правилам, формируется в автоматизированном режиме в центральном аппарате Комитета на основании поступивших от субъектов в автоматизированную информационную систему «Единый учет обращений лиц» сведений.

Порядок формирования карточки учета обращения регламентирован в «Форме карточки» приложении 1 к Правилам, в реквизите 7 которой (базовые реквизиты карточки, заполняемые при регистрации обращения) указана необязательная возможность заполнения «Социального статуса обратившегося лица», если об этом в обращении имеются сведения.

В соответствии с п.16 Правил, социальный статус указывается по Справочнику кодов статуса обратившегося лица,

согласно приложению 3 к Правилам, п.33 которого выделяет самостоятельную категорию «Предприниматель».

Следует отметить, что содержание отчета №1-ОЛ предусматривает наличие обязательной статистической информации по графе 11 о количестве поступивших жалоб предпринимателей в обеих таблицах «А» и «Б» по рассмотрению обращений физических и юридических лиц.

Принимая во внимание вышеуказанное содержание норм Правил, полагаем, что отчет №1-ОЛ не отражает фактические обстоятельства действительности по поступающим обращениям предпринимателей, ввиду отсутствия обязанности должностных лиц при регистрации обращения по отражению в карточке учета «Социального статуса обратившегося лица».

В этой связи, для обеспечения полноты и достоверности формируемого отчета №1-ОЛ полагаем необходимым внести изменения в реквизит 7 «Формы карточки» приложения 1 к Правилам, путем установления обязательного требования по отражению социального статуса обратившегося, который может быть указан как на стадии регистрации обращения, так и в последующем, в процессе его рассмотрения.

2. В сфере учета зарегистрированных уголовных правонарушений в отношении предпринимателей как потерпевших лиц.

Приказом Генерального Прокурора Республики Казахстан от 24 апреля 2019 года №29 утверждены форма отчета №1-М «О зарегистрированных уголовных правонарушениях» (далее – отчет №1-М) и Инструкция по его формированию (далее – Инструкция).

Согласно п. 2 Инструкции, основанием для формирования разделов 1, 1-1, 2, 3, 4, 4-1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 и приложений 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 отчета №1-М являются сведения ЭИУДЕРДР, заполненных сотрудниками органов уголовного преследования (органами дознания, следователями, прокурорами в соответствии с требованиями Правил приема и регистрации заявлений и сообщений об уголовных правонарушениях, а также ведения Единого реестра досудебных расследований, утвержденных приказом Генерального Прокурора Республики Казахстан от 19 сентября 2014 года №89, далее – Правила ЕРДР).

Приложение №17 к Правилам ЕРДР отражает форму Л-1 на пострадавшее (потерпевшее) лицо, реквизит 13 которой предусматривает необходимость указания «рода занятий» по справочнику.

Проведенным анализом Правил ЕРДР какие-либо нормы, раскрывающие содержание указанного справочника, а также бланкетные (отсылочные) нормы на другие правовые акты, не установлены.

Аналогичным образом, необходимость отражения сведений по справочнику предусмотрена при учете сведений в: Книге учета информации; регистрации в ЕРДР; решении по ЕРДР; форме на лицо, подозреваемое (обвиняемое) в совершении преступления; форме о деятельности прокурора при осуществлении надзора за законностью досудебного расследования; форме на лицо, в отношении которого вынесены судебные акты (приложения №1, 11, 12, 13, 15, 18 к Правилам ЕРДР).

В соответствии с п.п.36-2, 60, 61 Правил ЕРДР, в случае принятия процессуального решения, непредусмотренного в электронных формах, создание электронного процессуального документа осуществляется путем добавления решения с кодом «9900» из дополнительной вкладки «Процессуальные документы», находящейся в справочнике решений по формам Е-1, Е-2, Л-1, Л-2 и Л-3.

Сведения о должностях и ролях пользователей, вносятся уполномоченным органом в справочник организационной структуры по каждому органу уголовного преследования и органам прокуратуры.

Органы уголовного преследования, на основании справочников вводят пользователей, имеющих права на доступ к Книге учета информации и ЕРДР.

По нашему мнению, закрепление в Правилах ЕРДР справочника без раскрытия его содержания влечет неопределенность формирования ЭИУД. Отсутствие правовой регламентации справочника негативно может отражаться на регистрационно-учетной дисциплине ответственных должностных лиц, объективности и достоверности правовой статистики.

В этой связи предлагаем, в Правилах ЕРДР либо ином правовом акте нормативно закрепить справочник по аналогии с Правилами учета обращений физических и юридических лиц, с выделением самостоятельной категории «Предприниматель».

3. Формирование единого аналитического пространства по обеспечению защиты прав предпринимателей.

Для реализации поручения Главы государства по обеспечению защиты прав предпринимателей, озвученного 15 июля 2019 года на расширенном заседании Правительства [3], полагаем необходимым, в первую очередь, установить реальную картину состояния правовой

защиты предпринимателей во всех отраслях общественных отношений путем использования имеющихся в настоящее время инструментов Комитета и судебных органов.

В инициативе 3.8., входящей в задачу по «Передаче функций и оптимизации регулирования» третьей реформы «Конкуренция и конкурентоспособный бизнес» Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года, утвержденного Указом Президента Республики Казахстан №636 от 15 февраля 2018 года, предусматривается систематизация требований по отчетности и предоставлению информации, устранению их дублирования.

Выделение в отчетных сведениях самостоятельной категории «субъект частного предпринимательства» в качестве «заявителя, потерпевшего и иных статусов, свидетельствующих о нарушении их прав», а также проведение систематизации ЭИУД и отчетных форм, которые утверждены приказами Генерального Прокурора Республики Казахстан №29 от 24 апреля 2019 года, №11 от 15 января 2020 года, №84 от 25 апреля 2016 года, №124 от 02 ноября 2017 года, №109 от 07 октября 2014 года и иные статистические отчеты, способствовало бы отражению фактических обстоятельств действительности, всего процесса с момента регистрации обращений субъектов предпринимательства до стадии их окончательного разрешения. Осуществление указанных мероприятий не возлагает на предпринимателей дополнительные издержки по предоставлению какой-либо отчетной информации.

Принимая во внимание, что уполномоченные субъекты, в том числе Комитет, частично обладает вышеуказанными сведениями, но по ряду случаев не отражает их в правовой статистической отчетности либо в ЭИУД, остается открытым вопрос о необходимости учета такой информации, которая частично охватывает выборочные участки правоотношений и не обеспечивает соблюдение принципа комплексности и системности, находящего свое отражение в пп. 9) ст.4 Закона «О профилактике правонарушений».

Правоприменители, аналитики и научные соискатели ввиду наличия указанных обстоятельств не видят реальную картину нарушения прав предпринимателей, что влечет упущения в своевременности принятия соответствующих мер по предупреждению, профилактике нарушений прав предпринимателей, как объекта правовой защиты.

Анализируемая сфера общественных отношений требует дальнейшего исследования и реформирования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ким Г.В. Прогноз. Цифра. Факт // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30123680#pos=3;-52 (дата обращения 09.07.2020 года)

2. Об образовании Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан: Указ Президента Республики Казахстанот 28 марта 2003 года №1050 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U030001050>_(дата обращения 09.07.2020 года)

3. Выступление Главы государства К. Токаева на расширенном заседании Правительства // http://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-glavy-gosudarstva-k-tokaeva-na-rasshirennom-zasedanii-pravitelstva (дата обращения 09.07.2020 года)

ТҮЙІН

Мақалада автор кәсіпкерлер құқықтарының бұзылуының алдын алу мәселелерін зерттеді, құқық қолданушыларды ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету, кәсіпкерлердің өтініштерін есепке алу, электрондық ақпараттық-есептік құжаттар мен статистикалық есептілікті қалыптастыру бойынша ұсыныстар жасады.

РЕЗЮМЕ

В статье автором исследованы вопросы профилактики нарушений прав предпринимателей, сформированы предложения по информационно-аналитическому обеспечению правоприменителей, учету обращений предпринимателей, формированию электронных информационно-учетных документов и статистической отчетности.

RESUME

In this article, the author explores the issues of prevention of violations of the rights of entrepreneurs, forms proposals for information and analytical support of law enforcement agencies, accounting of entrepreneurs' appeals, formation of electronic information and accounting documents and statistical reporting.

**ПАСПОРТТАРДЫ, ЖЕКЕ КУӘЛІКТЕРДІ ЖӘНЕ БАСҚА ДА
ЖЕКЕ ҚҰЖАТТАРДЫ ЗАҢСЫЗ АЛЫП ҚОЙҒАНЫ ҮШІН
ЗАҢДЫ ЖАУАПКЕРШІЛІК**

Савицкая О.С.,

ғылыми-зерттеу орталығының ғылыми қызметкері,
заң ғылымдарының магистрі, полиция майоры

Ибраева Н.Ж.,

ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру
бөлімінің ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының магистрі,
полиция подполковнигі

Сарсенова К.А.,

ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру
бөлімінің ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының магистрі,
полиция подполковнигі

ҚР ПІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Мақала тақырыбындағы аталған қылмыстың жалпы нысаны басқарудың белгіленген тәртібі болып табылады. Құқық бұзушылықтың тікелей объектісі - төлқұжатты, жеке куәлікті пайдалану ережелерін сақтау кезінде туындайтын құқықтық қатынастар (халықты құжаттандыру және тіркеу).

<p>ҚР ӘҚБК-нің 494-бабы. Паспорттарды, жеке куәліктерді заңсыз алып қою немесе оларды кепілге қабылдау [1]</p>	<p>ҚР ҚК 384-бабы. Құжаттарды заңсыз алып қою, құжаттарды, мөртабандарды, мөрлерді жымқыру, жою, бүлдіру немесе жасыру [2].</p>
<p>Азаматтардан паспорттарды, жеке куәліктерді заңсыз алып қою немесе оларды кепілге қабылдау – ескерту жасауға немесе бес айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.</p>	<p>Азаматтың паспортын, жеке басының куәлігін немесе басқа да жеке басының құжатын заңсыз алып қою</p>
<p>бес айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.</p>	<p>сексен айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына немесе сексен сағатқа дейінгі қоғамдық қызметке не жиырма тәулікке</p>

	дейінгі мерзімге қамауға жазаланады.
--	--------------------------------------

Даусыз, салыстырмалы құқық нормалары бәсекелес болып табылады, өйткені құқық бұзушылықтың бірдей заттары бар, бірақ бір-бірінен әр түрлі қоғамдық қауіптілікпен ерекшеленуге тиіс. Бірақ екі жағдайда да салыстырылатын құқық бұзушылықтардың қоғамдық қауіптілігі азаматтардан құжаттарды заңсыз алып қою олар үшін өздерінің заңды құқықтары мен мүдделерін іске асыруға қиындық туғызады, сондай-ақ мүліктік сипаттағы қол сұғушылыққа жағдай жасайды. Яғни, құқық қолдану тәжірибесінде азаматтардан олардың жеке басын куәландыратын құжаттарды заңсыз алып қоюға байланысты құқық бұзушылық мәртебесін анықтау кезінде проблемалар туындайтыны туралы бірінші қорытынды жасауға болады.

Азаматтардың жеке басын куәландыратын құжаттарды заңсыз алып қоюға байланысты әкімшілік және қылмыстық құқық бұзушылықтар диспозицияларының сәйкес келуіне қарамастан, құқық бұзушылық белгілері мен санкциялардың бірқатар елеулі айырмашылықтары бар.

Біріншіден, әкімшілік құқық бұзушылықтың құқыққа қарсы әрекеттері бірнеше азаматтан паспорттар мен жеке куәліктерді заңсыз алып қоюды көздейді, бірақ мағынасы бойынша бір азаматтан (ША) паспортты немесе жеке куәлікті заңсыз алып қою ҚР ӘҚБК 494-бабының 1-бөлігі бойынша Әкімшілік құқық бұзушылықты саралау үшін жеткілікті.

Екіншіден, басқа жеке басты куәландыратын құжатты заңсыз алу әкімшілік құқық бұзушылық болып табылмайды, бірақ оны Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 384-бабының 1-тармағына сәйкес қылмыстық құқық бұзушылық ретінде анықтауға болады.

Үшіншіден, азаматтан төлқұжат, жеке куәлік немесе басқа жеке құжатты заңсыз алу түріндегі қылмыстық теріс қылық ҚР ӘҚК 494-бабының бірінші бөлігінің диспозициясында аталған ұқсас заңсыз әрекеттерге қарағанда анағұрлым қатаң жазаны қарастырады.

Ақырында, жеке басты куәландыратын құжаттарды, атап айтқанда паспортты немесе жеке куәлікті кепілге алу осы құжаттарды заңсыз алып қою нысанындағы құқыққа қарсы әрекеттермен әкімшілік құқық бұзушылыққа теңестіріледі. Құжаттарды кепілге алу нысанында заңсыз алып қою қылмыстық жазаланатын әрекет болып табылмайды. Әкімшілік-құқықтық мәртебеге сәйкес, Қазақстан Республикасы

азаматының паспорты мен жеке куәлігі Қазақстан Республикасының азаматтығын растайтын жеке басын куәландыратын құжаттар болып табылады. Сондықтан да, егер бұл заңда тікелей көзделмесе, паспортты, жеке куәлікті алып қоюға немесе құжаттарды кепілге алуға (міндеттемелерді қамтамасыз етуге) ешкімнің құқығы жоқ.

Негізінде, 2013 жылғы 29 қаңтардағы Қазақстан Республикасының № 73 «Жеке басты куәландыратын құжаттар туралы» Заңының 8 бабы Қазақстан Республикасы азаматының паспорты азаматтарға жасына қарамастан, олардың қалауы бойынша беріледі және Қазақстан Республикасының аумағында және одан тыс жерлерде Қазақстан Республикасы азаматының жеке басын куәландырады.

Паспортқа қарағанда, жеке куәлікте он алты жасқа толған, Қазақстан аумағында тұрақты тұратын Қазақстан Республикасының барлық азаматтары болуы тиіс. Қазақстан Республикасы 2013 жылғы 29 қаңтардағы № 73 «Жеке басты куәландыратын құжаттар туралы» Заңының 23-бабына сәйкес Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жағдайларда және тәртіппен жеке басты куәландыратын құжаттарды алдын ала тергеу, анықтау органдарының лауазымды адамдары, сондай-ақ лауазымды адамдар әкімшілік іс жүргізу және азаматтықты жоғалтуды және одан айырылуды ресімдеу барысында алып қояды.

Жеке басты куәландыратын құжаттарды өзге де органдар мен лауазымды адамдардың алып қойуына тыйым салынады. Бас бостандығынан айыруға сотталған адамдардың жеке басты куәландыратын құжаттары алып қойылады және үкімдерді орындайтын мекемелерде сақталады. Жазаны өтеуден босатылған кезде жеке басты куәландыратын құжаттар иелеріне қайтарылады [3].

Өкінішке орай, 2013 жылғы 29 қаңтардағы Қазақстан Республикасының «Жеке басты куәландыратын құжаттар туралы» Заңында жеке басты куәландыратын құжаттарды заңды түрде алып қоюдың нақты құқықтық негіздері қарастырылмаған.

ҚР ӘҚБК 795-бабының 12-тармағы жеке тұлғаның жанындағы құжаттарды алып қою ҚР ӘҚБК 785-бабының бірінші бөлігінде көзделген мақсаттарға қол жеткізу үшін ерекше жағдайларда ғана жүргізілетінін көздейді. Осы шараны ҚР ӘҚБК көзделмеген мақсаттарда қолдану Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады [1].

Яғни құжаттарды алып қою әкімшілік құқық бұзушылық туралы бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шарасы болып табылады, бірақ бұл шараны қолдану мақсаты барлық құқықтық негіздерді

қамтымайды, өйткені жеке басты куәландыратын құжаттарды заңды алып қою тек әкімшілік құқық бұзушылық үшін ғана емес (ерекше жағдайларда) жүргізілуі мүмкін.

2013 жылғы 26 тамыздағы Қазақстан Республикасы Үкіметінің № 852 Қаулысы әкімшілік тәртіппен жеке басты куәландыратын құжаттарды заңды алып қою жағдайларын анық емес, бірақ анықтайды.

Жеке басын куәландыратын құжаттар жарамсыз болып табылады, ал егер Қазақстан Республикасының заңдарында өзгеше көзделмесе, алып қоюға жатады:

1) онда жеке басын куәландыратын құжаттың осы түрі үшін заңнамамен міндетті деректер болмаған;

2) олардың қолданылу мерзімі өткен;

3) жеке басты куәландыратын құжаттағы деректерді сәйкестендірудің мүмкін еместігі, атап айтқанда:

- тегі, аты, әкесінің аты (болған кезде);

- туған күні мен жері;

- азаматтығы;

- фотосурет;

- құжатты берген органның атауы;

- құжаттың берілген күні, нөмірі, қолданылу мерзімі;

- жеке сәйкестендіру нөмірі (босқын куәлігін қоспағанда);

4) құжаттың қорғалу дәрежесін сәйкестендіру мүмкін болмаған кезде;

5) егер құжат жоғалған деп есептелсе;

6) иесінің құқықтық мәртебесіне сәйкес келмеген болса;

7) жынысының өзгеруі [4].

Уәкілетті органға тапсыруға жататын паспортта шет мемлекеттің қолданыстағы визасы болған кезде азаматтың өтініші бойынша паспорт алынбайды. Бұл ретте жарамсыз паспорт өтелуге жатады (паспорт тараптарының бірін тескішпен ойып кесуді жүзеге асыру жолымен) және қажет болғанға дейін иесіне қайтарылады.

Кепіл ұғымы, негіздері, нысанасы 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексінің 3-параграфында айқындалған. Айналымнан алынған заттарды қоспағанда, кез келген мүлік, оның ішінде заттар мен мүліктік құқықтар кепіл нысанасы бола алады. Жеке басты куәландыратын құжаттарды кепілге алып қою азаматтық заңнамада көзделмеген [5].

Жоғарыда атап өткеніміздей, әкімшілік құқық бұзушылықтың мәні тек төлқұжат пен жеке куәлік болып табылады, бірақ біз жеке басын куәландыратын басқа құжаттарды заңсыз алып қою әкімшілік

тәртiппен жазалануы керек деп санаймыз. Паспорт және жеке куәлiк ұғымдары дипломатиялық және қызметтiк паспортты, азаматтығы жоқ адамның куәлiгiн және босқын куәлiгiн де бiлдiруi мүмкiн. Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 29 қаңтардағы № 73 Заңының 6-бабы негiзiнде жеке басты куәландыратын құжаттар:

- 1) Қазақстан Республикасы азаматының паспорты;
- 2) Қазақстан Республикасы азаматының жеке куәлiгi;
- 3) шетелдiктiң Қазақстан Республикасында тұруына ықтиярхат;
- 4) азаматтығы жоқ адамның куәлiгi;
- 5) Қазақстан Республикасының дипломатиялық паспорты;
- 6) Қазақстан Республикасының қызметтiк паспорты;
- 7) босқын куәлiгi;
- 8) Қазақстан Республикасы теңiзшiсiнiң жеке куәлiгi;
- 9) шетелдiк паспорт;
- 10) қайтып оралуға арналған куәлiк;
- 11) туу туралы куәлiк [3].

Қазақстан Республикасының Қылмыстық iс жүргiзу кодексiнде көзделген жағдайларда жүргiзушi куәлiгi, әскери билет және туу туралы акт жазбасы жеке басты куәландыратын құжаттар деп танылуы мүмкiн. Сондықтан ҚР ӘҚБК-нiң 494-бабы бiрiншi бөлiгiнiң диспозициясында жеке басты куәландыратын өзге де құжаттар көзделуi тиiс.

2015 жылға дейiн қылмыстық кодексте азаматтың төлқұжатын, жеке куәлiгiн немесе басқа жеке құжатын заңсыз алғаны үшiн жауапкершiлiк қарастырылмаған. Шығыс Еуропа және Орталық Азия елдерiнiң шетелдiк кодификацияланған заңнамасын талдау, сондай-ақ талданып отырған құқық бұзушылық құрамдарының әкiмшiлiк әдiлет саласында екенiн көрсететiндiгi туралы айта кету керек. Бiздiң пiкiрiмiзше, құқық бұзушылықтың ең сәттi редакциясы Беларусь Республикасы Кодексiнiң 23.54-бабында баяндалған, онда лауазымды тұлғаның жеке басын куәландыратын кез келген құжатты, оның iшiнде Беларусь Республикасында тұрақты тұратын шетел азаматтарының жекелеген санаттарына және азаматтығы жоқ адамдарға берiлетiн Беларусь Республикасының жол жүру құжатын заңсыз алып қоюы көзделген [6]. Ресей Федерациясының Әкiмшiлiк құқық бұзушылық туралы Кодексiнiң 19.17-бабында: «Азаматтың жеке басын куәландыратын құжатты (төлқұжат) заңсыз алу...» [7]. Ресей азаматтарынан төлқұжаттан басқа, олардың жеке басын куәландыратын басқа құжаттарды алып тастау жазаланатын әрекет бола ма, жоқ па белгiсiз.

Түркiменстан Әкiмшiлiк құқық бұзушылық туралы Кодексiнiң

372-бабының редакциясы назар аударуға тұрарлық, онда «Түркіменстан заңнамасында белгіленген негізсіз Түркіменстан азаматының паспорттың азаматтардан алу...» делінген [8]. Мұндағы кемшілігі-құқық бұзушылық объектілері тек төлқұжат болып табылады, бірақ заңды негізсіз кез-келген тәркілеу жазаланатын әрекет болып табылады.

Паспортты, жеке куәлікті заңсыз алып қоюға немесе оларды кепілге қабылдауға жол берген жеке тұлғалар ғана әкімшілік құқық бұзушылық субъектілері бола алады. Егер паспортты немесе жеке куәлікті заңсыз алуды алдын ала тергеу, анықтау органдарының лауазымды адамдары, сондай-ақ лауазымды адамдар әкімшілік іс жүргізу және азаматтығынан айырылуды ресімдеу барысында жүргізсе, онда әкімшілік жауапкершілік ҚР ӘҚБтК-нің 32-бабында көзделген ерекшеліктер ескеріле отырып, жүктелетін болады. ҚР ӘҚБК 494-бабы 1-бөлігінің санкциясы әкімшілік жазаның екі түрін көздейді:

- 1) ескерту;
- 2) бес айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

Бірақ жазаны ерікті түрде таңдауға жол берілмейді. Әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы шығарған кезде жоғарыда санамаланған лауазымды адамдар ҚР ӘҚБтК-нің 43-бабы 2-бөлігінің талаптарын ескеруге тиіс, онда «осы Кодекстің 57-бабында және 366-бабына ескертпеде көзделген мән-жайлар болмаған кезде әкімшілік жаза қолданатын сот (судья), орган (лауазымды адам) осы Кодекстің Ерекше бөлігінің тиісті бабында көзделген ескертуді қолдануға міндетті» [1] делінген.

Осылайша, жоғарыда аталған мәселелерді шешу үшін:

1) ҚР ҚК-нің 384-бабының бірінші бөлігі алынып тасталсын, өйткені азаматтан паспортты, жеке куәлікті немесе басқа да жеке құжатты заңсыз алып қою тек әкімшілік құқық бұзушылық болып табылуы тиіс;

2) ҚР ӘҚБК 494-бабының бірінші бөлігі мынадай редакцияда жазылсын: «Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделмеген негіздер бойынша азаматтардан жеке басты куәландыратын құжаттарды алып қою, сол сияқты оларды кепілге қабылдау»

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235 кодексі.

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ кодексі.

3. Жеке басты куәландыратын құжаттар туралы: Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 29 қаңтардағы № 73 Заңы.

4. Қазақстан Республикасы азаматының паспортын, Қазақстан Республикасы азаматының жеке куәлігін, шетелдіктің Қазақстан Республикасында тұруына ықтиярхатты, азаматтығы жоқ адамның куәлігін және босқын куәлігін ресімдеу, беру, ауыстыру, тапсыру, алып қою және жою қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 26 тамыздағы № 852 Қаулысы.

5. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім): Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы №268 кодексі.

6. Беларусь Республикасының 2003 жылғы 21 сәуірдегі №194 Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі.

7. Ресей Федерациясының 2001 жылғы 30 желтоқсандағы №195 Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі.

8. Түрікменстанның 2013 жылғы 29 тамыздағы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі // <http://online.zakon.kz>

ТҮЙІН

Мақалада көші-қон ережелерін бұзғаны үшін тұлғаларды заңды жауапкершілікке тарту ерекшеліктері қарастырылған. Жеке басты куәландыратын құжаттарды заңсыз алып қойғаны үшін қылмыстық және әкімшілік кодификацияланған заңнаманың бәсекелес нормаларына салыстырмалы талдау жасалды. Шығыс Еуропа мен Орталық Азия елдерінің ұқсас құқық нормаларына талдау жүргізілді. Шет елдердің әкімшілік құқығы нормаларының оң және теріс жақтары талданды. ҚР ҚК-нің 384-бабының 1-бөлігінде көзделген қылмыстық теріс қылықты қылмыстық сипаттан арылту туралы қорытынды негізделді. ҚР ӘҚБК-нің 494-бабының диспозициясының дәлсіздігі анықталды және проблемаларды шешу жолдары ұсынылды. Мақала тұжырымдары паспорттарды, жеке куәліктерді және өзге де жеке құжаттарды заңсыз алып қойғаны үшін әкімшілік жауапкершілікті жетілдіру процесінде пайдаланылуы мүмкін.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены особенности привлечения к юридической ответственности лиц за нарушение миграционных правил. Сделан сравнительный анализ конкурирующих норм уголовного и административного кодифицированного законодательства за

незаконное изъятие документов, удостоверяющих личность. Проведен анализ аналогичных норм права стран Восточной Европы и Центральной Азии. Проанализированы положительные и отрицательные стороны норм административного права зарубежных стран. Обоснован вывод о декриминализации уголовного проступка, предусмотренного частью 1 статьи 384 УК РК. Выявлены неточности диспозиции статьи 494 КРКоАП и предложены пути решения проблем. Выводы статьи могут быть использованы в процессе совершенствования административной ответственности за незаконное изъятие паспортов, удостоверений личности и иных личных документов.

RESUME

The article considers the features of bringing persons to legal responsibility for violating migration rules. A comparative analysis of competing criminal and administrative codified laws for the illegal seizure of identity documents is made. The analysis of similar legal norms in Eastern Europe and Central Asia is carried out. The positive and negative aspects of the norms of administrative law of foreign countries are analyzed. The conclusion on decriminalization of criminal misdemeanor provided for in part 1 of article 384 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan is substantiated. Inaccuracies in the disposition of article 494 of the Code of the Republic of Kazakhstan on administrative offenses were identified and ways to solve problems were proposed. The conclusions of the article can be used in the process of improving administrative responsibility for illegal seizure of passports, identity cards and other personal documents.

РОЛЬ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В ПРОФИЛАКТИКЕ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Сотникова Е.И.,

преподаватель кафедры административного права и административной деятельности, старший лейтенант милиции
Академия МВД Республики Таджикистан, г. Душанбе

Одной из главных задач создания правового государства является утверждение верховенства закона и, прежде всего, Конституции во всех сферах жизни общества и государства [1, с. 15]. На современном этапе своего развития Министерства Внутренних Дел Республики Таджикистан (далее - МВД РТ), деятельность органов

внутренних дел по реализации властных полномочий и организации работы стала еще более актуальной и вступила на новый уровень развития. Поэтому, повышенное внимание общественности и органов государственной власти к проблемам обеспечения правопорядка, противодействию преступности в различных ее проявлениях вполне объяснимо. Особое внимание при этом уделяется деятельности органов внутренних дел (далее – ОВД) в лице его начальника. Необходимо отметить, что в своей деятельности начальник ОВД, наделенный в установленном порядке полномочиями по руководству сотрудниками возглавляемого подразделения, обеспечивает реализацию функций государственного управления в рамках своей компетенции. При этом, начальник ОВД, наряду с правовой и неправовой формами использует также как универсальные методы государственного управления (убеждение и принуждение), так и специальные (например, экономические, психологические и др.).

Более того, начальник выступает в качестве субъекта, обеспечивающего выполнение функций возглавляемой организации, которая в свою очередь, осуществляет реализацию государственной политики в том числе, и в сфере борьбы с правонарушениями среди несовершеннолетних.

Необходимо отметить, что одной из важнейших задач ОВД является профилактика среди несовершеннолетних, так как воспитание будущего поколения закреплено на конституционном уровне. При этом профилактическая работа по предупреждению правонарушений несовершеннолетних – процесс сложный, многоаспектный и продолжительный по времени. Причем положительные результаты достигаются лишь путем проведения ранней профилактики с детьми и подростками, когда сотрудники милиции и специалисты учреждений профилактики являются их прямыми участниками и организаторами.

Напомним, что профилактика основана на комплексном использовании сил и средств различных органов и учреждений для исправления правонарушителей и предупреждения, пресечения каких либо противоправных действий с их стороны [2, с. 87].

Несмотря на то, что доля преступлений, совершенных несовершеннолетними или при их участии в общей статистике по Республике Таджикистан невелика, тем не менее, работа по профилактике преступности среди подростков и молодежи отводится важное место. Так, согласно статистическим данным, «подразделениями по работе и профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и молодежи за девять месяцев 2019 года в рамках

исполнения требований закона Республики Таджикистан «Об ответственности родителей за воспитание и обучение детей», а также в соответствии со статьёй 90 Кодекса Республики Таджикистан «Об административных правонарушениях» (далее - КоАП), за ненадлежащее исполнение родительских обязанностей к административной ответственности было привлечено 11 971 родителей несовершеннолетних, 6 674 из них решениями судов Республики Таджикистан были оштрафованы на общую сумму в 842 тысячи 746 сомони [3].

В условиях демократизации деятельности милиции все большую значимость приобретает профилактическая работа, сущность которой состоит в предупреждении и пересечении правонарушений и преступлений. В связи с этим, в структуре в МВД РТ совсем недавно была создана служба предупреждений правонарушений среди несовершеннолетних и молодежи (далее - СППСНМ), которая стала правопреемницей Инспекции по делам несовершеннолетних (далее - ИДН). При этом, главным методом ее работы и по сей день является профилактика правонарушений среди несовершеннолетних и молодежи.

Выполняя профилактические мероприятия, сотрудники службы выявляют причины и условия, способствующие совершению правонарушений несовершеннолетних, выявляются граждане, вовлекающие эту категорию лиц в совершение преступлений и другие антиобщественные действия. Причем на постоянной основе проводится анализ, который раз в квартал обобщается и направляется в соответствующие органы исполнительной власти. Ежеквартально руководство ОВД предоставляет информацию и предложения, касающиеся эффективности работы по предупреждению противоправного поведения несовершеннолетних, их воспитания, обучения, досуговой и трудовой деятельности, наркологического и психиатрического лечения, социальной защиты и т.д.

Как уже отмечалось выше, основная задача инспекторов СППСНМ заключается в проведении профилактических мероприятий по недопущению правонарушений и преступлений со стороны несовершеннолетних и устранению условий, способствующих их совершению. Основанием для проведения индивидуальной профилактической работы в отношении несовершеннолетних, их родителей или законных представителей могут являться обстоятельства, предусмотренные в КоАП Республики Таджикистан.

При этом специальными источниками информации о таких несовершеннолетних являются учеты правоохранительных органов,

учреждений здравоохранения, социальной защиты населения, образовательных учреждений. Источниками информации могут стать также документы учета преступлений лиц, задержанных и доставленных в дежурные части ОВД, материалы об отказе в возбуждении уголовного дела, копии приговоров по уголовным делам и материалы гражданских дел, где фигурируют несовершеннолетние.

Достижение положительных результатов в профилактике правонарушений в немалой степени зависит от учета индивидуальных особенностей личности несовершеннолетних правонарушителей и их родителей. В борьбе с правонарушениями все большее значение должно приобретать общественное воздействие, которое способствует принятию необходимых мер ответственности. Общественное воздействие может выражаться во влиянии на правонарушителя, а в необходимых случаях, и в применении мер принуждения, к примеру: подростки могут направляться в инспекцию СППСНМ, а затем передаваться родителям или лицам, их заменяющих, а также в учреждения, на воспитании и содержании которых они находятся (детские дома, школы, интернаты и. т. д), приемники распределители для несовершеннолетних.

Однако многое зависит от родителей и семьи в целом, так как будущее поколение нуждается в правильном воспитании, поэтому, на наш взгляд, первые признаки антиобщественного поведения несовершеннолетних проявляются именно в семье.

Поэтому, на наш взгляд, причин антиобщественного поведения множество, к основным можно отнести такие, как:

- 1) полная занятость родителей, следствием чему является отстранённость родителей от проблем несовершеннолетних;
- 2) отсутствие воспитания у самих родителей, как следствие – моделирование поведения родителей со стороны подростка.

На наш взгляд, в целях профилактики правонарушений среди несовершеннолетних и молодежи на ранних стадиях, необходимо проведение различного рода мероприятий, в числе которых:

1. Открытие при общеобразовательных школах кружков, семинаров и тренингов целью которых будет являться внедрение в сознание подростков правил общения и этикета, укрепление у него веры в себя, в свои силы, опора на положительные качества личности.
2. Создание аналогичных групп для родителей, с привлечением специалистов-психологов, которые помогли бы этим родителям изменить свое отношение к детям.
3. Открытие кружков по интересам при учебных центрах и в школах, спортивных секций, кружков по кулинарии, кондитерскому

делу, вышиванию и плотничеству, что в конечном итоге, может повлиять на дальнейшее определение подростком своего места в обществе.

На наш взгляд, поиск путей эффективной профилактики правонарушений среди несовершеннолетних и молодежи и их реализация в дальнейшем сможет способствовать снижению уровня преступности среди этой категории лиц, что в свою очередь, придаст уверенность обществу в перспективе установления в социального равновесия и благополучия.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Основы конституционного права Республики Таджикистан: учебное пособие. – Душанбе: Изд-во «ЭР-граф», 2017. – 45 с.
2. Бакаев, А.А. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних. – Москва: «Логос», 2004. – 227 с.
3. Сайт МВД Республики Таджикистан // <https://mvd.tj/index.php/ru/sobytiya/26316-pravovoe-vozpitanie-vazhnaya-sostavlyayushchaya-profilaktiki-pravonarushenij-v-molodezhnoj-srede> (дата обращения - 20.12.2019 г.).
4. Шишкина, О.Е. Административное принуждение в системе государственного принуждения: актуальные теоретические и практические проблемы // Правоведение. - № 4. 2008. - С. 102.
5. Караев, Д.С. Народные добровольными дружинниками в борьбе с правонарушителями несовершеннолетних. – Москва: Юридическая литература. 1977. – 64 с.

ТУЙИН

Мақалада кәмелетке толмағандар арасында алдын алу шараларын жүргізу процесі және осы процесітегі ішкі істер органдарының рөлі туралы айтылады.

РЕЗЮМЕ

В статье речь идет о процессе проведения профилактических мероприятий среди несовершеннолетних и роли органов внутренних дел, в этом процессе.

RESUME

The article deals with the process of conducting preventive measures among minors and the role of internal affairs bodies in this process.

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ МИЛИЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Федчук И.Л.,

заместитель начальника кафедры административной деятельности
ОВД, кандидат юридических наук, доцент, полковник милиции

Янчин В.О.,

старший преподаватель кафедры административной деятельности
ОВД, полковник милиции

Академия МВД Республики Беларусь, г. Минск

Служба участковых инспекторов милиции является одним из ключевых звеньев в системе органов внутренних дел Республики Беларусь (далее – ОВД), выполняющих основную нагрузку по реализации милицейских функций. В отличие от сотрудников любого другого подразделения, участковые инспектора милиции работают по различным направлениям деятельности. Большое количество направлений служебной деятельности, широкий круг обязанностей участковых инспекторов милиции, значительный некомплект в службе; выполнение несвойственных функций обуславливают поиск путей совершенствования деятельности участковых инспекторов милиции в Республике Беларусь.

Одним из направлений совершенствования деятельности участковых инспекторов милиции является объединение выполняемых разными подразделениями органов внутренних дел функций в рамках одной должности при одновременной сокращении численности обслуживаемого населения. Так, в соответствии с распоряжением Министра внутренних дел Республики Беларусь на протяжении 2017–2020 годов в шести территориальных органах внутренних дел проводился эксперимент по созданию абсолютно новой должности – участкового уполномоченного, который наделен одновременно компетенцией участкового инспектора милиции, участкового инспектора по делам несовершеннолетних и оперуполномоченного уголовного розыска.

Замысел эксперимента заключается в следующем. Штатная численность сотрудников трех подразделений (службы участковых инспекторов милиции, инспекции по делам несовершеннолетних и уголовного розыска) объединена в одну службу, сотрудники которого обязаны самостоятельно выполнять функции одновременно трех указанных подразделений, но с меньшим по территории

административным участком в связи с увеличением штатной численности объединенного подразделения. Для координации работы участковых уполномоченных введены должности начальника и заместителя начальника вновь созданного подразделения (на эти экспериментальные должности назначены начальники отделов охраны правопорядка и профилактики и уголовного розыска).

Цель эксперимента распоряжением не определена, вместе с тем предполагалось повышение эффективности оперативно-служебной деятельности и качества обслуживания населения (в основном за счет более оперативного реагирования на заявления и сообщения о преступлениях, административных правонарушениях и информации о происшествиях, а также качественной реализации мер общей и индивидуальной профилактики правонарушений) посредством увеличения функциональной нагрузки на сотрудников ОВД, высвобождения штатной численности, в том числе сокращения руководителей среднего звена.

С момента начала проведения эксперимента возникло несколько проблемных вопросов, которые препятствовали максимальному достижению поставленной цели. Первой проблемой явилась недостаточная профессиональная компетентность сотрудников, назначенных на экспериментальные должности, в связи с многовекторностью направлений деятельности и, как следствие, необходимостью изучения и применения в практической деятельности большого количества нормативных правовых актов. В разрешении данной проблемы активное участие принял профессорско-преподавательский состав Академии МВД Республики Беларусь (кафедры административной деятельности ОВД и оперативно-розыскной деятельности), силами которого во всех экспериментальных ОВД организованы и проведены выездные курсы повышения квалификации (с принятием зачетов), а совместно с центральным аппаратом МВД Республики Беларусь проведен учебно-методический сбор с представителями всех ОВД, задействованных в эксперименте.

Второй проблемой стало отсутствие в течение длительного времени основного этапа эксперимента единой должностной инструкции по должности участковых уполномоченных. Только в ноябре 2019 года приказом МВД Республики Беларусь утверждена Инструкция о порядке организации деятельности сотрудников, одновременно наделенных полномочиями участкового инспектора милиции, участкового инспектора инспекции по делам несовершеннолетних и оперуполномоченного уголовного розыска

(далее – Инструкция). Инструкция разработана и утверждена лишь в конце основного этапа эксперимента, в ней отсутствуют положения по оценке эффективности деятельности участковых уполномоченных, что не способствует стабильной определенности и мотивированности сотрудников.

Основные положения Инструкции включили в себя почти все обязанности участкового инспектора милиции, частично – оперуполномоченного уголовного розыска (к примеру, не определена обязанность по раскрытию преступлений прошлых лет), функция участкового инспектора инспекции по делам несовершеннолетних лишь обозначена (в части индивидуальной профилактической работы с несовершеннолетними).

Таким образом, обязанности участкового уполномоченного, регламентированные Инструкцией, сводятся к следующему:

- профилактика, выявление, пресечение преступлений и административных правонарушений;

- осуществление в установленном порядке оперативно-розыскной деятельности;

- осуществление наблюдения по месту жительства за поведением граждан, в отношении которых осуществляется профилактический учет и профилактическое наблюдение, установлен превентивный надзор, осужденных к наказаниям, не связанным с изоляцией от общества, и иным мерам уголовной ответственности;

- осуществление в установленном порядке индивидуальной профилактической работы с несовершеннолетними и иных мер по предупреждению безнадзорности и правонарушений с их стороны;

 - содействие подразделениям по гражданству и миграции;

 - содействие деятельности Интерпола по розыску и поиску установленных законодательством лиц и транспортных средств, идентификации неопознанных трупов;

 - ведение уголовного и административного процессов по компетенции;

 - рассмотрение в установленном порядке обращений граждан и юридических лиц по компетенции;

 - информационное обеспечение ОВД по компетенции.

Помимо этого, положения Инструкции не освободили участковых уполномоченных от значительного объема «бумажной» работы. Так, они должны заводить и вести дела оперативного учета, контрольно-наблюдательные дела, в которые в виде отдельной (четвертой) части включаются все сведения паспорта административного участка, предусмотренные Инструкцией по

организации деятельности участковых инспекторов милиции, заполнять контрольные карты на несовершеннолетних, с которыми проводится индивидуальная профилактическая работа, информационно-поисковые карты.

Третьей проблемой явилось отсутствие надлежащей мотивации сотрудников, назначенных на экспериментальные должности (к примеру, дополнительное материальное стимулирование не предусмотрено), что не позволяет сформировать позитивное отношение к эксперименту в целом. Маркером данных обстоятельств стало увеличение числа дисциплинарных взысканий и лишение сотрудников стимулирующей составляющей оплаты труда. Для разрешения данной проблемы приказом МВД Республики Беларусь в 2019 году нормативно закреплена доплата участковым уполномоченным за выполнение ими дополнительно обязанностей временно отсутствующего участкового уполномоченного. Вместе с тем иные денежные доплаты (за обслуживание административного участка, оперативную работу) указанным приказом не регламентированы и, соответственно, не выплачиваются.

С целью выявления реального отношения к эксперименту со стороны сотрудников ОВД профессорско-преподавательским составом кафедры административной деятельности ОВД Академии МВД Республики Беларусь проведено анкетирование задействованных в нем сотрудников, из которых 2/3 служат в подразделениях МОБ и 1/3 – в КМ. Опрос участковых уполномоченных показал, что по мнению большинства сотрудников основной ожидаемый от эксперимента эффект в настоящее время не произошел, т.е. оперативная обстановка на обслуживаемой территории, оперативность реагирования на обращения и сообщения о правонарушениях и происшествиях, а также эффективность профилактики правонарушений остались на прежнем уровне. На это указали 67%, 64% и 58% опрошенных сотрудников соответственно.

Кроме того, исходя из анкетирования, на данной стадии эксперимента:

при выполнении служебных обязанностей возникает очень много сложностей – 61%, не очень много – 27%, не возникает – 12%;

указанные сложности связаны с выполнением несвойственных функций – 49%, недостаточной квалификацией – 30%; непониманием, зачем нужен эксперимент – 12%, иными причинами – 9%;

личные сложности связаны с графиком работы – 36%, дежурствами в следственно-оперативной группе и оперативно-дежурной службе – 37%, иными причинами – 27%;

значительные сложности при разрешении материалов проверок возникают в порядке уголовно-процессуального законодательства – 58%, в порядке процессуально-исполнительного законодательства об административных правонарушениях – 24%, сложностей не возникало – 18%;

личное отношение к проведению эксперимента в целом нейтральное – 55%, позитивное – 15%, негативное – 30%.

Исходя из предложений опрошенных сотрудников, основные трудности при реализации возложенных задач и пожелания заключаются в неукомплектованности вакантных должностей, отсутствии денежной компенсации за переработку установленных норм времени и необходимости дальнейшего обучения по компетенции.

Таким образом, по результатам исследования материалов эксперимента можно сделать следующие выводы.

В настоящее время уровень квалификации участковых уполномоченных не позволяет им выполнять на высоком профессиональном уровне одновременно функции участкового инспектора милиции, участкового инспектора по делам несовершеннолетних и оперуполномоченного уголовного розыска. При этом в соответствии с Инструкцией на правоприменительной практике приоритет отдается реализации задач, возложенных именно на участковых инспекторов милиции. Наибольшие трудности у сотрудников криминальной милиции возникают при ведении административного процесса и применения мер профилактики правонарушений, у сотрудников милиции общественной безопасности – при организации и осуществлении оперативно-розыскных мероприятий и, связанным с ними, режимом секретности. Вместо планомерной работы по раскрытию и профилактике преступлений личный состав ОВД функционирует в режиме ежедневного обучения, перепрофилирования и замещения по смежным участкам.

Несмотря на указанные сложности, имеются позитивные результаты новой формы работы. С учетом уменьшения площади административных участков увеличилось количество сотрудников, работающих по территориальному принципу, и, соответственно, взаимодействующих с гражданами. Объективным следствием этого является повышение оперативности реагирования на обращения граждан. Кроме того, сотрудники, принимающие участие в эксперименте, становятся более универсальными специалистами в правоохранительной деятельности.

На основе изложенных аргументов и выводов перспектива

эффективного функционирования службы участковых уполномоченных видится при соблюдении следующих условий:

1) определения для новой формы работы только небольших территориальных ОВД, а остальных – только в исключительных случаях с учетом специфических особенностей обслуживаемой территории по отдельному обоснованию;

2) продолжения повышения квалификации участковых уполномоченных путем проведения учебно-методических сборов;

3) возложения на подразделения уголовного розыска территориальных ОВД областного уровня организующей роли по раскрытию преступлений прошлых лет на территории обслуживания ОВД по новой форме работы;

4) пересмотра с целью снижения нагрузки перечня статей Кодекса Республики Беларусь об административных правонарушениях в части компетенции участковых уполномоченных по подготовке дел об административном правонарушении к рассмотрению;

5) выработки единого алгоритма управленческого влияния, оценки эффективности деятельности в экспериментальных ОВД.

ТҮЙІН

Елде мүлдем жаңа лауазым, бір өзінде учаскелік милиция инспекторының, кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік инспекторының және қылмыстық іздестірудің жедел уәкілінің өкілеттіктерін қамтитын учаскелік уәкілетті инспекторы лауазымын құру бойынша жүргізілген эксперименттің алдын ала нәтижелері талданды. Эксперименттің алдына қойылған мақсатқа барынша қол жеткізуге кедергі келтіретін проблемалық мәселелер анықталды. Учаскелік милиция қызметкерлері қызметінің тиімді жұмыс істеу перспективасы туралы ғылыми негізделген тұжырымдар жасалды.

РЕЗЮМЕ

Проанализированы предварительные результаты проводимого в стране эксперимента по созданию абсолютно новой должности – участкового уполномоченного, который наделен одновременно компетенцией участкового инспектора милиции, участкового инспектора по делам несовершеннолетних и оперуполномоченного уголовного розыска. Выявлены проблемные вопросы, препятствующие максимальному достижению поставленной экспериментом цели. Сделаны научно обоснованные выводы о перспективе эффективного функционирования службы участковых уполномоченных милиции.

RESUME

The preliminary results of the experiment conducted in the country to create a completely new position – the district commissioner, which is simultaneously endowed with the competence of the district police inspector, the district inspector for minors and the criminal investigation officer. Problematic issues that prevent the maximum achievement of the goal set by the experiment are identified. Scientific conclusions are made about the perspective of effective functioning of the service of district police commissioners.

2 СЕКЦИЯ.

**ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІНІҢ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ,
ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫ МЕН ЖЕДЕЛ-
ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН ОДАН ӘРІ ЖЕТІЛДІРУДІҢ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

СЕКЦИЯ 2.

**ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ
И ДАЛЬНЕЙШЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО,
УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
И ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

К ВОПРОСУ РАССМОТРЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЕГО ЗНАЧЕНИЯ ДЛЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Айтуарова А.Б.,

начальник научно-исследовательского центра,
кандидат юридических наук, полковник полиции

Кушкимбаев А.А.,

магистрант, майор полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Общеизвестно, что сдерживание поступательного социально-экономического развития наряду со снижением эффективности государственного управления, напрямую зависит от феномена коррупции, являющегося сопутствующим негативным фактором практически всех стран мира, независимо от уровня их экономического развития, формы государственного устройства и правления.

Несмотря на то, что высшим руководством государства и исполнительной ветвью власти в лице уполномоченных органов демонстрируется активность в борьбе с коррупцией, проблема снижения ее уровня в Республике Казахстан остается в настоящее время актуальной и достаточно далекой от полного разрешения.

Активно предпринимаемые меры со стороны государства, имеющие социально-экономический и морально-этический характер, вне всякого сомнения, способствуют минимизации причин и условий, детерминирующих совершение различных коррупционных правонарушений и преступлений.

Ярким примером принятия подобного рода мер можно считать

внедренный принцип меритократии, отраженный и функционирующий в рамках утвержденной Указом Президента от 21 июля 2011 г. № 11 «Концепции новой модели государственной службы Республики Казахстан» [1].

Не имевшая аналогов в истории Республики Казахстан практика построения деятельности государственного служащего именно на таком принципе, безусловно, способствует решению задачи совершенствования системы государственной службы.

Наряду с основным законодательством, регламентирующим сферу противодействия коррупции, в Республике Казахстан существуют программные документы, определяющие вектор борьбы с данным явлением.

К такому можно отнести Указ Президента Республики Казахстан № 986 от 26 декабря 2014 года «Об Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015-2025 годы».

В статье 2 настоящего акта говорится о том, что противодействие коррупции должно осуществляться с учетом стандартов и рекомендаций зарубежных партнеров [2].

В этой связи, на наш взгляд, необходимо обращение к анализу имеющегося положительного опыта зарубежных стран европейского и азиатского регионов, на предмет возможности его имплементации в законодательство и практику противодействия коррупции Республики Казахстан.

Законодательное регулирование отношений в сфере противодействия коррупции международным сообществом осуществлялось в форме принятия различных нормативных правовых актов, к которым относится разработка уголовно-правовых норм, актов гражданско-правового характера, и специфических документов дополняющих уголовное и гражданско-правовое законодательство в целом [3].

Одним из важных актов, разработанных ООН в области борьбы с коррупцией, следует отнести Венскую конвенцию, подписанную в 1969 г. и вступившую в силу в 1980 году.

В настоящее время 114 государств-участников присоединились к Конвенции.

К еще одной значимой вехе международного нормотворчества в сфере борьбы с коррупцией стоит отнести принятие 16 декабря 1996 года Генеральной Ассамблеей ООН «Декларации о борьбе с коррупцией и взяточничеством в международных коммерческих операциях».

Декларация обязывает государства осуществлять конкретные

эффективные меры противодействия всем формам коррупции, в том числе устанавливать уголовную ответственность иностранных государственных должностных лиц за дачу взяток.

В рамках принятой 17 декабря 1997 года Конвенции по борьбе с подкупом иностранных должностных лиц при осуществлении международных коммерческих сделок ОЭСР (Объединенным экономическим сообществом), подписанной более чем 30 государствами, был создан механизм принятия мер, повышающих эффективность противодействия коррупции [4].

Учитывая то, что современные масштабы коррупции выходят далеко за пределы границ отдельных стран, можно констатировать необходимость аккумуляции совместных усилий государств в сдерживании ее проявлений.

В частности к таким документам отнесены:

– Конвенция Совета Европы «Об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности» 1990 года;

– Конвенция Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию 1999 года;

– Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности 2000 года;

– Конвенция ООН против коррупции 2003 года.

В совокупности принятие настоящих соглашений не может не способствовать совершенствованию правового механизма, и не влиять на повышение эффективности методов борьбы с коррупцией.

Общим для названных международно-правовых документов, является то, что их преамбула содержит указание на негативное воздействие коррупции на наполняемость бюджетов и функционирование финансовых рынков, снижение эффективности программ развития, подрыв доверия граждан к легитимной власти. Кроме того в ней указывается на снижение авторитета власти, вызов сомнения граждан в принцип справедливости судебной системы и беспристрастного правосудия [5].

Противодействие коррупции как приоритетное направление государственной политики было определено такими государствами, как Бельгия, Великобритания, Германия, Португалия, Финляндия Франция, США, Корея, Сингапур, Таиланд и Япония.

Так, в Великобритании процесс контроля за соблюдением анти-коррупционного законодательства контролируется специальными комитетами и комиссиями Парламента.

В соответствии с Конституцией Бельгии, Парламент Бельгии

наделен компетенцией контроля за деятельностью органов исполнительной власти, и иницируя привлечение ответственности членов правительства за совершение коррупционных правонарушений.

Особую активность из всех бельгийских неправительственных организаций, в деятельности по противодействию коррупции проявляет отделение международной неправительственной организации «Transparency International», чей статус определен бельгийским законодательством об общественных объединениях некоммерческого характера.

Данной организацией налажены тесные контакты с местными законодательными органами, которые выступают своеобразным посредником между общественниками и правительством, передавая последним информацию касающуюся вопросов борьбы с коррупцией [6, с.16-23].

Доминирование репрессивных мер воздействия по отношению к лицам совершающим коррупционные преступления, является основополагающим подходом в реализации антикоррупционной политики Китайской народной республики.

В 2003 году был создан антикоррупционный комитет КНР, функции которого не ограничены только лишь расследованием коррупционных правонарушений, но и включают наряду с этим ряд дополнительных функций правоохранительного характера [7].

Опыт Китая в противодействии коррупции основан на следующих двух фундаментальных принципах:

1) правила привлечения к уголовной ответственности лиц за коррупционные преступления не имеют исключений, независимо от принадлежности к классу и ранга высокопоставленного государственного служащего;

2) демонстративно-показательное приведение в исполнение смертного приговора является мерой общего предупреждения.

К одной из эффективных мер борьбы коррупцией в Китае, можно отнести распространенный Гос.советом КНР циркуляр о запрете чиновникам:

- получения в качестве подарков биржевых акций;
- произведения покупок недвижимости и транспортных средств по подозрительно низким ценам;
- заключения договоров об устройстве на хорошо оплачиваемую работу после предполагаемой отставки с должности государственного служащего.

К другой не менее действенной мере можно отнести, выплату премии, каждому гражданину, предоставившему информацию о

коррупционной деятельности чиновника, размер которой зависит от объема, конфискованного по уголовному делу о коррупции имущества.

Однако, несмотря на предпринимаемые жесткие меры, направленные на борьбу с коррупцией, в китайском обществе до сих пор считают, что «больше ловят мух, чем тигров»: мелкие коррупционеры подлежат уголовному преследованию, а крупные зачастую остаются на свободе, подтверждением чего является ставшим популярным высказывание: «Большие мошенники выступают с докладами о борьбе с коррупцией, средние производят ревизии, а мелкие попадают в тюрьму» [8].

В определенной степени заслуживает внимания японский опыт противодействия коррупции, так, как установленный факт её низкого уровня в данной стране, очевидно способствует ее социальному развитию и экономическому росту.

В отношении японских государственных и муниципальных служащих большое значение придаётся запретам, которые касаются мер, нейтрализующих влияние чиновников на частный бизнес, как во время исполнения должностных обязанностей по службе, так и после прекращения работы на государственной службе.

Действия политических деятелей, лоббирующих интересы определенных финансовых кругов посредством оказания воздействия на муниципальных и государственных служащих, уголовное законодательство Японии квалифицирует как преступление.

Таким образом, можно сказать, что поддержание престижа государственной службы, умноженное на подотчётность политического руководства в обеспечении гражданских свобод, являются основами антикоррупционной политики Японии [9].

В завершение рассмотренного международного опыта противодействия коррупции необходимо отметить, что на сегодняшний день в мире нет ни одного государства, которому бы полностью удалось ликвидировать коррупцию, как социальное явление.

Однако во многих развитых в правовом отношении стран создана и достаточно успешно функционирует система борьбы с коррупцией, основанная на комплексном сочетании предупредительных и репрессивных мер, на идейной почве нетерпимости общества к данному негативному социальному явлению.

В связи с этим полагаем целесообразным обобщение зарубежного опыта реализации механизмов противодействия коррупции и его применение в условиях Республики Казахстан.

Обобщение международного опыта противодействия коррупции дало возможность сделать вывод относительно того, что при последовательном его использовании в условиях Республики Казахстан, можно будет добиться полного исключения протекционизма с эффективным использованием кадрового резерва и ротации кадров на государственной службе.

Однако, следует учесть то, что международный опыт должен подлежать детальному изучению на предмет его соответствия особенностям и традиционным институтам присущих нашему государству.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Концепции новой модели государственной службы Республики Казахстан: Указ Президента от 21 июля 2011 г. № 11 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1100000119>

2 Об Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015-2025 годы: Указ Президента Республики Казахстан № 986 от 26 декабря 2014 года.

3 Козлов В.А. Государственная политика в сфере противодействия коррупции (международно-правовой аспект) // Международное уголовное право и юстиция. - 2008. - № 1.

4 Симонова А.Е. Становление механизма защиты прав и свобод человека Европейским Судом по правам человека // Вестник экономической безопасности. – 2017. – № 3.

5 Антикоррупционный контроль в некоторых странах мира // <http://www.jk.ru/analiticheskaja-informatsija/antikorrupcionnyj-kontrol-v-nekotorykh-gosudarstvakh-mira>.

6 Бочарников И.В. Зарубежный опыт противодействия коррупции // Гос. власть и мест. самоуправление. - 2008. - № 9. - С. 16-23.

7 Международный опыт противодействия коррупции // <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnyy-opyt-protivodeystviya-korrupsii-1/viewer>.

8 Полуниин А. Коррупция в японском исполнении. Победить мздоимство можно только политической реформой // <http://svpressa.ru/society/article/53869/>.

9 Коррупция в Японии // http://kpk.org.ua/2007/09/05/korrupsija_v_japonii.html.

ТҮЙІН

Мақалада кейбір елдердегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-

кимылдың халықаралық тәжірибесі және ол тәжірибені Қазақстан Республикасында қолдану мүмкіндігі қарастырылды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены вопросы международного опыта противодействия коррупции в некоторых странах, с возможностью использования данного опыта в Республике Казахстан.

RESUME

The article considers the issues of international experience in combating corruption in some countries with the possibility of using this experience in the Republic of Kazakhstan.

КВАЛИФИКАЦИЯ СБЫТА НЕЗАКОННО ЗАГОТОВЛЕННОЙ ДРЕВЕСИНЫ (СТ. 191.1 УК РФ), СОПРЯЖЕННОЙ С КОНТРАБАНДОЙ СТРАТЕГИЧЕСКИ ВАЖНЫХ ТОВАРОВ И РЕСУРСОВ (ЛЕСОМАТЕРИАЛОВ) СТ. 226.1 УК РФ

Акиев А.Р.,

научный сотрудник научно-исследовательского и редакционно-издательского отдела, кандидат юридических наук, капитан полиции
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Проблемы отграничения смежных составов преступлений являются наиболее актуальными и сложными для судебной практики. При этом правильная квалификация преступлений есть неперемное условие соблюдения принципа законности, являющегося, по справедливому замечанию В.Н. Кудрявцева, краеугольным камнем правосудия [2, с. 3]. Не является исключением в этом вопросе и отграничения контрабанды стратегически важных товаров и ресурсов от смежных составов преступлений к числу которых относится ст. 191.1 Уголовного кодекса Российской Федерации (далее – УК РФ).

Статья 191.1 УК РФ предусматривает уголовную ответственность за приобретение, хранение, перевозку, переработку в целях сбыта или сбыт заведомо незаконно заготовленной древесины. Данное преступное деяние нередко бывает сопряжено с контрабандой лесоматериалов. Таким образом, *основная проблема уголовно-правовой оценки преступлений, предусмотренных ст. 191.1 УК РФ и ст. 226.1 УК, совершенных в отношении лесоматериалов, состоит в решении*

вопроса о наличии или отсутствии совокупности данных общественно опасных деяний.

Представляется, что при решении данной проблемы, следует исходить из позиции, отраженной в постановлении Пленума Верховного Суда РФ от 27.04.2017 № 12 «О судебной практике по делам о контрабанде». Так, п. 12 указанных разъяснений Пленума Верховного Суда РФ, гласит, что если лицо наряду с незаконным перемещением через таможенную границу либо через государственную границу предметов, перечисленных в статье 226.1 УК РФ, совершает умышленное противоправное деяние, связанное с незаконным оборотом этих предметов, в том числе их перевозку, то содеянное подлежит квалификации по совокупности преступлений, предусмотренных ст. 226.1 и соответствующими статьями Уголовного кодекса Российской Федерации.

Обозначенная позиция в полной мере находит отражение и в судебной практике нижестоящих судов. Например, в соответствии с приговором Костомукшского городского суда от 06.09.2019, гражданка В. была признана виновной в совершении трех преступлений, предусмотренных ч. 1 ст. 226.1 УК РФ. В период с 29.03.2018 по 29.10.2018, путем недостоверного декларирования, осуществила незаконное перемещение через таможенную границу Таможенного союза в рамках ЕврАзЭС лесоматериал - капы березы под кодом ТН ВЭД ЕАЭС 4403, которые включены в Перечень стратегически важных товаров и ресурсов, утвержденный постановлением Правительства РФ от 13.09.2012 №923, общей таможенной стоимостью 1 671 375, 43 руб. и общей рыночной стоимостью на сумму 2 581 945 руб., что является крупным размером. При этом, лесоматериалы (капы березовые) были приобретены В. у неустановленных лиц на территории Пудожского района Республики Карелия, в нарушении порядка таможенного оформления, с целью получения материальной выгоды. На основании данного факта, подтвержденного показаниями осужденной, в отношении неустановленного лица было возбуждено уголовное дело в сфере незаконного оборота и заготовки древесины по признакам преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 191.1 УК РФ [3].

Аналогичная квалификация действий виновных Э. и С. обозначена в апелляционном постановлении Томского областного суда от 21.11.2019, согласно которому 24 июля 2019 года СО Томского ЛЮ МВД России на транспорте возбуждено уголовное дело по признакам состава преступления, предусмотренного ч. 3 ст. 191.1 УК РФ. Уголовное дело соединено с другими уголовными делами,

возбужденными по ч. 3 ст. 191.1 УК РФ, ч. 3 ст. 327 УК РФ, ч. 1 ст. 226.1 УК РФ по факту совершения преступлений в период с марта 2018 года по октябрь 2019 года [1].

В результате рассмотрения вопроса разграничения преступлений, предусмотренных ст. ст. 191.1 УК РФ и 226.1 УК РФ, было установлено, что, исходя из позиции Пленума Верховного Суда РФ, отраженной в постановлении Пленума Верховного Суда РФ от 27.04.2017 № 12 «О судебной практике по делам о контрабанде», а также сложившейся на сегодняшний день судебной практики судов общей юрисдикции, преступление, предусмотренное ст. 191.1 УК РФ и контрабанду лесоматериалов, предусмотренную ст. 226.1 УК РФ, следует квалифицировать по правилам совокупности преступлений, в случаях, когда действия в сфере незаконного оборота и заготовки древесины предшествовали последующей контрабанде данных лесоматериалов, полученных таким незаконным путем.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Апелляционное постановление Томского областного суда (Томская область) № 22-2320/2019 22К-2320/2019 от 21 ноября 2019 г. по делу № 22-2320/2019 // <https://sudact.ru/> (дата обращения: 22.06.2020).
2. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. М., 2004. С. 3.
3. Приговор Костомукшского городского суда (Республика Карелия) № 1-147/2019 от 6 сентября 2019 г. по делу № 1-147/2019 // <https://sudact.ru/> (дата обращения: 22.06.2020).

ТҮЙІН

Автор ағаш материалдарының контрабандасы үшін жауапкершілікті көздейтін Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексінің 226.1-бабын заңсыз дайындалған ағашты сатқаны үшін немес дайындағаны үшін жауапкершілікті белгілейтін Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексінің 191.1-бабынан ажырату сұрақтарын қарастырады. Зерттеу нәтижесінде автор Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексінің аталған нормаларында көзделген әрекеттерді ағаштың заңсыз айналымы және оны дайындау саласындағы іс-әрекеттер осы ағаш материалдарын кейіннен контрабандалаудан бұрын болған жағдайларда қылмыстар жиынтығының ережелері бойынша саралау керек деген қорытындыға келеді.

РЕЗЮМЕ

Автор рассматривает вопросы квалификации и отграничения ст. 226.1 УК РФ, предусматривающей ответственность за контрабанду (лесоматериалов), от ст. 191.1 УК РФ, устанавливающей ответственность за сбыт или заготовку в целях сбыта незаконно заготовленной древесины. В результате проведенного исследования автор приходит к выводу, что деяния, предусмотренные указанными нормами УК РФ, следует квалифицировать по правилам совокупности преступлений в случаях, когда действия в сфере незаконного оборота и заготовки древесины предшествовали последующей контрабанде данных лесоматериалов.

RESUME

The author considers the issues of qualification and delimitation of article 226.1 of the criminal code providing for responsibility for smuggling (of timber) of article 191.1 of the criminal code, which establishes liability for the sale or billet for the purpose of sale of illegal timber. In the study, the author comes to the conclusion that the acts covered by these norms of the criminal code, should be qualified according to the rules of multiple offenses, in cases where actions in the sphere of illicit trafficking and timber harvesting preceded the subsequent smuggling of these products.

ОБ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ И УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ РЕФОРМАХ В ПОСЛАНИИ-2020 ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА НАРОДУ КАЗАХСТАНА

Ахпанов А.Н.,

профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин,
главный научный сотрудник Института законодательства и правовой информации РК, доктор юридических наук, профессор,
заслуженный работник МВД РК, член Научно-консультативного совета при Верховном Суде РК

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилёва,
г. Нур-Султан

Глава нашего государства К.-Ж. К. Токаев в разделе VIII своего Послания от 1 сентября 2020 года народу Казахстана достаточно ёмко и точно обозначил системные проблемы отечественной правоохранительной и судебной систем. При этом акцент сделан на ряд требующих разрешения институциональных вопросов судоустройства и проблем уголовного судопроизводства. В рамках

реализации программного документа перед Комиссией по реформе правоохранительной и судебной систем стоят непростые задачи.

Верховенство закона – неперемное условие социально-экономического развития каждого государства. Данный аксиоматичный приоритет обусловлен необходимостью снятия завесы замкнутой корпорации с судебной системы. Среди требующих разрешения вопросов – обеспечение условий для подлинной независимости судьи, судей *внутри* самой судебной системы от обширных и всеобъемлющих полномочий председателей судов всех уровней, от патернализма вышестоящих судебных инстанций, от формально-бюрократических критериев оценок качества правосудия. Исходя из предписаний международных стандартов и принципов, председатель суда не должен обладать псевдопроцессуальными и непроцессуальными возможностями оказывать прямое или косвенное влияние на гарантированное Конституцией РК независимое отправление правосудия судьями. Надо снять барьер на пути реализации конституционной парадигмы о подчинении судьи только Закону и его следованию канонам справедливости. Кроме того, главное предназначение вышестоящих судебных инстанций должно заключаться в предупреждении и исправлении ошибок нижестоящих судов, предотвращении вступления в законную силу, исполнения незаконных и необоснованных судебных актов.

Для выработки подходов законодательной регламентации на первом этапе было бы верным решением Верховного Суда вернуться к отозванному им же проекту изменений и дополнений в нормативное постановление от 14 мая 1998 года № 1 «О некоторых вопросах применения законодательства о судебной власти в Республике Казахстан». В данном документе предпринималась попытка вынести на более высокий уровень регулирования положения, содержащиеся в действующем Кодексе судейской этики от 21 ноября 2016 года, а также претворить в действительность Рекомендации по вопросам независимости судебной власти в странах Восточной Европы, Южного Кавказа и Центральной Азии (Киев, 2010 год).

Доводы подобного подхода подробно освещены в моей статье «Вопросы обеспечения независимости судьи в системе судоустройства Республики Казахстан», опубликованной в материалах международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы законодательства и правоприменительной практики в Республике Казахстан и зарубежных странах» (Алматы: Университет Туран, 2020, с. 17-21).

В то же время нельзя не принимать во внимание обратную

сторону принципа судейской независимости, граничащую только с субъективным усмотрением, переходящим в произвол. В системе институциональных и процессуальных сдержек и противовесов должен присутствовать разумный контроль за законностью, обоснованностью и мотивированностью судебных актов, исключением их коррупционной и иной незаконной составляющей.

Приоритетны, несомненно, только институциональные гарантии, которые создадут базовые предпосылки для вершения беспристрастного и справедливого правосудия, а процессуально-правовые механизмы являются, как показывает отечественная судебная практика, вторичными, производными и вспомогательными.

Поставлена актуальная задача переосмысления в контексте презумпции невиновности, состязательности и равноправия сторон, обеспечения права на защиту и реформатирования функций органов уголовного преследования для преодоления обвинительного уклона при расследовании уголовных дел. Суд должен быть состязательным, а судья – свободным от стороны обвинения, совершенно верно утверждается в строках Послания.

Для продвижения идей состязательного уголовного судопроизводства и обеспечения равноправия не только в суде сторон, но и на досудебных стадиях весьма рискованно погружаться в инородную англо-саксонскую доктрину. Ведь можно успешно разрушить апробированную, но требующую продуманной, взвешенной модернизации, систему национального уголовного процесса, при этом не построив новой модели.

Между тем принципам, стандартам, производствам, институтам, процессуальным механизмам, гарантиям и нормам нашего национального уголовного судопроизводства неприемлемы, чужды (аналогична позиция немецких учёных и правоприменителей) излагаемые нашими ведомственными чиновниками под эгидой различных НПО отдельные положения, которые могут быть обоснованы установками раздела VIII президентского Послания. Поэтому на этапе реализации программного документа требуется взвешенный и системный подход в реформировании уголовно-процессуальных механизмов.

Например, обеспечение равноправия (а не равенства, которое не может быть в силу различия их статусов, равенство – перед законом) адвоката и прокурора возможно через совершенствование процессуальной системы сдержек и противовесов. В частности, могут быть введены процессуальные санкции (признание недопустимыми полученных доказательств) при игнорировании органами

расследования установленных УПК РК полномочий адвоката и его подзащитного либо представляемого им лица при собирании доказательств.

Кроме того, возможно разрешить адвокату самостоятельно собирать фактические данные путем производства адвокатско-процессуальных действий (аналог отдельных следственных действий), когда не требуется государственного принуждения и нет вмешательства в прайвеси. Фактические данные должны быть приняты следователем, дознавателем в силу предписаний главы 33 УПК РК для приобщения к материалам уголовного дела.

Помимо этого, можно усилить роль стороны защиты в собирании доказательств через полномочия следственного судьи. Одним из оснований депонирования показаний может стать мотивированное ходатайство адвоката-защитника, подозреваемого о допросе лично следственным судьей (а не его поручение допроса следователю, дознавателю) свидетелей, чьи показания подтверждают версию стороны защиты. Тем самым будет обеспечен баланс интересов сторон защиты и обвинения.

Вследствие перераспределения контрольно-надзорных полномочий между прокурором и следственным судьей важно, отмечается в Послании Президента страны, активизировать прокурорский надзор в досудебном производстве, с одной стороны, с целью охраны и защиты прав личности от незаконной и необоснованной уголовно-процессуальной репрессии.

С другой стороны, полноценный статус надзорного органа позволит обеспечить публичный интерес - защиту граждан, общества и государства от уголовных правонарушений.

В этой связи будет правильной позиция, если прокурорский надзор не подменит, а гармонично дополнит ведомственный процессуальный контроль со стороны руководителей органов предварительного следствия и дознания. Ведь стоящие перед ними задачи – общие, а средства и способы решения отличаются.

Более развернуто и детально наши аргументы изложены в статье «О соотношении прокурорского надзора и ведомственного процессуального контроля в досудебном уголовном производстве», опубликованной в журнале «Вестник Института законодательства РК», 2018, № 4 (53), с. 99-107; а также в статье «Регламентируя полномочия прокурора» // Юридическая газета от 15 февраля 2019 года, № 12 (3311).

Приведем лишь фрагментарно сущность нашей позиции по этому вопросу, поставленному в Послании Главы государства, в части

законодательного возложения на органы расследования обязанности согласования с прокурором всех ключевых процессуальных решений, затрагивающих права и свободы человека. Ведь следующий логический шаг – возложение на прокурора функции процессуального руководства досудебным расследованием наряду с осуществлением за ним прокурорского надзора.

В указанной работе нами опровергаются доводы отечественных оппонентов о необходимости полной передачи прокурору права по осуществлению руководства расследованием уголовных дел, показаны риски подобного ошибочного подхода. На основе соотношения штатных ресурсов органов расследования и прокуратуры нами делается вывод о невозможности практической реализации такой инициативы, которая не учитывает институциональную и процессуальную обособленность функций надзора и руководства. Отмечается, что УПК РК предусмотрено только два случая осуществления прокурором руководства досудебным расследованием: расследование уголовного дела под руководством процессуального прокурора и руководство прокурором межведомственной следственной (следственно-оперативной) группой. В остальных – это прокурорский надзор.

Для выработки критериев разделения организационных и процессуальных полномочий нами предложено ввести в УПК РК понятия «ведомственный процессуальный контроль руководителя следственного органа, органа дознания».

Нами обосновывается целесообразность дальнейшего сохранения и процессуального гарантирования компетенции руководителя следственного органа (подразделения дознания) по решению вопросов планирования и организации процесса досудебного расследования, определения направления предварительного следствия и дознания, выдвижения версий, выбора тактики и методики расследования и др.

В статье отмечается, что последующая оптимизация полномочий органов расследования и прокуратуры должна осуществляться с сохранением разумного баланса между прокурорским надзором за досудебным расследованием и ведомственным процессуальным контролем с дальнейшим развитием механизма расследования в электронном формате, с учетом штатной численности и реальных возможностей органов прокуратуры и органов расследования, обеспечением процессуальной экономии и необходимостью решения задач уголовного процесса его различными субъектами.

Актуальным остается и вопрос о совершенствовании национального законодательства по борьбе с пытками. Этот документ, устанавливающий уголовную ответственность за пытки, нужно привести, говорится в Послании Президента РК, в соответствие с положениями Международной конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных действий.

С 2009 года по настоящее время действует дискреционная подследственность органов прокуратуры, которая зависит исключительно от субъективного усмотрения уполномоченного прокурора и ориентирована на категорию или составы преступлений, имеющие широкий общественный резонанс либо относящиеся к приоритетным сферам борьбы с преступностью, либо требующие объективного расследования.

Данное правило усмотрения прокурора распространяется и на уголовные дела о пытках (ст. 146 УК РК). Ведь согласно п. 12-1) части первой статьи 193 УПК РК прокурор *вправе* осуществлять досудебное расследование по делам о пытках.

В этой связи до сих пор не решён вопрос об установлении для органов прокуратуры исключительной подследственности уголовных дел о пытках наряду с действующей дискреционной по иным уголовным делам приоритетной категории.

Система моих доводов для усиления национального законодательства по борьбе с пытками приводится в статье «О целесообразности установления исключительной подследственности органов прокуратуры», опубликованной в журнале «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилёва. Научный журнал. Серия «Юридические науки» за 2014 год, №№ 1-2, с. 298-302.

Ввиду перманентного изменения законодательства, не всегда научно и практически обоснованного, абсолютно верно указание Главы государства на издержки частых корректировок норм УК и УПК. Представляется, что в данном направлении неполно используется потенциал руководящих разъяснений пробелов, противоречий, коллизий в нормативных постановлениях Верховного Суда страны. Ведь они также являются источниками права и опираются на репрезентативную следственную и судебную практику, заключения ученых.

ТУЙІН

Мақалада автор Президенттің 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауының VIII бөлімінің негізгі ережелерін

қылмыстық іс жүргізу және жалпы ұйымдастырушылық-құқықтық қағидаларын (сот жүйесі, құқық қорғау жүйесі, адвокатура) ғылым тұрғысынан талдады. Ұлттық қылмыстық іс жүргізу заңнамасының тұжырымдамалық негіздерін, стандарттары мен принциптерін, тергеу және сот тәжірибесінің қажеттіліктерін ескере отырып, оларды жүйелі дамыту бойынша ұсыныстар жасалады.

РЕЗЮМЕ

В статье автором с позиции науки уголовного процесса и общих организационно-правовых начал (судоустройство, правоохранительные система, адвокатская деятельность) проведен анализ ключевых положений раздела VIII президентского Послания от 1 сентября 2020 года народу Казахстана. Вносятся предложения и формулируются рекомендации по их системному развитию с учётом концептуальных основ, стандартов и принципов национального уголовно-процессуального права, потребностей следственной и судебной практики.

RESUME

In the article, the author analyzed the key provisions of Section VIII of the Presidential Address of September 1, 2020 to the people of Kazakhstan from the standpoint of the science of criminal procedure and general organizational and legal principles (judicial system, law enforcement system, advocacy). Suggestions are made and recommendations are formulated for their systemic development, taking into account the conceptual foundations, standards and principles of national criminal procedure law, the needs of investigative and judicial practice.

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА СОЗДАНИЕ НЕКОММЕРЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ, ПОСЯГАЮЩЕЙ НА ЛИЧНОСТЬ И ПРАВА ГРАЖДАН: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ

Аюпова Г.Ш.,

доцент кафедры уголовного права, кандидат юридических наук,
капитан полиции
Уральский юридический институт МВД России, г. Екатеринбург

Правильная уголовно-правовая характеристика состава преступления во многом предопределяет точную квалификацию

совершенного деяния. В доктрине уголовного права не сложилось единого мнения относительно содержания основного непосредственного объекта создания некоммерческой организации, посягающей на личность и права граждан.

Одни авторы полагают, что в процессе совершения рассматриваемого преступления виновное лицо посягает на конституционные права и свободы граждан [1], другие в качестве непосредственного объекта определяют общественные отношения, обеспечивающие нравственное и духовное здоровье населения, либо таковым называют общественную нравственность [2].

Учитывая структуру УК РФ и разработанную в доктрине уголовного права классификацию объектов, представляется, что основным непосредственным объектом состава преступления, предусмотренного ст. 239 УК РФ, следует признавать общественные отношения, складывающиеся в связи с обеспечением уставленного законом порядка деятельности некоммерческих организаций.

Уголовно-правовое значение имеет уяснение места некоммерческой организации как признака преступления, предусмотренного ст. 239 УК РФ. В научной литературе встречаются позиции, согласно которым некоммерческую организацию относят к предмету [3]. Позиция сторонников предмета преступления представляется спорной. Представляется, что в составе преступления не следует выделять ни предмет, ни потерпевшего, а понятие некоммерческой организации входит в объективную сторону состава преступления, предусмотренного ст. 239 УК РФ.

Такое разночтение стало возможным в силу отсутствия единообразного подхода к определению понятия и содержания такого признака состава преступления, как предмет. Как правило, в теории уголовного права предметом преступления называют материальные вещи или интеллектуальные ценности, воздействуя на которые, виновное лицо причиняет вред общественным отношениям, охраняемым уголовным законом [4, с. 90]. Предмет преступления является признаком объекта преступления.

Часть 1 ст. 239 УК РФ предусматривает ответственность за создание религиозного или общественного объединения, деятельность которого сопряжена с насилием над гражданами или иным причинением вреда их здоровью, а равно руководство таким объединением.

Объективная сторона состава преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 239 УК РФ, характеризуется следующими альтернативными деяниями: 1) созданием религиозного или общественного

объединения, деятельность которого сопряжена с насилием над гражданами или иным причинением вреда их здоровью; 2) руководство таким объединением. Содержание указанных понятий будет раскрыто в следующем параграфе настоящего исследования.

Конструктивным признаком, определяющим общественную опасность религиозного и общественного объединения, является антиобщественный характер ее деятельности в целом или частично, что сопряжено с насилием над гражданами или иным причинением вреда их здоровью. Рассматривая признаки общественных и религиозных объединений, следует в первую очередь выделить добровольность объединения, что предполагает сознательное свободное волеизъявление граждан.

Научно-исследовательский интерес представляет содержание понятия «насилие над гражданами». Представляется, что данное определение охватывает как физическое, так и психическое насилие. Причинение легкого вреда здоровью и вреда здоровью средней тяжести охватывается составом преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 239 УК РФ, а причинение тяжкого вреда здоровью человека либо смерти требует дополнительной квалификации по совокупности преступлений, предусмотренных ч. 1 ст. 239 УК РФ и ст. 111, 105 УК РФ соответственно.

Психическое насилие – это воздействие на психику потерпевшего без физического воздействия, в результате чего потерпевший не может, либо не в полной мере может руководить своими действиями (бездействием). В том числе сюда относятся любые способы воздействия на человека, такие как шантаж, угрозы и другие.

В свою очередь, иное причинение вреда здоровью граждан, как правило, является частью идеологии такого объединения и может осуществляться с согласия потерпевшего либо самим потерпевшим. Оно связано, в частности, с лишением пищи и воды, отказом от соблюдения санитарно-гигиенических требований, принуждением к самоистязанию, самоубийству и т.п.

В целях иллюстрации рассматриваемого признака целесообразно обратиться к анализу судебной практики. Согласно приговору Белорецкого межрайонного суда Республики Башкортостан от 27 июля 2017 года, вынесенному в отношении А. по ч. 1 ст. 239 УК РФ, иное причинение вреда здоровью граждан выразилось в следующем. А., будучи создателем и руководителем деятельности религиозного объединения «Орда», в религиозных обрядах во время чтения молитв использовала высушенные растения, содержащие

ядовитые алкалоиды, которые она поджигала, после чего, происходило их тление, что могло нанести вред здоровью человека (вызвать рвоту, повлечь выкидыш и т.п.). Кроме того, А. организовывала групповые поездки по «святым местам», которые проходили без обеспечения полноценного питания, отдыха и сна [5].

Следует отметить, что насилие со стороны соответствующего объединения может осуществляться как в отношении самих членов объединений, так и в отношении любого другого человека.

Субъект преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 239 УК РФ, общий – физическое вменяемое лицо, достигшее шестнадцатилетнего возраста.

Субъективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 239 УК РФ, характеризуется прямым умыслом. Лицо осознает общественную опасность создания и руководства такой некоммерческой организации, и желает действовать соответствующим образом.

Конструктивным признаком состава преступления, предусмотренного ч. 2 ст. 239 УК РФ, является сопряженность деятельности некоммерческой организации с побуждением граждан к отказу от исполнения гражданских обязанностей или к совершению иных противоправных деяний. Представляется, что приведенные термины близки по своему содержанию и соотносятся как целое и часть.

По справедливому утверждению Р.Д. Шарапова, «побуждение граждан к отказу от исполнения гражданских обязанностей – это любые действия (уговоры, заверения, проповеди, советы, угрозы, физическое насилие и т.п.), направленные на возбуждение у другого лица желания не исполнять гражданские обязанности» [6, с. 423-424]. Таким образом, под побуждением граждан к отказу от исполнения гражданских обязанностей следует понимать действия, направленные на возбуждение у другого лица желания прекратить их исполнение.

Под гражданскими обязанностями применительно к ст. 239 УК РФ понимаются обязанности, предусмотренные Конституцией РФ и иными законами РФ. В качестве примера следует привести приговор Рудничного районного суда г. Кемерово от 11 апреля 2013 года, согласно которому Чарушников, Овчинников, Мурзабаев и Кондрашкин признаны виновными в совершении преступлений, предусмотренных ч. 2 ст. 239 УК РФ, п. «а», «в», «ж», «з» ч. 2 ст. 126 УК РФ, п. «г» ч. 2 ст. 161 УК РФ, при следующих обстоятельствах. Чарушников, обладая определенными лидерскими качествами, желая получать материальную выгоду на территории города Кемерово,

создал общественное объединение в форме благотворительной общественной организации «Преображение России», которая фактически осуществляла свою деятельность в нарушение законодательства РФ, в том числе в нарушение ч. 2 ст. 19 Конституции РФ, в которой закреплено, что государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина, в том числе независимо от отношения к религии и личных убеждений, принадлежности к общественным объединениям. Организация «Преображение России» имела четкую структуру, основанную на жесткой дисциплине и безусловном подчинении рядовых членов ее руководителям. Одним из условий нахождения реабилитанта в организации было указание на то, что поступившее в организацию лицо добровольно лично просит ограничить его в свободе сроком на две недели, что является нарушением Конституции РФ. У поступивших на реабилитацию лиц средства связи и документы, удостоверяющие личность, подлежали изъятию. Таким образом, реабилитантов лишали отдельных гражданских прав [7].

Научно-исследовательский интерес представляет содержание понятия «побуждение граждан к совершению иных противоправных деяний», к которому следует относить действия, направленные на возбуждение желания у другого лица совершить преступление либо иное правонарушение, за совершение которого отечественным законодательством предусмотрена юридическая ответственность.

Лицо, побуждающее граждан к совершению иных противоправных деяний, с точки зрения института соучастия, является подстрекателем. Учитывая положения Общей части УК РФ, в случае совершения подстрекаемым лицом преступления, виновное лицо подлежит ответственности как исполнитель преступления, предусмотренного ст. 239 УК РФ, а также как подстрекатель к совершению соответствующего преступления со ссылкой на ч. 4 ст. 33 УК РФ.

Таким образом, представляется, что основным непосредственным объектом состава преступления, предусмотренного ст. 239 УК РФ, следует признавать общественные отношения, складывающиеся в связи с обеспечением установленного законом порядка деятельности некоммерческих организаций.

Понятие «насилие над гражданами» охватывает как физическое, так и психическое насилие. В свою очередь, иное причинение вреда здоровью граждан, как правило, может быть связано, в частности, с лишением пищи и воды, отказом от соблюдения санитарно-гигиенических требований, принуждением к самоистязанию,

самоубийству и т.п.

Причинение легкого вреда здоровью и вреда здоровью средней тяжести охватывается составом преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 239 УК РФ, а причинение тяжкого вреда здоровью человека либо смерти требует дополнительной квалификации по совокупности преступлений, предусмотренных ч. 1 ст. 239 УК РФ и ст. 111, 105 УК РФ соответственно.

Под побуждением граждан к отказу от исполнения гражданских обязанностей следует понимать действия, направленные на возбуждение у другого лица желания прекратить их исполнение.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Дмитриев О.В., Фокин М.С. Сектанство: уголовно-правовые аспекты: учебное пособие. - Омск: Омский гос. ун-т, 2002 // <http://apologet.orthodox.ru/> (дата обращения: 04.09.2020).

2. Чемеринский К.В. Проблемы определения объекта организации объединения, посягающего на личность и права граждан // Вестник Северокавказского государственного технического университета. - 2008. - № 4 (17) // http://science.ncstu.ru/articles/vak/2008_04/law (дата обращения: 04.09.2020).

3. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: в 4 т. (постатейный) / отв. ред. В.М. Лебедев. Т. 3. - М., 2017 // <http://www.consultant.ru/> (дата обращения: 04.09.2020).

4. Уголовное право России. Части Общая и Особенная: учебник для бакалавров / отв. ред. А.И. Рарог. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Проспект, 2016. - С. 90.

5. Приговор Белорецкого межрайонного суда Республики Башкортостан от 27 июля 2017 г. // <https://sudact.ru/> (дата обращения: 04.09.2020).

6. Жук М.С. Система институтов Общей части уголовного права, раскрывающих категории преступления и уголовной ответственности // Российский криминологический взгляд. - 2016. - № 1. - С. 421-427.

7. Приговор Рудничного районного суда г. Кемерово от 11 апреля 2013 г. // <https://sudact.ru/>.

ТҮҮЙН

Мақала азаматтардың жеке басы мен құқықтарына қол сұғатын коммерциялық емес ұйымды құру үшін қылмыстық жауапкершілік мәселелерін құқықтық реттеу мәселесіне арналған (РФ ҚК-нің 239-бабы). Қылмыстық құқық теориясында қылмыстық құрамның жеке

объективті және субъективті белгілерінің мазмұны туралы консенсус жоқ. Азаматтардың жеке басы мен құқықтарына қол сұғатын коммерциялық емес ұйымды қылмыстың аралас құрамдарынан ажырату проблемалары ғылыми-зерттеу қызығушылығын тудырады, сонымен қатар аталған қылмыстарды саралаудың жекелеген мәселелері даулы болып қала береді. Жоғарыда айтылғандардың барлығы осы зерттеу тақырыбының өзектілігін көрсетеді. Автор алған тұжырымдар қылмыстық құқық саласындағы отандық ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапқан теориялық ережелерге, сондай-ақ коммерциялық емес ұйымдардың жұмыс істеу мәселелерін реттейтін отандық қылмыстық, әкімшілік және азаматтық заңдардың нормаларын талдауға негізделген.

РЕЗЮМЕ

Тема доклада посвящена проблеме правового регулирования вопросов уголовной ответственности за создание некоммерческой организации, посягающей на личность и права граждан (ст. 239 УК РФ). В теории уголовного права не сложилось единого мнения относительно содержания отдельных объективных и субъективных признаков состава преступления, предусмотренного ст. 239 УК РФ. Научно-исследовательский интерес представляют проблемы разграничения создания некоммерческой организации, посягающей на личность и права граждан, от смежных составов преступлений, кроме того, остаются дискуссионными отдельные вопросы квалификации указанных преступлений. Все вышесказанное свидетельствует об актуальности темы настоящего исследования. Полученные автором выводы основываются на теоретических положениях, нашедших свое отражение в трудах отечественных ученых в области уголовного права, а также на анализе норм отечественного уголовного, административного и гражданского законодательства, регулирующих вопросы функционирования некоммерческих организаций.

RESUME

The topic of the report is devoted to the problem of legal regulation of criminal liability for the creation of a non-profit organization that encroaches on the person and rights of citizens (article 239 of the criminal code of the Russian Federation). In the theory of criminal law, there is no consensus on the content of certain objective and subjective features of the crime under article 239 of the criminal code. The problems of distinguishing the creation of a non-profit organization that encroaches on the person and rights of citizens from related crimes are of scientific and research interest.

in addition, certain issues of qualification of these crimes remain debatable. All of the above indicates the relevance of the topic of this study. The author's conclusions are based on the theoretical provisions reflected in the works of Russian scientists in the field of criminal law, as well as on the analysis of the norms of domestic criminal, administrative and civil legislation regulating the functioning of non-profit organizations.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РОССИИ И КАЗАХСТАНА: ПРИНЦИПЫ, ФУНКЦИИ И ЗАДАЧИ

Барabanов Н.Б.,

старший преподаватель кафедры оперативно-розыскной деятельности
ОВД, полковник полиции

Матилян Р.О.,

курсант 2 курса факультета подготовки следователей,
рядовой полиции

Уральский юридический институт МВД России, г. Екатеринбург

Оперативно-розыскная деятельность является фундаментом правоохранительных органов большинства стран, это связано с тем, что преступность в современной цивилизации набирает большие обороты. На сегодняшний день мы рассмотрим характеристику оперативно-розыскной деятельности в России и в Казахстане. Тем не менее, стоит сказать, что ОРД в России несколько отличается от ОРД в Казахстане.

Оперативно-розыскная деятельность имеет множество понятий, однако, более точная формулировка дана в Федеральном законе от 12.08.1995 N 144-ФЗ (ред. от 02.08.2019) «Об оперативно-розыскной деятельности».

Тем самым ОРД на территории России имеет следующее значение. Оперативно-розыскная деятельность - вид деятельности, осуществляемой гласно и негласно оперативными подразделениями государственных органов, уполномоченных на то настоящим Федеральным законом (далее - органы, осуществляющие оперативно-розыскную деятельность), в пределах их полномочий посредством проведения оперативно-розыскных мероприятий в целях защиты жизни, здоровья, прав и свобод человека и гражданина, собственности, обеспечения безопасности общества и государства от преступных посягательств [1]. В Казахстане оперативно-розыскная деятельность

имеет собственные нормативно-правовые акты: уголовно-процессуальное законодательство, немаловажное значение имеют и нормативные постановления Верховного Суда Казахстана.

Так, отличительной чертой между ОРД Казахстана и России является то, что в Казахстане оперативно розыскные мероприятия подразделяются на общие и специальные и составляют 26 видов ОРМ, в то время как в России их 15. Обратимся к общим оперативно - розыскным мероприятием в Казахстане, которые частично совпадают с Российскими ОРМ: наведение справок, опрос, получение образцов, проверочная закупка, отождествление личности, наблюдение.

Однако в Казахстане есть также специальные ОРМ, которые также совпадают с Российскими ОРМ: негласные аудио- и (или) видеоконтроль лица или места, получение компьютерной информации, контроль почтовых отправлений, телеграфных и иных сообщений.

Важным составляющим оперативно розыскных мероприятий в демократической стране является условия проведение данных ОРМ, так, например, в ч.1 ст.12 в законе об ОРД в РК говорится, что вне зависимости от пола, расы, религии, возраста любой человек приравнён к общим законам и тем самым по отношению к нему могут быть проведены оперативно-розыскные мероприятия [2]. Согласно ч. 6 ст. 12 условия проведение оперативно розыскных мероприятий в РК включают в себя также государственную безопасность: внешняя разведка, государственная граница и иные охраняемые государством тайны. Обращаясь к ч.7 ст.12 Закона об ОРД в РК любой человек имеет права на защиту с государственной стороны, тем самым, люди, чья жизнь находится под угрозой, имеют права обратиться в государственные органы защиты РК. Таким образом, с их согласия разрешается прослушивания и запись разговоров, переговоров производящихся по их телефонам [2]. Использование результатов ОРД в Казахстане регулируется как Законом РК об ОРД, так и Уголовно-процессуальным кодексом Республики Казахстан [3].

Условия проведение ОРМ в республике Казахстан частично совпадает с условиями проведения ОРМ в России. Так же, как и в Казахстане, законодательство России придерживается условий того, что в независимости от национальности, рода, вероисповедания – проведение ОРМ по отношению к лицам, нарушившим закон должен быть независимым. Однако условия проведение ОРМ в России включает в себя важные составляющие, такие как: ряд мероприятий, например, проверочная закупка, оперативное внедрение и др. проводятся с целью решения задач оперативно розыскной деятельности по выявлению, прежде всего преступлений,

расследование которых осуществляется в форме предварительного следствия [4, с. 127].

Проведение оперативно-розыскной деятельности направлено, прежде всего, на решение задач, которые необходимо для защиты жизни и здоровья человека и гражданина, а также самой государственной безопасности.

Российское законодательство об ОРД включает в себя следующие виды задач: выявление, предупреждение, пресечение и раскрытие преступлений, а также выявление и установление лиц, их подготавливающих, совершающих или совершивших;

добывание информации о событиях или действиях (бездействии), создающих угрозу государственной, военной, экономической, информационной или экологической безопасности Российской Федерации и т.д.

Задачи ОРД, поставленные перед РК, отличаются, но не во многом, так, приведем несколько примеров:

1) защита жизни, здоровья, прав, свобод, законных интересов человека и гражданина, собственности от противоправных посягательств

2) содействие в обеспечении безопасности общества, государства и укреплении его экономического потенциала и обороноспособности

3) обеспечение безопасности Президента Республики Казахстан и других охраняемых лиц [2].

Вышеприведенные примеры показывают нам, что любая задача ОРД – защита интересов всего государственного строя любой страны, вне зависимости от проводимой политики формы государственного устройства.

«Понять и бороться за принципы куда легче, чем жить в соответствии с ними» - Закон Мерфи.

Задачи ОРД тесно связаны с принципами, которые нарушать категорически запрещено, так, основа любого проведенного ОРМ – конституция, и принципы в ОРД, как в России, так и в Казахстане – это уважение прав и свобод человека и гражданина, законности, а также конспирации. Большинство принципов в любом государстве равны, среди них не может быть построено иерархической системы, не может быть разделение на главные и второстепенные. Каждый принцип ОРД относится к каждому субъекту, который проводит ОРМ, так как любой из приведенных принципов равноправен перед законом и государством [5, с. 40].

Из истории известно множество фактов, когда проводились

негласные сборы разведывательных данных, впервые разведка появилась в Российской Империи в 1812 году, с тех пор она никогда не останавливает свое развитие. Однако мало иметь разведку, нужен орган, который бы активно контролировал принципы той самой разведки, в нашем случае это ОРД. Важность любого проведения ОРД является его контролируемый орган, так, как и в Казахстане и в России – это прокурор. Надзор за соблюдением законности при выполнении ОРД осуществляют Генеральный прокурор Республики Казахстан и подчиненные ему прокуроры. Прокуроры, совершающие надзор за ОРД в РК, имеют более широкие полномочия, чем прокуроры в Российской Федерации.

Оперативно-розыскная деятельность, составляющая часть правоохранительных органов, без существования ОРД государственная безопасность во много раз ослабится, чего категорически нельзя допускать. Государство без внутренней системы защиты – цель для внешних врагов, однако, стоит признать, что недруги есть и внутри. Избавиться от внутренних и внешних угроз – невозможно, но возможно минимизировать их деятельность органами безопасности страны. Уменьшить риск «провалов» в защите возможно только в том случае, когда повержены враги внутри, здесь стоит вспомнить одну из немногих мудростей «Когда нет врага внутри, внешние враги не могут вас ранить».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об оперативно-розыскной деятельности: Федеральный закон от 12.08.1995 N 144-ФЗ (ред. от 02.08.2019) // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7519/2aa4e34ca71a259391d2b346d591ab588c7d7863/ (дата обращения: 10.09.2020).
2. Об оперативно-розыскной деятельности: Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1003158&doc_id2=1003158#pos=4;-80&pos2=265;-60 (дата обращения: 12.09.2020).
3. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в России и в Казахстане: сходства и различия // Elibrary file: ///C:/Users/79126/Desktop/elibrary_12932808_71038339.pdf (дата обращения: 12.09.2020).
4. Агутин А.В., Карпов А.Г., Морфицин П.Г. Оперативно-розыскная деятельность. - 4 изд. - М.: ЮРАЙТ, 2018. - 306 с.
5. Лапин Е.С. Оперативно-розыскная деятельность. Правовые и теоретические основы. - 5 изд. - М.: ЮРАЙТ, 2020. - 375 с.

ТҮЙІН

Мақалада Ресей мен Қазақстанның жедел-іздістіру қызметінің жұмыс қағидаттары, мәні, мақсаты мен міндеттері қарастырылады, оның құқықтық және теориялық аспектілері талданады.

РЕЗЮМЕ

В статье в сравнении рассматриваются принципы работы, сущность, назначение и задачи оперативно-розыскной деятельности России и Казахстана, анализируются ее правовые и теоретические аспекты.

RESUME

The article deals with the principles of operation, the essence, purpose and tasks of operational search activities in Russia and Kazakhstan, analyzes its legal and theoretical aspects.

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ІЗДІСТІРУ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ТҮЛҒАНЫ СӘЙКЕСТЕНДІРУДІҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Беркишев Е.О.,

жедел-іздістіру кафедрасының аға оқытушысы, құқық магистрі,
полиция подполковнигі

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстанда 2016 жылдың желтоқсан айының соңында «Дактилоскопиялық және геномдық тіркеу туралы» Заң қабылданды. Оны іске асыру қымбат және техникалық жағынан күрделі болғандықтан, оны қолданысқа енгізу барлық қажетті дайындық шараларынан кейін 2021 жылға жоспарланған. 2021 жылдан бастап қазақстандықтар дактилоскопиялық биометриялық деректері бар жаңа құжаттарды ала бастайды. Дактилоскопиялық және геномдық тіркеуден өткен әрбір адамға жазатайым оқиғалар, табиғи апаттар, авиациялық және теміржол апаттары кезінде жеке басын анықтауға кепілдік беріледі. Бұл есте сақтау қабылетінен айырылған адамдар үшін ерекше маңызды. Қазіргі уақытта қылмыстық немесе әкімшілік процеске тартылған адамдарды (күдіктілерді, айыпталушыларды, сотталғандарды, әкімшілік қамауға алынғандарды) есепке алу жүзеге асырылуда [1].

Шетелдік тәжірибені зерттеу көрсеткендей, көптеген елдерде

мұндай тәжірибе бұрыннан бар. Мәселен, британдық жеке басын сәйкестендіру жүйесі сәйкестендірудің үш түрі бар технологияға негізделген. Кез келген азаматты ұстаған кезде оны полиция бөлімшесіне жеткізбей-ақ іздерді сканерлеу құрылғысы арқылы дереу анықтауға болады. Алайда, жаңа жүйелер кейбір проблемалар тудыруы мүмкін. Биометрия құралдарын пайдалану адамдарды сәйкестендірудің 100 пайыздық дәлдігін қамтамасыз етпейді. Он мың адамның ішінде бір адамда оны тану үшін пайдалануға болатын нұрлы қабықша болмайды, ал дене күшімен жұмыс істейтін жұмысшылардың саусақтары тану үшін қажетті айқын іздерді алуға болмайтындай қажалып қалған болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда бірнеше сәйкестендіру параметрлерінің кешенді үйлесімі ең оңтайлы болып табылады. Ең негізгілерінің бірі – бейнебақылау жазбалары бойынша сәйкестендіру. Бұл әдіс, әсіресе террористік қауіп-қатерлерге байланысты әлемдегі соңғы оқиғалар аясында өзінің тиімділігін көрсетті [2].

Бельгия тарихындағы ең ірі террористік шабуылдардың бірі 2016 жылғы 22 наурызда Брюссельде орын алғаны белгілі. Брюссель халықаралық әуежайындағы екі жарылыс және Мальбек станциясындағы метро вагонындағы жарылыс салдарынан 31 адам қайтыс болды, 250-ден астам адам жарақат алды. Полиция әуежайдағы бейнебақылау камераларының жазбалары бойынша болжамды жанкештілерді сәйкестендіре алғанын хабарлады [3].

АҚШ-та камералар адамдарды казинода, әуежайлар мен станцияларда бұрыннан сканерлейді. Алынған сандық фотосуреттер қылмыскерлердің деректер базасымен салыстырылады және белгілі бір уақыт қауіпсіздік қызметтерінде сақталады. Құқық қорғаушылар сканерлеуге қарсы болды. Алайда, 11 қыркүйектегі террористік актілерден кейін Америка жұртшылығы жалпы бейнетүсірілімге барынша шыдамдылықпен қарай бастады [4].

Қытай үкіметі қаладағы қауіпсіздікті күшейту үшін Пекиннің барлық қоғамдық орындарын бейнебақылау камераларымен жабдықтауға шешім қабылдады. Қытай астанасында 263 мың камера орнатылған және жұмыстар аяқталған жоқ. Сонымен қатар, 250 метр қашықтықта орналасқан заттарды түсіруге қабілетті бейнекамералармен жабдықталған арнайы автомобильдердің көмегімен Пекин тұрғындарын көшеде түкірмеуге үйретуге тырысады. «Қылмыс» орнында ұсталған қытайлықтарды көліктің салонына апарып, жазбаны көрсетеді, содан кейін айыппұл салады [4].

Сонымен қатар, бейнебақылау жүйелерін осындай пайдаланудағы негізгі мәселелердің бірі олардың іздестіріліп жатқан

кылмыскерлер немесе хабар-ошарсыз кеткен адамдар туралы ақпаратты қамтитын полиция дерекқорымен ұштасуы болып табылады. Тек осы жағдайда мұндай жүйелер жоғары тиімділікке ие бола алады.

Сонымен бірге, дәл осы аспект бейнебақылау жүйелерін енгізу кезінде жиі ескеріле бермейді. Мәселен, мысалы, Мәскеу бейнекамераларға толы, бірақ олар көбінесе өздерінің негізгі функцияларын орындамайды. Бұған көптеген себептер бар. Басты мәселе камераның өзінде жатыр. Бастапқыда нашар ажыратымдылықтағы камералар сатып алынды. Мүмкін, үнемдеу туралы шешім қабылданған шығар немесе Ресейде бұдан жақсы камералар болмаған шығар. Міне, сол «соқыр» аппараттар әлі күнге дейін жұмыс істейді. Камера ұрланған немесе сынған жағдайда ғана олар ауыстырылады. Мамандардың айтуынша, кіреберістер мен көшелерде орнатылған камералардың бейнесі бойынша іздеуде жүрген адамды табу мүмкін емес. Ол үшін мүлдем басқа қымбатырақ камералар қажет [4].

Бұған қоса, камералардың қылмыскерлерді ұстауға көмектеспеуінің тағы бір себебі - құқық қорғау органдарының түсіріліммен жұмыс істегісі келмеуі: қылмыстарды жазу оларға жұмыс қосып қана қоймай, қосымша жауапкершілік жүктейді. «Камералармен жұмыс өте ауыр», – деді полиция генерал-майоры, Мәскеу метросындағы ПБ бастығы Николай Иванов. - Бір камерадан ақпаратты көру үшін 15 сағатқа дейін уақыт кетеді. Ал кейбір станцияларда 36 камера орнатылған» [4].

Бақылауды тәулік бойы мониторларда отыратын операторлар жүзеге асырады. Олар полициядан қылмыстар туралы мәліметтер алады, содан кейін камералармен салыстырып тексеріледі – егер оқиға олардың көру аймағында болса, онда жазба сақталады. Әрбір оқиға автоматты түрде электрондық карточкаға енгізіледі. Қалалық мониторингтік орталық алдыңғы қатарлы техниканы қойып, оны үнемі жаңартып отыруға тырысқанымен, тергеушілер камералардағы жазбалардың 90 пайызы сапасыз деп шағымданады [5].

Сондықтан, қазір іздеудегі адамдарды танудың сенімді элементтері бар бейнебақылау жүйесін қайта жабдықтау жұмыстары жүргізілуде. Мәселен, Санкт-Петербургте Ладога станциясында адамның бет-әлпетін нақты тану функциясы бар қаладағы бірнеше «КАРС» бейнебақылау жүйесінің бірі жұмыс істейді. Оны Ресей ФҚК іздеудегі террористер мен қылмыскерлерді табу үшін жасаған. «Ақылды» бағдарлама берілген параметрлер бойынша көп адамның ішінен керек адамның бетін тауып алады [5].

Қазақстанға келетін болсақ, әзірге мұндай мәселе тіпті қойылмайды. Іздестіру жұмыстарымен айналысатын криминалдық полицияның жедел қызметкерлерінің сауалнамалары барысында белгілі болғандай, қазіргі уақытта елді мекендердегі бейнебақылаудың кешенді жүйелері ең алдымен қоғамдық тәртіптің жай-күйін бақылауға арналған. Бұл жүйелер бастапқыда іздестіріліп жатқан адамдар бойынша құқық қорғау органдарының деректер базасымен түйісу мүмкіндігіне бейімделмейді, дегенмен бұл әдістің перспективалары барлық үміттерден асып түсуі мүмкін. Егер бейнебақылау жүйелерін кезең-кезеңімен іздестіріліп жатқан адамдардың деректер базасымен түйіндесудің арнайы бағдарламалық элементтерімен жабдықтайтын болса және оларды адамдар көп баратын орындарда (вокзалдар, әуежайлар, сауда орталықтары және т.б.) орнататын болса, онда қысқа мерзімде олардың көпшілігінің орналасқан жерін анықтап, ұстауға болады. Бұл хабар-ошарсыз кеткен адамдарға қатысты да осындай мүмкіндіктер береді.

Концептуалды түрде ұсынылған интеллектуалды бейнебақылау жүйесінің жұмыс істеуі үшін келесі элементтер қажет:

1. Белгілі бір уақыт аралығында ақпаратты беру және сақтау мүмкіндігі бар жоғары ажыратымдылықтағы камералар.

2. Құқық қорғау органдарының деректер базасынан бейне фотосуреттері бар камералардан нақты уақыттағы суретті салыстыратын арнайы компьютерлік бағдарлама.

3. Екі бағытта да қорғалған деректер арналары.

Бұл тәсілдің басты артықшылығы - бұл жүйеге көптеген қызметкерлер мен операторлар қажет емес. Бағдарламаның өзі сәйкестендіру белгілерінің сәйкес келгені туралы белгі беріп, бұл туралы автоматты түрде тиісті аумақтық полиция бөлімшесіне хабарлайды.

Кейіннен жүйеге тұрғын аудандар мен үйлерде орнатылған барлық камераларды қосуға болады. Сонда қамту едәуір кеңейтіледі және бұл іздестіру жұмысын түбегейлі басқа деңгейге шығарады.

Бұл ретте жаңа жүйенің «өзегі» 3D-танудың заманауи технологиялары болады.

Заманауи 3D құрылғылары адамдардың өздері бір-бірін танитыны сияқты, жеке тұлғаны көзбен оңай және тез тани алады. Тану процесі бір сәтке созылады; бұл үшін құрылғыны қарап шығу жеткілікті, ал жүйе бұрын дерекқорда тіркелген ондаған мың адамдар арасында адамның жеке басын дәл анықтайды. Кез-келген адам сияқты, құрылғы үш өлшемді көру жүйесімен жабдықталған, ол бірегей үш өлшемді бет пішінін «есте сақтайды». Бірақ адамнан

айырмашылығы, құрылғы геометрияның нюанстарын миллиметрге дейінгі дәлдікпен ажыратады, бұл тіпті егіздерді де ажыратуға мүмкіндік береді. Басқа биометриктерден айырмашылығы, үш өлшемді бет пішіні жасына және бойына қарамастан тану құрылғысының алдында физикалық байланыс немесе дәл орналасуды қажет етпейді. [6].

Мәселен, мысалы, ресейлік VOCORD FaceControl 3D жүйесінде тану әр түрлі бұрыштардағы стерео камералардың синхронды суреттеріне, 3D бет моделін құруға және 3D моделін 3D моделімен немесе қарапайым фотосуретпен салыстыруға негізделген. Бұл технология бет-әлпеттің 2D бейнесіне сәйкес дәстүрлі биометриялық сәйкестендіру жүйелерінің негізгі мәселелерін шешеді: бастың бұрылуына, мимикасына, макияжына және бақыланбайтын жарық жағдайларына сезімталдық. Бұл жүйе:

- бейнематериалда адамдардың бет-әлпетін ерекшелейді және олардың 3D моделін жасайды;
- құрылған 3D модельдерін анықтамалық модельдермен немесе қарапайым фотосуреттермен салыстыру арқылы беттерді таниды;
- операторға сәйкестік туралы ескертеді;
- мұрағатта бөлініп қаралған адамдардың барлық фотосуреттері мен 3D үлгілерін сақтайды;
- сақталған тұлғалар базасы бойынша мұрағатта іздеу жүргізуге мүмкіндік береді;
- нақты уақыттағы камералардан суреттерді көруге және оларды желі арқылы таратуға мүмкіндік береді [7].

Бақылау аймағында биометриялық үлгіні тану жүйелері үшін арнайы әзірленген vocord NetCam4 синхрондалған стерео камераларының 2 жұбы орнатылады. Бақылау аймағында адам пайда болған кезде, жүйе әр түрлі бұрыштардан синхронды суреттер шығарады. Осы суреттердің негізінде оның пішіні мен құрылымын көрсететін 3D бет моделі жасалады. Модель бойынша салыстыру және тану жүретін тұрақты биометриялық белгілер ерекшеленеді. Бет-әлпеттің 3D моделі өте жоғары дәлдікпен қалпына келтіріледі (биометриялық нүктелер арасындағы қашықтық 0,5 мм-ге дейін), тіпті ұсақ текстуралық беттер, соның ішінде шаштар да қалпына келтіріледі. Жүйе бет – әлпетті жылдам таниды, нақты уақыт режимінде адамға кідірудің немесе оның алдында тоқтаудың қажеті жоқ. Жүйе бет-әлпеттің 3D-модельдерін эталондық модельдермен немесе суреттермен салыстырады, сәйкестіктерді іздейді және сәйкестік табылған жағдайда операторға хабарлайды. VOCORD FaceControl 3D салыстыруы мүмкін:

- 3D модельдері 3D модельдермен;
- 3D модельдері әдеттегі (2D) суреттермен [7].

Осылайша, заманауи ақпараттық технологиялар іздестіру жұмысын жақсарту үшін кең мүмкіндіктер береді. Қазіргі қиын экономикалық жағдайда оларды енгізуге қаражат жұмсамау керек сияқты көрінуі мүмкін. Сонымен бірге, біз алдыңғы қатарлы технологияларды пайдаланудың пайдасы, ең алдымен, қылмыстарды жылдам ашудан және кінәлі адамдарды іздестіруден болатын экономикалық тиімділік бойынша шығындардан әлдеқайда асып түсетініне сенімдіміз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Назарбаев подписал закон об обязательной дактилоскопии граждан // https://vlast.kz/novosti/21103-nazarbaev-podpisal-zakon-ob-obazatelnoj-daktiloskopii-grazdan.html?utm_campaign=7258226&utm_medium=banner&utm_content=24508522&utm_source=news.mail.ru
2. Куршев М.А. Проект введения биометрических идентификационных карт в Великобритании // Уголовное право. - № 5. – С. 125-126.
3. Полиция назвала имена террористов из Брюсселя // <http://mgorod.kz/nitem/policiya-nazvala-imena-terroristov-iz-bryusselya/>
4. Широко закрытые глаза // <http://www.newizv.ru/accidents/2007-02-08/62919-shiroko-zakrytye-glaza.html>
5. Видеокамеры изменили стиль петербургских преступников // <http://spb.mk.ru/articles/2014/04/24/1019816-videokameryi-izmenili-stil-peterburgskih-prestupnikov.html>
6. <http://www.hitsec.ru/biometrics/artec/#Жүйені сипаттау>
7. Системы видеонаблюдения // <http://www.vocord.ru/catalog/products/sistemy-video-nablyudeniya/vocord-facecontrol-3d/>

ТҮЙІН

Мақала адамның жеке басын сәйкестендіру саласындағы жаңа технологияларды іздестіру жұмысында пайдалану мәселелерін қарастырады. Кейбір шет елдердің тәжірибесін зерттеу және талдау негізінде, қылмысты анықтау немесе террористік актілерді анықтау үшін қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды Қазақстан полициясының қызметіне енгізу қызметін жүзеге асыру бойынша ұсыныстар жасап, хабар-ошарсыз кеткен адамдарды іздеу үшін қолданудың өзекті мәселелеріне арналған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы использования в розыскной работе новейших технологий в области идентификации личности человека. На основе изучения и анализа опыта ряда зарубежных стран, вносятся рекомендации о внедрении в деятельность казахстанской полиции современных информационных технологий идентификации личности как для целей раскрытия преступлений или террористических актов, так и для розыска без вести пропавших лиц.

RESUME

This article deals with the use in the investigation of new technologies in the field of identification of a person's identity. Based on the study and analysis of the experience of some foreign countries, made recommendations on the implementation of the activities of the Kazakh police identification of modern information technologies for the purposes of crime detection or terrorist acts, and to search for missing persons.

ПАРА АЛУ: САРАЛАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ СҰРАҚТАРЫ

Биекенов Н.А.,

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының бастығы
заң ғылымдарының докторы, доцент, полиция полковнигі

Карақушев С.И.,

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы бастығының
орынбасары, заң ғылымдарының кандидаты, полиция полковнигі

Амангельдиев Д.А.,

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы қылмыстық
құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру кафедрасының бастығы,
(PhD) философия докторы, полиция подполковнигі

Мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігі, бірінші кезекте, негізгі буыны сот төрелігінің мінсіз жүйесі болып табылатын құқықтың үстемдігін қамтамасыз ету жүйесіне байланысты.

Құқық қорғау жүйесінің жұмысындағы басымдықтар жасалған қылмыстарды анықтаудан олардың профилактикасы мен алдын алуға ауысуы тиіс – деп Елбасының 2014 жылғы 26 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» № 986 Жарлығында айтылған [1].

Парақорлық тергеу жөнінен ашылуы қиын қылмыстардың

бірінен саналады. Өйткені мұндай қылмыс, біріншіден, куәгерлер болмаған жағдайда жасалады. Екіншіден, барлық қылмысқа қатысушы тұлғалар (пара беруші, пара алушы және делдал) қылмыстың жасалуына және қылмыстық іздерді жасыруға барлық шараларды қолдануына мүдделі болады. Үшіншіден, олар дұрыс айғақтар бермей, істеген қылмысты мойына алмаудың қамын істеп, тергеу амалдарын жүргізу барысында өзара кепіл шеңберін құрып үлгереді [2].

Парақорлықты саралау саласындағы мәселелерге кеңестік, ресейлік және қазақстандық ғалымдардың көптеген монографиялары мен ғылыми мақалалары арналған, оларға: Б.В. Волженкина, И.А. Гельфанд, А.И. Долговой, Б.Д. Завидов, М.П. Клейменов, Ю.А. Ляпунов, В.Е. Мельникова, А.Я. Светлов, П.С. Яни, А. Ағыбаев, Е.О. Алауханов, С.З. Абдрахманов, С.М. Злотников, Е.В. Курбатов, С.М. Рахметов, М.Т. Шаймерденов және басқа да авторларды жатқызуға болады.

Алайда, ғалымдардың парақорлықты саралау мәселелерін толық және жан-жақты зерттегеніне қарамастан, «субъект ұғымы, парақорлыққа қатысу, делдалдық, оларды жасағаны үшін жаза тағайындау» сияқты жеке даулы мәселелер бар екенін атап өткен жөн [3].

Біз мақаламызда, «келісілген параның ішінара бөлігі алынып, ал қалған жағдайда пара алушының еркіне белгісіз мән-жайлар бойынша алынбаған жағдайда, пара алудың саралау сұрақтарына түсінік беру туралы бағытында да сұрақтар туындауына байланысты» бірқатар шешімдерді ұсынуға тырыстық [4].

Қылмыстарды саралау белгілі бір принциптер негізінде жүзеге асырылады. Олар қылмыстық құқықтың жалпы принциптерінен туындайды: заңдылық, азаматтардың заң алдындағы теңдігі, кінә, әділеттілік, гуманизм, жауапкершіліктің сөзсіздігі, қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларын үнемдеу, жеке жауапкершілік және т.б.

Ғалымдардың көбі келесі саралау принциптерін ажыратады:

- жауапкершілікті жеңілдететін нормалардың басымшылығы;
- қосалқы кінә тағуға жол бермеу;
- субъективті айып тағу;
- саралаудың толықтылығы;
- саралаудың дәл болуы;
- саралаудың нақты болуы [5].

Белгіленген мәселені шешудің негізгі нүктесі субъективті айып тағу принципі болып табылады. Соған сәйкес қылмыстық құқық бұзушылықтың саралануы, ең алдымен, оны жасаған адамның осы

әрекеттің мән-жайларын түсінуі негізінде анықталады.

Бұл принцип екі ереже арқылы жүзеге асырылады.

Біріншісі - субъективті белгілер объективті белгілердің жоқтығын толтырады (толтыру ережесі). Оның мәні қылмыстық кодекстің бабында көзделген кейбір объективті белгілері жоқ қылмыстық құқық бұзушылықты осы бап (баптың бөлігі, тармағы) бойынша саралау бұл адам осы белгілердің бар екенін ұғынған кезде ғана мүмкін болады.

Субъективті айып тағу принципін жүзеге асыратын толықтыру ережесі тек аяқталмаған қылмыстарды саралауда ғана ескерілмейді - кейде ол қылмысты аяқталған деп саралауға негіз болады, осылайша қылмыстық-құқықтық саясаттың «көп функциялы» құралы ретінде әрекет етеді.

Тарихи тұрғыдан алғанда, бұл тәжірибе XIV-XVII ғасырларда Англия соттарымен байланысты, оны аяқталмаған қылмыстарды саралауда қолданды. *Voluntas reputabitur pro facto* принципі (әрекеттің орнына ерік қабылданады) аяқталмаған қол сұғушылықта жүзеге асырылған қылмыстық ерікті аяқталған қылмысқа теңестіруге және қылмыс жасағаны үшін аяқталған қылмыс ретінде қарастырылған жазаны тағайындауға мүмкіндік берді.

Мысал ретінде сұрауда келтірілген (Қазақстан Республикасы Жоғары Сотының Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясына 2020 жылғы 12 қазанда шығыс № 6001-20-1-1-5/120 жолдаған хатынан) Ресей Жоғарғы Соты Пленумының талқыланған позициялардың бірін негіздейтін шешімі жалғыз емес. Мұндай мәселелерді шешуде Ресей Федерациясының Жоғарғы Соты сәйкес емес және қайшылықты, бұл Ресей ғалымдарының үлкен сынына әкеледі. Олардың басым көпшілігі адам өзіне байланысты емес себептер бойынша қылмыстық нәтижеге қол жеткізбеген кезде, іс-әрекеттің саралануы біркелкі жүргізілуі керек - қылмыстық-құқықтық ғылым әзірлеген ережелер бойынша, субъектінің ниеті бағытталған қылмысқа оқталу жасағаны үшін жауапкершілік қарастырылған.

Екінші ереже - сіңіру, ол бірыңғай жалғасатын қылмыстардың саралануына негізделген. Сыртқы жағынан, біртұтас жалғасатын қылмыс жасаған адамның мінез-құлқы оның бірнеше біртектес қылмыс жасағанын көрсетеді, бірақ бұл адам тек бір қылмыс үшін жауап береді. Мысал ретінде ірі мөлшерде параны бөліп алу, бұл әрекеттер жалғасқан бір қылмыстың эпизодтары болған кезде, тиісінше, бұл әрекет ірі мөлшерде пара алу ретінде анықталады.

Субъективті айыптау принципінің қылмыстық ниеттер үшін

қылмыстық жауапкершілікке ешқандай қатысы жоқ, себебі ол әрекет жасауды болжайды, олардың белгілері Қылмыстық кодексте көзделген.

Талданып жатырған принцип кінә мен кінәлі жауапкершілік принциптеріне қайшы келмейді, бірақ оның өзіндік ерекшелігі бар. Бұл қылмыстық-құқықтық мінез-құлықты саралау процесінде объективті белгілер алдында басым рөл атқаратын субъективті белгілерді беруден тұрады.

Сондықтан, пара алуды саралау кезіндегі позиция, пара алушы мен пара берушінің параның үлкен сомасын алуға бағытталған ниетін толық көлемде қамтымайды, оларға белгісіз себептер бойынша соңына дейін жеткізілмесе де, ҚК-нің 52-бабының 3-бөлігіне қайшы келеді, онда жаза тағайындау кезінде қылмыстық құқық бұзушылықтың қоғамдық қауіптілігінің сипаты мен дәрежесі ескерілетіні көрсетіледі.

Тісініңше, ішінара алынған келісілген пара сомасын есепке алу позициясы, бірақ аяқталған қылмыс ретінде дұрыс емес.

Мәселен, белгілі бір мөлшерде пара алу фактісі субъектіге ҚК-нің 3-бабының 2, 3, 38-тармақтарына сәйкес келетін мөлшерде пара берілгеннен кейін ғана белгіленуі мүмкін. Қазақстан Республикасы ҚК-нің 366-бабында көзделген қылмысты жасауды осы норманың диспозициясында көрсетілген барлық міндетті белгілер болған жағдайда ғана жүктеуге болады. Бұл жағдайда пара мөлшері қылмыс құрамының конструктивті белгісі болып табылады.

Адамға келісілген, бірақ нақты алынбаған пара сомасы тағылған жағдайда, мұндай саралау тетігі істің нақты мән-жайларына қайшы келеді және объективті айып тағуға әкеп соғады.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы ҚК-нің 19-бабына сәйкес объективті айып тағуға тыйым салынады.

Осылайша, біз пара беруші мен пара алушының әрекеттерін саралау кезінде келесі ережелерді басшылыққа алу керек деп санаймыз:

1. Пара алу келісілген пара затын алған сәттен бастап аяқталды деп есептеледі. Бұл жағдайда барлық келісілген ақша сомасын алу қажет.

2. Ақша қаражатының келісілген сомасының бір бөлігін алған жағдайда, іс-әрекеттер пара беруге немесе алуға оқталу ретінде саралануға тиіс.

Сұрауда көрсетілген екінші ұстаным (Қазақстан Республикасы Жоғары Сотының Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясына 2020 жылғы 12 қазанда шығыс № 6001-20-1-1-5/120 жолдаған хатынан) ірі пара алғаны үшін, тіпті ол

ішінара орын алған жағдайда да, қылмыстық жауапкершілікті іске асыру тетігін қатаңдату және бір мезгілде оңайлату қажеттілігінен туындап отыр деп ойлаймыз. Оның құрлысына байланысты бұл үшін қаралатын қылмыс құрамының қорғалатын объектісіне кінәлі қол сұғушылықтың болуы негіз болып табылады.

Мемлекеттік саясаттың сыбайлас жемқорлыққа қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтары үшін жазаны қатаңдатуға бағытталған жалпы бағытын назарға ала отырып, ол осындай қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасауға оқталуы да қатысты болуы тиіс деп санаймыз.

Алайда, біздің ойымызша, бұл үшін қылмыстық құқық принциптері мен жүйелерін бұзбайтын ұтымды тәсілдер бар. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасы ҚК-нің 24 және 56-баптарына ауыр және аса ауыр сыбайлас жемқорлық қылмыстарына оқталғаны үшін жазаның арнайы жоғары мерзімдері мен мөлшерлерін белгілеу мақсатында өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы сөз болып отыр.

Осылайша, қылмыстың осы түрлері үшін жаза дәрежесін тиісті аяқталған қылмыстар үшін жазаның мерзімі мен мөлшеріне дейін көтеруге мүмкін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1400000986>

2. Серімов Е. Пара алу – арын сату (немесе паракорлық туралы бірер сөз) // QASYM.KZ, 2018 жылғы 20 ақпан // <http://qasym.kz/para-alu-aryn-satu-nemese-parakorlyk-turaly-birer-soz/>

3. Жапаров М. Некоторые вопросы квалификации взятничества по новому уголовному кодексу Республики Казахстан // Журнал «Казахская цивилизация» (Қайнар университеті). - Алматы, 2016 // <https://articlekz.com/article/20014>

4. Қазақстан Республикасы Жоғары Сотының Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясына 2020 жылғы 12 қазанда шығыс №6001-20-1-1-5/120 жолдаған хатынан.

5. Принципы квалификации общественно опасных деяний. Теория состава преступления // <https://isfic.info/pressos/polvov26.htm>

ТҮЙІН

Мақалада келісілген параның бір бөлігі алынып, ал қалғаны пара алушының еркіне байланысты емес мән-жайлар бойынша алынбаған жағдайда пара алуды саралаудың теориялық сұрақтары қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются теоретические вопросы квалификации получения взятки в случае, когда обусловленная взятка получена частично, а в остальной части не была получена по обстоятельствам, не зависящим от воли взяткополучателя.

RESUME

The article deals with the theoretical issues of differentiation of receiving a bribe in cases where a partial part of the agreed bribe is withdrawn, and in other cases, the will of the bribe recipient is withdrawn due to unknown circumstances.

ДОМАШНИЙ АРЕСТ: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИКЕ

Босак Е.Е.,

преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин,
подполковник внутренней службы

Абрамова Н.Г.,

доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин,
кандидат юридических наук, полковник внутренней службы

Осколков А.В.,

старший преподаватель факультета подготовки государственных и муниципальных служащих по кафедре уголовно-правовых дисциплин
Псковский филиал Академии ФСИН России

Домашний арест как мера пресечения, ограничивающая конституционные права человека, в том числе на свободу и личную неприкосновенность (ст. 22 Конституции РФ), на тайну переписки, телефонных переговоров, почтовых, телеграфных и иных сообщений (ст. 23 Конституции РФ), свободно передвигаться, выбирать место пребывания и жительства ст. 27 Конституции РФ), избирается по решению суда в отношении подозреваемого или обвиняемого при невозможности применения иной, более мягкой, меры пресечения.

Исследуемая мера уголовно-процессуального принуждения

состоит из трех элементов: во-первых, это обязанность лица быть изолированным от общества в жилом помещении, в котором он проживает в качестве собственника, нанимателя либо на иных законных основаниях (с учетом состояния здоровья подозреваемого или обвиняемого местом его содержания под домашним арестом может быть определено лечебное учреждение); во-вторых, это обязанность лица выполнять возложенные на него судом запреты; в-третьих, это осуществление за лицом контроля со стороны специально уполномоченных на это государственных органов (ч. 1 ст. 107 УПК РФ).

В целях недопущения нарушения конституционных прав подозреваемых (обвиняемых), в отношении которых избирается мера пресечения в виде домашнего ареста, некоторые аспекты его правовой регламентации необходимо уточнить. Рассмотрим проблемные вопросы, касающиеся избрания, применения и исполнения домашнего ареста.

Важным представляется вопрос о качестве (полноте и эффективности) осуществления территориальным органом ФСИН России контроля над поведением лиц, в отношении которых избрана мера пресечения в виде домашнего ареста. Бесспорно, домашний арест стал очевидной альтернативой заключению под стражу, подтвердив свое немаловажное значение при применении по уголовным делам о преступлениях различной степени тяжести. Так, согласно статистическим данным судебного департамента при Верховном Суде РФ судами в 2019 году было удовлетворено 3504 ходатайства об избрании домашнего ареста (из них 890 по уголовным делам об особо тяжких преступлениях, 1833 о тяжких преступлениях, 695 о преступлениях средней тяжести, 86 по уголовным делам о преступлениях небольшой тяжести) [3].

Исполнение исследуемой меры пресечения не лишено спорных аспектов. Проблемы обусловлены: неконкретностью предписаний закона; отсутствием возможности качественно обеспечить изоляцию обвиняемого (подозреваемого) от общества; сложностью процедуры избрания этой меры пресечения, не соответствующей незначительности ограничений прав и свобод лица; неоправданными льготами для обвиняемого (подозреваемого), связанными с тем, что домашний арест приравнен к заключению под стражу; отсутствием определенности в отношении способов контроля над обвиняемыми (подозреваемыми), находящимися под домашним арестом [5, с. 80].

Приказом Минюста России № 26, МВД России № 67, СК России № 13, ФСБ России № 105, ФСКН России № 56 утвержден порядок

осуществления контроля за нахождением подозреваемых или обвиняемых в месте исполнения меры пресечения в виде домашнего ареста и за соблюдением ими наложенных судом запретов и (или) ограничений. Названным приказом в качестве субъекта осуществления указанного контроля определен территориальный орган ФСИН России - уголовно-исполнительная инспекция (далее - УИИ). Сотрудники УИИ не реже двух раз в неделю проверяют нахождение лица, в отношении которого избрана мера пресечения в виде домашнего ареста, по месту исполнения данной меры пресечения в любое время суток (за исключением ночного времени).

При отсутствии у находящегося по решению суда под домашним арестом лица запрета и (или) ограничения на использование средств связи, дополнительная проверка его нахождения по месту жительства производится сотрудником УИИ посредством телефонной связи также не реже двух раз в неделю, с отражением результатов в месячной ведомости контроля.

В случае отсутствия судебного запрета на нахождение вне места жительства во время работы и (или) учебы, сотрудник УИИ не реже двух раз в месяц посещает место работы и (или) учебы лица, в отношении которого избрана мера пресечения в виде домашнего ареста, также с отражением результатов в месячной ведомости контроля [2].

Представляется, что на сегодняшний день такую систему контрольно-профилактических мероприятий нельзя признать эффективной.

Исполняя меру пресечения в виде домашнего ареста, подозреваемый (обвиняемый), в том числе в ночное время суток, не имеет препятствий для того, чтобы организовать и совершить преступление, а также скрыть его следы, оказать негативное воздействие на очевидцев и жертву. Двухразовое контрольное посещение лица по месту жительства или по месту работы (учебы) в течение одной недели не может гарантировать эффективность исполнения меры пресечения в виде домашнего ареста.

Следует указать и на пробелы организационно-управленческого характера. Так штатная численность сотрудников УИИ зачастую недостаточна для обеспечения более частых проверок-посещений контролируемых лиц. Использование средств связи при проверке нахождения подконтрольного лица по месту исполнения данной меры пресечения также сводится на нет, т.к. подозреваемый (обвиняемый) может воспользоваться технической возможностью телефонной сети и перенаправить входящий вызов с одного номера на другой. Нередки

случаи, когда подконтрольные лица регистрируют сим-карты на родственников и друзей, которых проверять контролирующий орган права не имеет [1, с. 48].

Возникают проблемы технического характера. нередки случаи умышленной порчи (уничтожения, нарушения целостности, иных действий, направленных на нарушение функционирования) технических средств, предназначенных для дистанционной идентификации и отслеживания местонахождения подозреваемого (обвиняемого) аудиовизуальных, электронных и иных технических средств контроля со стороны подконтрольных лиц (электронный браслет, стационарное контрольное устройство, мобильное контрольное устройство, ретранслятор, персональный трекер).

В случае выявления умышленной порчи технических средств контроля на досудебных стадиях, следователь (дознатель) вправе обратиться в суд с ходатайством об изменении домашнего ареста на другую более суровую меру пресечения. На судебных стадиях с таким ходатайством обратиться в суд вправе УИИ. Однако, удовлетворение такого ходатайства не входит в обязанности суда, а остается его правом.

Тем не менее, УИИ предъявляет к лицам, виновным в умышленной порче технических средств контроля, иск в гражданском порядке. Но, практика показывает, что иск, одобренный судом, подконтрольные лица не возмещают.

Вместе с тем по-прежнему в настоящее время не все УИИ имеют в распоряжении аудиовизуальные устройства, что также снижает качество контроля за подучетными лицами. Аудиовизуальные, электронные и иные технические средства контроля не позволяют в полной мере осуществлять функции контроля за соблюдением подозреваемыми (обвиняемыми) запретов и ограничений на отправку и получение почтово-телеграфных отправлений, использование средств связи и информационно-телекоммуникационной сети Интернет.

Положительным направлением видится то, что в настоящее время завершена подготовка стратегического планирования деятельности УИС до 2030 года, приоритет отдается «совершенствованию деятельности учреждений и органов УИС, укреплению материально-технической базы, улучшению условий содержания» [4]. Возможно, данное обстоятельство позволит решить проблемы технического оснащения УИИ в скором будущем.

Таким образом, вопросы правового регулирования избрания и применения меры пресечения в виде домашнего ареста, а также

эффективность деятельности сотрудников УИИ по контролю над исполнением исследуемой меры пресечения требуют дальнейшего совершенствования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Абрамова Н.Г., Джангирян М.Э. К вопросу о мере пресечения в виде домашнего ареста: современное состояние // *East European Scientific Journal*. № 6 (58). 2020. Part 1. P. 47-49.

2. Об утверждении Порядка осуществления контроля за нахождением подозреваемых или обвиняемых в месте исполнения меры пресечения в виде домашнего ареста и за соблюдением ими наложенных судом запретов и (или) ограничений : приказ Министерства юстиции РФ, МВД России, Следственного комитета РФ, ФСБ России и Федеральной службы РФ по контролю за оборотом наркотиков : [от 11 февр. 2016 № 26/67/13/105/56] // СПС Гарант (дата обращения 10.09.2020).

3. Официальный сайт судебного департамента при Верховном суде Российской Федерации // <http://cdep.ru/> (дата обращения 10.09.2020).

4. ФСИН подготовила стратегию развития на 10 лет // Тасс. 21 нояб. 2019 // <https://tass.ru/obschestvo/7170999> (дата обращения: 10.09.2020).

5. Челпанова Ю.О. Проблемы применения домашнего ареста // *Молодой ученый*. - 2018. - № 37. - С. 79-81 // <https://moluch.ru/archive/223/52644/> (дата обращения: 10.09.2020).

ТҮЙІН

Мақалада ұйқамақ түріндегі бұлтартпау шарасын тағайындау және орындау мәселелері, күдіктілерді (айыпталушыларды) бақылауды жүзеге асыруға байланысты ұйымдастырушылық және техникалық сипаттағы негізгі проблемалар қаралады, зерттелетін бұлтартпау шарасын қолдануды реттейтін нормативтік актілерді жетілдіру қажеттігі негізделеді.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы назначения и исполнения меры пресечения в виде домашнего ареста, основные проблемы организационного и технического характера, связанные с осуществлением контроля над подозреваемыми (обвиняемыми), обосновывается необходимость совершенствования нормативных актов, регулирующих применение исследуемой меры пресечения.

RESUME

The article deals with the issues of appointment and execution of a preventive measure in the form of house arrest, the main organizational and technical problems related to the control of suspects (accused), the need to improve the regulations governing the application of the studied preventive measure.

УЧАСТИЕ СПЕЦИАЛИСТА В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Буданова Л.Ю.,

старший преподаватель кафедры организации режима и оперативно-розыскной деятельности в УИС, кандидат юридических наук,
капитан внутренней службы

Псковский филиал Академии ФСИН России

Александрова О.П.,

доцент кафедры правоохранительной деятельности, уголовного права
и процесса, кандидат юридических наук, доцент
Псковский государственный университет, Россия

Изначально законодатель закрепил в Уголовно-процессуальном кодексе Российской Федерации (УПК РФ) [1] помимо эксперта еще и такого участника уголовного судопроизводства, как специалист, а через год после вступления в действие указанного Кодекса дополнил перечень источников доказательств, предусмотренный ст. 74 УПК РФ, заключением и показаниями специалиста [3].

Согласно ч. 1 ст. 58 УПК РФ специалист – это лицо, обладающее специальными знаниями, привлекаемое к участию в процессуальных действиях в порядке, установленном указанным Кодексом, для содействия в обнаружении, закреплении и изъятии предметов и документов, применении технических средств в исследовании материалов уголовного дела, для постановки вопросов эксперту, а также для разъяснения сторонам и суду вопросов, входящих в его профессиональную компетенцию, а данные им показания и заключение, по вопросам, поставленным сторонами, в соответствии с положениями ст. 74, ч. 3 и 4 ст. 80 УПК РФ допускаются в качестве доказательств.

Однако исследование правоприменительной практики не позволяет оценить использование стороной защиты помощи

специалиста как эффективное, так как в большинстве проанализированных решений суд давал критическую оценку доказательствам, собранным защитником с привлечением специалиста. Так, в 82 % случаях суд не признал за заключением специалиста, полученным по инициативе стороны защиты, статус доказательства, мотивируя свою позицию тем, что оно представляет собой лишь суждение по определенным вопросам, сделанное без проведения исследования (44 %) [6], получено непроцессуальным путем (25 %) [7], специалист в своем заключении дает оценку заключению эксперта (19 %) [8] и не предупреждается об уголовной ответственности за дачу заведомо ложного заключения (12 %) [9].

Причины сложившейся ситуации по поводу критической оценки судами заключений специалиста видятся в том, что в уголовно-процессуальном законодательстве не нашли четкого и последовательного закрепления ни сама процедура привлечения специалиста для участия в уголовном судопроизводстве, ни требования к процессуальной форме даваемого им заключения, ни возможность проведения данным участником процесса в пределах своей компетенции исследования для дачи соответствующего заключения. Позиция об отсутствии возможности у специалиста проведения исследования базируется, в том числе, и на положениях п. 20 Постановления Пленума Верховного Суда РФ от 21 декабря 2010 г. № 28 «О судебной экспертизе по уголовным делам» [4], согласно которым специалист не проводит исследование вещественных доказательств и не формулирует выводы, а лишь высказывает суждение по вопросам, поставленным перед ним сторонами. В случае необходимости проведения исследования должна быть произведена судебная экспертиза.

Однако в ряде норм УПК РФ указывается на возможность проведения специалистом исследования. Так, согласно ч. 1 ст. 144 УПК РФ при проверке сообщения о преступлении дознаватель, орган дознания, следователь, руководитель следственного органа вправе требовать производства исследований документов, предметов, трупов и привлекать к участию в этих действиях специалистов. В соответствии с п. 3 ч. 2 ст. 226.5 УПК РФ при производстве дознания в сокращенной форме дознаватель вправе не назначать судебную экспертизу по вопросам, ответы на которые содержатся в заключении специалиста по результатам исследования, проведенного в ходе проверки сообщения о преступлении, за исключением следующих случаев: необходимости установления по уголовному делу дополнительных, имеющих значение для уголовного дела фактических

обстоятельств; необходимости проверки выводов специалиста, достоверность которых поставлена под сомнение подозреваемым, его защитником, потерпевшим или его представителем; наличия предусмотренных ст. 196 УПК РФ оснований для обязательного назначения судебной экспертизы.

С учетом изложенного, а также этимологического значения слова «исследование», которое в словарях русского языка трактуется как научное изучение, осмотр для выяснения, изучения чего-нибудь [5; С. 228], находясь на позиции, что заключение специалиста не должно подменять заключение эксперта, нами поддерживается точка зрения процессуалистов, полагающих, что специалист вправе производить исследование, тем более, что прямого запрета на это в ч. 3 ст. 80 УПК РФ не содержится.

На основании ч. 2 ст. 58 УПК РФ вызов специалиста и порядок его участия в уголовном судопроизводстве определяются статьями 168 и 270 указанного Кодекса.

Согласно ст. 168 УПК РФ следователь вправе привлечь к участию в следственном действии специалиста в соответствии с требованиями ч. 5 ст. 164 УПК РФ, которая обязывает следователя при привлечении к участию в следственных действиях участников уголовного судопроизводства удостовериться в их личности, разъяснить им права, ответственность, порядок производства соответствующего следственного действия, а также в случае участия в производстве следственного действия потерпевшего, свидетеля, специалиста, эксперта или переводчика, то предупредить об ответственности, предусмотренной статьями 307 и 308 УК РФ. В обозначенных выше нормах речь идет только о привлечении специалиста к участию в производстве следственных действий, а порядок его привлечения для участия в иных процессуальных действиях, в том числе и дачи заключения, не регламентирован. Далее в ч. 2 ст. 168 УПК РФ законодатель возлагает на следователя обязанность перед началом опять же только следственного, а не процессуального действия, в котором участвует специалист, удостовериться в его компетентности, а также выяснить его отношение к подозреваемому, обвиняемому и потерпевшему и разъяснить специалисту его права и ответственность, предусмотренные ст. 58 УПК РФ. В ст. 270 УПК РФ ничего не говорится о необходимости председательствующего в судебном заседании удостовериться в компетентности специалиста. Подобное требование не предъявляется уголовно-процессуальным законодательством и к стороне защиты, которая также вправе привлекать специалиста к участию в уголовном

судопроизводстве. Однако в соответствии с положениями ст. 71 УПК РФ специалист подлежит отводу, если обнаружится его некомпетентность.

Сложившаяся ситуация по вопросу привлечения специалиста к участию в уголовном судопроизводстве усугубляется и отсутствием законодательно закрепленных понятия и системы следственных действий, а также тем, что обозначенный вопрос находится за рамками правового регулирования на стадии возбуждения уголовного дела при проверке сообщений о преступлениях с учетом размещения в УПК РФ статей 164 и 168 в разделе VIII «Предварительное расследование».

Кроме того, представляется целесообразным на законодательном уровне закрепить процессуальную форму заключения специалиста.

С учетом изложенного выше и в целях урегулирования процессуального порядка привлечения специалиста к участию в уголовном судопроизводстве на досудебных стадиях, базируясь на положениях ч. 4 ст. 21 УПК РФ о том, что требования, поручения и запросы прокурора, руководителя следственного органа, следователя, органа дознания и дознавателя, предъявленные в пределах их полномочий, установленных УПК РФ, обязательны для исполнения всеми учреждениями, предприятиями, организациями, должностными лицами и гражданами, предлагается изложить ст. 168 УПК РФ в следующей редакции.

«1. Следователь вправе привлечь к участию в процессуальном действии специалиста для содействия в обнаружении, закреплении и изъятии предметов и документов, применения технических средств, постановки вопросов эксперту, а также для дачи заключения и показаний по вопросам, входящим в его профессиональную компетенцию.

2. Перед началом процессуального действия, в котором участвует специалист, следователь удостоверяется в его компетентности, выясняет его отношение к подозреваемому, обвиняемому и потерпевшему, разъясняет специалисту его права и ответственность, предусмотренные статьей 58 настоящего Кодекса.

3. В случае необходимости привлечения лица в качестве специалиста к участию в процессуальном действии следователь выносит об этом соответствующее постановление, в котором указываются:

- 1) процессуальное действие для участия в котором привлекается лицо в качестве специалиста и основания его привлечения;
- 2) фамилия, имя, отчество лица, привлекаемого в качестве

специалиста, его образование и специальность, стаж работы по специальности, ученая степень и (или) ученое звание, место работы и занимаемая должность;

3) в случаях привлечения лица в качестве специалиста для дачи заключения или показаний – вопросы, для разъяснения которых оно привлекается и материалы, представляемые в его распоряжение;

4) сведения о разъяснении лицу, привлекаемому в качестве специалиста, прав, обязанностей и ответственности, предусмотренных статьей 58 настоящего Кодекса, что удостоверяется его подписью.

4. В заключении специалиста указываются:

1) дата и место составления заключения;

2) должностное лицо, по требованию которого представляется заключение;

3) сведения о специалисте: фамилия, имя, отчество, образование и специальность, стаж работы по специальности, ученая степень и (или) ученое звание, место работы и занимаемая должность;

4) вопросы, поставленные перед специалистом;

5) объекты исследований и материалы, представленные специалисту для дачи заключения;

6) содержание и результаты исследований с указанием примененных методик, если такие исследования производились;

7) ответы на поставленные вопросы и их обоснование.

5. Вознаграждение специалиста за участие в процессуальных действиях, за исключением случаев, когда такое участие входит в его служебные обязанности, признается процессуальными издержками и подлежит возмещению в соответствии со статьей 132 настоящего Кодекса».

С учетом сформулированной нормы представляется также целесообразным внести соответствующие изменения в ст. 144 УПК РФ, которую дополнить частью 1.3. в следующей редакции: «Специалист привлекается к участию в производстве процессуальных действий при проверке сообщения о преступлении в порядке, предусмотренном статьей 168 настоящего Кодекса», а также изложить п. 4 ч. 3 ст. 6 Федерального закона «Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации» от 31.05.2002 г. № 63-ФЗ [2] в следующей редакции: «привлекать на договорной основе специалистов для разъяснения вопросов, связанных с оказанием юридической помощи, при этом адвокат удостоверяется в компетентности привлекаемых специалистов, разъясняет им их права, обязанности и ответственность, предусмотренные статьей 58 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон от 18.12.2001 г. № 174-ФЗ // Собрание законодательства РФ. 2001. № 52 (ч. I). Ст. 4921.
2. Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации: Федеральный закон от 31.05.2002 г. № 63-ФЗ // Собрание законодательства РФ. 2002. № 23. Ст. 2102.
3. О внесении изменений и дополнений в Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон от 04.07.2003 г. № 92-ФЗ // Собрание законодательства РФ. 2003. № 27 (ч. 1), ст. 2706.
4. О судебной экспертизе по уголовным делам: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 21.12.2010 г. № 28 // Бюллетень Верховного Суда РФ. 2011. № 2.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М: Рус. яз., 1981. 816 с.
6. Приговор Железнодорожного районного суда г. Орла по делу № 1-140/2018 от 30.05.2019; Приговор Ленинского районного суда г. Владимира по делу № 1-288/2018 от 30.05.2019. // Официальный интернет-портал: Судебные и нормативные акты РФ (СудАкт) // <http://sudact.ru>.
7. Приговор Краснооктябрьского районного суда г. Волгограда № 1-32/2019 от 20.05.2019; Приговор Ачинского городского суда Красноярского края № 1-100/2019 от 15.04.2019. // Официальный интернет-портал: Судебные и нормативные акты РФ (СудАкт) // <http://sudact.ru>.
8. Приговор Железнодорожного районного суда г. Ульяновска по делу № 1-35/2019 от 10.04.2019; Приговор Первомайского районного суда г. Ижевска № 1-10/2019 от 21.05.2019. // Официальный интернет-портал: Судебные и нормативные акты РФ (СудАкт) // <http://sudact.ru>.
9. Приговор Яльчикского районного суда Чувашской Республики № 1-К-1/2019 от 12.02.2019; Приговор Сердобского городского суда Пензенской области № 1-109/2018 от 07.02.2019. // Официальный интернет-портал: Судебные и нормативные акты РФ (СудАкт) // <http://sudact.ru>.

ТҮҮЙН

Мақала арнайы білімі бар адамды маман ретінде қылмыстық сот ісін жүргізуге қатысу үшін тарту тәртібіне, оның құзыретін куәландыру қажеттілігіне, маманның қорытындысын қылмыстық істер бойынша дәлелдеуде пайдалануға қатысты жекелеген проблемалық

және пікірталас мәселелеріне арналған.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена отдельным проблемным и дискуссионным вопросам, касающимся порядка привлечения лица, обладающего специальными знаниями, для участия в уголовном судопроизводстве в качестве специалиста, необходимости удостоверения в его компетенции, использования в доказывании по уголовным делам заключения специалиста.

RESUME

The article is devoted to certain problematic and debatable issues concerning the procedure for attracting a person with special knowledge to participate in criminal proceedings as a specialist, the need to certify their competence, and the use of a specialist's opinion in proving criminal cases.

АУТРИЧ КАК МЕТОД ПРОФИЛАКТИКИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ НАРКОТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Витовская Е. С.,

преподаватель кафедры уголовного права, майор внутренней службы
ФКОУ ВО Кузбасский институт ФСИН России

Современное общество переживает сложный период, связанный с ростом наркотизации населения. По оценкам специалистов, в 2017 году в мире насчитывалось 271 млн. чел. употребляющих наркотики. При этом количество лиц, нуждающихся в наркологической помощи составляет 35 млн. чел. Ежегодно по причине немедицинского потребления наркотиков умирает 585 тыс. чел. [2]. Следует отметить и тот факт, что уровень профилактики и лечения наркомании во многих странах мира по-прежнему значительно ниже реальных потребностей.

Одним из самых отрицательных последствий наркотизации населения является массовое распространение девиантного поведения, в том числе криминального поведения. Так, по данным официальной статистики, ежегодно в Российской Федерации выявляется около 30 тыс. чел., совершивших преступление в состоянии наркотического опьянения [4, с. 63]. Большую часть в структуре преступлений, совершаемых наркозависимыми составляют преступления наркотической направленности. Обратим внимание на тот факт, что после резкого всплеска наркопреступности в конце 1990-х годов ее

количественные показатели снизились (в среднем ежегодно регистрируется около 200 тыс.), однако качественные характеристики ухудшаются. Анализ преступлений в сфере незаконного наркооборота показывает, что в совокупности с наркопреступлениями совершаются как корыстные, так и корыстно-насильственные преступления. Достаточно высок уровень совершения тяжких и особо тяжких преступлений в сфере незаконного наркооборота.

Последствия гуманизации уголовной и уголовно-исполнительной политики отражаются на количестве осужденных к лишению свободы, их число ежегодно сокращается. Более половины преступников, совершивших преступления наркотической направленности осуждаются условно. При этом значительная часть наркопреступников совершает преступления, связанные с приобретением наркотиков в целях личного потребления. Оставаясь в негативной социально отклоняющейся среде наркопотребителей, они не воспринимают карательного содержания уголовного наказания.

Главное в борьбе с наркопреступностью это осуществление системы взаимосвязанных научно обоснованных мероприятий воспитательного и принудительного характера с целью устранения причин преступности и создания условий, их исключающих. Знание причин и условий, способствующих совершению преступлений, закономерностей механизма индивидуального преступного поведения позволяет правильно определить систему мер и подходов к их предупреждению. Под предупреждением следует понимать деятельность, направленную на выявление и устранение (или нейтрализацию) отрицательных моментов, детерминирующих преступность, компенсацию, замену обстоятельствами, обуславливающими правомерное поведение.

Профилактику распространения наркомании и преступности, связанной с ней, необходимо осуществлять путем реализации системы мер, образующих два основных направления профессиональной деятельности – общую и индивидуальную профилактику. Главная цель профилактики преступлений – преодоление противоречий между личностью и обществом, между социальной группой личности и самого социума. Способы, при помощи которых разрешаются эти противоречия и устраняются детерминанты индивидуального девиантного поведения, и есть методы профилактики преступлений. Криминологическая литература достаточно широко освещает вопросы профилактики наркопреступности, характеризует методы профилактического воздействия.

Характеризуя в целом систему методов профилактики

преступлений наркотической направленности, криминологи описывают эффективность такого метода как аутрич. В переводе с английского языка означает «обращение вовне».

Аутрич-работа как подход профилактики наркомании и совершаемых на ее фоне преступлений начала внедряться в 1960-х годах в Европе, а широкое распространение получила в 1980-х годах. В это же время аутрич-деятельность появляется в официальных программах социальной работы (к примеру, проект «JukieBond»). При этом легальное определение «аутрич-работы» (outreachwork) отсутствует. Одни авторы определяют ее как общественную услугу, которая призвана соблюдать индивидуальные права и потребности клиентов [1]. Другие говорят о том, что аутрич-работа представляет собой общественно ориентированную деятельность, направленную на установление контакта с теми целевыми аудиториями, с которыми не проводится эффективной работы ни существующими службами, ни посредством традиционных каналов информирования об охране здоровья [3, с. 189]. Третьи отмечают, что содержание аутрич-работы заключается в предоставлении информации, консультаций и профилактических средств, закрытым социальным группам в местах, их скопления, где они собираются, живут и проводят время [6, с. 8].

Наиболее лаконичным является определение, разработанное Европейским центром по мониторингу наркотиков и наркозависимости. Аутрич-работа представляет собой деятельность, направленную на установление контакта с клиентами в привычных для них условиях – на улице, дома, в клубах или в других местах [5, с. 105]. Анализ определений «аутрич» позволил прийти к выводу о том, что это форма социальной работы, осуществляемой непосредственно в месте пребывания целевой группы. Подобная работа ориентирована на укрепление общественных ценностей, установление связей и доверительных отношений между работниками, клиентами, их друзьями и семьями. Аутрич не имеет стандартизированной формы деятельности.

Специалисты отмечают, что определение «аутрич-работы» в сфере оборота наркотиков должно включать следующие элементы: установление контактов с нарко потребителями, которые не охвачены другими службами; установление открытых и доверительных отношений с нарко потребителями; информирование нарко потребителей о безопасных половых отношениях и более безопасном потреблении наркотиков; предоставление помощи для выживания; направление клиентов в наркологические службы и службы, занимающиеся профилактикой ВИЧ; проведение

исследований наркосцены; предоставление отчетов властям. Данная рекомендация требует дополнительных научных и практических исследований, определение «аутрич» в широком понимании нам не встречалось.

Складывается впечатление, что аутрич-работа дублирует работу специальных ведомств, в том числе социальных и медицинских служб, правоохранительных органов. Такое мнение обусловлено заинтересованностью всего общества в успешной ликвидации наркопреступности и причин, ее порождающих, в создании предпосылок недопущения нарушений закона со стороны каждого представителя социума. Однако содержательная характеристика аутрич как метода профилактики преступлений имеет определенную специфику.

Во-первых, аутрич характеризуется целевой направленностью. Аутрич-работа направлена на развитие и укрепление антикриминогенных факторов, а также на нивелирование явлений и процессов, детерминирующих нарушения общественных норм. Целевая направленность аутрич-работников отражается в различных ориентациях. Выделяются четыре основных направления: клиент, оказание услуг, общество и политика.

К первому направлению относятся непосредственные контакты с наркопотребителями. Они реализуются посредством работы на улице, посещения домов наркопотребителей, консультирования наркопотребителей и членов их семьи, обмена шприцев, раздачи презервативов, представительства в суде, направления в медицинские и социальные службы, поддержки семьи, проведения образовательной и информационной работы.

Второе направление связано с оказанием услуг. Аутрич-работники посещают места нахождения нарко потребителей, контактируют с медицинскими службами, защищают интересы наркопотребителей в учреждениях лечения наркозависимости.

Третье направление характеризуется ориентированностью на общество. Общение со средой наркопотребителей позволяет внести свой вклад в развитие и укрепление социума. Аутрич-работники могут участвовать в совершенствовании деятельности социальных и медицинских услуг, поскольку хорошо осведомлены о нехватке услуг и о недостатках их предоставления.

К четвертому направлению следует относить ориентацию на политику, поскольку пребывая в среде наркопотребителей аутрич-работники наблюдают за тенденциями в сфере нелегального наркообращения. Они могут информировать ведомства о реальном

положении дел внутри малых групп, появлении новых наркотиков и моделей их потребления, о проблемах, нуждающихся в лечении от наркозависимости.

На основе данных направлений разработаны модели аутич-работы.

1. Сопровождающая модель (центры, реализующие социальные программы);

2. Передвижная модель (общежития, реабилитационные центры, полицейские участки, больницы, исправительные учреждения);

3. Удаленная модель (на улице, в кафе и клубах, возле школы);

4. Домашняя модель (жилище, приюты, работа).

Также встречается классификация по видам деятельности:

1. Участковая (жилище, притоны, вблизи места жительства);

2. Внештатная (следственные изоляторы, больницы, школы, центры адаптации);

3. Уличная (улицы, вокзалы, парки, клубы, заброшенные сооружения).

Во-вторых, аутич имеет социально-ролевое значение для общества. Аутич-работники используют социальные инструменты мобилизации ресурсов для борьбы с явлениями, порождающими наркоманию и наркопреступность. Выбор социального инструментария индивидуален, прежде всего, он обусловлен потребностью каждого клиента.

Среди инструментов, используемых в аутич-работе, особое место занимают нарративные методы. В переводе с латинского «narratio» переводится как рассказ. Нарративная практика рассматривает бессознательное как концентрацию жизненного опыта и впечатлений, полученных на протяжении жизни. Практически это означает, что берется повествование, переформулируется в соответствии с альтернативными способами жизни, а затем осуществляется осмысление жизненного опыта клиентом. Клиент рассматривается отдельно от его проблем, что позволяет определить интересы человека и дальнейшие действия, которые смогут избавить его от существующих проблем. Реализация экстернализации проблемы – наркотической зависимости все более приобретает характер групповой работы с наркозависимыми, бывшими наркоманами, их родственниками. Последовательное и целенаправленное использование экстернализации позволяет снизить взаимные обвинения между клиентами и объединить их против наркозависимости.

В-третьих, для аутич-работы характерно наличие границ

функционирования, она охватывает особую сферу общественных отношений. В общественные отношения вовлечен широкий перечень субъектов (социальные общности, коллективы, государственные органы, общественные организации, граждане). Такие отношения возникают во всех сферах общественной жизни, в которых сохраняются детерминанты преступных проявлений и наличествует угроза нарушения социальных норм. К особенностям аутрич-работы следует относить то, что она проводится на разных уровнях, не только в учреждениях, но и на улицах с различными категориями населения, в том числе с маргинализованными группами. Аутрич-работники на контакт со своими клиентами ищут сами, не дожидаясь, пока эти люди обратятся к ним за помощью.

К основным принципам аутрич с наркопотребителями относятся: объективное восприятие наркозависимости, добровольность, анонимность, конфиденциальность.

В-четвертых, аутрич-работа относится к общественным методам предупреждения преступлений, поскольку аутрич представляет собой способ управления профилактической деятельностью социальных общностей, коллективов, групп, индивидов, общественных организаций. Главным способом регулирования профилактической деятельности является моральное регулирование, осуществляемое путем утверждения нравственных идеалов, норм морали, правил общежития. Аутрич-работа осуществляется врачами, психологами, специалистами по социальной работе, специально подготовленными представителями уязвимых групп. Аутрич может проводиться в командной форме (к примеру, в команду может входить врач, психолог и водитель).

Таким образом, аутрич следует относить к методу профилактики преступлений наркотической направленности, поскольку он способствует развитию правосознания и правовой культуры среди наркотизированных групп, повышению уровня воздействия на процессы упрочнения антикриминогенных факторов, устранению причин преступных нарушений.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аутрич услуги для потребителей наркотиков // Официальный сайт Управления ООН по наркотикам и преступности // <https://www.unodc.org> (дата обращения: 10.09.2020).
2. Всемирный доклад о наркотиках - 2019 // Официальный сайт Управления ООН по наркотикам и преступности // https://www.unodc.org/doc/wdr2019/WDR_2019_PressReleaseRUS (дата

обращения: 10.09.2020).

3. Павловский А.И. Гештальт-подход в методологии уличной социальной работы // Московский психотерапевтический журнал. – 2009. – № 4 (63). – С. 188-213.

4. Преступность и правонарушения (2013-2017). Статистический сборник. – М.: МВД России, 2018. – 204 с.

5. Фокина О.А. Сервисная деятельность как особый вид социальной практики // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 7. – 2009. – № 2(10). – С. 104-109.

6. Ульянова Н.Ю. Компетентностный подход к организации волонтерской службы // Волонтер. – 2019. – № 1(29). – С. 7-18.

ТҮЙІН

Мақала есірткімен байланысты қылмыстардың жеке алдын алу әдісі - ақпараттық-түсіндіру жұмыстарына арналған. Автор қылмыстың алдын алудың ұтымды әдістерін қолдануды қажет ететін халық арасындағы нашақорлық проблемасының шиеленісуін және есірткі жағдайының күрделенуін көрсететін статистикалық көрсеткіштерді келтіреді. Түсіндіру жұмыстары осы әдістердің бірі ретінде жіктелуі керек, өйткені бұл қоғамдық өмірдің есірткі қылмысының себептерімен жағдайлары ретінде көрінетін жағымсыз жақтарын жоюға немесе бейтараптандыруға көмектеседі. Автор ақпараттық-түсіндіру жұмыстарының модельдері мен түрлерін сипаттайды, түсіндіру белгілерін ашады. Зерттеу ақпараттық-түсіндіру жұмыстары есірткімен байланысты қылмыстардың алдын алудың тиімді әдісі болып табылады деген қорытынды жасауға мүмкіндік берді. Оны қолдану нашақор топтардың құқықтық санасымен құқықтық мәдениетін дамытуға, криминогендік факторларды күшейту процестеріне әсер ету деңгейін арттыруға және қылмыстық құқық бұзушылықтардың себептерін жоюға ықпал етеді.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена методу индивидуальной профилактики преступлений наркотической направленности – аутич. Автор приводит статистические показатели, свидетельствующие об обострении проблемы наркотизации населения и усложнения наркоситуации, что требует применения рациональных методов профилактики преступлений. К одному из таких методов следует относить аутич, поскольку он способствует устранению или нейтрализации негативных сторон общественной жизни, способных проявиться в качестве причин и условий наркопреступности. Автор

описывает модели и виды аутрич-деятельности, раскрывает признаки аутрич. Проведенное исследование позволило сделать вывод о том, что аутрич является эффективным методом профилактики преступлений наркотической направленности. Его применение способствует развитию правосознания и правовой культуры среди наркотизированных групп, повышению уровня воздействия на процессы упрочнения антикриминогенных факторов, устранению причин преступных нарушений.

RESUME

The article is devoted to the method of individual prevention of drug-related crimes - outreach. The author cites statistical indicators showing the aggravation of the problem of drug addiction among the population and the complication of the drug situation, which requires the use of rational methods of crime prevention. Outreach should be classified as one of these methods, since it helps to eliminate or neutralize the negative aspects of public life that can manifest themselves as causes and conditions of drug crime. The author describes the models and types of outreach activities, reveals the signs of outreach. The study made it possible to conclude that outreach is an effective method for the prevention of drug-related crimes. Its use contributes to the development of legal awareness and legal culture among drug addicted groups, increasing the level of influence on the processes of strengthening anti-criminogenic factors, and eliminating the causes of criminal violations.

ОБЩЕСТВЕННАЯ ОПАСНОСТЬ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ, СОВЕРШАЕМЫХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО- ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННОЙ СЕТИ «ИНТЕРНЕТ»

Владимиров Д.М.,

адъюнкт факультета подготовки научно-педагогических кадров,
старший лейтенант внутренней службы
Академия права и управления ФСИН России

По причине стремительного погружения людей в Интернет-пространство, преступления совершенные с использованием информационно-телекоммуникационных сетей включая сеть «Интернет» показывают соразмерный рост. Экстремистские организации не остались в стороне и стараются в полной мере

использовать возможности всемирной паутины для реализации своих преступных целей.

Согласно статистическим данным МВД России [1], за 10 лет в период с 2008 по 2018 г., число преступлений экстремисткой направленности выросло на 62% с 460 до 1200 зарегистрированных преступлений. В 2019 году число данных преступлений уменьшилось на 53,8% – 585 зарегистрированных преступлений. Такому резкому количественному изменению послужила частичная декриминализация ст. 282 УК РФ 27 декабря 2018 года, и дополнение КоАП РФ статьей 20.3.1 «Возбуждение ненависти либо вражды, а равно унижение человеческого достоинства». Однако в первом полугодии 2020 года отмечается рост преступлений экстремистской направленности на 41% по сравнению с аналогичным периодом предшествующего года – 524 преступления, 60% из которых совершены по средствам использования сети «Интернет».

Приведенные статистические данные далеки от реальных, в связи с высоким уровнем латентности преступлений совершаемых в Интернет-пространстве. По мнению ученых, выявить и раскрыть исследуемую категорию преступлений получается в 30-35% случаях. К основным причинам высокого уровня латентности можно отнести: новизну исследуемого способа совершения преступления; слабую техническую оснащенность правоохранительных органов, а также отсутствие должной квалификации сотрудников для работы с новейшими техническими средствами и программными обеспечениями направленными на борьбу с преступлениями в киберпространстве; анонимность Интернет-пользователей, вызывающая сложность в собирании доказательной базы.

«Интернет» открывает перед преступниками-экстремистами огромные возможности для совершения преступлений на межконтинентальном уровне, смывая географические границы стран, что делает данную категорию преступлений международной проблемой. А благодаря тому, что в Интернет-пространстве сосредоточено огромное количество людей различной национальности, религиозных воззрений, возрастных категорий и социально-экономических положений в обществе, экстремисты могут воздействовать на всех одновременно или действовать избирательно, чего очень трудно добиться без использования «Интернета». Передача информации в сети происходит практически мгновенно, для этого не требуются существенные затраты и особые познания, ведь практически все смартфоны, компьютеры и планшеты 21 века оснащены возможностью доступа в сеть «Интернет».

В соответствии с Конституцией [2], Российская Федерация является многонациональным и многоконфессиональным государством, что подчеркивает особую опасность преступлений экстремистской направленности, которую они представляют для нашего государства угрожая его целостности и единству. Экстремизм – как приверженность крайним взглядам и убеждениям, имеет разнообразные формы проявления, которые могут варьироваться от изображений нацистской символики на предметах гардероба до его крайних проявлений именуемых террористическими актами. В настоящее время несмотря на важность борьбы с экстремизмом, отсутствует легальная дефиниция понятия «экстремизм». В Федеральном законе «О противодействии экстремистской деятельности» [3] находит отражение лишь перечень деяний, которые относятся к экстремистским. Отсутствие данного понятия в юридической литературе обусловлено большим количеством различных субъектов России, в каждом из которых существуют сформированные годами традиции, особенности менталитета, исповедуемые религии, исходя из этого можно заявить что, для каждого субъекта характерно «свое» понятие экстремизма. «Особую сложность составляет тот факт, что невозможно определить, где кончается свободное распространение идей, доктрин, течений и начинается экстремизм как покушение на эту свободу» [4, с. 21].

Важность регулярного совершенствования комплекса мер по противодействию преступлений экстремистской направленности с использованием информационно-телекоммуникационных сетей включая сеть «Интернет», также обусловлена постоянно прогрессирующим темпом роста технологий и их доступностью. Что относительно недавно по историческим меркам считалось фантазией, как сеть «Интернет», средства сотовой связи, компьютеры и другие технические средства, в настоящее время составляет неотъемлемую часть жизни общества. Преступное сообщество не стоит на месте и активно использует все возможные средства создаваемые людьми во благо, в своих преступных целях. В этой связи государству необходимо постоянно совершенствовать механизм противодействия преступлениям экстремистской направленности с учетом адаптационной способности преступников к технологическим процессам протекающим в жизни мирового сообщества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ

о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 № 6-ФКЗ, от 30.12.2008 № 7-ФКЗ, от 05.02.2014 № 2-ФКЗ, от 21.07.2014 № 11-ФКЗ) // Собрание законодательства РФ 08.04.2014, №31, ст.4398

2. Статистика и аналитика МВД Официальный сайт Министерства внутренних дел Российской Федерации 2019 г. // <https://xn--b1aew.xn--p1ai/> (дата обращения: 05.09.2020 г.)

3. О противодействии экстремистской деятельности: Федеральный закон № 114-ФЗ (с изм. и доп.) // Собрание законодательства РФ 29.06.2002. №30. Ст. 3031.

4. Истомин А.Ф., Лопаткин Д.А. К вопросу об экстремизме // Современное право. 2005. № 7. С.19-24

ТҮЙІН

Мақалада ақпараттық және телекоммуникациялық желілерді, соның ішінде Интернет желісін қолдана отырып, экстремистік қылмыстардың қоғамдық қауіптілігі талданады. Зерттелетін қылмыс санатының өсу динамикасына қатысты соңғы статистика қарастырылады. Интернет желісін пайдалану арқылы жасалған экстремистік қылмыстардың жасалу ерекшеліктері мен қауіпті салдары талданады.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется общественная опасность преступлений экстремистской направленности с использованием информационно-телекоммуникационных сетей, включая сеть «Интернет». Рассмотрены свежие статистические данные, касающиеся динамики роста исследуемой категории преступлений. Проанализированы некоторые особенности совершения и опасные последствия преступлений экстремистской направленности, совершенных посредством использования сети «Интернет».

RESUME

This paper analyzes the public danger of extremist crimes using information and telecommunications networks, including the Internet. Recent statistical data concerning the growth dynamics of the studied category of crimes are considered. Some features of the Commission and dangerous consequences of extremist crimes committed by means of using the Internet are analyzed.

ЗАКОН ОБ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ – СТЕРЖЕНЬ ЕЕ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Галиев С.Ж.,

Советник Президента Казахстанской секции Международной
полицейской ассоциации, кандидат юридических наук, доцент,
Заслуженный работник МВД РК
Казахстан, г. Нур-Султан

Тема нашей конференции выбрана очень удачно, адекватно отвечает вызовам времени и безусловно актуальна. Реализация Дорожной карты [1] по модернизации деятельности министерства внутренних дел Республики Казахстан диктует необходимость и целесообразность осмыслить на научной основе все сделанное и наметить наиболее оптимальный путь дальнейшего движения к укреплению правопорядка в стране.

Борьба с преступностью была, есть и будет оставаться важнейшей функцией уголовной юстиции, и один из главных инструментов здесь - оперативно-розыскная деятельность, требующая своего постоянного совершенствования. Преступность как социальное явление **не законсервирована**, напротив всячески (и отметим весьма удачно) приспособляется к изменениям в социуме, используя в своих целях все издержки реформирования общественно-политического строя. Примеров тому не счесть, достаточно бегло посмотреть ежедневную криминальную хронику в газетах, обзор новостей по ТВ, не говоря уже о социальных сетях. Не зря применяется выражение - борьба с преступностью, где по одну сторону оперативные подразделения, а по другую находится серьезный **противник, недооценивать которого никак нельзя!**

Оперативно-розыскная деятельность является наиболее эффективным инструментом изучения противоправной среды и противоборства с ней (что доказано веками), где большинство процессов протекает скрытно, с использованием многочисленных приемов маскировки и конспирации. Сложный, взаимосвязанный комплекс мер борьбы с современной преступностью невозможно представить без ОРД. К сожалению, на рубеже 1988-1990 годов, на волне провозглашенной «прорабами перестройки», она была сильно дискредитирована. Мы до сих пор ощущаем отголоски той эйфории вседозволенности, всяческого охаивания оперативно-розыскной работы правоохранительных органов и спецслужб, развязанной в средствах массовой информации, когда основательно были «промыты

мозги» не только у рядовых граждан, но и у лиц, считающих себя специалистами в области борьбы с преступностью. Такая идеология не осталась бесследной, она породила легковесное и упрощенное отношение к важнейшему инструментарию государства в противодействии преступности, каковым является оперативно-розыскная деятельность. Главная причина таких умонастроений заключается в том, что не учитываются и не принимаются во внимание важнейшие нюансы в различии правовой природы уголовно-процессуальной и оперативно-розыскной деятельности. Ничем другим не объяснить появившиеся при обсуждении проекта нового УПК РК мнения ни больше не меньше, как об отмене ОРД в связи с предполагавшимся введением в уголовное судопроизводство негласных следственных действий. После принятия Кодекса, содержащего главу 30 «Негласные следственные действия», такие взгляды получили дополнительный стимул.

Прошло около десяти лет, и вновь при обсуждении проекта Концепции правовой политики Республики Казахстан на 2021-2030 годы зазвучали голоса о ненужности закона «Об оперативно-розыскной деятельности», постановления его на утрату. По этой проблеме можно организовать целую теоретическую дискуссию, но из-за ограниченности времени выступления – только три аргумента. Во-первых, все оперативно-розыскные мероприятия (ОРМ) не исчерпываются перечисленными в УПК негласными следственными действиями, круг их значительно шире. Во-вторых, оперативно-розыскная деятельность как функция уголовной юстиции никак не может быть сведена лишь к негласным следственным действиям. В-третьих, подобные взгляды существенно тормозят, если не ликвидируют дальнейшую разработку теории ОРД. В этой области научного знания мы и так отстаем от своих коллег из других стран.

Рассмотрим некоторые вопросы правового регулирования ОРД у нас в сравнении с состоянием этой работы в странах СНГ и попытаемся найти корни причин поверхностного отношения к этой непростой проблеме.

Ученые России после принятия в 1992 году первого российского закона об оперативно-розыскной деятельности активно развернули широкие исследования актуальных направлений теории ОРД. Результаты не замедлили сказаться. Только в открытой печати были опубликованы десятки монографий, новых учебников, учебных, методических и справочных пособий, сотни научных статей, готовились и защищались докторские и кандидатские диссертации по научной специальности 12.00.09 – уголовный процесс;

криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности. В инстанции, на основе тщательной проработки, стали систематически направляться аналитические и другие материалы, которые были учтены или легли в основу федеральных законов, регулирующих оперативно-розыскные правоотношения; Указов Президента Российской Федерации (касающихся общенормативных актов, регулирующих ОРД, и актов, касающихся деятельности федеральных органов исполнительной власти, осуществляющих ОРД); постановлений и распоряжений Правительства Российской Федерации, регулирующих ОРД; нормативно-правовых актов, регулирующих прокурорский надзор в сфере ОРД; межведомственных нормативных правовых актов, регулирующих ОРД; нормативных правовых актов федеральных органов исполнительной власти, осуществляющих ОРД; решений Верховного Суда РФ; международно-правовых документов, регулирующих ОРД.

Первый научно-практический комментарий к ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности» вышел в свет в апреле 1996 года [2] и сразу стал пользоваться огромным спросом не только у практических работников, но и в ученом мире, а также среди курсантов и слушателей учебных заведений. Затем он несколько раз был переиздан, и спрос на него не снижался. Это объясняется тем, что многие пояснения к нормам Закона были для того времени новаторскими и оригинальными, ряд из которых остаются таковыми и сегодня. Так, впервые в теории ОРД были рассмотрены пределы оперативно-розыскной неприкосновенности Президента Российской Федерации, членов Совета Федерации и Государственной Думы, судей, прокуроров и другого круга должностных лиц. Особый интерес представляют комментарии норм Закона, регулирующих соблюдение прав и свобод личности при осуществлении оперативной работы и механизм реализации статьи 24 Конституции РФ, обязывающей обеспечить возможность ознакомления граждан с документами и материалами, затрагивающими их права и свободы. Эти положения актуальны всегда. Актуальны они и для нас в настоящее время - защита интересов граждан при ведении уголовного судопроизводства прямо вытекает из Послания Президента Казахстана от 1 сентября 2020 года. Особого внимания (и это очень важно для правоприменителей) то, что в Комментарии проанализированы сущность и содержание таких ОРМ как оперативное внедрение (по Закону РК – внедрение в преступную среду), контролируемая поставка (осуществление оперативного контроля поставок), оперативный эксперимент, которые в то время не были отражены в ведомственном

нормотворчестве (как и в правоохранительном блоке РК). Наставления и Инструкции государственных органов-субъектов ОРД должны основываться на тщательной научной проработке, поскольку ОРД – обоюдоострый инструмент противодействия преступности и требует скрупулезного соблюдения всех нормативно-правовых установлений.

В авторский коллектив Омского юридического института (ныне - Омская Академия МВД) вошли специалисты различных отраслей права, чем был обеспечен комплексный анализ норм Закона и его усилиями без всякой скидки внесен весомый вклад в теорию ОРД и в науку уголовного процесса. Данный труд в 1998 году был признан лауреатом конкурса научно-исследовательских работ по проблемам оперативно-розыскной деятельности им. профессора С.С. Овчинского, проводимого Московским юридическим институтом МВД РФ. Шестое издание Комментария вышло в 1999 году в престижном московском издательстве «Спарк» 20-ти тысячным тиражом. Мы не ставили перед собой задачу анализа всего текста Комментария, а хотели только показать значимость для теории и практики подобных трудов, исключительную трудность их написания, требующих от авторов высокого профессионализма, значительной научной подготовки и комплексного подхода к сложным явлениям жизни.

Солидный Комментарий ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности» объемом 36 п.л. увидел свет в 1997 году [3]. Отличительная особенность – в нем приводятся многочисленные таблицы сравнения с законами «Об оперативно-розыскной деятельности» стран СНГ и Балтии с соответствующими пояснениями. После этого подобные труды авторских коллективов и отдельных ученых стали выходить с завидной регулярностью [4], и эта важная работа продолжается и в настоящее время [5]. Ученые других стран в своих исследованиях правовых основ ОРД не застыли в прошлом веке, своевременно снимая «болевы точки» в толковании тех или иных норм и активно влияя на позицию законодателя. Комментарии Закона стали надежным подспорьем для практических работников и активизировали научную мысль в этой специфической сфере. Для сравнения – в нашей стране с момента ввода в действие Закона «Об оперативно-розыскной деятельности» прошло более четверти века и за все это время подготовлен только один его Комментарий, вышедший в специализированном государственном издательстве пятитысячным тиражом [6]. Это более чем наглядный показатель степени развития теории ОРД. Она не должна быть сведена к простому изучению опыта практики оперативных подразделений, его элементарному обобщению и распространению.

Теория ОРД изучает сердцевину, ядро преступности способами и методами (наряду с общенаучными), присущими только ей, как отрасли научного знания, развивает специфические теоретические аспекты, вырабатывает рекомендации практическим органам, обеспечивает качество подготовки специалистов и тем самым реально влияет на уровень противодействия преступности и состояния законности в стране.

Еще на рубеже 1960-1970-х годов основоположники теории ОРД ОВД (А.Г. Лекарь, В.А. Лукашов, Д.В. Гребельский, Б.Е. Богданов, В.Г. Самойлов, С.С. Овчинский, Г.К. Синилов) в трудных теоретических дебатах четко, последовательно и убедительно доказали самостоятельность теории ОРД как отрасли научного знания. После долгих, многолетних дискуссий это признали такие крупные и авторитетные ученые-криминалисты (теория ОРД выделилась из науки криминалистики) как А.И. Винберг, Р.С. Белкин, А.Н. Васильев, С.П. Митричев. Эту же позицию поддержали видные ученые, заслуженные юристы РФ Г.Г. Зуйков, И.М. Лузгин, С.В. Бородин и другие.

Профессор Д.В. Гребельский подчеркивал: «В отличие отуголовного процесса и криминалистики **теория ОРД изучает особенности негласной, непроцессуальной деятельности оперативных аппаратов.** Отмеченные направления оперативно-розыскной работы имеют специфический характер, **они не изучаются и не могут изучаться никакой другой научной дисциплиной, кроме как теория ОРД**» (выделено нами – С.Г.) [7, с. 38].

Основоположники теории ОРД и их последователи наметили прорывные идеи в ее теоретическом обосновании, создали надежные заделы для современных исследований, сформировали новую генерацию ученых, внесших и вносящих существенный вклад в развитие науки. Научная эстафета основателей теории ОРД продолжается практически во всех странах СНГ. После вступления в силу второго ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности» от 12 августа 1995 года в научный и практический оборот введено понятие «оперативно-розыскное законодательство» как межотраслевой, комплексный нормативно-правовой институт (8, с. 104-105), а в 1997 году вышел в свет Сборник «Оперативно-розыскное законодательство» (9). Ни о каком отказе от законодательного регламентирования оперативно-розыскной деятельности нет даже намека. Напротив, получаемые научные данные с опорой на другие правовые дисциплины, позволяют обосновывать и формулировать новые дефиниции, расширяющие и обогащающие теоретическую базу

изучения преступности.

Так, аргументируется появление новой отрасли российского права – оперативно-розыскного, и в 1999 году сорокатысячным тиражом издается книга профессора А.А.Чувилева «Оперативно-розыскное право» (10). В 2000 году эта дефиниция закрепляется в Сысской энциклопедии с хорошей библиографией [8, с. 105]. На рубеже 2000 гг. (уже в то время!) высказывались идеи о необходимости кодификации оперативно-розыскного законодательства путем принятия Оперативно-розыскного (Уголовно-розыскного) кодекса [11, с. 90; 8, с. 62]. В это же время в ОРД выделяется уже ее процедурная (оперативно-процессуальная) часть, которую некоторые авторы сформулировали как уголовно-розыскной процесс [8, с. 107]. Новшество не стало дебатироваться и так органически воспринялось научной и педагогической общностью, что сущности и характеристике оперативно-розыскного процесса было уделено значительное внимание в новых учебниках по ОРД для юридических вузов (12, 13, 14). В базовом учебнике по теории ОРД, подготовленном такими крупными специалистами как профессора Г.К. Синилов, К.К. Горяинов, В.С. Овчинский отдельная глава посвящена разъяснению конституционных, уголовно-правовых и уголовно-процессуальных основооперативно-розыскной деятельности [14, с. 40-91].

В нашей стране эти и другие проблемы теории ОРД еще только ждут своих исследователей. Нетрудно представить себе в каком положении мы окажемся, если поставить на утрату ЗРК «Об оперативно-розыскной деятельности». Относительно небольшой по объему (25 статей) первый в истории Казахстана законодательный акт высшей юридической силы, открыто регулирующий тайную работу правоохранительных органов и спецслужб, стал основополагающим правовым актом, в соответствии с которым осуществляется вся практическая, правотворческая и научная работа в сложной сфере противодействия преступности.

Отказываться сегодня от законодательного оформления оперативно-розыскной деятельности - значит полностью игнорировать заслуги целых поколений исследователей (уподобившись “иванам, не помнящим родства”), перечеркнуть колоссальный труд ученых и практиков в этой сфере научного знания, отстать (если не навсегда) в научных изысканиях по совершенствованию одного из самых эффективных инструментариев борьбы с преступностью.

Мы рассмотрели некоторые вопросы правовой основы ОРД оказывающие влияние на эффективность противоборства с

преступностью. Впереди обширное поле для научных исследований в результатах которых так нуждается практика. В связи со сказанным затронем проблему, ставшую, на наш взгляд, актуальной. Наступило время стремительного наплыва новых технологий, цифровизации информационного пространства. В Послании Президента цифровизация выделена как базовый элемент всех реформ, от которой не может стоять в стороне и правоохранительная система государства. В социальных сетях циркулирует немало информации, могущей представлять оперативный интерес, и она имеет тенденцию к нарастанию, но никто целенаправленно, на системной основе ее не отслеживает. Многие, если не большинство наших конфиденциальных помощников (подп. 17 ст. 1 ЗРК «Об оперативно-розыскной деятельности») слабо владеют навыками работы в интернете. В то же время у нас есть громадный слой неприкаянной молодежи, в т.ч. с высоким образованием, но не имеющие постоянной работы. Они, как правило, без проблем обращаются с гаджетами, смартфонами, ноутбуками, часами проводят время в различных социальных сетях. Есть прямой смысл подобрать среди них подходящие кандидатуры, выдать им нужные цели, оплачивая работу и заключив соответствующие соглашения в т.ч. на конфиденциальной основе. Действующий закон не препятствует реализации этой мысли. Эффект от названного сотрудничества может превзойти все ожидания. Обучение, документальное оформление и другие процедуры предусмотреть в нормативном акте. Идеология вопроса в немалой степени будет зависеть от эрудиции, кругозора, смекалки, терпения и других личностных качеств оперативного работника и его руководителя. Считаю настоятельно необходимым проработать данное предложение с привлечением соответствующих специалистов и закреплением его в ведомственном нормативном акте.

Выражаю уверенность, что выработанные конференцией рекомендации будут способствовать реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2020 года, где отдельным разделом выделена ключевая роль правоохранительной и судебной системы в утверждении концепции строительства «Справедливого Казахстана».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года № 897.

2. Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»: Научно-практический комментарий / под ред. проф. Николоюка и доц. В.В. Кальницкого, А.Е. Четчина. – Омск: Юридический институт МВД России, 1996. – 86 с.
3. Горяинов К.К., Кваша Ю.Ф., Сурков К.В. Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»: комментарий. – М.: Новый Юрист, 1997. – 576 с.
4. Вагин О.А., Исиченко А.П. Постатейный Комментарий к ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности»: – М.: изд. «Экзамен», 2006. - 84 с.; Колл. авт. под руководством к.ю.н. Смушкина А.Г. Постатейный Комментарий к ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности»: – М.: Изд. Гросс-Медиа, 2008. - 92 с.; Вагин О.А., Исиченко А.П., Четчин А.Е. Постатейный комментарий к ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности». – М.: Busines SCOURT, 2009. - 98 с.; Киселев А.П. Комментарий к ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности»: – М., 2011. - 82 с.
5. Овчинский В.С., Зорькина В.Д., Вагин О.А., Гаврилов Б.Я. Комментарий к ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности»: – М.: Норма, 2018. - 98 с.; Вагин О.А., Гаврилов Б.Я. Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности». - М., Норма, Инфра-М, 2019. – 90 с.
6. Галиев С.Ж., Сапарин О.Е. Комментарий к Закону Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности». – Алматы: Жеті жарғы, 1998. – 96 с.
7. Гребельский Д.В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: монография. - М.: Академия МВД СССР, 1977.- 196 с.
8. «Краткая сыскная энциклопедия»: деятельность оперативно-розыскная, контрразведывательная, частная сыскная (детективная) / авт.-сост. докт. юрид. наук, проф. А.Ю. Шумилов. – М., 2000. - 227 с.
9. Оперативно-розыскное законодательство. Сборник нормативных актов и документов / сост. А.Ю.Шумилов. – М.: Фирма АВС, 1997. - 184 с.
10. Чувилев А.А. Оперативно-розыскное право. - М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА.М, 1999. – 80 с.
11. Омская академия МВД России и развитие юридической науки (1995-2000): монография. – Омск: Омская академия МВД России, 2000. - 142 с.
12. Основы оперативно-розыскной деятельности: учебник. – СПб.: Изд. «Лань», 2000. – 720 с.
13. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред.

К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 794 с.

14. Шумилов А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности: учебник для вузов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М., 2007. – 375 с. (Библиотечка студента, курсанта и слушателя).

15. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. – М.: ИНФРА-М., 2010. – 831 с.

ТҮЙІН

Мақалада қылмыстардың алдын алу және ашу үшін «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Заңның маңыздылығы көрсетілген. Шетелдік тәжірибемен салыстырғанда заңды зерттеудің кейбір теориялық аспектілері қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье показывается значимость Закона «Об оперативно-розыскной деятельности» для предупреждения и раскрытия преступлений. Рассматриваются некоторые теоретические аспекты исследования Закона в сравнении с зарубежным опытом.

RESUME

The article shows the significance of The law «on operational investigative activities» for the prevention and detection of crimes. Some theoretical aspects of the Law research in comparison with foreign experience are considered.

CONDUCTING GENERAL OPERATIONAL SEARCH ACTIVITIES

Donanov R.M.,

associate professor of the Department of Operational-Investigative Activity,
master of law, police lieutenant colonel,

Kostanay academy of the IAM of the RK after Sh. Kabybayev

Today, one of the most urgent tasks facing law enforcement agencies is to improve the activities of operational units for the prevention and disclosure of crimes.

Tactical and organizational forms and methods do not fully meet the needs of the modern dynamically developing reality. And also, in terms of

relevance, the need to improve the institution of general operational-search measures is not inferior.

Achieving effective results in the fight against crime in practice, the goals, content, limit of the subjects of operational-search activity, based on the law.

Only with the constant generalization of accumulated knowledge, applying an integrated approach to research, is it possible to fully comprehend and understand this social phenomenon.

General operational-search activities are a set of organized actions of bodies carrying out operational-search activities, connected by a single tactical, strategic concept, aimed at solving the assigned tasks.

One of the general operational-search measures is the questioning of persons. Interviewing persons is an operational-search activity aimed at collecting factual information that is important for solving the tasks of operational-search activity, from the words of the interviewee who has or may have it [1].

Modern social science literature characterizes the survey as a method of collecting primary information about objective and subjective facts from the words of the respondent by asking him questions.

The subjects of door-to-door rounds are, as a rule, employees of various law enforcement agencies, the survey is carried out in connection with the disclosure and investigation of a crime, it also has certain goals and objectives.

Therefore, a door-to-door round-trip is a search event, which consists in conducting a special conversation (reconnaissance survey) with persons at a specific object (at their place of residence, work or in another place) in order to establish persons and facts of interest for the prevention, suppression and investigation of crimes.

The reconnaissance survey is combined with visual observation of the behavior of the respondent, his reaction to questions, the nature of the answers, the environment [2].

It is customary to divide the door-to-door tour into three stages: preparatory, search, and final.

The first stage of the door-to-door walk is the preparatory stage. First of all, a detailed activity plan is drawn up.

This plan includes certain actions: obtaining and analyzing initial information, determining the range of objects to be visited, determining the number of police officers, instructing them, securing police officers with separate facilities, forming a list of questions to be clarified (survey questionnaires), compilation of a list of search signs of specific persons, stolen objects, distribution of orientations, subjective portraits (sketches),

compilation of lists of persons, organizations based on the police records of Internal affairs authorities (brothels, previously convicted persons, consisting of various accounts, having registered weapons, committing administrative offenses).

The second stage of the door-to-door walk is the search stage. Under the guidance of the senior group, the participants in the search event conduct door-to-door rounds in accordance with the tasks received. Information of operational interest is immediately recorded in a report or orally transmitted to members of the investigative-operational group for a more thorough check.

At the final stage of the door-to-door round-trip, the results of the round are recorded in the report of the police officer, which indicates the address of its conduct, apartments (houses) numbers, the composition of the interviewed family, data on each of its members, the content of the information received.

The results must be recorded in separate reports if several houses were visited. At the end of the tour, the head of the group should draw up a detailed certificate and record in detail the most significant circumstances that require additional verification, and also attach all available source materials and a plan for further activities.

How quickly the employees will collect the necessary amount of information and identify those persons who need to be checked in the first place depends on how professionally the door-to-door round-trip is organized.

Based on the foregoing, regarding the question of conducting a general operational-search activities (OSA) , a survey of persons, we propose to develop and introduce into the practical activities of law enforcement officers uniform rules for conducting general operational-search activities (OSA)

As a result of the implementation of these recommendations and the proposals contained in this article into practice, the level of organization of operational search activities in the Republic of Kazakhstan will be significantly improved.

REFERENCES

1. Law of the Republic of Kazakhstan "On operational-search activity" dated September 15, 1994 No. 154 - XIII (with amendments and additions as of December 21, 2017) // Эділет: regulatory, electronic base of Kazakhstan Republic
2. Kokurin G.A About some features of the reconnaissance survey during door-to-door rounds // Russian law. - 2016. - No. 3. - P. 17-23.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасындағы жедел-іздістіру қызметін реттейтін заңнаманың проблемалары қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемы законодательства, регулирующего оперативно-розыскную деятельность в Республике Казахстан.

RESUME

The article deals with the problems of the legislation regulating operatively the search activity in the Republic of Kazakhstan.

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРИКАЗНОГО ПРОИЗВОДСТВА
ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН
С ДОЗНАНИЕМ В СОКРАЩЕННОЙ ФОРМЕ
В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

Едресов С.А.,

начальник кафедры уголовного процесса и криминалистики,
подполковник полиции

Нурмаганбетова Ж.К.,

преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики,
майор полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Сегодня судебная система нашей страны развивается очень активно и последовательно. В стране проводятся реформы, направленные на ее улучшение и повышение качества отправления правосудия.

В качестве главного направления, сформулированного в «Плане наций - 100 конкретных шагов» является реализация пяти институциональных реформ, которые сформируют новые условия для развития страны и улучшения жизни казахстанцев, а также позволят в полной мере обеспечить права и свободы человека, строгое исполнение законов и укрепление правопорядка.

Вместе с этим, Межведомственной рабочей группой по реформированию уголовного процесса были поддержаны предложения Верховного Суда по устранению избыточных процедурных правил и введения института приказного производства

по уголовным проступкам и преступлениям небольшой тяжести. Преимущество приказного производства состоит в том, что рассмотрение дела происходит без вызова сторон, без заслушивания их позиций, долгого судебного разбирательства. Этот простой способ применяется по уголовным проступкам и преступлениям небольшой тяжести, где ясны обстоятельства предмета доказывания. Ничего не оспаривается, соответственно, и не требует доказывания. Рассмотрение очевидных дел с бесспорной доказательной базой широко применяется во всем мире. К примеру, в США в обычном процессе рассматривается только около 5 процентов дел, остальные – в упрощенном производстве. Аналогичная практика в Германии, Эстонии.

Анализ уголовного судопроизводства стран ближнего зарубежья, в частности Росийской Федерации показал, что сокращенные уголовно-процессуальные формы заняли в них основополагающие позиции. Полагаем, что к объективным причинам упрощения можно отнести выявление преступлений, совершенных новыми способами, как следствие увеличение объема информации, необходимой для их раскрытия и расследования. Недостаток времени для восприятия новых сведений, а также выработки тактики и методики производства по таким уголовным делам. Наряду с этим существует необходимость в наличии упрощенных порядков расследования уголовных правонарушений, совершенных в условиях очевидности, не представляющие особой сложности, которые позволяли бы сэкономить силы, время и средства, в целях усиления борьбы с преступностью, направить на более сложные дела.

Полагаем, что аналогом приказного производства в России является дознание в сокращенной форме.

Обращение к уголовно-процессуальному законодательству Республики Казахстан и Российской Федерации позволило выявить не только общие черты, но и различия между дознанием в сокращенной форме и приказным производством.

Так, дознание в сокращенной форме и ускоренное производство применяются по уголовным делам о преступлениях небольшой и средней тяжести, совершенных, как умышленно, так и по неосторожности. В свою очередь приказное производство может применяться по уголовным проступкам и преступлениям небольшой тяжести (ч. 2 ст. 629-1 УПК РК).

Обращение к нормам уголовно-процессуальных законодательств соответствующих государств показало, что должностные лица, уполномоченные применять по уголовным делам

приказное производство и дознание в сокращенной форме различны. Приказное производство в Республике Казахстан могут осуществлять, с учетом требований ч. 2 ст. 629-1 УПК РК, дознаватели и следователи уполномоченных правоохранительных органов. Согласно части третьей ст. 151 УПК РФ дознание в сокращенной форме при наличии соответствующих основания и условий могут осуществлять дознаватели различных ведомств (органов внутренних дел РФ, пограничных органов федеральной службы безопасности, органов Федеральной службы судебных приставов, органов государственного пожарного надзора федеральной противопожарной службы, таможенных органов), а также следователи Следственного комитета РФ.

В отличие от дознания в сокращенной форме в Российской Федерации для применения приказного производства необходимо наличие нескольких оснований, предусмотренных ст. 629-1 УПК РК. Условий, необходимых для осуществления указанного производства, обозначенная норма не содержит, также как и гл. 64-1 УПК РК. Сопоставляя содержание оснований приказного производства с основанием и условиями применения дознания в сокращенной форме не сложно заметить, что они имеют не малое сходство. Так, например основание, содержащееся в п. 2 части второй ст. 629-1 УПК РК, практически совпадает с условием применения по делу дознания в сокращенной форме, предусмотренного п. 2 части второй ст. 226 УПК РФ. Другое основание применения приказного производства, предусмотренное п. 4 части второй ст. 629-1 УПК РК, в сравнении с основанием и условиями дознания в сокращенной форме содержит не только основание для производства последнего, но и часть условия, регламентируемого п. 3 части второй ст. 226, п. 6 части первой ст. 226² УПК РФ.

К общим чертам, характеризующим приказное производство и дознание в сокращенной форме, ускоренное производство, можно отнести:

- отсутствие законодательного закрепления исследуемых уголовно-процессуальных форм;
- применение обозначенных уголовно-процессуальных форм лишь в случаях, когда лицо совершившее правонарушение установлено (п. 1 ч. 2 ст. 226¹ УПК РФ, п. 1 ч. 2 ст. 629-1 УПК РК);
- наличие волеизъявления лица, совершившего уголовное правонарушение (уголовный проступок в соответствии с УПК РК) (ч. 2 ст. 226 УПК РФ, п. 4 ч. 2 ст. 629-1 УПК РК);
- закрепление в уголовно-процессуальном законодательстве

обстоятельств или основания (в зависимости от конкретной уголовно-процессуальной), запрещающих производство в упрощенном порядке (ст. 226 УПК РФ, ч.ч. 3-5 ст. 629-1 УПК РК);

- сокращенные сроки (ст. 226 УПК РФ, ч. 6 ст. 629-1 УПК РК);

- сокращение процедуры доказывания (ч.ч. 2-3 ст. 226 УПК РФ, ч. 6 ст. 629-1 УПК РК), то есть только при применении дознания в сокращенной форме и ускоренного производства;

- постановление приговора без судебного разбирательства (ст. 226 УПК РФ, ст. 629-4 УПК РК), иными словами по делам, расследованным с применением дознания в порядке гл. 32 УПК РФ, и в условиях приказного производства в нашем законодательстве.

Подводя итог, следует отметить, что вышеприведенный сравнительный анализ приказного производства в Республике Казахстан и дознания в сокращенной форме в Российской Федерации имеют как общие (сходные) черты, так и существенные различия, некоторые можно использовать в качестве положительного опыта. Полагаем, что последний будет способствовать не только выявлению недостатков, но и позволит отыскать возможные пути решения ряда проблем и совершенствования действующего законодательства Республики Казахстан.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан (с изм. и доп. по сост. на 07.07.2020 г.).

2. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 N 174-ФЗ (ред. от 31.07.2020)

ТҮЙІН

Мақалада автор Қазақстан Республикасының қылмыстық іс-жүргізу заңнамасы бойынша бұйрық өндірісін Ресей Федерациясының заңнамасы бойынша қысқартылған түрде анықтаумен салыстырмалы талдау мәселелерін қарастырады.

РЕЗЮМЕ

В данной статье автором рассматриваются вопросы сравнительного анализа приказного производства по уголовно-процессуальному законодательству Республике Казахстан с дознанием в сокращенной форме по законодательству Российской Федерации.

RESUME

In this article, the author examines the issues of comparative analysis

of writ proceedings under the criminal procedure legislation of the Republic of Kazakhstan with an inquiry in an abbreviated form under the legislation of the Russian Federation.

ВОПРОСЫ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ТЕОЛОГИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ РАБОТЫ С ОСУЖДЕННЫМИ В УЧРЕЖДЕНИЯХ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Елеусизов С.Ж.,

преподаватель кафедры ОРД, магистр юридического права,
майор полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Тема, касающаяся приверженцев идеологии религиозного экстремизма и терроризма, деструктивных религиозных течений, а также профилактики распространения этих идей в учреждениях уголовно-исполнительной системе весьма актуальна, и представляет значительный научный интерес. В течение последнего времени наблюдается увеличение в исправительных учреждениях идеологии экстремизма. Экстремизм, основанный на религиозном сознании, особенно опасен, поскольку направлен на разжигание межконфессиональной розни в местах лишения свободы. Усугубляет ситуацию и то, что осужденный в своих мировоззренческих взглядах и религиозных воззрениях весьма разнообразен, что приводит к созданию предпосылок возникновения различного рода конфликтов. Наличие проблем экстремистского характера в учреждениях уголовно-исполнительной системы периодически подтверждается на различных конференциях посвященных данной проблеме [1].

Наиболее уязвимыми лицами, подвергаемые влиянию религиозного экстремизма является молодежь, а так же лица, не имеющие познания в религии. Но, помимо этой категории к лицам таковым можно отнести тех, у кого нет желания и стимула добросовестно трудиться, кто ведет бесцельный образ жизни. Как правило, это люди с невысоким уровнем образования и культуры, находясь постоянно рядом с данной категорией осужденных так называемые «вербовщики» оказывают существенное воздействие и тем самым вовлекают в свое вымышленное «братство мусульман» обещая заботу и покровительство [2].

На сегодняшний день в учреждения уголовно-исполнительной

системы работу с осужденными исповедующие религию Ислам проводят сотрудники группы по организации теологической реабилитационной работы.

В основу работы группы по организации теологической реабилитационной работы входит организации постоянного посещения учреждений УИС квалифицированных теологов и представителей официального духовенства. Так же обеспечением всеми необходимыми в ходе посещения учреждения материально-техническим оснащением для демонстрации аудио - видео материалов. Непосредственная теологическая работа заключается в предупредительно-профилактических мероприятиях: дерадикализация, недопущение вовлечения осужденных в учреждениях УИС в религиозный экстремизм и терроризма, выявление и устранение причин и условий, способствующих радикализации осужденных [3].

Однако, на практике основная задача группы по организации теологической реабилитационной работы в учреждениях УИС это только всего лишь обеспечение и организация работы квалифицированных теологов и представителей официального духовенства, но не профилактика религиозного терроризма и экстремизма. На сегодняшний день складывается такая картина, что посещение в учреждениях УИС квалифицированных теологов и представителей официального духовенства осуществляется не более трех раз месяц, согласно совместного плана посещения. Посещение учреждения, в таком количестве могут привести к росту числа осужденных приверженцев идеологии религиозного экстремизма и терроризма, деструктивных религиозных течений из-за отсутствия постоянной профилактической работы. На местах сотрудниками группы организации теологической реабилитационной работы в силу отсутствия необходимого образования не может проводить работу с осужденными исповедующие религию Ислам. Как правило, сотрудники УИС МВД РК приступая к службе имеют высшее образование по специальности юриспруденция, но никак не теологическое, образование играет очень важную роль в профилактике с терроризмом и экстремизмом.

В пункте 2 приказа «Об утверждении Правил по организации теологической реабилитационной работы с осужденными лицами в учреждениях уголовно-исполнительной системы» закреплено: «Правила направлены на обеспечение целенаправленной, непрерывной, системной, комплексной теологической реабилитационной работы с осужденными приверженцами идеологии религиозного экстремизма и терроризма, деструктивных религиозных

течений, а также профилактику распространения этих идей в учреждениях» [3], что и является основными задачами реабилитационной работы с осужденными в учреждениях УИС.

Обращаясь к толковому словарю С.И. Ожегова термин «непрерывный» означает как «не имеющий перерывов, промежутков» [4]. Из этого следует, что комплекс теологической реабилитационной работы во взаимодействии сотрудников УИС с теологами, представителями официальных духовенств и местными исполнительными органами необходимо проводить непрерывно с момента прибытия осужденного в исправительное учреждение УИС.

Нельзя оставлять без внимания работу сотрудников оперативных отделов УИС, которые на постоянной основе ведут профилактические работы (беседы) в среде верующих осужденных. Контроль и свод информации в отношении верующих осужденных, одна из основных задач оперативного сотрудника УИС. С момента прибытия в учреждение УИС верующие осужденные постоянно находятся на контроле, проводятся ежедневные беседы в виде развед-опросов, направляются заявки психологам учреждения для составления психологического портрета. Оперативные отдел отслеживает поведение среди осужденных и их связи. Отслеживаются связи с лицами находящиеся на свободе, с которыми верующие осужденные поддерживают отношения путем переписки и телефонных переговоров. В случае получения оперативно значимой информации, в территориальные органы направляются запросы для проверок. Производятся постоянные переводы верующих осужденных по отрядам (камерам), с целью недопущения большого скопления верующих осужденных в местах их проживания. В ходе проведения ежедневных работ с такой категорией осужденных оперативные сотрудники набирают определенный опыт. Но все же можно отметить слабое знания в религии сотрудников оперативных отделов, что определено, усложняет их работу с такой категорией осужденных. Ведь основной задачей оперативного сотрудника остаётся профилактика религиозного экстремизма и терроризма, ограждение от религиозной идеологии экстремизма и терроризма.

В заключении, хочется отметить, что для более качественной и результативной работы с такой категорией осужденных необходимо в квалификационные требования на должность «сотрудника группы по организации теологической реабилитационной работы» включить наличие образования по специальности «религиоведения» и на постоянной основе проводить повышение квалификации сотрудников УИС по линии религиозного экстремизма и терроризма.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Профилактика экстремизма. Успехи и трудности: материалы международной научно-практической конференции (г. Нур-Султан, 4 апреля 2019 г.) / под общ. ред. З.К. Шаукеновой. — Нур-Султан: КИСИ при Президенте РК, 2019. — 208 с.

2 Как работает экстремистская пропаганда. Аскар Сабдин, Марат Шибутов // <https://www.youtube.com/watch?v=5NRuvuYKQIM>

3 Об утверждении Правил по организации теологической реабилитационной работы с осужденными лицами в учреждениях уголовно-исполнительной системы: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 26 марта 2020 года № 247 // <https://online.zakon.kz/>

4 Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка // <http://https://slovarozhegova.ru/>

ТҮЙІН

Мақалада қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде сотталғандармен теологиялық оналту жұмыстарын ұйымдастыру туралы айтылады. Бүгінгі таңда сотталған діни экстремизм мен терроризм идеологияларын, деструктивті діни ағымдарды ұстанушылармен жүргізіліп жатқан жұмыстар, қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде идеялардың таралуын болдырмау жұмыстары толық көлемде және тиісті деңгейде жүргізілмегендігіне ерекше назар аударылады. Сотталғандардың осы санатымен дінтану және исламтану мамандығы бойынша білімді теологиялық оналту жұмыстарын ұйымдастыру тобы қызметкерінің лауазымына қойылатын біліктілік талаптарына қосу қажет деп санаймыз.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается организация теологической реабилитационной работы с осужденными в учреждениях уголовно-исполнительной системы. Акцентируется особое внимание, что на сегодняшний день проводимая работа с осужденными приверженцами идеологии религиозного экстремизма и терроризма, деструктивных религиозных течений, профилактика распространения идей в учреждениях уголовно-исполнительной системы, проводится не в полном объеме и не на должном уровне. Считаем, что с такой категорией осужденных необходимо в квалификационные требования на должность сотрудника группы по организации теологической реабилитационной работы включить наличие образования по специальности религиоведения и исламоведения.

RESUME

The article discusses the organization of theological rehabilitation work with convicts in the institutions of the penal system. Special attention is paid to the fact that the ongoing work with convicted adherents of the ideology of religious extremism and terrorism, destructive religious movements, the prevention of the spread of ideas in the institutions of the penal system, is not being carried out in full and at the proper level. We believe that with such a category of convicts, it is necessary to include education in the specialty of religious studies and Islamic studies in the qualification requirements for the position of an employee of the group for the organization of theological rehabilitation work.

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ МОШЕННИЧЕСТВА И ЕГО ВИДОВ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ермакова О.В.,

доцент кафедры уголовного права и криминологии,
кандидат юридических наук, доцент, подполковник полиции
Барнаульский юридический институт МВД России

Сравнительные исследования уголовных законодательств различных государств позволяют развивать уголовно-правовую науку, совершенствовать действующие нормативные правовые акты. В свою очередь, проведение таких разработок по преступлениям против собственности имеют повышенную значимость, что объясняется ценностью указанного объекта уголовно-правовой охраны, а также распространенностью данных посягательств в любом государстве в различные исторические периоды.

Первое, что обращает на себя внимание - различие в расположении преступлений против собственности в УК РФ и Республики Казахстан. В частности, по российскому закону собственность выступает важнейшим объектом уголовно-правовой охраны, в связи с чем, преступные посягательства на данную ценность следуют непосредственно после преступлений против личности.

Несколько иное место занимают преступлений против собственности в УК Республики Казахстан. Даже несмотря на то, что указанный закон не содержит деления на разделы, очевидным представляется тот факт, что вначале располагаются преступления

против мира и безопасности человечества, против конституционного строя, и только потом, посягающие на собственность.

Что касается конструкции состава мошенничества, то следует заметить, предложенное строение, безусловно, идентичное, поскольку диспозиции статей совпадают. Аналогичным образом закрепляется в нормах уголовного закона понятие хищения (с той лишь разницей, что в УК РФ данное понятие расположено в самой главе «Преступления против собственности», а в УК Республики Казахстан в начале закона). Однако, интересен тот факт, что толкование мошенничества, представленное судебными инстанциями, существенно отличается.

В Нормативном постановлении Верховного Суда Республики Казахстан от 29 июня 2017 года № 6 «О судебной практике по делам о мошенничестве» [3] закрепляется узкое понимание корыстной цели, предполагающее стремление обратить в свою пользу имущество или право на него.

В постановлении Пленума Верховного Суда РФ от 30.11.2017 г. №48 «О судебной практике по делам о мошенничестве» [4] помимо этого корыстная цель предполагает желание избавиться от материальных затрат.

Момент окончания мошенничества также имеет некоторые отличия. В частности, если в российском судебном толковании предлагается отождествлять момент окончания с изъятием и наличием возможности пользоваться или распоряжаться похищенным по своему усмотрению. То в постановлении Республики Казахстан требуется изъятие, переход имущества в незаконное владение и получение реальной возможности осуществления правомочий, присущих праву собственности.

Основное отличие законодательной регламентации заключается в наличии специальных составов мошенничества. В частности, в УК РФ помимо общей нормы о мошенничестве (ст. 159), закреплены еще 5 специальных видов (ст. 159.1-159.6), выделенных в зависимости от сферы, в которой происходит преступление (например, в сфере кредитования, компьютерной информации, получения выплат и т.д.).

В законодательстве же Казахстана предусмотрена только общая норма о мошенничестве (ст. 190).

Однако, как показывает анализ данных норм, специальные составы «работают» далеко не во всех случаях, поскольку те признаки, которые введены в их конструкции существенно сужают действие законодательной нормы.

Например, мошенничество в сфере кредитования (ст. 159.1 УК РФ) предполагает только специального субъекта - заемщика, т.е. лица,

заключившего договор с кредитором. Такое понимание субъекта значительно ограничивает возможности привлечения к ответственности тех лиц, которые задержаны во время подачи документов не соответствующих действительности, но не подписали еще соответствующее соглашение.

В связи с изложенными трудностями привлечения к уголовной ответственности, Пленум Верховного Суда РФ в своем постановлении №48 представил широкое понимание заемщика - это лицо, обратившееся к кредитору с намерением получить, получающее или получившее кредит.

Однако, понимая не обязательность разъяснений Пленума Верховного Суда РФ для практической деятельности, считаем необходимым внести соответствующие изменения в самом законе.

Таким же ограниченным действием обладает состав преступления, предусмотренный ст. 159.2 УК РФ (мошенничество при получении выплат).

В число обязательных признаков введен специальный предмет преступления - социальная выплата, толкование которой в законе не приводится, что порождает сложности в практической деятельности.

Ранее судебная практика неоднозначно подходила к квалификации мошенничества при наличии выплат в сельскохозяйственной, предпринимательской сфере. В настоящее время решение этой проблемы предложено в п. 15 постановления №48 путем установления правила о нераспространении специальной нормы на выплаты в таких сферах [1, с. 244-245].

Наибольшие сложности имеет толкование состава мошенничества в сфере компьютерной информации, поскольку способами данного преступления выступают блокирование, модификация, вмешательство в сеть и т.д.

Сотрудники органов внутренних дел, не обладая специальными познаниями в компьютерных технологиях, не способны установить способ совершения преступления, а также отграничить один от другого.

Таким образом, специальные составы мошенничества вызывают значительные проблемы в правоприменительной деятельности [2, с. 31-33]. Соответственно, законодателю следовало бы выбрать один из следующих вариантов решения сложившейся ситуации:

1. Исключить специальные разновидности мошенничества из уголовного закона, а квалификацию любого факта мошенничества проводить по общей единой норме вне зависимости от сферы совершенного преступления.

2. В том же случае, если не отказываться от выделения специальных видов мошенничества, следует более подробно изложить признаки с раскрытием основных понятий в примечаниях, а также с развернутой характеристикой в постановлении Пленума Верховного Суда РФ.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ермакова О.В. Новое постановление Пленума Верховного Суда РФ «О судебной практике по делам о мошенничестве, присвоении и растрате»: анализ судебных разъяснений // Вестник Барнаульского юридического института МВД России. - 2018. - №1(34). - С. 244-245.

2. Ермакова О.В. Обоснованность введения в УК РФ специальных видов мошенничества (ст.ст. 159.1-159.6 УК РФ) // Актуальные проблемы борьбы с преступлениями и иными правонарушениями: сборник материалов одиннадцатой международной научно-практической конференции. - Барнаул: Барнаульский юридический институт, 2014. – Ч. 2. - С. 31-33.

3. О судебной практике по делам о мошенничестве: Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 29 июня 2017 года № 6 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P170000006S> (Дата обращения 01.09.2019).

4. О судебной практике по делам о мошенничестве, присвоении и растрате: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 30.11.2017 № 48 // Бюллетень Верховного Суда РФ. - 2018. - №2.

ТҮЙІН

Мақалада автор Ресей Федерациясы мен Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодекстері бойынша алаяқтық құрамын салыстырмалы түрде зерттеді. Алаяқтықтың ерекше түрлеріне ерекше назар аударылады. Автор қылмыстық заңнамадан басқа, тақырып бойынша сот практикасын зерттейді.

РЕЗЮМЕ

В статье автором проведено сравнительное исследование состава мошенничества по УК РФ и Республики Казахстан. Отдельное внимание уделяется специальным видам мошенничества. Помимо уголовного законодательства, автором исследуется судебная практика по теме.

RESUME

In the article, the author carried out a comparative study of the composition of fraud under the criminal code of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan. Special attention is paid to special types of fraud. In addition to criminal legislation, the author examines the judicial practice on the topic.

НЕКОТОРЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ В ОБЛАСТИ СОДЕЙСТВИЯ ГРАЖДАН ОРГАНАМ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИМ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Железняк Н.С.,

профессор кафедры оперативно-розыскной деятельности
доктор юридических наук, профессор,
заслуженный юрист Российской Федерации
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности» (далее – ФЗ об ОРД), несмотря на «солидный возраст», наличие более тридцати редакций и внесение в первоначальный вариант более семидесяти изменений, не лишен значительного числа недостатков, негативно влияющих на правоприменительную практику [1]. В соответствии с особенностями российской правовой системы такие недочеты могут устраняться двумя путями: внесением в установленном порядке поправок в действующий закон¹ либо принятием акта Конституционного Суда Российской Федерации (далее – КС РФ), разъясняющего проблемное положение.

КС РФ согласно определенным ему функциям в установленном Федеральным конституционным законом [2] порядке периодически рассматривает жалобы на нарушение конституционных прав граждан предписаниями различных законодательных актов. Особенно часто в сфере уголовной юстиции такая необходимость возникает в связи с осуществлением уполномоченными правоохранительными органами и спецслужбами оперативно-розыскной деятельности (далее – ОРД)².

¹ Процедура длительная и, как правило, к сожалению, не всегда дающая желаемый результат.

² За время существования Конституционного Суда РФ им принято более 250 актов по вопросам ОРД. Об этом подробно: Вагин О.А. Практика применения Федерального закона «Об оперативно-розыскной деятельности» в решениях Конституционного Суда Российской Федерации : учебно-методическое пособие / О.А. Вагин, А.Е. Чететин, А.В.

Причем, как показывает практика, основными поводами для обращения в КС РФ выступают пробелы в законодательстве или возможности многовариантного толкования его норм. В этом смысле деятельность КС РФ, направленная на охрану прав граждан, исключительно важна не только для конкретного заявителя, но и для правоприменителя, использующего решения суда в повседневной юридической практике.

ОРД, как любой вид правоохранительной деятельности, многогранна и включает в себя кроме подготовки и проведения оперативно-розыскных мероприятий (далее – ОРМ) такие направления, как информационно-аналитическое обеспечение и документирование, использование результатов ОРД, защиту сведений о ней, социальную и правовую защиту должностных лиц органов, осуществляющих ОРД, финансовое обеспечение ОРД, вопросы контроля и надзора за ней и некоторые другие. Одним из наиболее значимых среди этих направлений деятельности, на наш взгляд, выступает обеспечение содействия граждан органам, осуществляющим ОРД, правовая и социальная защита указанных лиц.

С учетом ограниченного объема данной работы, а также решений, принятых КС РФ, речь в ней пойдет лишь об отдельных аспектах содействия граждан органам, осуществляющим ОРД. В ФЗ об ОРД оно регулируется, в частности, ч. 5 ст. 6, п. 2 ч. 1 ст. 15, ч. 1, 2 ст. 17, ч. 1 ст. 19¹. Несмотря на в целом понятные специалистам предписания законодателя, в оперативно-розыскной, а в дальнейшем – в уголовно-процессуальной практике зачастую возникают правоприменительные проблемы, разрешаемые, в конечном счете, лишь высшими судами РФ. Кратко о них.

Первая проблема – использование в осуществлении ОРД лиц, не достигших совершеннолетия.

Так, в доказывании вины А.М. Полякова, признанного виновным в совершении преступления, предусмотренного частью

Шахматов. – СПб.: Университет МВД России, 2010; Бахта А.С. Вопросы оперативно-розыскной деятельности в решениях Конституционного Суда Российской Федерации: Научно-практическое пособие А.С. Бахта, О.А. Вагин, А.Е. Чететин. – Хабаровск : Дальневосточный юридический институт МВД России, 2012; Организация подготовки и проведения оперативно-розыскных мероприятий (с использованием правовых позиций Конституционного Суда России): методическое пособие / под ред. А.Е. Чететина. М.: ДГСК МВД России, 2014; Железняк Н.С. Оперативно-розыскная деятельность по делам о преступлениях, связанных с незаконным оборотом наркотиков, в решениях высших судов Российской Федерации : обзор судебной практики / Н.С. Железняк. – Красноярск : СибЮИ МВД России, 2017.

¹Соответственно ч. 1-3 ст. 13, ч. 1-9 ст. 23 Закона Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» от 15.09.1994 года № 154-ХІІІ.

третьей статьи 30 и пунктом «г» части четвертой статьи 228.1 Уголовного Кодекса Российской Федерации (далее – УК РФ), использовались результаты ОРМ, проведенных в отношении его несовершеннолетнего соучастника с привлечением другого несовершеннолетнего лица. В связи с этим осужденный утверждал, что положения статьи 17 «Содействие граждан органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность» ФЗ об ОРД, как допускающие возможность привлечения несовершеннолетних к участию в ОРМ в целях получения доказательств виновности в совершении преступления, не соответствуют статьям 2, 46 (часть 1) и 50 (часть 2) Конституции Российской Федерации.

КС РФ в своем Определении от 23.06.16 № 1323-О [4] разъяснил, что согласно статье 17 ФЗ об ОРД отдельные лица могут с их согласия привлекаться к подготовке или проведению ОРМ с сохранением по их желанию конфиденциальности содействия органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность, в том числе по контракту (часть первая); органы, осуществляющие ОРД, могут заключать контракты с совершеннолетними дееспособными лицами независимо от их гражданства, национальности, пола, имущественного, должностного и социального положения, образования, принадлежности к общественным объединениям, отношения к религии и политических убеждений (часть вторая).

Таким образом, указанные положения ограничивают использование содействия несовершеннолетних лиц органам, осуществляющим ОРД, исключая возможность заключения с ними контракта, но не запрещают использование их содействия для подготовки или проведения оперативно-розыскных мероприятий на бесконтрактной основе. Само по себе содействие частных лиц в проведении таких мероприятий не может рассматриваться в качестве ограничения прав заявителя (определения от 27.05.2010 № 681-О-О, от 19.06.2012 № 1187-О и от 22.12.2015 № 2875-О).

Вторая проблема связана с привлечением так называемых понятых к подготовке и проведению ОРМ.

Дело в том, что сложившаяся оперативно-розыскная практика, требования отдельных нормативных правовых актов, а иногда и просто руководителей различного уровня, прокуроров и судей вынуждают сотрудников оперативных подразделений выполнять не предусмотренные законом, но почему-то, по мнению некоторых правоприменителей, необходимые действия, связанные с привлечением к участию в ОРМ, как правило, некомпетентных «надсмотрщиков», которых и называют совершенно по-разному:

поняты, представители общественности, незаинтересованные граждане и т.п. Проведенное пилотное исследование свидетельствует, что нормотворцы или указанные должностные лица, памятуя о необходимости привлечения понятых к отдельным следственным действиям, решили по аналогии применить это требование и в оперативно-розыскной сфере.

Так, в ст. 170 «Участие понятых» Уголовно-процессуальном кодексе РФ (далее – УПК РФ) определены три варианта использования (или не использования) понятых.

В ч. 1 данной статьи обязательное участие понятых в следственном действии связано со ст. 182 – обыск, частью третьей.1 ст. 183 – выемка электронных носителей информации, ст. 184 – личный обыск и ст. 193 – предъявление для опознания.

Согласно ч. 2 рассматриваемой статьи в остальных случаях следственные действия производятся без участия понятых, если следователь по ходатайству участников уголовного судопроизводства или по собственной инициативе не примет иное решение.

В соответствии с ч. 3 статьи в остальных случаях следственные действия производятся без участия понятых, если следователь по ходатайству участников уголовного судопроизводства или по собственной инициативе не примет иное решение.

Что касается оперативной работы, то в ФЗ об ОРД поняты не упоминаются¹, однако их периодически не забывают (называя по-разному) в нормативных правовых актах ведомственного уровня². В связи с отсутствием в законе четкого установления по рассматриваемому вопросу необходимо обратиться к решениям высших судов РФ.

Так, Е.Н. Раков, осужденный по приговору суда, оспаривал конституционность части пятой статьи 6 ФЗ об ОРД, допускающей, как считает заявитель, возможность привлечения к участию в проведении ОРМ в качестве понятых отдельных граждан, заинтересованных в их исходе.

В Определении КС РФ от 24.09.12 № 1738-О [5] указывается,

¹ См. ч. 5 ст. 6, ч. 1 ст. 17 ФЗ об ОРД.

² Например, в п. 14 Инструкции о порядке проведения сотрудниками органов внутренних дел Российской Федерации гласного оперативно-розыскного мероприятия обследования помещений, зданий, сооружений, участков местности и транспортных средств (название нормативного правового акта с написанием без кавычек наименования ОРМ приводится в соответствии с оригиналом), объявленной приказом МВД России от 01.04.2014 № 199, отмечается, что «для удостоверения факта, содержания, хода проведения и результатов изъятия к участию в изъятии привлекаются...не менее двух дееспособных граждан, достигших возраста восемнадцати лет...».

что вопреки утверждению заявителя, часть пятая статьи 6 ФЗ об ОРД не предусматривает участия в ОРМ понятых, которые привлекаются для проведения отдельных следственных действий, направленных на собирание доказательств. Результаты же ОРМ, как неоднократно отмечал КС РФ, являются не доказательствами, а лишь сведениями об источниках тех фактов, которые, будучи полученными с соблюдением требований ФЗ об ОРД, могут стать доказательствами только после закрепления их надлежащим процессуальным путем, а именно на основе соответствующих норм уголовно-процессуального закона, т.е. так, как это предписывается статьями 49 (часть 1) и 50 (часть 2) Конституции РФ (определения от 04.02.1999 № 18-О, от 25.11.2010 № 1487-О-О, от 25.01.2012 № 167-О-О и др.).

Вывод об отсутствии понятых в ОРД в Российской Федерации¹ позволяет судить о чрезмерности действий отдельных должностных лиц, привлекающих граждан для удостоверения факта, хода и результатов конкретного ОРМ.

И наконец – проблема финансирования ОРМ содействующим лицом.

Дело в том, что в соответствии с ч. 1 ст. 19 «Финансовое обеспечение оперативно-розыскной деятельности» ФЗ об ОРД обеспечение ОРД относится к расходным обязательствам Российской Федерации, что, на первый взгляд, означает, что иного источника финансирования ОРД закон не предусматривает².

Это предписание отметил в своей жалобе КС РФ А.А. Кралин, оспаривавший конституционность статьи 19 ФЗ об ОРД, которая, по его мнению, не соответствует статьям 19, 46, 49 и 50 Конституции РФ, поскольку в силу своей неопределенности допускает возможность использования при проведении проверочной закупки денежных средств, принадлежащих лицу, привлеченному к участию в ОРМ.

В Определении КС РФ от 23.04.15 № 874-О [3] разъяснено, что ст. 19 ФЗ об ОРД регламентирует лишь финансовое обеспечение ОРД

¹ Однако в соответствии с п. 16 ч. 2 ст. 11 Закона Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» от 15.09.1994 года № 154-ХІІІ предусматривается «осуществление с участием понятых личного досмотра задержанных лиц, изъятия находящихся при них вещей и документов, могущих относиться к преступной деятельности, а также досмотра жилых помещений, рабочих и иных мест, досмотра транспортных средств».

² См. ч. 2 ст. 19 ФЗ об ОРД (исключена ФЗ от 22.08.2004 № 122-ФЗ), согласно которой «законодательные и исполнительные органы государственной власти субъектов Российской Федерации вправе самостоятельно за счет собственных бюджетов и внебюджетных целевых фондов увеличивать размер средств, выделяемых органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность на территории соответствующих субъектов Российской Федерации».

и контроль за расходованием выделенных на нее финансовых средств. Использование же в ходе ОРМ по договору или устному соглашению имущества частных лиц (пункт 3 части первой статьи 15 ФЗ об ОРД), в том числе привлекаемых к проведению ОРМ органами, осуществляющими ОРД, не изменяет их содержание, основания и условия проведения, а потому и не нарушает права лиц, в отношении которых осуществляются такие мероприятия.

Таким образом, возможность использования имущества (в том числе, финансовых средств) частных лиц для решения задач ОРД прямо закреплено в ФЗ об ОРД и поэтому является правомерным.

Рассмотрение отдельных аспектов содействия граждан органам, осуществляющим ОРД, и принятых в этой части КС РФ правовых актов приводит к двум выводам:

– во-первых, нормы ФЗ об ОРД нуждаются в серьезной корректировке с целью уточнения целого ряда предписаний, касающихся, в том числе, помощи отдельных лиц оперативным подразделениям.

– во-вторых, акты КС РФ, взвешенно разрешающего спорные либо не регламентированные в законе ситуации, нуждаются в систематическом изучении и применении в области оперативно-розыскного противодействия преступности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Железняк, Н.С. Вопросы актуализации Федерального закона «Об оперативно-розыскной деятельности»: монография / Н.С. Железняк. – Красноярск : СибЮИ МВД России, 2019.

2. О Конституционном Суде Российской Федерации : федеральный конституционный закон от 21 июля 1994 г. № 1-ФКЗ.

3. Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина Кралина Александра Александровича на нарушение его конституционных прав статьей 19 Федерального закона «Об оперативно-розыскной деятельности» : определение Конституционного Суда РФ от 23 апреля 2015 г. № 874-О.

4. Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина Полякова Алексея Михайловича на нарушение его конституционных прав положениями статьи 17 Федерального закона «Об оперативно-розыскной деятельности» : определение Конституционного Суда РФ от 23 июня 2016 г. № 1323-О.

5. Об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина Ракова Евгения Николаевича на нарушение его конституционных прав частями третьей и пятой статьи 6 Федерального закона «Об

оперативно-розыскной деятельности», частью третьей статьи 56 и частью второй статьи 79 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации : определение Конституционного Суда РФ от 23 апреля 2015 г. № 1738-О.

ТҮЙІН

Жұмыста Ресей Федерациясының Конституциялық Сотының жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыратын органдарға азаматтарға көмек көрсету саласындағы жеке шешімдері қарастырылады, олар «жедел-іздістіру қызметі туралы» Федералды Заңның жекелеген нормаларын іске асыру тәртібін ресми түсіндіруді ұсынады және құқық қолдану тәжірибесін азаматтардың заңдылықтарын, құқықтары мен бостандықтарын тұрақты сақтауды қамтамасыз ететін жағдайға жетуге бағыттауға мүмкіндік береді.

РЕЗЮМЕ

В работе рассматриваются отдельные решения Конституционного Суда РФ в области содействия граждан органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность, предлагающие официальное толкование порядка реализации отдельных норм Федерального закона «Об оперативно-розыскной деятельности» и позволяющие ориентировать правоприменительную практику на достижение состояния, обеспечивающего неуклонное соблюдение законности, прав и свобод граждан.

RESUME

The work considers the individual decision of the constitutional Court of the Russian Federation in the field of promoting citizens to the agencies conducting the Operative and investigative activities, offering an official interpretation of the order of implementation of separate norms of the Federal law "About operatively-search activity" and allows you to target enforcement practices on the achievement of a state, providing a steady observance of legality, the rights and freedoms of citizens.

IMPROVEMENT PROBLEMS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN STATE AGENCIES REGULATIONS FOR THE ANIMAL AND PLANT WORLD PROTECTION

Iglikova S.D.,
doctoral student

The right to use the flora and fauna is one of the environmental rights of citizens of the Republic of Kazakhstan. The right to use the animal world, which belongs to a citizen to satisfy his/her need for objects of the flora, is a measure of his/her possible behavior, enshrined in the norms of law and secured by the legal obligations of other persons. It is provided to the citizens of Kazakhstan by the Law of the Republic of Kazakhstan "On the protection, reproduction and use of the animal world" dated July 9, 2004 ". People interpret the right to use the flora provided by the Forest Code of the Republic of Kazakhstan in a similar way.

We believe that in the legislation of the Republic of Kazakhstan there should be an appropriate rule of law, which would allow the citizens of the country to exercise their legal right to use the flora and fauna. The preservation of flora and fauna is the main condition for the implementation of this environmental right.

The whole system of state bodies performing environmental functions provide goal achievement.

The Parliament of the Republic of Kazakhstan directly or through the Government of the Republic of Kazakhstan, local bodies of representative and executive power and specially authorized bodies of state administration shall exercise the ownership, disposal and use of the animal and plant world, flora and fauna.

The Committee for Forestry and Wildlife of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan and its territorial bodies are specially authorized bodies for the protection and regulation of the use of wildlife and flora

All the above-mentioned bodies target their activity at protecting the living conditions of wild animals in a state of natural freedom, preserving the integrity of natural communities and rational use, as well as strengthening the rule of law in this area.

The state bodies provide the opportunity for citizens of the Republic of Kazakhstan to use the fauna and flora by:

- establishment of rules and norms for the protection, reproduction and use of the animal and plant world;
- the establishment of prohibitions and restrictions on the use of the animal and plant world;
- protection and preservation of the habitat, breeding conditions, migration routes and places of concentration of animals;
- protection and breeding in captivity and semi-free conditions of rare and endangered animals and plants;

- organization of state nature reserves, state national natural parks, state natural parks, state natural monuments, state nature reserves, state nature reserves and wetlands of international importance;
- preventing the death of animals and the destruction of the flora in the implementation of production processes;
- protection of animals and plants when using plant protection products, mineral fertilizers and other preparations;
- restrictions on the removal of animals for zoological collections;
- rendering assistance to wild animals in case of diseases, threats of their death in case of natural disasters and due to other reasons;
- propaganda of the protection of flora and fauna by the mass media;
- organization of scientific research aimed at substantiating measures for the protection and reproduction of fauna and flora;
- educating citizens in the spirit of a humane attitude to the animal and plant world;
- carrying out other activities and establishing other requirements for the protection and reproduction of fauna and flora (Forest Code of the Republic of Kazakhstan, the Law of the Republic of Kazakhstan "On the protection, reproduction and use of fauna" dated July 9, 2004 [1; 2].

On July 30, 2019, the Executive Secretary of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan, by his order No. 4-P, approved the Regulations on the Forestry and Wildlife Committee of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan. In accordance with this Regulation, the main task of this Committee is to perform strategic, implementation and control functions in the field of forestry, protection, reproduction and use of fauna and specially protected natural areas [3].

The Committee performs a number of important functions. So it is engaged in ensuring the implementation of state policy in the field of protection, reproduction and use of fauna and flora; organization and provision of protection, protection, reproduction of forest and plant resources; organization of state accounting, cadaster and monitoring of forest and plant resources. Moreover, the Committee deals with the organization and provision of protection, reproduction and state registration of the animal and plant world. In addition, the following tasks, namely, the verification of the activities of natural resource users in order to determine compliance with the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in the field of protection are also in the scope of this Committee. The Committee also deals with issues related to the reproduction and use of the animal world. The Committee also carries out proceedings on cases of administrative offenses within the competence; and

it is engaged in issuing licenses for the import into the territory of the Republic of Kazakhstan and export from the territory of the Republic of Kazakhstan of animal species falling under the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. This Committee deals with the issues of licensing the import and export of species of the animal world, their parts and derivatives, including animal species classified as rare and endangered. The Committee issues licenses permitting the use of wildlife; production of introduction, reintroduction and hybridization of animals, with the exception of rare animals and those species that are endangered. The Committee exercises state control and supervision over compliance with the procedure for the introduction, reintroduction and hybridization established by the authorized body. It also exercises state control and supervision in the field of protection, reproduction and use of fauna and flora, etc. [3].

There are some problems in the legal support of state bodies for the protection of flora and fauna and their activities. Thus, in the Regulations on the Committee for Forestry and Wildlife of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan, there are still some drawbacks. Some Kazakhstani scientists previously revealed those drawbacks. For instance, A.D. Tundikbaev stressed that those issues had to be taken under consideration, as the drawbacks remained. In addition, A.D. Tundikbaev made that statement 10 years ago. So, according to A.D. Tundikbaev, “one of the drawbacks of the current organization of control and supervision activities in the field of protection, reproduction and use of the animal world is that it does not form an independent isolated system and is structurally united with forestry” [4, p. 181]. Such a combination "under one roof" of two independent systems is incorrect, since the state forest control bodies and state control bodies in the field of wildlife protection have different objects and, accordingly, different tasks, which may not coincide to some extent.

In addition, an analysis of this Regulation shows that the rights and obligations enshrined in it are formulated very vaguely and carefully.

According to paragraph 15 of the Regulations, the rights of the Committee are to adopt regulatory legal acts within its competence, to request and receive from state bodies, organizations, their officials the necessary information and materials and to exercise other rights and obligations provided for by the legislation of the Republic of Kazakhstan. Thus, the rights to perform the most important functions of monitoring, control, and the implementation of administrative proceedings fell under the category of "other rights and obligations", i.e. minor.

The same is the case with the obligations of the Committee, which

are formulated in paragraph 16. All obligations are reduced only to ensuring the availability of standards of public services, providing information, considering complaints and appeals of recipients of public services, compliance with the legislation of the Republic of Kazakhstan, the rights and legally protected interests of individuals and legal entities, timely and high-quality performance of the assigned functions. It seems that responsibilities should be formulated out more clearly with an emphasis on the main functions performed.

As far as responsibility is concerned, in the Regulation there is defined only the responsibility of the Chairman of the Committee.

We believe that in order to improve the activities of state bodies for the protection of wildlife one should make the following changes. It is necessary to separate the services for the protection, reproduction and use of the animal world from the forest service. Moreover, one should create two independent committees - the Forestry Committee and the Animal World Committee under the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan. Besides, it is necessary to develop the relevant Regulations on each of those committees. Moreover, one should formulate clearly the rights and obligations of the Committees. We offer to define properly the responsibility for the performance of the functions assigned to those Committees.

REFERENCES

1. Forest Code of the Republic of Kazakhstan dated July 8, 2003 // Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan "Adilet"

2. Law of the Republic of Kazakhstan "On protection, reproduction and use of the animal world" dated July 9, 2004 // Kazakhstanskaya Pravda. - 2004. - July 20.

3. Regulations on the Committee for Forestry and Wildlife of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan. Approved by the Order of the Executive Secretary of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan dated July 30, 2019 No. 4-P // Information and legal system of regulatory legal acts of the Republic of Kazakhstan "Adilet"

4. Tundikbaev A.D. Legal protection of the animal world in the Republic of Kazakhstan: Thesis for PhD in Law. - Almaty, 2004.

ТҮЙІН

Мақалада экологиялық функцияларды жүзеге асыратын мемлекеттік органдарды құқықтық қамтамасыз етуге баса назар

аударылып, аталған органдардың тізімдері келтіріліп, олардың қызметі сипатталған. Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитетіне ерекше назар аударылады.

РЕЗЮМЕ

В статье акцентируется внимание на правовом обеспечении государственных органов, выполняющих экологические функции, перечислены эти органы и охарактеризована их деятельность. Особое внимание уделено Комитету лесного хозяйства и животного мира Министерства экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан.

RESUME

The article focuses on the legal support of state bodies performing environmental functions, lists these bodies and describes their activities. Special attention is paid to the Committee for Forestry and Wildlife of the Ministry of Ecology, Geology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan.

СПЕЦИФИКА ДЕТЕРМИНАЦИИ И ПРИЧИННОСТИ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

Кабдрашит А.А.,

магистрант, капитан полиции

Карагандинская академия МВД РК им. Б. Бейсенова

Причины и условия преступности в современной криминологической науке носят социальный характер и сущность. Они всегда находятся в числе социальных противоречий в обществе. По содержанию они негативны и не учитывают интересы людей, общества и государства. Он включает три взаимосвязанных области: 1) общая организация борьбы; 2) предупреждение преступности; 3) правоохранительные органы.

В большинстве случаев проблемы торговли людьми нередко связаны с нарушением трудового и миграционного законодательства. По данным международной организации труда, ежегодно торговцы людьми отмывают порядка 150 миллиардов долларов [1].

Задача по искоренению этих форм современного рабства лежит в контексте решения других глобальных проблем современности. В

связи с ограниченным объемом этой работы и необходимостью привлечения широкого круга специалистов для создания комплексной системы борьбы с торговлей людьми, мы остановимся только на некоторых особо важных аспектах.

Взаимодействие субъектов гражданского общества и государственных органов. Неправительственные организации (далее - НПО) играют особую роль в борьбе с торговлей людьми, особенно в области предотвращения. Деятельность НПО - новое явление на постсоветском пространстве. Их существование и работа основаны на избранном пути демократического развития Республики Казахстан и являются важной составляющей гражданского общества. Во всех формах НПО решают широкий круг вопросов, включая торговлю людьми.

Трудно переоценить роль НПО в решении проблемы торговли людьми и ее преобразовании в науку и практику, которые признаются, известны и развиваются неизвестными обществами и государственными учреждениями. Сегодня в стране действует несколько десятков НПО, которые занимаются некоторыми аспектами торговли людьми. Их основные особенности:

1. Основывают свою деятельность на принципах защиты прав человека.
2. Интересы потерпевших, обращающихся за помощью в эти организации, имеют преимущественную силу.
3. Они сотрудничают с государством, но также независимо от правоохранительных органов.
4. Работают в соответствии с принципами анонимности и конфиденциальности, предоставляет информацию о потерпевших в правоохранительные органы только с согласия потерпевших.

В настоящее время существует несколько областей, в которых НПО могут играть определенную роль в борьбе с торговлей людьми.

Прежде всего, это реализация профилактических мероприятий, в частности, информационных кампаний. Их главная цель - повысить осведомленность соответствующих властей об опасностях торговли людьми, особенно гражданами, входящими в группу риска, а также о путях и средствах борьбы с этим преступлением. В то же время НПО в настоящее время являются единственной структурой, которая отслеживает торговлю людьми и является неотъемлемой частью стратегии борьбы с этим явлением. В будущем ценность отчетов НПО о состоянии торговли людьми в Республике Казахстан не уменьшится, так как официальная статистика правоохранительных органов не отражает реальной ситуации в этой сфере.

Следующим важным направлением деятельности НПО является разработка нормативно-правовой базы по противодействию торговле людьми с органами государственной власти и сотрудничество с правоохранительными органами в сфере уголовного преследования виновных. Следует отметить, что изменения в Уголовный кодекс Республики Казахстан разработаны при активном участии и поддержке различных неправительственных и международных организаций. Представители этих институтов вошли в рабочую группу по законопроекту «О противодействии торговле людьми», которая начала свою работу.

Поскольку НПО участвуют в оказании помощи жертвам, у них есть бесценная информация о преступлениях, связанных с торговлей людьми или принудительным трудом. Однако в связи с необходимостью соблюдения конфиденциальности сотрудники НПО имеют возможность влиять на жертв, предоставляя доступные для поиска гарантии безопасности, чтобы информировать компетентные органы о факте торговли людьми с целью расследования и судебного преследования виновных.

НПО вносят значительный вклад в борьбу с торговлей людьми. Это не следует недооценивать, поскольку в данном случае НПО взяли на себя решение вопросов и функций государственного значения. Есть опыт организаций, работающих в сфере предотвращения торговли людьми, методы и принципы которых могут значительно усилить борьбу с этим опасным видом преступности. НПО реализуют стратегические цели в борьбе с торговлей людьми, помогая жертвам и побуждая их к сотрудничеству, а также повышая осведомленность потенциальных агентств по актуальным вопросам, изменяя их отношение к жертвам, совершенствуя существующее законодательство и разрабатывая новые законы.

Международные эксперты правоохранительных органов выделяют ряд проблем, которые являются общими для большинства стран, признающих торговлю людьми, и которые очень трудно преодолеть: а) торговля людьми считается более серьезной проблемой, чем торговля оружием и наркотиками; б) лишь небольшое количество правоохранительных органов признают все опасности этого преступления или имеют дело с участием организованных преступных группировок в этой деятельности; в) торговля людьми воспринимается не как форма рабства, а как «иностранный проституция» или нелегальный рынок труда; г) презумпция согласия лица, являвшегося предметом торговли; (е) существующие и применимые законы применяются к жертвам в большей степени, чем к тем, кто виновен в

торговле людьми.

Отсутствие интереса официальных лиц к изучению торговли людьми и дальнейшей эксплуатации приводит к формулированию общей административной и законодательной философии: государство не может и не должно нести ответственность за действия казахстанских граждан, которые легкомысленно или полностью сознательно вовлечены в торговлю людьми. Однако государство провозгласило право на жизнь, свободу, совесть и достоинство в качестве приоритетного права личности, особенно на основе Закона. Делая такой акцент, государство берет на себя обязательство защищать права и свободы человека и гражданина, поэтому оно должно защищать права жертв, поскольку они, как граждане Казахстана, имеют право защищать свои права везде, где эти права нарушаются.

Безусловно, изменение отношения к проблеме торговли людьми приведет к увеличению количества раскрываемых преступлений и связанных с ними преступлений. В то же время торговля людьми характеризуется очень высокой степенью латентности (сокрытия), что представляет такую же опасность для жертв и преступников, а также для правоохранительных органов. Законодательные изменения, которые устраняют ответственность жертв за преступления, связанные с торговлей людьми, и обеспечивают им надлежащий уровень защиты вовремя, а иногда и во время расследования и судебного процесса, окажут положительное влияние на судебное преследование виновных.

Однако важной составляющей успеха в борьбе с торговлей людьми является предупреждение преступности на ранней стадии. К сожалению, в Казахстане такого опыта нет. Зарубежные страны, которые ранее сталкивались с проблемой торговли людьми, разработали ряд практик, которые могут быть очень полезны в нашей стране.

Минимальные стандарты по искоренению торговли людьми следующие:

1. Правительство должно запретить торговлю людьми и наказывать за торговлю людьми.
2. Правительство должно наложить соразмерное наказание за серьезные преступления, такие как изнасилование, за умышленную торговлю людьми в некоторых из наиболее разумных форм (торговля людьми в сексуальных целях, изнасилование или похищение людей, или торговля людьми, приводящая к смерти).
3. за любой умышленный акт торговли людьми правительство налагает достаточно суровое наказание для задержания и адекватно

отражающее отрицательный характер преступления.

4. Правительство должно прилагать значительные и неустанные усилия для искоренения торговли людьми.

Анализ важнейших направлений борьбы с торговлей людьми позволяет выделить некоторые принципиальные особенности борьбы с явлением с учетом специфики явления: 1) система противодействия торговле людьми должна быть адекватной и соразмерной явлению, по результатам мониторинга; 2) должна быть обеспечена непрерывность принимаемых мер, «устранено влияние волны противодействия торговле людьми»; 3) торговля людьми является формой организованной преступности, и борьба с ней должна основываться на конкретных характеристиках, вытекающих из этого факта; 4) торговля людьми сопровождается множеством других незаконных явлений: коррупцией, отмыванием денег и т. д. б., что приводит к необходимости взаимосвязи борьбы с другими связанными с ней явлениями; (5) международное сотрудничество и активное формирование внутренней и международной политики, включая миграционную.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Абдрахманова М.А. Беспрецедентная миграция привела к росту торговли людьми // <http://khabar.kz/archive/ru/v-mire/item/477725-bespretsedentnaya-migratsiya-privela-k-rostu-torgovli-lyudmi>

ТҮЙІН

Адам саудасы - бұл экономикалық, әлеуметтік және саяси жағдайдың дамуына сәйкес параметрлері үнемі өзгеріп отыратын динамикалық тұжырымдама. Осы құбылыстың ауқымына тап болған мемлекеттер әрдайым қолданыстағы заңнамамен эмпирикалық деректерді талдау негізінде онымен күресуге бағытталған шараларды қабылдау да автор оларды модельдік жетілдіру бойынша ұсыныстар енгізеді.

РЕЗЮМЕ

Торговля людьми представляет собой динамичную концепцию, параметры которой постоянно изменяются, в соответствии с развитием экономической, социальной и политической ситуации. Столкнувшись с размахом этого явления, государства с каждым разом принимают все больше мер, направленных на борьбу с ним, на основе анализа действующего законодательства и эмпирических данных, автор вносит предложения по их модельному совершенствованию.

RESUME

Human trafficking is a dynamic concept whose parameters are constantly changing in accordance with the development of the economic, social and political situation. Faced with the scale of this phenomenon, each time States take more and more measures aimed at combating it, based on the analysis of current legislation and empirical data, and make proposals for their model improvement.

ЕСІРТКІ ҚҰРАЛДАРЫН, ПСИХОТРОПТЫҚ ЗАТТАРДЫ НЕМЕСЕ ОЛАРДЫҢ АНАЛОГТАРЫН, ПРЕКУРСОРЛАРДЫ НАСИХАТТАУДЫҢ НЕМЕСЕ ЗАҢСЫЗ ЖАРНАМАЛАУДЫҢ МАЗМҰНЫ МЕН МӘНІН АЙҚЫНДАУ

Қалқаманұлы Д.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры

Новотеева С.А.,

ОӘО оқу сапасын мониторингілеу және бақылау (бағалау)

бөлімшесінің инспекторы, полиция майоры

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Есірткіні тұтыну және есірткінің таралуы, әсіресе кәмелетке толмағандар арасында, өткір әлеуметтік проблема болып табылады. Бұл ереженің салдары-ұлттың генофондына, жеке тұлғаның үйлесімді қалыптасуына кедергі келтіретін және мемлекет пен қоғам өмірінің мәніне, олардың даму перспективаларына нақты әсер ететін маңызды әлеуметтік қатынастарға айтарлықтай зиян. Қауіп нашакорлық шығып, шепке қатар қауіптілігі ядролық соғыс және экологиялық апатқа ие. Есірткі бизнесіне келетін болсақ, құзыретті көздер мен әлемдік баспасөз куәландырғандай, ол өзінің қаржылық операцияларының ауқымы бойынша қару-жарақ саудасынан кейін екінші орында тұр.

Қазақстан Республикасындағы ахуалды бағалау үшін халық арасында есірткіні пайдалану туралы негізгі көз әр түрлі ведомстволар профилактикалық және емдеу бағдарламаларын бағалау және жоспарлау үшін пайдаланатын наркологиялық есепке алу деректері болып табылады. 31.12.2018 жылғы жағдай бойынша ресми статистика деректері бойынша наркологиялық ұйымдарда есірткі қолданатын 24.883 адам есепте тұрды.

Есірткіні қолданатын тіркелген адамдардың саны соңғы жеті жыл ішінде азайып келеді, екінші жағынан, осы кезеңде есептен

шығарылған адамдардың саны өсу тенденциясына ие болды. Соңғы сегіз жыл ішінде барлық тіркелген адамдар арасында опиоидтерді қолданудан және стимуляторларды қолданудан туындаған бұзылулармен ауыратын адамдардың үлесі азайды, сонымен бірге психоактивті заттарды біріктіруден туындаған бұзылулары бар адамдардың үлесі соңғы бірнеше жыл ішінде артып келеді [1, б. 91]. Сонымен қатар, ИМ мәліметінше, 2019 жылы жалпы салмағы 11 келі синтетикалық есірткі заттарын өткізудің 408 фактісі анықталған. Мұның бәрі, санап келгенде, қолдануға арналған [2].

«Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі туралы» 2012 жылғы 6 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңында есірткі құралдарының заңсыз айналымы елдің ұлттық қауіпсіздігіне қатер төндіретіні кездейсоқ емес [3]. Сонымен қатар, Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Қазақстан халқына Жолдауында «Біз азаматтардың негізгі құқықтарын елемей, заңнаманы ізгілендіруге әуестендік. Есірткі тарату және жеке адамға, әсіресе балаларға қарсы басқа да ауыр қылмыстар үшін жазаны шұғыл түрде күшейту керек» [4].

Қазіргі заманғы есірткі нарығының жұмыс істеуі мен өсуінің маңызды бөлігі есірткіні насихаттау және заңсыз жарнамалау болып табылады деп айтуға мәжбүр. Соның салдарынан қоғамды құқыққа қарсы әсерлерден қорғау қажеттілігі 2019 жылғы 27 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қылмыстық, қылмыстық процесс заңнамасын жетілдіру және жеке адамның құқықтарын қорғауды күшейту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңын қабылдауға негіз болды, онда Қылмыстық кодекске «есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау» жаңа нормасы енгізілді (ҚК-нің 299-1-бабы) [5].

Бұл қылмыстың мақсатты аудиториясы жастар болып табылатынын атап өткен жөн, өйткені есірткіні заңсыз тұтынуға көбірек тарту қаупі бар жасөспірімдер. Бұл норманы енгізу оның түсініктемелеріне қажет. Сонымен: 299-1-бап. Есірткі, психотроптық заттарды немесе сол тектестерді, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау: 1. Есірткі, психотроптық заттарды немесе сол тектестерді, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау - үш жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 2. Дәл сол әрекеттер: 1) адамдар тобының алдын ала сөз байласуы бойынша; 2) бірнеше рет; 3) білім беру ұйымдарында, сондай-ақ адамдар көп жиналатын объектілерде; 4) бұқаралық ақпарат

құралдарын немесе электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалана отырып; 5) қызмет бабын пайдалана отырып жасалса, - үш жылдан алты жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Қылмыстың қоғамдық қауіптілігі-бұл әрекеттерді орындау кезінде есірткі, психотроптық заттар немесе олардың аналогтары, прекурсорлар таралады, олардың тұтынуына көптеген адамдар, әсіресе кәмелетке толмаған жастар қатысады. Бұл қылмыс ұлттың гендік қорына қауіп төндіреді. Осы қылмыстың объектісі болып халықтың денсаулығы болып табылады. Есірткі зат, психотроптық заттар немесе олардың аналогтары, прекурсорлар болып табылады. Танылатын қылмыстың объективті жағы есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттауда немесе заңсыз жарнамалауда көрінеді. Бұл қылмыс үшін қылмыстық жауаптылықтың міндетті шарты - есірткі, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау немесе жарнамалау. Бұл ретте насихат-бұл көзқарастарды, идеяларды, білімдерді, білімді кез келген нысанда (бұқаралық ақпарат құралдарында және жекелеген адамдардың көпшілік алдында сөйлеген сөздерінде) терең түсіндіру және тарату; кең бұқараға идеялық ықпал ету.

Қылмыстық-құқықтық мағынада есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау олардың тауарлар мен қызметтер айналымында болуын негіздейтін, есірткіні тұтынушылардың санын арттыратын, есірткінің өзге де түрлерін сынап көруге итермелейтін ақпаратты адамдардың кең ауқымы арасында тарату деп түсініледі. Насихаттау нысаны кез келген болуы мүмкін: ауызша, жазбаша, бұқаралық ақпарат құралдарын немесе электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалана отырып, интернетте орналастыру, әдеби шығармалар жасау және т. б. Жарнамалау деп мұндай заттарды баршаға көру үшін қоюды не олар туралы ақпаратты адамдардың белгісіз тобына кез келген тәсілмен (хағтарды, жарнамалық парақшаларды тарату, бұқаралық ақпарат құралдарында жарнамалау арқылы) хабарлауды түсіну керек. Есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды оларды жасаушылар да, басқа адамдар да жарнамалай алады. Бұл қылмыс ресми болып табылады, осы әрекеттер жасалған кезде аяқталған болып саналады. Субъективтік жағы тікелей ниетпен сипатталады: кінәлі есірткіні, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттайтынын және жарнамалайтынын біледі және оны қалайды. Қарастырылып отырған қылмыстың мәні - 16 жасқа толған жеке сау адам. ҚР ҚК-нің 299-1-

бабының 2-бөлігі бойынша осы баптың 1-бөлігінде сипатталған әрекеттер үшін жауапкершілік көзделген. ҚР ҚК 299-1 б. ж., бірақ адамдар тобының алдын ала сөз байласуы бойынша бірнеше рет, білім беру ұйымдарында, сондай-ақ адамдар көп жиналатын объектілерде, бұқаралық ақпарат құралдарын немесе электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалана отырып, қызмет бабын пайдалана отырып жасаған. Есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды алдын ала сөз байласу арқылы насихаттау немесе заңсыз жарнамалау кезінде топтың барлық қатысушылары бірлесіп орындаушылар болуы қажет.

Алдын ала сөз байласу бойынша адамдар тобының белгілері ҚР ҚК-нің 31-бабының 2-бөлігінде келтірілген. Қылмыстың бірнеше рет жасалуы ҚР ҚК-нің 12-бабымен реттелген. Бірнеше рет жасалу белгілерін анықтау кезінде ҚР Жоғарғы Сотының «қылмыстық құқық бұзушылықтардың бірнеше рет жасалуын және жиынтығын саралау туралы» 2006 жылғы 25 желтоқсандағы Нормативтік қаулысын басшылыққа алған жөн есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау кезінде бірнеше рет жасалу белгісі бір адам бұрын ҚР ҚК-нің бір бабында немесе 299-1-бабының бөлігінде көзделген екі және одан да көп Адамның осы бапта көзделген әрекеттерді жасауы [6]. Егер ҚР ҚК-нің 299-1-бабында көзделген бұрын жасаған қылмысы үшін адам заңда белгіленген негіздер бойынша қылмыстық жауаптылықтан босатылған болса, ҚР ҚК-нің 299-1-бабында бірнеше рет жасалған деп танылмайды. ҚР ҚК-нің 299-1-бабы 2-бөлігінің 3-тармағы білім беру ұйымдарында, сондай-ақ адамдар көп жиналатын объектілерде жасалған әрекеттер үшін жауапкершілікті көздейді. Білім беру ұйымдары, осы бапқа сәйкес 2007 жылғы 27 шілдедегі ҚР «Білім туралы» Заңының 40-ы заңды тұлғалар, сондай-ақ бір немесе бірнеше білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын және (немесе) меншік нысаны мен ұйымдық құқықтық нысанына қарамастан білім алушыларды, тәрбиеленушілерді күтіп-бағуды және тәрбиелеуді қамтамасыз ететін заңды тұлғалардың халықаралық мәртебесі бар заңды тұлғалар, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын заңды тұлға құрмай-ақ іске асырылатын білім беретін оқу бағдарламаларына байланысты білім беру ұйымдары мынадай типтер болуы мүмкін: мектепке дейінгі ұйымдар, жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта), техникалық және кәсіптік білім беру, орта білімнен кейінгі білім беру, жоғары білім беру, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру, мамандандырылған Білім беру ұйымдары, арнайы білім

беру ұйымдары, жетім балалар мен ата-анасының (заңды өкілдерінің), ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдары [7].

Адамдар көп жиналатын объектілер ұғымы «терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» 13.07.1999 жылғы Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 1-тармағында келтірілген (өзг. и доп. по сост. 12.07.2018 ж.) [8]. Осылайша, аталған білім беру ұйымдарында, сондай-ақ адамдар көп жиналатын объектілерде есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау кезінде кінәлінің әрекеттері ҚР ҚК 299-1-бабының 2-бөлігінің белгілеріне түседі.

Бұқаралық ақпарат құралдарын немесе электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалану - бұл мерзімді баспасөз басылымында жарияланған, сондай-ақ радио немесе теледидар арқылы немесе ақпаратты беру мен өңдеуге арналған техникалық құралдарды (жалпыға қолжетімді телекоммуникациялық желілердегі WEB - сайттарды қоса алғанда-Интернет және т.б.) пайдалана отырып, есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау. Электрондық ақпараттық ресурстар мемлекеттің экономикасы мен қауіпсіздігі үшін маңызды стратегиялық мәнге ие. Мемлекеттік электрондық ақпараттық ресурстардың тізбесі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 1 қазандағы №863 қаулысымен айқындалған [9].

Есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттау немесе заңсыз жарнамалау кезінде электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалану арқылы белгі олардың жалпыға бірдей қол жетімділігіне байланысты. ҚР ҚК 299-1-бабының 1-бөлігінде көзделген заңсыз әрекеттерді лауазымды адамның қызмет бабын пайдалана отырып жасауы осы қылмыстың қоғамдық қауіптілігін арттырады. Лауазымды адамның түсінігі мен белгілері параграфта келтірілген. ҚР ҚК 299-1-бабының 1-бөлігінде көзделген әрекеттер ауырлығы орташа қылмыстарға жатады. ҚР ҚК 299-1-бабының 2-бөлігінде көзделген әрекеттер ауыр қылмыстарға жатады. Норма наркотизм құбылыс ретінде иеленеді, барлық қауіп төндіретін мөлшері. Белгілі бір жағдайларда есірткіні теріс пайдаланатын адамдардың қатары жақын арада қазіргі кезде қолайлы азаматтардың едәуір бөлігімен толықтырылуы мүмкін, әсіресе республикада осындай жағдайдың дамуы үшін құнарлы негіз бар.

Осылайша, заң шығарушының осы қылмыс құрамын ҚР ҚК-де бекітуі қылмыстық репрессия шараларының жолын кесудегі маңыздылығына және ең бастысы, халықтың денсаулығы мен

адамгершілікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алуға байланысты. Бұл қылмыстарға қарсы күрестің тиімділігі олардың дұрыс құрылуы мен қолданылуына байланысты. Жауапкершілікті мұқият саралау, оның жалпы мемлекеттік саясатқа және қылмысқа қарсы стратегияға негізделуі тиімді мемлекеттік бақылауды орнатудың нақты алғышарттарын жасай алады. Мұнда профессор Б.В. Здравомыслов дәл айтқан қылмыстық құқықтың тәрбиелік функциясымен байланысты тағы бір маңызды сәтті ескеру қажет. «Қылмыстық заңнаманың нақты адамдарға қолданылуын айтпағанда, оның болу фактісі қоғам мүшелерінің жеке басын, бостандықтарын, құқықтарын, меншігін, қауіпсіздігін қорғауға және қылмыстық-құқықтық тыйымдарды бұзатындардың жауапкершілігі мен жазасының бұлтартпастығына деген сенімін оятады» [10, б. 12].

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасындағы есірткі ахуалы туралы: Ұлттық есеп // Жарияланған © ResAd, 2019. ISBN 978-80-907417-1-3.

2. Сайт мазмұны alau.kz.

3. Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы: Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV ҚРЗ Заңы.

4. Сындалы қоғамдық диалог - Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі: Мемлекет Басшысы Қ.-Ж. Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2019 жылғы 2 қыркүйек // www.zakon.kz.

5. Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу заңнамасын жетілдіру және жеке адамның құқықтарын қорғауды күшейту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы: Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 292vi ҚРЗ Заңы.

6. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ кодексі (2020.07.07 берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

7. Білім туралы: Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.

8. Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы: Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-1 Заңы.

9. Ұлттық электрондық ақпараттық ресурстар мен ұлттық ақпараттық жүйелердің тізбесін бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 1 қазандағы № 863 Қаулысы.

10. Здравомыслов Б.В. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть. - М.: Юристъ, 1996. - 512 с.

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада есірткіні тұтыну және оның таралуы, әсіресе кәмелетке толмағандар арасында, өткір әлеуметтік мәселесі қарастырылған. Қылмыстық кодекске енгізілген жаңа нормасы көрсетілген. Осы есірткі пайдаланудағы жасөспірімдердің қатысуы. Есірткі және психотроптық заттарын насихаттау түрлері. Психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын бұқаралық ақпарат құралдарынан насихаттау және заңсыз жарнамалау.

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматривается острая социальная проблема потребления и распространения наркотиков, особенно среди несовершеннолетних. Приведена новая норма, введенная в Уголовный кодекс. Участие подростков в употреблении этих наркотиков. Виды пропаганды наркотических средств и психотропных веществ. Пропаганда из средств массовой информации и незаконная реклама психотропных веществ или их аналогов.

RESUME

The scientific article deals with the acute social problem of drug use and the spread of drugs, especially among minors. The new norm included in the criminal code is specified. Participation of adolescents in the use of these drugs. Types of propaganda of narcotic and Psychotropic Substances. Propaganda and illegal advertising of psychotropic substances or their analogues in the media.

ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМАСЫНДА КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА ҚАРСЫ ЖЫНЫСТЫҚ ҚЫЛМЫСТАР ҮШІН ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қалқаманұлы Д.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры

Сағалиева А.М.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы,

полиция подполковнигі

Базарбаева Ж.Д.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстанда жыныстық қылмыстар туралы заңнаманың дамуын талдау осы саладағы шет елдердің тәжірибесін зерделеусіз толық болмас еді. Мәселен, ГФР ҚК-де 14 жасқа толмаған адамға қатысты жыныстық әрекеттер жасағаны үшін жауапкершілікті көздейтін норма бар. Норма «жыныстық әрекеттер» ұғымын кеңінен түсіндіреді, баланың қатысуымен жыныстық әрекеттерді жасайды, баланы жыныстық әрекеттерді жасауға итермелейді. Мұндай түсіндіру бізге жыныстық қылмыстарды қолдануға (немесе зорлық-зомбылықты қолданбауға) байланысты ажыратуға мүмкіндік бермейді, сондықтан жыныстық әрекеттерге азғындық әрекеттерді (біз Қазақстан Республикасының Қылмыстық құқығы бойынша түсінеміз) және зорлауды жатқызуға болады [1, б. 329].

Неміс заң шығарушысы 18 жастан асқан адам баламен бірге тұратын немесе онымен ұқсас жыныстық әрекеттерді жасайтын немесе денеге енуге байланысты өзіне қатысты әрекеттерді жасауға мүмкіндік беретін «жағдайда балаларға қатысты» ауыр жыныстық әрекеттерді қамтиды. Бұл норма бізге қызықты болып көрінеді, отандық қылмыстық заңда оған ұқсас нәрсе қарастырылмаған.

Зорлау ГФР ҚК-де «жыныстық әрекеттерге мәжбүрлеу» деп түсініледі, ол басқа адамның «өзіне қатысты адамның немесе үшінші тұлғаның жыныстық әрекеттеріне төзуге немесе әрекет жасаған адамға немесе үшінші тұлғаға қатысты осындай әрекеттерді жасауға мәжбүр болғаны үшін» қылмыстық жауапкершілік қарастырылғанын анықтайды. Германияның қылмыстық кодексі «жыныстық өзін-өзі анықтауға қарсы қылмыстық әрекеттер» бөліміндегі жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті қарастырады және бізге неміс қылмыстық Заңында зорлау мен жыныстық зорлық-зомбылық

арасындағы шекаралар нақты көрсетілген сияқты. Зорлау сексуалдық іс-әрекет (жыныстық қатынас) басталған сәттен бастап емес, одан әрі жыныстық қатынас жасау мақсатында күш қолдану басталғаннан бастап аяқталды деп танылады. Мұндай ұстаным бізге ҚР ҚК 120-бабының қолданыстағы нормасымен салыстырғанда анағұрлым дұрыс болып көрінеді: қылмыс жыныстық қатынас басталған сәттен бастап, пенис әйелдің қынапшасына енген сәттен бастап аяқталды деп танылады. Сондай-ақ, неміс заң шығарушысы кез-келген зорлық-зомбылық жыныстық қатынастар үшін жауапкершілікті қарастырады, бұл іс-әрекеттің біліктілігін жеңілдетеді.

Германия заң шығарушысы ең ауыр зардаптарға – жәбірленушінің сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық жасау кезінде абайсызда қайтыс болуы жатады. Біз Францияның қылмыстық Заңына жүгінеміз, онда «жыныстық агрессия туралы» тәуелсіз бөлім қарастырылған, «жеке адамның физикалық немесе психикалық тұтастығына қол сұғушылық туралы» II тарауға енгізілген [2, б. 72-73]. Бір қызығы, қылмыстық заң жыныстық агрессия деген ұғымды ашып көрсетеді, оны қазақстанның қазіргі қылмыстық құқығы қабылдай алады. Жыныстық агрессия физикалық зорлық-зомбылық, мәжбүрлеу, қорқыту немесе алдау арқылы жасалған кез-келген жыныстық шабуылды анықтайды. Осылайша анықтауға болады: зорлық-зомбылық жыныстық қылмыстар-зорлық-зомбылық немесе оны қолдану қаупі бар кез-келген жыныстық зорлық-зомбылық. Алайда, жәбірленушіге психикалық әсер етуді көздейтін жыныстық қатынасқа түсуге мәжбүрлеу осы анықтамадан «шығады» және бұл зорлық-зомбылықтың бір түрі. Әрі қарай, Францияның қылмыстық Заңына қайта оралу: зорлау дегеніміз-физикалық зорлық-зомбылық, мәжбүрлеу, қорқыту немесе алдау арқылы басқа адамға жасалған жыныстық ену».

Бұл ретте «жыныстық ену» деп жәбірленушінің табиғи қуыстарына (қынап, анус, ауыз қуысы) жыныс мүшесін кез келген күштеп енгізу түсініледі [3, б. 88-89]. Демек, ер адамның әйелге де, басқа ер адамға да жасаған «*per anum*» және «*per os*» зорлық-зомбылық әрекеті зорлау ретінде қарастырылады [4]. Айта кету керек, Француз заң шығарушысы зорлауды ауырлататын жағдайларды ажыратады және олар денсаулыққа зиян келтіреді. 15 жасқа толмаған адамға қатысты; дене кемістігі, кемістігі, жүктілігі, жасы, ауруы салдарынан дәрменсіз күйде болған адамға қатысты мертігуге, зорлау жасауға; тағы да, қазіргі қылмыстық заңға ұқсастық жүргізе отырып, міндетті белгі – кінәлінің жәбірленушінің дәрменсіз күйінің бар екендігі туралы көрінеу (хабардарлығы) қойылуы тиіс.

Жәбірленушінің өліміне әкеп соққан зорлау немесе азаптаумен, қатыгездік актілерімен ұштасқан зорлау ерекше біліктілікке ұшырады (Франция ҚК-нің 222-25, 222-26-баптары). «Басқа жыныстық агрессия» зорлаудан ерекшеленеді, оған әйелдің басқа әйелге қатысты жыныстық қатынасы, тіпті зорлық-зомбылық, жыныстық әрекетті зорлық-зомбылықпен еліктеу кіреді (бұл жағдайда «басқа... агрессия» тіркесіне баса назар аудару керек). «Жыныстық агрессия» туралы Испания Қылмыстық кодексінде де айтылған:» зорлық-зомбылық немесе қорқыту арқылы басқа адамның жыныстық бостандығына қол сұғатын адам жыныстық агрессияға кінәлі ретінде жазаланады...» [5, б. 61]. Зорлық-зомбылық тағы да «жыныстық енуге» дейін азаяды (тақырыпты, ауызды немесе анальды енуді енгізу). Бізге бұл норма дұрыс болып көрінеді: зорлау тек ер адамның жыныс мүшелерін әйелдің жыныс мүшелеріне енгізуді ғана емес, сонымен қатар ену үшін кез-келген заттарды қолдануды да қамтуы керек (біз жәбірленуші әйелге оның жыныс мүшелеріне қандай зат орналастырылғаны маңызды емес: жыныстық орган болсын, үстелдің аяғы, таяқ болсын, дефлорация және жыныс мүшелерінің зақымдануы, жүктіліктің басталуы маңызды. Зорлаудың білікті белгілері ретінде испан заң шығарушысы қорлау немесе қорлау сипатындағы зорлық-зомбылықты қамтиды; адамдар тобының зорлау жасауы (кемінде үш адамның саны айқындалады); жәбірленушінің дәрменсіз күйін пайдалану; жәбірленушімен туыстық байланысы бар адамның зорлау жасауы.

Польша жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті «жыныстық бостандық пен адамгершілікке қарсы қылмыстар» бөлімінде қарастырады [6, б. 72-73]. Сонымен бірге, заң шығарушы әйелге де, ер адамға да қатысты зорлық-зомбылық үшін жауапкершілікті ажыратпайды және жәбірленушінің және ең кінәлінің жынысын тәуелді етпейді. Польшаның қылмыстық заңының жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті белгілеудегі кемшілігі – әр түрлі ұғымдарды – «жыныстық зорлық-зомбылық», «жыныстық қатынас», заң шығарушы, шын мәнінде, бәрін бірдей қылмыспен-зорлаумен байланыстырады. Швейцария Қылмыстық кодексі «жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстық әрекеттер» деген 5-бөлімде жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті көздейді [7, б. 2]. Сонымен бірге, заң шығарушы баланы 16 жасқа толмаған адам деп санайды және балалармен жыныстық қатынас жасағаны үшін жоғары қылмыстық жауапкершілікті қарастырады (187-бап). Бірақ бұл ретте жәбірленуші мен кінәлінің арасындағы жас айырмасы 3 жастан аспаған жағдайда жауапкершілікті алып тастайды (187-баптың 2-бөлігі).

Швейцария Қылмыстық кодексінің үш бабы жәбірленушілердің дәрменсіз күйін пайдалана отырып жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті көздейді: 191-бап жәбірленушінің дәрменсіз күйін пайдалана отырып жыныстық қатынас жасау (жасалатын әрекеттердің сипатын түсіне алмайтын адамдарға қатысты жауапкершілік); 192 «мекемелерде, қамаудағыларға, айыпталушыларға қатысты жыныстық әрекеттер» (қамаудағыларға, ауруханадағы адамдарға қатысты) және 193-бап «қиын жағдайды пайдалану» (жұмыс бойынша тәуелділікті пайдалану). Заң шығарушының бұл тәсілі бізге мүлдем дұрыс емес болып көрінеді: бұл жәбірленушілердің дәрменсіз немесе материалдық жағдайын пайдалану туралы және әр түрлі біліктілік белгілерін ескере отырып, бір мақалада сақталуы керек.

Швейцариялық заң шығарушының жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілікті реттеуге деген көзқарасы қызықты: «зорлау, кәмелетке толмағандарды азғыру және жыныстық қол сұғушылыққа қол сұғу» дербес тарауы қарастырылған [7, б. 268]. Тараудың осындай атауын қарастыра отырып, заң шығарушы зорлауды жыныстық қол сұғушылыққа басқа қол сұғушылықтардан ажыратып, жеке тұлғаның жыныстық қол сұғылмаушылығын қорғауға арналған қоғамдық қатынастарды рулық объект ретінде ұсынды. Алайда, зорлау үшін жауапкершілікті көздейтін мақалаларда қылмыс белгілері аталмайды. Атап айтқанда, Түркияның Қылмыстық Кодексінің 414-бабында 15 жасқа толмаған баланы зорлау үшін жауапкершілік қарастырылған; баптың 2-бөлігі баланы зорлау үшін жауапкершілік мөлшерін анықтайды, «ол психикалық немесе дене ауруына байланысты немесе кінәлі адамның іс-әрекетінен басқа себептермен немесе кінәлі адам қолданған жалған тәсілдерге байланысты оған қарсы тұра алмады» [8, б. 268]. Тәуелсіз қылмыс ретінде 15 жасқа толмаған баланың жыныстық тұтастығына қол сұғу деп аталады (Түркия Қылмыстық кодексінің 415-бабы), бірақ іргелес қылмыс құрамының арасындағы айырмашылық белгілері аталмайды. Корей заң шығарушысы «жыныстық моральға қатысты қылмыстарды» моральға қарсы қылмыстар мен қылмыстық зорлық-зомбылыққа бөлді (260-бап). Бірінші топқа неке адалдығын бұзу, жезөкшелікке тарту, «порнографияны тарату және сол сияқты әрекеттер», «порнографиялық суреттер шығару және сол сияқты әрекеттер», қоғамдық әдепсіз әрекеттер жатады. Қылмыстық зорлық-зомбылық «басқа адамға қатысты зорлық-зомбылық» деп түсініледі (260-бап) [9, б. 169].

Жалпы, барлық уақытта зорлық-зомбылық жасағаны үшін қылмыстық жауапкершілік болғанын атап өтеміз; 16 жасқа толмаған

адамдарға қатысты жыныстық қылмыс жасағаны үшін қатаң қылмыстық жауапкершілік қарастырылған. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі қабылданғанға дейін дәстүрлі емес түрдегі (гомосексуализм) ерікті жыныстық қатынастардың жазалануы туралы мәселе екі жақты шешілді; әйелдер мен ер адамдарға қатысты бірдей жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілік шараларында айырмашылық жасалды (ер адамдардың жыныстық бостандығына қол сұғу «16 жасқа толмаған адаммен жыныстық қатынас» ретінде қарастырылды, әйелдерге қатысты ұқсас әрекеттер зорлау деп түсінілді).

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Германия Федеративтік Республикасының Қылмыстық кодексі. – СПб.: Заң орталығы баспасөз, 2003.
2. Францияның Қылмыстық кодексі. – СПб., 2002.
3. Крылова Н.Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. – М.: Спарк, 1996.
4. Изотов Н.Н. Уголовная ответственность за насильственные действия сексуального характера: дис. ... к.ю.н. – Ставрополь, 2000.
5. Испанияның Қылмыстық кодексі. – М., 1998.
6. Польшаның Қылмыстық кодексі. – Минск, 1998.
7. Швейцарияның Қылмыстық кодексі. – СПб.: Заң орталығы баспасөз, 2002.
8. Түркияның Қылмыстық кодексі, 1926 жылы қабылданды – СПб.: заң орталығы баспасөз, 2003.
9. Кореяның Қылмыстық кодексі. – СПб.: заң орталығы баспасөз, 2004 ж.

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада Қазақстандағы жыныстық қылмыстар туралы заңнаманы дамыту, шет мемлекеттердің жыныстық қылмыстарының алдын алу, шет елдерде зорлау үшін жауапкершілік, зорлық-зомбылық кезінде жәбірленушінің моральдық жағдайы, зорлық-зомбылық кезінде қол жеткізілген мәжбүрлеу түрлері қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматриваются вопросы развития законодательства о половых преступлениях в Казахстане; профилактики половых преступлений иностранных государств; ответственности за изнасилование в зарубежных странах; морального состояния потерпевшего во время насилия; виды принуждения,

достигаемые во время насильственных преступлений.

RESUME

The scientific article deals with the development of legislation on sexual crimes in Kazakhstan, prevention of sexual crimes in foreign countries, responsibility for rape in foreign countries, the moral state of the victim during violence, types of coercion achieved during violent crimes.

СООТНОШЕНИЕ ОРД И УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА

Махмадализода А.М.,

заместитель начальника ГИАЦ, соискатель кафедры
уголовного процесса, полковник милиции
Академия МВД Республики Таджикистан, г. Душанбе

Современные системы уголовной юстиции не справляются с растущей преступностью, и этот момент требует учитывать нынешние реалии правоприменительной практики в сфере оперативно-розыскной и уголовно-процессуальной деятельности, которые требуют осуществления детального анализа. В современном мире выявляется, регистрируется и осуждается лишь незначительная доля реально совершенных преступных деяний. И это – очевидная реальность.

Осуществляемая уголовно-процессуальная деятельность субъектами уголовного процесса направлена на защиту прав и законных интересов лиц и организаций, потерпевших от преступлений, привлечение к уголовной ответственности лиц, виновных в совершении преступных деяний, защиту личности от незаконного и необоснованного обвинения, осуждения, ограничения ее прав и свобод. Особенность этой деятельности заключается в том, что она носит ретроспективный характер, поскольку назначением ее является установление и доказывание событий, имевших место в прошлом различными оперативными и уголовно-процессуальными средствами и методами.

Развитие преступности как организованной профессиональной деятельности требует совершенствования и развития всех направлений борьбы с ней. Данные о состоянии преступности показывают, что в настоящее время раскрытие и расследование преступлений при связях преступных элементов с различными представителями государственных структур, в том числе правоохранительных органов, невозможно без масштабного и продуманного использования

возможностей оперативно-розыскной деятельности посредством ее реализации в рамках уголовного судопроизводства.

Если взглянуть в предысторию и современное состояние политики государства в борьбе с преступностью, то оперативно-розыскная и уголовно-процессуальная деятельности имеют довольно конкретную и противоречивую историю. По отношению к истории Таджикистана и современного ее состояния этот факт бесспорен. Незыблемость постулатов указанных видов деятельности и их роль не только в искоренении, но и в минимизации преступности явно будут преобладать с учетом использования новейших достижений науки и практики, так как преступность, в свою очередь, растет количественно и быстрее, чем население определенных городов и районов.

В раскрытии и расследовании преступлений и лиц, совершивших преступления, не последнюю роль, а то и самую главную роль, играет оперативно-розыскная деятельность, ее принципы, методика и содержание. Полное воплощение и реальное ее состояние, правильная реализация и использование возможностей оперативно-розыскной деятельности составляет основу правоприменительной деятельности органов внутренних дел и других правоохранительных органов. Правильное и своевременное использование результатов оперативно-розыскной деятельности поможет поближе подойти к тем преступлениям, раскрываемость которых вплотную зависит от проведения оперативно-розыскных мероприятий, форм и методов оперативно-розыскной деятельности.

В правоприменительной деятельности правоохранительных органов Таджикистана возникает немало проблем, указывающих на межотраслевой характер использования результатов оперативно-розыскной деятельности, их превращение / трансформация / или придание им статуса доказательств с первых минут их выявления и фиксации. С этими и другими проблемами, а зачастую и трудностями, сталкиваются оперативные сотрудники, стремящиеся легализовать весь свой труд. Накопленный опыт, умения и навыки, борьба с преступностью и рост тяжких и особо тяжких преступлений (и преступности в целом) заставляет многих оперативных сотрудников и других представителей правоохранительного корпуса быть на передовой (условно), чтобы повысить свои «рабочие» показатели.

Как нам кажется, в раскрытии и расследовании преступлений слабое использование преимуществ и возможностей оперативно-розыскной деятельности, игнорирование требований уголовного судопроизводства являются грубейшим нарушением. Взаимообусловленность процессуальной и непроцессуальной

деятельности в рамках раскрытия и расследования преступлений имеет первостепенный характер. Этим положением, дополнительный импульс придает рост и снижение зарегистрированной преступности.

Исходя из актуальности выбранной тематики исследования, Концепция правовой политики Республики Таджикистан на 2018-2028 гг. [1] требует относиться к оперативно-розыскной деятельности, как важной деятельности, способствующей уголовному процессу, осуществляемой скрытно и односторонне, и в будущем разработать процессуальные стороны этой деятельности, законодательно закрепить ее результаты в соответствии с правилами представления доказательств, которые могут быть использованы в уголовном процессе (подпункт 6 пункт 57).

Этот важный посыл мы должны учитывать при дальнейших авторских разработках и совершенствовании отраслевого законодательства, регламентирующего процесс использования возможностей оперативно-розыскной деятельности. Определенный шаг в этом направлении нами сделан [2], требуется дополнительная проработка данного вопроса с учетом актуальности и своевременности научно-практического обеспечения развития и дальнейшего совершенствования оперативно-розыскной и уголовно-процессуальной деятельности в Таджикистане.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Концепция правовой политики Республики Таджикистан на 2018-2028 годы : указ Президента Республики Таджикистан от 6 февраля 2018 г. № 1005 // Единый государственный Реестр нормативных правовых актов Республики Таджикистан. – 2018. – № 2. – С. 119-136.

2. Рахмаджонзода Р.Р., Арипов А.Л., Самиев Н.М., Махмадализода А.М., Касимова М.А. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в уголовном процессе Республики Таджикистан: научно-практическое пособие. – Душанбе: «ЭР-граф», 2019. – 60 с.

ТУЙИН

Мақалада жедел-издестіру қызметі мен қылмыстық іс жүргізу арасындағы өзара байланыс мәселелері қылмысқа қарсы күрестің дербес бағыттары ретінде қарастырылады. Сондай-ақ, жедел-издестіру іс-шараларының нәтижелерін қылмыстық процеске енгізу перспективалары қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются вопросы соотношения оперативно-розыскной деятельности и уголовного процесса как самостоятельных направлений противодействия преступности. Также рассмотрены перспективы реализации результатов оперативно-розыскной деятельности в уголовном процессе.

RESUME

The article examines the issues of correlation between operational-search activity and criminal procedure as independent areas of combating crime. The prospects for the implementation of the results of operational-search activities in the criminal process are also considered.

ҚЫЛМЫСКЕРДІҢ ТҰЛҒАСЫ КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ТАНЫМ ОБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕ

Мукажанов А.Е.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры

Әбділі А.А.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қылмыскердің тұлғасы - бұл адамның әрекеттерінің күрделі байланыстарын мінездейтін, сонымен қатар қарым қатынас байланыстарын, оның даму барысында алынған әлеуметтік және жеке тұлғалық өмірлік жағдайлардағы рухани дүниесі мен қандай да бір шамада әсер еткен көзқарасының қылмыс жасау кезінде немесе басқа жағдайларда сыртқа шығу мәнін білдіретін ұғым [1, б. 322-325].

Криминалистика негізін қалаушылар (Г. Гросс, И.Н. Якимов, В.И. Громов) қылмыстық сот ісін жүргізуге қатысушының жеке басын зерттеуді алдын ала тергеудің негізгі міндеттерінің бірі деп есептеді.

Қылмыс жасаған адам туралы криминалистік ілімнің мәндік мазмұнын анықтау мақсатында оны қалыптастыру мәселесін зерттеуді «қылмыс жасаушы адам» деген терминге қатысты әдебиетке қатысты пікірталастық басым түсініктерді қараудан бастау қажет болып табылады. Заң әдебиетінде «қылмыскердің тұлғасы» атты зерттеу терминін пайдалану кең тарады. Әр түрлі ғылымдарда қылмыскердің жеке тұлғасын зерттеу, зерттеудің тарихи мәні мен мақсаттарының іздерімен негізделген құбылыстың шынайылығы жағының әр түрлі

жағдайды қозғайды. Мысалы, қылмыскердің жеке басының іздерін зерттеу «қылмыскерлікке қарсы күрес бойынша кез-келген алдын-алу оқиғаларының ғылыми-зерттеу жұмыстары жаппай құбылыс ретінде қылмыстық анықтаудың заңдылықтарына бағынады [2, б. 153].

Ю.М. Антонянның криминологиялық қылмыскердің жеке тұлғасын зерттеуі алдын алу мақсатында қылмыс жасауға итермелейтін адамдардың жеке ерекшеліктерін бағалауға бағытталған [3, б. 15-16].

Криминалдық психологияда қылмыскер тұлғасының психологиялық құбылысы, механизмі мен заңдылықтарын зерттейді, сонымен қатар олар жасаған қылмыс, әлеуметтік құбылыс ретінде қылмыстың рөлі, криминалдық қызметке әсер етуді анықтаудың тиісті әдістері мен құралдары әзірленеді [4, б. 54].

Қылмыстық іздеу, тұлғаны зерттеу, қылмыскерді түсіндіру, түсінудің кешенді сипаты болып табылады. Оның әр түрлі жеке ерекшеліктері зерттеледі, олар әр түрлі контексте көрінетін іздер, оның кез келген заңды криминалды әрекетпен байланыстарын көрсетеді. В.В. Николайченконың айтуынша, «криминалистикалық зерттеу міндеті – қылмыскердің жеке әрекеттерін анықтау, яғни, қылмыстық сот ісін жүргізу мақсатына анықталған әрекеттермен жұмыс» [5, б. 16].

Криминалистика жөніндегі жұмыстарды тергеу, ғылыми және оқу бөлімдеріне жасалған талдау «қылмыскердің жеке басы» деген терминмен, болған қылмыстың сипатын жасаған криминалистикалық негізгі компоненттердің бірі болып белгіленетінін көрсетеді [6, б. 13]. Бұл ретте көп жағдайларда «танылған қылмыскердің жеке басы», «белгісіз қылмыскер», «күдікті сырты», «айыпталушы», «сотталушы», «қылмыс субъектісі» және т.б. зерттеулер контекстінде қылмыстық негізгі ұғымдар қолданылады. Мұндай мойындалған ұғымдар «қылмыскердің тұлғасы» терминін пайдалануға да жеткілікті деңгейде шартты деп санауға мүмкіндік береді.

Біріншіден, «тұлға» ұғымы тек практикалық спецификалық әлеуметтік басқа белгілерді ғана қамтитын тұлға – бұл «адами автор қоғамдық объективті даму өнімі ретінде, қоғам өмірін ерекшеліктерімен анықтаудың өзге де нақты-тарихи жағдайларымен детерминацияланған еңбек сипаты, қарым-қатынас және тану субъектісі ретінде» екенін ескеру қажет [7, б. 196].

Екіншіден, «күдікті», «айыпталушы» және «сотталушы» деген ұғымдардың өзіндік заңды ерекшелігі бар, олардың процессуалдық рөлімен байланысты қатысушылардың заңдық мазмұны сақталады (барлық жағдайларда субъект нақты адам туралы әңгіме болады, ол

белгілі бір процессуалдық тұлға ретінде біртұтас болып табылады).

Қылмыскерлермен болған адамдарды анықтау ұстанымның бұзылуына жол бермеудің кінәсіздігінің нақты презумпциясы себеп болады [8, б. 16]. Мәліметтерді ескере отырып, Н.И. Малыхинаның пікірінше, жеке тұлға туралы емес, сондай-ақ адам туралы (қылмыс ерекшеліктерін жасаған адам) ойлаған дұрыс болады. «Адам» ұғымында әр түрлі жақтардың құбылыстарының ажырамайтын бірлігі жүзеге асырылған, оның мәні: биологиялық, әлеуметтік және психологиялық. Осы ереженің үстемдік негіздемесі өзіндік практикалық растауды табады, атап айтқанда, философияда: «адам – бұл қоғамдық-тарихи процестің материалдық және рухани мәдениеттің жердегі дамуы, биоәлеуметтік дене, табиғаттың басқа түрлерімен генетикалық байланысты, бірақ олардан еңбек құралдарын жасау, сөйлеу қабілетінің, ойлауының, адамгершілік көзқарасымен ерекшеленіп бөлінетін субъектісі» [9, б. 345].; «Адам жалғыз тірі, физикалық және рухани, табиғи және әлеуметтік, мұралық және мәңгілік жүйе болып табылады» [10, б. 770].

Осы позициялардан адамды психологияда қарастырады. Мысалы, А.Н. Леонтьев адамды зерттеуде келесі деңгейлерді бөледі: 1) биологиялық теориялық (адам дене, табиғи жаратылыстың иесі ретінде қарастырылады); 2) психологиялық (адам жанды тіршілік субъектісі ретінде қарайды); 3) әлеуметтік (адам өзін объективті қоғамдық қатынастарды, қоғамдық-тарихи динамикалық процесті іске асырушы ретінде көрсетеді). Бұл деңгейлер ғалымдардың айтуынша адамның ішкі мәселелерін психологиялық, биологиялық және әлеуметтік деңгейімен байланыстырып сипаттайды [11, б. 231].

Қылмыс жасаған адам туралы криминалистикалық зерттеудің объектісі, бір жағынан – қылмыс жасаған адамның құрлысы және жай-күйінің қасиеттері, екінші жағынан - анықтау, танылған қылмыстарды тергеуде іздеуде іздеген қылмыскердің қасиеттері мен жай-күйі туралы іздердің ақпаратын зерттеу және орындау жөніндегі қызмет болып табылады.

Қылмыс жасаған адам туралы криминалистикалық оқу-жаттығуды анықтай отырып, біз қоршаған ортада қылмыс жасаған адамның қасиеттері мен жай-күйі туралы маңызды ақпараттың пайда болу ілімінің заңдылығы ретінде оқып-үйренеміз.; тергеу іздеудегі қылмыскерді зерттеу субъектілері түрлерінің ақпараттық іздестіру-танымдық қызметінің заңдылықтары анықтау, зерттеу бойынша оның қасиеттері мен жай-күйі және тергеу процесінде танылған қылмыстар туралы ақпаратты сақтай аламыз.

Қылмыс жасаған кәмілетке толмаған адам туралы тергеудің

криминалистикалық оқуының мақсаты – мазмұнын тану осы қылмысты жасаған адамның негізгі қасиеттері мен жай-күйі, шындықтың қоршаған кезеңдері, қызметінің заңдылықтары көлемін зерттеу барысында ақпараттың пайда болуын зерттеу процесінің заңдылықтарының көріністерін сақтайды және зерттеу субъектілерін белгісіз қылмыскерді сипаты бойынша бөледі, олардың негізінде қылықтардың және ғылыми-әдістемелік ұсынымдардың қоршаған теориялық ережелерін әзірлеу, тиімді жұмысты оңтайлы сақтауды қамтамасыз ететін ережеге сәйкес қылмыс жасаған күдікті адамды анықтау бойынша қалыптасады.

Осылайша, бір - бірімен қылмыс жасаған адам туралы философиялық криминалистикалық ілімнің негізгі міндеттері мынадай жағдайлар болып табылады: - ұстауды тану және қылмыс жасаған адамдарды анықтау процесі кезінде ақпараттардың туындауына, заңдылықты сақтау және белгісіз қылмыскерді анықтау кезінде айналадағылардың әрекеттерінің заңдылығын зерттеу, осы негізде қылмыс жасаған адамдармен тиімді жұмыс жасау үшін теориялық және ғылыми әдістемелік нұсқаулық құру.

Негізгі қылмыс жасаған адамды зерттеудің криминалистикалық тапсырмасы: - ұстауды тану, адами және биологиялық, психологиялық, әлеуметтік тұрғысынан материалдық, идеалдық, виртуалдық жағынан белгісіз қылмыскерді табу заңдылықтың сақталуын анықтау; - құқық қорғау органдарының іздестіру анықтау әрекеттерін құру және қылмыс бойынша тергеу барысында қылмыскер жағдайы мен ақпараттық құрылымды зерттеуге бағытталған толық теориялық системалық бағдарлама қалыптасуы.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Бессонов А.А. Особенности криминалистической характеристики преступлений, совершённых несовершеннолетними // Научные исследования: от теории к практике: материалы IX Междунар. науч. - практ. конф. (Чебоксары, 10 июля 2016 г.) / ред.: О.Н. Широков. - Чебоксары, 2016.

2. Криминология: учебник для вузов / под общ. ред. А.И. Долговой. - М., 2005. - С. 330.

3. Криминология: учебник / под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. - М., 2009. - С. 15).

4. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. - М., 2007. - С. 15-16.

5. Николайченко В.В. Пенитенциарные и постпенитенциарные преступления как объект криминалистического исследования / под

ред. В.И. Комиссарова. - Саратов, 2005. - С. 54.

6. Лозовский Д.Н. Криминалистическое учение о методах расследования преступлений и его реализация в практике борьбы с организованной преступной деятельностью: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. - С.Пб., 2011. С. 13.

7. Философская энциклопедия / гл. ред. Ф.В. Константинов. Том 3. - М., 1964. - С. 196.

8. Принцип презумпции невиновности закреплен в ч. 1 ст. 49 Конституции РФ, п. 1 ст. 11 Всеобщей декларации прав человека, п. 2 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, п. 2 ст. 14 Международного пакта о гражданских и политических правах и в других нормативных актах.

9. Новая философская энциклопедия в четырех томах. Том 4 / науч.- ред. совет: В.С. Степин, А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, А.П. Огурцов. - М., 2010. - С. 345.

10. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. - М., 1983. - С. 770.

11. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М., 1977. - С. 231.

ТҮЙІН

Қылмыскерді криминалистикалық тұрғыда зерттеу біршама түсінудің күрделі сипатын білдіреді. Оның әр түрлі жеке ерекшеліктерімен зерттеледі. Олар түрлі іздерде көрінеді, бұл оның жасалған қылмыстық әрекетпен, заңдылықпен байланысын көрсетеді. Ғылыми және оқу жұмыстарын талдап көрсеткендей, «қылмыскердің жеке басы» термині, әдетте, қылмыстық сипаттамасының негізгі компоненттерінің бірі болып табылады.

РЕЗЮМЕ

Исследование личности преступника всегда носит комплексный характер. Изучаются различные его части, индивидуальные особенности, которые проявляются в различных контекстах, следы, указывающие на какие-либо его естественные связи с совершенным преступным деянием. Анализ научных и учебных части работ по криминалистике альных показывает, что термин «личность преступника», как правило, обозначается произошедшем один из основных дующие компонентов криминалистической совершившем характеристики преступления произошедшем.

RESUME

Forensic study of the identity of the offender is always complex. Studied its various parts, individual characteristics, which are displayed in different contexts, traces indicating any of its natural connections with a perfect criminal dividing act. An analysis of scientific and educational works on forensic science shows that the term indirectly "the identity of the offender", as a rule, refers to what happened, one of the main components of the forensic characteristics of the crime.

БАРЫМТА ҚАЗАҚТАРДЫҢ ДАЛАЛЫҚ СОТ ӘДІЛДІГІ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ІЗДЕСТІРУ ЭЛЕМЕНТІ РЕТІНДЕ

Мұхамеджанов Е. О.,

жедел-ізвестіру қызметі кафедрасы бастығының орынбасары,
философия докторы (PhD), полиция подполковнигі
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақ халқының мемлекет құрушы доминант ретіндегі тарихының бастауы ғасырлар мен мыңжылдықтар қойнауына кетеді. Бұл күрделі және ерекше, көрші елдердің тарихымен тығыз байланысты. Өзінің негізгі үрдістерінде ол адамзаттың тарихи дамуының заңдылықтарына сәйкес дамиды. Бұл заңдылықтар әсіресе Қазақстанның ежелгі халқының тарихи дамуында айқын көрінеді [1].

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев атап өткендей, классикалық қазақ этномәдени жүйесі жеке тұлғаның қалыптасуы рулық қауым аясында жүзеге асырылды. Рулық қауымдағы адамның мінез-құлқы, әскери-көшпелі демократия институтына қарамастан, жеткілікті түрде егжей-тегжейлі және иерархиялық болды [2].

Өткенді зерттемей, болашақты түсіну түгілі, оны болжау мүмкін емес. Осыған байланысты қазақтың әдеттегі құқығын зерттеген орыс зерттеушісі Л.А. Словохотовпен келіспеуге болмайды, ол «тек өткенді зерттеу арқылы ғана қазіргі жағдайды түсінуге, дұрыс бағалауға және өлшеуге болады. Өткен шақ халықтық өмірдің белгілі бір жағдайларының әсерімен халықты қалыптастырды, тәрбиеледі, өсірді. Әрбір құқықтық институт халықтың жалпы құқықтық жүйесі сияқты, тарихи-генетикалық, аумақтық-тұрмыстық, діни және халық өмірінің басқа факторларының әсерінен қалыптасты» [3].

Осы жағынан барымта сияқты аралас институт үлкен қызығушылық тудырады. Қазақ даласындағы қылмыстық құқықты реттейтін патшалық Ресейдің алғашқы нормативтік құжаттарының бірі

- 1822 жылғы «Сібір қырғыздары туралы жарғыға» сәйкес – барымта мемлекетке опасыздық, кісі өлтіру және тонау сияқты ауыр қылмыс болып саналды [4, б. 65].

Сонымен бірге, К.Р. Үсеинова атап өткендей, барымтаны тереңірек зерттеп қарасақ, ол салааралық, әмбебап институт болып табылатын қазақтың қарапайым құқығының ең қызықты және қарама-қайшы институттарының бірі болып табылады [5].

«Барымта» термині «бар» сөзінен шыққан және «менікі» немесе «маған тиесілі» дегенді білдіреді. Өздеріңіз білетіндей, кез-келген құқық қоғамдық биліктің тарапынан қорғауға ие болуы керек. Бұл постулат аксиома болып табылады және дәлелденбеуі тиіс. Үйлесімділікті сақтау мақсатында бөтеннің құқығы саласына күштеп басып кіруге әрқашан қорсылық болуы тиіс. Алайда, мемлекеттік биліктің әлсіздігіне, қоғам тарапынан көмектің кешеуілдеуіне байланысты құқық теориясы өзін-өзі қорғауға мүмкіндік берді. Сондықтан барымта моральдық және әдеттегі құқықтық норма ретінде әрекет етті. Барымтада қоғамның мүліктік жіктелуі көрініс тапты [5].

Сонымен бірге, XVIII-XIX ғасырлардағы орыс зерттеушілері, сондай-ақ қазіргі заманғы жекелеген ғалымдар дәстүрлі қазақ қоғамын түбегейлі қарсы қабылдаған және әлі де солай қабылдайды. Мысалы, олардың көпшілігі қазақ қоғамында қандай да бір демократиялық институттардың болғанын жоққа шығарып, бұл қоғамның өзін «жабайы» және «қарабайыр» деп атайды. Сонымен, А.Левшин қазақ қоғамына сипаттама бере отырып, мынаны атап көрсетеді: «...барлық қырғыз заңнамасы қазір еркін және ешқандай ережелерге бағынбайтын барантада және кейде жоғарыда аталған хандар мен күшті сұлтандардың билігінде...» [6].

Сол сияқты А.Қалиев барымтаның мазмұнын аша отырып, бұл «біреудің малын немесе мүлкін күшпен басып алу» деп атап өтеді [7].

Сонымен бірге, барымтаның өзінің бұзылған құқығын қалпына келтіру тәсілі ретінде болуы дәстүрлі қазақ қоғамының жабайы және дамымағандығын емес, өзін-өзі реттеуге және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысты айғақтады. Әрине, барымта заңмен реттелмегендігімен келісуге болмайды. Барымта, ең алдымен, қазақтың қарапайым құқығының институты, оны жасау үшін себеп, ал оның заңдылығын тану үшін – дәстүрлі қазақ құқығымен реттелетін белгілі бір шарттарды сақтау қажет болды [5].

Бұл мағынада барымта – жәбірленушіні немесе оның туыстарын келтірілген зиян үшін қанағаттандыруға немесе келтірілген зиян үшін марапаттауға мәжбүрлеу мақсатында малды немесе басқа мүлікті заңсыз алып қою. Барымта – бұл ең алдымен әділеттілікке қол

жеткізуге деген объективті ұмтылыс. Негізінен ол:

1. Физикалық немесе моральдық залалға байланысты кек алу.

2. Қоғамдық рулық мүдделерден бас тартқаны үшін жазалау құралы.

3. Бұзылған құқықты қорғау әдісі немесе жауапкердің билер сотына келуін қамтамасыз ету тәсілі немесе билер сотының шешімін орындауға мәжбүрлеу әдісі.

4. Әлеуметтік қарсылық немесе наразылық нысаны.

5. Руаралық дауларды шешу нысаны [5].

Алайда, С. Л. Фукс мұны «жауапкерге қатысты талап қоюшы тарапынан» тікелей зорлық-зомбылықты заңдастыру және кредиторларға кең өкілеттіктер берген рәсімдерді іске асыру кезінде өзінше билік етуге жол беру ретінде қарастырды [8].

Сонымен бірге, осыған ұқсас институттар ежелгі орыс заңында да болған. Атап айтқанда, Русская Правда несие берушілерге басқа біреудің мүлкін ішімдікке жұмсап жіберген немесе ұтылып қалған борышкерлердің тағдырын таңдау мүмкіндігін берді [9].

Барымтаны билер сотының шешімін немесе жауапкер тарапынан орындалмайтын кез-келген заңды талапты іске асыруды қамтамасыз ету тәсілі ретінде қарастыру ерекше қызығушылық тудырады. Сонымен қатар, барымта тараптар нақты мәселені шешуде келісімге келе алмаған кезде, сондай-ақ билер соты әділетсіз шешім шығарған жағдайда да орын алды. Сондай-ақ барымта жауапкердің билер сотына келуін қамтамасыз ету тәсілі ретінде әрекет еткен жағдайлар болды. Әдетте, егер жауапкер істі шешуден жалтарса, жәбірленуші барымтаның осы түріне жүгінген. Бұл жағдайда барымта жасаған жәбірленуші жауапкерді билер сотына келуге мәжбүр етті. Жауапкер келген жағдайда оған барлық ұрланған мал қайтарылды. Осылайша, бұл жағдайда барымта істі қарауды жеделдетуге бағытталған ынталандыру шарасы ретінде әрекет етеді [5].

Сонымен бірге, 18 ғасырдың екінші жартысынан бастап, әсіресе 19 ғасырда қылмыстық-құқықтық түсініктер, оның ішінде жазалар айтарлықтай өзгерді. Жаза жәбірленушінің немесе оның туыстарының кінәліден кек алу құқығы емес екенін түсінді. Жеке кек алу, қылмыскерді тергеусіз жазалау, жәбірленушінің немесе оның туыстарының барымта арқылы жасаған шағымдары үшін өзін-өзі қанағаттандыруы, қылмыс жасаған туыстарына қауымның қамқорлығы жоғала бастады. Сонымен қатар, 19 ғасырдың екінші жартысында барымта қылмыстық қылмыс ретінде таныла бастады [4, б. 193].

Осы уақытта барымтаның жаңа мақсаттары қалыптасады.

Тайпалардың бір-біріне шабуылдары көбейіп келеді, олар тек малды айдап қана қоймай, сонымен бірге көптеген «ясыр» басып алумен бірге жүреді. Барымта тайпааралық феодалдық соғыстардың сипатына ие бола бастайды. Бұған айқын мысал ретінде XVIII ғасырдың 20-30-жылдарында орын алған қалмақ князьдерінің иелігіне сұлтандар мен батырлар бастаған қазақ тайпаларының жиі шабуылдары жатады [5].

Соған карамастан, С.З. Зимановтың пікірінше, Қазақстанның ұлттық құқықтық жүйесін қалыптастыру жағдайында қарапайым құқықтың жекелеген институттарын, атап айтқанда барымтаны зерттеу «құқықтық континуитетті қалпына келтіру және құқықтық мұраны сақтай отырып және дәстүрлі құқықтық мәдениеттің жетістіктері мен құндылықтарын пайдалана отырып, қазіргі қазақ қоғамын одан әрі дамыту үшін мүмкін және қажет» [10].

Қылмыстық іс жүргізу туралы қазіргі заманғы идеялардың призмасы арқылы барымта келесі процесстік институттардың тарихи көздері ретінде қарастырылады:

1. Қылмыстың шынайы кінәлілерін анықтау және оларды іздеу бойынша іздестіру қызметінің элементі ретінде. Мұндай адамдарды іздеу функциясын орындаған арнаулы мемлекеттік органдардың болмауына байланысты, жәбірленуші дербес немесе өз туыстарының көмегімен күдіктілерді анықтау бойынша бастапқы іс-шараларды жүргізді. Осыдан кейін олардың тұрғылықты жері анықталды, егер ол жерде болмаса немесе билер сотына келуден бас тартса, малды мәжбүрлеп алып қою жүзеге асырылды.

2. Күдіктіні (айыпталушыны) белгіленген тәртіппен одан әрі сот талқылауы үшін билер сотына келуге ынталандыруға бағытталған кепілге ұқсас бұлтартпау шарасы ретінде.

Осылайша, қазақтардың далалық сот төрелігі жүйесінің элементтерін зерттеу оның көптеген элементтерінің мәні мен мағынасына жаңа көзқараспен қарауға мүмкіндік бере алады, сондай-ақ қазіргі заманғы құқықтық ғылымды байыта алады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Артықбаев Ж.О. Қазақстан тарихы: ЖОО студенттеріне арналған оқулық. - Алматы: Қазақ университеті, 2006. – Б. 3.
2. Назарбаев Н.Ә. Тарих ағымында. – Алматы, 1999. – Б. 49.
3. Словохотов Л.А. Кіші орда қырғыздарының қарапайым құқығының халық соты // Қазақ құқығының ежелгі әлемі. – Т. 6. – Алматы, 2005. – Б. 81.
4. Күлтелеев Т.М. Қазақтардың әдеттегі қылмыстық құқығы: Қазақстанның Ресейге қосылу сәтінен бастап Кеңес өкіметі орнағанға

дейін / Қазақ КСР Ғылым Академиясы. - Алматы: Қазақ КСР Ғылым Академиясының баспасы, 1955.

5. Усеинова К.Р. Барымтаның қазақтардың дәстүрлі қоғамындағы рөлі // <http://articlekz.com/article/7089>

6. Оразбаева А.И. Еуразиялық дала көшпенділерінің өркениеті. – Алматы, 2005. –Б. 191.

7. Қалиев А. XVIII-XIX ғасырлардағы Қазақстанның сот жүйесіндегі қорғау ерекшеліктері // Қазақ құқығының ежелгі әлемі. Алматы, 2004. – Т. 2. – Б. 327.

8. Фукс С.Л. Барымта. Харьков заң институтының ғылыми жазбалары. - Харьков, 1948. - 3-шығарылым. – Б. 131.

9. Русская Правда. Просторная редакция. Троицкий тізіміндегі мәтін / В.Н.Сторожевтің аудармасы // Титов Ю. П. Ресейдің мемлекет және құқық тарихы туралы хрестоматия. – М., 1998. – Б. 12.

10. Зиманов С.З. Ой тарихындағы қазақ құқығын бағалауға // Қазақ құқығының ежелгі әлемі. –2-т. – Алматы, 2004. – Б. 17.

ТҮЙІН

Мақалада автор қағидат ретінде ежелгі дала қазақтарының барымта сияқты элементтің мәні мен маңызын талқылайды. Тарихи көздері мен ғалымдардың пікірін зерделеу негізінде, оның пайда болуына және дамуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды талдады. Осыны ескере отырып, ол қазіргі заманғы қағидаты процестік институттарының аналогы ретінде көрсетілген өзекті мәселелеріне арналған.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются сущность и значение такого элемента древнего степного правосудия казахов, как барымта. На основе изучения исторических источников и мнения ученых, анализируются причины и условия, способствовавшие ее возникновению и развитию. С учетом этого, барымта показывается как аналог современных процессуальных институтов.

RESUME

This article discusses the nature and significance of this element of the ancient steppe Kazakhs justice as barymta. Based on the study of historical sources and the opinions of scientists, analyzed the causes and conditions which contributed to its emergence and development. With this in mind, it barymta is shown as an analogue of modern procedural institutions.

ЖЕКЕ ДЕТЕКТИВТІК ҚЫЗМЕТ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ІЗДЕСТІРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ПРЕСПЕКТИВТІК ЭЛЕМЕНТІ РЕТІНДЕ

Мұхамеджанов Е.О.,

жедел-ізвестіру қызметі кафедрасы бастығының орынбасары,
философия докторы (PhD), полиция подполковнигі
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Жеке детективтік қызмет туралы заң жобасы көптеген жылдар бойы Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің қарауында. Оның талқылауының ұзақ уақытқа созылуының көптеген нұсқалары мен себептері бар. Ішкі істер органдары (ІО) жедел аппараттарының кейбір қызметкерлерінің пікірінше, басты проблема жеке детективтерге кең өкілеттіктер беру олардың мемлекеттік құқық қорғау органдарымен бәсекелестігі үшін жағдай туғызады деп бірқатар мемлекеттік құрылымдар басшыларының қауіптенуінде [1].

Алайда, М.А. Мостович мемлекеттің функцияларын қоғамдық бірлестіктерге беру мүмкін еместігін атап өтіп, басқа пікірді ұстанады. Мемлекеттік құқық қорғау жүйесі өзінің өзгермейтін түрінде өмір сүруін жалғастырады, сонымен қатар ол детективтік құрылымдарды бақылайтын. Оң мысал ретінде ол сот актілерін орындау жөніндегі өкілеттіктерді жеке сот орындаушыларына беруді келтіреді. Оның пікірінше, қазіргі редакциядағы заң жобасы өміршең емес. Оның айтуынша, жеке детективтер әңгіме өткізуге және адамдар мен ұйымдардан тек олардың жазбаша келісімімен материалдар сұратуға құқылы. Жоғарыда аталған заңға сәйкес детективтердің құпия ақпаратты жинауына тыйым салынады. Осылайша, осы жоба бойынша жеке детективтердің тағдыры – қашып кеткен үй жануарларын іздеу [2].

Бұл сәйкессіздікке Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің көптеген депутаттары да назар аударады. Олардың пікірінше, жеке детективтерге жеке әңгімелер жүргізу, ақпарат алу үшін жеке және заңды тұлғаларға жүгіну және қоғамдық бірлестіктер құру құқығын беру туралы ұсынылған нормалар Қазақстандағы жеке детективтік қызмет институтына толық көлемде ақша табуға мүмкіндік бермейді, бұл өз кезегінде азаматтарды өз құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың қосымша мүмкіндігінен айырады. Сондықтан, заң жобасын талқылау барысында жұмыс топтарында депутаттар жеке детективтердің өкілеттіктерін кеңейтетін түзетулер енгізді: сауалнама жүргізу, жеке тұлғаларды іздеу және жеке басын

белгілері бойынша сәйкестендіру, визуалды бақылау жүргізу, детективтік қызмет көрсету мақсатында ақпарат алу үшін үйлерді, ғимараттарды, құрылыстарды, үй-жайларды, жер учаскелерін, көлік құралдарын сыртқы тексеруді жүзеге асыру. Бұдан басқа, мынадай ұсыныстар енгізіледі: жеке адамдардың келісімімен пайдаланылуы Қазақстан заңнамасына қайшы келмейтін аудио -, бейнежазба және фототүсірілім жүргізу, ұрланған немесе жоғалған мүлікті іздеуді жүзеге асыру, құжаттар мен заттарды олардың меншік иелерінің жазбаша келісімімен зерделеу және зерттеу [3].

Бұл мәселені түсіну үшін шет елдердің, ең алдымен жақын көрші – Ресейдің тәжірибесіне жүгінген жөн, онда бұл кінәмшіл қызмет саласы ширек ғасыр бұрын – 1992 жылы, «Ресей Федерациясындағы жеке детективтік және күзет қызметі туралы» Ресей Федерациясының Заңы қабылданған кезде реттелген.

Бір қызығы, революцияға дейінгі Ресейде халық полицияның қылмыстарды ашу бойынша сәтті жұмысына үміттенбестен, кейде жеке тергеуге жүгінді. Мысалы, Кутаиси губерниясында көптеген ауылдарда «хевистава» деп аталатын ауыл тұрғындарынан тұратын детективтер болды. Бұл адамдар ұрыларды да, ұрланған заттарды да іздеуге ант беріп, міндетті болған. Сонымен қатар, хевиставтардың қызметі көбінесе полицияның қызметіне қарағанда тиімді болды [4, б. 18].

Шетелде жеке тергеудің де ұзақ тарихы бар, ал құқық қорғау органдарының бірқатар функцияларын жеке тергеу бюросына беру үрдісі өте тұрақты және сенімді түрде артып келеді. Мысалы, АҚШ-та Солтүстік пен Оңтүстіктің азаматтық соғысы кезінде қарсы барлау міндеттерін шешу үшін жеке детективтерді тарту кеңінен қолданылды. Олардың бірі Пинкертон болды, кейіннен Солтүстік Америка Құрама Штаттарына қарсы барлауды басқарды. АҚШ, Ұлыбритания, Германия, Франция, Италия, Жапония және көптеген басқа елдерде жеке тергеу өте жақсы жолға қойылған. Мұның себептері көбінесе мемлекеттік бюджеттің полицияны ұстауға арналған шығыстарын жеңілдету мүмкіндігінде жатыр [4, б. 56].

Соған қарамастан, Ресейде құқық қорғау ортасында жеке детективтік және күзет қызметтерінің қылмысқа қарсы күрестегі және қылмыстық жағдайды жақсартудағы рөлі мен орны туралы даулар ұзақ уақыт бойы тоқтаған жоқ. Жеке күзет қызметтері өте кең таралғанына және, әдетте, олардың жұмыс істеуі туралы мәселе туындамайтынына қарамастан, жеке детективтердің ҚІК жекелеген әдістерін қолдану мәселесі талқылануда. Сонымен қатар, белгілі бір құқық қорғау топтарында жеке детективтердің пайдасыздығы туралы пікір бар. С.Л.

Коршунов бұған келіспейді. Оның пікірінше, жүргізілген зерттеулер қоғамда жеке детективтердің қызметтеріне тұрақты сұраныс бар екенін көрсетеді. Мемлекет жеке детективтердің қолынан келетін міндеттерді шеше алмайды және шешуге тиіс емес: борышкерлерді іздеу, жасырынған несие берушілер, кәсіпорындар, ұйымдар мен жеке адамдар жоғалтқан мүлікті іздеу [5].

Сондай-ақ, жеке тергеу саласындағы Ресей заңнамасының жиырма жылдан астам тарихы оның тиімділігі мен қажеттілігін көрсетті деп санаймыз. Бұл ретте детективтік қызметтің маңызды бөлігі іздестіру жұмысыболып табылады.

Мәселен, мысалы, Ресейдің «Жеке детективтік және күзет қызметінің түрлері» Заңының 3-бабы оның тергеу және қорғау үшін жүзеге асырылатындығын айқындайды. Іздеу мақсатында келесі қызмет түрлерін ұсынуға рұқсат етіледі:

- із-түзсіз жоғалған азаматтарды іздеу;
- азаматтар немесе кәсіпорындар, мекемелер, ұйымдар жоғалтқан мүлікті іздеу [6, б. 3].

Сонымен қатар, «Ресей Федерациясының жеке детективтік және күзет қызметі туралы» Заңның 3-бабы 2-бөлігінің 7-тармағында көзделген қылмыстық процеске қатысушылармен шарттық негізде қылмыстық іс бойынша ақпарат жинау және оларға осы жұмыстың нәтижелерін ұсыну сияқты жеке детективтер көрсететін маңызды қызмет кеңінен қолданылады [7].

Көріп отырғанымыздай, ресейлік заң шығарушылар жеке детективтерді мемлекеттің айрықша құзыреті болып саналатын қылмыстық процесс саласына да жіберуден қорықпады.

Тиісінше, олар детективтерге өз қызметін жүзеге асыруда көптеген өкілеттіктер берді. Ресейдің «Жеке детективтердің іс-әрекеттері» Заңының 5-бабы жеке тергеу қызметі барысында азаматтар мен лауазымды тұлғалардан (олардың келісімімен) ауызша сұрау, анықтамалар беру, заттар мен құжаттарды зерттеу (олардың иелерінің жазбаша келісімімен), құрылыстарды, үй-жайларды және басқа объектілерді сыртқы тексеру, қызмет көрсету мақсатында қажетті ақпаратты алу үшін бақылау рұқсат етілгенін көрсетеді. Жеке іздеу қызметін жүзеге асыру кезінде бейне - және аудиожазбаларды, кино - және фото түсірілімдерді, азаматтардың өмірі мен денсаулығына және қоршаған ортаға зиян келтірмейтін техникалық және өзге де құралдарды, сондай-ақ жедел радио-және телефон байланысы құралдарын пайдалануға жол беріледі [6, б. 5].

Ресей мемлекетінің бұған барған себептері жеке детективтік қызмет қылмыстың алдын алу және тергеу мәселелеріндегі

мемлекеттік құқық қорғау жүйесінің кемшіліктерін ішінара өтеуге мүмкіндік беретіндігінде, сондықтан бұл сөзсіз әлеуметтік пайдалы институт болып табылады. Жыл сайын тек Мәскеу жеке детективтік қызметтерінің қызметкерлері 60 мыңға жуық құқық бұзушыны ұстауға ықпал етеді [8].

Сонымен қатар, мемлекеттік қауіпсіздік органдары жеке детективтік қызметпен айналысатын мемлекеттік емес жүйе, экономикалық және қоғамдық қылмысқа қарсы күресте одақтас болып табылады [9].

Сондықтан ресейлік қоғамға жеке детективтік қызмет сияқты жедел, тәуелсіз және құпия ақпарат алу және қылмыстың алдын алу құралы қажет [10].

Өз тарапымыздан, біз ресейлік мамандардың көзқарасын толық қолдаймыз және жеке детективтік қызмет туралы қазақстандық заң жобасында детективтерге, ең алдымен, іздестіру жұмысы саласындағы өкілеттіктердің кең ауқымын ұсынуды қолдаймыз. Қазіргі кезеңде оларды қылмыстық істерді тергеу саласына жіберуді мемлекеттік органдардың қолдауы екіталай екенін түсіне отырып, жеке детективтердің функцияларына мынадай бағыттарды беру ұсынылады:

- 1) хабар-ошарсыз жоғалған адамдарды іздестіру;
- 2) туыстарымен байланысын жоғалтқан адамдарды іздестіру;
- 3) азаматтық істер бойынша жауапкерлер мен атқарушылық іс жүргізу бойынша борышкерлерді іздестіру.

Осылайша, қазіргі уақытта іздестіру жұмысының осы бағыттарымен айналысатын мемлекеттік органдарды ұстауға арналған бюджет шығыстары айтарлықтай төмендетілетін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. ПО жедел аппараттарының қызметкерлеріне сауалнама жүргізу материалдары бойынша.

2. Мостович М.А. Қазақстанда өзінің «Шерлок Холмсы» бола ма? // <http://all-docs.ru/index.php?page=7&vi1=32005405.000>

3. Частных детективов в Казахстане предлагают ограничивать // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/chastnyih-detektivov-kazahstane-predlagayut-ogranichivat-274597/

4. Оперативно-розыскная деятельность: учебни / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. – М.: Инфра-М, 2002.

5. Коршунов С.Л. Жеке детективтік және күзет қызметі туралы заңнаманы жетілдірудің кейбір аспектілері // «Жедел-іздестіру қызметі туралы» Федералды заңды қолдану мәселелері: ЖОО аралық ғылыми еңбектер жинағы. - Омбы: Ресей ПМ ЗИ, 1998. – Б. 185-189.

6. Ресей Федерациясындағы жеке детективтік және күзет қызметі туралы: Ресей Федерациясының Заңы. – 3-ші басылым. – М.: Ось-89, 2002. – Б. 32.

7. Соловьев А.С., Семенов В.А. Қылмыстарды тергеуде жеке детективтік қызметтің нәтижелерін қолдану // Қылмыстық құқық. – № 5. – М., 2005. – Б. 83-87.

8. Андреева Е.Г. Жеке детективтік және күзет кәсіпорындарының антикриминогендік қызметі: заң ғ. канд. ... дис. автореф. – М., 2000. – Б. 17.

9. Зулфугарзаде Т.Э. Қылмыстың алдын алу жөніндегі жеке детективтік және қауіпсіздік құрылымдарының құқықтық және ұйымдастырушылық негіздері: заң ғ. канд. ... дис. автореф. – М., 1998. – Б. 6.

10. Конюшкина Ю. Жеке детективтік қызмет туралы заңнаманы жетілдіру // Қылмыстық құқық. - № 5. – М., 2005. – Б. 102-103.

ТҮЙІН

Бұл мақалада «Жеке детективтік қызмет туралы» Қазақстан Республикасы заңының жобасын әзірлеу және қабылдаудың проблемалық мәселелері қарастырылды. Осы саланы құқықтық реттеудегі шет елдердің тәжірибесін зерделеу және талдау негізінде құқық қорғау органдары жүзеге асыратын іздестіру қызметінің кейбір бағыттарын жеке детективтерге беру туралы ұсыныстар енгізіледі.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемные вопросы разработки и принятия законопроекта Республики Казахстан «О частной детективной деятельности». На основе изучения и анализа опыта зарубежных стран в правовом регулировании этой сферы, вносятся предложения о передаче частным детективам некоторых направлений розыскной работы, которые осуществляют правоохранительные органы.

RESUME

«On private detective activity» This article discusses the problematic issues of development and adoption of the draft law of the Republic of Kazakhstan. Based on the study and analysis of foreign countries' experience in the legal regulation of this sphere, to make proposals to transfer some areas of private detectives investigative work that is carried out law enforcement.

ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ, РАСКРЫТИЯ И РАССЛЕДОВАНИЯ ЯТРОГЕННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Помогалова Ю.В.,

начальник кафедры уголовно-процессуальных административно-
правовых дисциплин, кандидат юридических наук, доцент,
полковник внутренней службы

Приленский В.М.,

командир отделения 4 курса юридического факультета,
сержант внутренней службы
ФКОУ ВО Воронежский институт ФСИН России

Охрана здоровья граждан в современных реалиях приобретает все большее значение. Данное направление является приоритетным в политике любого государства. Основные задачи по обеспечению конституционного права граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь возложены, в том числе и на правоохранительные органы. В последнее время особое внимание стали привлекать ятрогенные преступления.

В правовом регулировании борьбы с ятрогенными преступлениями существует немало проблем, которые снижают эффективность деятельности правоохранительных органов и системы здравоохранения в целом. Одним из наиболее ярких вопросов является отсутствие нормативного закрепления понятия «ятрогенные преступления», однако оно присутствует в научной литературе и широко используется в юридической практике. Ятрогенным преступлением признается умышленное или неосторожное общественно-опасное деяние медработников, нарушающее установленные законом условия и принципы оказания медпомощи, совершаемые ими при исполнении профессиональных или служебных обязанностей и ставящие под угрозу или причиняющее вред здоровью и жизни пациента [2].

Достаточно распространенными составами преступлений, связанными с нарушением медицинским работником прав на жизнь и здоровье пациента, согласно Уголовному кодексу Российской Федерации [1, ст. 1277] от 13 июня 1996 № 63-ФЗ (далее – УК РФ) являются:

- 1) заражение ВИЧ-инфекцией (ст. 122 УК РФ);
- 2) причинение смерти по неосторожности (ст. 109 УК РФ);
- 3) неоказание помощи больному (ст. 124 УК РФ);
- 4) нарушение санитарно-эпидемиологических правил (ст. 236

УК РФ);

5) халатность (ст. 293 УК РФ).

Наиболее частыми случаями нарушений оказания медицинской помощи являются следующие:

- установление неправильного диагноза из-за проведения недостаточного осмотра и обследования больных;
- недооценка данных анамнеза и тяжести заболевания;
- нарушение общепринятой методики обследования;
- небрежность и невнимательность, недобросовестность [3].

Причины ятрогенной преступности достаточно многочисленны, поэтому следует рассмотреть некоторые из них:

1. Уровень заработной платы медицинских работников не соответствует условиям труда, а также той степени ответственности, которая лежит на плечах указанных лиц. Еще одной составляющей данной причины является периодический эмоциональный стресс и физическая нагрузка. Низкая заработная плата никак не мотивирует медицинских работников к качественному выполнению своих должностных обязанностей, повышению профессиональной квалификации. Такая заработная плата подталкивает работников здравоохранения совершать корыстные преступления, что негативно сказывается на уровне здравоохранения в целом, а также на здоровье обычных граждан.

2. Низкий уровень образования ряда медицинских работников, а также низкий уровень профессионализма.

3. Повышенная латентность, которая обусловлена сложностью расследования данного рода преступлений по причине недостаточной изученности биологических процессов, происходящих в организме, а также высокой степенью «солидарности» медицинских работников, в том числе и экспертов [4].

В УК РФ нет статей, которые были бы непосредственно посвящены ятрогенным преступлениям, а также группы статей, выделяемых по рассматриваемому признаку.

На примере ст. 109 УК РФ (причинение смерти по неосторожности) возможно подробнее рассмотреть состав преступлений, связанных с нарушением либо неисполнением медицинскими работниками своих должностных обязанностей. Потерпевшим от данного рода преступлений может быть абсолютно любое лицо. Объектом указанных преступлений являются общественные отношения, связанные с жизнью и здоровьем пациента. Стоит отметить, что субъект является специальным, а именно – медицинским работником. Объективная сторона непосредственно

выражается в действии и бездействии лица, в результате которых возможно наступление смерти лица. Оконченным такое преступление считается с момента наступления последствий, и имеет материальный состав преступления [4].

Можно выделить немало проблем в расследовании данных преступлений. Данные преступления часто приобретают латентный характер, так как ввиду нежелания нести ответственность, а также «корпоративной этики» врачи часто скрывают те или иные нарушения. Нередко медицинские работники осуществляют попытки скрыть документацию или предоставить ее правоохранительным органам как можно позднее, с целью внесения исправлений, поправок, дописок в нее. Отсутствие необходимых медицинских документов делает невозможным проведение основных проверочных мероприятий и существенно замедляет сроки проведения проверки. Стоит отметить, что, чаще всего, целесообразно на первоначальном этапе проверки произвести осмотр места происшествия. Такая тактика позволит своевременно изъять необходимую медицинскую документацию, а в некоторых ситуациях зафиксировать обстановку [5].

Другой проблемой является частое отсутствие в заключениях экспертов прямой причинной связи между действиями (бездействием) медработников и преступными последствиями. Указанное обстоятельство связано с недостаточностью изучения биологических процессов, происходящих в организме пациента, сложностью для врача проведения дифференциальной диагностики (определение единственно правильного диагноза при различных клинических картинах), индивидуальными особенностями каждого больного, сопутствующими заболеваниями» [6, с. 123-125].

Проблемным вопросом является нечеткое регулирование отраслевым законодательством правил и стандартов оказания медицинской помощи, что практически стирает грань между врачебной ошибкой и преступными деяниями медицинских работников.

Следующей проблемой в раскрытии данного рода преступлений является законодательное отсутствие четкого перечня материалов, которые следователь должен предоставить в экспертное учреждение наряду с постановлением о производстве экспертизы. В целях разрешения рассматриваемого вопроса стоит обратить внимание на возможность оперативного изъятия всего медицинского материала, находящегося в распоряжении учреждения, что позволит в дальнейшем высказаться о наличии признаков преступления. Развивая данное положение, полагаем целесообразным разработать

нормативный акт, в котором будут сформулированы обязательные для постановки вопросы при назначении экспертизы по ятрогенным преступлениям [7, с. 99-101].

В настоящее время существует достаточное количество проблем, складывающихся в ходе борьбы с преступностью, поэтому необходимо скорейшее разрешение вопросов, связанных с нормативным регулированием, расследованием и раскрытием ятрогенных преступлений.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовный кодекс Российской Федерации: федер. закон от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (ред. от 31.07.2020 г.) // Собрание законодательства РФ. – 2020. – № 57. – Ст. 1277.

2. Замалева С.В. Ятрогенные преступления: понятие, система и вопросы криминализации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С.В. Замалева. Екатеринбург, 2016 // <http://docs.cntd.ru/document/1200063713> (дата обращения: 18.09.2020).

3. Богомолова К.И. К вопросу о совершенствовании деятельности правоохранительных органов по выявлению и предупреждению ятрогенных преступлений / К.И. Богомолова // <https://www.elibrary.ru> (дата обращения: 18.09.2020).

4. Манивлец Э.Е. Причины, способствующие возникновению и совершению ятрогенных преступлений / Э.Е. Манивлец // <https://www.elibrary.ru> (дата обращения: 18.09.2020).

5. Ерахмилевич В.В. Ятрогенные преступления и проблемы их расследования / В.В. Ерахмилевич // <https://www.elibrary.ru> (дата обращения: 18.09.2020).

6. Тузлукова М.В. Актуальные вопросы расследования ятрогенных преступлений / М.В. Тузлукова // Вестник Московского университета МВД России. –2012.– № 11. –С. 123-125.

7. Костюков А.И. Медицинские преступления - бич современности / А.И. Костюков // Известия. – 2018. – № 126. – С. 99-101.

ТҮЙІН

Мақала ятрогенді қылмыстарды құқықтық реттеу, тергеу және ашу мәселелеріне арналған. Бұл тақырыптың өзектілігі Ресейдегі ғана емес, әлемдегі денсаулық сақтау саласындағы қазіргі жағдаймен расталады. Мақалада қылмыстың осы түрінің біліктілігіне байланысты негізгі нормативтік-құқықтық актілер, сондай-ақ ятрогенді қылмыстарды тергеу және ашу мәселелеріне қатысты ғылыми және әдістемелік әдебиеттер қарастырылады. Зерттеу барысында бірқатар

теориялық және практикалық мәселелер көтеріліп, оларды шешу жолдары ұсынылды.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена проблемам правового регулирования, расследования и раскрытия ятрогенных преступлений. Актуальность рассматриваемой тематики подтверждается текущей ситуацией в области здравоохранения не только в России, но и в мире. В статье изучаются основные нормативно-правовые акты, связанные с квалификацией данного рода преступлений, а также научная и методическая литература, затрагивающая вопросы расследования и раскрытия ятрогенных преступлений. В ходе исследования был затронут ряд теоретических и практических проблем, а также предложены пути их решения.

RESUME

This article is devoted to the problems of legal regulation, investigation and disclosure of iatrogenic crimes. The relevance of the topic under consideration is confirmed by the current situation in the field of health care not only in Russia, but also in the world. The article examines the main normative and legal acts related to the qualification of this type of crime, as well as scientific and methodological literature on the investigation and disclosure of iatrogenic crimes. In the course of the research, a number of theoretical and practical problems were touched upon, and ways of their solution were proposed.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОШИБОК В ОТНОШЕНИИ ПОТЕРПЕВШЕГО, ОБУСЛАВЛИВАЮЩИХ ОСОБЕННОСТИ КВАЛИФИКАЦИИ СОВЕРШЕННЫХ ДЕЯНИЙ

Примаченок А.А.,

профессор кафедры уголовного права и криминологии,
кандидат юридических наук, доцент

Духовник Ю.Е.,

доцент кафедры уголовного права и криминологии,
кандидат юридических наук, подполковник милиции
Академия МВД Республики Беларусь, г. Минск

Значение классификации в научном познании кратко и четко изложил Ф.Энгельс. Комментируя эволюционную теорию Ч.Р. Дарвина и периодический закон химических элементов

Д.И. Менделеева, он отмечал, что наука начинается с правильной классификации составляющих ее систему [1]. Приведенное мнение Ф. Энгельса полностью применимо к учению об ошибках в уголовном праве.

В теории уголовного права ошибки классифицировались авторами по различным критериям: по степени вины, по тяжести последствий совершенного деяния, по особенностям квалификации совершенных деяний и др. Большинство авторов (С.Е. Данилюк, А.В. Наумов, В.А. Якушин и др.) в основу классификации ошибок положили учение о составе преступления [2; 3; 4]. При этом модель состава преступления используется при исследовании ошибок, имеющих место при анализе и других институтов Общей части уголовного права (необходимой обороны, крайней необходимости и др.).

Использование теоретической модели состава преступления как методической основы классификации признаков преступления, изложенных в Общей части Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК), без учета специфических признаков этих элементов, изложенных в диспозициях норм Особенной части УК, недостаточно, и классификацию ошибок нет оснований считать полной.

Так, классификация ошибок по объекту преступлений ограничивается ошибками, относящимися к объекту, предмету и потерпевшему. Если же учесть (сгруппировать) признаки имеющих место ошибок, относящихся к потерпевшему, изложенные в Особенной части УК, то их классификация будет следующей: 1) ошибки в идентификации личности потерпевшего; 2) ошибки в юридическом (правовом) статусе личности потерпевшего; 3) ошибки в возрасте потерпевшего; 4) ошибки в половой принадлежности потерпевшего; 5) ошибки в наличии психо-физических отклонений у потерпевшего; 6) ошибки в юридической оценке признаков, обременяющих ответственность потерпевшего; 7) ошибки в собственнике имущества.

Подобным образом можно классифицировать и ошибки, относящиеся к предмету преступления и т.д. При этом следует иметь в виду, что согласно Уголовно-процессуальному кодексу Республики Беларусь потерпевшим признается лицо, которому причинен физический, материальный или моральный вред, что, в свою очередь, влияет на классификацию ошибок и в конечном итоге на квалификацию совершенных общественно опасных деяний. Более того, именно степень и характер причиненного преступлением вреда потерпевшему характеризуют объективную сторону состава

преступления, что в конечном итоге влияет на вид и размер (срок) наказания и классификацию преступлений по степени их тяжести на категории. Из приведенных разноуровневых и разновекторных значений потерпевшего следует, что он выходит за рамки части, составляющей объект преступления, т.е. место учения о потерпевшем в иерархии элементов (признаков) модели состава преступления следует установить более значимое.

Рассмотрим вышеприведенную классификацию ошибок в отношении потерпевшего и определим влияние каждой из них на квалификацию деяний.

Ошибки в идентификации личности потерпевшего, как свидетельствуют криминологические исследования, чаще всего имеют место при причинении вреда жизни или здоровью потерпевшего в силу невнимательности или дефектов зрения виновного либо неблагоприятной погоды, времени суток (ночь, плохое освещение) и др. Например, киллер совершил убийство женщины, якобы претендующей при расторжении брака на долю имущества. Для идентификации ее личности пользовался фотографией, но в результате убил другую женщину, имевшую сходство с предполагаемой жертвой. Такая ошибка на квалификацию деяния киллера не оказывает влияния, так как не влечет изменения конструкции формулы обвинения и следует применить п. 12 ч. 2 ст. 139 УК. Однако, если исходить из субъективной стороны преступления, то следует квалифицировать такое деяние как покушение на убийство А. и неосторожное или с косвенным умыслом убийство Б.

При квалификации ошибки, связанной со статусом потерпевшего, следует учитывать ее двойственный характер: она является ошибкой в личности потерпевшего и одновременно ошибкой в объекте преступления. Так, если лицо, намереваясь убить судью, который за отказ от дачи взятки ответчиком постановил заведомо неправосудное решение по гражданскому делу путем фальсификации доказательств и, используя свои связи воспрепятствовал в отмене незаконного решения в вышестоящих судебных инстанциях, убил внешне схожего гражданина, то содеянное следует квалифицировать либо по совокупности преступлений, либо как ошибку в идентификации личности. При такой ситуации в первом случае, если решение судьи было законным, действия виновного следует квалифицировать как покушение на убийство лица в связи с осуществлением им служебной деятельности (по ч. 1 ст. 14 и по п. 10 ч. 2 ст. 139 УК) и умышленное убийство человека (ч. 1 ст. 139 УК). Если же решение судьи было действительно явно незаконным, т.е.

судья действовал вопреки интересам службы, то с учетом правоприменительной практики в отношении некоторых видов преступлений против порядка управления возможна квалификация аналогично с ошибкой в идентификации личности потерпевшего.

Согласно следственно-судебной практике, ошибки в отношении возраста потерпевшего имеют место в основном в двух видах случаев: ошибки в отношении лиц малолетних и престарелых, а также ошибки в отношении несовершеннолетних. Кроме этого, в нормах УК в одних случаях указывается на «заведомо» наличие таких возрастных признаков, а в других – нет, а также в одних случаях в нормах УК несовершеннолетние дифференцируются на малолетних и несовершеннолетних, а в других – нет, что существенно влияет на квалификацию общественно опасных деяний, совершенных в отношении названных лиц. По общему правилу квалификация преступлений при наличии ошибок в отношении возраста потерпевших судебно-следственная практика исходит из субъективной стороны состава преступления. При этом следует иметь в виду, что в диспозициях некоторых статей Особенной части УК в одних случаях рассматриваемые возрастные признаки потерпевших указаны в качестве основных, а в других – в качестве квалифицирующих. Кроме того, согласно п.2 ст.64 УК совершение преступления в отношении «заведомо малолетнего, престарелого...» является обстоятельством, отягчающим ответственность. В ч. 3 этой статьи так же указано, что отягчающие ответственность обстоятельства не учитываются, если они указаны в качестве признака преступления.

Ошибки в половой принадлежности потерпевшего в основном имеют место в социальной практике в связи с совершением половых преступлений. Например, виновный, приняв женщину в мужском костюме за молодого парня, совершил ней насильственные действия сексуального характера. Такая ошибка на квалификацию содеянного не оказывает влияния, т.е. будет применена ст. 167 УК на основе субъективной стороны преступления.

К ошибкам в отношении психо-физических особенностей личности потерпевшего, оказывающим влияние на квалификацию общественно опасных деяний, относятся: состояние психического расстройства (заболевания), влекущего невменяемость, беспомощное состояние, состояние беременности, наличие протезов и др. В данных ситуациях речь идет об обстоятельствах, о которых виновному было неизвестно. Квалификация деяния в этих случаях осуществляется на основе субъективной стороны преступления.

К ошибкам о наличии у потерпевшего обстоятельств,

обременяющих его ответственность, относятся: исполнение наказания, не связанного с лишением свободы, исполнение иной меры уголовной ответственности, наличие судимости, наличие не снятого или не погашенного административного взыскания по делам административной преюдиции. Например, понуждение водителя, находящегося в состоянии алкогольного опьянения и имевшего не погашенное административное взыскание за такое же нарушение, отвезти груз или людей в аэропорт или другой населенный пункт. Учет названных обстоятельств при квалификации преступлений осуществляется на основании осведомленности о них виновного.

Ошибки в отношении собственника имущества, как правило, имеют место при совершении хищений чужого имущества, его уничтожения или повреждения, угона транспортного средства и в других случаях нарушения прав собственника. Данный вид ошибок в некоторых аспектах совпадает с ошибками в предмете преступления. Как правило, ошибка в отношении собственника имущества или права на него при совершении хищения, уничтожения или повреждения чужого имущества, а также при угоне транспортного средства на квалификацию преступного деяния влияния не оказывает. Однако, если похищение или повреждение имущества преследовало иную преступную цель, а названные преступные деяния использовались как способ воздействия на потерпевшего, например, повреждение или уничтожение автомобиля лица, которое им пользовалось по временной доверенности, с целью его принуждения к участию в преступной деятельности образует совокупность преступлений (ч. 1 ст. 288 УК и ст. 218 УК – потерпевший собственник автомобиля).

Таким образом, приведенный перечень видов ошибок в отношении потерпевшего может быть расширен путем разделения некоторых видов из них. В целом же приведенная классификация ошибок, в равной мере как и классификации, предлагаемые другими авторами, в уголовном праве приводятся соотносительно презумпций знания закона, вменяемости и др. При этом некоторые ошибки одновременно можно отнести и к другим признакам состава преступления, что свидетельствует либо об уязвимости классификации либо о непригодности самой модели состава преступления.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Маркс, К. Сочинения: в 30 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Изд. 2-е. – М.: Госполитиздат. – Т. 20. – 1961. – 827 с.
2. Данилюк С.Е. Ошибка в противоправности преступного деяния и ее уголовно-правовое значение: автореф. дис. ... канд. юрид.

наук: 12.00.08 / С.Е. Данилюк. – М., 1990. – 22 с.

3. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть. Курс лекций / А.В. Наумов. – М., 1997. – 560 с.

4. Якушин В.А. Ошибка и ее уголовно-правовое значение / В.А. Якушин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. – 128 с.

ТҮЙІН

Жалпы бөлімнен бөлектеу және оларды белгілі бір деңгейде жалпылау жіктеу объектінің жүйеде орнын белгілеу мақсатымен объектілер топтары арасындағы тұрақты байланыстарды бекіту функциясын орындайды. Қылмыстық-құқықтық қателердің жекелеген түрлерінің жалпы белгілерімен айрықша белгілерін ашу, олардың табиғатын түсіну және олардың арасындағы байланыстарды нақтылау жәбірленушіге қатысты қателіктерді жіктеудің маңыздылығын алдын ала анықтайды. Авторлар қылмыстық-құқықтық ғылымдағы қылмыстық-құқықтық қателіктерді классификациялаудың классикалық тұжырымдамасын ескере отырып, жәбірленушіге қатысты өз қателіктерін жіктеуді ұсынды. Қателіктердің зерттелген түрінің ұсынылған классификациясы негізінде олардың қоғамдық қауіпті әрекеттің біліктілігіне әсері қарастырылады. Авторлар ұсынған классификация құқық қолдану практикасындағы заңды белгісіздік жағдайларын жоюға және әрі қарай зерттеуді қажет ететін қылмыстық-құқықтық ғылымның қалыптасқан теориялық көзқарастарының осалдығын анықтауға бағытталған.

РЕЗЮМЕ

Классификация, выделяя из общего части и обобщая их на конкретном уровне, выполняет функцию фиксации закономерных связей между группами предметов, преследуя цель установить место предмета в системе. Выявление общих черт и отличительных особенностей отдельных видов уголовно-правовых ошибок, осмысление их характера и выяснение существующих между ними связей предопределяет значение классификации ошибок в отношении потерпевшего. Авторы, учитывая классическое представления о классификации уголовно-правовых ошибок в уголовно-правовой науке, предложили собственную классификацию ошибок в отношении потерпевшего. Исходя из предложенной классификации исследуемого вида ошибок, рассмотрено их влияние на квалификацию общественно опасных деяний. Предложенная авторами классификация направлена как на преодоление ситуаций правовой неопределенности в правоприменительной практике, так и на поиск уязвимости

существующих теоретических воззрений уголовно-правовой науки, требующих дальнейших научных исследований.

RESUME

Classification, highlighting from the general part and generalizing the material at a specific level, performs the function of fixing their regular connections between groups of objects, with the goal of establishing the place of the object in the system. Revealing the common features and distinctive features of certain types of criminal law mistakes, understanding their nature and clarifying the links existing between them predetermines the significance of the classification of mistakes in relation to the victim. The authors, taking into account the classical concept of the classification of criminal law mistakes in criminal law science, proposed their own classification of mistakes in relation to the victim. Based on the proposed classification of the investigated type of mistakes, their influence on the qualification of socially dangerous acts is considered. The classification proposed by the authors is aimed both at overcoming situations of legal uncertainty in law enforcement practice and at finding the vulnerability of the existing theoretical views of criminal law science that require further research.

ПРЕСТУПНОСТЬ НЕСОЕРШЕННОЛЕТНИХ В ТАДЖИКИСТАНЕ

Пулатова Ф.Ю.,

преподаватель кафедры государственно-правовых дисциплин
факультета № 2, соискатель кафедры уголовного права, криминологии
и психологии, капитан милиции

Академия МВД Республики Таджикистан, г. Душанбе

В настоящее время, преступность стала дестабилизирующим фактором общественной жизни, иницирующим фактором распространения наркомании, проституции, алкоголизма и других социально-негативных явлений. Преступность несовершеннолетних становится, пожалуй, самой серьезной проблемой в Таджикистане. Предпосылки и условия преступности несовершеннолетних, как и преступность в целом, носят социально обусловленный характер и зависят от конкретных исторических условий жизни общества, от содержания и направленности его институтов, от сущности и способов решения главных противоречий в жизнедеятельности таджикского

общества. Одним из специфических обстоятельств преступности несовершеннолетних на современном этапе жизни общества является катастрофическое положение организации досуга детей и подростков по месту жительства.

Рост преступности несовершеннолетних в Таджикистане – это реалии нашего времени. К сожалению, приходится констатировать, что несовершеннолетние стали одной из наиболее криминально пораженной и, в тоже время, наименее социально защищенной категории населения. В связи с ростом преступности несовершеннолетних, растет и число осужденных несовершеннолетних. Среди преступлений, совершаемых несовершеннолетними, велика доля тяжких корыстных и корыстно-насильственных преступлений. Нередко им присущи такие черты, как чрезмерная, ничем не мотивированная жестокость. Большое количество этих преступлений совершается в соучастии (чаще всего в форме организаторства и соисполнительства), особенно в группе, что также отвечает специфике психологии подростков. Эти все пороки современного общества всем нам наглядно и открыто демонстрируют даже в СМИ.

В то же время несовершеннолетний является не только субъектом преступления, но и объектом повышенной правовой охраны и защиты, поскольку подростки являются одной из самых незащищенных слоев нашего общества.

В данном направлении Правительство Таджикистана предпринимает ряд ключевых законодательных актов общей направленности [1] и отраслевые законодательные акты [2], направленные на исправление вышеизложенной ситуации. Масштабы преступности несовершеннолетних представляют реальную угрозу основам государства. На этом фоне особую озабоченность вызывает интенсивная криминализация среди несовершеннолетних. Преступность среди несовершеннолетних становится одной из самых серьёзных современных проблем. Достаточно отметить, что за последние пять лет число преступлений, совершаемых несовершеннолетними, и с учетом их соучастия значительно возросло. Если в 2015 г. было совершено 700 преступлений (-0,88 %), удельный вес в общем количестве преступлений составляет 3,24 %. В 2016 г. 663 преступлений (-0,94 %), удельный вес в общем количестве 3,18 %. В 2017 г. 701 преступлений (+1,05 %), удельный вес 3,18 %. В 2018 г. 914 преступлений (+1,30 %), удельный вес составил 4,16 %, тогда как в 2019 г. количество зарегистрированных преступлений достигло 878 (-0,96 %), удельный вес составил 3,99 %.

Анализ статистических данных свидетельствует о тенденции роста и снижения, т.е. дисбаланса преступности несовершеннолетних в Таджикистане. Следует отметить, что всё большее число преступлений совершается с особой жестокостью. Растёт доля насильственных преступлений и других преступлений. Общество поставлено перед проблемой стремительного роста крайне опасных насильственных преступлений, совершаемых несовершеннолетними, в особенности подростками и даже детьми.

Как нам представляется, научная разработка проблем противодействия преступности несовершеннолетних объясняется, во-первых, важностью и масштабностью задач по охране жизни и здоровья подрастающего поколения и формированием государственной политики по защите прав и законных интересов детей и подростков как самостоятельного направления деятельности государства и общества в целом. Во-вторых, спецификой жизнедеятельности несовершеннолетних: особенностями личностных, социально-групповых, этнических, психологических и иных характеристик. В-третьих, тесно связанной с этими особенностями спецификой преступности несовершеннолетних, её причин и условий, динамики и уровня развития. В-четвертых, особенностями действующего уголовного законодательства и уголовной ответственности, а также мер предупреждения преступности несовершеннолетних.

И следует отметить, что современная преступность несовершеннолетних количественно и качественно меняется и выявляются новые методы их совершения, которые требуют молниеносного реагирования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Концепция правовой политики Республики Таджикистан на 2018-2028 годы : указ Президента Республики Таджикистан от 6 февраля 2018 г. №1005 // Единый государственный Реестр нормативных правовых актов Республики Таджикистан. – 2018. – № 2. – С. 119-136.

2. Об ответственности родителей за обучение и воспитание детей : закон Республики Таджикистан от 2 августа 2011 г. №762 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 2011 г. № 7-8. Ст. 616; О предупреждении насилия в семье : закон Республики Таджикистан от 19 марта 2013 г. №954 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 2013 г. № 3. Ст. 197; Об образовании : закон Республики Таджикистан от 22 июля 2013 г. № 1004 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 2013 г. № 7. Ст. 532; О

противодействию торговле людьми и оказании помощи жертвам торговли людьми : закон Республики Таджикистан от 26 июля 2014 г. № 1096 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 2014 г. № 7. Ч. 1. Ст. 393; О защите прав ребенка : закон Республики Таджикистан от 18 марта 2015 г. № 1196 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 2015 г. № 3. Ст. 218; О системе предупреждения и профилактики правонарушений несовершеннолетних : закон Республики Таджикистан от 2 января 2020 г. № 1658 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. 2020 г. № 1. Ст. 5; Национальная программа по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних на 2020-2024 гг. : утверждена Постановлением Правительства Республики Таджикистан от 30 июля 2020 г. № 431.

ТУҲИН

Мақала Тэжікістанда жасөспірімдер арасындағы қылмыспен күрес мәселелерін қарастыруға арналған. Талдаудың мазмұны - бұл қылмыстың өсуі, сандық мәліметтер мен кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алудың перспективалық бағыттарының ғылыми дамуы арасындағы өзара байланыс.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена рассмотрению вопросов противодействия преступности несовершеннолетних в Таджикистане. Контекст анализа представляет собой взаимосвязь проблем роста преступности, количественных данных и научной разработки перспективных направлений предупреждения преступности несовершеннолетних.

RESUME

The article is devoted to the consideration of the issues of combating juvenile delinquency in Tajikistan. The context of the analysis is the relationship between the problems of increasing crime, quantitative data and scientific development of promising directions for the prevention of juvenile delinquency.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ НАУКИ

Рахмаджонзода Р.Р.,

начальник факультета № 1, кандидат юридических наук, доцент,
подполковник милиции
Академия МВД Республики Таджикистан, г. Душанбе

Уголовное судопроизводство Таджикистана переходит на новый этап своего становления и развития. Прежде всего, этап связан с периодом проведения в стране судебно-правовых реформ, часть которых благополучно завершилась. Завершение в свою очередь не определяет окончание периода реформ, а является своего рода предварительной подготовкой к следующему этапу. Принимаемые нормативные правовые акты и ключевые документы в области уголовно-процессуального законодательства влияют на содержание и направления науки и практики. Вышеизложенные моменты в свою очередь свидетельствуют о развитии и влиянии региональной уголовно-процессуальной политики на отечественную уголовно-процессуальную науку.

В свою очередь отечественная уголовно-процессуальная наука нуждается в тщательном и системном планировании [1, с. 538-539]. Исходя из достигнутых результатов, опубликованных научных работ уголовно-процессуальная наука Таджикистана заметно продвинулась. Количество защищенных научных исследований свидетельствуют о росте и набирающем обороте научного потенциала.

Свое обогащение уголовно-процессуальная наука также берет на стыке различных отраслей права и их взаимообусловленности друг с другом, когда проводятся конкретные исследования. Следует заметить, что в последние годы, таких исследований проводится крайне мало.

В рамках выделения и обоснования векторов развития и совершенствования основ современной уголовно-процессуальной науки Таджикистана, является необходимым указать на малопродуктивность и редкое участие ученых-процессуалистов дальнейшем становлении и развитии науки. Нам также представляется, что отсутствие цельного комментария к нормам уголовно-процессуального закона также свидетельствует о безынтересности изложенной позиции, не говоря о систематизации и взаимодействии определенных научных школ и направлений.

Следует также отметить, что многие отечественные научные

школы и отдельные ученые-процессуалисты давно уже не занимаются конкретными исследованиями, не говоря об отсутствии коллективных исследований. В данном контексте мы собрали данные по всем опубликованным исследованиям наших ученых, и даже диссертации, которые защищались по соответствующим специальностям – 12.00.09 и 12.00.12 (в прошлом 715 и 717 шифры специальностей) в хронологическом порядке. Список внушительный, который дополнительно свидетельствует об отсутствии научных школ в современном этапе развития науки, чего нельзя сказать про советскую эпоху и ее достижения.

Собранные труды по научной специальности 12.00.09 также приведены в сравнении периода становления и развития юридической науки и практики с периодом государственной независимости Таджикистана. По аналогии с предыдущей периодизацией, вытекающей из авторской классификации периодизации юридической науки и практики уголовно-правового профиля, количественные данные по специальности 12.00.09 в нижеприведенной таблице [2, с. 192-201].

Таблица № 1.

п/п	Наименование	Периоды для сравнения		Всего
		1949-1990 гг	1991-2019 гг.	
	Докторские диссертационные исследования	3	1	4
	Кандидатские диссертационные исследования	13	15	28
	Учебники	1	7	8
	Монографические исследования	11	29	40
	Учебно-научные и иные издания	9	77	86
	В общем: 166	37	129	166
	Всего в %	22,28	77,71	20,82

Развитие научной специальности и ее «метание по сторонам» указывает на уточнение и поиск соответствующей модели и ее содержания. Как обоснованно утверждает в этом случае профессор

В.К. Зникин, история становления и развития научной специальности 12.00.09 за последние полтора десятка лет выглядит следующим образом:

- «уголовный процесс и криминалистика»;
- «уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности»;
- «уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность»;
- «уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность»;
- «уголовный процесс»! [3, с. 7-9].

Отечественная уголовно-процессуальная наука развивается поэтапно и тому есть несколько причин, за исключением вышеуказанных моментов. Причины, способствующие появлению барьера, мы условно разделяем на несколько подпунктов.

1. Отсутствие научных школ и направлений.
2. Отсутствие взаимодействия между учеными.
3. Отсутствие четких ориентиров, комплексных планов исследований.

Не вдаваясь в обоснование каждой из выделенных подпунктов, необходимо отметить, что государство в рамках реформирования уголовной политики в целях всесторонней защиты конституционных прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, поэтапно делает все возможное, чтобы доработать проявляющиеся слабые аспекты уголовно-процессуальной деятельности правоохранительных органов и судов. Механизм проработки соответствующих вопросов решается на среднем уровне, а после принимаются соответствующие решения государственных органов на высшем уровне. На этой основе и зиждутся демократические и нравственные основы современного уголовного судопроизводства в контексте реализации уголовно-процессуальной политики. В указанных направлениях немаловажную роль должны сыграть научные и практические сотрудники, от профессионализма и мастерства которых многое зависит. Научное обеспечение в указанных видах деятельности обуславливает системность ключевых документов и представляет собою конвергенцию научных и практических ее составляющих.

В контексте дальнейшего развития правотворческой деятельности в Таджикистане – Основатель мира и Национального единства, Лидер нации, Президент Эмомали Рахмон в своем ежегодном послании парламенту поручил Министерству юстиции, Генеральной прокуратуре и Национальному центру законодательства

разработать Концепцию правовой политики Республики Таджикистан и представить Правительству [4, с. 32]. Документ был разработан и принят на 2018-2028 гг. [5]. Как правильно утверждается в данном документе основу законодательства и правовой политики страны составляют научные исследования, в которых всесторонне анализируются различные злободневные вопросы, раскрываются их различные аспекты, в том числе закономерности их развития, опыт других стран, исторический и правовой опыт таджикской государственности (пункт 63).

Как нам представляется, наши исследования также должны корреспондироваться с основными требованиями Перечня приоритетных направлений развития науки, техники и технологии в Таджикистане на 2015-2020 годы [6], в котором усовершенствование методологии научных исследований в области права и государственного управления; устранение законодательных коллизий и обеспечение координации и единого законодательного пространства в Таджикистане особо выделены наряду с другими актуальными и глобальными проблемами современности науки и практики.

Отдельные проблемы современной науки в Таджикистане были обсуждены Основателем мира и Национального единства, Лидером нации, Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном на встрече с учеными страны 18 марта текущего года, по результатам которой были внесены соответствующие коррективы в научно-исследовательскую деятельность образовательных и научных учреждений. Также были даны соответствующие поручения руководителям и ответственным лицам [7].

В свою очередь, резюмируя все изложенное, необходимо отметить старание и поэтапное стремление отдельных молодых и состоявшихся ученых к исследованию различных аспектов уголовно-процессуальной науки, которые тем самым вносят свою лепту в дальнейшее становление и развитие отраслевой науки в стране.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Юлдошев Р.Р. Уголовно-процессуальная наука Таджикистана в современных условиях // Роль юридической науки в современных условиях : теория и практика : материалы VI международной научно-практической конференции (Душанбе, 31 октября 2018 г.). – Душанбе: РТСУ, 2018. – С. 538-539.
2. Рахмаджонзода Р.Р. Библиография по уголовно-правовому профилю подготовки кадров: научное издание. – Душанбе: «ЭР-граф», 2019. – С. 192-201.

3. Зникин В.К. Диагноз, прогноз и развитие научной специальности 12.00.09 // Оперативник (сыщик). – № 3 (32). – 2012. – С. 7-9.

4. Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан. – Душанбе: Издательство «Шарки Озод», 2016. – С. 32.

5. Раздел 4.4. «Юридические науки» / Перечень приоритетных направлений развития науки, техники и технологии в Республике Таджикистан на 2015-2020 годы: утвержден Постановлением Правительства Республики Таджикистан от 04 декабря 2014 года за № 765 // Единый государственный Реестр нормативных правовых актов Республики Таджикистан. – № 12. – Ч. 1. – 2014.

6. О Концепции правовой политики Республики Таджикистан на 2018-2028 годы: утверждена указом Президента Республики Таджикистан от 6 февраля 2018 г. № 1005.

7. Речь Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона на встрече с учёными страны // Официальный сайт Президента Республики Таджикистан <http://www.president.tj/ru/node/22647> (дата обращения: 10.10.2020 г.).

ТҶҮЙН

Мақала Тажикстандағы қылмыстық іс жүргізу ғылымының ретроспективті және қазіргі жағдайын кадрларды даярлау тұрғысынан қарастыруға арналған. Қылмыстық іс жүргізу ғылымының сабақтастығы, себептері және даму перспективалары мәселелері жеке қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена рассмотрению ретроспективного и современного состояния уголовно-процессуальной науки Таджикистана в контексте подготовки кадров. Отдельно рассматриваются вопросы преемственности, причины и перспективы развития уголовно-процессуальной науки.

RESUME

The article is devoted to the examination of the retrospective and current state of criminal procedural science in Tajikistan in the context of personnel training. Issues of continuity, reasons and prospects for the development of criminal procedural science are considered separately.

ХАТТАМА НЫСАНЫНДАҒЫ СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Салдарбек Н.,

магистранты, подполковник

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Хаттамалық нысан үлкен қоғамдық қауіп тудырмайтын қылмыстар бойынша ерекше іс жүргізу: анықтау органы заңда белгіленген тәртіппен жүзеге асырылатын, іс жүргізу барысында жинақталған барлық іс-құжаттармен бірге сотқа жіберілетін, жасалған қылмыстың мән-жайын баяндай отырып, хаттама жасаумен аяқталатын сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бір нысаны.

Хаттама нысанында сотқа дейінгі тергеп-тексеру, үлкен қауіп тудырмайтын қылмыстар туралы істер бойынша материалдарды дайындау бұл анықтау органымен жасалатын, хаттамамен аяқталатын ерекше іс жүргізу өндірісі.

Бұл диссертациялық жұмысымның бірінші бөлімінде көрсетілгендей, алғашқыда, 1922 жылы Бүкілресейлік Орталық Атқару Комитетінің үшінші сессиясында РСФСР-нің бірінші Қылмыстық іс жүргізу кодексі қабылданды, онда «Арнайы өндіріс» арнайы тарауы болды. РСФСР-нің 1922 жылғы Қылмыстық іс жүргізу кодексінің XXVIII «Арнайы іс жүргізу», қылмыстық істерді кезекші камераларда қарау екі адамның бағалаушыларының қатысуымен халық сотында іс жүргізу үшін, белгіленген жалпы ережелерге сәйкес жүргізілді. Кезекші камерада іс жүргізу алдын ала тергеу міндетті болған жағдайларда жүргізілмеді. Сотқа дейінгі өндірістің оңайлатылған нысаны бастапқыда кезекші камералар мен сот бұйрықтары деп аталатын түрде 1922 ж. ҚІЖК енгізілді [1, б. 59].

Соттардың кезекші камераларына "ұстауды жүргізген органдардың пікірінше, ерекше тергеуді талап етпейтін немесе айыпталушылар өздерін кінәлі деп таныған ұсталған айыпталушылар туралы барлық істер жіберілді. Алайда, сот ісін жүргізуді оңайлатуға жол беруге қатысты бірқатар кемшіліктерге байланысты бұл нысандар тиісті дамымады және 1930 жылдардың ортасында іс жүзінде әрекет етуді тоқтатты. РКФСР ҚІЖК-нің 1960 жылдары оңайлатылған өндіріс нысаны мүлдем қабылданған жоқ.

Бұзақылық көріністерінің өсуіне байланысты КСРО Жоғарғы Кеңесінің Төралқасы 1966 жылғы 25 шілдеде "бұзақылық үшін жауапкершілікті күшейту туралы" Жарлық қабылдады, онда 1966 жылғы 24 тамызда ҚІЖК-нің «бұзақылық туралы істер бойынша іс

жүргізу² деген арнайы бөліммен толықтырылды, онда осы санаттағы істер бойынша қылмыстық сот ісін жүргізудің ерекшеліктері айқындалды. Кейінен, 1966 жылдары үлкен қауіп тудырмайтын қылмыстар туралы істерге РКФСР Қылмыстық Кодексінің 206 бабының, 1-бөлімі бойынша «Бұзақылық» жасаған тұлғаларға қатысты жүргізіле бастады [2, б. 5].

1985 жылы сотқа дейінгі өндірістің оңайлатылған нысанын қолдану аясы қылмыстың 20 құрамына дейін кеңейтілді. ҚІЖК-нің 34-тарауы "Материалдарды сотқа дейінгі дайындаудың хаттамалық нысаны" деп атала бастады. Келесі жылдары бұл нысан басқа да бірқатар қылмыстарға қолданыла бастады [2, б. 11].

Материалдарды сотқа дейінгі дайындаудың хаттамалық нысанының негізгі міндеті (1960 ж. РКФСР ҚІЖК 414-419 б.) жаза тағайындау сәтін қылмыс жасаған сәтке барынша жақындату болып табыла, ал бүгінгі күн тұрғысынан – бұл әділ сотқа тез арада қол жеткізу және келтірілген зиянды өтеу құқығын қамтамасыз ету болып саналады [3, б. 57].

Қазақстан Республикасы егемендік алғаннан соң, заң шығарушы орган, материалдарды сотқа дейінгі дайындаудың хаттамалық нысаны бастапқыда оларды ұзарту мүмкіндігінсіз өте қысқа мерзімде жүргізілетіндіктен, алайда материалдарды сотқа дейінгі дайындаудың хаттамалық нысанына қарағанда қылмыстық жауапкершілікке тартылатын адам мәртебесі неғұрлым дамығандықтан, хаттаманы анықтауға алмастыруы тиіс деп пайымдады.

1997 жылы ҚР ҚІЖК негізгі идеялары адам құқықтарын қорғаудың басымдығы көбірек рөлге ие болып, осыны ескере отырып, қарастырылып отырған өндіріс жаңа тұжырымдамаға сай келмеді.

1997 жылы ҚР ҚІЖК-де тергеудің екі түрі болды: алдын ала тергеу және анықтау. Алайда, құқық қолдану практикасы шағын қоғамдық қауіптілік қылмыстары бойынша тергеудің оңайлатылған нысандарына мұқтаж болды. Осылайша, 2010 жылы 12 қаңтарда 1997 жылы ҚР ҚІЖК-егер жинақталған дәлелдемелермен қылмыс фактісі анықталған және оны жасаған адам, өз кінәсін мойындайтын, дәлелдемелерге, келтірілген зиянның сипаты мен мөлшеріне дау келтірмейтін жағдайларда, кішігірім, орташа және ауыр қылмыстар туралы істер бойынша қолданылатын қылмыстық іс қозғау сатысы шеңберінде сотқа дейінгі жеңілдетілген өндіріс іс жүргізу (бұдан әрі – ЖӨІ) пайда болды (1997 ж. ҚР ҚІЖК-нің 23-1-тарауы) [4, б. 34].

ЖӨІ материалдарды сотқа дейінгі дайындаудың хаттамалық нысанын айқын еске салды, қолданыстағы сотқа дейінгі өндірістерден түбегейлі ерекшеленді және айтарлықтай оңайлатулар болды. Атап

айтқанда, Кеңес кезеңіндегі материалдарды сотқа дейін дайындаудың хаттамалық нысаны ұқсастығы мынадай болды:

- қылмыстық істі қозғауды, айып тағуды және айыптау қорытындысын жасауды қоса алғанда, сотқа дейінгі іс жүргізудің барлық сатыларының болмауы;

- өндірісті қолдануға тыйым салу кәметке толмағандарға және дене немесе психикалық кемістіктеріне байланысты өзінің қорғану құқығын өздері жүзеге асыра алмайтын адамдарға қатысты істер бойынша;

- өндіріс мерзімі (10 күн) болуы;

- өз кінәсін мойындайтын белгіленген адамға ғана қатысты іс жүргізудің басталуы;

- кінәлі адамнан келу туралы міндеттеме алу мүмкіндігі;

- іс жүргізуге арнайы қатысушылар (арыз беруші, куәгерлер және қылмыс жасаған адам);

- қылмыстық іс қозғау туралы қаулыны, айыпталушы ретінде жауапқа тарту туралы қаулыны және қылмысты жасаудың саралануы мен мән-жайлары көрсетілген айыптау актісін; оны жасаған адамды; адамның кінәлілігін растайтын дәлелдемелерді; оның өз кінәсін мойындау және қылмыспен келтірілген зиянның мөлшеріне келісім фактісін біріктіретін хаттама.

Тергеу әрекеттері, хаттама нысанына қарағанда, ЖӨІ кеңейтілген саны елеулі айырмашылық болды. ЖӨІ іс жүргізу әрекеттерін, атап айтқанда: тексеру, алу, сараптама, сұрау салу, тексеру актілерін, ревизияларды, сараптамаларды алу, туралы анықтамалар, сипаттамалар, стенограммалар, аудио - және бейнежазбаларды алу сияқты әрекеттермен ерекшеленді. Тағы бір айырмашылығы ЖӨІ анықтау нысанында тергелетін істер бойынша да, алдын ала тергеу көзделген істер бойынша да қолданылуы мүмкін тергеу амалдарын, қолдануға мүмкіншілігі болатындығында.

ЖӨІ кең таралған-тергеудің жеңілдетілген рәсімі, жазаның мерзімі мен мөлшерін қысқарту мүмкіндігі сот ісін жүргізудің екі тарапына да ыңғайлы болды. Бұл тергеу нысанының қарсыластары іс жүргізудің іс жүзіндегі емес сипатына қанағаттанбағаны анық.

Шынында, процеске қатысушылардың процессуалдық мәртебесі қарастырылмаған (айыпталушы мәртебесін тек танысу кезінде алған)

ЖӨІ хаттамасына қол қойып, өтініш беруші мүлде жәбірленуші деп танылмады), бұлтартпаушарасын таңдау алынып тасталды, азаматтық талап және объектілерді заттай дәлел ретінде тану мәселелері шешілмеді.

Бұл кемшіліктер ЖӨІ-нің ережелерін қайта қарауға әсер етті.

2014 жылы Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексінің жаңа редакциясының (бұдан әрі - 2014 жылғы Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі) қабылдануы қылмыстық іс қозғау сатысының алынып тасталуына әкеліп соқты, ЖӨІ бұдан әрі сотқа дейінгі іс жүргізуде орын таба алмады және ол орынсыз болды [3, б. 59].

2015 жылдың 1 қаңтарында Қазақстан Республикасының жаңа қылмыстық – процестік кодексі қолданысқа енді. Ғалымдар мен тәжірибелік қызметкерлер ҚР ҚПК жаңа редакциясы «Соңғы 17 жылда ел өміріндегі өзгерістерге жауап болды» деп санайды [5, б. 4].

Сот корпусы өкілдерінің пікірінше, жаңа қылмыстық-процестік кодексінде өмірдің талабында туындаған барлық нәрселерді есепке алу мүмкін болғандығын, сондай-ақ, ҚР жаңа ҚПК-де маңызды принципті жүйелі және адвокаттық қоғамдастықты қуантатын өзгерістер бар деп есептеді.

Иә, өзгерістер сөзсіз болғандығын және өзгерістер барлығын, адвокаттар судьялардың оптимизмімен толықтай бөліспейтіндігін, өйткені жаңа кодексте қорғау тарапының жағдайын нығайтатын елеулі өзгерістер жоқтығы айқындалды. Ия, онда адвокаттың өкілеттіктерінің кеңеюіне әкелуі мүмкін түзетулер бар, егер олар басқа нормалармен реттелмеген болса.

Құрылымдық тұрғыдан, Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық-процестік Кодексінің қолданыстағы кодексінен жаңа тараулар, тұжырымдамалар енгізуімен ерекшеленеді, шамамен 350 бапта үлкен өзгерістер болды. Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексінің жаңа редакциясы 72 тараудан, 674 баптан тұрады.

Қылмыстық құқық бұзушылық жасау қылмыстық жаза түріндегі салдарларға әкеп соқтырмайды, алайда адамды қылмыстық жауапкершілікке тарту фактісі, мысалы, одан әрі жұмысқа орналасуға елеулі кедергі болуы мүмкін [5, б. 4].

Қылмыстық құқық бұзушылық туралы арыздың, хабардың сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімінде тіркелуі не кезек күттірмейтін бірінші тергеу әрекеті сотқа дейінгі тергеп-тексерудің басталуы болып табылады. Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің басталғаны туралы бір тәулік ішінде прокурорға хабардар етіледі (179-бап) [6].

Қылмыстық қудалау органы кез келген дайындалып жатқан, жасалған не жасалып жатқан қылмыстық құқық бұзушылық туралы арызды, хабарламаны қабылдауға және тіркеуге міндетті.

Өтініш, арыз берушіге қабылданған қылмыстық құқық

бұзушылық туралы арызды немесе хабарламаны тіркеу туралы құжат беріледі. Қылмыстық іс қозғау туралы шешім қабылдаған лауазымды адамның қаулысымен ресімделеді.

Сотқа дейінгі тергеу, анықтау, алдын ала тергеу нысанында және хаттамалық нысанда жүргізіледі (189-бап) [6].

Хаттамалық нысан сотқа дейінгі тергеу, оның барысында жасалған қылмыстық теріс қылықтың мән-жайлары туралы күдіктіге қатысты хаттама жасалады. Онда оның жасалған уақыты мен орны, хаттаманы кім жасады, күдіктінің жеке басы туралы деректер, қылмыстық теріс қылықтың жасалған орны мен уақыты, оқиға, оның тәсілдері, себептері, салдары және басқа да елеулі мән-жайлар көрсетіледі. Қылмыстық теріс қылықтың болуын және құқық бұзушының кінәлілігін растайтын нақты деректер, қылмыстық теріс қылық құрамының белгілері, хаттама күдіктіге қатысты, егер ол анықталса, дереу жасалады. Адам болмаған кезде хаттама ол нақты анықталған кезден бастап, бірақ адам қылмыстық теріс қылық жасаған кезден бастап 1 жылдан аспайтын мерзім уақыт ішінде жасалуы мүмкін.

Осылайша, ҚР ҚПК қылмыстық іс қозғау туралы қаулысын шығарусыз тергеуді автоматты түрде бастау көзделген.

Қылмыстық іс қозғау рәсімін қылмыстық процестің бастапқы сатысынан алып тастау, барлық қазіргі бас тарту материалдарының автоматты түрде тергеуді қажет ететін, қылмыстық істерге айналуына әкеп соқтыруы мүмкін. Бұл новелла тергеу органдарына жұмыс қосады.

Бірақ басқа жағдайларда да әзірлеушілер өтініштер мен хабарламалардың жекелеген санаттарын СДТБТ-ға тіркеусіз қабылдауға мүмкіндік беретін норма қарастырылған.

Ал, енді Қазақстан Республикасының 1997 жылғы Қылмыстық іс жүргізу кодексі мен 2014 жылғы Қылмыстық процестік кодексіне салыстыру жүргізіп көрсек:

177-бап Қылмыстық іс қозғаудың себептері мен негіздері (1997) 1. Себеп қылмыстық істі қозғаудың қызмет етеді: 1) азаматтардың өтініштері; 2) кінәсін мойындап келу; 3) мемлекеттік органның лауазымды адамының немесе ұйымда басқару функцияларын	180-бап Сотқа дейінгі тергеу-тексерудің бастау себептері (2014) 1. Іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлар болмаған кезде, қылмыстық құқық бұзушылық белгілерін көрсететін жеткілікті деректер, атап айтқанда:
---	---

<p>орындайтын адамның хабарламасы;</p> <p>4) бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарлама;</p> <p>5) қылмыстық іс қозғауға құқылы лауазымды адамдар мен органдардың қылмыс туралы мәліметтерді тікелей анықтауы.</p> <p>2. Қылмыстық іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлар болмаған кезде қылмыс белгілерін көрсететін жеткілікті деректердің болуы, қылмыстық іс қозғауға негіз болып табылады [4, б. 123].</p>	<p>1) қылмыстық құқық бұзушылық не адаманың хабарсыз кеткені туралы жеке тұлғаның арызы не мемлекеттік органның лауазымды адамының немесе ұйымда басқару функцияларын орындайтын адамның хабары;</p> <p>2) кінәсін мойындап келу;</p> <p>3) бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламалар;</p> <p>4) қылмыстық қудалау органы лауазымды адамының дайындалып жатқан, жасалып жатқан немесе жасалған қылмыстық құқық бұзушылық туралы баянаты сотқа дейінгі тергеп-тексеруді бастау себептері болып табылады.</p> <p>Сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыруға себеп болған кезде анықтаушы, анықтау органы, тергеу бөлімінің бастығы, тергеуші, прокурор өз құзыреті шегінде және осы Кодексте белгіленген тәртіппен қылмыстық істі өз қаулысымен қылмыстық істі іс жүргізуге қабылдайды [6, б. 134].</p>
--	--

ҚР ҚК 10-бабының 1-бөлігіне сәйкес, қылмыстық құқық бұзушылықтар қоғамға қауіптілік және жазаланушылық дәрежесіне қарай қылмыстар және қылмыстық теріс қылықтар болып бөлінеді [7].

ҚР ҚК 10-бабының 2-бөлігіне сәйкес, Осы Кодексте айыппұл салу, түзеу жұмыстары, қоғамдық жұмыстарға тарту, бас бостандығын шектеу, бас бостандығынан айыру немесе өлім жазасы түріндегі жазалау қатерімен тыйым салынған айыпты жасалған, қоғамға қауіпті іс-әрекет (әрекет немесе әрекетсіздік) қылмыс деп танылады [7].

ҚР ҚК 10-бабының 3-бөлігіне сәйкес, қылмыстық теріс қылық деп қоғамға зор қауіп төндірмейтін, жеке адамға, ұйымға, қоғамға немесе мемлекетке болмашы зиян келтірген не зиян келтіру қатерін

туғызған, оны жасағаны үшін айыппұл салу, түзеу жұмыстары, қоғамдық жұмыстарға тарту, қамаққа алу, шетелдікті немесе азаматтығы жоқ адамды Қазақстан Республикасының шегінен тысқары жерге шығарып жіберу түріндегі жаза көзделген, айыпты жасалған іс-әрекет (әрекет не әрекетсіздік) танылады [7].

ҚР ҚК 11-бабының 1-бөлігіне сәйкес, қылмыстар сипаты мен қоғамға қауіптілік дәрежесіне қарай онша ауыр емес қылмыстар, ауырлығы орташа қылмыстар, ауыр қылмыстар және аса ауыр қылмыстар деп бөлінеді [7].

ҚР ҚК 11-бабының 2-бөлігіне сәйкес, жасалғаны үшін осы Кодексте көзделген ең ауыр жаза бас бостандығынан айыру екі жылдан аспайтын қасақана жасалған іс-әрекеттер, сондай-ақ жасалғаны үшін осы Кодексте көзделген ең ауыр жаза бас бостандығынан айыру бес жылдан аспайтын абайсызда жасалған іс-әрекеттер онша ауыр емес қылмыстар деп танылады [7].

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 79-бабының 2-бөлігіне сәйкес қылмыстық іс бойынша сотталған адам соттылығы жоқ деп танылады [7].

Хаттама нысанында сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыру тек қылмыс айқын болған және қылмыс жасағанын растайтын құқық бұзушы анықталған кезде ғана мүмкін болады. Егер ол қылмысқа қатысты бас тартса, өзі туралы деректерді жасырса немесе қылмыс анық болмаса, қылмыстық іс қозғап, тергеу жүргізу нысаны қылмыстың барлық мән-жайларын және оны жасаған адам туралы деректерді анықтауға мүмкіндік беретін анықтау нысанында жүргізілуі қажет.

Жасалған қылмыстың мән-жайын және құқық бұзушының жеке басын анықтау үшін анықтау органдарына құқық бұзушыдан, куәгерлерден және басқа адамдардан түсініктеме алу, құқық бұзушының соттылығының бар немесе жоқ екендігі туралы анықтама, оның жұмыс немесе оқу орнынан мінездеме және істі сотта қарау үшін маңызы бар басқа да материалдар талап ету құқығы берілген. Олар, сондай-ақ, әртүрлі заттарды, мысалы, заңсыз балық аулау немесе аң аулау құралдарын, шоттарды, жүкқұжаттарды және т.б. сотқа дейінгі іс жүргізу барысында жиналған материалдарды ала алады.

Іс жүргізушілік мәжбүрлеу шараларын (ұстау, бұлтартпау шаралары, тінту және т. б.) қолдануға жол берілмейді. Мұндай шараларды қолдану қажет болған жағдайда қылмыстық іс қозғалып, анықтау нысанында қылмыстық іс жүргізіледі [8, б. 3].

Хаттамалық нысанында сотқа дейінгі тергеп-тексерудің КССРО-ның негізгі міндеті жаза тағайындау сәтін қылмыс жасаған

сәтке барынша жақындату болып табылса, ал бүгінгі күн тұрғысынан – бұл әділ сотқа тез арада қол жеткізу және келтірілген зиянды өтеу құқығын қамтамасыз ету болып табылады [3, б. 57].

Осы жоғарыда аталғандардың негізінде, қазіргі таңда Қазақстан Республикасында хаттама нысанында жүргізіліп жатқан сотқа дейінгі тергеп-тексеруде келесі мәселелер орын алуда:

Атап айтқанда:

- ең жиі кездесетін мәселелердің бірі болып қылмыстық құқықбұзушылыққа күдікті тұлға қашып кеткен жағдайда оны қамаққа алу немесе ұстау туралы бұлтартпау шаралары мүлдем қаралмаған.

- ҚР ҚК-нің 345 бабының 2-бөлімі бойынша қылмыстық істі жергілікті әкімшілік полициясына қарасты жол полиция инспекторлары жүргізетін болса, аталған баптың 3-бөлімі бойынша анықтау органының анықтаушылары жүргізеді. Алайда, аталған қылмыстық істер бойынша аурудың дене жарақатын анықтау мүмкіншілігі болмай, жәбірленушіге қандай дәрежеде зиян келтірілгенін анықтау барысында 3-айлық барлық тергеу мерзімі өтіп кетіп, анықтау органына тергелу ретімен қылмыстық істер келіп түсіп жатқан деректері жетерлік.

- Теріс қылық жасаған тұлғаларға қатысты жазасын өтеу орындары мүлдем жоқтығы.

Аталған оқылықтарды жою үшін автор келесіні ұсынады:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінің 141-бабының талаптарын, хаттама нысанында жүргізілетін сотқа дейінгі тергеп-тексеру істеріне қатысты қолдануға.

2. Алдын ала тергеу мерзімдерінің өтіп кетуіне байланысты, оны жүзеге асыру мүмкіндігі үшін, көрсетілген жағдайда мерзімдерді ҚР ҚПК-нің 192-бабына өзгерістер енгізу.

3. Мүдделі министрліктердің алдында өңірлер үшін, қоғамдық жұмыстарға тарту және бас бостандығынан шектеу түріндегі жазаланғандарға арналған арнайы мекемелер салу мәселесін шешу, қажеттілігіне байланысты мәселені қайта жалғастыру керек деп ойлайды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Никифорова Ю.Л. Советская модель производства по уголовным делам в дежурных камерах народного суда как основа создания современного суммарного производства // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2016.

2. Белозеров Ю.Н., Карнеева Л.М. Протокольная форма досудебной подготовки материалов органами дознания в советском

уголовном процессе. – М., 1987.

3. Проколопова А.А. Протокольная форма досудебной подготовки материалов как возможная модель ускоренного производства (с учетом опыта Республики Казахстан). – М., 2018.

4. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13 декабря 1997 г. № 206-І (с изм. и доп. по сост. на 17 ноября 2014 г.) (утр. силу) // СПС «КонсультантПлюс».

5. Новый УПК РК новеллы часть -1 досудебное производство / под ред. Айткалива С.А. - Астана, 2014.

6. Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексі: тәжірибелік құралы – Алматы: ЖШС «Издательство «Норма-К», 2016. – 360 б.

7. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. - Алматы: ЮРИСТ, 2019. - 216 б.

8. Энциклопедия юриста толкование «Протокольная форма досудебной подготовки материалов» / под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е. – М., 2003.

ТҮЙІН

Баяндамада құқық қорғау органдарымен жүргізіліп жатқан хаттаманы санында сотқа дейінгі тергеп-тексерулерге талдау жүргізілді. Талдау жүргізу барысында хаттама нысанында сотқа дейінгі тергеп-тексерудің шығу тарихымен, оны қазіргі таңда қолдану тәжірибесі қарастырылды. Сонымен қатар автор хаттама нысанында сотқа дейінгі тергеп тексеруді жүргізу барысында орын алатын олқылықтарды жою туралы ұсыныстар мен қорытынды тұжырымдалады.

РЕЗЮМЕ

В докладе был проведен анализ досудебных расследований в протокольной форме, проводимых правоохранительными органами. В ходе проведения анализа была рассмотрена история возникновения досудебного расследования в протокольной форме, практика его применения в настоящее время. А также автор в протокольной форме формулирует предложения и заключения об устранении имеющихся в ходе проведения досудебного расследования.

RESUME

In the report analysed pre-trial investigations in protocol form, conducted by law enforcement agencies. In the course of the analysis, the history of pre-trial investigation in the protocol and the practice of

application were considered at the present time. In addition, the author formulates proposals and conclusions on the elimination of existing ones during the pre-trial investigation.

ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ И РАСКРЫТИЯ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ

Сартаев Ж.Н.,

профессор, доктор медицинских наук

Иманов К.С.,

старший преподаватель, магистр юридических наук
Северо-Казахстанский университет им. М. Козыбаева,
г. Петропавловск

Противодействие незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ продолжает оставаться важной проблемой национальной безопасности. Анализ развития наркоситуации в Казахстане за последние годы свидетельствует о том, что она характеризуется существенным обострением, имеющим устойчивую негативную динамику. По данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан в 2019 году в Едином реестре досудебных расследований зарегистрировано 5023 уголовных правонарушений по ст. 296 УК РК «Незаконное обращение с наркотическими средствами, психотропными веществами, их аналогами, прекурсорами без цели сбыта», в суд направлены 4007 дел. По статье 297 «Незаконные изготовление, переработка, приобретение, хранение, перевозка в целях сбыта, пересылка либо сбыт наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов» зарегистрировано 1370 уголовных правонарушений, в суд направлены 794 дел.

Осложнение наркоситуации обусловлено не только рядом внутренних противоречий, но и внешними геополитическими процессами. Центрально-Азиатский регион в настоящее время постоянно подвергается экспансии наркотиков разных видов и форм происхождения. Основными причинами этого стали: 1) непосредственная близость к государствам-источникам наркоугрозы, удобное для контрабандной доставки наркотических средств в Европу географическое расположение и расширяющиеся транзитные возможности; 2) протяженность границ и в связи с этим их

недостаточная защищенность от проникновения наркотиков извне; 3) продолжающийся рост производства наркотических веществ в Афганистане, перемещение и создание нарколабораторий в северных провинциях страны, непосредственно граничащих с Содружеством Независимых Государств; 4) увеличение объемов контрабанды синтетических наркотиков из Европы.

Незаконный оборот наркотиков в Казахстане в настоящее время приобрел организованный характер. В распространении наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров на первый план выдвинулись межрегиональные и международные преступные группировки, занимающиеся транспортировкой наркотиков из стран–производителей в Республику Казахстан, а также их транзитом через территорию страны в другие государства.

Для противодействия указанной форме организованной преступной деятельности необходима взаимосвязанная и обособленная система государственных мер, заключающаяся в создании и обеспечении специализированных государственных органов в данной сфере, а также их эффективного взаимодействия с иными субъектами антинаркотической деятельности. Все они призваны выявлять причины и условия наркотизации населения, а также криминального поведения, связанного с наркотическими средствами и психотропными веществами. Важное значение имеет также последовательно проводимая работа по раскрытию и расследованию противоправных деяний, рассмотрению в судах уголовных дел, уголовно-исполнительного воздействия на лиц, совершивших подобные преступления и правонарушения.

Одной из причин ситуации, сложившейся в сфере борьбы с организованной преступностью, в том числе и связанной с незаконным оборотом наркотиков, в наши дни, является все еще недостаточная научно-криминалистическая проработка проблем борьбы с нею на этапе становления в Казахстане рыночных отношений, отсутствие ясных представлений о стратегии и идеологии этой борьбы.

В ходе предварительного следствия по делам о незаконном изготовлении, хранении и сбыте синтетических наркотических средств подлежат доказыванию обстоятельства, предусмотренные статьей 113 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан [1].

Кроме этого, подлежат доказыванию специфические обстоятельства, такие как:

- 1) данное помещение действительно является подпольной лабораторией по изготовлению синтетических наркотиков;
- 2) преступник имеет знания в области химии, достаточные для

изготовления наркотика;

3) используемые преступниками при исследуемых уголовных правонарушениях химические вещества, оборудование, защитные средства, а также источники их приобретения;

4) умысел на изготовление, хранение и сбыт наркотического средства;

5) стоимость приобретенных химических веществ, оборудования, защитных средств, используемых при совершении уголовных правонарушений;

6) технические средства, используемые для перевозки подпольной лаборатории из одного места в другое;

7) время, необходимое для синтезирования определенного вида наркотика;

8) источники получения данных о методиках синтеза какого-либо наркотика;

9) размер наживы, полученной в результате совершения уголовных правонарушений;

10) количество эпизодов незаконного изготовления, хранения, сбыта наркотика;

11) групповой характер уголовных правонарушений, состав группы и роль каждого участника;

12) признаки других уголовных правонарушений в действиях изготовителя, хранителя и сбытчика наркотиков, а если они есть, то какие именно.

Для эффективного (последовательного, тактически грамотного) проведения следственных действий, оперативно-розыскных мероприятий (с учетом состояния и обстановки расследования) важное значение имеет не только криминалистическая характеристика данной категории уголовных правонарушений, но и такое понятие, как «следственная ситуация». Правильная оценка следственной ситуации способствует полноте выдвижения версий.

При расследовании уголовных правонарушений анализируемой категории дел чаще всего складываются следующие типичные ситуации [2].

Первая ситуация - имело место незаконное изготовление, хранение, сбыт наркотиков, имеется полная и достоверная информация о его обстоятельствах, подозреваемый задержан и не успел сокрыть следы уголовного правонарушения. Эта ситуация наиболее благоприятна для установления предмета доказывания по уголовному делу.

Вторая типичная ситуация по исследуемой категории дел -

совершение вышеуказанных уголовных правонарушений установлено, но лицо, совершившее их, не задержано, однако о нем имеется какая-либо информация.

Третья типичная ситуация - лицо совершило уголовное правонарушение (изготовление, хранение и сбыт наркотиков) и скрылось, но оставило следы уголовного правонарушения.

Четвертая ситуация - установлено совершение уголовного правонарушения, отсутствует какая-либо информация о преступнике, следы уголовного правонарушения уничтожены (сокрыты).

Пятая типичная ситуация - имело место незаконное изготовление наркотиков, лицо скрылось и уничтожило следы уголовного правонарушения, но вскоре было задержано при перевозке, сбыте, хранении наркотиков. Это наиболее часто встречаемая ситуация — задержание с поличным.

Шестая типичная ситуация - установлены факты подготовки к изготовлению, хранению и сбыту наркотиков, подозреваемый задержан, следы подготовки к совершению этих уголовных правонарушений не скрыты.

Седьмая ситуация - установлены факты рассматриваемых нами уголовных правонарушений в период расследования иных уголовных правонарушений (при обысках, показаниях обвиняемых, свидетелей и др.).

Восьмая типичная ситуация — совершен синтез полупродукта наркотика, задержан подозреваемый и обнаружены следы уголовного правонарушения.

Девятая типичная ситуация - обнаружено наркотическое средство или орудия совершения уголовного правонарушения (при изготовлении, сбыте), но отсутствуют сведения о принадлежности их какому-либо лицу.

Десятая типичная ситуация - имело место незаконное изготовление, хранение, сбыт наркотика, но неизвестны каналы получения преступниками химических веществ (при изготовлении) и каналы приобретения наркотика (при сбыте).

Для каждой следственной ситуации присущи характерные следственные действия, выполнение которых осуществляется в определенной последовательности. Таким образом, комплекс следственных действий при расследовании находится в прямой зависимости от характера следственной ситуации, и изменение последней ведет к изменению системы следственных действий.

При расследовании рассматриваемой категории уголовных дел чаще всего проводятся следующие действия: задержание

подозреваемого, личный обыск задержанного и его освидетельствование, допрос подозреваемого, свидетелей, осмотр места происшествия, обыски по месту жительства, работы или предполагаемого места совершения уголовного правонарушения и др. Следователь (при тесном взаимодействии с оперативным работником) после задержания подозреваемого и до заключения его под стражу должен провести все возможные следственные действия с участием этого подозреваемого, так как последний после заключения его под стражу может тщательно продумать тактику своего поведения на предварительном следствии и получить советы от сокамерников по поводу уголовного правонарушения. Все это может осложнить процесс доказывания по уголовному делу.

На основе типичных следственных ситуаций следователь выдвигает типичные следственные версии. Типичные версии могут выдвигаться в связи с мотивом совершения уголовного правонарушения, предметом преступного посягательства, в отношении обстановки совершения уголовного правонарушения, в отношении способа совершения уголовного правонарушения, личности преступника. Следователю (оперативному работнику) не стоит ограничиваться одним фактом уголовного правонарушения (например, факт хранения наркотика) и выдвигать только одну версию. Необходимо в данном случае выдвигать версии о причастности преступника к изготовлению, сбыту наркотика.

Важнейшую роль в процессе раскрытия уголовных правонарушений играет информационное обеспечение оперативных подразделений. Известно, что информационный ресурс оперативно-розыскной деятельности составляют: дела оперативного учета; информационно-поисковые системы; автономные досье и картотеки целевого назначения [3].

Безусловно, наличие и функционирование баз данных, картотек и коллекций – важная составляющая информационного обеспечения раскрытия уголовных правонарушений (в том числе обеспечения данного процесса информационно-исследовательскими возможностями). Важны коллекции наркотических средств, базы данных по элементному составу растений, произраставших в различных регионах СНГ, коллекции синтетических наркотиков [4]. Однако, как показывает анализ практики, в информационном обеспечении раскрытия уголовных правонарушений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств, имеются определенные проблемы. Специалистами отмечается низкая эффективность банков данных, их малый объем и низкое качество, обращается внимание на

бессистемность поступления информации. Действительно, системность информации чрезвычайно важна в эффективной деятельности любого рода, тем более в деятельности по раскрытию уголовных правонарушений.

Мы полагаем, что необходимо создать единую базу данных, содержащую подробную информацию по всем фактам расследуемых преступлений в сфере оборота наркотических средств. Подобная информация может свидетельствовать о фактах транзита данного образца наркотического средства, поскольку упаковки одних и тех же видов наркотических средств могут быть различны для разных территорий, и это зависит от многих факторов – от условий транспортировки, от материальных возможностей фасовщиков, в конце концов – от их фантазии и опыта.

Таким образом, криминалистическое обеспечение играет важную роль в раскрытии уголовных правонарушений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, однако имеет специфику, связанную с особенностями оперативно-розыскной деятельности и иных аспектов расследования уголовных правонарушений данной категории.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V.
2. Хрусталеv В.Н. Организация расследования преступлений, связанных с незаконным оборотом сильнодействующих или ядовитых веществ //«Наркоконтроль». – 2008. - N 4.
3. Основы оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. С.В.Степашина. – СПб.: Лань, 1999. – 704 с.
4. Пахомов А.В. Коллекции в правоохранительных органах России. – М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2001. – 135 с.

ТҮЙІН

Мақалада есірткі заттары немесе психотропты заттардың заңсыз айналымы жайлы мәселелер талқыланады. Сонымен қатар кәзіргі таңда есірткі заттары немесе психотропты заттардың заңсыз айналымы қылымысымен кримналістік күресу шаралары және алдыны алу жолдары, жауапкешілікке тарту жағдайлары зерттеледі.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемы расследования и раскрытия уголовных преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ. Также исследуются

особенности криминалистических мер борьбы с незаконным оборотом наркотических средств или психотропных веществ и способы их предотвращения.

RESUME

The article deals with the problems of investigation and disclosure of criminal offenses related to the illegal circulation of narcotic drugs and psychotropic substances. It also examines the features of forensic measures to combat illicit trafficking in narcotic drugs or psychotropic substances and ways to prevent them.

РЕАЛИИ ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ СУДАМИ В ТАДЖИКИСТАНЕ

Таджли Д.А.,

начальник ОУР УМВД по Хатлонской области, подполковник
милиции, соискатель кафедры уголовного процесса
Академия МВД Республики Таджикистан, г. Душанбе

В УПК Республики Таджикистан предусмотрено право суда возбуждать уголовные дела и его право принимать решения в стадии предварительного расследования по ограничению конституционных прав и свобод участников досудебного производства, что по нашему мнению, является анахронизмом уголовно-процессуальной науки и практики. В данном случае имеется в виду, что частью 1 статьи 35 УПК Республики Таджикистан суд наделен обширными уголовно-процессуальными полномочиями влиять на ход и исход досудебного производства посредством реализации своего принадлежащего ему с советских времен права возбуждать уголовные дела и посредством своих исключительных полномочий.

Вышеуказанные полномочия суда по возбуждению уголовного дела признано последствиями консервативной реформы, от чего многие постсоветские государства давно уже отказались [1, с. 198].

На основании абзаца 15 части 1 статьи 35 УПК Республики Таджикистан за судом сохранилось принадлежащее ему с советских времен право возбуждать уголовное дело и направлять его для проведения предварительного расследования в соответствующие подведомственные органы в случаях, предусмотренных законодательством Республики Таджикистан. Анализ указанных полномочий суда дает основание полагать, что, сохранив за судом

право возбуждать уголовные дела, законодатель тем самым возложил на суд функцию уголовного преследования, что противоречит части 2 статьи 20 УПК Республики Таджикистан, где закреплено что «суд не является органом уголовного преследования и не выступает на стороне обвинения или защиты. Суд обеспечивает стороны условиями для осуществления процессуальных прав и обязанностей». Следует заметить также, что предусмотренные абзацем 15 частью 1 статьи 35 УПК Республики Таджикистан законоположение о праве суда возбуждать уголовные дела в *случаях*, предусмотренных отечественным законодательством, на самом деле не обеспечено, поскольку в УПК Республики Таджикистан отсутствуют правовые нормы, регулирующие механизм принятия судом процессуального решения о возбуждении уголовного дела и направления указанного дела для проведения предварительного расследования в соответствующие подведомственные органы. Также отсутствуют другие отраслевые нормы, которые регулировали бы анализируемые спорные полномочия суда.

Необходимо отметить, что в связи с последним изменением и дополнением, теперь в абзаце 15 части 1 статьи 35 УПК Республики Таджикистан словосочетание «настоящим Кодексом» заменили на «законодательством Республики Таджикистан» [2]. Тем самым законодатель прочувствовал проблему и решил ее исправить. Что получилось в итоге? Расширив сферу судебных полномочий, законодатель опять оставил этот вопрос нерешенным. В соответствии с каким законодательством теперь суды будут возбуждать уголовные дела и на каких основаниях, остается по крайней мере, непонятным. Какие факторы побудили законодателя на столь ответственный шаг, остается для автора данных строк загадкой.

Представляется, что законодателю Таджикистана следовало бы закрепить в УПК Республики Таджикистан положение о том, что суд в соответствии с принципом состязательности и равноправия сторон, который предусмотрен в части 2 статьи 88 Конституции Республики Таджикистан и частью 1 статьи 20 УПК Республики Таджикистан, не должен принимать на себя роль органа уголовного преследования. Иначе получается парадоксальная ситуация: прокурор и органы предварительного расследования, являющиеся органом уголовного преследования, лицо в совершении преступления не обвиняют, а суд (судья), выполняя судебные функции, одновременно принимает решение о возбуждении уголовного дела и таким образом ставит его в положение подозреваемого или обвиняемого, где фактически указывает органу предварительного расследования, в чем должно

заключаться существо обвинения в целом.

Целесообразно, что суд (судью) необходимо во всех случаях освободить от права и обязанности возбуждать уголовное дело, особенно против конкретных лиц, поскольку возбуждение такого дела ставит суд в положение органа, возбуждающего уголовное преследование, а затем разрешающего по существу данное уголовное дело. Даже в случаях лжесвидетельства, установленного в ходе судебного разбирательства по уголовному делу, суд не должен иметь права возбуждать уголовное дело [3, с. 87-105]. В таких случаях суд, рассматривающий уголовное дело по существу должен вынести частное определение и тем самым направить необходимые материалы из уголовного дела прокурору, который в общем порядке после тщательного изучения (проведения прокурорской процессуальной проверки) и должен решить вопрос о возбуждении уголовного дела, об отказе в возбуждении уголовного дела либо о перенаправлении по подследственности данное частное определение и приложенных к нему судебных материалов.

В заключении следовало бы определить современное состояние, перспективы развития и решения анализируемой проблемы. Тенденция, которая охватила законодателя, правоприменителя и научную общественность выглядит аморфной с учетом хаотичных решений законодательного корпуса. Тщательный анализ и освобождение судебных органов от несвойственных им в настоящее время (по сути и содержанию) обвинительных полномочий является прерогативой решения данной проблематики, которая способна создать беспристрастный и независимый судебный корпус, призванный справедливо решать вопрос о виновности или невиновности лица, совершившего преступление, а в некоторых случаях реабилитация невиновного и других судебных полномочий, не связанных с обвинением. Порой, а то и часто обвинительный уклон в деятельности судов Таджикистана превосходит все границы. В таких случаях усмотрение судьи (судей), внутреннее убеждение и соответствующая квалификация судьи (судей) должны играть главную и решающую роль в решении тех или иных проблем. Проанализированное думается, не заставить себя долго ждать, рано или поздно законодатель задумается об этом, приведет порядок. Мы свое видение предложили [4; 5]. Решение за законодателем.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Курс уголовного процесса / под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. – М. : Статут, 2016. – С. 198.
2. О внесении изменений и дополнений в Уголовно-

процессуальный кодекс Республики Таджикистан: Закон Республики Таджикистан от 14 марта 2014 г. за № 1067 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. – 2014. – № 3. – Ст. 142.

3. Искандаров З.Х. Соотношение общих и специальных правил по возбуждению уголовного дела // Развитие судебного права, уголовного права и правоохранительной деятельности в Республике Таджикистан: материалы республиканской научно-практической конференции, г. Душанбе, 22 октября 2015 г. – Душанбе: «Империял-Групп», 2015. – С. 87-105.

4. Юлдошев Р. Р., Арипов А. Л. Правовое регулирование полномочий суда по возбуждению уголовного дела: проблемы и перспективы: монография. 2 -е изд., испр. и перераб. – Душанбе: «Ирфон», 2017. – 156 с.

5. Рахмаджонзода Р. Р., Ализода П. Х., Таджали Д. А. Теоретическая модель уголовно-процессуального законодательства Республики Таджикистан: монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2019. – 236 с.

ТҶҮЙН

Мақалада Тажикістан Республикасы соттарының қылмыстық іс қозғау мәселелері қарастырылған. Соттардың прокурорлық өкілеттіктерінің сандары мен фактілері Тажикістандағы заңнамада жетілдіру мен жоюды талап ететін қылмыстық процестің аралас моделін көрсетеді.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются вопросы возбуждения уголовного дела судами Республики Таджикистан. Цифры и факты обвинительных полномочий судов свидетельствуют о смешанной модели уголовного процесса Таджикистана, которые требуют совершенствования и устранения в законодательном порядке.

RESUME

The article deals with the initiation of criminal proceedings by the courts of the Republic of Tajikistan. The numbers and facts of the prosecutor's powers of the courts reflect a mixed model of criminal procedure in Tajikistan, which requires improvement and elimination of legislation.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢА ҚІЖК БОЙЫНША ЖЕДЕЛ БӨЛІМШЕЛЕРДІҢ ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМДЕРІ

Токжанов Е.Н.,

жедел-ізвестіру қызметі кафедрасының аға оқытушысы,
полиция майоры

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

2015 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда қағидатты жаңа процестік институттардың тұтас кешенін қамтитын жаңа қылмыстық-процестік кодекс күшіне енгені белгілі. Ең көп талқыланатын пікір-таластардың бірі - жария емес тергеу әрекеттері, олар туралы заңгер ғалымдардың пікірлерінің кең спектрі бар – бір мәнді жағымдыдан ([1], [2] және т.б.) бір мәнді жағымсызға дейін [3].

Сонымен бірге, сарапшылар бұл заңнамалық новелланың негізгі идеясы аралас, бірақ жеткілікті оқшауланған қылмыстық әділет юстициясының функцияларын – жедел-ізвестіру қызметі (бұдан әрі – ЖІҚ) және тікелей қылмыстық процестің үйлесімді біріктіруге тырысу екенін атап өтті [4].

Қалыптасқан құқықтық жүйесі бар көптеген шетелдерде бұл функциялар бастапқыда заң ғылымының бірыңғай саласы ретінде пайда болды және дамыды. Біздің санамыз жедел-ізвестіру шаралары ретінде қабылдайтын әдістер мен тәсілдер (енгізу, бақыланатын жеткізу, конфиденттермен жұмыс істеу және т.б.) онда органикалық түрде дамыды және әлі де арнайы криминалистикалық әдістер ретінде дамуда [5].

Жоғарыда аталған авторлармен ҚІЖК-де жасырын тергеу әрекеттерін көрсетудің негізділігі туралы пікір таласқа түспей, ол ЖІҚ-ның барлық саласының, әсіресе ізвестіру жұмыстарының құқықтық режимін өзгерткенін атап өткім келеді.

Бұрынғы заңнамада ЖІҚ «өтпелі» сипатта болды, яғни А.Д. Шаймуханов егжей-тегжейлі жазған қылмыстық процестің барлық сатыларында, сондай-ақ оған дейін (жедел тексеру шеңберінде) және одан кейін (жазаларды орындау шеңберінде) үздіксіз жүргізілуі мүмкін [6].

Жаңа заңнама ЖІҚ үшін бірнеше түрлі құқықтық режимдерді орнатты [7]:

№ 1 құқықтық режим. Сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталғанға дейін (ақпаратты есепке алу кітабында (АЕК) немесе сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімінде (СДТБТ) тіркелгенге дейін).

Бұл режимде жедел-іздігіру қызметі туралы заңның нормалары қолданылады. Бұл ретте жедел-іздігіруіс-шаралары (ЖІШ), оның ішінде арнайы (АЖІШ) жүргізіледі; АЖІШ жүргізу үшін негіздерді АЕК немесе СДТБТ-де тіркеу талап етілмейді. Оларды жүзеге асыру тәртібі бір сәтті қоспағанда түбегейлі өзгермейді [7].

Жаңа ҚІЖК-нің күшіне енуімен қылмыстарды ашу міндеті ЖІҚ туралы заңнан «алынып тасталды» және ҚІЖК-де шоғырланды. Сонымен қатар, ЖІҚ туралы заңда қылмыстарды анықтау, алдын алу және жолын кесу міндеттері қалды. Бұл ЖІҚ қылмыстың белгілері туралы бастапқы ақпаратты іздеуге және оны тексеруге бағытталғанын білдіреді. Алынған мәліметтер расталған және жеткілікті деректер болған жағдайда ғана мұндай ақпарат жедел қызметкердің баянаты нысанында (ҚІЖК-нің 180-бабы 1-бөлігінің 4-тармағына сәйкес) СДТБТ-де тіркелуге жатады, оған ЖІ-нің алынған нәтижелері қоса тіркелуі мүмкін. Сотқа дейінгі тергеп-тексеруді бастау үшін жеткілікті материалдардың көлемін және баянатқа қоса тіркеу үшін олар киілетін нысанды жедел қызметкер және оның басшысы айқындайды [7].

Құпия көмекшілерден алынған бастапқы ақпарат АЕК немесе СДТБТ-де тіркелуге жатпайды (Бас Прокурордың 2014 жылғы 19 қыркүйектегі № 89 бұйрығымен бекітілген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы өтініштер мен хабарламаларды қабылдау және тіркеу, сондай-ақ СДТБТ жүргізу қағидаларының 2-тармағының 3) тармақшасына сәйкес). Бұл ақпарат расталған жағдайда (қылмыстық құқық бұзушылық белгілері туралы жеткілікті деректер алынған), оның ішінде жедел есепке алудың тиісті істері (БҚК) шеңберінде, дереккөздің толық жазылуын болдырмайтын нысанда жедел қызметкердің баянатымен ресімделеді. Бұл ретте БҚК бастапқы ақпараттың расталуына байланысты тоқтатылады [7].

№ 2 Құқықтық режим. Сотқа дейінгі тергеу басталғаннан кейін (АЕК немесе СДТБТ-да тіркеу).

Бұл режимде ҚІЖК нормалары қолданылады. Бұл ретте ЖІ жүргізілмейді, өйткені қылмыстарды ашу жасырын тергеу әрекеттерінің көмегімен жүзеге асырылады (ЖТӨ – ҚІЖК-нің 30-тарауында регламенттелген) және іздігіру шаралары (ЖТ - ҚІЖК-нің 7-бабының 56-тармағында және ЖІ туралы Заңның 11-бабының 4-бөлігінде көрсетілген) [7].

ЖТӨ тергеушінің (анықтаушының) тапсырмасы бойынша ғана жүргізіледі, ЖТӨ тиісті тапсырманы алғаннан кейін ғана жүргізіледі (тапсырма нысаны ЖТӨ жүргізу қағидалары туралы ПМ-нің 2014 жылғы 12 желтоқсандағы № 892 бірлескен бұйрығымен регламенттелген). Тек пошта және өзге де жөнелтілімдерді жасырын

бақылау (ҚІЖК-нің 231-бабының 5-тармағы) сияқты ЖТӘ ерекшелік болып табылады, ол бойынша тергеуші оны жүргізу туралы дербес қаулы шығарады, прокурорға санкция береді және орындау үшін тиісті байланыс кәсіпорнына жібереді.

Тапсырма негізгі функцияларды орындайтын жедел бөлімшеге жіберіледі.

Іздестіру іс-шаралары жүргізуге тапсырма жекелеген тапсырмаларды жіберудің бұрын қолданыста болған практикасына ұқсас жасалады [7].

Осылайша, «алғашқы сәтінен бастап» АЕК немесе СДТБТ-ға өтінішті немесе хабарламаны тіркеген сәттен бастап жеткілікті түрде нақты болып табылатын схема қалыптасады. Бұған дейін жүзеге асырылғанның бәрі ЖІҚ саласына, содан кейін қылмыстық процеске қатысты болып табылады. Осы тұжырымдамаға сәйкес, ЖІҚ әрқашан қылмыстық процестің алдында болады.

Сонымен бірге, егер біз іздестіру жұмыстарын егжей-тегжейлі қарастыратын болсақ, онда бұл схема соншалықты айқын емес. Белгілі болғандай, іздестіру жұмыстары (мысалы, қылмыскердің) тергеушінің (анықтаушының) тиісті қаулысы негізінде сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталғаннан кейін ғана жүзеге асырылады. Белгілі бір мерзім ішінде нақты айтқанда үш айға дейін іздестіру Қазақстан аумағында ЖТӘ және ЖМ қолдану арқылы жүргізіледі яғни бұл қолданыстағы ҚПК-ке толық сәйкес келеді.

Көрсетілген мерзім ішінде жасырынған қылмыскерді ұстау мүмкін болмаған кезде және ол Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы (ТМД) елдерінің аумағында мемлекетаралық іздеу жарияланған жағдайда қақтығыс туындайды. Мұндай іздестіру қазақстандық емес, халықаралық заңнамамен, атап айтқанда, ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің адамдарды мемлекетаралық іздестіру туралы шартымен реттеледі. Атап айтқанда, Заңның 1 – бабының б) тармағына сәйкес «адамдарды мемлекетаралық іздестіру-жедел-іздестіру, іздестіру, ақпараттық-талдау және өзге де іс-шаралар кешені...» (автормен бөлінген) [8]. Онда қандай да бір тергеу әрекеттерін (оның ішінде жасырын) жүзеге асыру мүмкіндігі мүлдем жоқ, өйткені ТМД-ның барлық дерлік елдерінде ЖІҚ-ін жүзеге асырудың «өтпелі» схемасы қолданылады.

Жоғарыда аталған халықаралық шартты Қазақстан Республикасы ратификациялағанын ескере отырып, оның нормалары ұлттық құқықтан басым болады. Демек, адамды мемлекетаралық іздестіруге жариялағаннан кейін ЖІҚ қайтадан басталады.

Бұл жағдайда «кері» қозғалыс байқалады, бұл жаңа қылмыстық

процестік кодексінің тұжырымдамасына жалпы қабылданған көзқарасқа қайшы келеді, онда ЖІҚ әрқашан қылмыстық процестің алдында болады.

Сонымен қатар, бұл ауқымды мәселе іздеу жұмыстарымен айналысатын ғалымдар мен тәжірибелік жұмыскерлер арасында кең таралмады. Осыған байланысты біз ҚПК-пен ЖІҚ туралы Заңда көрсетілген «кері» қозғалыс міндетті түрде заңнамалық актілерде де, заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілерде де көрініс табуға тиіс деп санаймыз.

ЖТӘ институтының зерттелмеген тараптарын талдай отырып, сотқа дейінгі тергеу басталғаннан кейін жедел бөлімшелер қызметінің тағы бір құқықтық режимі бар деген қорытынды жасауға болады. Сөз прокурор санкциялаған АЖПШ барысында оларды жүргізу мерзімдері бітпеген, СДТБТ-де тіркеуді және одан әрі сотқа дейінгі тергеп-тексеруді талап ететін қылмыстық құқық бұзушылық белгілері анықталған жағдай туралы болып отыр.

Егер қалыптасқан жаңа Қылмыстық-процестік заңнама тұжырымдамасы бойынша жүретін болсақ, онда АЖПШ дереу тоқтатылуы тиіс, ал алынған ақпарат ҚР ҚПК 180-бабының бірінші бөлігіне сәйкес жедел қызметкердің баянатымен СДТБТ-де тіркелуі тиіс. Бұдан кейін іс тергеушіге (анықтаушыға) беріледі, ол қолда бар материалдардың негізінде ЖТӘ жүргізуге бастама жасай алады, ол үшін ҚР ҚІЖК 232-бабының екінші бөлігінің тәртібімен анықтау органына тапсырма жібереді. Анықтау органының қызметкері қаулы шығарады, ол санкцияны прокурорға таныстырып, оған үш тәулікке дейін беріледі. Санкция алынғаннан кейін қаулы орындау үшін уәкілетті бөлімшеге жіберіледі [9].

Мұндай іс – қимыл алгоритмі ұзақ уақытты – бірнеше күннен бір аптаға дейін созылатыны және, тиісінше, осы қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысты нақты деректердің едәуір бөлігін жоғалтуға әкелуі мүмкін екені анық. Айтпақшы, кезінде "толассыз" моделін жүргізу ЖІҚ осындай проблемалар туындаған жоқ.

Сонымен бірге, жаңа ҚІЖК кезінде де осындай жағдайларды болдырмауға мүмкіндік беретін механизм бар [10].

Мұны істеу үшін Сіз заңнамада анықтама органына берілген өкілеттіктерді толығырақ пайдалануыңыз керек. Мәселен, ҚР ҚІЖК 196-бабының бірінші бөлігіне сәйкес алдын ала тергеуді жүзеге асыру қажет болатын қылмыс белгілері болған кезде анықтау органы сотқа дейінгі тергеп-тексеруді бастауға және қылмыс іздерін анықтау және бекіту бойынша шұғыл тергеу әрекеттерін жүргізуге құқылы. Сонымен қатар, шұғыл тергеу әрекеттерінің тізімі толық емес, яғни ЖТӘ-де

олардың астына түседі. Анықтау органының мұндай қызметіне заңнаманың жалғыз талабы-прокурорға дереу хабарлау.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Банчук А. Реформирование законодательства Республики Казахстан по вопросам негласных следственных действий и оперативно-розыскной деятельности // http://i-news.kz/news/2015/04/07/7978251-reformirovanie_zakonodatelstva_respublik.html

2. Ковалев Н. Анализ отдельных положений Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан, касающихся судебного контроля на этапе досудебного производства // <http://lawlab.kz/2015/07/29/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D1%82%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D1%85%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE/>

3. Гинзбург А.Я. Читая проект Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан. О так называемых «негласных следственных действиях». Глава 30 проекта УПУ РК (от 28 февраля 2013 г.) (в порядке обсуждения) // <http://www.zakon.kz/> Право. Аналитика. 26 марта 2013 года.

4. Лакбаев К.С., Нургалиев Б.М. Негласные следственные действия: история, понятие, проблемы, перспективы // Актуальные проблемы использования ситуационного подхода в юридической науке и правоприменительной деятельности: материалы Международной науч.-практ. конф. 2-3 ноября 2012 года. – Калининград: Балтийский федеральный университет им. И. Канта, 2012. – С. 162-165.

5. Нургалиев Б.М., Лакбаев К.С., Кусаинова А.К. Казахстанский уголовный процесс: вчера, сегодня, завтра // Научно-методический электронный журнал «Концепт» (апрель, 2014 г.) // <http://e-concept.ru/2014/14099.htm>

6. Шаймуханов А.Д. Место и роль оперативно-розыскного законодательства в комплексе отраслей законодательства антикриминального цикла // Экономика и право Казахстана. - № 8. – Алматы, 2005. – С. 33-35.

7. Разъяснение по порядку осуществления оперативно-розыскных мероприятий и негласных следственных действий в условиях действия нового Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан (указание МВД РК исх. № 1/25-3-17/4521-И от 30.12.2015 г.).

8. О ратификации Договора государств-участников Содружества Независимых Государств о межгосударственном розыске лиц: Закон РК от 16 октября 2013 года № 135-V ЗРК «».

9. Уголовно-процессуальный кодекс (новый). – Алматы: Юрист, 2014. – 121 с.

10. Разъяснение Генеральной прокуратуры РК исх. № 2-012200-15-11789 от 05.03.2015 г.

ТҮЙІН

Мақала Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарымен қылмыстылықпен күресуде пайдаланылатын Қазақстан Республикасының жаңа ҚДЖК жедел бөлімдерімен іздестіру қызметінің қолданудың өзекті мәселелеріне арналған.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена актуальным вопросам розыскной деятельности оперативных подразделений по новому УПК Республики Казахстан, применяемых в борьбе с преступностью органами внутренних дел Республики Казахстан.

RESUME

This article is devoted to topical issues of investigative activities of operational units of the new Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, used in anti-crime bodies of internal affairs of the Republic of Kazakhstan.

THE GROUNDS FOR THE CRIMINALIZATION OF ACTS UNDER ART. 151.2 OF THE CRIMINAL CODE OF THE RUSSIAN FEDERATION

Tsyganova E.I.,

postgraduate student

Far Eastern law Institute of the IAM of Russia, Khabarovsk

By the Federal Law No. 120 of 7 July 2017 "On Amending the Criminal Code of the Russian Federation and Article 151 of the Code of Criminal Procedure of the Russian Federation with regard to Establishing Additional Mechanisms to Counteract Activities aimed at Inducing Children to Be Suicidal Behaviour" (hereinafter the Federal Law), amendments were made to the Criminal Code of the Russian Federation [2].

Thus, Chapter 20 of the Criminal Code, "Crimes against the family and minors", has been supplemented with a new article establishing liability for involving a minor in the commission of acts that endanger the life of the minor (Article 151.2 of the Criminal Code) [1].

It follows from the explanatory note to the law that the purpose of these changes is to prevent and reduce suicides and the involvement of minors in activities dangerous to their lives.

Establishment of criminal liability under the norm under study is due, among other things, to the fact that according to the expertise of specialists of Russian Federal Service for Surveillance on Consumer Rights Protection and Human Wellbeing (Rosпотребнадзор), conducted from 2012 to the present day, many links to pages with suicidal information on the "Internet" were found in social networks. In 2016, 4358 links were found, including 4241 with information on how and how to commit suicide [9].

Examples of dangerous activities, in particular, are the facts of involving minors in "hook-and-go" (moving by train with the help of a hook for handrails, carriages, etc.), "trainsurfing" (rooftop travel), "roofing" (illegal entry into high-rise buildings) or other activities, including games such as "Run or die", when a child is invited to run as close as possible to a moving vehicle, "Fire Fairy Winx", which aims to, set himself on fire [3].

In addition, there are known communities whose activities are aimed at moral, psychological, in some cases even physical suppression of one of the groups of adolescents. Such activities are called "bullying". The Internet movement "School Shooting" and "Columbine" also have a negative impact on a minor's psyche. The idea behind this activity is to carry out an armed attack on an educational institution (usually a school or college where the offender studies or has studied). The attack is carried out using weapons as well as explosives. At the end of their actions, the offender commits suicide. An example of such actions is the crime committed in October 2018 in Kerch [5, p. 6]. When an adult shot random people with a firearm, as well as planted an explosive device in advance in the educational institution where he studied, which after some time detonated. The investigation revealed that about 50 people were wounded, 18 people died. After performing all his criminal acts, the juvenile offender committed suicide.

Recently, the facts of the reviewed actions have become more frequent in the Khabarovsk Territory. So, on February 22, 2019 O.A.K. planned to arrange shooting in Khabarovsk school № 30. The criminal wanted to shoot the pupils and teachers of the school. He told the investigation that he was inspired by the Norwegian terrorist, who in 2011 killed about 77 people. He was able to acquire a double-barreled weapon and 95 rounds of ammunition through the Internet and found instructions on

social networking sites to make an explosive device, which again indicates that such information is publicly available. He used to communicate with like-minded people through the "VKontakte" fake pages. In his account O.A.K. published records justifying the actions of those people who carried out shootings in schools and other educational institutions. He motivated his actions by hating those people who had abused him during his time at this school.

In February 2020, there was another suicide in the city of Sovetskaya Gavan. A schoolgirl of seventeen fell from one of the high buildings on Sovetskaya Street. On her personal page in the social network "VKontakte" there is a status in English "I was just playing the game". It is believed that the game "blue whale" has been modified and now is called "red owl"[11]. According to the game, its participants should not sleep for 12 days, all the time be online in the social network "VKontakte" and respond to all messages from curators (leading the game).

Such dangerous groups include the game "Get lost for 24 hours", which is also distributed through social networks. The essence of it is to leave your home for a day, at the same time not to get in touch and not to inform anyone about your position and that you are a member of this game.

A new trend in the service "TickTock" - "skull-breaker challenge" translated as "break the skull Challenge". There is a second name for this challenge - "tripping jump challenge", which can be translated as "falling in a jump". The essence of this game is that three people become in a row and agree to jump simultaneously. But only the one standing in the middle jumps, and the other two participants (who agreed in advance) make a 'tripping jump' with their feet, as a result of which the victim falls, hitting his head, back or back of the head. Everything that happens is filmed on video and posted in "TikTok".

The danger of this Challenge is that it leads to injury, and in some cases even death, and implies that the victim of the prank is not aware that he is being filmed in order to put the video on the Internet for the purpose of public humiliation.

There are many examples on the Internet when information is posted about the subculture of train-hitches, including instructions for minors on how to do a hitch with a bicycle.

According to a report of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation in 2019, 254 people were injured after this dangerous entertainment, of whom 118 were fatally injured. If we consider the statistics for 2015, there were 219 injured, of which 99 were fatal minors. Based on these statistics, we can observe a trend of increasing cases of involving minors in activities dangerous to their lives, which often leads to

extremely negative consequences [4].

Taking into consideration that these actions are latent and are often perceived as an accident, the above figures do not represent a complete picture of what is happening [9].

The goals of the above groups are to destabilize the mental state of minors, to bring them out of psychological balance, to mislead them, to involve them in actions dangerous to their lives, and to bring them to suicidal actions.

The abovementioned facts testify to the prevalence of such cases, to the high degree of public danger, and therefore, to the expediency of establishing criminal liability for the involvement of a minor in the commission of acts endangering the life of the minor. At the same time, the establishing of criminal liability for this crime already reveals some theoretical and practical problems.

It should be noted that Article 151.2 of the RF Criminal Code refers to the medium gravity crimes. However, due to the public danger of this crime, when the victim is a minor, it is not appropriate to classify this crime as an act of this category [7, p. 4].

We agree with R.D. Sharapov. [10, c. 5], that we should define one category for all crimes against minors as serious and especially serious. A person under the age of 18, regardless of the type of violence (physical, mental) can already be recognized as being in a helpless state due to his age, on this basis the crime against a minor should be recognized as violent, and the sentences should be significantly increased accordingly to the degree of social danger of crimes.

Further, it should be mentioned that the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of RF dd. 01.02.2011 № 1 "On judicial practice of application of the legislation regulating peculiarities of criminal responsibility and punishment of minors" does not give answers to many questions concerning qualification of article 151.2 of the Criminal Code of RF [8].

Thus, the complexity of the crime in question is evidenced by the fact that the legislative construction in Article 151.2 of the Criminal Code of the Russian Federation contains a large number of evaluation concepts, for example, such as: "inducement", "involvement", "actions representing danger to life". The above mentioned notions are not fixed in the law. In addition, there is currently no explanation from the Supreme Court of the Russian Federation as to the interpretation of the features of the crime of involving a minor in the commission of acts that pose a threat to the life of the minor [6, p. 9]. Thus, the question of the moment of the end of the crime under investigation, the differences from the related compositions, is

debatable.

So, it is obvious that the criminalization of the act envisaged by Article 151.2 of the Criminal Code of the Russian Federation is dictated by the realities of development of modern society in the investigated sphere. At the same time, due to novelty of the above mentioned norm it is necessary to solve theoretical issues for the purpose of its effective application.

REFERENCES

1. Criminal Code of the Russian Federation No. 63-FL dated June 13, 1996 // Collection of Legislation of the Russian Federation. 1996. № 25. Art. 2954.

2. Federal Law of June 7, 2017. N 120-FL "On introducing amendments to the Criminal Code of the Russian Federation and Article 151 of the Criminal Procedure Code of the Russian Federation in terms of establishing additional mechanisms to counteract activities aimed at inducing children into suicidal behavior" // "Collection of Russian legislation. 2017. № 24. Article 3489.

3. Presidential Decree No. 761 of 1 June 2012 "On the National Strategy for Action for Children in 2012-2017". // "Collection of Legislation of the Russian Federation", 04.06.2012, N 23, Art. 2994.

4. Gustova, E.V. Novels of criminal legislation: problems of design and application (in Russian) // Zhurnal of Russian law. 2018. № 11. P. 12.

5. DDremlyuga R.I., Kripakova A.V. Crimes in virtual reality: myth or reality? // "Actual problems of Russian law". 2019. № 3. P. 9.

6. Korovin E.P. Some theoretical and practical problems of qualification of a crime stipulated by article 151.2 of the Criminal Code of RF // "Criminal law". 2018. № 6. P. 10.

7. Korovin, E.P. Peculiarities of the subjective side of the minor's involvement in the commission of actions that are dangerous for his life // "Russian Investigator". 2019. № 4. P. 11.

8. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation of 01.02.2011 № 1. (ed. from 29.11.2016) "On the judicial practice of the application of legislation governing the features of criminal liability and punishment of minors" // Rossiyskaya gazeta. 2011. № 29.

9. Explanatory note to the draft federal law "On introducing amendments to the Criminal Code of the Russian Federation and the Criminal Procedure Code of the Russian Federation in terms of establishing additional mechanisms to counteract activities aimed at inciting children to suicidal behavior. : [Electronic resource] : from March 09, 2017 № 118634-7. - Access from the legal reference system "ConsultantPlus".

10. Sharapov R.D., Didrich M.P. Questions of classification of

crimes against life of minors committed with the use of the Internet // Electronic supplement to the "Russian legal journal". 2017. № 6. P. 12.

11. Inforesisthttps://inforesist.org/ne-spat-i-pokonchit-s-soboy-pochemu-deti-vedutsya-na-opasnyie-igryi-i-kak-ih-uberech/ (circulation date18.03.2020).

ТҮЙІН

Мақалада Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексінің 151.2-бабында көзделген қылмыс үшін қылмыстық жауапкершілікті белгілеу негіздері қарастырылады және осы норманы қолдану мәселелері анықталады. Айта кету керек, тергеліп жатқан қылмыстың аяқталу сәті туралы мәселе, оның байланысты композициялардан айырмашылығы даулы болып саналады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются основания установления уголовной ответственности за преступление, предусмотренное статьей 151.2 УК РФ, и определяются проблемы правоприменения этой нормы. Следует отметить, что вопрос о моменте окончания расследуемого преступления, отличии его от смежных составов, является дискуссионным.

RESUME

The article considers the grounds for establishing criminal liability for a crime under article 151.2 of the criminal code of the Russian Federation, and defines the problems of law enforcement of this norm. It should be noted that the question of the moment of the end of the crime under investigation, the differences from the related compositions, is debatable.

К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМЕ АЛГОРИТМИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ НА МЕСТЕ ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНОГО ПРОИСШЕСТВИЯ

Фаткулин И.О.,

магистрант, капитан полиции

Брылевский А.В.,

профессор кафедры уголовного процесса и криминалистики,

кандидат юридических наук

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Проблема дорожно-транспортных происшествий (далее – ДТП) на дорогах Республики Казахстан не перестаёт быть актуальной на протяжении всего периода независимости нашего государства. К этой проблеме в своих выступлениях неоднократно обращались и Первый президент Республики Казахстан - Лидер нации Н. Назарбаев и нынешний Президент Республики Казахстан К. Токаев [1; 2].

Позиция государства в вопросе профилактики и предупреждения ДТП в настоящее время базируется, прежде всего, на реализации правовых мер, направленных на ужесточение наказания, как административного, так и уголовного за нарушение правил дорожного движения и совершение ДТП, особенно в состоянии алкогольного или наркотического опьянения.

Отметим, что анализ эффективности подобного подхода мы, руководствуясь предметом нашего выступления, оставим за скобками и посвятим ему отдельную публикацию. Вместе с тем, статистика свидетельствует, что до определенного момента на дорогах Казахстана количество ДТП оставалось относительно стабильным с небольшим приростом. Так, согласно информации Комитета по правовой статистике и специальным учетам, количество ДТП, совершенных в 2018 г., составило - 11 106 случаев, в 2019 - 11 484 (наблюдается рост на 3,4%). При этом следует отметить, что статистика указывает на более существенный рост числа пострадавших. Так, число пострадавших в 2018 году составило - 14 416, а уже в 2019 – 15 324 (рост на 6,3%), количество погибших в 2018 году – 1 463, в 2019 – 1552 (рост на 6,1%) [3].

Таким образом, можно резюмировать, что при относительно небольшом росте количества совершаемых ДТП, число пострадавших выросло более существенно.

В 2020 году наблюдается несколько иная картина. Так, за

период с января по июнь 2020 года было зарегистрировано более 5300 ДТП, то есть на 25,8% меньше, чем за аналогичный период 2019 года. Число лиц пострадавших в ДТП аналогично сократилось на 25,5% [4].

Впрочем, такое снижение количества ДТП и числа пострадавших в них лиц достаточно просто объяснимо. Падение количества ДТП и связанное с ними количество пострадавших стало прямым следствием проводимых в государстве карантинных мероприятий, направленных против распространения эпидемии COVID-19. Введенное на всей территории государства чрезвычайное положение и последующие ограничения существенным образом снизили дорожный трафик, и, соответственно, снизили количество ДТП. Вместе с тем, судя по отношению количества пострадавших и погибших к числу ДТП, можно сделать вывод о том, что этот показатель находится на уровне предыдущих лет и снижения, к сожалению, не претерпел.

По сложившимся представлениям ДТП, не относится к правонарушениям с высокой степенью сложности. Это обусловлено, прежде всего, тем, что изначально в процессе дознания или предварительного следствия по таким делам определены основные фигуранты, а так же средство причинения вреда, которым является транспортное средство, относящееся к средствам повышенной опасности. Вместе с тем, по своей системе ДТП относится к сложнейшим явлениям, обусловленным взаимодействием четырех важнейших элементов, определяющих причинно-следственные связи повлекшие ДТП.

В криминалистической литературе к числу таких элементов принято относить следующие:

1. Человек.

Элемент, включающий в себя:

- личность участников ДТП;
- психо-физиологическое состояние участников ДТП;
- профессиональные навыки участников ДТП.

2. Среда.

Элемент, включающий в себя:

- погодные условия в момент совершения ДТП;
- видимость и возможность визуального восприятия на месте ДТП (наличие преград, тумана, дождя и т.п.).

3. Дорога.

Элемент, включающий в себя:

- состояние дорожного полотна (качество и наличие дорожного покрытия, наличие наслоений снижающих сцепление колес

транспортного средства с поверхностью дороги (масляные наслоения, гололед, гравийное наслоение и т.д.)).

4. Транспортное средство (автомобиль, мотоцикл и т.д.)

Элемент, включающий в себя:

- технические характеристики транспортного средства (марка, массо-габаритные характеристики транспортного средства и отдельных его элементов);

- техническое состояние транспортного средства на момент ДТП.

Таким образом, ДТП представляется как сложнейшее взаимодействие четырех системных элементов, которые сами по себе являются сложными подсистемами. От качества оценки и анализа каждого элемента, точного установления причинно-следственных связей их взаимодействий зависит, прежде всего, правильность принятых на основе полученных выводов, тактических, методических и последующих правовых решений.

Именно сложность и технический характер криминалистически-значимой информации получаемой в ходе осмотра места происшествия обусловил научный интерес к рассматриваемой проблеме.

Так в криминалистической литературе, посвященной данной проблеме, принято обращать внимание, прежде всего, на тактические аспекты производства осмотра места происшествия по делам о ДТП. Тогда, как вопросы организационного характера остаются не рассмотренными. Между тем, проведенным нами исследованием, установлено, что вопросы организации работы на месте ДТП, то есть деятельность, осуществляемая до начала осмотра места ДТП следственно-оперативной группой или патрульными полицейскими, а также участниками ДТП, рабочий этап осмотра, фиксация хода и результатов осмотра, нуждаются в определенной алгоритмизации. Это, по нашему представлению, связано, в том числе и с тем, что ряд вопросов, например, касающихся безопасности участников ДТП и иных участников дорожного движения выходят за рамки криминалистической тактики и уголовного процесса, и затрагивают сферу административного права.

Проблема алгоритмизации процессов осмотра места ДТП связана и с другими причинами. Так, в соответствии с проведенными нами исследованиями, большинство респондентов – 96% указали на частую техническую неподготовленность участников осмотра, 84% - указали на отсутствие необходимых специалистов и 90% указали на отсутствие специальных знаний у следователя и дознавателя. Вместе с

тем, на необходимость разработки таких алгоритмов указали - 97% опрошенных.

Построение алгоритма действий на месте совершения ДТП, по нашему мнению, безусловно, должно отталкиваться от классических криминалистических представлений об осмотре места происшествия в целом. Понятно также и то, что вопросы организационного характера находятся в прямой взаимосвязи с вопросами методики расследования ДТП. При этом следует учитывать, что алгоритм осмотра места происшествия по делам о ДТП, досудебное расследование по которым производится в форме дознания полностью аналогичен алгоритму осмотра по делам о ДТП, досудебное расследование по которым производится в форме предварительного следствия.

Безусловно, мы в полной мере согласны с мнением А.С. Степанищева и В.И. Жулева, о том, что осмотр места происшествия является узловым процессуальным действием применительно к ДТП [5]. Это обусловлено, прежде всего, скоротечностью ДТП как явления объективной реальности.

Как нам представляется, на формирование конечного алгоритма действий при осмотре места происшествия на месте ДТП должны влиять положения криминалистической тактики, определяющие осмотр места происшествия, как следственное действие, состоящее из четырех этапов:

- подготовительный (до выезда на место происшествия и по прибытию на место происшествия);
- рабочий (операционный этап, заключающийся в непосредственном производстве осмотра);
- фиксация хода и результатов осмотра;
- оценка хода и результатов осмотра.

Отметим, что в криминалистической литературе наибольшее значение уделяется именно второму и третьему этапам осмотра места происшествия по делам о ДТП. А первый этап остается практически без внимания. Тогда как именно на первом этапе, по нашему мнению, закладывается залог успеха, как всех последующих этапов, так и осмотра в целом.

На наш взгляд алгоритм первоначального этапа должен опираться на следующие позиции:

1. До прибытия на место происшествия

- оценка первичной информации о ДТП;
- формирование на основе первичной информации группы для выезда на место происшествия;
- в случае необходимости обеспечение эвакуации

пострадавших;

- определение на основе первичной информации специалистов и технических средств, необходимых для производства осмотра.

2. По прибытию на место происшествия подготовительный этап организационно должен укладываться в рамки следующих мероприятий:

- принятие мер к эвакуации пострадавших (в случае необходимости);

- обеспечение безопасности участников осмотра и участников дорожного движения;

- определение границ места происшествия и его узловых точек;

- определение порядка проведения осмотра места происшествия и последовательности операций;

- инструктаж участников осмотра.

Здесь хотим отметить, что указанные выше элементы алгоритма по своему содержанию могут видоизменяться в зависимости от условий совершенного ДТП и от порядка разбирательства по нему. То есть уголовно-процессуальный, либо административно-процессуальный порядок разбирательства могут существенным образом видоизменить содержание алгоритма. При этом полагаем, что общие правила производства осмотра должны быть однообразны для обеих категорий дел. Это утверждение основывается на приведенной нами выше позиции, что осмотр места происшествия является ключевым действием для разрешения дела о ДТП по существу. То есть не важно, какое по форме будет принято итоговое решение по делу уголовно-правовое или административно-правовое, технологическое же обеспечение этого решения должно быть одинаковым.

Нарушение этого правила неизменно ведет к снижению эффективности процессов рассмотрения дела, снижению качества и достоверности полученных выводов. Так отступление от общих правил осмотра вне зависимости от порядка рассмотрения дела может привести к утрате следов и вещных объектов носителей доказательственной информации, что в свою очередь может сделать невозможным, например, производство необходимого комплекса криминалистических, автотехнических и иных исследований. И это правило является верным, как для осмотра, производимого патрульными полицейскими, так и для осмотра, производимого следственно-оперативной группой.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Костанайские новости // <https://kstnews.kz/news/item-13308>.

2. Токаев поручил ужесточить наказание за пьяное вождение // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-poruchil-ujestochit-nakazanie-za-pyanoe-vojdienie-382619/.

3. Сколько казахстанцев пострадали в ДТП в 2019 году // [strategy2050.kz: https://strategy2050.kz/ru/news/skolko-kazakhstanssev-postradali-v-dtp-v-2019-godu/](https://strategy2050.kz/ru/news/skolko-kazakhstanssev-postradali-v-dtp-v-2019-godu/).

4. На четверть сократилось число ДТП // <https://www.zakon.kz/5034155-na-chetvert-sokratilos-chislo-dtp-vo.html>.

5. Жулев В.И., Степанищев А.В. Расследование дорожно-транспортных происшествий: методические рекомендации. - М., 2004. - С. 13.

ТҮЙІН

Мақала ішкі істер органдары қызметкерлерінің жол-көлік оқиғасы болған жерде қызметін ұйымдастырудың өзекті мәселелеріне арналған. Оқиға орнына келгеннен бастап, оның міндеттемелерін белгілеуге дейінгі кезеңдер бойынша ішкі істер органдары қызметкерлерінің іс-қимылдарын алгоритмдеу мәселелері қамтылды. Сондай-ақ, авторлардың назары жәбірленушілер мен жол қозғалысына қатысушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелеріне аударылды.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена актуальным вопросам организации деятельности сотрудников органов внутренних дел на месте дорожно-транспортного происшествия. Освещены вопросы алгоритмизации действий сотрудников органов внутренних дел по этапам от прибытия на место происшествия до фиксации его обстоятельств. Также внимание авторов обращено на проблемы обеспечения безопасности участников осмотра, потерпевших и участников дорожного движения.

RESUME

This article is devoted to topical issues of organizing the activities of employees of internal Affairs bodies at the scene of a road accident. The issues of algorithmization of actions of employees of internal Affairs bodies by stages from arrival at the scene to fixing its circumstances are highlighted. The authors' attention is also drawn to the problems of ensuring the safety of inspection participants, victims and road users.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ К УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРИМЕНЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ СИЛЫ, СПЕЦИАЛЬНЫХ СРЕДСТВ И ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ

Фисенко Д.Ю.,

старший преподаватель кафедры административного права
и административной деятельности органов внутренних дел,
кандидат юридических наук, капитан полиции
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Вопросы профилактики преступлений и правонарушений всегда находятся в центре внимания современного общества и государства. Являясь гарантом общественного порядка, полиция не может оставаться в стороне от непосредственного обеспечения этого направления. Более того, Федеральным законом от 7 февраля 2011 г. № 3-ФЗ «О полиции» (далее – ФЗ «О полиции») [2] противодействие преступности, защита от противоправных посягательств определено как назначение полиции в целом. Ввиду особого назначения полиции и для обеспечения возложенных на нее задач, сотрудники полиции наделяются широкими полномочиями и возможностью применения мер государственного принуждения. Действительно, полиции предоставлен широчайший инструментарий мер принудительного воздействия, обеспечивающих деятельность полиции. Среди таких мер особое значение имеет предоставленная сотрудникам полиции возможность применения физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия.

В главе 5 ФЗ «О полиции» достаточно подробно прописаны основания, условия, порядок и иные правила применения сотрудниками полиции физической силы, специальных средств, огнестрельного оружия. Следуя логике законодателя, сотрудник полиции, реализующий в связи со служебной необходимостью свое право на применение физической силы, специальных средств, огнестрельного оружия, не подлежит юридической ответственности, вне зависимости от наступивших последствий, при условии, что применение таких мер было осуществлено им в строгом соответствии с правилами, обозначенными в главе 5 ФЗ «О полиции».

Между тем, ни для кого не секрет, что любая ситуация, в которой складываются основания для применения сотрудником полиции физической силы, специальных средств, огнестрельного оружия, является экстремальной и, зачастую, неожиданной. В таких

условиях далеко не всегда у должностного лица в распоряжении есть достаточное время для полной и всесторонней правовой оценки сложившейся обстановки. Более того, не исключено вмешательство посторонних факторов субъективного (например, поведение правонарушителя или третьих лиц) и объективного характера (погодные условия, поведение животных или нарушения в работе механизмов). Совокупность обозначенных обстоятельств может повлечь за собой факты необоснованного применения сотрудником ОВД мер принуждения, обозначенных в главе 5 ФЗ «О полиции».

Таким образом, несмотря на достаточно подробную правовую регламентацию оснований, условий и порядка применения сотрудниками полиции физической силы, специальных средств, огнестрельного оружия, практически каждый факт применения сотрудником ОВД данных мер принуждения связан с вполне обоснованным риском привлечения сотрудника полиции к уголовной ответственности, чему дополнительно способствует ряд обстоятельств.

Во-первых, применение сотрудником полиции рассматриваемых мер принуждения зачастую связано с причинением уголовно наказуемого вреда, в частности, имущественного ущерба, а также вреда жизни и здоровью правонарушителя. При применении физической силы, специальных средств или огнестрельного оружия, как правило, указанный вред причиняется сотрудником ОВД умышленно, что, в соответствии с действующим уголовным законодательством влечет уголовную ответственность, например, по ст. ст. 111, 112, 115, 167 и др. Уголовного кодекса Российской Федерации (далее – УК РФ) [1].

Во-вторых, в соответствии с примечанием к ст. 285 УК РФ сотрудник полиции выступает в качестве специального субъекта ряда составов преступлений, предусмотренных главой 30 УК РФ, как представитель власти. Данное обстоятельство обуславливает для сотрудников полиции более строгие меры уголовной ответственности в случаях причинения ими уголовно-наказуемого вреда, сопряженного с ненадлежащим исполнением ими служебных обязанностей. Более строгая уголовная ответственность сотрудников ОВД продекларирована не только в части квалификации их деяний, но и в части назначения им уголовного наказания. Так, в 2010 г. ч. 1 ст. 63 УК РФ была дополнена обстоятельством, отягчающим наказание – «совершение умышленного преступления сотрудником органов внутренних дел» [4].

В-третьих, особый правовой статус, вынуждает сотрудников полиции применять меры принуждения, обозначенные в главе 5 ФЗ «О

полиции». В соответствии со ст. 12 и ст. 27 ФЗ «О полиции» на полицию и ее сотрудников возложен обширный комплекс обязанностей. При этом, обязанности, обозначенные в ч. 2 ст. 27 ФЗ «О полиции» распространяются на всех без исключения сотрудников полиции независимо от замещаемой должности, места нахождения и времени суток. Если обратиться к основаниям применения сотрудниками ОВД мер принуждения, которые обозначены в ст. 20, 21 и 23 ФЗ «О полиции», то очевидно, что практически все они коррелируют с обозначенными выше обязанностями полиции или сотрудников полиции. Таким образом, при возникновении случаев, связанных с наличием оснований для применения физической силы, специальных средств или огнестрельного оружия, правовое положение сотрудника ОВД обязывает его применять их. Бездействие в таких условиях, исходя из ст. ст. 47, 49, 50 Федерального закона от 30 ноября 2011 г. № 342-ФЗ «О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» (далее - ФЗ «О службе в ОВД») признается грубым нарушением служебной дисциплины и влечет дисциплинарную ответственность сотрудников полиции [3]. При установлении последствий в виде существенного нарушения прав и законных интересов граждан или организаций либо охраняемых законом интересов общества или государства, а равно причинения крупного ущерба в результате такого бездействия – влечет и уголовную ответственность по ст. 285 или ст. 293 УК РФ.

В-четвертых, возбуждению уголовных дел по фактам применения сотрудниками ОВД физической силы, специальных средств, огнестрельного оружия способствует наличие на законодательном уровне оценочных признаков непосредственно в самих основаниях применения мер принуждения, обозначенных в главе 5 ФЗ «О полиции». Например, «значительное скопление граждан», «групповое нападение» и др., точное содержание которых в ФЗ «О полиции» не раскрывается.

И, наконец, в-пятых, как на законодательном уровне, так и на уровне постановлений Пленума Верховного Суда РФ, отсутствуют более или менее конкретные разъяснения относительно допустимых пределов применения сотрудниками полиции физической силы, специальных средств, огнестрельного оружия. Представляется, что в главе 5 ФЗ «О полиции» данный аспект не получил должного правового регулирования. К примеру, исходя из анализа положений ст. ст. 18-24 ФЗ «О полиции» не ясно, допустимо ли применение сотрудником полиции огнестрельного оружия с производством выстрела на

поражение для защиты себя либо другого лица от посягательства, если это посягательство сопряжено с насилием, опасным для жизни (п. 1 ч. 1 ст. 23 ФЗ «О полиции»).

Особой ясности в понимание вопросов уголовно-правовой оценки фактов применения сотрудниками ОВД физической силы, специальных средств или огнестрельного оружия, повлекших уголовно-наказуемые последствия, не вносят и отдельные постановления Пленума Верховного Суда РФ, в частности, постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 16 октября 2009 г. № 19 «О судебной практике по делам о злоупотреблении должностными полномочиями и о превышении должностных полномочий» (далее – ППВС РФ от 16.10.2009 № 19) [5] и постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 27 сентября 2012 г. № 19 «О применении судами законодательства о необходимом обороне и причинении вреда при задержании лица, совершившего преступление» (далее – ППВС РФ от 27.09.2012 № 19) [6]. В названных постановлениях лишь кратко и абстрактно освещаются некоторые аспекты, связанные с квалификацией фактов применения сотрудниками правоохранительных органов физической силы, специальных средств или огнестрельного оружия.

Таким образом, можно сделать вывод, что на сегодняшний день решение вопроса об уголовной ответственности сотрудников ОВД, применивших в рамках своей служебной деятельности физическую силу, специальные средства, огнестрельное оружие и допустивших в результате их применения причинение уголовно-наказуемого вреда целиком и полностью зависит от субъективной оценки судом законности и обоснованности оснований, условий, порядка и пределов их применения в каждом конкретном случае. Совокупность вышеизложенных причин, обуславливает тот факт, что в складывающейся на современном этапе судебной практике, нередко встречаются приговоры, где осуждение судом сотрудников полиции, применивших в связи с исполнением служебных обязанностей физическую силу, специальные средства или огнестрельное оружие, вызывает немало вопросов, относительно законности, обоснованности и справедливости таких решений.

В целях правильной юридической оценки фактов применения сотрудниками полиции физической силы, специальных средств или огнестрельного оружия, повлекших причинение уголовно-наказуемого вреда, на уровне нормативных постановлений Высшей судебной инстанции России, следует разграничить *превышение пределов применения мер принуждения* (в т. ч. физической силы, специальных

средств и огнестрельного оружия) сотрудниками правоохранительных органов (в т. ч. полиции) от *незаконного применения* сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения. К примеру, в ППВС РФ от 16.10.2009 № 19.

Представляется, что *незаконное применение сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения* имеет место в случаях, когда такого рода меры применяются при очевидном и осознанном должностным лицом отсутствии оснований их применения, установленных в законе, вопреки интересам службы и служебной необходимости. При незаконном применении должностными лицами правоохранительных органов, различных мер принуждения, а также иных властных полномочий, нарушаются законные права и интересы граждан, общества и государства, страдает авторитет государственной службы, службы в правоохранительных органах, в том числе в полиции, в обществе формируется негативное и не доверительное отношение к должностным лицам, правоохранительным структурам и т.д. Соответственно, незаконное применение сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения влечет уголовную ответственность должностных лиц как по п. «б» ч. 3 ст. 286 УК РФ, так и на общих основаниях по соответствующим статьям Особенной части УК РФ, при наличии к тому оснований.

В то время, как *превышение пределов применения сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения* не связано с наступлением указанных выше негативных последствий и имеет место в случаях, когда сотрудниками правоохранительных органов данные меры применяются при наличии установленных в законе оснований их применения, а также в интересах служебной деятельности. Между тем, в таких случаях, должностное лицо, в силу сложившейся обстановки, а также наличия различного рода объективных и субъективных факторов, при применении мер принуждения добросовестно заблуждается относительно наличия оснований их применения либо применяет меры принуждения с нарушением установленного в законе порядка и т.п. Полагаю, что случаи превышения пределов применения сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения, если они не связаны с умышленным причинением сотрудником тяжкого вреда здоровью или смерти физическим лицам, должны влечь за собой только дисциплинарную ответственность. В свою очередь, для случаев превышения пределов применения сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения, связанных с наступлением такого рода уголовно-наказуемых последствий, целесообразно использовать правила уголовно-правовой оценки, обозначенные в ППВС РФ от

27.09.2012 № 19, для типичных ситуаций «превышения пределов» необходимой обороны или мер, необходимых для задержания лица, совершившего преступление.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 № 63-ФЗ // СПС «КонсультантПлюс».

2. О полиции: Федеральный закон от 07.02.2011 № 3-ФЗ // СПС «КонсультантПлюс».

3. О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации: Федеральный закон от 30.11.2011 № 342-ФЗ // СПС «КонсультантПлюс».

4. О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон от 22.07.2010 № 155-ФЗ // СПС «Консультант Плюс».

5. О судебной практике по делам о злоупотреблении должностными полномочиями и о превышении должностных полномочий: Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 16.10.2009 // СПС «КонсультантПлюс».

6. О применении судами законодательства о необходимой обороне и причинении вреда при задержании лица, совершившего преступление: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27.09.2012 № 19 // СПС «КонсультантПлюс».

ТҮЙІН

Мақала полиция қызметкерлерінің физикалық күш қолдану фактілері, қылмыстық зиян келтіруге әкеп соқтырған арнайы құралдар мен атыс қаруларын квалификациялау мәселелерін талдауға арналған. Талдау нәтижелеріне сүйене отырып, осындай жағдайларға дұрыс қылмыстық-құқықтық баға беру үшін автор құқық қорғау органдарының лауазымды адамдары мәжбүрлеу шараларын қолдану шектерінен асып кетуден құқық қорғау органдарының қызметкерлерінің заңсыз қолдануын ажыратуды ұсынады.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена анализу проблем квалификации фактов применения сотрудниками полиции физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия, повлекших причинение уголовно-наказуемого вреда. По итогам проведенного анализа, в целях

осуществления верной уголовно-правовой оценки таких ситуаций, автор предлагает разграничивать незаконное применение сотрудниками правоохранительных органов мер принуждения от превышения пределов применения мер принуждения, допущенных сотрудниками правоохранительных органов.

RESUME

The work is devoted to the analysis of the problems of qualification of the facts of the use of physical force, special means and firearms by police officers, which entailed the infliction of criminal harm. Based on the results of the analysis, in order to carry out a correct criminal-legal assessment of such situations, the author proposes to distinguish between the illegal use of coercive measures by law enforcement officials from exceeding the limits of the use of coercive measures allowed by law enforcement officials.

ҚАУІП ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ КОДЕКСІНДЕ ҚЫЛМЫС РЕТІНДЕ

Хакимов Е.М.,

ПО әкімшілік қызмет кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры
Кабенова А.С.,

кәсіби даярлық факультетінің оқытушы-әдіскері, полиция майоры
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

ҚР ҚК-нің 10-бабының 3-бөлігінде көрсетілгендей, қылмыстық теріс қылық деп «... үлкен қоғамдық қауіп төндірмейтін, болмашы зиян келтірген немесе зиян келтіру қауіпін тудырған...» іс-әрекет танылады [1]. Қандай анықтау бұл заңнамалық анықтау қылмыстық теріс қылық әрекетімен регламенттелген құжат ҚР ҚК 115-і және «кісі өлтіру немесе денсаулыққа ауыр зиян келтіру, сондай-ақ адамға қатысты өзге де ауыр зорлық-зомбылық немесе мүлікті өртеу, жарылыс немесе өзге де жалпы қауіпті тәсіл мен жою...» қатерін білдіреді, бұл ретте заңшығарушы жәбірленушінің тиісті қатердің орындалуынан қорқуға нақты негіздері бар екендігіне қатысты теориялық негізделген ережені арнайы қамтиды.

Сонымен, Л.С. Белогриц-Котляревский тіпті «жалған зиян» (яғни, кінәлі адам іске асыра алмайтын қауіп), егер оны жәбірленуші нақты қауіп ретінде қабылдаса, оны қылмыстық жаза ретінде қарастыру керек екенін атап өтті [2, б. 377]. Зерттеушілерге «қауіптің

мазмұны белгілі бір игілікке белгілі бір зиян келтіруге дайын екендігі туралы ақпарат беру болып табылады" деген нұсқау өте дұрыс [3, б. 136]. Тиісінше, жәбірленуші нақты мүмкін деп қабылдаған ең маңызды тауарларға төнген қауіп оны қорқыныш пен күйзеліске ұшыратады [4, б. 31].

Біз қатер үшін санкцияны негізсіз төмендеткен жағдайда, шешуші рөлді ғылыми негізделген Криминализация (декриминализация) және пенализация (депенализация) факторлары емес, осы әрекет үшін қылмыстық жауапкершілікті іске асыру мен байланысты рәсімдерді оңайлатумен байланысты басым түрде «утилитарлық» тәртіп мәселелерді атқарды деп ойлаймыз (ҚР Қылмыстық-процестік кодексінің 192-бабына сәйкес, ҚР ҚК 115-бабы бойынша сотқа дейінгі іс жүргізу хаттамалық нысанда жүзеге асырылады). Сотқа дейінгі тергеудің осы түрінің тиімділігіне қатысты қандай-да бір мәлімдемеге сүйенбей, қылмыстық-құқықтық тыйымның рөлі қылмыстық жауапкершілік параметрлерін анықтау ғана емес, сонымен бірге заң шығарушы өзінің қорғауына алған игіліктерге құнды баға беру екенін атап өтеміз.

Қауіп үшін қылмыстық жауаптылықтың параметрлері Қазіргі адамның осы кінәлі мінез-құлыққа реакциясын ескере отырып, яғни оның алаңдаушылық деңгейіне, белгілі бір қауіптің қабылданбауына, ерік білдіру бостандығына әсер етудің ықтимал қауіпіне және т.б. назар аударуы керек. Қылмыстық құқық бұзушылықтың бұл құрамы нақты жәбірленушілердің психикалық тәжірибесінің дәрежесін бағалау үшін әлеуметтанулық қолдауды, сондай-ақ басқа азаматтардың қауіптің құрбаны болу қауіпін қабылдауын ерекше түрде қажет етеді. Азаматтардың өзін-өзі қорғау деңгейінің төмендігі (басқа факторлармен бірге, оның ішінде азаматтардың құқық қорғау құрылымдарына сенім деңгейінің жеткіліксіздігі) тиісті Виктимологиялық факторларға байланысты зорлық-зомбылық қылмысының өсуіне себеп болуы мүмкін. Басқаша айтқанда, келесі тезистерді қабылдау қажет: қылмыстық заң ел халқының құрбан болуына ықпал етпеуі керек.

Айта кету керек, қауіп-қатер үшін жауапкершілікке арналған арнайы зерттеулер оның барлық жасалған зорлық-зомбылық қылмыстарының 25-тен 35% - на дейін екенін көрсетеді [5, б. 12]. Бұл ретте ҚР ҚК 115-бабында көзделген қылмыстық құқық бұзушылық құрамын «қосарланған превенциялы бар» деп аталатын құрамдарға, яғни тиісті реакциясы қауіп нысанасын құрайтын іс-әрекетті нақты жасау жағдайларына қатысты алдын алу тетігін құруға қабілетті іс-әрекеттерге жатқызу фактісін ескеру қажет.

Пост кеңестік елдерінің Қылмыстық кодекстеріне қысқаша талдау жасай отырып, біз Қазақстан Республикасында қатер үшін қылмыстық жауаптылықтың репрессивтіліктің ең төменгі дәрежесіне ие екендігін байқаймыз.

Атап айтқанда, Қырғыз Республикасы Қылмыстық Кодексінің 145-бабында Өмірге және денсаулыққа қауіпті күш қолдану қауіпі үшін жауапкершілік (ҚР ҚК-нің 145-бабының 1-бөлігі), сондай-ақ осы қылмыстың білікті түрі (кәсіби, қызметтік іс-әрекетті немесе қоғамдық борышты орындауға байланысты адамға немесе оның жақындарына қатысты) көзделеді [6]. Жалпы Қырғызстандағы қатердің қуғын-сүргін дәрежесі ҚР ҚК 115-бабында белгіленген жазаның қатандығына ұқсас (қатер онша ауыр емес қылмыстарға жатады, бұл қылмыстық әрекеттердің ең аз қоғамдық қауіпті тобын құрайды). Өзбекстан Республикасының заң шығарушысы қауіп үшін жауапкершілік мәселелері де өте либералды. Өзбекстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 112-бабында негізгі, білікті және ерекше білікті құрам бар. Негізгі құрам (кісі өлтіру немесе күш қолдану қатері) санкцияда бас бостандығынан айыруға немесе шектеуге байланысты жазаларды қамтымайды. Білікті құрам (қауіпті рецидивистің, сондай – ақ ұйымдасқан топ мүшесінің немесе оның мүддесінде әрекет жасауы) – бір жылға дейін бас бостандығынан айырудың ең жоғарғы жазасын, ал ерекше білікті құрам (өзінің қызметтік немесе қоғамдық борышын орындауына байланысты адамға немесе оның жақын туыстарына қатысты) үш жылға дейін бас бостандығынан айыруды қамтиды [7].

Адам өлтіру немесе ауыр дене жарақатын салу немесе денсаулыққа басқа да ауыр зиян келтіру қауіпі үшін ең қатаң жазалардың бірі Молдова Республикасының Қылмыстық кодексі (үш жылға дейін бас бостандығынан айыру) болып табылады [8]. Сондай-ақ, Беларусь Республикасы Қылмыстық Кодексінің 186-бабында қауіп-қатерге қатысты жауапкершіліктің қатаң нұсқасы қарастырылған, онда бұл әрекет үшін жаза екі жылға дейін бас бостандығынан айыруға белгіленеді (объективті жағы ҚР ҚК 115-бабына ұқсас тұжырымдалған), алайда, бапқа сәйкес. РБ ҚК-нің 33-і, бұл қылмыс қол сұғушылық санатына жатады, оларға қатысты қылмыстық жауапкершілік жәбірленушінің талабы бойынша ғана іске асырылады [9]. Тәжікстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 120-бабы (екі жылға дейін бас бостандығынан айыру) бойынша қауіп үшін қылмыстық жауапкершілік параметрлері де осы диапазонда тұр, оның үстіне кісі өлтіру немесе денсаулыққа ауыр зиян келтіру қауіпі ғана жазаланады [10]. Осындай жаза (қауіп үшін жауапкершілік параметрлерін анықтау сияқты) Түркіменстан Қылмыстық кодексінің

116-бабын да қарастырады [11]. Армения Республикасы ҚК-нің 137-бабында [12], сондай-ақ Әзірбайжан Республикасы ҚК-нің 134-бабында [13] ірі мөлшерде өлтіру, денсаулыққа ауыр зиян келтіру, сондай-ақ мүлікті жою қаупі екі жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады.

Грузия Қылмыстық кодексінің 151-бабы зерттелетін құрамның тақырыбы ретінде кісі өлтіру, денсаулыққа зиян келтіру немесе мүлікті жою қаупін анықтайды, ал жазаның шекті мөлшері бір жылға бас бостандығынан айыруды белгілейді [14]. Қылмыстық заңның 129 – бабы Адам өмірі (жазаның ең қатаң түрі-екі жылға бас бостандығын шектеу) болған жағдайда ғана қауіптің жазалану шегін анықтады. Сонымен қатар, аталған қылмыстың білікті түрінде - оны ұйымдасқан топтың мүшесі жасаған жағдайда, сондай - ақ нәсілдік, ұлттық немесе діни төзімсіздік себептері бойынша-бес жылға дейін бас бостандығынан айыру жазасы көзделген [15]. Сол сияқты, бұл әрекеттің саяси, идеологиялық, ұлттық немесе діни өшпенділік немесе дұшпандық себептері бойынша жасалуы Ресей заң шығарушысымен қауіп – қатер құрамының біліктілік белгілері санатына жатады (Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексінің 2-бабының 119-бөлігі-бес жылға дейін бас бостандығынан айыру жазасы). Негізгі құрамға келетін болсақ, жазаға тартылу шегі кісі өлтіру немесе денсаулыққа ауыр зиян келтіру қаупімен шектелген; ҚР ҚК 119 – бабының 1-бөлігі бойынша жазаның ең ұзақ мерзімі-екі жылға дейін бас бостандығынан айыру [16].

Таяу шет елдердің қылмыстық заңнамасына жасалған талдау қауіптің жазалануының өте кең ауқымы бар екенін көрсетеді, оны біз әлеуметтанулық фактор тұрғысынан түсіндіру қиын деп санаймыз. Шын мәнінде, мұндай сәйкессіздіктерді түсіндіретін маңызды критерийді табу қиын. Бұл ретте қатер үшін жауапкершілікті регламенттеудің қазақстандық нұсқасы неғұрлым либералдық болып табылады. Егер формальды пенализация бойынша заңнамалық шешімдердің ұқсас нұсқаларын (атап айтқанда, Қырғызстанда, Өзбекстанда) табуға болатын болса, онда толық және объективті қылмыстық-құқықтық бағалау тұрғысынан тек Қазақстанда ғана адамның неғұрлым маңызды игіліктеріне төнген қатер қылмыстық теріс қылыққа жатады, яғни ҚР ҚК 10-бабының 3-бөлігінде көрсетілгендей, үлкен қоғамдық қауіп төндірмейді.

Жүргізілген талдауды ескере отырып және қылмыстық жазаланатын қатер үшін жауапкершіліктің алдын алу әлеуетін назарға ала отырып, тиісті құрамға қатысты қуғын-сүргін дәрежесін (ҚР ҚК-нің 115-бабы) қылмыстық теріс қылықтардан екі жыл бас

бостандығынан айыру түріндегі жазаның ең жоғары мөлшерімен онша ауыр емес қылмыстар санатына ауыстыру арқылы (ҚР ҚК 1997 жылғы бастапқы редакциясында болғандай, 2011 жылғы 18 қаңтардағы № 393-IV Заңға өзгерістер енгізілгенге дейін) арттыру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V кодексі // егемен Қазақстан. – 2014. – 09 шілде.

2. Белогриц-Котляревский Л.С. Учебник русского уголовного права. Общая и Особенная части. - Киев; Пб.; Харьков, 1903. – 618 с.

3. Бойцов А.И. Понятие насильственного преступления // Криминологические и уголовно-правовые проблемы борьбы с насильственной преступностью. - Л., 1988. – С. 134-149.

4. Иванова В.В. Преступное насилие: учебное пособие. - М., 2002. – 83 с.

5. Хабарова М.В. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью: уголовно-правовые и криминологические аспекты (по материалам Краснодарского края): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - Краснодар, 2006. – 27 с.

6. Қырғыз Республикасының Қылмыстық кодексі: Қырғыз Республикасының 2017 жылғы 24 қаңтардағы № 10 кодексі (2019 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілді // <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527> (өтініш берген күні 11.01 2019 ж.).

7. Өзбекстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Өзбекстан Республикасының 1994 жылғы 22 қыркүйектегі № 2012-ХІІ кодексі (2019 жылғы 9 қаңтардағы жағдай бойынша) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421110 (өтініш берген күні 10.02. 2019 ж.).

8. Молдова Республикасының Қылмыстық кодексі: Молдова Республикасының 2002 жылғы 18 сәуірдегі № 985-ХV кодексі (2018 жылғы 15 қарашадағы жағдай бойынша өзгеріспен және толықтырумен) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30394923 (өтініш берген күні 03.03.2019 ж.).

9. Беларусь Республикасының Қылмыстық кодексі: Беларусь Республикасының 1999 жылғы 9 шілдедегі № 275-3 кодексі // http://online.zakon.kz/Document/doc_id=30414984 (өтініш берген күні 11.03. 2019 ж.).

10. Тәжікстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Тәжікстан Республикасының 1998 жылғы 21 мамырдағы № 574 кодексі (2019

жылғы 2 қаңтардағы жағдай бойынша) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397325 (өтініш берген күні 14.03. 2019 ж.).

11. Түрікменстанның Қылмыстық кодексі: Түрікменстанның 1997 жылғы 12 маусымдағы № 222-І кодексі (2018 жылғы 9 маусымдағы жағдай бойынша) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31295286 (өтініш берген күні 10.02. 2019 ж.).

12. Армения Республикасының Қылмыстық кодексі: Армения Республикасының 2003 жылғы 18 сәуірдегі кодексі // <http://docplayer.ru/29913275-Ugolovnyy-kodeks-respubliki-armeniya-prinyat.html> (өтініш берген күні 04.03. 2019 ж.).

13. Өзірбайжан Республикасының Қылмыстық кодексі: Өзірбайжан Республикасының 1999 жылғы 30 желтоқсандағы № 787-ІҚ кодексі (2018 жылғы 30 қазандағы жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен) // http://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=30420353 (өтініш берген күні 02.02. 2019 ж.).

14. Грузияның Қылмыстық кодексі: Грузияның 1999 жылғы 22 шілдедегі кодексі (2016 жылғы 1 наурыздағы жағдай бойынша) // <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (өтініш берген күні 15.02. 2019 ж.).

15. Украинаның Қылмыстық кодексі: Украинаның 2001 жылғы 5 сәуірдегі №2341-ІІІ кодексі (2018 жылғы 23 қарашадағы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен) // https://online.zakon.kz/Document/%5C?doc_id=30418109&mode=p&page=5 (өтініш берген күні 02.03.2019 ж.).

16. Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексі: Ресей Федерациясының 1996 жылғы 13 маусымдағы кодексі (2019 жылғы 8 қаңтардағы жағдай бойынша) // http://www.consultant.Ru/document/cons_doc_LAW_10699/37fd891311615f23654aa2bd69d386fc6c0c8470/ (өтініш берген күні 04.03. 2019 ж.).

ТҮЙІН

Қауіп-қатерді қоғамдағы психикалық зорлық-зомбылық ретінде тарату проблемалары, мемлекет пен қоғам қабылдаған барлық шараларға қарамастан, өткенге енбейді, бірақ қазіргі қоғам үшін, асыра айтпағанда, жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне қауіп төндіретін нақты әлеуметтік апатқа айналады. Ұсынылған баптың мақсаты қауіп-қатер бабын (ҚР ҚК-нің 115-бабы) қылмыстық теріс қылықтар қатарынан қылмыстық қылмыстарға жатқызу мәселесі болып табылады. Мақалада осы мәселеге қатысты ғалымдардың пікірлері, Қазақстанның қылмыстық заңнамасының және бірқатар шет

елдердің заңнамаларының нормалары зерттелген.

РЕЗЮМЕ

Проблемы распространения угрозы как психического насилия в обществе, несмотря на все принимаемые государством и обществом меры, не уходят в прошлое, а становятся для современного общества, без преувеличения, настоящим социальным бедствием, угрожающим безопасности личности, общества и государства. Целью представленной статьи является вопрос отнесения статьи Угроза (ст. 115 УК РК) из разряда уголовных проступков в уголовные преступления. В статье исследованы мнения ученых, касающихся данного вопроса, нормы уголовного законодательства Казахстана и законодательства ряда зарубежных стран.

RESUME

The problems of spreading the threat of mental violence in society, despite all the measures taken by the state and society, do not go into the past, but become for modern society, without exaggeration, a real social disaster that threatens the security of the individual, society and the state. The purpose of this article is to classify article 115 (article 115 of the criminal code of the Republic of Kazakhstan) from the category of criminal offenses to criminal offenses. The article examines the opinions of scientists on this issue, the norms of the criminal legislation of Kazakhstan and the legislation of a few foreign countries.

ПОНЯТИЕ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОГО МЕРОПРИЯТИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Шахматов А.В.,

доктор юридических наук, профессор, профессор кафедры ОРД,
заслуженный сотрудник ОВД РФ
Санкт-Петербургский университет МВД России

Карл А.М.,

преподаватель кафедры ОРД, капитан полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Известно, что оперативно-розыскная деятельность (далее – ОРД) направлена на борьбу с преступностью. А познание в ОРД, как и в любой другой деятельности, осуществляется прежде всего в форме ощущений, восприятий и представлений, при помощи которых

достигается эмпирический уровень знания. Это происходит, в частности, при проведении оперативно-розыскных мероприятий (далее – ОРМ) [1, с. 13].

ОРМ является одним из основных элементов содержания ОРД, поскольку каждое выявление, предупреждение и пресечение преступления не обходится без них. Однако, отсутствие законодательного определения ОРМ влечет за собой различия в практике как в разных областях, так и в правоохранительных органах, что вызывает жалобы граждан и влечет нарушение принципа единства закона на всей территории Республики Казахстан. Проблема отсутствия определения ОРМ в оперативно-розыском законодательстве Казахстана волнует не только практических сотрудников, которые непосредственно сталкиваются с ними, но и ученых и специалистов ОРД, которые предлагают авторское определение, пытаясь достучаться до законодателя [6, с. 74].

Прежде чем давать определение ОРМ, считаем необходимо изучить законодательный опыт стран-участниц СНГ, в которых имеется определение оперативно-розыскного мероприятия. Такой опыт имеется в оперативно-розыскных законах Таджикистана и Беларуси. Нельзя забывать и про Модельный закон «Об оперативно-розыскной деятельности», который также предусматривает определение ОРМ. Из этого можно сказать, что и в других государствах имеется опыт, содержащий определение ОРМ. Считаем, что нет необходимости рассматривать определение ОРМ Таджикистана и Беларуси, поскольку в данной статье речь идет лишь об оперативно-розыском законе Казахстана. Говоря о Модельном законе, то он несет только рекомендательный характер и может восприниматься читателем по-разному.

Среди ученых, А. Е. Четин наиболее точно определил ОРМ. Он считает, что оперативно-розыскное мероприятие – это закрепленные в Федеральном законе «Об оперативно-розыскной деятельности» действия, проводимые уполномоченными на то субъектами в соответствии с требованиями нормативных правовых актов, основанные на применении преимущественно негласных средств и методов в сочетании с гласными средствами и методами, направленные на непосредственное выявление фактических данных, необходимых для решения задач ОРД [10, с. 67]. Предложенное определение поддерживается многими учеными. Однако, данное определение предложено в российском, а не в казахстанском оперативно-розыском законе, к тому же в некоторых случаях определение может противоречить другим законодательствам. В связи

с этим, взяв данный положительный пример, попытаемся дать свое определение оперативно-розыскному мероприятию Закона Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» (далее – Закон РК «Об ОРД»).

В первую очередь, чтобы дать более точное определение ОРМ, необходимо исходить из предмета логики, которая даст определенность, непротиворечивость и последовательность понятия. Тем самым, чтобы раскрыть содержание понятия, необходимо указать существенные признаки [3, с. 3].

Итак, первым отличительным признаком является закрепленность действия в законе. Данный признак является особо важным, поскольку в 2014 году с принятием Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан (далее – УПК РК) появились негласные следственные действия, которые как по названию, так и по проведению схожи с ОРМ. Тем самым, как у правоприменителя, так и у научного исследователя возникают вопросы о разнице между НСД и ОРМ. Однако, ранее мы, а также другие казахстанские ученые попытались дать более подробный ответ о их схожести и отличиях [2, с. 45-53; 7, с. 144-151]. Считаем, что, указав в определении **закрепленность действия в Законе РК «Об ОРД»**, мы разграничим ОРМ от других смежных мероприятий.

Вторым отличительным признаком является возможность осуществлять ОРМ органами, осуществляющими ОРД. Это предусмотрено в п. 1 ст. 8 Закона РК «Об ОРД». Однако, вопрос возникает, также, в связи с появлением НСД, которые также осуществляют оперативные подразделения. Решение данного вопроса содержится в ч. 2 ст. 232 УПК РК, а именно, в том, что НСД проводятся по поручению органа досудебного расследования. Из этого следует, что НСД осуществляются по инициативе следователя или дознавателя, а ОРМ по инициативе оперативных сотрудников. Тем самым, необходимо выделить в качестве второго отличительного признака определения **возможность проведения мероприятия по инициативе оперативных сотрудников**.

Однако, некоторые ученые называют субъекты, осуществляющие ОРМ, «уполномоченными субъектами» [8, с. 132]. Мы согласны с таким мнением, поскольку помимо оперативных служб есть и неоперативные службы, которые также участвуют в проведении ОРМ. Только в нашем случае очевидно, что такой пример невозможно применить, поскольку речь идет об инициативности на проведение действий.

Анализируя определения ОРМ в литературе, многие авторы

указывают на порядок проведения ОРМ согласно нормативным правовым актам. Считаем это важным, так как одним из первых принципов ОРМ и ОРД в оперативно-розыскном законе Казахстана является законность. В связи с этим, третьим отличительным признаком необходимо отметить, что ОРМ проводятся **в соответствии с требованиями нормативных правовых актов.**

Четвертый отличительный признак является не менее важным, поскольку он основан на принципе сочетания гласных и негласных методов, предусмотренных в Законе РК «Об ОРД». В комментарии к Закону РК «Об ОРД» отмечалось, что принцип сочетания гласных и негласных методов доказан многолетней практикой. Умелое маневрирование этими возможностями и тактически грамотная их реализация позволяет успешнее достичь цели ОРД [4, с. 15]. Тем более, практика показывает, что при определенных условиях невозможно проведение оперативно-розыскных мероприятий в тайне от окружающих [5, с. 61]. Считаем, что четвертым отличительным признаком ОРМ необходимо указать **сочетание гласных и негласных методов.**

В качестве пятого отличительного признака нужно указать цель ОРМ. В учебнике по теории ОРД отмечают, что перечень ОРМ определен единой общей сутью – направленностью на получение информации для ее последующей реализации [9, с. 145]. По нашему мнению, необходимо согласиться с авторами учебника, поскольку каждый вид оперативно-розыскного мероприятия направлен на получение информации. Тем самым, пятый отличительный признак ОРМ – это **нацеленность мероприятия на получение информации, необходимой для решения задач ОРД.**

Таким образом, оперативно-розыскное мероприятие – это *закрепленные в Законе Республике Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» действия, проводимые по инициативе оперативных сотрудников, в соответствии с требованиями нормативных правовых актов, основанные на применении гласных и негласных методов, направленные на получение информации, необходимой для решения задач ОРД* [6, с. 78].

Однако, данное определение не является окончательным результатом исследования, поскольку определение данного понятия достаточно сложный и длительный процесс.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Алексеев А.И., Синилов Г.К. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскной деятельности (1972 г.) // Актуальные проблемы

теории оперативно-розыскной деятельности: сборник научных трудов / под общ. ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2017. - С. 9-83.

2. Ахпанов А.Н., Хан А.Л. О правовой природе и разграничении оперативно-розыскных мероприятий и негласных следственных действий // Вестник Института законодательства РК. – 2018. – № 3 (52). – С. 45-53.

3. Виноградов С.Н., Кузьмин А.Ф. Логика: учебник для средней школы / С. Н. Виноградов, А.Ф. Кузьмин. 8-е изд. - М.: Учпедгиз, 1954. - 174 с.

4. Галиев С.Ж., Сапарин О.Е. Комментарий к Закону Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности». – Алматы: Жеті жарғы, 1998. – 96 с.

5. Каймульдинов Е.Е. Принципы оперативно-розыскной деятельности (по материалам Республики Казахстан): дис... канд. юрид. наук. - М., 2005. – 213 с.

6. Карл А.М. О необходимости законодательного определения оперативно-розыскного мероприятия в Республике Казахстан // Правоохранительная деятельность органов внутренних дел в контексте современных научных исследований: материалы региональной научно-практической конференции. – СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2019. - С. 74-78.

7. Карл А.М. Соотношение негласных следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. - 2019. – № 3 (83). - С. 144-151.

8. Омелин В.Н. Оперативно-розыскные мероприятия и оперативно-розыскные действия: критерии разграничения // Закон и право. - 2018. – № 11. - С. 132-134.

9. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского. – 4-е изд., перераб. – М.: ИНФРА-М, 2018. - 384 с.

10. Чечетин А.Е. Обеспечение прав личности при проведении оперативно-розыскных мероприятий: монография. - СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2016. – 232 с.

ТҮЙІН

Мақалада жедел-іздістіру іс-шараларының айрықша белгілері талқыланады. Авторлардың жедел-іздістіру іс-шарасының ұғымы ұсынылған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются отличительные признаки оперативно-розыскного мероприятия. Предложено авторское определение оперативно-розыскному мероприятию.

RESUME

The article discusses the distinctive features of an operational-search activity. The author's definition of an operational-search measure is proposed.

ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР ЗА ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ И ДОСЛЕДСТВЕННАЯ ПРОВЕРКА: ПРАВОВЫЕ ПРОБЕЛЫ, ЗАКОННОСТЬ И ОБОСНОВАННОСТЬ «ПРОКУРОРСКОГО» ПОВОДА К ВОЗБУЖДЕНИЮ УГОЛОВНОГО ДЕЛА

Шагин Д.Г.,

доцент кафедры оперативно-розыскной деятельности,
кандидат юридических наук, доцент, полковник полиции
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Одним из направлений надзорной деятельности прокуратуры является и прокурорский надзор в сфере оперативно-розыскной деятельности (далее – ОРД). В процессе осуществления прокурорской деятельности нередко возникают ситуации, связанные с необходимостью проведения проверки информации о совершенном правонарушении, при этом обладающем признаками преступления. Такая информация может поступить прокурору в связи с жалобами и обращениями граждан или он самостоятельно может обнаружить признаки преступления в повседневной деятельности. Однако вопросы регулирования процессуальной деятельности прокуратуры на этапе поступления информации о правонарушении (преступлении) прокурору до стадии возбуждения уголовного дела, по нашему мнению, еще далеки от совершенства.

С момента принятия уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации (далее – УПК РФ) в 2001 году, в него вносилось огромное количество изменений в связи с противоречиями, неточностями, недостаточной урегулированностью тех или иных вопросов процессуальной деятельности участников уголовного процесса, а то и наличием коллизий, которые не только не

способствовали качеству уголовного процесса, но и затрудняли его реализацию.

Многие специалисты в области уголовного процесса критиковали действующий УПК и продолжают это делать по настоящее время. Вот одно из них. «УПК РФ оказался навязанным юристам «сверху», противоречивым, неряшливым, его правовые нормы не согласованы друг с другом, а поэтому сложилось впечатление, что авторы УПК не знакомы ни с теорией права, ни с законодательной техникой, ни с самим уголовным процессом. Как будто до сих пор не было ни науки, ни практики. Не случайно же чуть ли не сразу после принятия УПК пошли поправки, дополнения, посыпались заявления в Конституционный Суд РФ» [1].

Отметим и еще один (из многочисленных) законодательных пробелов, которую создал законодатель, однако частично ее исправил лишь в конце 2019 года, однако некоторые вопросы все же остались неразрешенными. Так, Федеральным законом от 27.12.2019 № 499-ФЗ «О внесении изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации» (далее – закон № 499-ФЗ) в статье 143 УПК РФ слова «статьях 141 и 142» заменены словами «пунктах 1, 2 и 4 части первой статьи 140». Причины этого рассмотрим ниже.

Так, ч. 1 ст. 140 УПК РФ содержит четыре повода к возбуждению уголовного дела: 1) заявление о преступлении; 2) явка с повинной; 3) сообщение о совершенном или готовящемся преступлении, полученное из иных источников; 4) постановление прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании.

Отметим, что п. 4 ч. 1 ст. 140 УПК РФ законодатель ввел в 2010 году Федеральным законом от 28.12.2010 № 404-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с совершенствованием деятельности органов предварительного следствия», тогда как право самостоятельного проведения доследственной проверки по сообщениям о преступлениях и производству расследования прокуратура утратила еще в 2007 году в связи с принятием Федерального закона от 08.06.2007 № 87-ФЗ «О внесении изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации и Федеральный закон «О прокуратуре Российской Федерации»».

Таким образом, «скорость» восполнения законодателем пробелов регулирования деятельности прокуратуры в сфере уголовного процесса также оставляло желать лучшего.

Для наглядности проясним ситуацию. Статьи 141 и 142 УПК РФ это нормы, раскрывающие такие поводы к возбуждению уголовного дела как «заявление о преступлении» и «явка с повинной» соответственно. До принятия закона № 499-ФЗ ч.1 ст. 143 УПК РФ выглядела так: «Сообщение о совершенном или готовящемся преступлении, полученное из иных источников, чем указанные в статьях 141 и 142 настоящего Кодекса, принимается лицом, получившим данное сообщение, о чем составляется рапорт об обнаружении признаков преступления».

В первоначальной редакции (до принятия закона № 499-ФЗ) предписания ч.1 ст. 143 УПК РФ можно было истолковать так. Во-первых, поводом к возбуждению уголовного дела является какое-то иное сообщение, нежели «заявление о преступлении» и «явка с повинной». Во-вторых, буквальное толкование наводит на мысль, что лицом, принявшим данное сообщение вполне может быть и не должностное лицо, указанное, например, в ч. 1 ст. 144 (дознатель, орган дознания, следователь, руководитель следственного органа), что противоречит здравому смыслу. Граждане (лица) не должны, получив какое-либо сообщение о преступлении, составлять рапорт об обнаружении признаков преступления. Добропорядочный гражданин (лицо) может и должен написать заявление о преступлении. В-третьих, среди вышеперечисленных должностных лиц (ч. 1 ст. 144 УПК РФ) нет прокурора. Это означает, что прокурор, получив сообщение о преступлении рапорт составлять не должен. В-четвертых, должностным лицом, если это не прокурор, составляется рапорт об обнаружении признаков преступления. При этом, отметим, что под должностным лицом здесь надо понимать лиц, указанных в ч. 1 ст. 140 УПК РФ.

Вместе с тем, для прокурора, при выявлении последним признаков преступления, законодатель предусмотрел «собственный» документ и повод к возбуждению уголовного дела – постановление прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании (п. 4 ч. 1 ст. 140 УПК РФ).

Однако юридическая техника законодателя остается в этой части не на высоте, так как в отличие от таких поводов к возбуждению уголовного дела как «заявление о преступлении» и «явка с повинной» постановлению прокурора не было посвящено отдельной статьи в УПК РФ, разъясняющей, что это за повод и в каких случаях он составляется. Поэтому законодатель, ссылаясь в ст. 143 УПК РФ не на ч. 1 ст. 140 УПК РФ, а на статьи 141 и 142 УПК РФ нарушал правила

юридической техники, обходя стороной «прокурорский» повод к возбуждению уголовного дела.

В настоящее время редакция ст. 143 УПК РФ «Рапорт об обнаружении признаков преступления» выглядит так: «Сообщение о совершенном или готовящемся преступлении, полученное из иных источников, чем указанные в пунктах 1, 2 и 4 части первой статьи 140 настоящего Кодекса, принимается лицом, получившим данное сообщение, о чем составляется рапорт об обнаружении признаков преступления».

То есть теперь это нужно толковать так: если поводом к возбуждению уголовного дела является какое-то иное сообщение, нежели «заявление о преступлении», «явка с повинной» или «постановление прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании», то должностным лицом, если это не прокурор, составляется рапорт об обнаружении признаков преступления.

Если толковать методом от противного (наоборот), получается следующее: если сообщение о совершенном или готовящемся преступлении, получено из источников, указанных в пунктах 1, 2 и 4 части первой статьи 140 настоящего Кодекса («заявление о преступлении», «явка с повинной» или «постановление прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании»), то рапорт об обнаружении признаков преступления не составляется. На первый взгляд можно утверждать, что недоработки устранены.

Однако еще раз отметим, что в рассматриваемой статье необходимо указать, что это именно должностное лицо, а не «лицо» (вообще) обязано составить рапорт об обнаружении преступления, так как для лиц (граждан) существует «собственные» поводы к возбуждению уголовного дела.

Между тем, отметим, что, по нашему мнению в УПК РСФСР такой проблемы не существовало. Статья 108 УПК РСФСР (1960 г.) закрепляла следующие поводы к возбуждению уголовного дела: 1) заявления и письма граждан; 2) сообщения профсоюзных и комсомольских организаций, народных дружин по охране общественного порядка, товарищеских судов и других общественных организаций; 3) сообщения предприятий, учреждений, организаций и должностных лиц; 4) статьи, заметки и письма, опубликованные в печати; 5) явка с повинной; 6) *непосредственное обнаружение органом дознания, следователем, прокурором или судом признаков*

преступления.

Безусловно, в том виде как это было представлено ранее применению в современное время невозможно в силу изменившихся общественных отношений и развития общества. Однако «принцип соответствия», открытый Н. Бором, требует включения в каждую новую теоретическую концепцию предыдущей теории в качестве частного случая [3, с. 52], что дает основание говорить о том, что некоторые подходы в нормотворчестве и правовом регулировании (сходных) аналогичных общественных отношений можно заимствовать и трансформировать под современные реалии.

Порядок приема, регистрации и рассмотрения сообщений о преступлениях в органах прокуратуры регламентирован УПК РФ, Федеральным законом «О прокуратуре Российской Федерации», а также приказом Генерального прокурора РФ от 27.12.2007 № 212 «О порядке учета и рассмотрения в органах прокуратуры Российской Федерации сообщений о преступлениях».

В связи с тем, что прокуроры не вправе разрешать сообщения о преступлениях, поступающие в органы прокуратуры сообщения по почте или иными средствами подлежат безотлагательной передаче в орган, уполномоченный рассматривать их в соответствии со ст. 144 и 151 УПК РФ. О принятом решении прокурором безотлагательно направляется заявителю письменное уведомление с указанием наименования и адреса того органа предварительного следствия или дознания, в который сообщение о преступлении передано для проведения проверки.

Здесь и возникает новый пробел в правовом регулировании деятельности прокурора в уголовном процессе. Должен ли прокурор направить полученные по почте или иными средствами (например, через интернет приемную) материалы по подследственности (подведомственности) сопроводительным письмом или же вынести «постановление прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании»?

В силу того, что отсутствует соответствующая «прокурорскому» поводу статья УПК РФ, разъясняющая порядок и правила вынесения постановления прокурором возникает вопрос. Если в поступившем сообщении (информации) прокурор усмотрит (не проверит(!) уголовно-процессуальными средствами, в силу отсутствия таких полномочий) признаки преступления, то для организации доследственной проверки «постановление прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования

для решения вопроса об уголовном преследовании» он вынести не сможет, так как указанный повод предполагает наличие не только признаков состава преступления, так и наличия конкретного лица, его совершившего, а его может и не быть на этапе получения сообщения. Такому выводу способствует определение категории «уголовное преследование» данное законодателем в п. 55 ст. 5 УПК РФ – процессуальная деятельность, осуществляемая стороной обвинения в целях изобличения *подозреваемого, обвиняемого в совершении преступления* (курсив мой – Д.Ш.). Соответственно, прокурору при получении сообщения о преступлении, даже если в материалах содержится информация о предполагаемом лице его совершившем, при отсутствии правовой возможности осуществления проверки этой информации уголовно-процессуальными средствами, выносить вышеназванное постановление просто нельзя. Соответственно, ему остается лишь направить материалы для организации процессуальной проверки только сопроводительным письмом.

Как представляется такой повод к возбуждению уголовного дела, указанный в п.4 ч.1 ст. 140 УПК РФ может быть инициирован прокурором в ходе надзорной деятельности, в том числе и в процессе прокурорского надзора в сфере ОРД, в случае обнаружения признаков преступления, совершенных конкретными сотрудниками оперативных подразделений, так как в при осуществлении прокурорского надзора за ОРД у него имеются некоторые средства проверки такой информации (возможность вызывать должностных лиц оперативного подразделения, получать устные и письменные объяснения и т.д.).

Таким образом, можно сформулировать некоторые выводы:

1. Юридическая конструкция ст. 143 УПК РФ, несмотря на предпринятые законодателем меры, в части дифференциации поводов к возбуждению уголовного дела, нуждается в уточнении термина «лицо», под которым необходимо понимать должностное лицо, а не «лицо» вообще.

2. Своевременность восполнения пробелов в уголовно-процессуальном законодательстве недостаточная, что негативно отражается на практике.

3. В УПК РФ необходимо внести статью, посвященную «прокурорскому» поводу к возбуждению уголовного дела, разъясняющую порядок, правила и случаи вынесения прокурором постановления о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании. При этом данные нормы должны коррелировать с законом о прокуратуре [4].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Макарова З.В. Нужен новый Уголовно-процессуальный кодекс // Совершенствование норм и институтов Уголовно-процессуального кодекса РФ : материалы межвуз. науч.-практ. конф. (Омск, 25-26 мая 2006 г.). Омск, 2006. С. 22.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации // СПС Гарант.
3. Об оперативно-розыскной деятельности: Федеральный закон Российской Федерации от 12.08.1995 № 144-ФЗ // СПС Гарант.
4. О прокуратуре Российской Федерации: Федеральный закон от 17.01.1992 №2202-1 // СПС Гарант.
5. О порядке учета и рассмотрения в органах прокуратуры Российской Федерации сообщений о преступлениях: приказ Генерального прокурора РФ от 27.12.2007 № 212 // СПС Гарант.
6. Гейзенберг В. Шаги за горизонт // В. Гезенберг. – М.: Прогресс, 1987. – 368 с.

ТҮЙІН

Бұл мақалада жедел-іздістіру қызметін прокурорлық қадағалау мәселелері, қылмыстық қудалау туралы мәселені, яғни тергеуге дейінгі тексеруді ұйымдастыру үшін қылмыстық іс қозғаудың «прокурорлық» себебі деп аталатын, алдын ала тергеу органына тиісті материалдарды жіберу туралы прокурордың қаулысын шығарудың заңдылығы мен негізділігі, бұл ретте қолданыстағы құқықтық олқылықтар және олардың шешімін автордың пайымы қаралады.

РЕЗЮМЕ

В данной работе рассматриваются вопросы прокурорского надзора за оперативно-розыскной деятельностью, законность и обоснованность вынесения постановления прокурора о направлении соответствующих материалов в орган предварительного расследования для решения вопроса об уголовном преследовании, то есть так называемого «прокурорского» повода к возбуждению уголовного дела для организации доследственной проверки, существующие правовые пробелы при этом и видение их решения автором.

RESUME

This paper examines the issues of Prosecutor's supervision of operational investigative activities, the legality and validity of the Prosecutor's decision to send relevant materials to the preliminary investigation body to resolve the issue of criminal prosecution, that is, the

so-called "Prosecutor's" reason for initiating a criminal case for organizing a pre-investigation check, the existing legal gaps and the author's vision of their solution.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРОТИВОПРАВНЫХ ДЕЙСТВИЙ СПЕЦКОНТИНГЕНТА, НАПРАВЛЕННЫХ ПРОТИВ ПОРЯДКА УПРАВЛЕНИЯ В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Щербаков А.В.,

начальник кафедры организации режима и оперативно-розыскной деятельности в уголовно-исполнительной системе,
кандидат юридических наук, доцент
Псковский филиал Академии ФСИН России

Значимость изучения проблемы по предупреждению противоправных действий со стороны спецконтингента, направленных против порядка управления в местах лишения свободы является актуальной и злободневной.

Так за 2019 год в пенитенциарном ведомстве Российской Федерации действий дезорганизующих деятельность исправительных учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества со стороны осужденных, выросло практически на 88%, что заставляет сотрудников администрации критически оценивать происходящее, искать проблемы и пути решения в сложившейся ситуации. По нашему субъективному мнению это стало возможным в силу следующих обстоятельств:

Во-первых, в настоящее время наблюдается омоложение и ухудшение криминологических характеристик контингента осужденных отбывающих наказания в исправительных учреждениях пенитенциарной системы Российской Федерации, что проявляется, в различных формах деструктивного поведения, предпринимаемых попытках дезорганизации исправительных учреждений, а также в посягательствах на сотрудников и работников уголовно-исполнительной системы (угрозах в их адрес)¹.

Количество нападений в 2019 году на персонал исправительных

¹Всего в отношении подозреваемых, обвиняемых и осужденных по фактам противоправных действий в отношении персонала УИС возбуждено 249 уголовных дел (в 2,79 раз больше, чем АППГ – 89), из которых по: ст. 321 УК РФ – 145 уголовных дел (АППГ – 77, увеличение на 88%); ст. 319 УК РФ – 89 уголовных дел (АППГ – 64, увеличение на 39%); ст. 318 УК РФ – 15 уголовных дел (АППГ – 25, уменьшение на 40%).

учреждений и следственных изоляторов превышает аналогичный период прошлого года на 39 %¹.

Так по состоянию на 01.10.2019 в исправительных учреждениях и следственных изоляторах 63 территориальных органов ФСИН России (АППГ – 47) зарегистрировано 206 случаев (АППГ – 126) правонарушений со стороны подозреваемых, обвиняемых и осужденных в отношении персонала учреждений, связанных с применением насилия. В результате противоправных действий подозреваемых, обвиняемых и осужденных причинен вред здоровью 58 сотрудников (АППГ – 40).

По нашему мнению в этой связи становятся востребованными научные разработки по вопросам нейтрализации и минимизации соответствующих пенитенциарных угроз и опасностей, а также мобилизации готовности сотрудников органов и учреждений, исполняющих наказания, эффективно и в параметрах правовых предписаний действовать по пресечению и предупреждению преступных действий со стороны осужденных направленных против порядка управления в местах лишения свободы.

Во-вторых, в процессе службы сотрудникам исправительных учреждений и следственных изоляторов приходится применять физическую силу и специальные средства в отношении подозреваемых, обвиняемых и осужденных с целью пресечения с их стороны противоправных действий направленных против порядка управления. Анализ случаев применения физической силы и специальных средств, а также изучение причин и условий, способствующих совершению сотрудниками УИС противоправных действий в отношении спецконтингента, связанных с необоснованным применением насилия показал, что за 9 месяцев 2019 года физическая сила и специальные средства применялись сотрудниками исправительных учреждений и следственных изоляторов уголовно-исполнительной системы в 6 341 случае, из которых 318 случаев применения физической силы и специальных средств в отношении спецконтингента были с возможным нарушением законности со стороны сотрудников уголовно-исполнительной системы.

В 2019 году в отношении сотрудников УИС по фактам совершения насилия к осужденным и лицам, заключенным под стражу, было возбуждено 19 уголовных дел, из которых 11 уголовных

¹ Обзор управления режима и надзора ФСИН России «О противоправных действиях в отношении сотрудников исправительных учреждений и следственных изоляторов уголовно-исполнительной системы Российской Федерации за 9 месяцев 2019 года».

дел возбуждены по фактам неправомерных действий сотрудников совершенных с 2016 по 2018 годы. Предположительные противоправные действия по указанным делам были совершены сотрудниками учреждений в отношении 27 подозреваемых, обвиняемых и осужденных. При этом согласно материалам уголовных дел, в 14 случаях применялась физическая сила и в 5 случаях специальные средства.

Детальный анализ причин и условий совершения сотрудниками учреждений УИС противоправных действий показал, что основным фактором совершения преступлений в отношении осужденных, связанных с незаконным применением физической силы и специальных средств, является профессиональная деформация, осложненная индивидуально-психологическими особенностями сотрудников.

При изучении случаев очевидных неправомерных применений физической силы и специальных средств сотрудниками учреждений, было установлено, что все сотрудники, допустившие нарушения закона, неоднократно проходили психодиагностические обследования и участвовали в психокоррекционных мероприятиях, на учете у психологических служб и психиатров не состояли, противопоказаний для дальнейшего прохождения службы не имели.

На основании вышесказанного можно сделать следующие выводы, поскольку специфика труда в уголовно-исполнительной системе характеризуется высоким уровнем нервно-психического напряжения, постоянной готовностью к действиям в экстремальных ситуациях, нарушением физиологического и биологического времени сна, сотрудники постоянно испытывают чрезмерные, психоэмоциональные нагрузки, которые нередко способствуют возникновению психической дезадаптации, которая приводит к социально-психологическим нарушениям жизнедеятельности, неблагоприятным изменениям личности, а в дальнейшем отрицательно сказываются на состоянии здоровья, служебных взаимоотношениях, семейно-бытовой сферы личного состава, увеличивает риск деструктивного поведения. При чрезмерном волнении, напряженности, запредельной профессиональной усталости у сотрудников УИС проявляются признаки профессионального выгорания. Указанные обстоятельства можно отнести к негативным явлениям в профессиональной деятельности сотрудников исправительных учреждений и следственных изоляторов, которые можно условно разделить на дисциплинарные (прогулы, алкогольные эксцессы, халатность, и т.д.), корыстные (незаконная связь с

осужденными, коррумпированность, злоупотребление служебным положением) и деструктивные. Связанные с насильственными формами поведения (самоубийства, убийства, нанесение тяжких телесных повреждений спецконтингенту).

Профессиональная деформация сотрудников связана с объективными и субъективными условиями их деятельности.

К объективным условиям в первую очередь можно отнести властные полномочия сотрудников и тесный контакт с криминогенной средой. Первые в виде деформации проявляются как ощущение вседозволенности, упоение властью, стремление подавлять волю, унижать честь и достоинство, нетерпимость к мнению других людей и т.п. Вторые могут привести к таким изменениям, как использование нецензурных выражений, употребление жаргона, грубость, желание морально и физически унижить осужденных, утрата чувствительности к чужому горю, переживаниям и т.д.

К субъективным условиям можно отнести низкий уровень компетентности в сфере общения и образования сотрудников пенитенциарных учреждений со спецконтингентом. факты оговора сотрудников со стороны осужденных о якобы имевших место случаях необоснованного применения физической силы и специальных средств, которые в ходе до следственных проверок не подтверждаются¹.

С нашей точки зрения слабым звеном в организации указанной работы остается:

а) низкая заинтересованность либо попустительство отдельных руководителей органов и учреждений уголовно-исполнительной системы в обучении личного состава к действиям в чрезвычайных (внештатных) ситуациях, направленных против порядка управления в местах лишения свободы;

¹Более 90% (318) сообщений о возможном нарушении законности со стороны сотрудников УИС при применении физической силы и специальных средств в отношении подозреваемых, обвиняемых и осужденных, поступивших согласно данным информационного портала в течение 9 месяцев 2019 года и направленных в следственные органы, лишь по 19 были возбуждены уголовные дела (6% от общего количества сообщений), что является оговором сотрудников органов и учреждений УИС со стороны подозреваемых, обвиняемых и осужденных или иных лиц, а в действиях таких заявителей формально усматривались признаки составов преступлений, предусмотренных диспозициями статей 128.1 (клевета) и 306 (заведомо ложный донос) УК РФ. По фактам подачи в следственные органы заявлений с заведомо недостоверной информацией о якобы имевших место фактах применения сотрудниками УИС физической силы и специальных средств, в 2019 году в отношении 4 осужденных возбуждены уголовные дела по признакам состава преступления, предусмотренного статьей 306 УК РФ, в отношении 1 осужденного приговор вступил в законную силу.

б) низкая профессиональная подготовка сотрудников пенитенциарной системы, представляющая собой процесс целенаправленного формирования у сотрудников устойчивости и подготовленности к успешным действиям в различных условиях деятельности, связанной с исполнением наказаний и работой с осуждёнными, которая должна организовываться в параметрах образовательных стандартов и ведомственного нормативно-правового регулирования, и при этом учитывать: действие производных от пенитенциарной среды стресс-факторов, возникающие при функционировании пенитенциарных учреждений внештатные ситуации, в том числе криминального характера.

В-третьих, причинами противоправного поведения осужденных и лиц, заключенных под стражу, послужившими толчком для совершения насилия в отношении персонала, а также действий направленных против порядка управления в местах лишения свободы явились неудовлетворительное состояние социально-психологического климата в учреждениях и как следствие внезапное проявление агрессии, а так же нежелание выполнять законные требования сотрудников администрации, путем совершения действий, носящих демонстративно-шантажный и провокационный-вызывающий характер, направленных на снижение режимных требований и завоевание авторитета в преступной среде.

Полагаем, что здесь основными причинами и условиями допущенных фактов противоправных действий являются:

отсутствие ведомственного контроля со стороны руководства учреждений и территориальных органов ФСИН России за обучением личного состава, незнание и несоблюдение сотрудниками мер личной безопасности, порядка действий при возникновении конфликтных ситуаций, правил применения физической силы и специальных средств, использования переносных видеорегистраторов; неэффективная воспитательная, психологическая работа с осужденными, подозреваемыми, обвиняемыми, в части разъяснения мер уголовной ответственности за совершение противоправных действий в отношении персонала учреждений УИС, а также неэффективное применение мер взыскания и поощрения к данным лицам.

В-четвертых, одной из болезненных причин совершения преступлений и противоправных действий в местах лишения свободы направленных против порядка управления остается использование подозреваемыми, обвиняемыми и осужденными предметов, запрещенных к хранению и использованию лицами, содержащимися в

учреждениях уголовно-исполнительной системы, так в 14 территориальных органах ФСИН России зарегистрировано 18 преступлений с использованием колюще-режущих предметов.

Всего с использованием заточенных металлических пластин совершено 12 преступлений или 67% от общего количества преступлений, совершенных с использованием колюще-режущих предметов.

В результате ненадлежащего контроля со стороны руководства учреждений и территориальных органов ФСИН России за организацией учета и хранения колюще-режущего и иного рабочего инструмента в соответствии с требованиями указания ФСИН России от 27.01.2014 № исх-08-2419, проведением обыскных мероприятий, а также несением службы сотрудниками отделов режима и надзора, стали возможны указанные противоправные действия со стороны спецконтингента.

В современных условиях функционирования пенитенциарных учреждений во взаимосвязи с ухудшением криминологических характеристик осуждённых острый характер обретает угроза пенитенциарного насилия, в свою очередь, требующая адекватных мер по линии предупреждения пенитенциарного насилия и нейтрализации, связанных с ним факторов, эффективного использовании всего арсенала профилактических, административно-правовых, уголовно-правовых средств, кроме того, совершенствования соответствующих правовых норм.

Принимая во внимание особый характер угрозы пенитенциарного насилия в современных условиях актуализируется проблема повышения эффективности правового обеспечения предупреждения пенитенциарного насилия и нейтрализации, связанных с ним факторов, эффективного использовании всего арсенала профилактических, административно-правовых, уголовно-правовых средств, кроме того, совершенствования соответствующих правовых норм.

В части уголовно-правовой охраны считаем необходимым усиление уголовной ответственности за действия, посягающие на нормальную работу пенитенциарных учреждений и в отношении их персонала, и параллельный процесс упорядочения используемой в этой части терминологии, для чего предлагаем, соответственно:

- включить в редакцию ст. 321 УК РФ развернутое определение «нормальной деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества»;

- дополнить диспозицию ч. 2 ст. 321 УК РФ указанием на

деяния, совершенные также в отношении иного работника места лишения свободы или места содержания под стражей (либо его близких) в связи с осуществлением им законной деятельности;

- восстановить в УК РФ норму об уголовной ответственности осужденных за злостное неповиновение требованиям администрации исправительного учреждения.

Кроме того, необходимо обеспечить неотвратимость уголовно-правового реагирования на все факты пенитенциарного насилия, образующего составы уголовно наказуемых деяний, независимо от субъекта его совершения.

Применительно к профессиональной подготовке сотрудников пенитенциарных учреждений, считаем, что должны проводиться стажировки, где основной акцент следует сделать на отработке типичных проблемных ситуаций работы с осужденными и путей их решения во взаимосвязи с обеспечением безопасности пенитенциарного ведомства (личной, осужденных, объектов уголовно-исполнительной системы), при этом должен учитываться профиль профессиональной деятельности.

При организации профессиональной подготовки сотрудников УИС, должен учитываться профиль деятельности сотрудника, в связи с чем, высокую практическую значимость приобретает вопрос нормативно-правового установления квалификационных требований к сотрудникам УИС во взаимосвязи с профилем деятельности, занимаемой должностью, полномочиями в части обеспечения нормальной деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества.

ТҮЙІН

Жұмыста автор қылмыстық жазасын өтеп жатқан арнайы контингент түзету мекемелері әкімшілігі қызметкерлерінің қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз ету мәселесіне назар аударады.

Автор түрме қызметкерлерінің қалыпты жұмысына және осы бөлімде қолданылатын терминологияны ретке келтірудің параллель процесіне қол сұғатын әрекеттер үшін қылмыстық жауапкершілікті күшейту қажеттілігін негіздейді.

РЕЗЮМЕ

В работе автор обращает внимание на проблему обеспечения нормальной жизнедеятельности сотрудников администрации исправительных учреждений, спецконтингента отбывающего уголовные наказания.

Автором обосновывается необходимость усиления уголовной ответственности за действия, посягающие на нормальную работу пенитенциарных учреждений их персонала и параллельный процесс упорядочения используемой в этой части терминологии.

RESUME

In this paper, the author draws attention to the problem of ensuring the normal life of employees of the correctional administration, special constables serving criminal sentences.

The author substantiates the need to strengthen criminal responsibility for actions that infringe on the normal operation of penitentiary institutions and their staff, and the parallel process of streamlining the terminology used in this part.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Юдаков К.И.,

начальник кафедры оперативно-розыскной деятельности,
магистр юридических наук, полковник полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Прежде чем понять сущность и содержание оперативно-розыскной деятельности (далее – ОРД) необходимо уяснить законодательное определение понятия ОРД. Познавательным будет сделать сравнение с аналогичными определениями ОРД других стран, в частности с определением в Российской Федерации.

Актуальность данного исследования также вызвана тем, что данное понятие непосредственно употребляется в различных нормативных правовых актах Республики Казахстан. Следовательно, понимание содержания понятия ОРД не должно выходить за рамки, обозначенные законодателем, то есть не должны толковаться расширенно. Мы лишь можем детализировать некоторые понятия ОРД.

Согласно законодательству Республики Казахстан «оперативно-розыскная деятельность – научно обоснованная система гласных и негласных оперативно-розыскных, организационных и управленческих мероприятий, осуществляемых в соответствии с Конституцией Республики Казахстан, настоящим Законом и иными нормативными правовыми актами Республики Казахстан органами,

осуществляющими оперативно-розыскную деятельность, в целях защиты жизни, здоровья, прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, собственности, обеспечения безопасности общества и государства от преступных посягательств» (ст. 1, п.п. 15) [1].

Аналогичное определение имеется в Российской Федерации: «Оперативно-розыскная деятельность – вид деятельности, осуществляемой гласно и негласно оперативными подразделениями государственных органов, уполномоченных на то настоящим Федеральным законом (далее – органы, осуществляющие оперативно-розыскную деятельность), в пределах их полномочий посредством проведения оперативно-розыскных мероприятий в целях защиты жизни, здоровья, прав и свобод человека и гражданина, собственности, обеспечения безопасности общества и государства от преступных посягательств» (ст. 1) [2].

Таким образом, в Республике Казахстан (далее – РК) оперативно-розыскная деятельность (далее – ОРД) это система мероприятий, а в Российской Федерации (далее – РФ) это вид деятельности.

Система (др.-греч. σύστημα «целое, составленное из частей; соединение») – множество элементов, находящихся в отношениях и связях друг с другом, которое образует определённую целостность, единство [3].

То есть ОРД – это множество¹ гласных и негласных оперативно-розыскных, организационных и управленческих мероприятий (элементов)....

Деятельность – процесс (процессы) сознательного активного взаимодействия субъекта (разумного существа) с объектом (окружающей действительностью), во время которого субъект целенаправленно воздействует на объект, удовлетворяя какие-либо свои потребности, достигая цели [4].

На первый взгляд можно подумать, что эти два слова родственны, поэтому без разницы, что из них выбрать – систему или деятельность. Однако деятельность не может быть системой, так как система это методы и способы деятельности. В повседневной практике слово «система» употребляется в различных значениях:

- система это метод практической деятельности, например, система Станиславского;
- система это способ организации мыслительной

¹ Причем множество может быть пустым и непустым, упорядоченным и неупорядоченным, конечным и бесконечным, бесконечное множество может быть счётным или несчётным [5].

деятельности, например, система счисления.

– кроме того, система это некоторое свойство общества, например, политическая система;

– это совокупность установившихся норм жизни и правил поведения, например, правовая система или система моральных ценностей [3].

А главное это то, что системы в большинстве своем существуют без участия человека – например, Солнечная система, периодическая система химических элементов Д.И. Менделеева.

Таким образом, не стоит давать определение ОРД как систему. На наш взгляд положительным примером является Федеральный Закон (далее – ФЗ) «Об ОРД» [2], в котором определение ОРД дается как деятельность, то есть как взаимодействие человека (сотрудника) с окружающей действительностью (преступностью), при этом сотрудник воздействует на преступность, достигая главной цели – противодействия ее распространению.

Итак, обобщим сходства и различия определения ОРД в виде следующей таблицы:

Критерий	Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ	Федеральный Закон Российской Федерации от 12 августа 1995 года № 144-ФЗ
ОРД это:	научно обоснованная <i>система</i> гласных и негласных оперативно-розыскных, организационных и управленческих <i>мероприятий</i>	<i>вид деятельности</i>
Кто осуществляет ОРД?	органы, осуществляющие оперативно-розыскную деятельность	<i>оперативные подразделения государственных органов, уполномоченных на то настоящим Федеральным законом (далее – органы, осуществляющие оперативно-розыскную деятельность)</i>
Ограничения	Не указаны	деятельность субъектов ОРД ограничена их полномочиями;

Оперативно-розыскные мероприятия (далее – ОРМ)	ОРД – это система ОРМ и других мероприятий (гласных и негласных оперативно-розыскных, организационных и управленческих мероприятий)	ОРД осуществляется посредством проведения ОРМ
О негласности	Только негласные мероприятия (система гласных и негласных оперативно-розыскных, организационных и управленческих мероприятий)	ОРД осуществляется негласно (осуществляемой гласно и негласно)
Цели ОРД	1. защита жизни, здоровья, прав, свобод и <i>законных интересов</i> человека и гражданина, собственности 2. обеспечение безопасности общества и государства от преступных посягательств	1. защита жизни, здоровья, прав и свобод человека и гражданина, собственности 2. обеспечение безопасности общества и государства от преступных посягательств
Правовые основания	1. Конституция Республики Казахстан 2. Настоящий Закон (Об ОРД) 3. Иные нормативные правовые акты Республики Казахстан	1. Настоящий Федеральный закон (Об ОРД)

С давних времен, когда создавались оперативные подразделения, ОРД всегда имела характер государственной службы. Это утверждение актуально в наши дни и находит своё подкрепление в существующем законодательстве Республики Казахстан: к правоохранительным органам относятся органы прокуратуры, внутренних дел, антикоррупционная служба и служба экономических расследований (ст. 3) [6]. Данные органы, кроме прокуратуры осуществляют ОРД (ст. 6) [1]. В другую часть органов, осуществляющих ОРД, входят специальные государственные органы – органы национальной безопасности, уполномоченный орган в сфере внешней разведки, Служба государственной охраны Республики Казахстан (ст. 3) [7].

И один орган относится к Министерству обороны. Аналогичное

положение в Российской Федерации (ст. 13) [2].

Только и только государство может осуществлять оперативно-розыскную деятельность.

Особенностью ОРД является то, что она осуществляется всегда, не взирая на наличие каких-либо противоправных действий. ОРД имеет разведывательно-поисковый характер, она направлена на добывание информации. Ведь для достижения целей, указанных в определении ОРД, необходимо реализовать решение задач ОРД, которые также регламентированы в законодательстве (ст. 2) [1], (ст. 2) [2], например такой задачи, как выявление скрытых (скрываемых) преступлений и многих других задач. На разведывательно-поисковый характер ОРД указывают и принципы ОРД – конспирация, сочетание гласных и негласных методов (ст. 3) [1], (ст. 3) [2]. Разведывательно-поисковый характер ОРД подтверждает право установления гласных и негласных отношений с гражданами, использование их в оперативно-розыскной деятельности (ст. 11, п. 2, п.п. 2) [1], (ст. 15, п. 2) [2].

Главным действием в ОРД являются ОРМ. Они упоминаются в определении ОРД. Однако в казахстанском законодательстве они приравниваются к другим мероприятиям – организационным и управленческим, входят в общую систему. В российском – ОРМ это основное действие, посредством которого осуществляется ОРД, а организационные, управленческие, тактические и обеспечивающие меры носят подчиненный характер по отношению к ОРМ.

ОРД осуществляется гласно и негласно. Как отмечает профессор Горяинов К.К. «негласность означает неочевидность, скрытость проводимых мероприятий, в том числе ОРМ, от лиц, в них не участвующих, прежде всего от лиц, в отношении которых они проводятся. Это позволяет нейтрализовать возможное противодействие со стороны объектов ОРД, обеспечить безопасность участников ОРМ, результативность мероприятий, сохранить в тайне сам факт осуществления ОРМ, применяемые при этом средства и методы. Негласность обусловлена как практической целесообразностью, так и невозможностью гласного проведения отдельных ОРМ» [8, с. 20]. Только негласными могут быть все специальные ОРМ, а также такие общие ОРМ, как контролируемая поставка, наблюдение. Без таких негласных мероприятий сама ОРД утратила бы смысл.

Остальные ОРМ могут проводиться гласно. Под гласными ОРМ следует понимать такие, содержание, цели и участники которых не скрываются ни от окружающих, ни от объектов, в отношении которых они проводятся [8, с. 21].

ОРД имеет законодательно определенное целевое назначение защиту жизни, здоровья, прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, собственности, обеспечения безопасности общества и государства от преступных посягательств.

Таким образом, с учетом сделанных выводов предлагаем следующую редакцию определения ОРД:

Оперативно-розыскная деятельность – это вид государственной деятельности уполномоченных органов, осуществляемой гласно и негласно посредством оперативно-розыскных и иных мероприятий, специальных сил, средств, методов и действий в целях защиты жизни, здоровья, прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, собственности, обеспечения безопасности общества и государства от противоправных посягательств.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об оперативно-розыскной деятельности: Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ (с изм. и доп. по сост. на 26 июня 2020 года) // ИПС «Әділет».

2. Об оперативно-розыскной деятельности: Федеральный Закон Российской Федерации от 12 августа 1995 года № 144-ФЗ (с изм. и доп. по сост. на 2 августа 2019 года) // <http://base.consultant.ru>.

3. Система // <https://ru.wikipedia.org/wiki/Система> (дата обращения 19.09.2020).

4. Деятельность // <https://ru.wikipedia.org/wiki/Деятельность> (дата обращения 19.09.2020).

5. Множество // <https://ru.wikipedia.org/wiki/Множество> (дата обращения 20.09.2020).

6. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года № 380-ІV (с изм. и доп. по сост. на 29 июня 2020 года) // ИПС «Әділет».

7. О специальных государственных органах Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 13 февраля 2012 года № 552-ІV (с изм. и доп. по сост. на 7 июля 2020 года) // ИПС «Әділет».

8. Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности». С приложением решений Конституционного Суда Российской Федерации и обзоров практики Европейского Суда по правам человека / [отв. ред. В.С. Овчинский]; вступ. ст. В.Д. Зорькина. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2018. – 576с.

ТҮЙІН

Мақалада жедел-іздістіру қызметі ұғымының заңнамалық анықтамасына қысқаша талдау жасалады. Ресей Федерациясының заңнамасымен салыстыру келтірілген. Жедел-іздістіру қызметі ұғымын заңнамалық жетілдіру жолдары ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В статье проводится краткий анализ законодательного определения понятия оперативно-розыскной деятельности. Дается сравнение с законодательством Российской Федерации. Предлагаются пути законодательного совершенствования понятия оперативно-розыскной деятельности.

RESUME

The article provides a brief analysis of the legislative definition of operational search activity. A comparison with the legislation of the Russian Federation is given. The ways of legislative improvement of the concept of operational search activity are suggested.

О СЛЕДСТВЕННОМ СУДЬЕ КАК УЧАСТНИКЕ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Якубова С.М.,

старший преподаватель кафедры уголовного процесса,
кандидат юридических наук, подполковник полиции

Жолдасбекова А.А.,

слушатель 4 курса (группа ИН1701)

Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Национальное законодательство стран постсоветского пространства, ранее сосуществовавших в едином правовом поле, претерпело значительные изменения.

В целях повышения уровня обеспечения защиты прав и законных интересов граждан и снижения репрессивной направленности уголовного процесса в последнее десятилетие Республика Казахстан в значительной степени модернизировала свое законодательство в сфере уголовного судопроизводства.

Проводимые в Казахстане реформы направлены в целом на унификацию уголовного судопроизводства. Их можно назвать революционными для судопроизводства страны. В 2015 году введен в

действие новый Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан [8] (далее по тексту – УПК РК), подготовленный в соответствии с международными стандартами.

Этим законом введен новый для законодательства Казахстана участник уголовного процесса – следственный судья – судья суда первой инстанции, к полномочиям которого относится осуществление судебного контроля за соблюдением прав, свобод и законных интересов лиц в уголовном судопроизводстве (ч. 3 ст. 54 УПК РК) [8], назначается председателем соответствующего суда из числа судей.

Следственный судья осуществляет контроль за законностью производства досудебного расследования и создает условия для реализации принципа состязательности и юридического равенства возможностей сторон для обеспечения в последующем справедливого правосудия. Уголовно-процессуальная деятельность следственного судьи сказывается на всем ходе расследования. От действий и решений этого участника процесса зависят ход и результаты процесса всего расследования.

Следственный судья уполномочен в ходе досудебного производства на санкционирование мер процессуального принуждения, следственных и иных процессуальных действий, затрагивающих конституционные права человека и гражданина. Кроме того, в компетенцию следственного судьи входят объявление в международный розыск подозреваемого, обвиняемого, рассмотрение жалоб на действия (бездействия) должностных лиц органов предварительного расследования и прокурора и т.д. (ст. 55 УПК РК) [8].

С.А. Адилов обоснованно выделяет полномочия следственного судьи трех видов:

- 1) по охране прав и свобод человека и гражданина;
- 2) по проверке законности производства отдельных следственных действий;
- 3) по обеспечению надлежащего порядка уголовного судопроизводства [1].

Если же сравнить с российским законодательством (в действующем УПК РФ такой участник не предусмотрен), полномочия следственного судьи сопоставимы с полномочиями суда, указанными в ст. 29 УПК РФ [9], с одной лишь оговоркой – в законодательстве Казахстана полномочия судьи и следственного судьи разграничены.

Общие условия реализации этим должностным лицом своих функций определены в статье 56 УПК РК. Законом предусмотрено единоличное рассмотрение следственным судьей вопросов его ведения

без проведения судебного заседания. При этом законодатель также предусмотрел и возможность обжалования в ходе досудебного производства решений следственного судьи заинтересованными участниками уголовного процесса в областной и приравненный к нему суды через суд, следственный судья которого принял обжалуемое решение (ст. 107 УПК РК) [8].

Еще одной положительной новеллой, реализованной в новом уголовном процессе Республики Казахстан, представляющей для нас наибольший интерес, является институт депонирования показаний потерпевшего и свидетеля в ходе досудебного производства по делу (ст. 217 УПК РК), являющийся исключительной функцией судебного следователя.

Депонирование показаний в юридической литературе определяется как гарантированное получение и сохранение письменных показаний потерпевшего и свидетеля, которые ими даются под присягой, когда имеются основания полагать, что в дальнейшем их допрос окажется невозможным в силу таких объективных причин, исключающих участие при рассмотрении дела в суде по существу, как тяжелое заболевание, выезд за пределы страны или постоянное проживание за ее пределами, применение мер безопасности, для исключения последующих допросов несовершеннолетних свидетелей и потерпевших для устранения психотравмирующего воздействия [6]. Депонирование показаний является своего рода «резервированием» сведений, которую будут иметь доказательственное значение, для последующего направления их в суд.

По мнению профессора А.Н. Ахпанова, депонированные следственным судьей показания потерпевшего и свидетеля, являются «законсервированным» источником доказательств, подлежащих проверке и оценке при рассмотрении уголовного дела судом по существу [2].

Инициатива обращения к следственному судье с ходатайством о депонировании показаний (допросе потерпевшего и свидетеля) в досудебном производстве предоставлена прокурору, следователю, начальнику органа дознания, подозреваемому или его защитнику. По результатам рассмотрения такого ходатайства следственный судья принимает решение об удовлетворении либо отказе в удовлетворении, тем самым обеспечивается состоятельность уголовного судопроизводства. Введение судебного следователя в уголовном процессе Казахстана способствует обеспечению судебного контроля в досудебном производстве.

Оценка введенного в законодательство Казахстана института следственного судьи с предоставленным ему перечнем полномочий в 2019 году дана судьями следственных судов, представителями департаментов Национального бюро по противодействию коррупции, полиции, Комитета национальной безопасности и адвокатами в рамках круглого стола «Актуальные вопросы правоприменительной практики в работе следственных судей». Председатель судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Абай Рахметулин в своем выступлении отметил эффективность введения данного участника в УПК РК, указал направленность работы следственного судьи на обеспечение защиты конституционных прав и свобод человека, осуществление контроля за досудебным расследованием[9].

Однако полагаем, что существует проблема сменяемости следственного судьи. В законодательстве Казахстана пребывание в статусе следственного судьи не ограничено какими-либо временными рамками. Какого-либо перечня правовых оснований для переназначения следственного судьи закон не предусматривает. Это позволяет председателю местного суда по своей воле переназначать одних следственных судей вместо других и без обоснования причин принятия такого решения. На это указывает и Е.И. Идиоров в своем исследовании [5]. По нашему мнению, отсутствие законодательного ограничения возможности замены следственного судьи до определенного срока делает возможным проведение таких действий в любое время и зависит только от единоличного решения председателя суда, что, по нашему мнению, негативно отразится на качестве работы такого судьи и его отношении к своим полномочиям, а также будет способствовать возможности возникновения коррупционного составляющего в деятельности должностных лиц. Для следственного судьи, которого может заменить председатель суда в любой момент, эта функция будет являться временной нагрузкой, и, следовательно, не позволит должным образом и с должной заинтересованностью выполнять свои обязанности.

Резюмируя приведенное выше, представляется возможным сделать вывод о возможности пересмотра уголовно-процессуального законодательства Казахстана, установив конкретный срок исполнения следственным судьей своих полномочий. Полагаем, что выборность должности судебного следователя позволило бы избежать приведенных выше проблем, право избрать и быть избранным возложить на судей конкретного суда первой инстанции на общем собрании.

Что же касается следственного судьи в российском уголовном

судопроизводстве, следует заметить, что судебный следователь или следственный судья не является новым участником судопроизводства, так как еще 8 июня 1860 г. именованным Указом Императора России с целью «дать полиции более средств к успешному исполнению ее обязанностей» был создан институт судебных следователей, передав им от полиции производство предварительного следствия по уголовным делам, «подлежащим рассмотрению судебных мест» [3]. О необходимости введения (возрождения) такого участника в уголовном процессе Российской Федерации ведутся продолжительные дискуссии на протяжении последнего десятилетия. О заинтересованности в таком участнике высказываются не только ученые и практические работники, но и представители высших властных структур страны. Президент России В.В. Путин в феврале текущего года рекомендовал Верховному суду РФ рассмотреть вопрос о целесообразности введения института следственного судьи [7].

Таким образом, учитывая отечественный опыт, представляется возможным высказать пожелание о скором переходе решения вопроса введения института следственного судьи в российский процесс на законодательный этап.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Адилов С.А. Следственный судья в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан // Труды Академии управления МВД России. – 2017. – № 1 (41). – С. 119–125.
2. Ахпанов А.Н. Депонирование показаний потерпевшего и свидетеля в уголовном процессе Республики Казахстан // <https://www.zakon.kz/4750958-deponirovanie-pokazaniij-poterpevshego.html> (дата обращения 10.09.2020).
3. Бразоль Б.Л. Очерки по следственной части. История. Практика. – Петроград, 1916. – С. 7.
4. Верховный Суд Республики Казахстан // <http://sud.gov.kz/rus/news/v-astane-obsudili-praktiku-raboty-sledstvennyhsudey>.
5. Идиоров Е.И. Правовой статус следственного судьи в Республике Казахстан // Юридические исследования. – 2016. – № 9. – С. 53-57.
6. Когамов М.Ч. Комментарии к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан. – Алматы, 2015. – С. 260–262.
7. Служба жалоб и арестов // Российская газета. - 2020. - 02 февраля.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан:

кодекс Республики Казахстан от 04.07.2014 № 231-V ЗРК // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008442.

9. Уголовно–процессуальный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон от 18.12.2001 № 174-ФЗ // СПС КонсультантПлюс.

ТҮЙІН

Жұмыста Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу заңнамасын тергеу судьясы сияқты процеске қатысушыны енгізу және оның өкілеттіктері және Ресейдегі сотқа дейінгі өндірісті қайта құру мүмкіндігі тұрғысынан реформалау мәселелері қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В работе рассматриваются вопросы реформирования уголовного процессуального законодательства Республики Казахстан в части введения такого участника процесса, как следственный судья, и его полномочия, и возможности преобразования досудебного производства в России.

RESUME

The paper deals with the issues of reforming the criminal procedure legislation of the Republic of Kazakhstan in terms of introducing such a participant in the process as an investigative judge, and his powers, and the possibility of transforming pre-trial proceedings in Russia.

3 СЕКЦИЯ.

ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ЗАҢНАМАСЫ МЕН ПЕНИТЕНЦИАРЛЫҚ ЖҮЙЕНІ ОДАН ӘРІ ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ 3.

ВОПРОСЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ

К ВОПРОСУ О ЗЛОСТНОМ НАРУШИТЕЛЕ РЕЖИМА ОТБЫВАНИЯ НАКАЗАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Гордополов А.Н.,

адъюнкт факультета подготовки научно-педагогических кадров,
старший лейтенант внутренней службы
Академия ФСИН России, г. Рязань

В учреждениях, исполняющих лишение свободы повсеместно совершаются преступления лицами, находящимися на строгих условиях содержания. Наиболее часто, а именно (97,2 %) осужденных допускали нарушения установленного порядка отбывания наказания. Из них 80 % совершали злостные нарушения [3, с. 17].

Изменения норм права о злостных нарушителях происходило относительно давний период времени. Наличие преемственности норм советского исправительно-трудового права в республике Казахстан обусловило наличие в нормах понятий об осужденных, злостно нарушающих режим отбывания наказания.

В статье 116 Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации под злостным нарушителем понимается совершение как единичного проступка, запрещенного УИК РФ, так и допущение неоднократного нарушения режима отбывания наказания, при условии, если за каждое нарушение будет предусмотрено наказание в виде водворения в штрафной изолятор.

В УИК РФ, среди однократных проступков, за которые осужденного могут признавать злостным нарушителем режима отбывания наказания, выделяют: употребление спиртных напитков либо наркотических средств или психотропных веществ; мелкое хулиганство; угроза, неповиновение представителям администрации

исправительного учреждения или их оскорбление при отсутствии признаков преступления; изготовление, хранение или передача запрещенных предметов; уклонение от исполнения принудительных мер медицинского характера или от обязательного лечения, назначенного судом или решением медицинской комиссии; организация забастовок или иных групповых неповиновений, а равно активное участие в них; мужеложство, лесбиянство; организация группировок осужденных, направленных на совершение указанных в выше правонарушений, а равно активное участие в них; отказ от работы или прекращение работы без уважительных причин.

Аналогичный перечень присутствует и в Уголовно-исполнительном кодексе Республики Казахстан (далее - УИК РК). Эксклюзивным для российского уголовно-исполнительного права является норма права, закрепляющая признание осужденного злостным нарушителем режима отбывания наказания за «...участие в настольных и других играх, с целью получения материальной либо иной выгоды...». Из истории развития российского исправительно-трудового права можно увидеть, что ранее в законодательстве закреплялось похожее основание «...участие в азартных играх». Данная норма исчезла с принятием уголовно-исполнительного кодекса в 1997 году [1].

И.Б. Казак в проведенном исследовании считал необходимым законодательно закрепить основание признания осужденного злостным нарушителем режима отбывания наказания «за участие в азартных играх на деньги, вещи, продукты питания» [2, с. 12]. Соглашаясь с автором, стоит сказать, что понижение уровня соблюдения режима отбывания наказания, увеличивает факты необоснованного обогащения осужденных, через настольные и другие виды игр. Пагубность данного факта заключается в вовлечении осужденных, должников в зависимое положение. Такие осужденные, при отсутствии возможности расплатиться по долгам подвергаются наказаниям, либо вынуждены исполнять волю других осужденных, часто злостно нарушая режим отбывания наказания.

При анализе норм российского права и республики Казахстан, можно увидеть тождественное основание признания осужденного злостным нарушителем режима отбывания наказания за повторное совершение нарушения установленного порядка отбывания наказания. Разница заключается лишь в сокращении сроков действия основания.

При анализе статей 116 УИК РФ и 130 УИК РК видится определенный недостаток. Он заключается в том, что основанием признания осужденного злостным нарушителем является не тяжесть

совершенного проступка, а строгость последующего дисциплинарного наказания, что противоречит принципам прогрессивной системы исполнения наказания. Тогда основанием признания злостным нарушителем за деяния части 1 статьи 116 УИК РФ и части 2 статьи 130 УИК РК является непосредственно тяжесть совершенного деяния.

Фундаментальное различие оснований в признании осужденного злостным нарушителем режима отбывания наказания дает нам основание выделить осужденных, признанных злостными нарушителями за повторное нарушение режимных требований согласно части 2 статьи 116 УИК РФ в отдельную категорию «систематические нарушители».

В УИК РК в нормах права присутствует понятие систематического нарушителя режима отбывания наказания. Под ним понимается осужденный, к которому в течение шести месяцев два и более раза применены меры взыскания за исключением водворения в дисциплинарный изолятор либо перевода в одиночную камеру. Данная категория осужденных в российском уголовно-исполнительном законодательстве не является злостными нарушителями, является, скорее, отрицательно-характеризующимися осужденными.

Подводя итог сравнительного анализа, хочется сказать о том, нормы российского уголовно-исполнительного законодательства нуждаются в переосмыслении, в соответствии с современной обстановкой в учреждениях, исполняющих лишение свободы. В связи с этим, целесообразно расширение перечня оснований признания осужденного злостным нарушителем за участие в настольных и других играх, с целью получения материальной либо иной выгоды.

Выделение отдельной категории систематических нарушителей режима отбывания наказания, позволят расширить меры противодействия в отношении осужденных, негативно влияющих на нормальную деятельность учреждения, исполняющего наказания в виде лишения свободы, а также индивидуализировать применяемые меры в отношении отдельных категорий осужденных злостно-нарушающих режим отбывания наказания, что повысит эффективность правоприменительной практики. Все это будет позитивно влиять на снижение количества преступлений, совершаемых в местах лишения свободы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О внесении изменений и дополнений в Исправительно-трудовой кодекс РСФСР, Уголовный кодекс РСФСР и Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР: Закон РФ от 12.06.1992 № 2988-1

(ред. от 08.01.1997, с изм. от 18.12.2001) // «Российская газета». – 1992. – 21 июля.

2. Казак И.Б. Организация деятельности персонала исправительного учреждения по предупреждению противоправных действий со стороны осужденных, признанных злостными нарушителями установленного порядка отбывания наказания: автореф. дис. канд. юрид. наук (12.00.11) / И.Б. Казак; Акад. ФСИН России. - Рязань, 2005. - 24с.

3. Причины и условия совершения осужденными противоправных действий в отношении сотрудников и работников исправительных учреждений: аналитический обзор; ФКУ НИИ ФСИН России, УВСПР ФСИН России. - М.: ФКУ НИИ ФСИН России, 2020. - 38 с.

ТҮЙІН

Баяндамада бас бостандығынан айыру түріндегі жазаны өтеу режимін қасақана бұзушылар деп танылған сотталғандардың мәртебесін реттейтін қылмыстық-атқару құқығы нормаларына талдау жүргізіледі. Ресей Федерациясы мен Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодекстерін салыстыру кезінде жазаны өтеу тәртібін қасақана бұзушы ретінде сотталған адамның құқықтық мәртебесін анықтаудағы заң шығарушының әртүрлі тәсілі анықталды. Ресей қылмыстық-атқару заңнамасын реформалау кезінде шетелдік тәжірибені пайдаланудың орындылығы туралы қорытынды тұжырымдалады.

РЕЗЮМЕ

В статье проводится анализ норм уголовно-исполнительного права, регулирующих статус осужденных, признанных злостными нарушителями режима отбывания наказания в виде лишения свободы. При сравнении уголовно-исполнительных кодексов Российской Федерации и Республики Казахстан выявлен различный подход законодателя в определении правового статуса осужденного как злостного нарушителя порядка отбывания наказания. Формулируется вывод о целесообразности использования зарубежного опыта при реформировании российского уголовно-исполнительного законодательства.

RESUME

The article analyzes the norms of penal enforcement law that regulate the status of convicts recognized as malicious violators of the

regime of serving a sentence of imprisonment. When comparing the criminal Executive codes of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan, a different approach of the legislator in determining the legal status of a convicted person as a malicious violator of the order of serving a sentence was revealed. The author draws a conclusion about the expediency of using foreign experience in reforming the Russian penal enforcement legislation.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА ПРОБАЦИИ В СВЕТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Исergenova A.K.,

преподаватель кафедры организации социальной работы в ОВД,
майор полиции

Алимтеев А.А.,

начальник отделения по исследованию проблем исполнения
наказаний, не связанных с изоляцией от общества,
и иных мер уголовно-правового воздействия НИЦ,
подполковник полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Отраженный в Концепции правовой политики Республики Казахстан на период до 2020 года, тезис о необходимости «осуществления комплекса мер направленных на: минимизацию вовлечения граждан в сферу уголовной юстиции; расширения судами применения альтернативных мер, не связанных с лишением свободы» [1], обусловил значительное сокращение количества осужденных лиц, содержащихся в учреждениях уголовно-исполнительной системы и стал основой для развития органов, осуществляющих контроль за поведением лиц, в отношении которых применены наказания без изоляции от общества. В целях выстраивания эффективной системы социализации граждан, вовлекшихся в орбиту уголовной юстиции, а также совершенствования механизма предупреждения совершения с их стороны новых уголовных правонарушений, 30 декабря 2016 года был принят Закон Республики Казахстан «О пробации». Уголовно-правовое значение пробации заключается в осуществлении контрольных и социально-правовых мер в отношении правонарушителей в целях содействия в обеспечении безопасности общества путем коррекции их поведения.

К одному из аргументов в пользу введения пробации в национальный уголовно-правовой механизм следует отнести стремление государства соответствовать международным стандартам, а также вписаться в контекст мировой практики в области предупреждения преступности и отправления правосудия.

Тем не менее, установление и развитие нового элемента в сложившейся системе правоохранительной и судебной деятельности требует соблюдения последовательности и согласованности между собой, иначе принятое решение может оказаться безрезультатным, несмотря на свою прогрессивность и демонстрируемый успех в других странах.

Пробация, как социально-правовой институт способствует совершенствованию уголовно-исполнительной политики государства, обеспечивая последовательную реализацию избранного Республикой Казахстан курса на гуманизацию исполнения наказаний, социальную реабилитацию осужденных, устранение социальной деформации личности, подготовки к жизни на свободе, обеспечение условий содержания осужденных, не унижающих человеческого достоинства, усиление гарантий обеспечения прав и законных интересов граждан. Анализ статистических данных Комитета УИС МВД РК показал очевидные положительные результаты, выражающиеся в ежегодном росте количества лиц, в отношении которых реализуется оказание социально-правовой помощи.

Так, в 2016 году их количество составило 35357, в 2017 году - 48998, в 2018 году - 56438, в 2019 году (за 8 месяцев) - 49963 лица. Представленная статистика отражает заинтересованность осужденных лиц в предоставлении им социальной поддержки, активного участия компетентных органов в удовлетворение необходимых потребностей для их достойного существования.

Вместе с тем, несмотря на имеющиеся положительные результаты функционирования данного института, существуют определенные недостатки, требующие своего решения. К указанным проблемным аспектам следует отнести:

1. Исчерпывающие формы пробации.

Пробация осуществляется в формах пробационного контроля и оказания социально-правовой помощи лицам, состоящим на учете службы пробации. Под пробационным контролем понимается деятельность службы пробации и полиции по осуществлению контроля за исполнением лицами, состоящими на их учете, обязанностей, возложенных на них законом и судом.

Рассматриваемая форма пробации реализуется в рамках

приговорной пробации. Ко второй форме пробации относится оказание социально-правовой помощи лицам, которые попадают под деятельность компетентных органов в процессе исполнения всех видов пробации [2].

Таким образом, основополагающей функцией службы пробации является содействие государственным органам и учреждениям в обеспечении правонарушителей социальными и правовыми гарантиями с целью соблюдения их прав, обеспечения достойных условий и уровня жизни.

Последняя форма пробации, на наш взгляд, не отражает сущность досудебной пробации, которая заключается в подготовке и составлении сотрудниками службы пробации доклада о социально-психологическом состоянии обвиняемого (подозреваемого). Так, согласно международным нормам в случае возможности составления компетентными уполномоченными должностными лицами доклада о социальном обследовании, судебный орган может им воспользоваться. Доклад составляется на основе фактического, объективного и беспристрастного материала, а мнения формулируются в четких выражениях [3]. Тем временем, казахстанский законодатель ставит во главу угла процесс социализации лица, в отношении которого реализуется уголовное преследование. По мнению Е.А. Саламатова, большинство подозреваемых (обвиняемых) не желают отвлекаться на социально-правовую помощь, так как, прежде всего их интересуют юридические аспекты, от которых зависит предстоящий приговор суда. Он утверждает, что основной причиной отсутствия намерения получить социальную поддержку от государства на стадии досудебного производства заключается в том, что для правонарушителей указанное расценивается как признание вины в предъявляемом обвинении [4]. Разделяем озвученную выше позицию сформулированную отечественным ученым, так, как считаем, что оказание социальной поддержки обвиняемому (подозреваемому) в период досудебного расследования представляется нам нецелесообразным.

По нашему мнению, ключевая задача пробации в уголовном судопроизводстве должна быть направлена на социально - ориентировочное исследование личности обвиняемого (подозреваемого), в результате которого готовится всесторонний и объективный досудебный доклад суду в целях обеспечения принципа индивидуализации меры уголовной ответственности.

На основании изложенного, считаем целесообразным введение такой новой формы пробации, как *«оказание содействия органам*

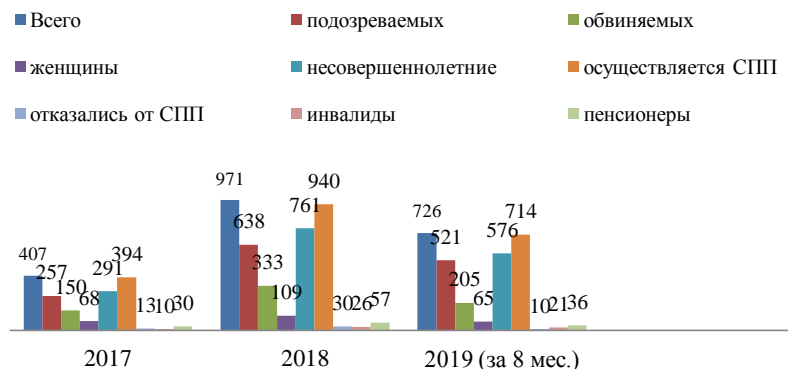
правосудия».

2. Недостаточно эффективная реализация досудебной пробацции

Современная национальная досудебная пробацция осуществляется в виде процессуального права подозреваемого и обвиняемого (п. 13.1 ч. 9 ст. 64, ч. 5 ст. 65УПК РК). Согласно сведениям Управления по руководству службы пробацции Комитета УИС МВД РК по оказанию социально-правовой помощи лицам, состоящим на учете службы пробацции, количество обвиняемых и подозреваемых, в отношении которых осуществлялась досудебная пробацция, составило: в 2017 году – 407, в 2018 году – 971, в 2019 году (за 8 месяцев) – 726 лиц (см. Диаграмму 1).

В соответствии со ст. 13 Закона РК «О пробацции»досудебная пробацция применяется на добровольной основе в отношении подозреваемых, обвиняемых: несовершеннолетних; инвалидов; женщин: в возрасте пятидесяти восьми и свыше лет; беременных; имеющих малолетних детей в возрасте до трех лет; мужчин: в возрасте шестидесяти трех и свыше лет; воспитывающих в одиночку малолетних детей в возрасте до трех лет [2].

Диаграмма 1 - Количество обвиняемых и подозреваемых, в отношении которых осуществлялась досудебная пробацция в Республике Казахстан в период 2017 - 2019 гг.

По итогам проведенного анализа опыта реализации института досудебной пробацции в ряде стран постсоветского пространства, выявлены значительные следующие отличия между национальными уголовно-правовыми системами.

Так, согласно п. (3) ст. 475 Уголовно-процессуального кодекса

Республики Молдова, при наличии соответствующих обстоятельств, орган уголовного преследования, прокурор или, по обстоятельствам, судебная инстанция, выносит постановление о составлении досудебного доклада относительно психосоциальной оценки несовершеннолетнего. К данным обстоятельствам следует отнести установление:

- 1) возраст несовершеннолетнего;
- 2) повседневные условия жизни и воспитания несовершеннолетнего, уровень его интеллектуального, волевого и психологического развития, особенности характера и темперамента, его интересы и запросы;
- 3) влияние на несовершеннолетнего взрослых или других несовершеннолетних лиц;
- 4) причины и условия, содействовавшие совершению преступления [5].

Правоприменительная практика Украины показывает, что в процессе подготовки к судебному заседанию, судья имеет право поручить органам пробации подготовить досудебный доклад (п. 6) ч.3 ст. 314 УПК Украины) [6]. Аналогичным полномочием наделены кыргызские суды, которые в случаях, предусмотренных статьей 83 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, поручают органу пробации подготовить пробационный доклад [7]. Следовательно, согласно указанным нормам, органы правосудия сами заинтересованы в осуществлении досудебной пробации, так как данные меры направлены на составление объективного социального, психологического портрета личности обвиняемого (подозреваемого). Аналогичное мнение высказывают российские исследователи, которые считают, что в создании полноценной службы пробации заинтересовано судейское сообщество, поскольку имея в своем распоряжении досудебный доклад, содержащий информацию о криминогенных, социальных и психологических особенностях подсудимого, оценку рисков совершения повторного правонарушения и рекомендации по целесообразности применения меры, не связанных с изоляцией от общества, суд может назначать дополнительные обязанности с учетом индивидуального плана работы с правонарушителем [8]. На наш взгляд, существующая практика применения в рассматриваемых государствах интересна для дальнейшего прикладного исследования с целью заимствования в отечественное производство досудебной пробации.

3. Развитие волонтерского корпуса, активное привлечение граждан к социализации правонарушителей

В ряде зарубежных стран, гражданское население на волонтерской основе активно изъявляет желание содействовать органам пробации в оказании помощи правонарушителям по программам их социализации [9, с. 52-53]. Данное обстоятельство объясняется как с экономической стороны, выражающееся нежеланием налогоплательщиков затрачивать значительные финансовые ресурсы на содержание осужденных в пенитенциарных учреждениях, так и социально-криминологическим аспектом, которое заключается в устремлении возвратить преступника в общество в качестве законопослушного гражданина, способствующее устранению криминогенной ситуации в целом.

В соответствии с действующим пробационным законодательством одним из субъектов пробации являются граждане, общественные организации и иные юридические лица (ст. 11 Закона РК «О пробации»).

По мнению И.В. Слепцова, развитие гражданское общество является важнейшей предпосылкой построения правового государства и его равноправным партнером, поскольку представляет совокупность личностей и их взаимодействие, а также их социально значимую деятельность, в том числе через различные организационные формы. Развитость гражданского общества означает высокую активность граждан как в политике, так и в социальной сфере [10, с. 118].

Таким образом, в условиях Республики Казахстан на сегодняшний день назрела насущная потребность широкого вовлечения граждан в деятельность службы пробации, в целях оказания социально-правовой помощи лицам, освобожденным из мест лишения свободы и осужденным к альтернативным видам наказания.

Резюмируя вышеизложенные обстоятельства, следует вывод, что современное состояние отечественной системы пробации требует определенных изменений в части расширения форм пробации, развития досудебной пробации как одного из элементов восстановительного правосудия, а также усиления работы некоторых субъектов пробации. Указанные меры оптимизируют деятельность компетентных органов в вопросе реализации пробации в Республике Казахстан.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О Концепции правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года: Указ Президента Республики Казахстан от 24 августа 2009 года № 858 // http://adilet.zan.kz/rus/docs/U090000858_ (дата обращения: 18.09.2020).

2. О пробации: Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2016 года № 38-VI ЗРК // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000038> (дата обращения: 18.09.2020).

3. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила): приняты 14 декабря 1990 г. Резолюцией 45/110 Генеральной Ассамблеи ООН // Международные акты о правах человека : сб. док. / сост. В. А. Карташкин, Е. А. Лукашева. – М., 2002.

4. Саламатов Е.А. Досудебная пробация: проблемы и пути решения // <http://www.zakon.kz/4927553-dosudebnaya-probatsiya-problemy-i-puti.html> (дата обращения: 18.09.2020).

5. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова [Электронный ресурс]: Кодекс Республики Молдова от 14 марта 2003 года № 122-XV(с изменениями и дополнениями по состоянию на 29.11.2018 г.) // Сайт «online.zakon.kz». – Режим доступа: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30397729. (дата обращения: 18.09.2020).

6. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: Кодекс Украины от 13 апреля 2012 года № 4651-VI (с изм. и доп. по сост. на 13.07.2017г.) // <http://continent-online.com>. (дата обращения: 15.09.2020).

7. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики: [закон от 2 февраля 2017 г. № 20: принят Жогорку Кенешем КР 22 декабря 2016 г.: ред. от 28 февраля 2020 г. Вступил в действие с 1 января 2019 г.] // Эркин-Тоо. – 2017. – № 23–28.

8. Габараев А.Ш., Новиков А.В. Перспективы реализации института пробации в современной пенитенциарной политики Российской Федерации // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 2-2. – С. 882.

9. Тыныбеков Т.Н. Практика применения пробации в зарубежных странах // Юридическая наука. – 2019. - №5. – С. 51-55.

10. Комментарий к Закону Республики Казахстан «О пробации». – Костанай: Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева, 2017. – 240 с.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасындағы пробация қызметінің қазіргі жай-күйі талданады. Авторлар отандық пробация жүйесіндегі бірқатар проблемалық аспектілерді қарастырды, сондай-ақ осы мәселелерді шешудің өз пайымын ұсынды.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется современное состояние пробационной деятельности в Республике Казахстан. В ходе исследования были изучены ряд проблемных аспектов в отечественной системе пробации, а также представлено авторское видение решения рассмотренных вопросов.

RESUME

The article analyzes the current state of probation activity in the Republic of Kazakhstan. The authors considered a number of problematic aspects in the domestic probation system, and also presented their own vision of solving these issues.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ПРОБАЦИЯ ҚЫЗМЕТІНІҢ ПРОЦЕССУАЛДЫҚ СИПАТЫ ТУРАЛЫ

Кажикова Г.Н.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру кафедрасы
бастығының орынбасары, полиция подполковнигі

Жолдаскалиев С.М.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны

Сүйеубаева З.М.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының аға оқытушысы, полиция подполковнигі
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

ҚР «Пробация туралы» Заңына сәйкес қылмыстық-құқықтық ықпал етудің бұл түрі құқық бұзушыны әлеуметтік-құқықтық қолдау көрсетумен бақылау сипатындағы шаралардың жиынтығын білдіреді [1]. Аталып отырған нормативтік құқықтық актінің нормаларынан, пробация қызметі кезеңді қызмет ету сипатына ие болады, атап айтқанда оны жүзеге асыратын субъектілердің (мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғам институттарының) мақсатты, ерікті және жан-жақты мінез-құлқына ие екендігін қисынды түрде атап өтуге болады. Екінші жағынан алып қарайтын болсақ, пробация субъектілерінің қызметі құқық бұзушыға түзету әсері арқылы іс жүзінде жалпы бір мақсатқа қол жеткізуге бағытталған – бұл, ең алдымен, адамның қылмыстық белсенділігін төмендету, оның қайталап қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауына жол бермеу түрінде сипатталады. Сонымен,

пробациялық әсер ету субъектілерінің қызметі векторлық сипатқа ие, соның арқасында оны жүзеге асыруға қатысатын барлық органдар мен адамдардың қызметі құқық бұзушының жеке басына бағытталады. Сонымен қатар, пробациялық қызмет негізінен алғанда қоғамдық сипатқа ие, себебі онда тиісті функционалдық міндеттері бар мемлекеттік институттар болып табылатын субъектілер басым болып келеді. Азаматтық қоғам институттарының қатысуы, тұтастай алғанда, осы қызметтің жария сипатын өзгертпейді, себебі ол құбылыс, мемлекеттік органдар (пробация қызметі) бастама жасайтын түзету ықпал ету процесіне қосылуды білдіреді.

Қазақстан Республикасындағы пробация институтының қазіргі заманғы заңнамалық ресімделуінен оның кезеңдік сипатқа ие болатынын байқауға болады, соның нәтижесінде әрбір келесі кезең алдыңғы кезеңдердің нақты жағдайларын ескере отырып жүзеге асырады. Осылайша, пробация қызметін жүзеге асыру процесінде көрсетілген жағдайлардан басқа, сонымен қатар, атап өтілген аспектілерде көрініс табатын заң үрдісінің барлық қажетті құрамдас бөліктері қамтылған болып табылады.

Қылмыстық-атқару жүйесі қызметі сұрақтары бойынша Қазақстандық сарапшы Е.А. Саламатов атап өткендей, шет елдер заңнамасының басым бөлігінде «пробация, құрылымдық жағынан пенитенциарлық жүйеге жатпайды, сол себепті шет елдердің пробация қызметі басқа органдармен өзара іс-қимыл жасауына кедергі келтірілмейді, немесе ол қылмыстық-атқару жүйесінің құрамында болса да ұйымдастырушылық дербестігі басым болады» [2]. Қазақстандық және кеңес дәуірінен кейінгі кеңістікте қылмыстық-құқықтық ықпал ету жүйесіне келетін болсақ, пробация қызметі дәстүрлі түрде мемлекеттің құқық қорғау қызметі жүйесіне енгізілген.

Пробация қызметінің ұйымдастырушылық-құқықтық қызметінің барлық жиынтығы, есепте тұрған тұлғалармен жұмыстың барлық кезеңін жан-жақты көрсететін, сондай-ақ пробация қызметінің өзге де пробациялық ықпал ету субъектілерімен өзара іс-қимыл сұрақтарын реттейтін нормативтік-құқықтық материалдың едәуір көлемін қамтиды [3]. Пробация қызметінің жұмысында құқық қорғау қызметінің «рәсімділігі» өте нақты ұсынылған, себебі осы мемлекеттік орган жүзеге асыратын іс-шаралардың барлығында нақты орындау мерзімдері мен нысандары атап көрсетілген [4].

Пробация процесін тағайындауды іс жүзінде осыған дейін аталған, арнайы заңда көрсетілген пробация нысандарынан бөліп көрсетуге болады: бұл пробациялық бақылау және пробация бақылау тағайындалған адамға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету болып

табылады [1]. Осы қарастырылып отырған заң қызметі түрінің, өзге жекелеген заң қызметтерінен айырмашылығы, пробация қызметін жүзеге асыру бойынша қызмет нақты алынған құқықбұзушыға қатысты бірыңғай оң нәтижеге қол жеткізу бойынша жан-жақты сапалы қызметтің біртекті сомасынан тұрады. Басқаша айтқанда, бұл заңды қызмет көрсету шегінде біркелкі немесе ұқсас түрлері аясында біртектес немесе бірдей әрекеттерді тұрақты, үздіксіз қайталауды емес, керісінше түрлі әрекеттерді біріктіруді көздейді.

Пробациялық процестің мақсаттарын, адами қызметтің мақсатын нақты философиялық түсінуіне сүйене отырып, болжамды нәтиженің ақыл-ой бейнесі ретінде қарастыру қажет. «Пробация туралы» Заңның 1 - бабының 1-бөлігіне сәйкес-бұл қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге ықпал ету [1]. Сәйкесінше, пробациялық процестің міндеттері («Пробация туралы» ҚР Заңының 1-бабының 3-бөлігі) әлеуметтік пайдалы мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті сандық және сапалық құралдардың жиынтығынан тұрады. Аталған міндеттер ҚР «Пробация туралы» Заңының 3-бабында қарастырылған қағидаларын басшылыққа ала отырып, пробациялық процестің тиісті субъектілерімен жүзеге асырылады.

Қазіргі кездегі пробациялық процестің құқықтық табиғаты оны жүзеге асыратын субъектілердің және құқық бұзушының өзін, айтарлықтай кең ауқымда әлеуметтік байланыстар мен өзара қарым қатынас жасауға «қосуды» болжайды. Заңды рәсімдеу мен бақылауды қажет ететін байланыстар мен іс-шаралар саны арта түсуде. Қазіргі уақытта жалпы алғанда, өзіндік сала ретіндегі пробациялық заңнама туралы айту қиындау болып келеді. Пробациялық ықпал етуге қатысты нормалар, өздеріне қатысты пробациялық бақылау орнатылатын тұлғаларға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету сұрақтарын реттейтін нормативтік-құқықтық актілерде көрініс табады. Бірінші кезекте, бұл, әрине де, қылмыстық, қылмыстық процесуалдық және қылмыстық-атқару заңнама нормалары. Осылайша, қылмыстық процесуалдық заңнамасының (айтарлықтай жеткілікті дәрежеде болмаса да) пробация мәселелеріне назар аударатындығын атап өткен жөн. Атап айтқанда, ҚР ҚПК 64 бабының 9 бөлімі 13-1 тармақшасына сәйкес, айыпталушыға, өзінің жеке тұлғасын сотқа дейінгі зерттеуді жүзеге асыру үшін пробация қызметіне жүгіну құқығы берліген, осылайша бұл құқық, Қазақстан Республикасындағы айыпталушылардың құқықтық статусының жалпы жиынтығына енгізілген болып табылады.

Пробациялық үрдістің қызметтік бағыттылығына тоқталатын болсақ, бұл жерде оның құқық қорғау қызметінің құрылымындағы

орнына ерекше тоқталу қажет. Өзінің қылмыстық құқықбұзушылық жасау фактісі бойынша қылмыстық құқықтық әділеттілікті жүзеге асыру саласына тартылған тұлғаның әрекетін түзетумен байланысты пробациялық процесс, құқық қорғау қызметінің бір түрі болып табылады. Ал, егер құқық қорғау қызметін оның уәкілетті органдардың барлық құрамдас бөліктерінің бірлігі тарапынан қарастыратын болсақ, бұл жағдайда пробациялық процесс, бір жағынан, құқық қорғау қызметінің басқа субъектілерінің құқық қорғау қызметін қисынды түрде аяқтайды, ал екінші жағынан, болашақта белгілі бір адамға қатысты жазалаушы құқық қорғау қатынастарын болдырмаудың алдын-алу құралы ретінде әрекет етеді. Егер өзіне қатысты пробациялық бақылау орнатылған адам жаңа қылмыстық құқық бұзушылық жасамаса, соңғы міндет іс жүзінде орындалды деп саналуы әбден мүмкін.

Процессуалдық қызметке тән қасиеттердің бірі оның кезеңділігі, яғни алдыңғы кезеңнің аяқталу фактісі бойынша кезеңнен кезеңге өтуді білдіреді. Жалпы алғанда, бұл белгі пробация қызметінің жұмысындағы пробациялық процеске де толықтай сай келеді. Мұнда пробациялық процесс кезеңдерінің екі нұсқасын атап өтуге болады. Біріншіден, белгілі бір құқық бұзушыға қолданылатын іс-шараларға қатысты кезеңділік орын алады. Құқық бұзушыны бір сәтте, тіпті әлеуметтік бақылау мен әлеуметтік түзетудің ең тиімді әдістерінің көмегімен түзету мүмкін емес. Тиісінше, әлеуметтік-құқықтық түзету процесі сөзсіз тиісті кезеңдерден өтеді, олар нақты оқшауланбаған болса да, оларды пробация инспекторы сараптаудан, анықтаудан және талдаудан өткізуі керек. Бұл жағдайда пробациялық процесс, білім алушы мен тәрбиеленушіге сатылық ықпал ететін, педагогикалық, тәрбиелік процеспен айтарлықтай ұқсас болып келеді. Құқықтық процестің барлық түрлері, өздерінің белгілі мақсаттық бағыттылығына қарамастан, тек қана прогрессивті емес, сонымен қатар, регрессивті элементтерден тұрады. Ерекше атап өтетін жағдай, бұл сипаттама қылмыстық-атқару, оның ішінде пробациялық процеске тән. Іс жүзінде қылмыстық-атқару процесі- бұл сотталғанға жаза өтеу барысында прогрессивті немесе регрессивті элементтерді қолданудың негізгі звеносы ретіндегі прогрессивті-регрессивті ықпал ету үрдісі.

Екіншіден, пробациялық процестің кезеңділігі пробацияның бір түрінен екіншісіне ауысу барысында байқалуы мүмкін. Қазақстанның Пробаия туралы заңы пробаияның төрт түрін – сотқа дейінгі, үкімдік, пенитенциарлық және пенитенциарлықтан кейінгі деп бөліп көрсетеді. Пробаияның бұл түрлері іс жүзінде пробаиялық әсердің тәуелсіз нысандары болып табылады, бірақ олар қисынды түрде бірін-

бірі алмастыра алады. Мысалға, сотқа дейінгі пробация шеңберінде пробация қызметінің қызметкері дайындаған сотқа дейінгі баяндама[1], пенитенциарлық пробация белгілеген жағдайларда толықтырылуы мүмкін. Егер сот қоғамнан оқшаулаумен байланысты емес жаза қолдану мүмкін деп тапса, сотқа дейінгі пробация шеңберінде жеке адамды әлеуметтік-құқықтық зерттеу деректерінің, үкімдік пробацияны жүзеге асыру барысында да маңызы зор болады.

Шын мәнінде, егер қылмыстық процестің сатыларында жүзеге асырылатын пробациялық процестің өзі сатылық белгіге ие болмаса, қисынсыз болар еді. А.Б. Скаковтың, Ұлыбританиядағы пробацияның оң тәжірибесіне сілтеме жасай отырып, пробация қызметінің жұмысы қылмыстық сот ісін жүргізудің барлық сатыларында жан-жақты болып табылады деген тұжырымдамасымен келісуге болады [5, б. 44]. Басқа басылымда А. Скаков, ҚР-да Пробация туралы Заңының шығарылу алғышарттарын талдай отырып, шетелдік тәжірибеде орын алған пробацияның барлық төрт түрін заңға енгізу қажеттілігі туралы өз пікірін білдіріп, оларды «пробацияның толық циклы» деп атады [6, б. 111].

Осылайша, пробациялық ықпал етуді ұйымдастырудағы құқықтық қатынастардың процесуалдық сипатын танудың тиімділігіне қатысты жоғарыда аталған пікірлерді ескеру қажет. Пробация қызметінің процесік сипатын тану осы қызметтің тиімділігін бағалаудың неғұрлым дәл және негізделген өлшемдерін әзірлеу үшін басым мәнге ие болады. Пробация қызметі қызметкерінің есепке алынған адамға қатысты қызметтік құзыреттерін жүзеге асыруы бақылау, түзету және қайта әлеуметтендіру іс-шараларының қарапайым жиынтығын емес, әлеуметтік пайдалы нәтижеге қол жеткізу үшін орындалатын бірыңғай мақсатпен біріктірілген үздіксіз құқық қорғау қызметін білдіреді. Осылайша, біздің теориялық талдауымыздың қисынды қорытындысы болып мыналар табылады: белгілі бір есепке алынған адамға қатысты пробациялық ықпал етудің нәтижелері мен тиімділігін бағалау динамикалық көрсеткіштерін ескере отырып қана емес, сонымен бірге неғұрлым ауқымды тұрғыда – есепке алынған адамның өмірлік жағдайындағы нақты өзгеріс және оның қылмыстық белсенділігінің төмендеу дәрежесі ретінде жүргізілуі керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Пробация туралы: Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы Заңы.
2. Саламатов Е.А. Проблемы казахстанской пробации //

https://aqparat.info/news/2017/01/09/8436000problemy_kazahstanskoi_probacii_salamato.html

3. Пробация қызметінің қызметін ұйымдастыру ережесін бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы 15 тамыздағы №511 бұйрығы.

4. Пробация қызметінің есебінде тұрған тұлғалардың тәртібін бақылау бойынша пробация қызметі мен полиция бөлімшелерінің өзара қарым-қатынас ережесін бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2014 жылғы №517 бұйрығы.

5. Скаков А.Б. Уголовно-исполнительный кодекс Казахстана: достижения и проблемы реализации // Уголовная юстиция. – 2014. - № 2(4). - С. 43-46.

6. Скаков А.Б. Об организации реабилитационного процесса осужденных в уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системе Казахстана // Уголовно-исполнительная политика и вопросы исполнения уголовных наказаний: сб. материалов науч.-практ. конф. Рязань, 24-25 ноября 2016. – Рязань, 2016. - С. 108-112.

ТҮЙІН

Бұл мақалада авторлар пробациялық қызметті түрлі процессуалдық қызметтер тобына жатқызу мәселелерін қарастырған, себебі қылмыстық құқық бұзушылық жасаған тұлғаға пробациялық әсер ету процессуалдық әсер ету талаптарына жауап береді.

РЕЗЮМЕ

В данной статье авторы рассматривают вопросы возможности отнесения пробационного процесса к разновидностям процессуальной деятельности, так как пробационное воздействие на лицо, совершившее преступление, отвечает всем признакам процессуальной деятельности.

RESUME

In this article, the authors consider the possibility of classifying the probation process as a type of procedural activity, since the probation impact on the person who committed the crime meets all the criteria of procedural activity.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПОВТОРНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ЛИЦ, СОСТОЯЩИХ НА УЧЕТЕ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ИНСПЕКЦИЙ

Казак Б.Б.,

профессор кафедры организации режима и оперативно-розыскной
деятельности в уголовно-исполнительной системе,
доктор юридических наук, профессор,

Волховский Р.А.,

аспирант

Псковский филиал Академии ФСИН России

В настоящее время наказания без изоляции осужденного от общества занимают все большее место в системе уголовных наказаний, их развитие предусматривается концептуальными положениями реформирования уголовно-исполнительной системы. В числе приоритетных направлений правоохранительной деятельности по их исполнению, в частности, безусловное и эффективное исполнение наказания, соблюдение законодательства, укрепление внешнего взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций в рамках предупреждения повторных преступлений осужденных [1, с. 16]. Таким образом, не теряется актуальность проблемы предупреждения повторных преступлений подучетных лиц, что также подтверждается данными официальной статистики [2].

Как показало проведенное нами исследование, основными направлениями предупреждения повторных преступлений осужденных без лишения свободы могут быть следующие: применение мер предупредительно-профилактического воздействия в отношении нарушителей условий и порядка отбывания наказания; оказание осужденным помощи в социальной адаптации; проведение с осужденными воспитательной работы. При этом, на наш взгляд, важно при организации и дальнейшей реализации мероприятий в такой правоохранительной деятельности обеспечить соблюдение законности (акты прокурорского реагирования –тому подтверждение). Во многом сложившаяся ситуация связана с тем, что не всегда тщательно изучаются причины повторных преступлений осужденных, в числе которых наличие у осужденного алкогольной и наркотической зависимости, неразвитость социальных норм поведения, низкий уровень самоконтроля, нежелание встать на путь исправления, безответственное отношение к назначенному наказанию; склонность

осужденного к противоправному поведению, наличие судимостей; неадекватная оценка судом его личности и неоднократное назначение наказания без лишения свободы, отсутствие должного контроля за поведением и образом жизни осужденного, в том числе из-за недостаточного уровня взаимодействия с органами внутренних дел в предупреждении правонарушений со стороны подучетных лиц. Можно утверждать о том, что из-за формального выявления факторов, обуславливающих преступность осужденных, выбираются меры предупредительно-профилактического воздействия, не имеющие индивидуального дифференцированного характера.

На наш взгляд, при организации работы по предупреждению повторных преступлений с подучетными лицами сотрудникам уголовно-исполнительных инспекций следует обращать внимание на отсутствие социально полезной занятости осужденных, поскольку повторные преступления совершают в основном лица, не имеющие длительное время постоянного места работы и соответственно стабильного источника средств к существованию, злоупотребляющие спиртными напитками (при этом отмечаются завышенные потребности у осужденных, которые необходимо удовлетворять).

Сложности с организацией правоохранительной деятельности по предупреждению повторных преступлений подучетных лиц обусловлены на практике тем, что их криминогенный состав остается достаточно сложным, так, от общего числа лиц, совершивших повторные преступления после постановки на учет уголовно-исполнительной инспекции, ранее судимых было более 2/3, в состоянии опьянения находилось более 1/2, подавляющее большинство допускали нарушения порядка и условий отбывания наказания и мер уголовно-правового характера. Подобная ситуация требует обеспечения строго индивидуального подхода к каждому лицу, состоящему на учете уголовно-исполнительной инспекции. При этом особого внимания требуют осужденные из группы риска, ведь, исходя из их личных характеристик, можно сделать объективный вывод о возможности совершения ими в будущем преступного деяния (профилактическая работа с такими лицами должна предусматривать, например, оказание помощи в социальной адаптации, своевременное принятие мер реагирования к нарушителям условий и порядка отбывания наказания, привлечение к профилактической работе разных специалистов).

Совершенствованию правоохранительной деятельности по предупреждению повторных преступлений осужденных без изоляции от общества могли бы способствовать определенные меры, в числе

которых, по данным исследования:

Улучшение материально-технического обеспечения уголовно-исполнительных инспекций.

Улучшение контроля и надзора за осужденными, в том числе с использованием современных технологий.

Повышение уровня взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций с иными субъектами профилактики преступлений. Прежде всего речь идет о взаимодействии с органами внутренних дел, комплексном подходе к его организации, ведь ее целевое предназначение заключается в организации качественной совместной профилактической работы, направленной на предупреждение повторной преступности среди осужденных без лишения свободы (это тесно связано с своевременным применением мер превентивного характера, которые, в свою очередь, позволяют скорректировать поведение осужденных в сторону законопослушного поведения). Вместе с тем выявляются недостатки в сфере организации и исполнения наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции от общества, как-то: несоответствие планирования деятельности уголовно-исполнительных инспекций необходимым требованиям, недостаточная эффективность планов, связанная в том числе с формальным подходом к их формированию; нарушение порядка и сроков проведения служебных проверок по фактам совершения осужденными повторных преступлений или их формальное проведение; слабое знание сотрудниками правовых основ своей профессиональной деятельности[3, с. 48-62].

1. Повышение эффективности организационно-правового обеспечения деятельности уголовно-исполнительных инспекций, оптимизация их организационно-штатной структуры, нагрузки на каждого сотрудника, обеспечение соответствующего уровня контроля за деятельностью уголовно-исполнительных инспекций.

2. Принятие мер по обеспечению безопасности сотрудников уголовно-исполнительных инспекций, прежде всего благодаря необходимому уровню их профессиональной и психологической подготовки. Проведенное исследование, в том числе анализ специальной литературы, позволяет утверждать о том, что на состояние безопасности сотрудников уголовно-исполнительных инспекций влияет множество факторов: внутренние (факторы психологического состояния; наследственные, генетические особенности); внешние (межличностного общения; взаимодействия с обществом; взаимодействия с государством; окружающей природы; влияния общего глобального состояния человечества) факторы;

ненадлежащее ресурсное обеспечение при усложнении задач, возложении на них принципиально новых функций; усиление роли и непосредственное участие уголовно-исполнительных инспекций в обеспечении общественной и государственной безопасности.

3. Совершенствование организационно-правового регулирования содействия осужденным в социальной адаптации, в частности, ранее уже отмечалась необходимость оказания адресной социальной помощи осужденным без лишения свободы, с учетом предложений территориальных органов Федеральной службы исполнения наказаний включать мероприятия, направленные на профилактику правонарушений, в региональные программы профилактики правонарушений (не меньшее значение имеет их финансовое обеспечение), а также включать в региональные и муниципальные программы профилактики правонарушений меры адресной социальной поддержки таких лиц. В настоящее время в регионах уголовно-исполнительными инспекциями налажено сотрудничество с центрами занятости населения, осужденным без лишения свободы оказываются профориентационные услуги, с ними работает психолог, однако их трудоустройство затруднено из-за отсутствия у осужденных необходимого образования и уровня квалификации (на момент осуждения длительное время многие не работали и не обучались, утратили трудовые навыки).

Практика также показывает, что много сложностей в правоохранительной деятельности в сфере исполнения наказаний и мер уголовно-правового характера без лишения свободы связано с проблемами применения предусмотренных законом мер воздействия, что, в свою очередь, удерживает осужденных от совершения повторного преступления. В связи с этим большое значение в этом случае имеет эффективность деятельности судов и прокуратуры. В литературе отмечалось, и это подтвердило проведенное нами исследование, что выявляются проблемы, обусловленные неоднозначностью судебной практики, большим числом отказов судов в удовлетворении представлений уголовно-исполнительных инспекций [4, с. 99-103].

В заключение отметим, что в настоящее время необходимо: активизировать практику систематического межведомственного обмена информацией по осужденным для осуществления эффективного контроля за их поведением; регулярно проводить совместные рабочие совещания, на которых принимать меры по совершенствованию совместной деятельности уголовно-исполнительных инспекций и органов внутренних дел; на основании

совместных планов работы проводить профилактические мероприятия, направленные на предупреждение совершения повторных преступлений, выполнение обязанностей и ограничений, возложенных судом на лиц, состоящих на профилактическом учете.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Лукьянец Е.В. Основные итоги деятельности по исполнению уголовных наказаний, не связанных с изоляцией осужденных от обществ // Сборник VII Всероссийского совещания руководителей уголовно-исполнительных инспекций, исправительных центров и подразделений по контролю за исполнением наказаний, не связанных с изоляцией осужденных от общества, территориальных органов ФСИН России (19–21 июля 2017 г., г. Пушкин). – Пушкин, 2017. – С. 5–16.

2. Об итогах деятельности уголовно-исполнительных инспекций в 2018 году : обзор ФСИН России.

3. Организация деятельности уголовно-исполнительной системы в сфере исполнения наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции от общества : учеб. пособие / И.Н. Смирнова и др. – Псков, 2017. – 160 с.

4. Смирнова И.Н., Новожилов С.А. Организация взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций с судами как важное условие эффективности исполнения наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции осужденного от общества // Закон и право. – 2016. – № 11. – С. 99–103.

ТҮЙІН

Мақалада қылмыстық-атқару инспекцияларының есебінде тұрған адамдардың қайталама қылмыстарының алдын алудың кейбір аспектілері қарастырылады. Аталған проблеманың өзектілігі қоғамнан оқшаулаусыз жазалар мен қылмыстық-құқықтық сипаттағы шараларды қолдану аясының кеңеюіне, сондай-ақ есепте тұрған адамдар тарапынан қайталама қылмыстың жоғары деңгейінің сақталуына байланысты болып отыр.

Қылмыстық-атқару инспекцияларының есебінде тұрған сотталғандар тарапынан қайталама қылмыстардың алдын алу бағыттары тұжырымдалады, осындай құқық қорғау қызметін іске асыру кезінде туындайтын қиындықтар ашылады.

Авторлар сотталғандардың қоғамнан оқшауламай қайталама қылмыстарының алдын алу жөніндегі құқық қорғау қызметін жетілдіруге белгілі бір шаралар: қылмыстық-атқару инспекцияларын материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жақсарту; сотталғандарды

бақылау мен қадағалауды, оның ішінде қазіргі заманғы технологияларды пайдалана отырып жақсарту; қылмыстық-атқару инспекцияларының қылмыс профилактикасының өзге субъектілерімен өзара іс-қимыл жасау деңгейін арттыру ықпал етуі мүмкін деген қорытындыға келеді; қылмыстық-атқару инспекцияларының қызметін ұйымдық-құқықтық қамтамасыз етудің тиімділігін арттыру, олардың ұйымдық-штаттық құрылымын, әрбір қызметкерге жүктемені оңтайландыру; қылмыстық-атқару инспекцияларының қызметін бақылаудың тиісті деңгейін қамтамасыз ету; қылмыстық-атқару инспекциялары қызметкерлерінің, ең алдымен олардың кәсіби және психологиялық даярлығының қажетті деңгейінің арқасында қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдау; сотталғандардың әлеуметтік бейімделуіне жәрдемдесуді ұйымдастырушылық-құқықтық реттеуді жетілдіру; соттар мен прокуратура қызметінің тиімділігін арттыру.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые аспекты предупреждения повторных преступлений лиц, состоящих на учете уголовно-исполнительных инспекций. Отмечается, что актуальность заявленной проблемы обусловлена расширением сферы применения наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции от общества, а также сохранением высокого уровня повторной преступности со стороны подучетных лиц.

Формулируются направления предупреждения повторных преступлений со стороны осужденных, состоящих на учете уголовно-исполнительных инспекций, раскрываются возникающие при реализации такой правоохранительной деятельности сложности.

Авторы приходят к выводу о том, что совершенствованию правоохранительной деятельности по предупреждению повторных преступлений осужденных без изоляции от общества могли бы способствовать определенные меры: улучшение материально-технического обеспечения уголовно-исполнительных инспекций; улучшение контроля и надзора за осужденными, в том числе с использованием современных технологий; повышение уровня взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций с иными субъектами профилактики преступлений; повышение эффективности организационно-правового обеспечения деятельности уголовно-исполнительных инспекций, оптимизация их организационно-штатной структуры, нагрузки на каждого сотрудника; обеспечение соответствующего уровня контроля за деятельностью уголовно-

исполнительных инспекций; принятие мер по обеспечению безопасности сотрудников уголовно-исполнительных инспекций, прежде всего благодаря необходимому уровню их профессиональной и психологической подготовки; совершенствование организационно-правового регулирования содействия осужденным в социальной адаптации; повышение эффективности деятельности судов и прокуратуры.

RESUME

The article deals with some aspects of prevention of repeated crimes of persons registered in the criminal Executive inspections. It is noted that the relevance of the stated problem is due to the expansion of the scope of punishments and criminal law measures without isolation from society, as well as the preservation of a high level of repeated crime by registered persons.

The directions of prevention of repeated crimes on the part of convicts who are registered in criminal Executive inspections are formulated, and the difficulties that arise in the implementation of such law enforcement activities are revealed.

The authors come to the conclusion that certain measures could contribute to improving law enforcement activities to prevent repeated crimes of convicts without isolation from society: improving the material and technical support of criminal enforcement inspections; improving control and supervision of convicts, including using modern technologies; increasing the level of interaction of criminal enforcement inspections with other subjects of crime prevention; improving the efficiency of organizational legal support of activity of criminal-Executive inspections, optimization of their organizational structure, the load on each employee; the provision of appropriate levels of control over activities of criminal Executive inspections; the adoption of measures to ensure the safety of employees criminally-Executive inspections, primarily due to the level of their professional and psychological training; improvement of organizational and legal regulation of assistance to convicted in social adaptation; improving the efficiency of courts and Prosecutor's offices.

ТҮЗЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ ӨЗЕКТІ ПРОБЛЕМАЛАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Қалқаманұлы М.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының оқытушысы, заң ғылымының магистрі,
полиция капитаны

Мұрат А.,

кылмыстық құқық және жазаны орындауды ұйымдастыру
кафедрасының оқытушысы, заң ғылымының магистрі,
полиция капитаны

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Түзеу жұмыстары ұзақ уақыт бойы дәстүрлі түрде казахстандық қылмыстық құқық жазаларының негізгі түрлері жүйесіне енгізіліп келеді. Соңғы уақытқа дейін олардың мазмұны (жазаның басқа түрлерімен салыстырғанда) сотталған адамның еңбек және мүліктік мүдделерін бір уақытта шектеу ретінде қарастырылды. Жазаның бұл түрінің пайда болуы кеңестік мемлекет пен заңның пайда болуымен байланысты. Сонымен, бұл туралы алғашқы ескерту 1917 жылғы 19 желтоқсандағы Революциялық трибунал нұсқаулығында келтірілген. Сонымен қатар, олар бастапқыда «мәжбүрлі жұмыс» деп аталды.КСРО одақтас республикаларының қылмыстық және қылмыстық-атқару (еңбекпен түзеу) заңдарын дамытудың бүкіл кезеңінде жазаның бұл түрі негізінен бас бостандығынан айыруға немесе шартты түрде соттауға балама ретінде сақталды. Атап айтқанда, «Сот туралы» ОАК-нің 1918 жылғы 20 маусымдағы № 3 декретіне сәйкес қысқа мерзімді бас бостандығынан айыруды (3 айға дейін) қамақта ұстаусыз мәжбүрлеу жұмыстарымен ауыстыру талап етілді. Бұдан басқа, мәжбүрлі жұмыс бас бостандығынан айыруға қосымша шара ретінде қолданылды. Мәселен, БОАК-тің 1918 жылғы 9 мамырдағы Декретінде артық бидайы бар және оны қамбаларға тапсырмаған барлық адамдарға, сондай-ақ астық қорларын самагонға ысырап еткендердің бәріне «одан тыс (кемінде 10 жыл мерзімге бас бостандығынан айыру – мыс. авт.) мәжбүрлі қоғамдық жұмыстар тағайындау» қарастырылған. Бас бостандығынан айыру әрқашан мәжбүрлі жұмыстармен байланысты болуы тиістігі «Жазалау шарасы ретінде бас бостандығынан айыру туралы және оны өтеу тәртібі туралы» Уақытша нұсқаулықта да (1918 ж.) көрсетілген. «Кеңес Әділет апталығы» 1917-1918 жылдардағы жазалау саясатын сипаттай келіп, халық соттары «еңбек тәрбиесі шартты түрде соттауға қарағанда

түзетудің тиімді түрі болған барлық жағдайларда оны сәтті қолданатынын», жазаның бұл түрін кеңінен қолданатынын белгіледі [4, б. 114]. Айта кету керек, негізінен «социалистік лагерді» кеңейтудің саяси процестерінің әсерінен жазаның бұл түрі көптеген басқа елдердің қылмыстық заңнамасында пайда болды [3, б. 2].

Кеңестік кезеңде халықтың шамамен 100% жұмыспен қамтылуы орын алғанын ескеру қажет (тіпті арамтамақтық үшін мәжбүрлеу шаралары мен жазаларды қолдануға дейін). Тиісінше, соттардың осы жазаны қолдану көрсеткіші өте жоғары болды. Нарықтық экономикаға көшумен халықты жұмыспен қамту мүлдем басқа сипатқа ие болды, жұмыссыздардың көп саны пайда болуы секілді, өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтардың санаты да едәуір өсті. Осы себепті алғашқы ҚР ҚК 1997 жылы қолданысқа енгізілген тұста аталған жазаны қолдану көлемі нөлдік белгіге жақындады. Сонымен бірге осы уақытқа дейін мемлекет экономикасының айтарлықтай жақсарғанына қарамастан, оны қолдану пайызы өте төмен болып қала береді. Түзеу жұмыстары түріндегі жазаны қолданудың нақты мүмкіндігін төмендететін бірқатар объективті себептер сақталып қалуда. Сонымен, атап айтқанда, егер адамға белгілі бір лауазымдарды атқаруға немесе белгілі бір қызметпен айналысуға тыйым салу түрінде қосымша жаза қолданылса, оларды тағайындау мүмкін емес. Бұл жаза тек негізгі жұмыс орнында өтелетін болғандықтан, жұмыс берушінің сотталушымен еңбек қатынастарын тоқтату қауіп-қатерлері жоғары. Тап осы жағдайда жұмыс берушіні мәжбүрлеуге жол берілмейді, ал ынталандырушы тетіктер осы уақытқа дейін әзірленбеген.

Сонымен бірге, мұндай динамика өздерінің қылмыстық заңнамаларында жазаның бұл түрін негізінен сақтаған посткеңестік кеңістіктегі елдердің бәріне бірдей тән емес. Атап айтқанда, 2018 жылғы Ресей ЖОФҚ деректері бойынша қылмыстық-атқару инспекциясының есебінде тұрған сотталғандардың 9%-дан астамына түзеу жұмыстарына үкім шығарылған. Бұл ретте 2010 жылдан бастап 2018 жылға дейінгі кезеңде жазаның осы түрі үлесінің жыл сайын шамалы (1,6-1,8 %) өсуі байқалады [4]. Алайда, бұл жағдайда оны тағайындау мен орындаудың түбегейлі өзгеше тетігін ескерген жөн: ол негізгі жұмыс орнының болуына қарамастан, еңбекке қабілетті сотталғандарға қолданылады (ол болмаған кезде ол сотталған адамның кәсіби дағдылары мен бос жұмыс орындары негізінде айқындалады). Қазақстанда 2019 жылдың қаңтар - сәуір айлары аралығында қылмыстық құқық бұзушылық жасаған 7 733 адамның 6485-і (83,8%) жұмыссыздар, 14-і (1,8% мемлекеттік қызметшілер болды. Демек, құқық бұзушылардың тек 14,4%-ына қатысты сотта

түзеу жұмыстары түріндегі жазаларды қолданудың әлеуетті мүмкіндігі болды (бұл ретте жыл сайын Қазақстан бойынша түзеу жұмыстарына сотталғандардың саны 50 адамнан аспайды). Жалпы, қазіргі уақытта жазалау түрі ретінде түзеу жұмыстары Әзірбайжан, Армения, Беларусь, Грузия, Ресей, Тәжікстан, Түрікменстан, Қырғызстан, Израиль, Куба, Лаос және Эфиопияның заңнамасында ғана бар. Түзеу жұмыстарына өте ұқсас Вьетнам Қылмыстық кодексінде «бас бостандығынан айырусыз қайта тәрбиелеу», сондай-ақ Йемен Қылмыстық кодексінде «мәжбүрлі жұмыс» ретінде қарастырылған жаза бар.

2014 жылғы ҚР ҚК-де мәселені қолданыстағы регламенттеуге келетін болсақ [1], ҚР ҚК 41-бабын «Айыппұл» және ҚР ҚК 42-бабын **«Түзеу жұмыстары» талдау оларды тағайындау мәселелерінің іс жүзінде толық ұқсастығын айғақтайтынын** мойындауымыз керек. Осылайша, бұл жазалардың екеуі де теріс қылықтар мен қылмыстар үшін тең мөлшерде тағайындалады; сот оларды тағайындау кезінде ұқсас мән-жайларды (қылмыстық құқық бұзушылықтың ауырлығы және сотталған адам мен оның отбасының мүліктік жағдайы) назарға алады; оларды орындаудан қасақана жалтарған жағдайда жазаның осы түрлерін ауыстырудың тең параметрлері белгіленген. **Бұл ретте жазаның екі түріне де қатысты «ақшалай өндіріп алу» термині қолданылады. Тиісінше, оларды орындау тетігі ғана ерекшеленеді**– түзеу жұмыстары кезінде ай сайын сотталған адамның жалақысынан ұстап қалу (10-нан 50 пайызға дейін) және аударымдардың мақсаты (айыппұл кезінде – мемлекеттік бюджет, ал түзеу жұмыстары кезінде – Жәбірленушілерге өтемақы қоры). Бұл түзеу жұмыстары «бөліп төлеу айыппұлының» бір түрі деп айтуға толық негіз береді. Бұл ретте айыппұлға қатысты заңнамалық реттеу неғұрлым икемді болып табылады. Мысалы, айыппұлды төлеу мерзімі 3 жылға дейін ұзартылуы мүмкін, әрі бұл жағдайда ҚР ҚАК 50-бабының 1-бөлігіне сәйкес, ол «ай сайын тең үлестермен төленеді» [2]. Бұдан басқа, сотталған адамның мүліктік жағдайы уақытша нашарлаған кезде айыппұлды төлеу мерзімі 1 айдан 1 жылға дейін ұзартылуы мүмкін (ҚР ҚК 41-баб. 5-бөл.). Сондай-ақ, ҚР ҚК 73-бабына сәйкес айыппұл **бас бостандығынан айырудың өтелмеген бөлігін ауыстыру кезінде жазаның неғұрлым жеңіл түрі ретінде пайдаланылады. Тиісінше, түзеу жұмыстарынан айыппұлдың заңды түрде ресімделген басымдығы айқын.**

Біздің ойымызша, жаза түрі ретінде **түзеу жұмыстарының орындылығын толығымен жоққа шығаруға ертерек.** Олардың бірқатар артықшылықтары бар, олар есепке алуға лайық. **Біріншіден,**

бұл «еңбек аспектісі», ол қайталанатын қылмысқа қатысты қылмыстық әлеуетті едәуір төмендетеді (мысалы, пробацияның есебінде тұрған адамдар, бірінші кезекте, жұмысқа орналасуға жатады). Екіншіден, тиісті төлемдердің көзі біркелкі емес (сотталғанның жалақысынан, айыппұлға қарағанда, сотталғанға жақын басқа адамдардың есебінен өтеу мүмкін емес). Үшіншіден, түзеу жұмыстары қолданыстағы халықаралық стандарттарға байланысты шектеу қажет емес балама санкциялар жүйесіне енгізілген. Алайда, қолданыстағы редакцияда ҚР ҚК-нің 42-бабының нормасы іс жүзінде айыппұл түрі болып табылатын және қолдануда айтарлықтай объективті қиындықтар туғызатын өте тиімсіз болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V кодексі// ҚР Парламентінің Жаршысы. – 2014. - № 13-II. – 83-бап.

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V кодексі // ҚР Парламентінің Жаршысы. – 2014. - № 17. – 91-бап.

3. Стеничкин Г.А. Уголовное наказание в виде исправительных работ: исторические предпосылки возникновения и развития, статистический анализ современной практики // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. – 2009. - № 4. – С. 7-10.

4. История советского уголовного права / Герцензон А.А., Грингауз Ш.С., Дурманов Н.Д., Исаев М.М., и др. - М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. - 466 с.

5. Характеристика лиц, состоящих на учете в уголовно-исполнительных инспекциях // <http://xn--hlakkl.xn--pr1ai/structure/inspector/iao/statistika/Xar-ka%20v%20YI/> (дата обращения 02.02.2020 г.).

ТҮЙІН

Түзеу жұмыстары ұзақ уақыт бойы дәстүрлі түрде қазақстандық қылмыстық құқықтың бас бостандығынан айырумен байланысты емес жазаларының бірі болып саналады. Бірақ қазіргі уақытта аталған жаза түрін қолдануы төмендеген байқалады. Өйткені, бұл бір қатар объективті себептерге байланысты.

РЕЗЮМЕ

Исправительные работы на протяжении длительного периода времени традиционно включаются в систему основных видов наказания, не связанных с лишением свободы казахстанского уголовного права. Но в настоящее время наблюдается снижение применения данного вида наказания, что связано целым рядом объективных причин.

RESUME

Correctional labors were traditionally included in the system of the main types of punishment without imprisonment for a long period of time in Kazakhstan's criminal law. But at present there is a decrease of using this type of punishment, which is associated with a number of objective reasons.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ОПЫТ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ ЖЕНЩИН

Латышева Л.А.,

доцент кафедры уголовного права и криминологии, юридического факультета, кандидат юридических наук, майор внутренней службы
Вологодский институт права и экономики ФСИН России

Вопросы исполнения и отбывания наказания в отношении осужденных к лишению свободы регламентируются специализированными международными актами, в частности Минимальными стандартными правилами обращения с заключенными, (1955 г.) (далее - МСП), Европейскими пенитенциарными правилами (2006 г.) (далее - ЕПП), Минимальными стандартными правилами ООН в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы, 2015 г.) (далее - ПНМ). В 2010 году с целью улучшения обращения с женщинами, осужденными к лишению свободы, были приняты Правила ООН, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокскими правилами) (далее - БП). Данные стандарты определяют правовое положение осужденных женщин, учитывая их физиологические и социальные особенности.

Согласно международным нормативным документам целью тюремного заключения является сокращение рецидива преступлений, в этой связи весь срок отбывания наказания должен использоваться

для обеспечения реинтеграции осужденных в общество после освобождения, чтобы они могли вести законопослушный и самостоятельный образ жизни (правило 4.1 ПНМ). Для реализации данной цели пенитенциарное учреждение должно использовать все исправительные, воспитательные, моральные и духовные виды помощи, применяя их с учетом индивидуальных потребностей перевоспитания каждого осужденного (правило 59 МСП, 4.2 ПНМ).

Большинство глав в международных нормативных правовых документах посвящено средствам ресоциализации осужденных.

Так, режим, установленный в пенитенциарном учреждении, играет важную роль в процессе ресоциализации осужденных женщин, он должен предусматривать сбалансированную программу мероприятий (правило 25.1 ЕПП), которую следует разрабатывать исходя из полученных сведений об индивидуальных потребностях осужденного, его способностях и склонностях (правило 94 ПНМ). На каждого осужденного составляется проект плана отбывания наказания, а также стратегия для подготовки их к освобождению (правило 103.2 ЕПП). Важно поощрять участие осужденных в составлении их индивидуальных планов (правило 103.3 ЕПП), в которые целесообразно включить работу, образование, другие виды деятельности и подготовку к освобождению. Например, в Англии особое внимание уделяется образованию и общему развитию осужденных, которое осуществляется в следующих направлениях: общее образование, искусство, литература, кулинария, изучение иностранных языков, гончарное ремесло, музыка, используются методы и формы дистанционного обучения [4, с. 103-104].

Согласно международным документам социальная работа, медицинское обслуживание и психологическая помощь должны быть также включены в режим для осужденных (правило 103.5 ЕПП). Международные акты указывают на систему увольнительных из пенитенциарного учреждения как неотъемлемого элемента общего режима (правило 103.6 ЕПП).

В отличие от международных нормативных актов, в УИК РФ отсутствуют нормы, регламентирующие пенитенциарную социальную работу с осужденными, их психологическое сопровождение. Думается, что пенитенциарная социальная работа и психологическое сопровождение как средства исправления осужденных найдут отражение в действующем кодексе.

Международные акты обращают внимание на проведение воспитательной работы с осужденными. Акцент ставится на физическом, духовно-нравственном, трудовом и эстетическом

воспитании. Физические нагрузки и занятия спортом способны предотвращать депрессивные состояния и важны при здоровом образе жизни. Для организации физического воспитания, пропаганды здорового образа жизни каждому осужденному следует предоставлять возможность заниматься физическими упражнениями и спортом каждый день на открытом воздухе как минимум в течение одного часа (правило 27.1 ЕПП, 23.1 ПНМ). С этой целью предусмотреть в исправительных учреждениях необходимые площадки, установки и оборудование (правило 21.2, 27.4 МСП, 23.2 ПНМ). Данные положения должны быть отражены в нормах уголовно-исполнительного законодательства и касаться не только осужденных, но и детей, содержащихся вместе с матерью в исправительном учреждении. В старейшей тюрьме Холлоувэй (Англия), расположенной в Лондоне, осужденные женщины могут поддерживать физическую форму и заниматься баскетболом, теннисом, хоккеем, фитнесом [4, с. 103-104].

Во всех учреждениях осужденным следует обеспечивать возможности отдыха и культурной деятельности в интересах их физического и психического здоровья (правило 78 МСП, правило 105 ПНМ). В правиле 27.6 ЕПП указано, что осужденным должны быть представлены возможности для проведения досуга, который включает занятия спортом, игры, культурные мероприятия, хобби, а также иные формы. Например, англичане очень любят животных, подкармливают их зимой, оказывают благотворительную помощь ветлечебницам и приютам для бездомных животных. Во Франции часто применяют метод «зоотерапии». Например, положительно характеризующимся осужденным предоставляется возможность ухаживать за хомячками, кроликами или морскими свинками. Зоотерапия по мнению психологов благоприятно влияет на осужденных: они становятся спокойнее, более ответственными [3, с. 47].

Особое внимание обращено на подготовку осужденных к освобождению. Режим пенитенциарного учреждения должен стремиться сводить до минимума разницу между жизнью в тюрьме и на свободе (правило 60.1 МСП, правило 5.1 ПНМ). Желательно, чтобы принимались меры к постепенному возвращению осужденного к жизни в обществе. Этого можно добиться, вводя особый режим для освобождаемых либо в самом учреждении, либо в каком-нибудь другом учреждении или же освобождая осужденных на испытательный срок, в течение которого они все же остаются под надзором (правило 60.2 МСП, правило 107.3 ЕПП, правило 87 ПНМ). Согласно правилу 107.1 ЕПП осужденным должно оказываться

содействие в надлежащее время до их освобождения посредством применения процедур и специальных программ, позволяющих им совершить переход от жизни в пенитенциарном учреждении к законопослушному образу жизни. Так, в английских тюрьмах для отбывающих наказание проводятся специальные тренинги, обеспечивающие подготовку к жизни на свободе: «Управление гневом», «Повышение самооценки», «Домашнее насилие» и т.д. Налажена система постоянных контактов с представителями общественных организаций различной направленности – правозащитной, антинаркотической, консультационной и др. [4, с. 103-104].

Следует отметить, что в международных нормативных актах первоочередное внимание уделено особенностям содержания в пенитенциарных учреждениях беременных и женщин, имеющих при себе малолетних детей. Те дети, которые живут с матерями в тюрьме, должны иметь возможность покидать тюрьму, для того чтобы посещать свои семьи, живущие за ее пределами» [2, с. 36].

В июне 2000 г. Парламентская Ассамблея Совета Европы приняла Рекомендацию 1469 (2000) «Матери и младенцы в тюрьме», в которой признала, что раннее разлучение с матерью вызывает долгосрочные трудности, в том числе ухудшение привязанности к другим лицам, неспособность адаптироваться и расстройства личности. Возможности для матери иметь физический контакт с ребенком является необходимым условием для душевного состояния обоих, позволяет выразить материнские чувства. Очень трудно определить возраст, когда новорожденный должен быть отнят у осужденной. Поскольку связь между матерью и ребенком имеет первостепенное значение, высказывается мнение, что ребенок должен оставаться с матерью в течение максимально возможного срока, может быть даже в течение всего срока тюремного заключения [1, с. 8-9]. В соответствии с правилом 49 БП решение о том, чтобы разрешить детям остаться со своими матерями в исправительном учреждении, принимаются исходя из наилучшего обеспечения интересов детей. Если осужденным матерям разрешается оставлять младенцев при себе нужно предусматривать создание ясель (внутренних и внешних служб по уходу за ребенком, детской комнаты), располагающих квалифицированным персоналом, куда детей следует помещать в периоды, когда они не пользуются заботой матери (правило 23.2 МСП, правило 36.2 ЕПП, п. «а» правила 29 ПНМ). Специальное помещение должно быть выделено для охраны благополучия таких детей (правило 36.3 ЕПП).

Детям, проживающим со своими матерями в исправительном учреждении, создаются условия, максимально приближенные к условиям воспитания детей за пределами исправительного учреждения (правило 51.2). Осужденным женщинам не препятствуют заниматься грудным вскармливанием своих детей, если только для этого нет особых противопоказаний медицинского характера (правило 48.2 БП). Женщинам-осужденным, дети которых находятся в исправительном учреждении вместе с ними, предоставляются самые широкие возможности для проведения времени со своими детьми (правило 50 БП). Перевод ребенка из исправительного учреждения производится в деликатной манере, только после определения формы альтернативного ухода за ребенком (правило 52.2 БП). После разлучения детей с их матерями и помещения их в семью, к родственникам или в альтернативные места ухода за ними женщинам-осужденным предоставляются самые широкие возможности и условия для встреч со своими детьми, если это отвечает наилучшему обеспечению интересов детей и не ставит под угрозу общественную безопасность (правило 52.3 БП).

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Женщины в тюрьме. Международный опыт. Общий обзор, международные документы, практика. Эндрю Коил: Подход к управлению тюрьмами на основе соблюдения прав человека. Руководство для тюремного персонала. Международный центр тюремных исследований (выдержки). 2002. 160 с.
2. Омельченко О.А. Международные и европейские стандарты в сфере совместного содержания осужденных к лишению свободы женщин с детьми // Российский следователь. 2006. № 5. С. 33-38.
3. Пархоменко А. Тюрьмы разные – проблемы схожие // Преступление и наказание. 2011. № 12. С. 44-48.
4. Радочина Т. Осужденные женщины в тюрьмах Англии // Уголовно-исполнительное право. 2013. № 6. С. 103-108.

ТҮЙІН

Мақалада сотталғандарды, атап айтқанда әйелдерді, қайта әлеуметтендіру саласындағы арнайы халықаралық актілердің ережелері талданады. Сотталғандармен Әлеуметтік және психологиялық жұмыстың рөліне, олармен тәрбие жұмысын, отбасымен, ең алдымен пенитенциарлық мекемеде анасымен бірге тұрған балалармен әлеуметтік пайдалы байланыстарды босатуға және нығайтуға дайындық жөніндегі іс-шараларды жүргізу қажеттілігіне

назар аударылады. Автор қолданыстағы Қылмыстық-атқару заңнамасына және оны қолдану тәжірибесіне бірқатар өзгерістер енгізуді ұсынады.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются положения специальных международных актов в сфере ресоциализации осужденных, в частности женщин. Акцентируется внимание на роли социальной и психологической работы с осужденными, необходимости проведения с ними воспитательной работы, мероприятий по подготовке к освобождению и укреплению социально полезных связей с семьей, прежде всего, с детьми, находящимися вместе с матерью в пенитенциарном учреждении. Автором предлагается внести ряд изменений в действующее уголовно-исполнительное законодательство и практику его применения.

RESUME

The article analyzes the provisions of special international acts in the field of re-socialization of convicts, in particular women. Attention is focused on the role of social and psychological work with prisoners, the need to conduct educational work with them, measures to prepare for release and strengthen socially useful ties with the family, especially with children who are together with their mother in a penitentiary institution. The author proposes to make a number of changes to the current criminal enforcement legislation and the practice of its application.

ӘЙЕЛДЕРДІҢ ПЕНИТЕНЦИАРЛЫҚ ҚЫЛМЫСЫ ТУРАЛЫ

Назарбекова Ұ.Қ.,

магистрант

Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы жанындағы
Құқық қорғау органдары академиясы, Нұр-Сұлтан қ.

Әйелдердің қылмыстық белсенділігі өзекті криминологиялық мәселелердің бірі болып табылады.

Сонымен бірге, бас бостандығынан айыру орындарындағы әйелдер қылмысының алдын-алуда әйелдердің жеке басының физиологиялық және психологиялық қасиеттеріне байланысты өзіндік ерекшеліктері бар екенін атап өткен жөн. Осы орайда сотталған әйелдердің жеке басын, олардың қылмыс жасауының негізгі себептері

мен жағдайларын, сондай-ақ олардың типологиясының ерекшеліктерін зерттеу бас бостандығынан айыру орындарындағы қылмыстардың алдын алуға бағытталған шараларды дұрыс анықтауда көмектеседі.

Қылмыскерлердің жеке басын, атап айтқанда оның қажеттілік-мотивациялық саласын зерттеуге арналған криминологиялық зерттеулердің көпшілігі олардың бұрмаланған қажеттіліктерінің, негізгі мүдделерінің, өмірлік мақсаттары мен бағдарларының жоқтығын көрсетеді. Жетілудің әр түрлі кезеңдеріндегі әйелдердің қылмыстық мінез-құлқының мотивациясы ерлердің қылмыстық мінез-құлқының мотивациясына қарағанда әлдеқайда күрделі екендігі дәлелденді. Гендерлік айырмашылықтарды көрсете отырып және медициналық әдебиеттердің деректеріне сілтеме жасай отырып, М.Н.Голоднюк жеке адамға қарсы қылмыс жасаған әйелдердің едәуір саны психопатиялық тұлғаларға тән ерекшеліктерге ие екенін жазады.

Ұрып-соғу, жала жабу және қорлау үшін сотталған әйелдерде ашуланшақтық жиі кездеседі. Мұнда тұлғаның қоғамға қарсы бағыттылығы, оның құндылық бағдарлары, қажеттіліктері және т.б. шешуші мәнге ие [1, б. 96-100].

Ал В.Н. Кудрявцев әйелдердің еркектерге қарағанда импульсивті және эмоционалды екенін байқады. Психологиялық жарақаттармен байланысты кәсіби немесе отбасылық қақтығыстар, олар ұзақ және терең болуы мүмкіндігін атап өтті.

Әйелдер өмірлік жағдайларды немесе олардың туыстарына қауіп төндіретін жағдайларды жиі уайымдап күйзеледі. Сондықтан өзін немесе өз отбасын қорғау мақсатында заңсыз әрекеттерге баруға мәжбүр болады.

Өз кезегінде Е.В. Середә әйелдердің зорлық-зомбылық қылмыстарының себебі көбінесе жәбірленуші ретінде танылудан құтылу немесе оның әрекеттері үшін одан кек алу ниетімен жасалатынын атап көрсеткен. Бұндай әрекеттер шамамен қорқыныш пен қызғаныштық себептерге байланысты орын алып отырады. Осы санаттағы әйелдердің басым көпшілігі әрекет ету барысында эмоцияларын жағдайға байланысты бейімдей алмайтындығы дәлелденген [2, б. 262-263].

Т.Н. Волкованың ойынша, көптеген жағдайларда әйелдердің зорлық-зомбылық қылмыстарына бару себепері ұзаққа созылған отбасылық-тұрмыстық негіздегі қақтығыстар, реніш, өзіншілдіктердің орын алу жағдайына байланысты орын алатындығын пайымдайды [2, б. 262-263].

Бас бостандығынан айыру, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде көзделген кез келген басқа жаза сияқты,

әлеуметтік әділеттілікті қалпына келтіру мақсатында, сондай-ақ сотталған адамды түзеу және жаңа қылмыстар жасаудың алдын алу мақсатында қолданылады [3].

Демек әйелдердің қылмыстық жазалауын орындау мен өтеудің көптеген проблемалары оны тағайындау кезеңінен басталады. Қазақстанда сот ісін жүргізудің дәстүрлі практикасы қылмыстық саясаттың гендерлік аспектісі (жыныстық және басқа да байланысты ерекшеліктерді ескеру) әйелдерге қатысты қатаң қылмыстық жазаларды, ең алдымен бас бостандығынан айыруды қолданбау керектігін болжайды.

Бүгінде Қазақстандық түрмелерде 2,5 мың әйел жазасын өтеп жатыр. Оның ішінде ең көп саны 30-дан 50 жасқа дейін (59%). Тағы 20% 30 жасқа дейінгі жас әйелдер. Сондай-ақ, өте жас-18 - ден 21 жасқа дейін, яғни олардың 3% құрайды [4].

Қылмыс жасаған әйелдер ерлерге қарағанда жиі қылмыстық жауапкершіліктен босатылады. Ерлермен бірдей қылмыстар жасағаны үшін сотталған адамдарға тағайындалған қылмыстық жазалау шарасы мен мерзімдерін көп жағдайда сот ерлерге едәуір қатал жаза тағайындайды.

Жазаларды орындау тәжірибесі көрсеткендей, жалпы қылмысты бірнеше рет аяқтау, сондай-ақ бас бостандығынан айыру орындарында қылмыс жасау көбінесе бірінші жасалған қылмыс үшін әділ жаза қолдану арқылы анықталады. Жазасыздық, әдетте, біріншіге қарағанда ауыр қылмыстардың қайталануына, жаңа қылмыстардың жасалуына әкеледі. Сонымен қатар, балама мәселенің бірі бас бостандығынан айыру түріндегі жазаны тағайындау және бас бостандығынан айыруға сотталған әйелдерге жеке адамның қоғамдық қауіптілік дәрежесін, сондай-ақ отбасы мен қоғамнан ұзақ уақыт оқшаулау жағдайында олардың әлеуметтік және психологиялық бейімделу факторын ескерусіз тым көп жаза белгілеу болып отыр.

Қамаққа алу бұлтартпау шарасы қолданылған әйелдер тергеу изоляторларында ұсталатын барлық адамдардың 8% - дан астамын құрайды.

Көбінесе қылмыскерлердің мінсіз мінез-құлқы мен оның жеке басының қоғамдық қауіптілігінің төмен дәрежеде болуын ескере отырып бұл шара қылмыс туралы өз бетінше мәлімдеген және толыққанды тергеу жүргізуге қажетті қатысуды қабылдаған, тергеуден жасырынбайтын, асырауында жас балалары бар әйелдерге де қатысты қолданылып отыр.

Тергеу изоляторларында ұстау режимінің шарттары бойынша қамауға алу іс жүзінде түрмеден айтарлықтай ерекшеленбейтіні

белгілі. Осыған байланысты әйелді ұзақ уақытқа тергеу изоляторына негізсіз орналастыру кейбір қылмыскерлер үшін пенитенциарлық тәжірибе жинап, басқада қайталама қылмыстарды жасауға итермелейді.

Қазіргі таңда құқық бұзушылықтардың, оның ішінде әйелдер түзеу мекемелерде жасалған қылмыстардың себептерінің арасында мыналар ерекшеленеді.

Атап айтқанда бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеп жатқан әйелдер дәстүрлі түрде әлеуметтік және отбасылық тұрғыдан барынша қорғалмағандардың санатынан табылуда. Олардың ішінде олардың лайықты жұмысы, білімі, мамандығының жоқтығы, алдағы уақытта бұл мекемеден босатылғаннан соң бірінші кезекте жұмыспен қамту проблемасының орын алатыны белгілі.

Бүгінгі күні көптеген сотталғандар үшін түзеу мекемелерінен босатылғаннан кейін тұрғын үймен қамтамасыз ету мәселесі өзекті болып отырғаны анық.

Сондай-ақ, жазаны өтеу кезінде әйелдердің қылмыс жасауы көбінесе отбасылық мәртебеге байланысты яғни қылмыскерлердің көпшілігінде балалық шағында толыққанды ата-ана отбасының жоқтығы олардың қылмыс жасау салдарына әкеп соққан. Бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеп жатқан кәмелетке толмаған қылмыскерлердің көпшілігінде ата-анасының екеуі де, біреуі де жоқ немесе әжелері мен басқа туыстарында тәрбиеленген. Кәмелетке толмаған жаста жазасын өтеген мұндай әйелдер белгілі бір қылмыстық тәжірибеге ие болып қана қоймайды, сонымен бірге бас бостандығынан айыру орындарында қайта оқшаулаудан табиғи қорқыныштан айырылады, бұл болашақта олардың жаңа қылмыс жасауын жеңілдететіні сөзсіз.

Осылайша, әйелдің маңызды «тежейтін» тетіктері, яғни ата-аналардың, ерлі-зайыптылардың, оның үйге оралуын күткен балаларының сүйіспеншілігі мен құрметі, оқу және еңбек ұжымдарының, достарының қолдауларының болмауы бас бостандығынан айыруды өтеуде қайталап қылмыс жасауға итермелейтіні анық.

Тағы бір атап өтетін мәселе жазасын өтеу кезінде көптеген әйелдер ескі, бұрынғы қоғамға қарсы әдеттерді жадында сақтап қалады. Кейбір адамдар бостандықташыққанда өздерін қоғамға бейімдей алмай баяғы әдеттеріне яғни алкогольді ішімдікті, есірткі заттарды қолдануды қайта бастайды.

Шын мәнінде, маскүнемдікпен нашақұмарлыққа бейімделген әйелдер түзету мекемесінде қайта қылмыс жасаулары мүмкін өйткені

әйелдерде бұл аурулардың динамикасы ерлерге қарағанда қатерлі болып келеді.

Сотталғандар бас бостандығынан айыру орындарынан шыққаннан кейін оларды қылмыстық топтар өздерінің бақылауына алып оларға түнейтін орындармен өмір сүруге жағдай жасайды. Есесіне бұл әйелдерді өз пайданаларына пайдаланып олардың жаңа қылмыс жасауына итермелейді. Бірақ маргиналды ортадан шыққан «таныстар» және ескі достардың қолдауы көбінесе әйелдердің бас бостандығын айыру жазасын өтеу кезеңінде жүзеге асырылады. Әйелдің мұндай қылмыстық ортада ұсталуы оның жазасын өтеп шыққанымен де қоғамға тиісінше бейімделуіне үміт бермей, қылмыстық мәртебесін сақтауға ықпал етеді. Бұндай жандай өз кезегінде бас бостандығынан айыру орындарындағы қылмысқа әсер ететін факторлардың бірі болады.

Бас бостандығынан айыру орындарында қылмыс жасаған қылмыскерлердің бір бөлігі қылмыстық субмәдениеттің өкілдері мен тасымалдаушылары болып табылады. Бірнеше рет сотталған адамдардың пайымдауларында стереотиптік, өмір туралы қарабайыр мұрағаттар бар яғни «жұмыс жасамау», «қандай жолмен болмасын үлкен ақшаға ие болу» және т.б. Бұл дегеніміз олардың әдеттегі әлеуметтік нормаларды қабылдай алмай қалыпты өмір сүре алмайтындықтарын көрсетеді.

Зорлық-зомбылық қылмыстарын жасайтын әйелдерге келсек, көбінесе майда себептер мен жағдайларға байланысты (мысалы, топтық және жеке тұлғааралық қақтығыстарды қолдану) орын алып отырады. Бұлар жеке және субъективті себептер көбінесе жазаны өтеу тәртібімен байланысты қылмыстар жасауды тудырады (қашу, ТМ-нің қалыпты қызметін бұзатын әрекеттер жасау).

Түзеу колониясының әлеуметтік ортасыжәне ондаауыр қылмыс жасаған қылмыскерлердің шоғырлану факторлары пенитенциарлық қылмыстың рөлінің артуына жағдай жасайды.

Түзеу мекемелерінде жазасын өтеп жатқан әйелдер өздерінің жасағанқылмыстардың сипатымен және субъективті жеке қасиеттерімен, сондай-ақ әр түрлі криминологиялық типтерімен, күнделікті бірге тұратын әр түрлі жастағы топ мүшелерімен ерекшеленеді. Ал мұндай ортада ұжым ішінде өткір қарама-қайшылықтар туатыны анық себебі өздерінің эмоцияларын тежеуге үйренбегендері анық.

Осы орайда түзеу мекемесінің проблемалары мен кемшіліктеріне тоқталсақ, олар: түзеу мекемелерінің білікті емес мамандары және қажетті мамандардың болмауы;

- ТМ қызметінің материалдық қамтамасыз етілуінің жеткіліксіздігі (әсіресе білім беру, мәдени-бұқаралық, спорттық бағдарламалар мен іс-шараларды қаржыландыру);

- сотталған әйелдердің жұмыспен толық қамтылмауы;

- ТМ босатылғаннан кейінгі әйелдердің тұрғын үймен, жұмыспен қамтамасыз етуге, әлеуметтік пайдалы байланыстарды сақтауға және нығайтуға көмек көрсетуге мүмкіндік беретін оналту бағдарламалары тиімділігінің төмендігі;

- сотталған адамдарды тұрғын үймен, жұмыспен қамтуға, әлеуметтік пайдалы байланыстарды сақтауға және нығайтуға;

- қылмысты қайта жасауға бейім сотталғандар тобына кіретін тұлғалармен (қайталанған және бірнеше рет соттылығы бар тұлғалар), ТМ-де профилактикалық есепте тұрғандармен; жазаны өтеу режимін бұзғандармен; психикалық ауытқулары бар, алкоголизм мен нашақорлықтан емделу курсынан өткендермен; зорлық-зомбылыққа, құқыққа қарсы мінез-құлыққа бейім) сотталғандармен тәрбие жұмысының жеткіліксіздігі.

Осылайша, бас бостандығынан айыру орындарындағы әйелдердің мінез-құлқы саласындағы жағдайды талдау осы санаттағы жазаны өтеу кезінде жасалған құқық бұзушылықтар мен қылмыстардың алдын алу жүйесі қазіргі заманғы қосымша әдістемелік әзірлемелер мен ұсыныстарды қажет ететіндігін көрсетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Голоднюк М.Н., Зубкова В.И. Предупреждение преступности: учебное пособие / Голоднюк М.Н., Зубкова В.И. – М., 1990. – С. 96-100.

2 Касимов В.О. Противоправное поведение женщин в зрелом возрасте: современное состояние и особенности // Пробелы в российском законодательстве. – 2017. - №4. – С. 261-264.

3 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі кодексі // www.adilet.kz

4 Официальный сайт Центра Правовой статистики при Генеральной Прокуратуре Республики Казахстан // www.pravstat.kz

ТҮЙІН

Мақалада бас бостандығынан айыруға сотталған әйелдердің Қазақстанның түзеу мекемелеріндегі мінез-құлқы және олардың қылмыс жасауына себепші болатын негізгі факторлар қарастырылады.

Автор әйелдің пенитенциарлық қылмысы мен ер адамның арасындағы айтарлықтай айырмашылықтарды, қазіргі жағдайда

әйелдердің жазаның осы түрін өтеуінің кейбір мәселелерінің ерекшеліктерін ашады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются поведение женщин, осужденных к лишению свободы, в исправительных учреждениях Казахстана, и основные факторы, обуславливающие совершение ими преступлений.

Автор раскрывает существенные отличия женской пенитенциарной преступности от мужской, специфику некоторых проблем отбывания данного вида наказания женщинами в современных условиях.

RESUME

The article examines the behavior of women sentenced to imprisonment in correctional institutions in Kazakhstan, and the main factors that cause them to commit crimes.

The author reveals the significant differences between women's penitentiary crime and men's, the specifics of some problems of serving this type of punishment by women in modern conditions.

К ВОПРОСУ ОБ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ИНСПЕКЦИЙ В РУСЛЕ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИКИ РОССИИ В СФЕРЕ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ БЕЗ ИЗОЛЯЦИИ ОСУЖДЕННОГО ОТ ОБЩЕСТВА

Смирнова И.Н.,

профессор кафедры государственно-правовых дисциплин,
доктор юридических наук, доцент, полковник внутренней службы
Псковский филиал Академии ФСИН России

Прежде всего отметим, что, как справедливо указывается в литературе, «...чем меньше кара и слабее изоляция, тем больше шансов уберечь личность от разрушения и укрепить в ней позитивное начало, необходимое для законопослушной жизни» [1, с. 4]. Это также подтверждается тем, что «...Трудности процесса возвращения к жизни на свободе ведут к конфликту с социумом на разных уровнях и, как итог, совершению повторных преступлений, то есть срыву постпенитенциарной ресоциализации» [2, с. 62]. В связи с этим не случайно концептуальными положениями развития уголовно-

исполнительной системы предусматривается широкое применение наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции осужденного от общества, интерес к сфере исполнения которых, на наш взгляд, и далее будет только возрастать.

Еще в 1990 году VIII Конгрессом ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями были приняты Минимальные стандартные правила ООН в отношении мер, не связанных с тюремным заключением [3, с. 238–253], имеющие своей целью содействие рациональному исполнению мер, не связанных с тюремным заключением, как альтернативы лишению свободы, которыми предусматривается широкий выбор альтернативных мер, принимаемых после вынесения приговора, «в целях отказа от тюремного заключения и оказания помощи правонарушителям для их быстрого возвращения к нормальной жизни в обществе».

Вступление России в мировое сообщество привело к существенному изменению ее уголовно-исполнительной политики, которая, будучи составной частью политики государства в сфере борьбы с преступностью, находится в поиске механизма организационно-правового обеспечения функционирования системы наказаний без лишения свободы. Как показало проведенное исследование, стратегия такой политики может изменяться, несмотря на свою достаточную стабильность, причем ее формирование и развитие обуславливается определенными факторами, в частности, уровнем развития демократизма, защиты прав и свобод человека и гражданина, проявления гуманизма в отношении правонарушителей; уровнем культуры, общественного мнения и правосознания граждан, система их нравственных ценностей и идеалов; экономической способностью государства выделить необходимое количество ресурсов для нормального функционирования системы органов и учреждений, исполняющих наказания; уровнем, структурой и динамикой преступности; развитием уголовного законодательства и практики его применения; уровнем развития уголовно-исполнительного законодательства, приведение его и практики учреждений и органов, исполняющих наказания, в соответствие с требованиями международных стандартов по обращению с осужденными; уровнем развития науки уголовно-исполнительного права [4, с. 2].

Изучение разных аспектов деятельности уголовно-исполнительных инспекций и преподавание в течение длительного периода времени дисциплины «Организация деятельности уголовно-исполнительных инспекций» в рамках реализации соответствующего

профиля в ведомственной образовательной организации Федеральной службы исполнения наказаний позволяет выделить еще один важный, на наш взгляд, фактор – эффективность исполнения наказаний [5, с. 26].

В числе основных задач уголовно-исполнительных инспекций предупреждение преступление и иных правонарушений лиц, состоящих на их учете, причем, как свидетельствует исследование, функционирование их сотрудников должно быть организовано таким образом, чтобы обеспечить:

- всесторонний тщательный контроль за поведением подучетных лиц;

- возможность своевременно принимать к нарушителям условий и порядка отбывания наказания адекватные меры реагирования в рамках действующего законодательства, при этом добиться качественной подготовки материалов в суд в отношении нарушителей;

- соответствующий уровень внешнего и внутреннего взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций;

- наличие у сотрудников уголовно-исполнительных инспекций необходимого опыта и навыков профилактической работы.

Это позволит, на наш взгляд, добиться в правоохранительной деятельности уголовно-исполнительных инспекций при исполнении наказаний, не связанных с изоляцией осужденного от общества, реализации следующих приоритетных направлений: безусловное и эффективное исполнение наказания; соблюдение законодательства, в том числе антикоррупционного; укрепление взаимодействия с органами внутренних дел по предупреждению преступлений и других правонарушений со стороны осужденных; укрепление материально-технической базы, улучшение условий размещения уголовно-исполнительных инспекций [6, с. 16]. Так, в рамках повышения эффективности взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций и органов внутренних дел вопросы взаимной деятельности обсуждаются на совещаниях-семинарах с руководителями подразделений по организации деятельности участковых уполномоченных полиции; в территориальных органах проводятся координационные и межведомственные совещания правоохранительных органов по проблемам взаимодействия уголовно-исполнительных инспекций и органов внутренних дел; проводятся совместные мероприятия, в процессе которых выявляются множественные нарушения порядка отбывания наказания; подписаны протоколы об информационном взаимодействии, предусматривающем

осуществление обмена информацией между Федеральной службой исполнения наказаний и Министерством внутренних дел Российской Федерации в электронном виде (он касается сведений о совершаемых лицами, состоящими на учете уголовно-исполнительных инспекций, преступлений, административных правонарушений, в том числе в области дорожного движения); внесены изменения в соответствующий регламент межведомственного взаимодействия по предупреждению совершения лицами, состоящими на учете уголовно-исполнительных инспекций, преступлений и других правонарушений [7].

Вместе с тем, несмотря на достигнутые результаты в рамках совместной деятельности, необходимы инновационные подходы, в частности, модернизация обмена информацией, определение новых форм и методов предупредительно-профилактического воздействия на подучетных лиц, в том числе в рамках совместной работы с иными субъектами профилактики, а также благодаря использованию потенциала общественных организаций.

Отметим, что Минимальными стандартными правилами ООН в отношении мер, не связанных с тюремным заключением поощряется, и это особенно актуально для отечественных уголовно-исполнительных инспекций, участие общественности в исполнении мер, не связанных с тюремным заключением, причем оно рассматривается как один из важнейших факторов укрепления связей между осужденными, их семьями и обществом. С учетом склонностей и интереса к такой работе могут привлекаться добровольцы, которые будут оказывать осужденным и их семьям необходимую помощь. Так, в соответствии с проведенным нами исследованием и на основе изучения официальных материалов в настоящее время в рамках профилактической работы с несовершеннолетними осужденными осуществляются: совместно с добровольческими (волонтерскими) организациями проводятся мероприятия по оказанию социальной поддержки несовершеннолетним осужденным без изоляции от общества; оказывается помощь волонтерами осужденным инвалидам и лицам с ограниченными возможностями, состоящим на учете уголовно-исполнительных инспекций; успешно решаются вопросы организации летнего отдыха подростков, состоящих на учете уголовно-исполнительных инспекций; осуществляется психологическое сопровождение несовершеннолетних осужденных штатными психологами уголовно-исполнительных инспекций; в рамках Соглашения Федеральной службы исполнения наказаний и Ассоциации волонтерских центров и общероссийской организацией «Национальная родительская ассоциация социальной поддержки

семьи и защиты семейных ценностей» взаимодействие осуществляется по вопросам профилактики правонарушений среди в том числе несовершеннолетних, состоящих на учете уголовно-исполнительных инспекций [8, с. 3–14].

Однако можно утверждать о выявлении ежегодно большого числа нарушений законности в деятельности при исполнении наказаний без изоляции от общества. Одним из основных направлений недопущения нарушений законности в рамках функционирования уголовно-исполнительных инспекций является усиление ведомственного контроля со стороны подразделений по контролю за исполнением наказаний, которые в настоящее время находятся в территориальном органе Федеральной службы исполнения наказаний и обеспечивают контроль за соблюдением законности, осуществляют проверки достоверности статистической отчетности, проводят служебные проверки по фактам совершения осужденными повторных преступлений и реализуют ряд других функций.

В заключение отметим, что значение наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции от общества, в отношении лиц, совершивших преступления небольшой и средней тяжести, состоит в том, что их эффективное исполнение должно обеспечивать защиту общества от преступника, снижение уровня криминализации общества, разобщение преступного сообщества, снижение численности лиц, содержащихся в учреждениях уголовно-исполнительной системы.

Большую роль в этом играет активное применение инновационных технологий, направленных, в частности, на улучшение контроля за поведением подучетных лиц; обеспечение всестороннего изучения причин повторных преступлений и факторов, обуславливающих противоправное поведение осужденных в каждом конкретном случае; внедрение программ психологической коррекции личности и изменения поведения; организацию взаимодействия в рамках решения поставленной перед уголовно-исполнительными инспекциями задачи по предупреждению преступлений и иных правонарушений лиц, состоящих на их учете; изучение и внедрение передового опыта деятельности уголовно-исполнительных инспекций и зарубежного пенитенциарного опыта.

Как справедливо отмечается в литературе, зарубежный опыт показал свою эффективность, чем и продиктован интерес к его изучению. При этом в зарубежных государствах выявляются определенные особенности исполнения наказаний по причине специфики национального законодательства и правоприменительной

деятельности[9, с. 3]. В связи с этим стоит согласиться с позицией, и это подтвердило наше исследование, о том, что недопустимо слепое копирование как отечественного, так и зарубежного опыта как в целом в сфере исполнения наказаний без лишения свободы, так и в области предупреждения преступлений и иных правонарушений подучетных лиц. Требуется предварительный тщательный его анализ и изучение возможностей использования с учетом современных реалий, что позволит получить позитивный результат от его реализации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Казак Б.Б., Ушатиков А.И. Организационные и психологические основы исправления и ресоциализации осужденных: учебное пособие; под общ. ред. С.Х. Шамсунова. – 3-е изд., испр. и доп. – Псков: Псковский юридический ин-т ФСИН, 2007. – 294 с.
2. Писарев О.М., Анцибалова О.В. Особенности проявления жизнестойкости личности в условиях постпенитенциарной адаптации // Ведомости уголовно-исполнительной системы. – 2019. – № 6. – С. 60–65.
3. Международные стандарты в уголовно-исполнительной сфере :хрест. и аннот. юрид., психол.-пед. и проф.-этич. док. / предисл. О.В. Филимонова. – 2-е изд., испр. и доп. – Рязань: Академия права и управления ФСИН, 2006. – 464 с.
4. Уголовно-исполнительное право России: теория, законодательство, международные стандарты, отечественная практика конца XIX–начала XX века : учебник для вузов / под ред. А.И. Зубкова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2006. – 720 с.
5. Смирнова И.Н. Методологические, организационные и правовые основы деятельности уголовно-исполнительной системы в сфере исполнения наказаний, не связанных с изоляцией осужденного от общества :автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Псков, 2010. – 44 с.
6. Лукьянец Е.В. Основные итоги деятельности по исполнению уголовных наказаний, не связанных с изоляцией осужденных от обществ // Сборник VII Всероссийского совещания руководителей уголовно-исполнительных инспекций, исправительных центров и подразделений по контролю за исполнением наказаний, не связанных с изоляцией осужденных от общества, территориальных органов ФСИН России (19–21 июля 2017 г., г. Пушкин). – Пушкин, 2017. – С. 5–16.
7. Об утверждении Регламента взаимодействия ФСИН России и МВД России по предупреждению совершения лицами, состоящими на учете уголовно-исполнительных инспекций, преступлений и других правонарушений : приказ Минюста России и МВД России от 4 октября

2012 г. № 190/912 (с изм.) // Российская газета. – 2012. – 26 октября.

8. Честно и добросовестно служить Закону и народу! (интервью с начальником УОИНИО ФСИН России Е.А. Коробковой) // Ведомости уголовно-исполнительной системы. – 2019. – № 5. – С. 3-14.

9. Потапов А. М., Колосов А. С., Звонов А.В. Зарубежный опыт исполнения наказаний, не связанных с лишением свободы: учебное пособие. – Вологда: ВИПЭ ФСИН России, 2010. – 71 с.

ТҮЙІН

Мақала сотталған адамды қоғамнан оқшаулаусыз жазаларды орындау бойынша қылмыстық-атқару инспекциялары қызметінің өзекті мәселелеріне арналған. Зерттелетін мәселенің өзектілігі Ресейдің әлемдік қауымдастыққа кіруі оның қылмыстық-атқару саясатының айтарлықтай өзгеруіне әкелді, оның қалыптасуы мен дамуы әртүрлі факторлармен алдын-ала анықталған. Онда ауыр емес және ауырлығы орташа қылмыстар жасаған адамдарға қатысты қоғамнан оқшаулаусыз жазалар мен қылмыстық-құқықтық сипаттағы шаралардың маңыздылығы атап өтіледі, бұл олардың тиімді орындалуы қоғамды қылмыскерден қорғауды, қоғамның криминализация деңгейін төмендетуді, қылмыстық қоғамдастықтың бытыраңқылығын, қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде ұсталатын адамдар санының төмендеуін қамтамасыз етуі тиіс. Ол үшін есепке алынған адамдардың мінез-құлқын бақылауды жақсартуға мүмкіндік беретін инновациялық технологиялар белсенді пайдаланылады; әрбір нақты жағдайда қайта жасалған қылмыстардың себептері және сотталғандардың құқыққа қарсы мінез-құлқын негіздейтін факторлар жан-жақты зерделенеді; жеке адамды психологиялық түзету және мінез-құлқын өзгерту бағдарламалары енгізіледі; қылмыстық-атқару инспекцияларының алдына қойылған, олардың есебінде тұрған адамдардың қылмыстары мен өзге де құқық бұзушылықтарының алдын алу жөніндегі міндеттерді шешу шеңберінде өзара іс-қимыл; қылмыстық-атқару инспекциялары қызметінің озық тәжірибесі және шетелдік пенитенциарлық тәжірибе зерделенеді және енгізіледі.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена актуальным вопросам деятельности уголовно-исполнительных инспекций по исполнению наказаний без изоляции осужденного от общества. Актуальность исследуемой проблемы обуславливается тем, что вступление России в мировое

сообщество привело к существенному изменению ее уголовно-исполнительной политики, формирование и развитие которой предопределяется разными факторами.

Отмечается важность наказаний и мер уголовно-правового характера без изоляции от общества, в отношении лиц, совершивших преступления небольшой и средней тяжести, которая заключается в том, что их эффективное исполнение должно обеспечивать защиту общества от преступника, снижение уровня криминализации общества, разобщение преступного сообщества, снижение численности лиц, содержащихся в учреждениях уголовно-исполнительной системы. Для этого активно используются инновационные технологии, позволяющие улучшить контроль за поведением подучетных лиц; всесторонне изучаются причины повторных преступлений и факторы, обуславливающие противоправное поведение осужденных в каждом конкретном случае; внедряются программы психологической коррекции личности и изменения поведения; организуется взаимодействие в рамках решения поставленной перед уголовно-исполнительными инспекциями задачи по предупреждению преступлений и иных правонарушений лиц, состоящих на их учете; изучается и внедряется передовой опыт деятельности уголовно-исполнительных инспекций и зарубежный пенитенциарный опыт.

RESUME

The article is devoted to topical issues of the activities of criminal Executive inspections for the execution of sentences without isolation of the convicted person from society. The relevance of the problem under study is due to the fact that Russia's entry into the world community has led to a significant change in its penal policy, the formation and development of which is predetermined by various factors. The importance of punishments and measures criminally-legal character without isolation from the society in respect of persons who have committed crimes of little and average gravity, which is that their effective enforcement must protect society from the offender, reducing the level of criminalization of society, the division of criminal Association, reduction in the number of persons held in institutions of penal system. For this widely used innovative technology to improve the control behavior of the registered persons; comprehensively examined the causes of re-offending and the factors contributing to the wrongful conduct of convicted persons in each case; implemented program of psychological correction of personality and behavior changes; organized cooperation in the framework of the decisions put before the criminal Executive inspection

tasks for the prevention of crimes and other offences by persons on their account; the best practices of criminal enforcement inspections and foreign penitentiary experience are being studied and implemented.

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ УГОЛОВНЫХ НАКАЗАНИЙ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Тепляшин П.В.,

профессор кафедры уголовного права и криминологии,
доктор юридических наук, доцент, полковник полиции
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Государственный контроль за исполнением уголовных наказаний в основном отражает властные и директивные организационно-управленческие формы. Такой контроль во многом нацелен и на соблюдение государством (включая Российскую Федерацию и Республику Казахстан) международных стандартов в области обращения с осужденными, рекомендаций и решений различных правозащитных межгосударственных правительственных (например, Верховного комиссара по правам человека Совета Европы) и неправительственных (например, «Международная тюремная реформа (PRI)») структур и организаций. Однако государственный контроль в этой части имеет ряд проблем. В частности, как отмечает В.И. Селиверстов, остро стоит «вопрос об исполнении международных стандартов обращения с осужденными, предусматривающих размещение осужденных, как правило, по одному в одиночных камерах или комнатах» [1, с. 202].

В научно-практическом смысле государственный контроль за исполнением уголовных наказаний в зависимости от субъекта его осуществления может быть классифицирован на несколько видов:

- президентский контроль;
- парламентский контроль;
- правительственный, ведомственный и внутриведомственный контроль;
- судебный контроль;
- правозащитный контроль;
- прокурорский надзор;
- финансовый контроль.

В Российской Федерации юридическое содержание основных

видов контрольной деятельности закреплено в ст.ст. 19-24 УИК РФ. Однако юридические конструкции этих норм несколько разнятся. Так, нормы о контроле федеральных органов государственной власти (ст. 19 УИК РФ), судебном контроле (ст. 20 УИК РФ), ведомственном контроле (ст. 21 УИК РФ), прокурорском надзоре (ст. 22 УИК РФ), участии общественных объединений в осуществлении общественного контроля за обеспечением прав человека (ст. 23 УИК РФ) относятся к бланкетным, поэтому для установления содержания контрольной деятельности следует обратиться к соответствующему законодательству (например, к Федеральному конституционному закону от 26 февраля 1997 года № 1-ФКЗ «Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации», УПК РФ, Закону Российской Федерации от 21 июля 1993 года № 5473-1 «Об учреждениях и органах, исполняющих уголовные наказания в виде лишения свободы»). Бланкетный подход вызван объективной необходимостью, поскольку контрольная деятельность крайне содержательна и имеет существенную специфику в зависимости от вида. Согласно ст. 19 УИК РФ порядок осуществления контроля регулируется законодательством Российской Федерации.

В Республике Казахстан государственный контроль за исполнением уголовных наказаний возложен на государственные органы и должностные лица, также представляющие различные ветви и уровни государственной власти. Рамки компетенции органов государственной власти по контролю за исполнением уголовных наказаний зависят от их соответствующего уровня. На первое место в главе 4 Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан от 5 июля 2014 года (вступил в силу с 1 января 2015 года) поставлено Правительство Республики Казахстан (ст. 15), затем – Министерство внутренних дел Республики Казахстан как уполномоченный орган в сфере уголовно-исполнительной деятельности (ст. 16), в составе которого функционирует Комитет уголовно-исполнительной системы. Замыкают этот перечень местные исполнительные органы власти (ст. 18). В этой связи ряд исследователей обращают свое внимание на вопросы разграничения компетенции государственных органов в сфере исполнения уголовных наказаний в Республике Казахстан [2].

В УИК Республики Казахстан и Законе «О порядке и условиях содержания лиц в специальных учреждениях, обеспечивающих временную изоляцию от общества» закреплены механизмы контроля за исполнением уголовных наказаний. В процессе исполнения «наказаний должны быть учтены нормы, обеспечивающие правовое положение осужденных, их личную безопасность, свободу совести

осужденных, порядок рассмотрения обращений осужденных, возможность защищать свои права и свободы всеми, не противоречащими закону способами. При этом следует помнить, что приоритетным направлением деятельности государства является обеспечение прав, свобод и законных интересов человека» [3, с. 426].

Глава 7 УИК Республики Казахстан содержит нормы, которые регламентируют следующие виды контроля за деятельностью учреждений и органов, исполняющих наказания: судебный (ст. 27), ведомственный (ст. 28), осуществляемый МВД Республики Казахстан (включая Комитет уголовно-исполнительной системы), государственный контроль и надзор (ст. 29), осуществляемый Президентом Республики Казахстан, Премьер-Министром Республики Казахстан, депутатами Парламента Республики Казахстан, а также акимами областей, городов республиканского значения и столицы в пределах соответствующих административно-территориальных единиц, высший надзор за соблюдением законности исполнения и отбывания наказаний и иных мер уголовно-правового воздействия, реализуемый органами прокуратуры Республики Казахстан (ст. 30), а также общественный контроль (ст. 31). Исходя из смысла ст. 32 УИК Республики Казахстан «Посещение учреждений» рассматриваемый контроль возложен на Уполномоченного по правам человека и Уполномоченного по правам ребенка.

На основании Закона Республики Казахстан от 2 июля 2013 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам создания национального превентивного механизма, направленного на предупреждение пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания» и положений главы 9 УИК Республики Казахстан действует Национальный превентивный механизм (НПМ), представляющий систему предупреждения пыток и другого жестокого обращения и наказания и предусматривающих соответствующие контрольные механизмы в данной области. Можно сказать, что указанный механизм запущен для повышения гарантий соблюдения международных обязательств в области защиты прав человека и положений ст. 17 Конституции Республики Казахстан, согласно которой достоинство человека неприкосновенно, никто не должен подвергаться пыткам, насилию, другому жестокому или унижающему человеческое достоинство обращению или наказанию. Актуальность реализации Национального превентивного механизма обусловлена и тем фактом, что «имеет место негативный настрой к осужденным со стороны администрации и сотрудников уголовно-исполнительной

системы, а порой, как свидетельствуют не единичные примеры, опубликованные в средствах массовой информации предвзятое отношением к осужденным персонала администрации исправительного учреждения переходящее иногда и прямым пыткам и побоям, что, к сожалению, как правило, вызывают негативные резонансные вспышки среди населения страны» [4, с. 229-230].

В целях контроля за соблюдением прав осужденных УИК Республики Казахстан предусматривает различные виды превентивных посещений – это периодические превентивные посещения (проводятся на регулярной основе не реже одного раза в четыре года); промежуточные превентивные посещения (проводятся в период между периодическими превентивными посещениями с целью мониторинга реализации рекомендаций по результатам предыдущего периодического превентивного посещения, а также предупреждения преследования осужденных, с которыми участники национального превентивного механизма проводили беседы, со стороны администраций учреждений и органов, исполняющих наказание, подлежащих превентивному посещению); специальные превентивные посещения (проводятся на основании поступивших сообщений о применении пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания). Как отмечает Н.А. Сартаева «участниками национального превентивного механизма являются Уполномоченный по правам человека, а также отбираемые Координационным советом [при Уполномоченном по правам человека] члены общественных наблюдательных комиссий и общественных объединений, осуществляющих деятельность по защите прав, свобод и законных интересов граждан, юристы, социальные работники, врачи» [5, с. 127]. В унисон данному утверждению А.Б. Скаков указывает, что таким образом «на должный уровень был поднят вопрос о правовом положении осужденных, обеспечении их личной безопасности в процессе отбывания наказания, законодательно закреплен один из способов контроля за деятельностью пенитенциарных учреждений и органов – их право на обращение» [6, с. 327].

Таким образом, государственный контроль за исполнением уголовных наказаний выступает неотъемлемой составляющей национального механизма предупреждения, выявления и пресечения соответствующих нарушений в области обращения с осужденными и сопряженных общественных отношений, отражает оценку деятельности органов и учреждений, исполняющих наказания, реализация которого имеет объективные особенности и собственные

приоритетные направления как в Российской Федерации, так и Республике Казахстан.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Селиверстов В.И. О направлениях изменения концептуальных положений уголовно-исполнительной политики Российской Федерации // Пенитенциарная безопасность: национальные традиции и зарубежный опыт: материалы Всероссийской научно-практической конференции, в 2-х ч. Ч. 1. - Самара: Самарский юридический институт ФСИН России, 2019. - С. 200-203.

2. Потапов А.М. О разграничении компетенции в сфере исполнения уголовных наказаний и постпенитенциарного сопровождения освобожденных в Республике Казахстан // Проблемы назначения и исполнения уголовных наказаний в России и за рубежом: сборник материалов круглого стола международной научно-практической конференции/ под общ. ред. В.Н. Некрасова, И.А. Янчука. Вологда: Вологодский институт права и экономики ФСИН России, 2018. - С. 230-235.

3. Акимжанов Т.К. Уголовно-правовые и криминологические аспекты повышения эффективности и качества исполнения наказания в Республике Казахстан // Уголовно-исполнительное право. - 2018. - Т. 13. - № 4. - С. 418-428.

4. Акимжанов Т.К. О поиске новых путей совершенствования исполнения наказания в Республике Казахстан // Теоретические и практические проблемы развития уголовно-исполнительной системы в Российской Федерации и за рубежом: сборник тезисов выступлений и докладов участников Международной научно-практической конференции. В 2-х томах. Т. 1. - Рязань: Академия права и управления ФСИН России, 2018. - С. 228-239.

5. Сартаева Н.А. Приближение исполнения уголовных наказаний к общепризнанным международным стандартам: опыт Республики Казахстан // Развитие уголовно-исполнительной системы: организационные, правовые и экономические аспекты: сборник материалов междунар. науч.-практ. конф. в рамках международного юридического форума «Право и экономика: национальный опыт и стратегии развития». - Новосибирск: Новосибирский государственный университет экономики и управления «НИНХ», Кузбасский институт ФСИН России, 2019. - С. 124-130.

6. Скаков А.Б. Уголовно-исполнительное законодательство Казахстана: современное состояние и перспективы развития //

ТҮЙІН

Қылмыстық жазалардың орындалуын мемлекеттік бақылаудың жалпы мақсаты ашылды. Мұндай бақылаудың сотталушылармен қарым-қатынас саласындағы халықаралық стандарттардың сақталуымен өзара байланысының проблемалары атап өтілді және оның түрлері көрсетілген. Ресей Федерациясында және Қазақстан Республикасында қылмыстық жазаларды орындау саласындағы мемлекеттік бақылаудың ұйымдастырушылық-құқықтық ерекшеліктері көрсетілген. Қарастырылып отырған бақылау әрбір штатта объективті ерекшеліктерге ие және сотталғандардың құқықтарын бұзуға қарсы іс-қимылдың ұлттық механизмінің ажырамас бөлігі болып табылады деген қорытындыға келді.

РЕЗЮМЕ

Раскрывается общее назначение государственного контроля за исполнением уголовных наказаний. Отмечаются проблемы соотношения такого контроля с соблюдением международных стандартов в области обращения с осужденными и излагаются его виды. Представлена организационно-правовая специфика государственного контроля в сфере исполнения уголовных наказаний в Российской Федерации и Республике Казахстан. Делается вывод о том, что рассматриваемый контроль имеет объективные особенности в каждом из государств и выступает неотъемлемой составляющей национального механизма противодействия нарушениям прав осужденных.

RESUME

The general purpose of state control over the execution of criminal penalties is revealed. The problems of correlation of such control with the observance of international standards in the field of treatment of convicts are noted and its types are outlined. The organizational and legal specifics of state control in the sphere of the execution of criminal sentences in the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan are presented. It is concluded that the control under consideration has objective features in each of the states and is an integral part of the national mechanism for countering violations of the rights of convicts.

ҚЫЛМЫСТЫҚ САЯСАТТЫ ІЗГІЛЕНДІРУДІҢ ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ КӨМЕК КӨРСЕТУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Тулкинбаев Н.А.,

ПО-да әлеуметтік жұмысты ұйымдастыру кафедрасының бастығы,
педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, полиция полковнигі
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасында қылмыстық саясатты ізгілендірудің қазіргі кезеңінде әлеуметтік-құқықтық көмек әлеуметтік көмек көрсету және қолдау, бас бостандығынан айыру орнынан босатылған немесе пробация қызметінің есебінде тұрған адамдарды әлеуметтік қорғауды жүзеге асыру жөніндегі қызметтің ерекше түрі ретінде белсенді дамуда және қалыптасады.

Қоғамнан сотталғандарды оқшаулауға байланысты емес жазаларды және өзге де қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларын орындау, сондай-ақ бас бостандығынан айыру орнынан босатылған адамдарға көмек көрсету мақсатында қылмыстық-атқару жүйесінің арнайы уәкілетті органдары – пробация қызметі құрылды. Пробация қызметінің қызметкерлері пробация қызметінің мақсаттары мен міндеттерін іске асыру кезінде бірінші кезекте өз қызметінде Қазақстан Республикасының Конституциясын басшылыққа алады [1]. 1-бапта ол Қазақстан Республикасын әлеуметтік мемлекет деп жариялады, оның саясаты адамның лайықты өмірі мен еркін дамуын қамтамасыз етуге жағдай жасауға бағытталған. Конституцияның 24, 27, 28, 29, 30-баптарына сәйкес әркімнің күш-жігер бостандығына, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдауға құқығы бар, отбасын, ананы, әкелікті және баланы мемлекеттік қолдау қамтамасыз етеді, жалақы мен зейнетақының ең төменгі мөлшеріне, жасына байланысты, ауырған, мүгедек болған, асыраушысынан айырылған жағдайда және өзге де заңды негіздер бойынша әлеуметтік қамсыздандырылуына кепілдік беріледі, мемлекеттік оқу орындарында және азаматтарды әлеуметтік қорғаудың, медициналық көмектің көлеміне кепілдік беріледі.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің алғашқы күнінен бастап пенитенциарлық жүйенің проблемаларына, бас бостандығынан айыру орындарында жазасын өтеп жатқан азаматтармен жұмыс істеуге баса назар аударады. Қазіргі кезде қоғамнан оқшаулауға байланысты емес жазаларды пайдалану институтын дамыту жөніндегі барабар шаралар іске асырылды. Бүгінде осы бағыттарда айтарлықтай жетістіктерге қол

жеткізілді.

Халықаралық құжаттардың ережелері мен шетелдік практиканың оң тәжірибесі көрсеткендей, қайта әлеуметтендіру процесінің тиімділігі көптеген жағдайларға, оның ішінде сотталғандарды босатуға дайындау бойынша жүргізілген жұмыстарға да, босатылғаннан кейін бейімдеу кезеңінде көрсетілген әлеуметтік-психологиялық көмекке да байланысты.

Бұл процесте қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріне ерекше орын бөлінген, өйткені жазаны өтеудің қалыптасқан жүйесі белгілі бір із-түзілімдер салады: отбасылық, туыстық байланыстарды әлсіретеді, сотталғандарға өз ресурстарын ұтымды және дұрыс пайдалану дағдыларын жоғалтуға және бостандықтағы түрлі өмірлік жағдайларда барабар шешімдер қабылдауға ықпал етеді.

Д.С. Чукмаитов жазасын өтеу кезінде босатылғандарға әлеуметтік көмек көрсету туралы заңды қабылдау қажеттілігі туралы айта келе, заң мен қылмыстық-атқару кодексі арасындағы әлеуметтік бейімделу процесін құқықтық реттеуде сақтау қажет екенін атап өтті. Автордың пікірі бойынша босатылғандардың әлеуметтік мазмұны туралы арнайы заң жан-жақты бейнеге мемлекеттік органдардан бастап, жақтылық пен жекелеген азаматтарға қажетті көмек көрсетілгенге дейін әлеуметтік бейімделу үдерісімен байланысты мәселелердің барлық жиынтығын регламенттеуі тиіс [2, б. 204].

Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған және пробация қызметінің есебінде тұрған азаматтарды әлеуметтік оңалтудың 2017-2019 жылдарға арналған кешенді стратегиясын бекіту туралы қамқор болатын стратегиялық маңызды қадам [3]. Стратегияда адам босатылғаннан кейін алып жүрудің, оның қоғамға толыққанды қайтуы бойынша механизмнің тиімділігі, туындаған әлеуметтік-құқықтық мәселелерді бірінші деңгейде шешудегі жай-күйі ерекше маңызға ие. Стратегия уақтылы әрекет ететін құжат ретінде берілмейтініне назар аудару қажет. Құжаттарда кешенді стратегияның ережелері мониторингті және ағымдағы жай-күйі мен іске асыру нәтижесінде алынған қол жеткізудің тиімділігін объективті бағалауды ескере отырып түзетілуі мүмкін делінген.

Әлеуметтік-құқықтық көмек ұғымы «Пробация туралы» заңда көрініс тапты, онда ол дегеніміз пробация нысандарының бірі түсіндіріледі және пробацияны жүзеге асыратын субъектілердің әлеуметтік-құқықтық көмек көрсетудің жеке бағдарламасы негізінде іске асырылатын, оларға қатысты пробация қолданылатын адамдарды қайта әлеуметтендіруге, әлеуметтік бейімдеуге және оңалтуға бағытталған шаралар кешені болып табылады [4].

Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінен босатылған немесе пробация қызметінің есебінде тұрған сотталғандарды бейімдеу тек пробация қызметінің міндеті емес. Оны шешуге барлық мемлекеттік органдардың, қоғамдық бірлестіктер мен үкіметтік емес ұйымдардың кешенді ынтымақтастығы көмектесе алады.

Елдің Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев азаматтық секторды жандандырудың маңыздылығына, түрлі қоғамдық ұйымдардың азаматтарды тәрбиелеуге жәрдемдесу және әлеуметтік-маңызды проблемалар бойынша қоғамдық тыңдауларды жандандыру бойынша мемлекет пен қоғамның ынтымақтастық тетігін дамыту және тәжірибеге енгізу мәселелері бойынша жұмысында бірнеше рет назар аударды. Бұл мәселелер Қазақстан Республикасы Президентінің 2006 жылғы 25 шілдедегі № 154 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасында көрініс тапты [5].

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылды еріктілер жылы деп жариялады. Еріктілерді сотталғандарды қайта әлеуметтендіру процесіне тарту жөніндегі бағыттар кешенді стратегияны одан әрі іске асыру жөніндегі 2020-2021 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарында көрсетілген [6].

Азаматтық бастамаларды қолдау, азаматтық қоғам институттарының әлеуетін әлеуметтік саланы дамытудың өзекті мәселелерін шешуге тарту мақсатында Қазақстан Республикасының заңнамасымен мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты алу үшін конкурсқа қатысу шеңберінде үкіметтік емес ұйымдар үшін гранттар алу мүмкіндігі көзделген.

«Пробация туралы» Қазақстан Республикасының Заңында «Азаматтардың, қоғамдық бірлестіктердің және өзге де заңды тұлғалардың пробация қызметін жүзеге асыруға қатысуы» деген 11-бапта пробация қызметін жүзеге асыру мәселелеріне жұртшылықтың неғұрлым нақты қатысуы регламенттелді. Бұл қоғам мен азаматтарды пробация процестеріне қатыстыру және қатыстыру процесін легитимизацияландыру үшін шетел мемлекеттерінің оң тәжірибесін, сондай-ақ заң шығарушының ойластырылған жұмысын, сондай-ақ қоғам мен азаматтарды пробация процестеріне қатыстыру процесін легитимизациялауға бағытталған оң тәжірибені пайдаланудың куәсі болып табылады [4, б. 144].

Қазақстан Республикасы ПМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай Академиясы бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған және пробация қызметінің есебінде тұрған сотталғандарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету, сондай-ақ жаңа қылмыстық

құқық бұзушылықтар жасауға көрсетілетін әлеуметтік-құқықтық көмектің әсері мәселелері бойынша қажетті ғылыми және әдістемелік құралдарды әзірлеуге белсенді қатысады.

Қазақстан Республикасы ИМ ҚАЖ комитетінің тапсырысы бойынша Академияның авторлық ұжымы «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған немесе пробация қызметінің есебінде тұрған адамдарға көрсетілетін әлеуметтік-құқықтық көмектің жаңа қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауға әсері» тақырыбында ғылыми-зерттеу жұмысын жүзеге асырады. Зерттеу жүргізудің мақсаты пробация қызметін, жергілікті атқарушы органдарды, ҚАЖ мекемелерін бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған және пробация қызметінің есебінде тұрған сотталғандардың әлеуметтік кепілдік берілген мүдделері мен қажеттіліктерін қамтамасыз ету бойынша нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету, осы санаттағы адамдар үшін көзделген жәрдемақыларды, бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған және пробация қызметінің есебінде тұрған сотталғандардың әлеуметтік бейімделуге, қайта ықпалдастыруға және оңалтуға қабілетін қалпына келтіруге және жақсартуға жәрдемдесетін жағдайлар жасау, сондай-ақ «үшінші сектормен», волонтерлермен, азаматтық қоғам институттарымен және басқа да пробация субъектілерімен әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету мәселелері бойынша өзара іс-қимылды жүзеге асыру.

Адамдарды бас бостандығынан айыру орнынан босату және пробация қызметінің есебінде болу ҚР «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Заңының 6-бабының ережелерін келісу өмірлік қиын жағдайда жүрген адамдарды тану үшін негізбен түсіндіріледі [7]. Бұл заң арнаулы әлеуметтік қызметтердің мәнін анықтайтын негізгі ұғымдарды реттейді. Олар өмірлік қиын жағдайда жүрген адамды, туындаған әлеуметтік проблемаларды еңсеру үшін жағдайларды қамтамасыз ететін және олардың қоғам өміріне қатысуының басқа азаматтармен тең мүмкіндіктерін жасауға бағытталған қызметтер кешені ретінде айқындалады.

Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған немесе Қазақстан Республикасында пробация қызметінің есебінде тұрған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету кезіндегі маңызды бағыттардың бірі құқықтық көмек болып табылады. Құқықтық көмек мынадай қызметтерді қамтиды: заңды маңызы бар құжаттарды ресімдеу, оларда қаражат болмаған жағдайда, заңнама бойынша тиесілі әлеуметтік жәрдемақыларды, әлеуметтік төлемдерді алуға, оларды жұмысқа орналасуға, оқуға, медициналық көмекке беруге арналған; заңнамамен белгіленген әлеуметтік көмекке, әлеуметтік

камсыздандыруға құқықтар және оларды бұзушылықтан қорғау тәсілдері бойынша заңгерлік консультация беру; өмірлік қиын жағдайдан шығу үшін жағдай жасайтын мәселелерді шешуге ықпал ететін заңнамада белгіленген жеңілдіктерді, жәрдемақыларды және басқа да әлеуметтік төлемдерді алуға жәрдемдесу.

Бүгінгі таңда қалыптасқан жағдайға сәйкес, Қазақстан Республикасында және тұтастай алғанда әлемде карантиндік шаралардың іс-қимылы, бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған немесе пробация қызметінің есебінде тұрған адамдарды әлеуметтік қорғау өзекті мәселе болып табылады. Пробация қызметі тарапынан әлеуметтік-құқықтық көмек тиісті төлемдерді алу тәртібі мен шарттарын түсіндіруде ғана емес, сондай-ақ сотталған адамды қажетті нәтижеге жеткенге дейін алып жүру де жасалуы тиіс. Бұл, ең алдымен, жұмыс істеу құралдарының болмауы, сондай-ақ пробация қызметі тарапынан табыс табу мүмкін болмаған кезеңде тиісті бақылаудың болмауы есепте тұрған адамдардың жаңа қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауы үшін алғышарттар жасауына байланысты.

Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарға пенитенциарлық пробация сатысында босатуға дайындық кезінде, пенитенциарлық пробация қызметін есепке қою кезінде сотталған адамға білікті заң көмегін көрсетудің маңызы зор.

Ленкауцан Д.В. өзінің ғылыми мақаласында «Білікті заң көмегі» ұғымының келесі анықтамасын заңды түрде бекітуді ұсынды – бұл мемлекеттік органдардың, мемлекеттік емес ұйымдардың, сондай-ақ осы көмек көрсетудің жеке субъектілерінің қызметі, ол заңды білімге, іскерлікке және дағдыларға негізделген, бақылаумен қолдау көрсетілетін Кәсіби Стандарттар мен этикалық нормаларды сақтай отырып жүзеге асырылады, сондай-ақ көмекке жүгінген тұлға үшін барынша оң нәтиже болып табылады» [8, б.133].

Е.О. Алауханов, З.С. Зарипов өз жұмыстарының бірінде: «Құқық қорғау органдары қызметкерлерінің негізгі функцияларының бірі қылмыстың алдын алу болып табылады. Қылмысқа қарсы тиімді күрес үшін ең алдымен оның себептерін жою керек. Осыған сәйкес заңгердің кәсіби дайындығы құқыққа қарсы мінез-құлықтың тиімді алдын алу үшін қажетті білім мен дағдыларды меңгеруді көздейді. Мұндай білім мен дағды қазіргі таңда білікті құқықтанушыға қылмыстық құқық, қылмыстық іс жүргізу және криминалистика саласындағы және ғылымның басқа да салаларындағы негізгі дайындыққа қарағанда кем емес дәрежеде болмауы керек» [9, б. 375].

Осылайша, әлеуметтік-құқықтық көмек алудың тәртібі мен

шарттарын түсіндіру кезінде сотталғандарға білікті заң көмегін көрсету мақсатында барлық пробация субъектілерінің кәсіби деңгейін арттыру үшін ғылыми зерттеулер кешені негізінде әдістемелік ұсынымдар, бағдарламалар, құрал-саймандар әзірлеу, сотталғандарды қайта әлеуметтендіру процесіне азаматтық қоғамды, еріктілерді, қоғамдық бірлестіктерді, «үшінші секторды» тарту жөніндегі жұмысты жандандыру, осы мәселені нормативтік-құқықтық реттеу, сотталғандарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсетудің тәртібі мен шарттарын түсіндіру, пробация қызметінің есебінде тұрған немесе бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды оналту және әлеуметтік бейімдеу, сондай-ақ олардың қайтадан құқық бұзушылық жасауының алдын алу және алдын алу жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды табысты іске асырудың кепілі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылғы 30 тамызда қабылданды.

2. Чукмаитов Д.С. Жаза саласындағы қылмыстық саясатты ізгілендіру: ғылыми басылым / Д.С. Чукмаитов. - Қостанай: «Қостанай баспаханасы» ЖШС, 2015. – С. 204.

3. Қазақстан Республикасындағы бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған және пробация қызметінде есепте тұрған азаматтарды әлеуметтік оналтудың 2017-2019 жылдарға арналған кешенді стратегиясын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 8 желтоқсандағы № 387 Жарлығы.

4. Пробация туралы: Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы № 38-VI ҚРЗ Заңы.

5. «Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2020 жылғы 2 маусымдағы № 341 қаулысы.

6. 2020 жылдың 19 ақпанында ҚР ІІМ Е.Тұрғынбаев бекіткен Қазақстан Республикасындағы бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған және пробация қызметінде есепте тұрған азаматтарды әлеуметтік оналтудың 2020-2021 жылдарға арналған кешенді стратегиясын іске асырудың іс-шаралар жоспары: Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 8 желтоқсандағы № 387 Жарлығы.

7. Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы: Қазақстан Республикасы 2008 жылғы 29 желтоқсанындағы № 114- IV Заңы.

8. Ленкутсан Д.В. Білікті заң көмегін түсіндіру мәселелері / Д.В. Ленкутсан // Жас ғалым. - 2018 .- № 7 (193). - С. 133-136 // <https://moluch.Ru/archive/193/48400/>

9. Алауханов Е.О., Зарипов З.С. Қылмыстың алдын алу: оқулық. – Алматы: Нұр-пресс, 2008. – 375 б. // <http://kniga.seluk.ru/k-yuridicheskie/535787-1-esbergen-alauhanov-zarip-zaripov-profilaktika-prestupleniy-uchebnik-almati-2008-alauhanov-zaripov-bbk-6751ya73.php>.

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада Қазақстан Республикасында пробация қызметінің есебінде тұрған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету тәртібін құқықтық реттеумен байланысты мәселелер қарастырылады. Пробация қызметінің есебінде тұрған азаматтарды оңалту жөніндегі жұмысын одан әрі іске асыру жөніндегі іс-шаралар мен зерттеулер талданады. Пробация есебіне алынған тұлғаларды қайта әлеуметтендіру үдерісін әріқарай жетілдіру мәселелері қаралды.

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматриваются вопросы, связанные с правовым регулированием порядка оказания социальной и правовой помощи лицам, состоящим на учете в службе пробации в Республике Казахстан. Проанализированы меры и исследования по дальнейшей реализации работы по реабилитации граждан, состоящих на учете в службе пробации. Рассмотрены вопросы дальнейшего совершенствования процесса ресоциализации лиц, находящихся на учете службы пробации.

RESUME

The scientific article discusses issues related to the legal regulation of the procedure for providing social and legal assistance to persons registered with the probation service in the Republic of Kazakhstan. Analyzed measures and studies for the further implementation of work on the rehabilitation of citizens who are registered with the probation service. The issues of further improvement of the process of resocialization of persons registered with the probation service are considered.

СОТТАЛҒАНДАРДЫ ҚАЙТА ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДІҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Тулкинбаева Ш.Ж.,

ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері,
құқық қорғау қызметі магистрі, полиция подполковнигі

Мендыбаева Д.Т.,

ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері,
құқық магистрі, полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару саясатын одан әрі жетілдіру жағдайында бас бостандығынан айыру түріндегі жазасын өтеп жатқан сотталғандарды қайта әлеуметтендіру процесі қылмыстық-атқару жүйесі мекемелері қызметінің негізгі бағыттарының бірі болып табылады.

Сотталғандарды қайта әлеуметтендірудің негізгі компоненттерінің бірі адам құқықтары жөніндегі БҰҰ Конвенциясының негізгі ережелерінде көзделген құқықтарды қалпына келтіру болып табылады: өмір сүру құқығы, лайықты өмір сүру құқығы, білім алу, еңбек және т.б. [1].

«Пробация туралы» Қазақстан Республикасының Заңына түсініктеме бере отырып, қайта әлеуметтендіру процесі «...әлеуметтік байланыстарды окшаулау нәтижесінде жоғалған немесе әлсіреген адамдарды қалпына келтіру жөніндегі мемлекеттік-құқықтық, ұйымдастырушылық-практикалық шаралар кешені; пенитенциарлық пробациядағы адамның мінез-құлық стандарттары мен құндылық бағдарларын меңгеруі, мінез-құлықтың құқықтық нормаларына бағынуы: босатуға дайындық кезеңінде және қылмыстық жазасын өтегеннен кейін олардың еңбекке және тұрмыстық орналасуына жәрдем көрсету» деп анықталады [2].

Алдыңғы қатарлы шетел мемлекеттерінде сотталғандарды қайта әлеуметтендірудің үлкен тәжірибесі жинақталған, оны зерделеу мен талдау ұлттық және тарихи дәстүрлерді ескере отырып, мемлекетке заң қылмысы бар және бас бостандығынан айыру орындарында жүрген адамдарды қайта әлеуметтендірудің және әлеуметтік бейімдеудің қазақстандық жүйесін тиімді жаңғыртуға мүмкіндік береді.

Өз қызметінде шетелдік пенитенциарлық жүйелер азаматтың негізгі құқықтары мен бостандықтарын, сондай-ақ сотталғандармен жұмыс істеу қағидаларын тікелей қозғайтын талаптарды айқындайтын халықаралық нормативтік құқықтық құжаттарды басшылыққа алады. Мұндай актілердің қатарына бірінші кезекте азаптаулар мен қатыгез,

адамгершілікке жатпайтын және ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлерін қолдануға тыйым салатын 1948 жылғы адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясын жатқызуға болады [3].

Олардың маңызды халықаралық нормативтік құқықтық құжаты 1966 жылғы азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт болып табылады, онда сотталғандармен қарым-қатынасқа қатысты ережелер қамтылған.

Атап айтқанда, онда «өлім жазасына кесілген әрбір адам кешірім жасауды сұрауға құқылы; соттың заңды өкімі негізінде қамаудағы адам немесе осындай қамаудан шартты түрде босатылған адам орындауға тиіс жұмысты мәжбүрлі немесе міндетті еңбек ретінде қаралмайды» делінген [4].

Маңызды халықаралық актілердің қатарына мыналар жатады: 1984 жылғы азаптауларға және басқа да қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлеріне қарсы конвенция, онда «қандай жағдай болса да, азаптауды ақтау бола алмайды» [5]

Бұдан басқа, халықаралық қоғамдастық қабылдаған және қамауға алынған адамдарды ұстау, жазаларды орындау және сотталғандармен қарым-қатынас жасау ережелеріне тікелей қатысты бірқатар мамандандырылған актілер бар:

- 1955 жылы қабылданған тұтқындармен қарым-қатынас БҰҰ-ның ең төменгі стандартты ережелері [6];

- Еуропалық пенитенциарлық ережелер 2006 ж. [7];

- 1950 ж. адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау туралы Конвенция [8];

- 1987 ж. азаптаудың және адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттің немесе жазалаудың алдын алу жөніндегі Еуропалық конвенция [9].

Осы бапта түзеу мекемелерінде сотталғандармен әлеуметтік және оңалту жұмыстарына ерекше назар аударылатын жекелеген елдердің тәжірибесіне тоқталамыз.

АҚШ-тың түзеу мекемелерінде қылмыс деңгейін төмендетуге бағытталған бірқатар бағдарламалар әзірленді. Сотталғандармен жұмыс түзеу мекемесіне түскеннен кейін бірден басталады. Жеке бағдарламаны іріктеу үшін жаңадан келген сотталғанның диагностикасы жүргізіледі. Мәселен, АҚШ қылмыстық кодексінің 304.6 бабына сәйкес «жеке тұлғаны әлеуметтік қалпына келтіру бағдарламасы», «түзеу мекемелері ведомствосының директоры әрбір мекеме үшін бұл қаншалықты жүзеге асырылатынына есептелген тиісті бағдарламаны белгілейді. Әрбір қамаудағыны өзінің әрі қарай

мінез-құлқы үшін өз мінез-құлқын заң талабымен санай алуы және осы бағдарламаны әзірлеу кезінде оған ықпал етуі үшін өзіне жауапкершілік қабылдауға дайындау үшін директор әрбір қамаудағыларға осы пайданы алуға қабілетті адам үшін өндірістік еңбекке қатысуға жалпы немесе кәсіби оқытуды діни және мәдени қызмет пен жүзеге асырылуы мүмкін терапевтік іс-шараларды жасауға тырысады [10].

Көптеген бас бостандығынан айыру орындарында қамаудағылар өз еңбегі үшін шамамен 1 АҚШ долларын ала отырып жұмыс істейді. Бір сағат ішінде (бостандықтағы орташа еңбекақы 4 долл. Құрайды). Қамаудағылар жасаған бұйымдар федералдық немесе штаттық биліктің пайдасына келеді, себебі оларды еркін нарықта сатуға рұқсат етілмейді. Түзеу мекемелерінің әкімшілігі түрмемен ынтымақтасып, одан әрі босатылған сотталғандарды жұмысқа орналастыратын кәсіпорындармен және ұйымдармен шарттар жасасады.

Бас бостандығынан айыру орындарында бос уақытты ұйымдастыруға көп көңіл бөлінеді. Оқшаулауда қамаудағылардың кітапхананы пайдалану мүмкіндігі бар (әдетте түрмеде кемінде екі оқу залы бар: заңды – қолданыстағы заңнама жиналысы және әдеттегі). Көптеген сотталғандардың тек бастапқы білім деңгейіне ие болуына, ал кейбіреулері сауатсыздыққа байланысты түрмеде оларға тегін оқу мүмкіндігі беріледі, бұл орта және кәсіби білім алуды білдіреді. Қалауынша қамаудағылар жоғары оқу орнына түсе алады, бұл ретте қашықтықтан сырттай оқыту әдісі қолданылады.

Біркатар бас бостандығынан айыру орындарында спорттық өмірді ұйымдастыру назар аударуға тұрарлық. Осылайша, бейсбол, баскетбол, ауыр атлетика бойынша чемпионаттар үнемі өткізіліп тұрады, сонымен қатар жарыстар қамаудағылар мен әкімшілік командалары арасында өтуі мүмкін. Ал бокс пен каратэмен айналысуға тыйым салынады, себебі бұл қызметкерлердің пікірі бойынша зорлық-зомбылық тудырады. Түрме штатына міндетті түрде католик дін қызметкері кіреді. Бұдан басқа, сотталғандармен жұмыс істеуге және басқа да діни конфессиялардың өкілдері: раввин, молда және өзге де діни нанымдардың қызметкерлері тартылады. Шіркеу кез-келген бас бостандығынан айыру орнының құрылымына кіреді, өйткені америкалықтар дін адамға өмірге деген өз көзқарасын қайта қарауға, түзету жолына тұруға көмектеседі, үміт береді және болашаққа сенім ұялатады деп санайды.

Жазаларды орындаудың американдық жүйесінің айрықша ерекшелігі рақымшылық практикасының болмауы болып табылады. Штаттың губернаторы немесе ел Президенті біреуді жеке-дара еске

сала алады, бірақ бұл жаппай орын алмайды. Жеке түрмелердің жұмыс істеу тәжірибесіне тоқталайық, өйткені бұл тәжірибе біздің еліміз үшін әзірге белгісіз. Кейбір штаттар жеке фирмалармен келісім-шарт жасау арқылы түзеу мекемелері жүйелерінің мүмкіндіктерін кеңейтуге тырысты.

Мақсаты-толымдылығын оңтайландыру, мекемелерді ұстауға жұмсалатын шығындарды азайту, билік пен штат қызметкерлеріне қарсы сот процестерін болдырмау. Американың түзету корпорациясы Штаттарға жеке түзету мекемелерін ұйымдастыру бойынша Қызметтерді ұсынған алғашқы болды. 1985 жылы ол бүкіл штаттың түзеу мекемелерінің жұмысын өз қолдарына шоғырландыруға сәтсіз әрекет жасады, ал 1988 жылы 300 орынға есептелген күзеттің ең төменгі дәрежелі мекемесін ашты [11].

1980 жылдардың аяғында жеке мекемелерде 1900-ден астам қамаудағылар болған. Түрмелерді жекешелендіру үшін қозғалыс тарихи маңызға ие. Мемлекеттік бас бостандығынан айыру орындары азық-түлік жеткізуге, психологиялық қызмет көрсетуге, оқытуға, демалуға және т. б. жеке фирмалармен келісім-шарттарға байланысты болды. Штаттың типтік жеке түрмеі, әдетте, жазасын өтейтіндердің саны 500 адамнан аспайды. Мұның бәрі ауыр емес қылмыстары үшін сотталған адамдар.

Олардың арасында көбінесе ұсақ ұрлық жасаған алаяқтар, бұзақылық актілері, алимент төлеуден жүйелі түрде жалтарған тұлғалар және т.б. кездеседі. Жеке тұлға үшін бір қамаудағыны ұстаудың орташа құны шамамен 11302 АҚШ долл. құрайды. Сотталғандарға өз білімін алу немесе жалғастыру құқығы беріледі, қажетті медициналық көмек көрсетіледі, олардың бос уақыты ұйымдастырылады, сондай-ақ демалыс сияқты көтермелеу шарасы танымал болып табылады. Бұл түрмелерде қамаудағылар үлгілі мінез-құлқы үшін мерзімді қысқартуға сене алады, бірақ кез келген бұзушылық үшін оларға 30 күн қосылады.

Шетел елдерінде сотталғандарды қайта әлеуметтендірудің оң тәжірибесі бар. Германияда мемлекеттік әлеуметтік құрылымдармен қатар мемлекет қаржыландыратын және бақылайтын үкіметтік емес, қоғамдық құрылымдар немесе жартылай мемлекеттік құрылымдар желісі кеңінен дамыған. Олардың функцияларына нақты әлеуметтік бағдарламалар әзірлеу, оларды іске асыру, әлеуметтік көмек көрсету, қоғамдық негізде қажетті мамандарды әлеуметтік жұмысқа тарту және сотталғандарға көмек көрсету кіреді. Пенитенциарлық мекемелерде қамаудағылармен әлеуметтік жұмысты штаттық қызметкерлер де, еріктілер де жүзеге асырады. Құқық бұзушыларға арналған әрбір

мекемеде кемінде екі әлеуметтік қызметкер жұмыс істейді [12].

Германияда әлеуметтік қызметкерлер жазасын өтеу мерзімі бойы сотталғандардың проблемаларымен айналысады, босатылғаннан кейін де әлеуметтік қолдау көрсетеді. Сондықтан Германияның түзеу мекемелерінде тұтас әлеуметтік қызметтер құрылған, оның құрамына әлеуметтік жұмыс жөніндегі мамандар, психологтар, педагогтар, рухани қызметкерлер кіреді. Бұл ретте әлеуметтік қызметкерлердің саны мұғалімдер, дәрігерлер, психологтар сияқты санаттардан екі есе артық [13].

Германияда қылмыстық жазаларды орындау саласы Әділет министрлігінің қарамағында және 1977 жылғы 1 қаңтардағы Федералдық заңмен реттеледі. Бас бостандығынан айыру орындарының алдында тұрған басты міндет жазаны орындауды ұйымдастыру болып табылады, бұл ретте сотталған босатылғаннан кейін өзінің мінез-құлқы үшін, заңдарды бұзбай өмір сүруге әлеуметтік жауапты болады [14].

Бұл идеяға ГФР Қылмыстық-атқару кодексінің барлық баптары арналған. Бас бостандығынан айыру орындарының қызметкерлері сотталғандардың құқыққа қарсы мінез-құлқының себептерін анықтауға ерекше көңіл бөледі. Тұтқынға жеке көзқарас ресоциализация құралдарын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Германияның барлық түрмелерінде психологиялық қызметтер, сондай-ақ диагностикалық орталықтар жұмыс істейді. Осылайша, Хаген түрмесінде (Солтүстік Рейн–Вестфалия жері) әрбір сотталғанның жеке басын диагностикалайтын және оған жұмыстың әр түрлі нысандары мен әдістерін қолдану бойынша ұсыныстар беретін арнайы комиссия құрылды.

ГФР пенитенциарлық жүйесінде түрмелердің ашық және жабық түрлері ажыратылады. Ашық түрге қоршаудың және қамаудағыларға тұрақты қадағалаудың болмауы тән. Тұру камерадан гөрі жатақхана бөлмелеріне ұқсайды. Сотталғандардың ақы төленетін еңбекке, діни сенім бостандығына, сондай-ақ туыстарымен және жақындарымен қарым-қатынас жасауға құқығы бар. Бас бостандығынан айыру орындарының жабық түрі сотталғандарды тұрақты қадағалауды (оның ішінде электрондық мониторинг жүйесін пайдалануды), сыртқы әлеммен нақты байланыс жасауды, жалғыз адамдық камералардың басым болуын көздейтін неғұрлым қатаң режиммен сипатталады.

Қамаудағыларды ұстаудың аралық нысаны да бар – «өтпелі үйлер», оларды құру мақсаты-ауыр қылмыстары үшін сотталғандарға ұзақ мерзімге бостандықтағы өмірге бейімделуге көмек көрсету. Бұған мерзім аяқталғанға дейін жарты жыл (бір жыл) бұрын шартты түрде мерзімінен бұрын босату қолданылуы мүмкін сотталғандар жіберіледі.

Мұндай мекемелердің негізгі артықшылығы әкімшілік жұмыс берушіні табуға және онымен босағандарды жұмысқа орналастыру туралы шарт жасасуға тырысады.

Франциядағы сотталғандарды қайта әлеуметтендіру тәжірибесі қызықты. Соңғы уақытта түрмелердің толып кетуіне байланысты қамаудағыларды ұстау шарттарын өзгерту және бұлтартпау шараларын қайта қарау туралы мәселе белсенді талқылануда [15].

Францияда тұтқындарды қайта әлеуметтендіру мәселелерін мемлекеттік қолдау арқылы көптеген қоғамдық ұйымдар айналысады.

Қайта әлеуметтендіру процесінің табысты болуына байланысты негізгі факторлар-бұл тұрғын үймен қамтамасыз ету, сотталғандарды жұмысқа орналастыру және өз өмірінде бір нәрсені өзгертуге уәждеу.

Бұл елде сынақ мерзімі бар шартты соттау, қоғамдық пайдалы жұмыстар, айыппұлдар, кепілгерлік, кепілдік жүйесі дамыған шаралар да танымал. Жаза түрлеріне балама бас бостандығынан айыруға сотталған адамдар да түрме әкімшілігінің қарамағында болады. Олардың саны шамамен 122 мың адамды құрайды, бұл бас бостандығынан айыруға сотталғандардың санынан екі есе артық.

Францияның бас бостандығынан айыру орындарында қамаудағыны ұстаудың орташа ұзақтығы шамамен 8 айды құрайды. Ал тергеу изоляторында-4,2 ай. Француз түрмелерінде шартты түрде мерзімінен бұрын босату, сотталғандарды жартылай еркін режимге ауыстыру тәжірибесі (пенитенциарлық мекемеде тек түнгі уақытта болу, күндіз қамаудағылар жұмыс істей алады, оқи алады, емдеу курсынан өтеді және т.б.), түзеу мекемелерінің қабырғаларынан тыс жазасын өтеу мүмкіндігі кеңінен қолданылады. Сондай-ақ түрме жазасын 3 айға жеңілдікпен қысқарту тәжірибесі бар. Жыл сайын, егер сотталғанның мінез-құлқы шағым тудырмаса, бірінші соттылығы болған жағдайда жыл сайынғы екі айлық мерзімді қысқарту түрінде қосымша жеңілдіктер болады.

Осылайша, сотталған алғаш рет оған тағайындалған екі жыл бойы үлгілі мінез-құлқымен тек 14 ай ғана өтейді. Францияда мүмкін жұмыс берушімен кездесу, емдеу мекемесіне бару үшін отбасылық мән-жайлар болған кезде бас бостандығынан айыру орындарынан тыс жерлерге шығуға жол беріледі деп есептеледі. Құқық бұзушыларды түзетудің оқыту және кәсіби дайындық сияқты құралдары дамыған. Мәселен, 2009 жылы Француз түрмелерінде 20347 адам стипендия алып, жұмыс істеді және оқыды, бұл сотталғандардың жалпы санының 59,6% - ын құрады, оның 50-і жоғары білім туралы диплом алды.

Бас бостандығынан айыру орындарына медициналық қызмет көрсетуді қоғамдық (түрме емес) аурухана қызметі жүзеге асырады.

Әрбір түзеу мекемесінде кеңес беру және амбулаторлық емдеу пункттері құрылған. Сонымен қатар, барлық қамаудағылардың әлеуметтік сақтандыруы бар. «Түрмеге келушілердің ұлттық ассоциациясы», «Бовэ-ден хат» (қамаудағылармен хат алмасу), «Оксилия» (сырттай оқу) сияқты үкіметтік емес ұйымдар әкімшілікке сотталғандарды қайта әлеуметтендіру бойынша міндеттерді шешуге көмектесіп, пенитенциарлық мекемелердің өміріне белсенді қатысады. Әрбір түрмеде әлеуметтік-мәдени және спорттық қауымдастықтар жұмыс істейді.

Қорытындылай келе, әлемнің көптеген дамыған елдері үшін қылмыстық жазаларды орындау жүйесін жетілдіру үрдісі – бас бостандығынан айыруға балама шараларды енгізу болып табылады. Гуманитарлық пікірден басқа, түрмеге қамау шығындары мен оның салдары тұрғысынан таза прагматикалық ойлар бар, олар бірқатар мемлекеттерде заң шығарушыларды бас бостандығынан айыруға үкімдердің санын қысқарту бағытында қадам жасауға мәжбүр етеді.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару жүйесін жаңғырту жағдайында ұсынылған тәжірибе өте қызықты және перспективалы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Конвенция о защите прав человека и основных свобод (Заключена в г. Риме 04.11.1950) // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_29160/

2. Комментарий к Закону Республики Казахстан «О пробации». – Костанай, Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева, 2017. - С. 20.

3. Всеобщая декларация прав человека: принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml

4. Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 г. // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

5. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания 1984 г. // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/torture.shtml

6. Минимальные стандартные правила ООН обращения с заключенными, принятые в 1955 г. // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/prison.shtml

7. Европейские пенитенциарные правила 2006 г. // <http://docs.cntd.ru/document/420361984>

8. Конвенция о защите прав человека и основных свобод 1950 г. (Бюл. междунар. договоров. 2001. № 3) // <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rz17euroco.html>

9. Европейская конвенция по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания 1987 г. // <http://www.memo.ru/Pravo/euro/eu-tortr.htm>.

10. Примерный Уголовный кодекс США официальный проект Института американского права /пер. с англ. А.С. Никифорова 2012 г. // <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1250258&subID=100114498,100114499,100114503,100114516>

11. Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. - 2007. - № 3. - С. 29–36.

12. Намазова Ф.Ф. Европейский опыт ресоциализации осужденных // Научно-практический электронный журнал «Аллея Науки». 2018. № 10(26) // <http://Alley-science.ru>

13. Латышева Л.А. Социальная работа в исправительном учреждении как основа ресоциализации осужденных // Пенитенциарная наука. 2014. № 3 (27) // <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-rabota-v-ispravitelnom-uchrezhdenii-kak-osnova-resotsializatsii-osuzhdennyh>

14. Ресоциализация осужденных в пенитенциарных учреждениях ФРГ (социально-психологический аспект) : учеб. пособие / Н.А. Андреев [и др.]. - М., 2001) // <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-organizatsii-truda-osuzhdennyh-v-penitentsiarnyh-uchrezhdeniyah-germanii>

15. Опыт зарубежных стран в ресоциализации осужденных // https://granica.ucoz.ru/load/opyt_zarubezhnykh_stran_v_resotsializacii_osuzhdennykh/1-1-0-9

ТУЙИН

Мақалада қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінен босатылған тұлғаларды әлеуметтік бейімдеу мәселелері жөніндегі зерттеу қарастырылады. Сонымен қатар әлеуметтендіру, әлеуметтік бейімдеу, қайта бейімдеу процестері бойынша ғалымдардың түрлі аспектілердегі көзқарастары жөнінде ауқымды ой-пікірлері ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется исследование вопросов социальной адаптации лиц, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы. Представлен широкий круг мнений вопросов социализации, социальной адаптации и процесса

ресоциализации, рассматриваемый учеными в различных его аспектах.

RESUME

The article analyzes the study of issues of social adaptation of persons released from institutions of the penitentiary system. A wide range of opinions on socialization, social adaptation and the process of re-socialization is presented, which is considered by scientists in various aspects.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ, НАХОДЯЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ИЗОЛЯЦИИ ОТ ОБЩЕСТВА

Шатов С.А.,

доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин,
кандидат юридических наук, доцент, полковник внутренней службы
Псковский филиал Академии ФСИН России

Актуальная для общества в целом проблема профилактики деструктивного поведения вполне логично проецируется и на места изоляции от общества, где в наиболее концентрированном виде представлено все многообразие форм проявления агрессии содержащихся в них лиц, в том числе несовершеннолетних. Большая часть осужденных подростков, включая ранее несудимых, поступающих в воспитательные колонии, уже знакома с элементами «тюремной субкультуры», ориентирующей систему их личностных и групповых ценностей в сторону криминализации, подражания этой субкультуре, демонстрации асоциальных, девиантных поведенческих моделей. Вместе с тем весьма заметную роль в развитии аналогичных вариантов поведения молодежи играет криминальная активность взрослых [1, с. 6–7].

Формирование личности значительной части несовершеннолетних осужденных происходило в неблагополучных семьях с низким социальным уровнем, в которых проявление агрессивности, совершение правонарушений и даже преступлений было нормой. Исследования проблемы освоения несовершеннолетними криминальной и иных деструктивных субкультур свидетельствуют, что их первоначальное внедрение в ценностно-мотивационную сферу многих подростков происходило еще до их прибытия в места лишения свободы. По мнению

сотрудников пенитенциарных учреждений, это стало возможным вследствие серьезных упущений и дефектов семейного и школьного воспитания, а также целенаправленного воздействия со стороны представителей радикальных молодежных группировок и преступных сообществ [3, с. 12]. Необходимо обратить внимание на увеличение количества осужденных, состоявших ранее на учете в подразделениях ОВД по делам несовершеннолетних. Таким образом, среди отбывающих наказание в воспитательных колониях основное место занимают лица с устойчивыми отрицательными установками и опытом противоправного поведения. Эти осужденные – носители идей криминальной субкультуры оказывают существенное влияние на окружающих [5, с. 24; 3, с. 12].

Проходя через стадии предварительного расследования, изоляторы временного содержания, следственные изоляторы и суд, многие подростки заражаются «криминальной романтикой» и нередко считают «особой доблестью» демонстрировать агрессию, отрицание законных требований режима соответствующего учреждения, а также свою принадлежность к криминальной субкультуре. Варианты проявлений агрессивности несовершеннолетних осужденных достаточно разнообразны и могут включать в себя: явные открытые формы, характеризующиеся грубым физическим насилием над личностью; скрытые, специфические для мест лишения свободы (например, злобные сплетни, слухи, издевательства, насмешки, ряд символических действий оскорбительной направленности и др.); комбинированные, сочетающие в себе признаки обеих форм в различных соотношениях [6, с. 30].

С учетом роста криминогенности и иных деструктивных особенностей личности несовершеннолетних, отбывающих наказание в воспитательных колониях, а также среди подозреваемых и обвиняемых, содержащихся в следственных изоляторах, сотрудниками учреждений активизирован программно-целевой подход в обращении с данной категорией лиц, в том числе в аспекте преодоления их криминально-субкультурной ориентированности. Современными криминологическими исследованиями установлено, что практически каждый второй подозреваемый, обвиняемый или осужденный несовершеннолетний уже знаком с понятием и атрибутами неформальной субкультуры. Каждый пятый несовершеннолетний узнает о криминальной субкультуре от друзей до осуждения и нередко через средства массовой информации (Интернет, телевидение и др.). Аналогичные результаты нашли отражение в исследованиях, связанных с отношением осужденных к идеям АУЕ, согласно которым

каждый третий узнал о них от подозреваемых, обвиняемых или осужденных, а также от друзей, одноклассников и знакомых, которые ранее общались с осужденными [3, с. 13–14].

Проведенный анализ профилактической работы, а также дисциплинарной практики среди несовершеннолетних, содержащихся в воспитательных колониях и следственных изоляторах, показывает, что профилактику правонарушающего поведения несовершеннолетних осужденных, подозреваемых или обвиняемых следует начинать с развенчивания «романтики» конкретных проявлений криминальной субкультуры (системы ценностей, правил и норм поведения, традиций преступного мира, так называемых «законов зоны» и др.), которые, к сожалению, не отвергаются в своем восприятии отдельными подростками [4, с. 5].

Необходимо также обратить внимание на то, что в деятельности некоторых сотрудников пенитенциарной системы встречаются нарушения и недостатки, затрудняющие и дискредитирующие процесс исправления осужденных. Например, к их числу относятся факты нарушения законности, бездушного и грубого обращения с осужденными, формализм, недостаточный уровень подготовленности в области уголовного и уголовно-исполнительного права, пенитенциарной и специальной возрастной психологии и педагогики. Такие ситуации существенно дестабилизируют процесс исправления несовершеннолетних, поскольку они перестают испытывать доверие к своим воспитателям, не чувствуют угрызений совести за совершенные проступки и даже преступления.

Несовершеннолетние в силу своих социальных, психофизиологических и личностных особенностей, особой остроты восприятия окружающего мира и его диалектических противоречий принадлежат к той части общества, в которой наиболее быстро происходит накопление и реализация негативного протестного потенциала. Практика свидетельствует о том, что не признающий своей вины подросток, как правило, нарушает режим, плохо учится, уклоняется от работы, рассматривает наказание как несправедливое насилие над личностью, а себя – как «жертву» правоохранительной и судебной системы государства, что уже само по себе существенно затрудняет процесс его исправления [2, с. 9]. При указанных обстоятельствах осужденные обычно вступают в конфликт с администрацией, игнорируют организуемые ей различные мероприятия, начинают осознанно поддерживать неформальные сообщества деструктивной направленности, противостоят педагогическому воздействию, что, в конечном счете, детерминирует

их правонарушающее поведение.

В числе стратегических направлений социально-правовой политики государства следует особо выделить защиту подрастающего поколения от вовлечения в противоправную деятельность. Стремительное развитие информационно-телекоммуникационных технологий, традиционных и новых форм средств массовой информации, сети Интернет вызывают острую необходимость поиска новых подходов к изучению десоциализации несовершеннолетних и разработки инновационных методов профилактической работы с ними. В связи с этим формы и методы социальной, правовой, воспитательной и психолого-педагогической работы с несовершеннолетними осужденными приобретают качественно иные цели, задачи и характер, чем те, которые ориентированы на взрослых преступников. Эффективное предупреждение противоправного поведения несовершеннолетних осужденных невозможно без решительного искоренения комплекса социальных причин, лежащих в основе подростковой преступности, своевременного выявления детей и подростков, склонных к совершению противоправных деяний, и грамотного корректирующего воздействия на них.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Казберов П.Н., Дикопольцев Д.Е., Кулакова С.В., Фадеева К.Ф. О некоторых факторах, способствующих усвоению сотрудниками воспитательных колоний элементов криминальной субкультуры // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. 2015. № 3. С. 6–8.
2. Лелеков В.А., Кошелева Е.В. О некоторых особенностях криминологического рецидива несовершеннолетних // Вопросы ювенальной юстиции. 2012. № 4. С. 8–11.
3. Румянцев Н.В. Профилактика противоправной деятельности несовершеннолетних, содержащихся в учреждениях уголовно-исполнительной системы // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. 2019. № 1. С. 11–15.
4. Смирнов А.М., Бабаян С.Л., Егельский В.А. Практика осуществления надзора за осужденными в исправительных колониях // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. 2014. № 5. С. 3–7.
5. Спасенников Б.А., Смирнов А.М., Тихомиров А.Н. Цели принудительных мер медицинского характера, соединенных с исполнением наказания // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. 2014. № 3. С. 24–28.

6. Федорова Е.М., Донскова Н.В. Профилактика деструктивно-агрессивного поведения несовершеннолетних осужденных методами психологической работы // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. 2016. № 6. С. 29–31.

ТҮЙІН

Мақалада қоғамнан оқшауланған кәмелетке толмағандардың жеке басының ерекшеліктері қарастырылған. Кәмелетке толмағандардың осы санатының Заңсыз мінез-құлқына ықпал ететін себептер мен жағдайлар атап өтілді. Кәмелетке толмаған қылмыстық субмәдениетке деструктивті әсер ету факторларына талдау жасалады, олардың алдын-алу бойынша кейбір ұсыныстар ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены особенности личности несовершеннолетних, находящихся в условиях изоляции от общества. Отмечены причины и условия, способствующие противоправному поведению данной категории несовершеннолетних. Дается анализ факторов деструктивного воздействия на несовершеннолетних криминальной субкультуры, предлагаются некоторые рекомендации по их предупреждению.

RESUME

The article deals with the features of the personality of minors who are isolated from society. The reasons and conditions that contribute to the illegal behavior of this category of minors are noted. The analysis of factors of destructive influence on minors of criminal subculture is given, some recommendations on their prevention are offered.

4 СЕКЦИЯ.

ПО-ЫН ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДА КӘСІБИ ІРІКТЕУ, ОҚЫТУ ЖӘНЕ КАДРЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ ДАМУ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ 4.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОТБОРА, ОБУЧЕНИЯ И РАЗВИТИЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦИАЛА В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ОВД

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ С ТАБЕЛЬНЫМ ОРУЖИЕМ СЛУШАТЕЛЕЙ В РАМКАХ РАЗДЕЛА «ОГНЕВАЯ ПОДГОТОВКА»

Абильмажинов М.Д.,

старший преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки,
майор полиции

Таукенов Т.М.,

преподаватель кафедры тактико-специальной подготовки
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В рамках Дорожной карты по модернизации внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы в III разделе «Отбор и подготовка кадров. Модернизация ведомственного образования» профессорско-преподавательский состав кафедры тактико-специальной подготовки реализуют обучения на курсах первоначальной профессиональной подготовки по разделу «Огневая подготовка».

Огневая подготовка - это учебная дисциплина, изучающая материальную часть, устройство, тактико-технические характеристики, работу частей и механизмов стрелкового оружия, отработку приемов и правил стрельбы из него, меры безопасности при обращении с оружием в ведомственных учебных заведениях МВД Республики Казахстан.

Обучение - это организованный и целенаправленный процесс передачи обучаемым и усвоения ими научных знаний, умений и навыков, а также вооружение их способами познавательной деятельности. Принципы обучения составляют важнейшую часть теории обучения и образования. Курсы первоначальной профессиональной подготовки предусматривает наличие накопленных

качественных знаний, умений и навыков у обучаемых. В современных условиях слушатели по окончании курсов специальной первоначальной подготовки должны обладать широким спектром знаний во всех областях боевой и профессиональной подготовке.

В процессе изучения материальной части стрелкового оружия у слушателей возникает интерес, который легко поддерживать, используя их увлеченность. Значительно труднее добиваться активности у слушателей – на занятиях по освоению приемов и правил стрельбы, когда требуется многократное повторение одних и тех же упражнений с целью выработки твердых навыков в обращении с оружием. В этом случае преподаватель на занятии не должен допускать бездумного, механического – только по команде – повторения слушателями действий с оружием [1, с. 226].

Основными методами обучения огневой подготовки в группах должны стать показ с объяснением и практическая работа – учебное упражнение (стрельба). Помимо этого, следует применять метод беседы при обсуждении изучаемого материала с использованием наглядных пособий и альбом - схем по конкретному виду оружия [2].

Однако проявляться сформированное мировоззрение может в различных вариантах поведения сотрудника ОВД, в том числе и тех, которые выбираются им в экстремальных и кризисных ситуациях, когда возникает необходимость применения огнестрельного оружия – тот единственный способ, который должен быть использован для защиты интересов общества, государства.

Для осуществления своих обязанностей по защите жизни, здоровья, прав и свобод граждан, собственности, интересов общества и государства от противоправных посягательств Закон Республики Казахстан от 6 января 2011г. «О правоохранительной службе» наделяет сотрудников полиции определенными правами по применению мер принуждения. В статье 63 Закона РК от 6 января 2011г. «О правоохранительной службе» сказано: «Огнестрельное оружие сотрудниками правоохранительных органов может применяться для задержания лиц, застигнутых при совершении преступления» [3].

Однако ничего не говорится о таком праве в случаях, когда преступник обнаружен через значительное время после совершения им общественно опасного деяния. Справедливо возникает вопрос: имеют ли право сотрудники органов внутренних дел применить оружие для задержания преступника, обнаруженного не на месте совершения преступления, а через определенное время после совершения им опасного деяния, когда задержать его представляется возможным

только с применением оружия? [4, с. 261-262].

Проведенное исследование показало, что в 10 % случаев сотрудниками ОВД огнестрельное оружие применялось при задержании преступника, обнаруженного по истечении какого-то времени (иногда и значительного) после совершения им деяния. Казалось бы, согласно закону, применение оружия при указанных обстоятельствах незаконно, однако в большинстве этих случаев их действия были признаны правомерными. Следовательно, конструктивные особенности действующей нормы Закона РК «О правоохранительной службе», устанавливающей основания применения огнестрельного оружия, в определенных ситуациях ставят работников правоохранительных органов в сложное положение. Это зачастую вызывает сомнение в собственных полномочиях [4, с. 261-262].

Для сравнения с законодательством штата Колумбия (США) допускается применение полицейским огнестрельного оружия не только в отношении лица, совершившего или предпринявшего попытку совершить тяжкое преступление в присутствии офицера полиции, но и в случае, если у полицейского есть какие-либо иные основания полагать, что лицо, которое он пытается задержать, совершило преступление. Если он уверен, что имеет дело с лицом, совершившим преступление, независимо от того, застигнут преступник на месте совершения деяния или нет, полицейский имеет полное право применить оружие. На первый взгляд, такое решение вопроса может показаться прогрессивным, так как дает возможность сотруднику в зависимости от характера правонарушения и конкретной ситуации самому определять порядок его применения. Однако на практике оно может привести к обратному негативному эффекту. Например, к боязни применить оружие без предупреждения, когда это необходимо, вследствие чего могут пострадать люди или сами сотрудники правоохранительных органов, либо, напротив, к поспешному его применению, которое может привести к жертвам невиновных граждан. К тому же следует отметить, что сотрудники ОВД нередко проявляют нерешительность в применении оружия и становятся жертвами преступных посягательств. Имеются случаи при исполнении служебных обязанностей - погибают и получают ранения сотрудники ОВД [5].

На сегодня криминогенная обстановка в республике такова, что каждый сотрудник, стоящий на страже закона, должен быть психологически готов к применению оружия без предупредительных выстрелов при первой же угрозе своей безопасности или безопасности

окружающих граждан.

Однако нередко случаи, когда при пресечении преступлений и задержании преступники оказывали активное сопротивление, переходили в нападение. Основными причинами нерешительности и боязни применять оружие являются: слабое знание положений законодательных и нормативных актов, регламентирующих его применение. Кроме того, необходимо учитывать, что полностью управлять поражающей силой оружия практически невозможно. Возможности сотрудников ограничены, а результаты поражения – мирные жители, в частности, степень причиненного вреда, как правило, ситуационные.

Умением держать оружие, правильная стойка и меткое прицеливание тесно переплетены друг с другом. Взаимосвязь между этими элементами стрельбы является физической характерной чертой стрельбы.

Также стрелок проходит через экстремальные ситуации, с которыми он может столкнуться в своей деятельности. Противостоянию таким ситуациям ему необходимо научиться в ходе тренировочного процесса. Там же происходит становление, как и физической, так и психической устойчивости сотрудника.

Психическое состояние стрелка и его настрой косвенно влияют на воспроизведение выстрелов стрелком. Умеренное и спокойное дыхание, сосредоточенность на выстреле сопровождаются устойчивостью нервной системы сотрудника. При выстреле стрелок должен сконцентрироваться на мишени и, задержав дыхание, осуществить выстрел прямо в мишень без какого-либо напряжения. Этому способствует и физическая подготовка стрелка, благодаря которой он уверенный в своих силах, свободно и правильно будет осуществлять все приемы стрельбы [6].

Таким образом, при стрельбе на стрелка налагается нагрузка, связанная с физическими и психологическими усилиями. Где физическая подготовленность к стрельбе нарабатывается с помощью тренировочных упражнений. Психическая подготовка связана с нервной системой и устойчивостью стрелка. Это позволит сотруднику ОВД уверенно применять табельное оружие по задержанию и преследованию преступников и положительно сказаться на сокращении фактов применения насилия в отношении представителя власти при несении службы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Солохин С.Н. Огневая подготовка сотрудников органов

внутренних дел: учебное пособие. - Алматы: «Данекер», 2003. - С. 226.

2. Таран А.Н., Кочеткова С.В. Теоретико-методологические основы совершенствования огневой подготовки сотрудников ОВД // Теория и практика общественного развития. - 2014. - № 3.

3. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 г. (изм. и доп. по сост. на 11.07.2017 г.)

4. Абильмажинов М.Д., Таукенов Т.М. Актуальные направления обучения огневой подготовки в ведомственных учебных заведениях МВД Республики Казахстан // Сборник материалов VII Международной научно-практической конференции. г. Пермь, 2 апреля 2020 г. - Пермь, 2020. - С. 261-262.

5. Сметановский А.Ю., Абильмажинов М.Д. Уголовно-правовые аспекты применения огнестрельного оружия сотрудниками правоохранительных органов // Сборник материалов VI Международной научно-практической конференции. г. Пермь, 2 апреля 2019 г. - Пермь, 2019. - С. 240-241.

6. Абильмажинов М.Д., Таукенов Т.М. Особенности обучения по огневой подготовке в ведомственных учебных заведениях МВД Республики Казахстан // Вестник Барнаульского юридического института МВД России – 2019. - № 1.

ТҮЙІН

Мақалада арнайы бастапқы дайындық курстарында тағылымдамадан өтушілерді оқыту мен тәрбиелеудің негізгі принциптері қарастырылады. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі 2019-2021 жылдарға арналған жол картасы шеңберінде кадрларды даярлауды ескере отырып табельдік қарумен жұмыс істеу кезінде тағылымдамадан өтушілерді оқыту стандарттары енгізілді. Оқуды аяқтау нәтижесі Макаров тапаншасынан атыстарын орындау кезіндегі тағылымдамадан өтушілердің оқ ату деңгейі болып табылады. Мақала педагогикалық және білім беру сипатына ие.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются основные принципы обучения слушателей на курсах специальной первоначальной подготовки. С учетом подготовки кадров в рамках Дорожной карты по модернизации внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы внедрены стандарты обучения стажеров при обращении с табельным оружием. Результатом завершения обучения является уровень огневой выучки слушателей при выполнении стрельб из пистолета Макарова.

Статья носит педагогический и воспитательный характер.

RESUME

The article discusses the basic principles of training and education of trainees in courses of special initial training. Taking into account the training of personnel, within the framework of the Roadmap for the modernization of the internal affairs of the Republic of Kazakhstan for 2019-2021, standards have been introduced for training trainees in the handling of service weapons. The result of the completion of the training is the level of training of trainees during the control firing of a Makarov pistol. The article is of pedagogical and educational character.

АКАДЕМИЯНЫҢ ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ЖАҢА БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ ТУРАЛЫ

Акимжанов Е.С.,

адъюнкт, құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция подполковнигі
Ресей ІІМ Басқару академиясы, Москва қ.

Ибраева Н.Ж.,

ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру
бөлімінің аға ғылыми қызметкері, құқық қорғау қызметінің магистрі,
полиция подполковнигі

Сарсенова К.А.,

ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру
бөлімінің аға ғылыми қызметкері, құқық қорғау қызметінің магистрі,
полиция подполковнигі

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Дәстүрлі түрде, соңғы жүз жылдықта жоғары білім берудегі білім беру қызметінің технологиясы іс жүзінде өзгерген жоқ (дәрістер, практикалық сабақтар, білім алушылардың өзіндік жұмысы, сондай-ақ білімді бақылау түрлері), алайда техника-технологиялық және ақпараттық технологиялардың адам қызметінің барлық салаларына енуі мен даму қарқыны адамның мінез-құлқын ғана емес, сонымен қатар жаңа ақпаратты қабылдау процесін де өзгертті. Білім беру саласына инновацияларды енгізу қарқыны бойынша Қазақстан алдыңғы қатарда. Бұл процесс үздіксіз жүріп жатыр және жыл сайын жеделдетілуде, елімізде білім беру сапасын жақсарту бойынша жаңа мақсаттар қойылды.

Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясында

инновациялық технологиялар кеңінен пайдаланылады. Оқытушылар білім беру процесінде оқытудың белсенді және интерактивті әдістерін белсенді енгізуде. Бұл еліктемелік технологиялар, олардың негізінде еліктемелік немесе еліктемелік-ойын жатады: жағдаят әдістері (нақты жағдайларды талдау, кейс-технологиялар), еліктемелік тренинг, іскерлік ойын. Бұл әдістер материалды меңгеру кезінде үлкен әсер береді, өйткені бұл жағдайда оқу үдерісін тәжірибелік кәсіби қызметке айтарлықтай жақындатуға қол жеткізіледі.

Соңғы уақытта компьютерлік технологияларды қолдану арқылы интерактивті оқыту әдістеріне ерекше көңіл бөлінеді. Білім беру мекемесі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданбай білім берудегі инновациялық мәртебеге үміткер бола алмайды. Білім беру үдерісіне ұйымдастырушылық, дидактикалық, техникалық және технологиялық инновацияларды кеңінен енгізетін және осының негізінде білімді игеру қарқыны мен көлемін және мамандарды даярлау сапасын нақты арттыруға қол жеткізетін білім беру мекемесі инновациялық болып саналады.

Оқытудың жаңа технологиялары «Білім туралы» Заңның 11-бабында оқытудың жаңа технологияларын, соның ішінде кредиттеу, қашықтықтан, ақпараттық-коммуникациялық, кәсіби білім берудің қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне тез бейімделуіне ықпал ететін жаңа технологияларды енгізу және тиімді пайдалану туралы айтылған [2]. Осы Заңның 38-бабының 1-тармағына сәйкес қашықтықтан оқыту технологиялары деп «білім алушы мен педагог қызметкердің жанама (қашықтықта) немесе толық емес жанама өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту» түсініледі. Мұндай тәсіл оқытудың интерактивті түрлерін ұйымдастыру үшін дистанциялық технологияларды белсенді қолдануға мүмкіндік береді, олар: студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру, білім алушылар мен оқытушылардың өзара іс-қимылы, студенттердің жобалармен бірлескен жұмысын ұйымдастыру.

Қашықтықтан білім беру технологияларын дамыту және қолдану барлық өсіп келе жатқан мәнге ие болады. Бұл саладағы ілгерілеу отандық білім беру жүйесін реформалау мен жетілдірудің, оны халықаралық талаптарға сәйкес келтірудің және халықаралық білім беру кеңістігіне кірігудің маңызды факторы болып табылады.

Академия оқытушылары қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану арқылы үлкен жұмыс тәжірибесі бар, бұл интерактивті білім беру ортасын ұйымдастыруда пайдалану үшін кейбір электронды

өнімдерді ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, қашықтықтан оқыту нысаны бойынша білім алушыларға арналған «Білім беру порталы» авторлық жобасы әзірленді, ол оқу процесін қашықтықтан қолдау құралы ғана емес, сонымен қатар курсанттардың өзіндік жұмысын, сондай-ақ курсанттардың өзара іс-қимылын ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

«Жоғары мектептегі белсенді және интерактивті білім беру технологиялары (сабақ өткізу нысандары)», «заманауи компьютерлік Телекоммуникациялар қатысушыларға нақты серіктеспен «тірі» (интерактивті) диалогқа (жазбаша немесе ауызша) кіруге мүмкіндік береді, сондай-ақ пайдаланушы мен ақпараттық жүйе арасында нақты уақыт режимінде белсенді хабар алмасуға мүмкіндік береді. Интерактивті құралдар мен құрылғылардың көмегімен компьютерлік оқыту бағдарламалары пайдаланушының компьютермен үздіксіз диалогтық қарым-қатынасын қамтамасыз етеді, білім алушыларға оқу барысын басқаруға, материалды зерттеу жылдамдығын реттеуге, ерте кезеңдерге және т.б. оралуға мүмкіндік береді» [3]. Бұл дайындықтың сапасы мен тиімділігін арттыруға, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқытуға сараланған көзқарасты жүзеге асырады. Компьютерлік технологиялар сондай-ақ оқытушы мен білім алушы арасында диалогтық режимде өзара іс-қимылды жүзеге асыруға, танымдық іс-әрекетті белсендіруге, заманауи, жаңа ақпаратқа қол жеткізуге, көрнекілік қағидатын ең үздік іске асыруды қамтамасыз етеді. Оқытудың дәстүрлі әдістері мен құралдарын компьютерлік технологиялармен ұштастыру үлгерімнің артуына ықпал етеді, дербес жұмысты жандандырады. Мысалы, 2017 жылдың қыркүйегінен бастап Академияның білім беру ұйымдары мен Ресей Федерациясы ИМ Барнауыл заң институты арасындағы білім беру және ғылыми қызмет саласындағы ынтымақтастық туралы Хаттаманы іске асыру шеңберінде, күндізгі оқу нысаны бойынша курсанттар үшін онлайн-дәрістер ұйымдастырылды.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты, оқу үрдісінде жаңа білім беру технологияларын енгізу және белсенді пайдалану дәстүрлі әдістермен, өзара іс-қимыл тәсілдері мен тәсілдерімен қатар білім алушыларда жоғары уәждемені, білімнің беріктігін, шығармашылық пен қиялды, коммуникабельдікті, белсенді өмірлік ұстанымды, пәрмендік рухты, даралықтың құндылығын, өзін-өзі көрсету бостандығын, қызметке екіпін, өзара құрмет пен демократиялықты қамтамасыз ететін жалпы мәдени және кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыруға ықпал ететін инновациялық әдістерді пайдалануға мүмкіндік береді. Оқу үдерісіне жаңа білім беру технологиялары

қаншалықты шебер енгізілсе, оқытушының жеке тұлғасына байланысты болып келеді. Н.В. Бордовский дегендей: «Ең қатаң аспаптық технологияны адам мазмұнымен және мағынасымен толтыру, оған өмірге дем алу, оны қандай да бір дәрежеде авторлық ету керек, субъектілердің, топтың немесе ұжымның жеке-жеке ерекшеліктерін, нақты өмірлік орта мен білім беру ортасының жағдайларын, педагогтың өзінің ерекшеліктерін ескеру керек» [4].

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: учебное пособие для высш. учеб. заведений / И.Г. Захарова. - М.: «Академия», 2008. – 338 с.
2. Білім туралы: Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-Ш Заңы.
3. Активные и интерактивные образовательные технологии (формы проведения занятий) в высшей школе: учебное пособие / сост.: Т.Г. Мухина. – Н. Новгород: ННГАСУ, 2013. – 97 с.
4. Современные образовательные технологии: учебное пособие / авт. колл.; ред. Бордовской Н.В. — 2-е изд., стер. - М.: КНОРУС, 2011. — 432 с.

ТҮЙІН

Мақала Академияда инновациялық технологияларды қолдану мәселесіне арналған. Авторлар имитациялық немесе имитациялық-ойын модельдеуге негізделген оқытудың әртүрлі интерактивті әдістерін көрсетті: ситуациялық әдістер, имитациялық оқыту, іскерлік ойын. Бұл әдістер материалды игеруде үлкен нәтиже береді, өйткені бұл жағдайда оқу үдерісінің тәжірибелік кәсіби қызметке айтарлықтай жақындауына қол жеткізіледі.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена вопросу использования инновационных технологий в Академии. Авторами продемонстрированы различные интерактивные методы обучения, в основе которых лежит имитационное или имитационно-игровое моделирование: ситуационные методы, имитационный тренинг, деловая игра. Указанные методы дают наибольший эффект при усвоении материала, так как в этом случае достигается существенное приближение учебного процесса к практической профессиональной деятельности.

RESUME

The article is devoted to the use of innovative technologies in the Academy. The authors demonstrate various interactive training methods based on simulation or simulation-game modeling: situational methods, simulation training, business game. These methods give the greatest effect when learning the material, since in this case a significant approximation of the educational process to practical professional activity is achieved.

ЖАУЫНГЕРЛІК САМБО ИМ ОҚУ ОРЫНДАРЫ КУРСАНТТАРЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҒЫНАН ДАЙЫНДАУДЫҢ КОМПОНЕНТІ РЕТІНДЕ

Ақылбеков А.Ә.,

дене шынықтыру кафедрасының оқытушысы

Утепов Б.Қ.,

дене шынықтыру кафедрасының оқытушысы

ҚР ИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазіргі уақытта конституциялық тәртіпті қолдау, мемлекеттің және адамның жеке басының қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған қызметтерге, соның ішінде Қазақстан Республикасы ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби дайындығына қойылған талаптардың деңгейі үнемі артып келеді. Бұл талаптардың өсуі экономиканың дамуы және ғылыми-техникалық ілгерішілдігімен байланысты болып жатыр, бір жағынан қоғамның игілігін арттыруға бағытталып жаңа технологияларды ашып жатса, екінші жағынан адамның жеке басына жаңа қауіп-қатерді тудыруды себеп болуы, қылмыстың жаңа түрлері мен тәсілдері жетілдірілуі жолы жүзеге асуы мүмкін.

Осы баяндамада ДШД кафедрасы Қазақстан Республикасы ИМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы курсанттарымен дене шынықтыру даярлығы сабағын оқу кезеңі бойы өткізіп тұрады. Кафедра пәнінен әр оқу семестрде емтихан қабылданады, сонымен қатар кешкі ауқытта спорттық жетілдіру топтарында қолданбалы спорт түрлерінен сабақтар өткізіледі. Кафедра оқытушылары жеке уақытымен санаспай демалыс күндері ауыспалы және тұрақты құрамдарымен бұқаралық-спорт іс-шараларын өткізуге қатысады.

Бұқаралық-спорт іс-шараларының күнтізбелік жоспарына сәйкес курс арасында жарыстарды, курс арасындағы спартакиаданы,

қалалық, облыстық және республикалық жарыстарды камтидын Академияда кафедраның 50 астам іс-шаралар жоспарланған, ішкі істер органдары қызметкерлерінің балаларымен үйірмелерде жұмыс өткізіледі, Қостанай қаласындағы интернаттыңжетім балаларына қамқорлық көрсетіледі, спорт ардагерлерімен кездесулер өткізіліп тұрады. Осы көрсетілген жұмыс курсанттардың спорттық шеберлігін арттыруға, патриотизмді, Отанға деген махабатты тәрбиелеуге бағытталған, сонымен бірге салауатты өмір салты туралы әнгімелер өткізіледі, курсанттардың санасын ояту үшін өз еркімен шешімді қабылдау білудің, болашақ полицей мамандығына жауапкершілікті арттырудың маңызына көңіл бөлінеді.

«Дене шынықтыру» пәні Академияда «Арнайы-тактика дайындығы», «Атыс дайындығы», «Психология», «ПО-да әкімшілік қызмет» пәндерімен тығыз байланыста оқудың басынан бастап оқу аяқталғанға дейін беріледі. Жоғарыда аталған пәндердің аясында оқытылған тақырыптар курсанттардың біліктілігін жетілдіреді, заң аясында әртүрлі оперативтік-қызметтік жағдайларда жауынгерлік күрес тәсілдерін дұрыс қолдануға үйретеді.

Академияда оқу барысында курсанттардың дене дайындығы деңгейінің өсу динамикасы тұрақты түрде бақыланады. Осы мақсатқа сай курсанттар әзірленген нормативтер бойынша әр курста айында бір рет бақылау жаттығуларын тапсырады. Бақылау жаттығуларының нәтижелері бойынша талдау өткізіліп курсанттармен дене сапаларын арттыру мақсатында қосымша сабақтар өткізіледі.

Курсанттардың тән сапаларын, әсіресе күш пен жылдамдықты арттыру мақсатында осы сапаларды дамытатын жаттығулар кешені әзірленген.

Дене шынықтыру даярлығы кафедрасы оқуда тыс уақытта спорттық жетілдіру топтарында келесі 12 спорт түрінен сабақ өткізеді: самбо, жауынгерлік самбо, дзюдо, еркін күрес, жеңіл атлетика, волейбол, баскетбол, футбол, қоян-қолтық ұрыс, қазақ күресі, үстел теннисі, шахмат.

Дене шынықтыру даярлығы кафедрасы оқытушыларының осы жұмысы курсанттардың психологиялық және дене дайындығы дағдыларын жетілдіруге бағытталған.

Қазақстан Республикасында жауынгерлік самбо қарқынды дамып келе жатыр, әр облыстық орталығында федерациялар ашылып облыстық, республикалық және Қазақстан Республикасының чемпионаттары өткізіліп жатыр. Біздің Академия да осындай үрдістен қалыс қалмады, Академия базасында спорттық және жауынгерлік самбодан Қостанай облыстық федерациясы ашылып тіркелді.

2014 жылдан бастап кафедра оқытушыларының жетекшілігімен жауынгерлік самбодан спорттық үйірме өз жұмысын бастады.

Қостанай облысы құрама командасы негізінде Академия курсанттарынан және біздің оқу орнын бітірген полиция қызметкерлерінен құралады. Осы уақыт ішінде Қазақстан Республикасының 15 спорт шебері, 70 астам спорт шеберлігіне үміткер дайындалды. 2014 жылдан бері Академия базасында үш жыл бойы 23 жасқа дейінгі жастар арасында жауынгерлік самбодан Қазақстан Республикасының чемпионаттары өткізілді. 2020 жылдың басында Семей қаласында өткен Қазақстан Республикасы чемпионатында негізінде Академия курсанттарынан және полиция департаменті қызметкерлерінен құралған Қостанай облысы құрама командасы командалық есепте бірінші орынды жеңіп алды.

Қолданбалы спорт түрлерінің бірі болып жауынгерлік самбоны ведомстволық оқу орындарында насихаттап дамытуға болатын спорт түрі болып саналады. Өз арсеналында жарыстың ережесі бойынша рұқсат етілген қол, аяқ, тізе, бас, шынтақ соққылары, тұрыста лақтыру әдістері және партердегі ауырту және буындыру әдістері қамтылған, батылдықты талап ететін спорт түрі [1, б. 8].

Осының бәрі жақсы психологиялық дайындығы, рухтық шынығу және осы спорт түрінен жоғары техникалық шеберлігі туралы айқын дәлелі болып тұр.

Кездесетін әртүрлі айрықша жағдайда қойылған міндеттерін орындау үшін осы спорт түрімен шұғылданатын полицейдің дайындығы жоғары болып саналады. Біздің түлектер жақсы спорттық дайындықтан өтіп жоғары спорттық санатына жетіп әрі қарай өз қызметтерін арнайы бөлімшелерде өтеуін жалғастырғаны кездейсоқ жағдай емес.

Қазіргі қылмыстың өсуі жағдайында полиция қызметкерлерінің қызметі үлкен психикалық және дене күш жүктемесі аса жұмсалған жағдайда өтеді, осыған байланысты болашақ маманға кәсіби дайындығы жағынан және жігерлік пен моральдік-адамгершілік қасиеттерін дамуына жоғары талап қойылады. Зерттеушілердің пайымдауына сәйкес қылмыстың өсуі әртүрлі себептерге байланысты, әлеуметтік-экономикалық, заңдылық, құқықтық және басқару мәселелерімен бірге дене күші, атыс және арнайы-тактика дайындығын қамтиды заманауи талаптарға сәйкес келмейтін, қызметкерлердің кәсіби дайындығының деңгейі де себеп болып келеді.

Қызметкер өз қызметін жаңа жағдайда атқарады ал оның оқу-тәрбиелеу процесі дәстүрлі ретінде қалыптасқан қағидаларына сәйкес

өткізілгені мәселені тудырады.

Айрықша соның ішінде өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдай болып қалуына байланысты кадрлардың дене дайындығы туралы мәселе көкейкесті болып табылады. Салауатты өмір салтының және үнемі дене күшін жетілдіруге жолын қуушылық, сонымен қатар өзін-өзі қорғау дағдыларын игеру және жетілдіру оқудың бастапқы кезеңінен басталады.

Сонымен, күтпеген айрықша жағдайда психологиялық жағынан дайын болу үшін курсант оқу сабақтары кезінде, спорттық-жаттығу процесінде спаррингтерді өткізу тиіс және жарыстарда дене дайындығы деңгейі жоғары спортшыларға қарсы шыққанда бар күшін салу керек, оны жеңсен өзінді жеңдің, ал ұтылсаң қателіктеріңді түзету жұмысын өткізу керек, осының бәрі дене және техникалық дайындығымен бірге өткізіледі, бірақ тактикалық дайындығы «алдымен ойлау» туралы ұмытуға болмайды [2, б. 13].

Оқу-тәрбие процесі аясында дене дайындығын ұйымдастыру жағдайын талдау өткізу кезінде бірнеше көкейкесті мәселелер анықталды.

Біріншіден, жоғару оқу орындарына арналған оқу бағдарламалары негізінде белгіленген тән сапаларының дамуына және қалыптасуына бағытталған, ал өмірлік және кәсіби мақсатқа жету үшін маңызды психологиялық дайындығын тәрбиелеуге соншама мән берілмеген. Сонымен қатар, бітірушілер шектелген кеңістікте және кенеттен шабуыл жасалған кезде шыдамдылықты, жылдамдықты және дене күші деңгейінің жоққа шығарып айрықша жағдайда әдістерді қолдана алмайтыны белгілі болды.

Екіншіден, дене дайындығын ұйымдастыру аясында оқу-тәрбие процесін құрастыру кезінде курсанттардың және тыңдаушылардың жас ерекшелігінің психофизиологиялық өзгешелігі және осы жасқа тән дене қабілеттерінің ерекшелігі ескерілмейді.

Үшіншіден, осы замануи уақытта курсанттардың және тыңдаушылардың дайындалуына деген мотивациясына кері әсер беретін дене дайындықтың түрлері мен әдістемесінің біркелкі болғаны көрінеді.

Төртіншіден, дағдылардың және біліктілігін қажетті деңгейде тұрақтандыруды қиынға әкелеіп соқтыратын дене жаттығуларының тиімді мерзімділігі болмауы.

Көрсетілген мәселелер кәсіби қызметке байланысты кәсіби білімді, біліктілігін және дағдыларды қалыптастыруымен бірге психологиялық және арнайы дене дайындықты қамтамасыз ететін ПМ курсанттардың және тыңдаушылардың дене дайындығы жүйесін

әзірлеу және енгізу қажеттілігін талап етеді.

ІІМ білім беру мекемелерінде ішкі істер органдарында болашақта қызметкер болатын және жұмыс істеп жүрген қызметкерлердің кәсіби қызмет практикасында үнемі өзгеріп тұратын жағдайларын және талаптарын ескере отырып дене дайындықтың кешенді әдістемесі жоғары және тиімді болудың негізі болу керек.

Жалпы мәселелердің арасында қызметтік және оқу еңбегінде дене дайындықтың маңыздылығын анықтау керек, дене дайындықты қажет деңгейде ұстау, сонымен қатар өзін-өзі дамытуға ынтаны қалыптастыру.

Білім алушыларға дене және психологиялық дайындығын кәсіби қызметтің талаптарының деңгейіне дейін көтеру, сонымен қатар жаттығуда өзін-өзі білім алуды насихаттау сияқты мәліметтерін жеткізуді қамтидын курсанттар мен тыңдаушылар арасында дене күшін өзін-өзі жетілдіру процесін белсендету мақсатында бірыңғай педагогикалық, ұйымдастырушылық және үгіттеу-насихаттау іс шаралары жүйесін қолданғанжөнді болып табылады.

Дене дайындықты ұйымдастыруын жетілдірудің негізгі бағыты нақты жауынгерлік жағдайды үлгілеу (модель жасау) негізінде жаттығу процесін әзірлеу болып табылады. Бұл жерде курсанттардың қозғалыс мүмкіндіктерін жүзеге асыру кезінде жаңылдыру факторларының дәрежесін және ықпалын бағалап, олардың психикалық күйін анықтау.

Сонымен, жоғарыда айтылған мәселелерді және қиындықтарды өтіп курсанттар мен тыңдаушылар арасында дене дайындықты ұйымдастырудың жана деңгейіне көтерілуге айрықша жағдайда психологиялық тұрақтылықты тәрбиелеу, күрделендірілген жағдайда күрес әдістерін орындау және спарринг өткізу, оқу процесінде үлгілі жағдайларды пайдалануы бар, жан-жақты тәрбие және өзін-өзі тәрбиелеу процесі септігін тигізеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Франко С. «Активная самооборона». - М.: Изд-во Эксмо, 2002 – 320 с.
2. Шабето М.Ф. Боевое самбо / М.Ф. Шабето. - М.: Современное слово, 2009. - 448 с.

ТҮЙІН

Мақала, курсанттар мен тыңдаушылар арасында төтенше жағдайда психологиялық жағынан тұрақтылықты тәрбиелеуге бағытталған оқудан тыс және оқу сабағы процесін ұйымдастыруға,

кездесетін нақты жағдайдыоқу процесінде қайталап пайдалануға, күрделендірілген жағдайда күрес әдістерін орындауға және бәсеке өткізуін ұйымдастыруға арналған.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена организации учебного и вне учебного процесса в Академии о комплексной организации воспитания и самовоспитания курсантов и слушателей, использование в учебном процессе моделируемых ситуаций, проведение спаррингов и выполнение приемов борьбы в усложненных условиях, вырабатывая у них психологическую устойчивость к внезапности и экстремальности.

RESUME

The article is about educational process organization of cadets and students in complex, which involves formal and non-formal education as well as their self-education. It shows the use of simulated situations in the educational process, sparring and the implementation of fighting techniques in complicated conditions, developing their psychological resistance to unexpected situations and extremeness.

ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОХОЖДЕНИЯ СЛУЖБЫ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аужанов Р.К.,

начальник отдела кадровой политики, подполковник полиции

Байганин Т.Н.,

старший инспектор отдела кадровой политики, майор полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Достижение главной цели Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан [1] (далее - РК) - повышение доверия к ней населения возможно только при создании системы прохождения службы которая стимулирует рост профессионализма и компетентности сотрудников.

Рассматриваемые вопросы регламентируются Законами РК «О государственной службе», «О правоохранительной службе» и рядом ведомственных нормативных правовых актов. Анализ практики их применения позволяет внести следующие предложения по его совершенствованию:

1. **Оптимизировать процесс оценки эффективности и качества работы сотрудников.** В соответствии со статьей 63 Закона «О государственной службе» [2] *аттестация административных государственных служащих* проводится по решению Главы государства, что соответствует *внеочередной аттестации сотрудников правоохранительных органов.*

Согласно статье 47 Закона «О правоохранительной службе» [3] (далее - Закон) каждый сотрудник правоохранительного органа **один раз в три года** проходит аттестацию на соответствие профессиональным компетенциям с учетом показателя конкурентоспособности.

Наряду с этим, в соответствии со статьей 46-2 Закона и Указом от 16 марта 2016 года №211 каждый сотрудник **ежегодно** оценивается на предмет определения эффективности и качества работы.

Вместе с тем, анализ методики и процедуры ежегодной оценки в Академии, её сроки (*до 1 декабря, не совпадают со сроками учебного года*) показывает, что она не позволяет достоверно и полноценно оценить результаты оперативно-служебной деятельности и показатели работы. Кроме того, оценка проводится формально, её результаты не учитываются при принятии решений по премированию, поощрению, обучению, карьерному росту и ротации.

Кроме того, в течение календарного года каждый аттестованный сотрудник **дважды** (*промежуточные с мая по июнь; итоговые с октября по ноябрь*) сдает нормативы на профессиональную пригодность (*физическая, огневая подготовка и боевые приемы борьбы*) в рамках требования соответствующего приказа Министра внутренних дел от 6 июня 2017 года.

Их результаты являются основанием для присвоения и подтверждения квалификация и установления соответствующей надбавки за классность (*2 класс – 10%; 1 класс – 20%; 1 класс-наставник – 30% от должностного оклада*). Неудовлетворительные результаты, которого могут быть повторно переданы через 6 месяцев. Таким образом, на лицо **бюрократический дубляж трудовых процедур** аттестации, ежегодной оценки, в том числе профпригодности сотрудников.

Учитывая, что **ежегодная оценка** позволяет оперативно определять эффективность работы персонала, предлагается использовать её результаты для определения качества деятельности сотрудников.

Неудовлетворительные результаты оценки деятельности

сотрудника учитывая передачу нормативов, предлагаются в качестве оснований для прекращения правоохранительной службы либо к понижению в должности.

При этом аттестация должна проводиться по решению Президента Республики Казахстан, аналогично статье 63 Закона «О государственной службе», как для всего правоохранительного органа, так и для конкретной службы или подразделения.

2. Применение норм Закона, в части прохождения службы выявило проблему, связанную с выдвижением лиц, ранее пониженных в должности по итогам повторной аттестации. При этом решение о понижении в должности принималось на основании не сдачи одного из нормативов по профессиональной пригодности (*физическая или огневая подготовка*).

К примеру, майор полиции Ищанов И.И. в первом полугодии 2018 года по решению аттестационной комиссии, в связи с не сдачей зачетов по профессиональной пригодности был направлен на повторное прохождение аттестации.

По истечении шести месяцев майор полиции Ищанов И.И. повторно не выполнил один из нормативов по определению профессиональной пригодности и в соответствии со статьей 51 Закона по результатам повторной аттестации по рекомендации комиссии Ищанов И.И. в декабре 2018 года понижен с должности преподавателя (*C-SVU-12*) и назначен инспектором (*C-SVU-13*).

При этом, Ищанов И.И. является, по опросам курсантов, преподавателем высокого уровня и имеет классную квалификацию «Специалист 1 класса». По итогам учебного года им успешно сданы требуемые нормативы профессиональной пригодности.

В настоящее время, с момента прохождения повторной аттестации и назначения на нижестоящую должность прошло более года и Ищанов И.И. в соответствии с пунктом 1 статьи 33 Закона рекомендуется конкурсной комиссией на замещение вакантной должности старшего преподавателя.

Вместе с тем, анализ Закона выявил отсутствие норм, прямо регулирующих порядок выдвижения указанной категории лиц.

В соответствии с пунктом 3 статьи 47 Закона аттестация проводится раз в три года, а согласно пункта 4 статьи 51 Закона решение о понижении в должности не является отрицательным результатом аттестации.

3. Закрепить статус кадровой комиссии и определить его компетенцию. В настоящее время организация и деятельность указанной комиссии не предусмотрена законодательством о

государственной и правоохранительной службе.

Кроме того, имеется дублиаж работы различных комиссий (кадровой, аттестационной, дисциплинарной, по определению стажа службы для установления коэффициента оплаты труда, по трудовым спорам и т.д.), на заседаниях которых в рабочее время участвуют руководители служб.

Наряду с этим предлагается законодательно регламентировать процедуру проведения собеседования при аттестации, аналогично Указу от 8 июня 2005 года №1612.

4. Ввести контрактную систему прохождения службы, аналогично механизму воинской службы. Первый на три года, второй на пять лет, третий на десять и последующий *до достижения предельного возраста* состояния на воинской службе. Односторонний разрыв контракта лишает сотрудника социальных льгот и пенсионного обеспечения, что не только снижает текучесть кадров, но и способствует формированию профессионального ядра. Результаты предложенного механизма апробированы Министерством обороны и приносят положительный эффект.

5. Разработать механизм реализации пункта 3 статьи 30 Закона предусматривающего **сохранение должностного оклада** по последней занимаемой должности сотруднику, переходящему в организации образования правоохранительных органов.

6. Присваивать классную квалификацию «Специалист 1 класса-наставник (мастер)» и производить соответствующую надбавку *(30% от должностного оклада)* **только лицам, участвующим в обучении и привития навыков молодым сотрудникам.** Отмеченное повысит эффективность института наставничества и механизма привлечения практических сотрудников к обучению курсантов и молодых специалистов.

7. Исключить необходимость проведения заседания дисциплинарной комиссии в случае совершения сотрудником проступка, вызвавшего широкий общественный резонанс, либо привлечения его в качестве обвиняемого в совершении уголовного правонарушения.

8. Закрепить на законодательном уровне норму предусматривающую возможность применения **«Письменного предупреждения с занесением в личное дело»** при незначительной степени тяжести вины для профилактики серьезных нарушений дисциплины. Ранее такая практика имела место в рамках приказа МВД №246 от 27.05.2011 года, и активно применялась в отношении курсантов и слушателей, что благоприятно влияло на морально-

психологический климат среди личного состава.

9. **Предоставить право начальникам организаций образования замещать «аттестованные» должности** профессорско-преподавательского состава «по вольному найму» в пределах действующего их количества. Это позволит привлечь известных ученых и узких специалистов, которые не подходят для «аттестации» по возрасту или состоянию здоровья.

10. Законодательно закрепить понятие «**грубое нарушение служебной дисциплины**», которое является одним из оснований увольнения сотрудников (См.: ст.80 Закона «О правоохранительной службе»).

Данное понятие раскрывается приказом МВД от 27 мая 2011 года №246, где к грубым нарушениям служебной дисциплины относятся: прогул в течение трех и более часов подряд за один рабочий день без уважительной причины; появление на службе в состоянии алкогольного, наркотического, токсикологического опьянения (их аналогов) в том числе употребление в течение рабочего дня веществ, вызывающих состояние алкогольного, наркотического, токсикологического опьянения (их аналогов); управления транспортным средством сотрудником ОВД в состоянии алкогольного, наркотического, токсикологического опьянения (их аналогов), как на службе так и вне службы.

11. Рассмотреть вопрос **противоречия** статей 99 и 100 Трудового кодекса и пункта 3 статьи 77 Закона «О правоохранительной службе» в части зачисления в распоряжение правоохранительного органа сотрудника, находящегося в отпусках по беременности и родам, усыновлению или удочерению новорожденного ребенка (детей), без сохранения заработной платы по уходу за ребенком до достижения им возраста трех лет.

В настоящее время сотрудники, выходящие в отпуск по беременности и родам **в нарушение** пункта 2 статьи 46-1 Закона «О правоохранительной службе» зачисляются в распоряжение правоохранительного органа, для исключения двойной выплаты (*адресной социальной помощи из ГЦВП и заработной платы*), а также приема на вакантную должность другого сотрудника.

12. Законодательно регламентировать порядок поощрения и привлечения к дисциплинарной ответственности лиц, впервые поступающих в органы внутренних дел на должности рядового, младшего и среднего начальствующего состава (*слушатели*).

Предполагаем, что реализация вышеизложенных предложений даст положительный эффект, в сфере кадрового обеспечения органов

внутренних дел.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года №897 // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33105099

2. О государственной службе Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V ЗРК. // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=36786682

3. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года № 380-IV // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30916594

ПО ВЕДОМСТВАЛЫҚ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫ АРАСЫНДА КӘСІБИ КОММУНИКАЦИЯНЫ ДАМУ

Ахметова Г.Х.,

кәсіби-психологиялық дайындық және ПО-да басқару кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты

Бальшинова С.Т.,

кәсіби-психологиялық дайындық және ПО-да басқару кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты,

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Коммуникативтік құзыреттілік - коммуникацияның тиімділігін және оларды тиімді пайдалану тәжірибесін қамтамасыз ететін кәсіби және жеке қасиеттер мен құзыреттер кешені. Коммуникативті құзыреттілік кәсіби және жеке тұлғалық қасиеттерді эмпатияны, ізгілікті, жауапкершілікті, мақсаттылықты, әдептілікті, толеранттылықты қамтиды. Осыға орай білім алушыларға басқа тұлғаның құндылығы туралы хабардар болуы, қарым-қатынас пен ынтымақтастық достық, серіктестік және шынтақ сезімін түсінуі маңызды.

Дәстүрлі тәжірибелік кәсіптік оқыту барысында білім алушы ұйымдастырушылық форманың өзінде пассивті позицияға қойылады. Оның сөйлеу белсенділігі азаяды, өйткені әркім оқытушының арнайы рұқсатымен сөйлейді. Зияткерлік бастама негізінен оқытушыға тиесілі. Білім алушылардың жалпы кәсіби тілде ойды қалыптастыру

тәжірибесінде шектеліп, ақпаратты үнсіз «тұтынады». Мұндай ұйым коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру және кәсіби қарым-қатынасты дамыту үшін жарамсыз, яғни кәсіби қоғамдастық талап ететін нәрсе. Білім алушылардың тәжірибелік сабақтарда дәстүрлі орналасуы бар жеке фронтальды немесе жеке қызмет түрлері құқық қорғау органдарының ұжымында қызметтік қатынастардың барабар моделін білдірмейді. Мұндай оқытуды ұйымдастыру ІІО мамандарын даярлауға қойылатын қазіргі заманғы талаптарды қанағаттандыруды тоқтатты [1].

Кәсіби қарым-қатынасты дамыту және коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін арнайы білім беру ортасын, ол табиғи түрде дамиды және байланыс ортасын құру қажет. Құқық қорғау органдарының болашақ қызметкерлері үшін мұндай білім беру ортасы шағын топтарда ұйымдастырылу мүмкін.

Құқық қорғау органдарының қызметкерлерін шағын топтарда даярлаудың ұйымдастырушылық-педагогикалық қағидаттары жүйесінің негізінде құқық қорғау жүйесі мекемелерінің білім беру процесіне шағын топтарды енгізу модельдері [2].

Қол жеткізуге болатын мақсатқа байланысты кіріктірілген шағын топтармен практикалық сабақтардың келесі түрлері бөлінеді: «мини-тренинг», зертханалық жұмыс, мәселелерді шешу, аралас. Тәжірибелік сабақтар процесінде шағын топтарды енгізу модельдерін қолдану, біздің көзқарасымыз бойынша, құқық қорғау органдары білім алушылардың кәсіби қарым-қатынасын дамыту тәсілдерінің бірі болып табылады. Тәжірибелік сабақтың әр түріне тоқталайық.

«Минитренинг» тәжірибелік сабағы - бұл белгілі бір кәсіби шеберлікті игеруге және дамытуға бағытталған білім алушылардың шағын топтарын қолданатын жаттығулардың белгілі бір жиынтығы. Мини-тренингтен бұрын жаттығулар құрамына кіретін жаңа материалды зерттеу бойынша дәрістер, семинарлар өтеді. Шағын топта жұмыс істей отырып, білім алушылар бірдей жағдайларды, жаттығуларды, тапсырмаларды, әдістер мен әрекеттерді орындайды. Сонымен қатар, нұсқалардың жеткілікті алуан түрінен ең жақсы тәсіл, ең ерекше әдіс, ең тиімді әрекет таңдалады [3].

Зертханалық жұмыс «тәжірибелік сабағы - дидактикалық материалды қолдана отырып, теориялық білімді өз бетінше игеру немесе шоғырландыру ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің бір түрі.

«Мәселелерді шешу» тәжірибелік сабағының құрылымындағы шағын топтар жағдайларға байланысты әр түрлі орын алуы мүмкін. Мысалы, егер оқытушы мәселелерді шешу үшін екі немесе одан да көп тәжірибелік сабақтарды жоспарласа, онда олардың біріншісінде

уақыттың көп бөлігі фронтальды жұмысқа бөлінеді, оның мақсаты білім алушыларды сабақтың қалған бөлігі барысында топтарда тәуелсіз іс - әрекетке дайындау болып табылады. Екінші сабақта білім алушылар осы тақырып бойынша негізгі мәселелерді шешуде жеткілікті дағдыларға ие болады және жұмыс бірден топтық әрекеттен басталуы мүмкін. Осылайша, мәселелерді шешу бойынша тәжірибелік сабақтардағы шағын топтардың орны, ең алдымен, білім алушылардың осы қызмет түріне дайындығына байланысты [4].

«Аралас» тәжірибелік сабақ мұнда шағын топтардың әртүрлі іс-әрекеттері қолданылатындығымен сипатталады. Бұл кішігірім тәжірибелік жұмыс болуы мүмкін, бұл жаттығулар, әртүрлі тапсырмаларды шешу (ауызша, жазбаша, сурет тапсырмалары), мәтіндермен жұмыс және т.б. болуы мүмкін [5].

Шағын топтарды қолдана отырып, тәжірибелік сабақтардың бес түрін ұсындық. Ішкі істер органдарының қызметкерлерінің қазіргі қарым-қатынастарын көрсететін тәжірибелік сабақтарға шағын топтарды енгізудің басқа түрлері де мүмкін. Сипатталған сабақтарда білім алушылар қарым-қатынас дағдыларын дамытудың нақты тәжірибесін алады, өз ұстанымын тұжырымдай және қорғай алады, яғни ақпаратты білімге, ал білімді сенім мен көзқарасқа айналдырады. Шағын топтарда жұмыс істеу өзара әрекеттесуге және қарым-қатынас жасауға үйретеді, білім алушыларда кәсіби тілде ойларды қалыптастыру, ауызша сөйлеуді меңгеру, басқаларды тыңдау, есту және түсіну, дауды дұрыс және нәтижелі жүргізу қабілеттерін дамытады. Бірлескен топтық іс-әрекет жеке жауапкершілік пен тәуелсіздікті де, бүкіл шағын топтың жұмысын өзін-өзі ұйымдастыруды, оның мүшелеріне қойылатын талаптарды, өзара жауапкершілік пен еңбек тәртібін де білдіреді. Аталған тәжірибелік сабақтар білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін яғни қоғамның қалыптасуына ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. - М., 2001.
2. Горлинский И.В. Технология педагогического процесса в образовательных учреждениях МВД России: учебно-методическое пособие. - М., 2007.
3. Ермоленко В.А. Проектирование содержания непрерывного профессионального образования. - М., 2005.
4. Новиков А.М. Методология образования. - М., 2006.
5. Ситаров В.А. Дидактика: учебное пособие для студентов

высших педагогических учебных заведений / под ред. В.А. Сластенаниа. - М., 2002.

ТҮЙІН

Елдегі экономикалық, саяси, әлеуметтік өзгерістер кәсіптік дайындықтағы коммуникациялық технологиялар рөлінің артуына әкелді. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің білім беру мекемелерінде білім алушылар үшін әріптестермен және азаматтармен бірлесіп жұмыс кеңістігін ұйымдастыруды және тиімді кәсіби қарым-қатынасты үйрену маңызды. Бұл негізі коммуникативтік құзыреттілік болып табылатын кәсіби құзыреттіліктің айқындаушы факторы болып табылады.

РЕЗЮМЕ

Экономические, политические, социальные изменения в стране привели к возрастанию роли коммуникационных технологий в профессиональной подготовке. Для обучающихся в образовательных учреждениях МВД РК важно научиться организовывать рабочее пространство совместно с коллегами и гражданами, научиться эффективному профессиональному общению. Это является определяющим фактором профессиональной компетентности, основу которой составляет коммуникативная компетентность.

RESUME

Economic, political, and social changes in the country have led to an increasing role of communication technologies in professional training. It is important to learn how to organize a work space together with colleagues and citizens, to learn effective professional communication for students in educational institutions of the Ministry of internal Affairs of the Republic of Kazakhstan. This is the determining factor of professional competence, which is based on communicative competence.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КРИТЕРИЕВ ОТБОРА СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Бейсембаева М.М.,

магистр юридических наук

Иманбаев С.М.,

профессор кафедры «НиМП», кандидат юридических наук, профессор
Университет «Туран-Астана», г. Нур-Султан

В соответствии с пп. 12) ст. 1 Закона Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан», «государственный служащий - гражданин Республики Казахстан, занимающий в установленном законодательством Республики Казахстан порядке оплачиваемую из республиканского или местных бюджетов либо из средств Национального Банка Республики Казахстан государственную должность в государственном органе и осуществляющий должностные полномочия в целях реализации задач и функций государства» [1]. Сотрудники правоохранительных органов носят специальные воинские звания и также относятся к категории государственных служащих, ряды которых постоянно пополняются за счет поступления на службу новых кандидатов.

В связи с этим в современных реалиях все более актуализируется вопрос профессионального отбора будущих сотрудников органов внутренних дел (ОВД), в частности – психолого-педагогические критерии.

На сегодняшний день существуют различные методики психологического тестирования: СМЛ-377, тест Шмишека, цветовой тест Люшера, комплексный ориентированный тест (КОТ), тест Роршаха и многое другое. Среди отмеченных методик при отборе кандидатов для поступления на службу в ОВД используются преимущественно методики на память, логику, скорость реакции, мышление, стрессоустойчивость и подверженность депрессиям. Одной из важных шкал, определяющих точность показателей, является шкала достоверности.

Однако каждая из приведенных выше методик не является совершенной, полностью отражающей сильные и слабые стороны личности, привычки, наклонности, темперамент и др. Для получения наилучшего результата рекомендуется применять комплекс методик.

Согласно пп. 2-1) п. 2 ст. 6 Закона Республики Казахстан от

6 января 2011 года № 380-IV «О правоохранительной службе» на правоохранительную службу не может быть принято лицо, не прошедшее медицинское или психофизиологическое освидетельствование, в том числе полиграфологическое исследование [2]. Порядок прохождения данного исследования регламентирован Постановлением Правительства Республики Казахстан от 19 июня 2014 года № 683 «Об утверждении Правил прохождения полиграфологического исследования в правоохранительных органах Республики Казахстан».

При подробном рассмотрении учеными техники применения полиграфологического исследования (полиграф), возникают вопросы, заставляющие усомниться в том, насколько велик процент достоверности получаемых результатов и самой методики распознавания правды и лжи. По словам юриста и криминолога Елены Бочкаревой, детектор лжи не показывает, лжет человек или не лжет. Он показывает только реакцию на определенный раздражитель. Эта реакция произвольна и трудноконтролируема, она проявляется в различных физиологических показателях. Ложь – это морально-этическое проявление и объективно фиксироваться не может [3]. Ряд исследователей, на протяжении длительного периода изучающих методику тестирования на полиграфе, отмечают прямую зависимость полученных результатов от типа темперамента. Как известно, различают 4 типа темперамента – холерик, флегматик, сангвиник и меланхолик. Первым трем типам свойственна сильная нервная система и психическая устойчивость. Отмечено, что холерики, флегматики и сангвиники способны в определенной мере «обманывать» полиграф, то есть при ложном ответе на вопрос частота сердцебиения и другие показатели у них не изменяются, соответственно, магнитные импульсы аппарата не фиксируют ложь. У меланхоликов, напротив, уже сам факт прохождения исследования на полиграфе вызывает бурю эмоций и переживаний, в связи с чем даже при правдивом ответе на вопрос возникает учащенное сердцебиение, потливость и пр., что впоследствии распознается полиграфом как «ложь».

Вся история утверждения полиграфа в качестве научного метода – это история о том, как свести к нулю самый нестабильный фактор в этом исследовании – воздействие личности самого эксперта. Львиную долю обучения специалиста-полиграфолога занимает вовсе не техника прикрепления к телу датчиков и запуска компьютерной программы. Полиграфологи прежде всего должны уметь *расположить* человека к исследованию, успокоить его, понять, как именно он воспринимает информацию, какими категориями он мыслит [4].

В процессе рассмотрения актуальности применения существующих методик психолого-педагогической диагностики нельзя не затронуть практику стран, являющихся флагманами в данной сфере исследований. В первую очередь США, Германия, Франция, Бельгия и другие страны Западной Европы.

При международном бюро расследований INTERPOL существует INTERPOL's Global Learning Centre (Глобальный учебный центр Интерпола), платформа которого является бесценным дополнением к традиционным методам обучения, помогая наращивать потенциал расследования и правоприменения через границы, культуры и часовые пояса.

Обращаясь к международной практике, имеется и опыт соотечественников, состоящих на службе в полиции зарубежных стран. Так, казахстанец Димаш Ниязов, который уже более 13 лет живет в Нью-Йорке, США и служит в полиции Бруклина, вот что рассказывает о нагрузках службы: «Ты даже не предполагаешь, что может с тобой произойти каждую минуту. Это могут быть и незначительные ситуации с остановкой автомобиля в неположенном месте. Или же домашнее насилие, где приходится заходить внутрь незнакомых домов, подвергая свою жизнь опасности. Ведь ты не знаешь, кто живет в этом доме и сколько их там. И кто эти люди, и есть ли у них оружие». Его служба заключается в патрулировании жилищных строений, разбросанных по Кони-Айленду с полуночи до 8 утра [5].

Стоит остановиться на таком важном вопросе, как периодичность психолого-педагогического обследования на предмет адекватности психики, устойчивости к неблагоприятным факторам профессиональной деятельности. Считаем, что на определенном этапе службы всестороннее тестирование должно проводиться ежемесячно. Это обеспечит возможность системного наблюдения личностных изменений сотрудников и принятия своевременных мер для недопущения неблагоприятных последствий. От «синдрома профессионального выгорания» не застрахованы даже самые эффективные сотрудники ОВД, и при первых признаках деформации личности необходимо принимать меры по стабилизации ее внутреннего состояния и в случае необходимости – перевода на другую должность, менее располагающую к психотравмирующим ситуациям.

Невозможно отрицать, что большая часть служебного времени сотрудников ОВД предполагает работу с людьми, и соответственно – повышенный уровень выносливости, терпения, деликатности.

Подвергая анализу обстановку, где проходят служебные будни сотрудников ОВД, с нашей научной точки зрения условно ее можно разделить на следующие категории:

а) закрытое пространство – рабочие кабинеты, следственные изоляторы, больницы, гаражи, складские помещения, здания судов, лаборатории судебно-медицинских экспертиз и т.д., а также так называемые «городские трущобы» (дворы домов, подвалы, дачные кооперативы и пр.);

б) места, предполагающие большое скопление людей – аэропорты, вокзалы, крупные торгово-развлекательные центры, рынки и пр.;

в) транспорт (департамент полиции на транспорте).

Как известно, обстановка повседневной служебной деятельности оказывает значительное воздействие на формирование личности. К примеру, по словам известного в Республике Казахстан юриста по уголовным делам Серика Айтбаева: «Тюрьма - это бетон, железо и сырость. В таких условиях простуда неизбежна, заболевания опорно-двигательного аппарата» [6]. Мало кто задумывался о том, что отнюдь не позитивный климат в учреждениях уголовно-исполнительной системы (УИС) накладывает отпечаток не только на контингент осужденных, но и на персонал учреждения. С течением времени сотрудникам УИС становятся присущи такие черты характера как огрубение, черствость, большая уязвимость к негативным факторам окружающей действительности, и, как следствие – изменение характера, обезличивание, превращение сотрудника УИС в очередной элемент карательной системы и приобретение им преступных наклонностей.

В средствах массовой информации время от времени можно встретить публикации, свидетельствующие о действиях сотрудников ОВД, идущих вразрез с обликом государственного служащего: в 2015 году в Акмолинской области полицейский застрелил жену и себя из табельного оружия; в августе 2020 года в Северо-Казахстанской области полицейского уволили за взятку в 150 тысяч тенге, в этот же период после получения взятки за общее покровительство осужденному задержан начальник учреждения чрезвычайной безопасности УК-161/3 ДУИС по Костанайской области [7].

Указанные факты свидетельствуют не только об усиленном внимании общественности к статусу и полномочиям представителя власти, но и о наличии обстоятельств, в том числе морально-психологической направленности, связанных с повышенным риском совершения преступлений.

В перспективе видится целесообразным включить в методику тестирования на профпригодность кандидатов в правоохранительные органы Республики Казахстан тестирование на определение склонностей к различного рода психопатологиям, аффективным состояниям, фобиям и пр. В целях психологической разгрузки, активизации мыслительной деятельности и снижения депрессивной симптоматики нами предлагается рассмотреть возможность включения в повседневный график сотрудников правоохранительных органов упражнений по нейропсихологии и нейробике, уделять которым рекомендуется хотя бы по 10-15 минут в день.

Желтый, черный, красный, зеленый
Синий, красный, желтый, черный
Черный, желтый, красный, зеленый
Красный, черный, зеленый, синий
Синий, зеленый, желтый, красный
Желтый, красный, черный, красный

Задача в приведенном примере – быстро назвать цвет слов. На первый взгляд все просто, но стоит попробовать сделать это максимально быстро, и левое полушарие тут же начинает концентрироваться на словах, сбивая с толку. Для выполнения задания необходимо синхронизировать работу обоих полушарий. Подобные упражнения являются полезной гимнастикой для мозга и развивают внимательность. Они помогают повысить уровень концентрации, улучшают внимание, развивают оба полушария мозга [8].

Таким образом, проведя анализ существующей системы оценки критериев психолого-педагогического отбора сотрудников правоохранительных органов, можно сделать вывод о целесообразности ее поэтапного совершенствования, развития с учетом лучших примеров из практики зарубежных стран и индивидуального подхода к каждому вновь поступающему на службу в ОВД. По аналогии со странами-последователями англо-саксонской системы права, в процессе профессиональной и психологической подготовки полицейских стоит обратить внимание на развитие у них коммуникативных навыков, умения находить компромисс, медиативного подхода к решению возникающих вопросов, а также компетентности по вопросам межэтнических отношений и

толерантного взаимодействия с гражданами на основе соблюдения прав человека.

Подобный путь позволит развивать кадровый потенциал правоохранительной службы. В рамках поэтапной модернизации ОВД с нашей точки зрения значительную поддержку может оказать придание большего внимания психологической подготовки будущих сотрудников, посредством привлечения к работе квалифицированных специалистов и использования оптимальных методик.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О государственной службе Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V (с изм. и доп. по сост. на 03.07.2020 г.).

2. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года № 380-IV «» (с изм. и доп. по сост. на 11.01.2020 г.).

3. Стоит ли верить детектору лжи? // <https://mir24.tv/articles/16382434/4-glavnyh-voprosa-o-detektore-lzhi-stoit-li-emu-verit>.

4. Как «детектор лжи» пытаются сделать детектором вины. Елена Милашина // <https://novayagazeta.ru/articles/2016/06/30/69107-kontrolnyu-vopros>.

5. Как шымкентский парень стал полицейским в Нью-Йорке и известным боксером // <https://otyrar.kz/2016/03/kak-shymkentskij-parenstal-policejskim-v-nyu-jorke-i-izvestnym-bokserom/>.

6. Во сколько казахстанцам обходится содержание заключенных? Ардак Сейтказин // <https://rus.azattyqruhy.kz/society/3604-vo-skolko-kazakhstan-tsam-obkhoditsia-soderzhanie-zakliuchennykh>.

7. Начальника колонии УК-161/3 Армана Абилева задержали за покровительство осужденному на возмездной основе. Стас Киселев // Общественно-политическая газета Казахстана «Время». – 2020. - 28 августа.

8. Нейробика: эзерсисы для тренировки мозга. Кац Л., Рубин М. – М.: Попурри, 2014.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасының Құқық қорғау органдарының қызметкерлерін іріктеу жүйесіне талдау жүргізіледі, шет елдердің озық тәжірибелерін ескере отырып, психологиялық-педагогикалық диагностика әдістемелері қарастырылады, ішкі істер органдарының кадрлық әлеуетін дамыту бойынша шаралар ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

В статье проводится анализ системы отбора сотрудников правоохранительных органов Республики Казахстан, рассматриваются методики психолого-педагогической диагностики с учетом передового опыта зарубежных стран, предлагаются меры по развитию кадрового потенциала органов внутренних дел.

RESUME

The article analyzes the system of selection of law enforcement officers of the Republic of Kazakhstan, examines the methods of psychological and pedagogical diagnostics, taking into account the best practices of foreign countries, and suggests measures to develop the personnel potential of internal Affairs bodies.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНО-РЕЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

Бекжанова Е.Н.,

старший преподаватель кафедры общеправовых дисциплин,
магистр филологии, магистр юриспруденции, подполковник полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Личностные и деловые качества каждого сотрудника полиции, его профессиональные способности и компетентность отражаются на имидже всей службы, на формировании позитивного мнения граждан как об отдельных подразделениях, так и о системе ОВД в целом. Именно поэтому на сегодняшний день исключительную актуальность и большое практическое значение получили тщательный профессиональный отбор кандидатов на службу, планомерное и непрерывное формирование у них профессионально важных качеств и вместе с тем повышение квалификации уже действующих сотрудников.

Процессы коммуникации играют ключевую роль в деятельности сотрудника полиции, они, так или иначе, затрагивают все ее структурные компоненты. Поэтому определенный набор коммуникативных качеств, в том числе и коммуникативно-речевых компетенций, обязан иметь каждый сотрудник ОВД.

По словам Богомоловой И.В., в роли главного средства профессиональной деятельности сотрудников полиции выступает

коммуникативная деятельность, и оно не может быть заменено какими-то другими средствами, деятельность без него выполнена быть не может. Это фактор, обуславливающий качественные характеристики результата их профессионального труда [1].

Довольно часто специфика профессиональной деятельности вынуждает сотрудника ОВД устанавливать контакт с совершенно незаинтересованными лицами, но, не смотря ни на что, и такое общение должно быть продуктивным.

В зависимости от уровня развития коммуникативно-речевые компетенции способны или повышать профессиональное мастерство сотрудника, или, наоборот, препятствовать тому, чтобы его профессиональный статус формировался позитивно.

Так, сотрудники ОВД, обладающие необходимой степенью развития коммуникативно-речевых компетенций, вполне позитивно воспринимают взаимоотношения в коллективе коллег и при этом им легче овладеть необходимыми профессиональными знаниями, умениями и навыками, они оценивают все служебные ситуации адекватно и умеют находить выход из конфликтов. Те же сотрудники, которые имеют не вполне сформированные коммуникативные навыки, в общении с сослуживцами испытывают трудности, что зачастую отражается и на качестве выполнения служебных задач.

Многие сотрудники ОВД сами говорят о недостаточной их подготовке в коммуникативно-речевой сфере, некоторые признают, что и навыки по самостоятельному ее совершенствованию у них не сформированы. При этом ими в качестве причин сложившейся ситуации выделяются в основном такие, как недостаточное внимание формированию коммуникативно-речевых навыков у обучающихся на занятиях в вузах, которых они учились; собственная недооценка в годы учебы значимости коммуникативно-речевой компетентности в профессиональной деятельности. Соответственно появляется необходимость повышать свои коммуникативно-речевые навыки уже действующим сотрудникам.

Курсы повышения квалификации и переподготовки, организуемые Костанайской академией МВД РК имени Ш. Кабылбаева, дают возможность слушателям-действующим сотрудникам органов внутренних дел Республики Казахстан наиболее полно сформировать навыки эффективного общения и речевого поведения.

Просветительская, консультативная, тренинговая помощь в рамках занятий по таким темам, как «Взаимодействие сотрудников ОВД со средствами массовой информации, обучение навыкам

общения с представителями СМИ», «Техника речи как средство речевого воздействия», «Культура устной речи. Речевое поведение», «Ораторское мастерство», «Общие правила делового общения», позволяет повышать уровень коммуникативно-речевых компетенций сотрудников ОВД и способствует налаживанию в дальнейшем эффективных отношений как в профессиональной сфере, так и среди коллег.

Об уровне сформированности коммуникативно-речевой компетентности сотрудников органов внутренних дел можно судить по развитой речи и умению составлять необходимую деловую документацию

Вместе с тем мы полагаем, что в системе повышения квалификации у сотрудников органов внутренних дел происходит наиболее эффективно совершенствование коммуникативно-речевой компетентности, если обеспечивается:

- нацеливание слушателей на развитие коммуникативно-речевых компетенций, и, как следствие, осознание ими значимости этих компетенций в профессиональной деятельности;

- внедрение в учебный процесс системы повышения квалификации спецкурса «Коммуникативно-речевые компетенции в профессиональной деятельности сотрудников ОВД», который бы мог обеспечить и теоретическое, и практическое совершенствование речевых навыков слушателей в коммуникативной деятельности;

- моделирование на занятиях коммуникативных ситуаций, которые способствуют свободному вхождению слушателей в процесс общения;

- дифференцированный и индивидуальный подход к слушателям в ходе формирования у них коммуникативных способностей [2].

Сжатые сроки обучения в системе повышения квалификации не дают возможности применить развернутую систему подготовки в духе традиционного образования, в этих условиях значительно эффективнее методика игрового тренинга. При этом особое место занимает мотивация обучаемых. В связи с этим выделяется ряд составляющих, влияющих на успешность совершенствования коммуникативно-речевых компетенций: 1) использование на занятиях упражнений, ориентированных на взаимодействие с тренинговой спецификой; 2) установление в группе благоприятного психологического климата; 3) привлечение внимания, разжигание интереса; 4) исполнение преподавателем роли направляющего; 5) предотвращение негативных проявлений; 6) рефлексия [3].

Личностная значимость происходящего на тренинге активизируется при проигрывании каких-либо ситуаций, встречавшихся в служебных коммуникативных взаимодействиях, и вызвавших у сотрудника затруднения.

На курсах повышения квалификации и переподготовки методическая система организации занятий предполагает подбор дидактических методов и приемов с точки зрения процессов возможных изменений личностных установок объекта обучения, а также его индивидуальных особенностей, и объединение данных методов и приемов в следующие дидактические блоки: информационный блок (беседа, дискуссия, лекция), блок когнитивного диссонанса (анализ конкретной ситуации, упражнение, видеотренинг, анализ видеоситуаций, рефлексия упражнений, ролевые, ситуативные и дидактические игры).

Свойства разных видов тренинга придаются занятиям на развитие коммуникативно-речевых компетенций: интеллектуального тренинга (управление интеллектуальными процессами, нацеленными на коммуникативную деятельность), тренинга публичных выступлений, тренинга партнерского общения, тренинга эффективной аргументации, тренинга на умение слушать, тренинга по ведению переговоров, тренинга на создание команды. Прошлый опыт слушателей в контексте специфики их служебной деятельности учитывается при проведении занятий. Отбор тематического содержания занятий осуществляется дифференцированно для каждого заезда слушателей [3].

Необходимо отметить, что умение слушателей анализировать и критически оценивать собственную коммуникативную деятельность является определяющим условием для самостоятельного совершенствования речи и формирования коммуникативно-речевых компетенций. Поэтому в состав мотивационного компонента входят компетенции, центральным элементом которых является побуждение индивида к самосовершенствованию коммуникативно-речевых компетенций. Еще на этапе планирования преподаватель отбирает необходимый материал и разрабатывает задания, обладающие соответствующим потенциалом для развития и закрепления умений и навыков, входящих в коммуникативно-речевые компетенции.

Путем сочетания индивидуального речевого саморазвития слушателей с их коллективной деятельностью на занятиях решается проблема неумения устанавливать с окружающими позитивные контакты, а также проблема неразвитости, несформированности коммуникативно-речевых компетенций в личном и служебном

общении. Таким образом, для коммуникации с людьми различного возраста, национальностей, пола и профессий необходима мобильность - умение легко переключаться, высказывать свое мнение, подбирать с учетом индивидуальных особенностей собеседника нужные способы общения; систематизировать разнородную информацию; логически последовательная, грамотная речь; умение точного изложения информации как в устной форме, так и в письменной [4].

Так, Совет Европы, среди компетенций, которыми обязан владеть каждый современный человек, назвал владение устным и письменным общением, а также умение учиться на протяжении всей жизни [5, с. 24].

Определенно, ни с гражданами, ни с сослуживцами невозможно выстроить эффективно и корректно общение при недостаточно высоком уровне (или вообще при отсутствии) каких-либо из основополагающих коммуникативных качеств речи, к которым относятся логичность, богатство, выразительность, точность, чистота и др., или при небрежном отношении к принятым в речевом этикете правилам, предполагающим употребление конкретных вербальных формул, подходящих наиболее типичным речевым ситуациям, и, наоборот, запрещающим использование слов и оборотов речи из определенных лексико-стилистических пластов языка, а также при слабой сформированности у сотрудников полиции навыков использования языковых норм, требующихся для составления, анализирования (а нередко и редактирования) текстов.

Поэтому совершенствование коммуникативно-речевых компетенций каждого полицейского является необходимым условием повышения эффективности деятельности всей полиции, и эта задача успешно решается в системе повышения квалификации сотрудников органов внутренних дел.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Богомолова И.В. Психолого-акмеологические особенности преодоления сотрудниками полиции затруднений в коммуникативной деятельности: дис. ... канд. психол. наук. - М., 2003.
2. Шашкин Н.Г. Формирование коммуникативной компетентности у будущих сотрудников органов внутренних дел в системе высшего образования: дис. ... канд. пед. наук. - Чебоксары, 2005. - 150 с. // <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/formirovanie-kommunikativnoj-kompetentnosti-u-buduvih-sotrudnikov-organov.html>
3. Келих В.Р. Совершенствование коммуникативной

компетентности сотрудников органов внутренних дел в системе повышения квалификации: автореф. дис. ... канд. пед. наук. - СПб., 1998 // http://irbis.gnpbu.ru/Aref_1998/Kelikh_V_R_1998.pdf

4. Ярычев Н.У. Принципы совершенствования коммуникативной мобильности сотрудников органов внутренних дел, обучающихся в институте повышения квалификации // https://www.gramota.net/articles/issn_2500-0039_2019_3_14.pdf

5. The World Declaration on Education for All and the Framework for Action to Meet Basic Learning Needs, N.Y. - 1990, 31 p.

ТҮЙІН

Мақалада коммуникативті-сөйлеу құзыреттілігін ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби маңызды қасиеттері ретінде қарастырылады, олардың біліктілікті арттыру жүйесінде қалыптасу қажеттілігін негіздейді, сонымен қатар олардың консультативтік, тренингтік көмектесу және білім беру арқылы жетілдіру жолдары сипатталған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются коммуникативно-речевые компетенции как профессионально важные качества сотрудников органов внутренних дел, обосновывается необходимость их формирования в системе повышения квалификации, а также описаны пути их совершенствования посредством консультативной, просветительской и тренинговой помощи.

RESUME

The article deal with the communicative and speech competencies as professionally important qualities of employees of internal Affairs bodies, justifies the need for their formation in the system of professional development, and also describes ways to improve them through advisory, educational and training assistance.

СПЕЦИАЛЬНОЕ ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПОЛИГРАФА В ХОДЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОТБОРА В РАМКАХ ПРОФИЛАКТИКИ НАРУШЕНИЙ СЛУЖЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ

Бекк А.А.,

заместитель начальника отдела морально-психологического
обеспечения – начальник отделения психологической работы,
подполковник полиции

Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Профессиональный психологический отбор гражданина, поступающего на службу (обучение) в органы внутренних дел Российской Федерации, является составной частью системы психологической работы в органах внутренних дел Российской Федерации, одним из видов профессионального отбора кадров. Психологический отбор осуществляется для определения способности кандидата по своим личным и деловым качествам выполнять служебные обязанности сотрудника органов внутренних дел, а также для выявления факторов риска девиантного (общественно опасного) поведения. Его порядок установлен Правилами профессионального психологического отбора на службу в органы внутренних дел Российской Федерации, утвержденными постановлением Правительства Российской Федерации от 06.12.2012 № 1259 [1] (далее – Правила). В целях выявления факторов риска, указанных в подпунктах «в»-«к» пункта 7 Правил, и уточнения информации, полученной в ходе тестирования или беседы проводится специальное психофизиологическое исследование с использованием полиграфа (далее – СПФИ).

Порядок применения полиграфа в органах внутренних дел регламентируется ведомственными нормативными актами. Специальное психофизиологическое исследование представляет собой процедуру опроса, сопряженную с контролем и анализом физиологических и (или) психологических показателей опрашиваемого лица. В ходе специального психофизиологического исследования все вопросы, задаваемые опрашиваемому лицу, должны быть предварительно с ним обсуждены и в своем содержании не ущемлять конституционные права личности.

В процессе комплексного обследования кандидатов на обучение, проводимого комиссиями образовательных организаций

МВД России по профессиональному психологическому отбору с помощью обследования на полиграфе выявляются факторы риска, которые отражены в таблице 1:

Таблица 1 – Факторы риска

№ п/п	Подпункт п. 7 Правил	Содержание фактора риска
1	В	Участие в незаконном обороте наркотических средств или психотропных веществ
2	Г	Противоправные контакты с лицами, имеющими неснятую или непогашенную судимость
3	Д	Участие в незаконном обороте оружия
4	Е	Участие в деятельности запрещенных общественных объединений
5	Ж	Совершение уголовно наказуемых деяний (кроме уголовно наказуемых деяний, указанных в других подпунктах пункта 7 Правил)
6	З	Соккрытие или искажение анкетных данных, сведений о доходах, об имуществе и обязательствах Имущественного характера
7	И	Попытка поступления на службу в интересах деятельности запрещенных общественных объединений, преступных и иных организаций
8	К	Склонность к злоупотреблению должностными полномочиями

В Сибирском юридическом институте МВД России в рамках профессионально-психологического отбора психофизиологическое исследование с использованием полиграфа проводится с марта 2017 года¹ в соответствии с законодательством и ведомственными нормативными актами по специальным методикам. Основной целью проведения психофизиологического обследования является выявление

¹Указанный период обусловлен тем, что с сентября 2011 года по май 2016 года Сибирский юридический институт находился в ведении Федеральной службы Российской Федерации по контролю за оборотом наркотиков. ФСКН России упразднена Указом Президента Российской Федерации от 5 апреля 2016 г. № 156 «О совершенствовании государственного управления в сфере контроля за оборотом наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров и в сфере миграции», институт с июня 2016 года передан в систему МВД России.

факторов риска девиантного (общественно опасного) поведения.

Под фактором риска для целей настоящей статьи следует понимать некоторое деяние, которое могло или может быть присуще обследуемому и которое является неприемлемым в условиях проводимого исследования. Кроме этого в процессе СПФИ становится известна дополнительная информация, которая не входит в перечень установленных «факторов риска», но имеет значение для комплексной оценки личных и деловых качеств, уровня правосознания, соблюдение норм общественной морали, способности брать на себя ответственность, мотивационной направленности кандидатов и др.

Обследование с помощью полиграфа на этапах первоначального отбора способствует выявлению лиц, которые в дальнейшем могут проявлять склонность к нарушению служебной дисциплины и законности.

Проводимое психофизиологическое исследование состоит из двух этапов: а) многотемное скрининговое тестирование как обязательный этап СПФИ; б) дополнительное тестирование, которое проводится при необходимости и заключается в предъявлении одного или нескольких однотемных скрининговых тестов.

Условно всех лиц, проходящих обследование при поступлении в образовательные организации МВД России, можно разделить на три группы:

- 1) лица без выявленной негативной информации;
- 2) лица с выявленным «фактором риска» общественно опасного поведения;
- 3) лица с выявленными особенностями поведения (дополнительная информация), которые могут способствовать проявлению склонности к нарушениям дисциплины и законности (например, обследуемые, употреблявшие наркотические и психотропные вещества, а также имеющие компании, в которых употребляют наркотические вещества; склонные к конфликтному поведению и физической агрессии (частые драки); употребляющие насвай, снюс; совершавшие административные правонарушения, в том числе управление транспортным средством без водительских прав или в состоянии алкогольного опьянения, мелкие кражи в магазинах, игра в азартные онлайн-игры на деньги, ежедневные компьютерные игры по несколько часов в день, внесение изменений в результаты медицинских обследований и предоставление недостоверных результатов, хранение и участие в «закладках» наркотических веществ, совершение суицидов близкими родственниками и т.д.).

Информация, полученная при проведении СПФИ, в

обязательном порядке учитывается при проведении в дальнейшем обследования кандидата (собеседования), и в целом при вынесении итогового заключения о профессиональной пригодности кандидата. В случае выявления фактов (подозрений на их наличие) немедицинского употребления психоактивных, наркотических веществ, совершения или попыток суицидов (в том числе у близких родственников) проводится совместная работа с центрами психофизиологической диагностики медико-санитарных частей МВД России. В случае отнесения кандидата к четвертой категории профессиональной пригодности кадровые подразделения выносят решение об отказе в дальнейшем изучении (отказ в приеме на службу в ОВД). При отнесении кандидата к третьей категории профессиональной пригодности в случае приема на службу данный кандидат относится к категории «нуждающихся в повышенном психолого-педагогическом внимании» и с ним организуется соответствующая профилактическая, поддерживающая или корректирующая работа.

На основании опыта проведения СПФИ следует отметить, что наиболее часто среди проходящих обследование кандидатов на обучение выявляется такой «фактор риска» как сокрытие или искажение анкетных данных, сведений о доходах, об имуществе и обязательствах имущественного характера. При выявлении дополнительной информации учитывается вероятность проявления негативных качеств в процессе обучения в вузе, что способствует профилактике нарушений служебной дисциплины и законности.

По результатам полученной информации целесообразно проводить следующую работу. При выявлении фактов искажения результатов медицинских анализов кандидаты на обучение направляются на соответствующие дополнительные обследования при проведении окончательного медицинского обследования. Решение о завершении прохождения медицинского обследования и соответственно допуска к вступительным испытаниям возможно только после всех необходимых обследований.

При выявлении особенностей личности, поведения (в том числе фактов употребления психоактивных веществ), позволяющих предположить наличие в дальнейшем затруднений в адаптации к условиям службы, необходимостью соблюдения норм и правил служебного поведения, и соответственно имеющих высокий риск возникновения нарушений дисциплины, данные кандидаты в случае принятия на службу будут отнесены к категории «нуждающихся в повышенном психолого-педагогическом внимании» и с ним будет организована соответствующая профилактическая, корректирующая

работа.

Учитывая, что достаточно большое количество нарушений служебной дисциплины и законности допускается на первом году службы, сотрудники подразделений психологической работы осуществляют плотное «психологическое сопровождение» обучающихся в целом, и курсантов первого года обучения в частности.

Например, во вновь сформированных учебных группах 1 курса проводятся социально-психологические тренинговые занятия, направленные на знакомство и сплочение коллективов. Целесообразно организовать комплексное психологическое изучение деловых, профессиональных и личностных качеств курсантов, рассматриваемых к назначению на должность младших командиров. Рекомендуется проводить анкетирование, направленное на изучение актуального морально-психологического состояния обучающихся и особенностей отношений, складывающихся в учебных взводах, и анонимное социометрическое исследование, направленное на изучение мнения курсантов о кандидатах на должности младших командиров.

С целью мониторинга морально-психологического состояния личного состава 1 курса в период адаптации к новым условиям учебной и служебной деятельности следует проводить индивидуально-личностное психологическое тестирование в течение первых двух месяцев обучения. В случае состояния дезадаптации значительно возрастает вероятность социально-психологической напряженности, конфликтов между курсантами, нарушений субординации с младшим начальствующим составом и норм служебной дисциплины.

По результатам исследований необходимо организовать индивидуально-личностные консультации курсантов, руководства курса и факультета, сотрудников отделения воспитательной работы и в случае необходимости осуществлять дополнительную поддерживающую (корректирующую) работу.

Подводя итог, следует заметить, что качественное проведение специального психофизиологического исследования с использованием полиграфа в ходе профессионально-психологического отбора и учет дополнительной информации, полученной по результатам этого исследования, положительно скажется на профилактике нарушений служебной дисциплины и законности среди личного состава органов внутренних дел.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Правила профессионального психологического отбора на службу в органы внутренних дел Российской Федерации : постановление Правительства Российской Федерации от 06.12.2012 №

ТҮЙІН

Жұмыста автор кәсіби-психологиялық іріктеу барысында полиграфты қолдана отырып, арнайы психофизиологиялық зерттеуді сапалы жүргізу және осы зерттеу нәтижелері бойынша алынған қосымша ақпаратты есепке алу ішкі істер органдарының жеке құрамы арасындағы қызметтік тәртіп пен заңдылықты бұзудың алдын алуға оң әсер ететінін көрсетеді.

РЕЗЮМЕ

В работе автор показывает, что качественное проведение специального психофизиологического исследования с использованием полиграфа в ходе профессионально-психологического отбора и учет дополнительной информации, полученной по результатам этого исследования, положительно скажется на профилактике нарушений служебной дисциплины и законности среди личного состава органов внутренних дел.

RESUME

The author shows that the quality of the psychophysiological studies using polygraph in the course of professional psychological selection and consideration of additional information obtained from the results of this study will have a positive impact on prevention of violations of discipline and legality among the personnel of internal Affairs bodies.

НОВЫЕ ФОРМЫ ОТБОРА КАДРОВ ДЛЯ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Биекенов Н.А.,

начальник Костанайской академии МВД РК им. Ш. Кабылбаева,
доктор юридических наук, доцент, полковник полиции

Нурушев А.Ж.,

заместитель начальника Костанайской академии МВД РК
им. Ш. Кабылбаева, кандидат юридических наук, полковник полиции

Каракушев С.И.,

заместитель начальника Костанайской академии МВД РК
им. Ш. Кабылбаева, кандидат юридических наук, полковник полиции

Для эффективной реализации задач Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел большое значение имеет её кадровое обеспечение [1].

В рамках реформирования полиции, ведомственного образования, а также литературе высказано немало соображений о том, что нужно сделать для улучшения работы с кадрами, о необходимости сближения формальных и неформальных структур [2] и т.д., но нам представляется целесообразным ориентироваться не только на сделанное, а на то, что нужно сделать.

В этой связи предлагаем рассмотреть два новых способа отбора на службу в органы внутренних дел (*далее - ОВД*), воспитанию и обучению кандидатов, а также созданию для них таких условий, которые способствовали бы их отрыву от той социальной среды, из которой они вышли. Все это необходимо с одной стороны потому, что значительная часть полицейских происходит из различных слоев населения, с другой необходимо для установления социальной связи с обществом.

Проведённый анализ результатов профориентационной работы и отбора на службу в ОВД выявил проблемы малочисленности кандидатов, соответствующих квалификационным требованиям, а также уровня их базовой подготовки.

Так, в северных и западных регионах лиц, с высшим юридическим образованием, соответствующих предъявляемым требованиям и желающих служить в ОВД, недостаточно для восполнения некомплекта кадров. Особо острый дефицит наблюдается по линии УИС (*свыше 500 офицеров*).

К примеру, в Северо-Казахстанской области юристов готовит один ВУЗ, где на 4 курсе обучается всего 72 студента, а в двух

университетах Кокшетау – 125 человек. При условии эффективного рекрутинга в среднем на службу принимается 20-30% выпускников, что недостаточно для комплектования полиции и УИС указанных регионов.

Наряду с этим, по итогам анализа трех заездов слушателей первоначальной подготовки имеются вопросы к уровню их образования. Так, на момент зачисления 70% слушателей не укладываются в нормативы по физической подготовке и имеют слабые остаточные знания по уголовному, уголовно-процессуальному и административному законодательству.

Одним из вариантов решения рассматриваемой проблемы является привлечение выпускников ВУЗов с высшим неюридическим образованием, которые имеют желание служить в ОВД, но не могут трудоустроиться в силу квалификационных требований. Решение этого возможно двумя путями.

Первый – *пересмотр квалификационных требований* на отдельные должности *по специальности и уровню образования*. К примеру, для кандидатов на должности сотрудников оперативных подразделений, начальников отрядов, инспекторов по организации трудоустройства осужденных и т.д. возможно следует пересмотреть требование обязательного юридического образования. После приема на службу целесообразно направить таких сотрудников на дистанционное обучение в Академии МВД для получения высшего юридического образования.

Второй – *целевой набор* в ведомственные ВУЗы указанной категории лиц по направлениям Департаментов полиции и УИС, которые испытывают проблемы с комплектованием (*Акмолинской, Костанайской, Северо-Казахстанской, Мангистауской, Атырауской, Западно-Казахстанской, Восточно-Казахстанской и Павлодарской областей*) по сокращенной программе бакалавриата (2 года = 1,5 теоретического обучения + стажировка).

Учитывая из негативной демографической ситуации отмеченных регионов предлагается вести рекрутинг среди всех выпускников страны, поскольку после получения высшего образования в ведомственном ВУЗе, сотрудник обязан отработать в ОВД 5 лет.

Наряду с этим, целесообразно пересмотреть для них *обязательное требование - наличие военного билета*, который большинство выпускников ВУЗов получают после месячного платного обучения в военно-технических школах. Значительной части молодежи, не прошедшей военную подготовку на специальных

кафедрах (*их количество ограничено. К примеру, в Костанайе, Кокшетау и Петропавловске они имеются только в одном ВУЗе*) данное требование финансово затратное и является препятствием при трудоустройстве.

Для реализации предложенного проекта необходимо внести изменения в Государственном образовательном заказе на подготовку специалистов с высшим образованием в учебных заведениях МВД на соответствующий учебный год. После приказом МВД, целесообразно закрепить выделенные квоты в *разрезе районов* соответствующих департаментов.

Следует отметить, что такая практика применялась в 2004-2005 годах при комплектовании ОВД нуждающимися специалистами и позволила стабилизировать некомплект кадров в ГОРООВД, находящихся в районах с депрессивной экономикой [3].

В 1994-1996 годах схожая схема в виде целевых наборов лиц, с высшим неюридическим образованием на должности следователей с последующим их зачислением на факультеты заочного обучения Алматинской и Карагандинской высших школ МВД позволила решить острую проблему некомплекта подразделений предварительного расследования.

Другим аргументом предложенной инициативы является положительный опыт подготовки сотрудников на базе высшего неюридического образования в Актюбинском юридическом институте МВД имени М. Букенбаева.

Таким образом, в случае реализации рассматриваемого предложения ОВД получают дополнительный приток кандидатов с высшим образованием сознательно избравших службу в районах с большим некомплектом.

Другим способом решения указанной проблемы может стать введение системы подготовки демобилизуемых солдат Национальной Гвардии (*далее - НГ*) по программе прикладного бакалавриата по специальности «Правоохранительная деятельность» (*аналог среднего специального образования*). Набор целесообразно осуществлять два раза в год – в июле и феврале, синхронно времени увольнения солдат в запас.

По сути данный диплом будет являться «ведомственным», поскольку не востребован в других сферах. При этом, он дает сотруднику возможность служить до майора на определенных должностях, а также доучиться до степени бакалавра в ведомственной системе образования.

Реализация предложенного проекта позволит:

- комплектовать ОВД (*СОБР, помощники участковых инспекторов полиции, строевые подразделения, не относящиеся к патрульной полиции и т.д.*), преимущественно УИС младшим офицерским составом из числа лиц, прошедших армейскую закалку;

- сформировать оперативный резерв личного состава, привлекаемого к охране общественного порядка, поскольку они имеют опыт несения патрульной службы. Отмеченное актуально в период сезонного увольнения солдат, а также *невозможности* привлечения для этих целей курсантов очников с 2022 года в Алматы, Костанай и Актобе;

- стимулировать солдат к безупречной службе, результат которой будет основанием для направления на обучение. В имиджевом плане её целесообразно оформить как специальную программу (грант) Министра внутренних дел. Предложенное актуально по отношению к солдатам увольнение в запас которых, отложено в связи с введением чрезвычайного положения и будет являться актом поощрения со стороны государства;

- осуществить обучение и трудоустройство молодежи из социально уязвимых слоев и села (*ежегодно из НГ увольняется 13 тысяч солдат*).

Для реализации этого механизма подготовки требуется провести ряд мероприятий, как организационного, так и правового характера:

во-первых, инициировать изменения и дополнения в приказ Министра образования и науки от 22 января 2016 года № 65 в части введения квалификации «прикладной бакалавр правоохранительной деятельности» со сроками обучения:

- 1 год 10 месяцев на базе общего среднего образования;

- 10 месяцев на базе технического и профессионального образования;

во-вторых, проработать с Министерством образования и науки вопрос получения ВУЗами МВД лицензии на предоставление послесреднего образования по специальности «Правоохранительная деятельность»;

в-третьих, внести изменения в приказы Министра внутренних дел, регламентирующие требования к организации учебной деятельности, правила приема на обучение по прикладному бакалавриату и организации факультета послесреднего образования.

Таким образом, предложенное ориентируется на организационно-смысловое предназначение полиции в современном мире исходя из текущей ситуации на трудовом рынке страны.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Дорожная карта по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы: постановление Правительства Казахстана от 27 декабря 2018 года // adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000897
2. Егорышев С. В., Толкачев К. В. Социология организаций. Орган внутренних дел как социальная организация: монография. — Уфа: Уфим. юрид. ин-т МВД РФ, 1997. С. 63-73.
3. Биекенов Н.А. Подготовка кадров для системы МВД Республики Казахстан: задачи и перспективы развития // Вестник Академии экономической безопасности МВД России. – 2009. - № 2. - С. 81.

К ВОПРОСУ ОБ УКРЕПЛЕНИИ СЛУЖЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ И ЗАКОННОСТИ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Галимова М.А.,

начальник научно-исследовательского и редакционно-издательского отдела, кандидат юридических наук, полковник полиции

Мамай Е.А.,

старший научный сотрудник научно-исследовательского и редакционно-издательского отдела, майор полиции
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Гуляева О.Б.,

преподаватель-методист отделения методического обеспечения учебного процесса учебного отдела, капитан полиции
Белгородский юридический институт МВД России им. И.Д. Путилина

Вопросы соблюдения законности и укрепления служебной дисциплины в деятельности органов внутренних дел всегда остаются актуальными в связи с тем, что сотрудники таких органов действуют от имени государства и в интересах государства. Это приводит к тому, что нарушения законности, совершаемые сотрудниками органов внутренних дел в связи с выполнением возложенных на них функций, носят, по сути, характер чрезвычайных, так как отрицательно воздействуют на авторитет закона в целом.

Учитывая, что сотрудники органов внутренних дел являются активными участниками процессов правоприменения, именно от них во многом зависит состояние законности и правопорядка в обществе в целом, и, в конечном итоге, развитие демократического, правового и

социального государства.

В связи с этим в современных условиях огромное значение имеют организованность и дисциплинированность личного состава органов внутренних дел, соблюдение сотрудниками служебной дисциплины и законности. Нарушения в этой сфере создают серьезную угрозу для эффективности оперативно-служебной деятельности органов внутренних дел в целом; дискредитируют в глазах населения Министерство внутренних дел Российской Федерации как институт государственной власти; способствуют процессу отчуждения населения и правоохранительных структур. Обеспечение законности в действиях каждого сотрудника, укрепление служебной дисциплины является важным направлением деятельности, обязательным условием выполнения органами внутренних дел своих основных функций – укрепление правопорядка, общественной безопасности и борьба с преступностью, повышение авторитета и престижа органов внутренних дел у населения.

После реформирования органов внутренних дел, начиная с 2010 г., перед МВД России поставлены в числе первоочередных задачи максимального соблюдения законности и укрепления служебной дисциплины личного состава. Данные задачи частично реализованы в течение прошедшего десятилетия, тем не менее, вопросы соблюдения законности и укрепления дисциплины личного состава органов внутренних дел, определения наиболее оптимального направления, форм и методов деятельности органов внутренних дел по укреплению кадрового потенциала не утратили актуальности и в настоящее время.

Необходимо обратить внимание на то, что служба в органах внутренних дел Российской Федерации является особым видом государственной службы. Она представляет собой выполнение на профессиональной основе задач по защите жизни, здоровья, прав и свобод граждан, собственности, интересов общества и государства от преступных и иных противоправных посягательств. Состояние служебной дисциплины и законности является важнейшим фактором, влияющим на жизнедеятельность всей системы МВД России в целом.

Специалисты отмечают, что «служебная дисциплина и законность тесно взаимосвязаны. Выполняя служебные обязанности, сотрудник должен использовать средства, соблюдать процессуальные правила и тактические приемы, предусмотренные либо допускаемые законами и иными правовыми актами. Все требования законности, обращенные к государственным служащим (сотрудникам органов внутренних дел), составляют одновременно и содержание дисциплины. С другой стороны, дисциплинарные нормы могут

основываться и на моральных требованиях, служебных ритуалах, этикете и традициях, прямо не регламентированных правовыми предписаниями» [4].

По мнению А.А. Солукова, «основными направлениями решения задачи укрепления законности и служебной дисциплины в деятельности органов внутренних дел являются совершенствование законодательства, образующего правовую основу организации и деятельности органов внутренних дел, меры организационного и воспитательного характера, ориентированные на повышение уровня общей и профессиональной культуры, профессиональной грамотности сотрудников, укрепление их связей с обществом» [6].

Необходимо отметить, что ведущую роль в становлении сотрудника органов внутренних дел играют образовательные организации МВД России. «Обучение и воспитание кадров в образовательных учреждениях – целостный педагогический процесс, который только и может обеспечить формирование у будущих специалистов профессиональных знаний и умений, навыков работы и качеств, необходимых им в практической деятельности» [1]. Одним из основных действенных средств воспитания является совместная работа профессорско-преподавательского состава, руководителей факультетов, курсов, кадровых и воспитательных подразделений. От психолого-педагогической подготовки, уровня образованности их как сотрудников-воспитателей, методической подготовки, ориентации на повышение своего профессионального мастерства, владения приемами и средствами организации работы субъектов воспитательной работы зависит эффективность воспитательной работы в целом. А это, в конечном итоге, оказывает влияние на общее состояние законности и служебной дисциплины.

В связи с этим необходимо разработать и реализовать систему взаимодействия воспитательного подразделения и руководителей курсового звена с тем, чтобы разграничить функциональные обязанности воспитательного подразделения как организующего и методического, а курсовых командиров – как основного исполнителя элемента воспитания.

Особое внимание следует уделить воспитательному аспекту процесса преподавания. На наш взгляд, систему воспитания в ведомственной образовательной организации следует определять как единый государственно-правовой и социальный механизм, развивающийся во времени и в пространстве. Этот механизм формируется в процессе взаимодействия основных компонентов воспитания (цели, субъекты, их деятельность, взаимоотношения,

материальная база) и обладающий такими интегративными характеристиками, как психологический климат коллектива, его образ жизни.

По мнению ученых, сложившаяся в системе МВД России воспитательная система обладает определенными специфическими чертами и рядом потенциалов (например, правовая и служебная подготовка), которые могут быть использованы в ходе подготовки обучающихся к правоохранительной работе [2].

Вместе с тем, специалисты (А.Н. Караваев) отмечают, что «в современных условиях имеются проблемы со служебной дисциплиной среди курсантов; многие офицеры с тревогой замечают рост правового нигилизма» [3]. Сегодня мы часто сталкиваемся с идейным разномыслием, неопределенностью духовно-нравственных основ как военной, так и правоохранительной службы, коренной реформацией социально значимых ценностных ориентиров.

Представляется абсолютно оправданным мнение В.С. Остапенко, который считает, что «сегодня для формирующегося мировоззрения курсанта необходима такая система взглядов и идей, которая базируется на системном междисциплинарном подходе к обучению, формированию такой системы знаний, убеждений, принципов, идеалов, которая соответствует современным требованиям и отвечает будущему профессиональному предназначению выпускника» [5].

Акцент на ценностные установки в процессе образования, отказ от информационно-ориентированной модели и ставка на формирование свободной, творческой, ответственной, высоконравственной личности выдвигает перед профессорско-преподавательским сообществом новые задачи не только в плане совершенствования методики, обращения к интерактивным формам, методам и приемам обучения, но и к переосмыслению целей и задач образования.

Если говорить о конкретных приемах и способах воспитательного воздействия на курсантов при проведении учебных занятий, полагаем, их можно классифицировать по различным основаниям. Так, например, в зависимости от дисциплин, в рамках преподавания которых используются способы и приемы воспитания, последние представляется возможным разделить на универсальные (используемые повсеместно при преподавании всех или большинства дисциплин) и специальные (используемые на отдельных дисциплинах). Для классификации возможно использовать компетентностный подход в соответствии с ФГОС и т.д.

В ходе подготовки кадров для органов внутренних дел целесообразны следующие направления работы по использованию воспитательного потенциала преподавания гуманитарных и правовых дисциплин:

- стремление чтобы на групповых занятиях каждый обучающийся высказывал свою точку зрения относительно позиции других членов учебной группы;

- использование методов групповой дискуссии на семинарских занятиях;

- в ходе учебных занятий следует широко применять ролевой подход, выполняемый обучающимися (преподаватель – модератор, эксперт и т.п.);

- реализация в процессе освоения дисциплин контекстного обучения, использования результатов работы на базе социально значимых учреждений, задачи которых сходны с задачами органов внутренних дел;

- включение в число образовательных результатов личностных качеств и умений в области социального взаимодействия (например, развитие толерантности).

В заключение отметим, что достоинством субъектно-развивающего подхода в кадровой подготовке личного состава органов внутренних дел выступает то, что в результате его реализации воспитываются думающие, ответственные, патриотичные, нравственные сотрудники.

Сформированная в соответствии с требованиями законодательства РФ и ведомственных нормативных актов система мероприятий воспитательного характера, направленных на укрепление служебной дисциплины и законности, успешно действует в Сибирском юридическом институте МВД России. Такая система «воспитательного сопровождения» позволила добиться определенного снижения показателей нарушения служебной дисциплины и законности в Сибирском юридическом институте МВД России.

В настоящее время работа по соблюдению законности и укреплению служебной дисциплины приобретает особую актуальность и требует комплексного подхода, разработки и реализации определенной «системы сопровождения», включающей в себя кадровые, воспитательные и психологические элементы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анциферов В.В. Совершенствование воспитательной работы начальников факультетов, курсов высших учебных заведений МВД

России : дис. ... канд. пед. наук. М., 2001. – С. 15-18.

2. Илidgeв А.А. Воспитательный потенциал правовой подготовки курсантов образовательных учреждений МВД России / А.А. Илidgeв // Правовое и духовно-нравственное воспитание российского офицерства: материалы всероссийской научно-практической конференции с международным участием (14 ноября 2014 г.) / под общ. ред. Р.А. Ромашова. – Самара: Самарский юридический институт ФСИН России, 2015.

3. Караваев А.Н. Проблемы правового и нравственного воспитания курсантов ведомственных вузов / А.Н. Караваев // Правовое и духовно-нравственное воспитание российского офицерства : материалы всероссийской научно-практической конференции с международным участием (14 ноября 2014 г.) / под общ. ред. Р.А. Ромашова. – Самара: Самарский юридический институт ФСИН России, 2015.

4. Лазарев В.В., Афанасьев В.С., Гранат Н.Л. Обеспечение законности в деятельности органов внутренних дел. – М., 1993. – С. 5.

5. Остапенко В.С. Развитие правового аспекта мировоззрения курсантов при изучении юридических дисциплин в образовательных учреждениях МВД России / В.С. Остапенко // Вестник ТГУ. – 2009. – № 2 (70). – С. 229-233.

6. Солуков А.А. Проблемы обеспечения законности в деятельности органов внутренних дел: к теории вопроса / А.А. Солуков // История государства и права. – 2009. – № 6. – С. 14-16.

ТҮЙІН

Мақалада Ресей Федерациясының ішкі істер органдарында тәртіп пен заңдылықты қамтамасыз ету мәселелері қарастырылады; ішкі істер органдарының кадрлық әлеуетті нығайту жөніндегі қызметінің оңтайлы бағыттары, нысандары мен әдістері айқындалды.

РЕЗЮМЕ

В работе рассматриваются вопросы обеспечения дисциплины и законности в органах внутренних дел Российской Федерации; определены оптимальные направления, формы и методы деятельности органов внутренних дел по укреплению кадрового потенциала.

RESUME

The paper deals with issues of ensuring discipline and legality in the internal Affairs bodies of the Russian Federation; identifies the optimal directions, forms and methods of internal Affairs bodies ' activities to

strengthen human resources.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА СОТРУДНИКОВ ОВД ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЗАДАЧ

Заварыко В.В.,

преподаватель кафедры тактико-специально подготовки,
майор полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

Как известно, деятельность в правоохранительных органах характеризуется повышенным риском и экстремальностью. Деятельность всего личного состава правоохранительных органов протекает в сложной обстановке, которая характеризуется действием внешних и внутренних психологических факторов, требующих от сотрудников полиции профессионализма, самообладания и решительности. На сегодняшний день одной из актуальных проблем профессиональной подготовки сотрудников ОВД является их психологическая готовность к действиям в экстремальных условиях. Для того, чтобы понять смысл и необходимость психологической подготовки, я считаю, необходимо разобрать понятие экстремальной ситуации. Под экстремальными условиями понимают чрезвычайные обстоятельства социально-политического, техногенного, экологического и криминального характера.

И. Малыхина-Пых классифицируют экстремальные ситуации по следующим признакам:

- по степени внезапности: внезапные (непрогнозируемые) и ожидаемые (прогнозируемые);
- по скорости распространения: могут носить взрывной, стремительный, быстро распространяющийся или умеренный характер;
- по масштабу распространения: локальные, местные, территориальные, региональные, трансграничные;
- по продолжительности действия: кратковременные или затяжные;
- по характеру: преднамеренные (умышленные) и непреднамеренные (неумышленные) [2].

Как видно, ситуации бывают разными, и предугадать в какой именно окажется сотрудник при выполнении своих служебных задач невозможно.

Важно отметить, что увеличению количества чрезвычайных обстоятельств в стране способствуют изменения в общественно-политической сфере, которые происходят на фоне кризисных ситуаций последних лет. Помимо этого, обострение криминогенной обстановки в стране, рост организованной преступности, распространение наркомании и другие факторы обусловили необходимость в уточнении и коррекции профессиональной подготовки сотрудников органов внутренних дел.

Сотрудники ОВД по долгу своей службы, регулярно привлекаются к выполнению сложных оперативно-служебных задач для обеспечения порядка, пресечения преступных действий. Во время выполнения служебных задач, как правило, деятельность сотрудников ОВД проходит в условиях повышенной напряженности, связанная с риском для жизни и здоровья. Немаловажным фактором остается повышенная личная ответственность.

В Республике Казахстан деятельность органов внутренних дел – относится в основном, к государственной деятельности. Поэтому государство ставит перед правоохранительными органами цели и задачи, которые направлены, в первую очередь, на ликвидацию преступности в стране. Считаем, что для успешного выполнения поставленных задач государство создает все условия по специальной подготовке, переподготовке и усовершенствованию правоохранительных органов. На каждом этапе подготовки, должна проводиться и психологическая подготовка, которая будет учитывать все тонкости и специфику профессиональной деятельности с учетом сложившихся ситуаций в стране и мире, а также с учетом обстановки в каждом регионе.

По нашему мнению, одним из наглядных примером экстремальной ситуации, в которой были вынуждены работать сотрудники ОВД, можно назвать введение чрезвычайного положения в Республике Казахстан в период с 16 марта по 11 мая 2020 года, согласно Указа Президента РК № 285 от 15 марта 2020 года. В данный период огромная ответственность легла на сотрудников правоохранительных органов. Прежде всего, они обеспечивали охрану общественного порядка, государственных, режимных и особо охраняемых объектов, контролировали функционирование транспорта. Также, сотрудники органов внутренних дел участвовали в масштабных санитарно-противоэпидемических мероприятиях, привлекались к работе на санитарных блок – постах у границ Республики и населенных пунктах. Непонимание, недовольство и нежелание подчиняться требованиям

Закона со стороны населения, вызывали негативное отношение к сотрудникам правоохранительным органам. Что в свою очередь, повлекло дополнительную морально-психологическую нагрузку на сотрудников ОВД. Кроме того, сотрудникам приходилось по несколько суток находиться на работе, либо в местах несения службы. В этот период сотрудники правоохранительной службы показали свои профессиональные навыки, самообладание, выдержку и выносливость.

Существует ряд других примеров, когда сотрудники ОВД Республики Казахстан принимали участие в предотвращении массовых беспорядков в стране. В текущем году такими мероприятиями стали: столкновения на юге страны в Кордайском районе Жамбыльской области в феврале 2020 года, беспорядки в городе Сатпаеве Карагандинской области в июле текущего года и т.д. В этот период главной задачей сотрудников полиции было не допустить межнациональных столкновений, беспорядков среди населения, предотвратить грабежи и мародерство, а главное обеспечить безопасность людей, избежать жертв и убийств среди мирного населения.

Как видно, профессиональная деятельность сотрудников правоохранительных органов протекает в условиях эмоциональной и физической напряженности, а ее главными особенностями являются: неравномерные нагрузки, работа с оружием, проявления теневых сторон жизни, высокая степень ответственности за свои действия, наличие стрессовых ситуаций.

Для любой напряженной ситуации характерны внезапность, опасность и неопределенность, а также психическое состояние человека. Каждый сотрудник ОВД должен уметь противопоставлять экстремальной ситуации свою готовность, опыт и личные возможности. Исходя из этого, можно выделить три фактора, которые помогают сотруднику выстоять в экстремальной ситуации:

- физическая подготовка, которая зависит от физического и физиологического состояния организма;
- уровень профессиональной подготовки и личностные качества;
- психологическая готовность [6].

Было проведено немало исследований (в работах Н.Л. Мартиловой, М.В. Пряхиной, А.С. Душкина, В.Л. Цветкова и др.), в результате которых можно выделить те профессиональные качества, которыми должен обладать сотрудник органов внутренних дел, а именно:

- наблюдательность, память на внешность и поведение

человека;

- уравновешенность, умение сохранять работоспособность при влиянии стресс-факторов;
- способность к быстрому установлению контактов с новыми людьми, умение располагать к себе, учитывать их состояние;
- способность выявлять, предупреждать и разрешать конфликты;
- способность осознанно принимать решение и действовать самостоятельно;
- умение отстаивать свою точку зрения;
- аналитические способности;
- способность к воссозданию образа по словесному описанию;
- умение использовать источники информации и делать выводы из противоречивой информации [5].

Личные и профессиональные качества полицейского в Республике Казахстан, необходимые для успешного выполнения возложенных задач, утверждены Приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан и должны включать в себя следующее:

- дисциплинированность;
- решительность и смелость;
- исполнительность;
- выносливость и стрессоустойчивость;
- интеллектуальность;
- развитое чувство долга и справедливости;
- честность и принципиальность;
- ответственность и добросовестность;
- самообладание;
- человечность;
- вежливость;
- коммуникабельность;
- стремление к самосовершенствованию [7].

Как видно, выносливость, стрессоустойчивость и самообладание, отнесены к тем качествам, которыми должен обладать полицейский в настоящее время. Психологическая подготовка позволяет развить и усовершенствовать эти качества.

Полагаем, что алгоритм действий сотрудников в экстремальных ситуациях можно выработать с помощью системного и научно-обоснованного подхода к психологической подготовке. Специалисты в области психологии и сами психологи считают, что успешным действиям в критической ситуации можно научиться в условиях,

максимально приближенных к реальным. Но как известно, на практике очень редко происходит повторение ситуаций. Поэтому, решения и действия, принятые кем-то в одной экстремальной ситуации, можно взять на вооружение, но никак нельзя переносить на другие случаи, так как это не гарантирует удачного исхода ситуации.

Служебная деятельность сотрудников ОВД полна угроз и опасностей, но каждый сотрудник вправе выбирать - принимать ли ему участие в этой деятельности; по моему мнению, он даже может добиться успеха, если будет принимать экстремальные условия как один из необходимых элементов своей профессиональной деятельности, - или же он может не принимать их, но тогда возрастает риск, что конечный исход дела в сложившейся ситуации будет отрицательным и не принесет успешного результата. Как показывает опыт, для выполнения служебно-боевых задач, сотрудники должны иметь конкретную информационную, боевую, физическую и психологическую подготовку.

В процессе обучения большое внимание уделяется информационной, боевой и физической подготовке сотрудников, так как именно от этих видов подготовки во многом зависит профессиональная деятельность сотрудников правоохранительных органов. Но, я считаю, что морально – психологическое состояние любого человека, влияет на его действия. Поэтому психологическая подготовка сотрудников ОВД не должна отходить на второй план, а должна вести на одном уровне с другими видами подготовки.

Асямов С.В., Пулатов Ю.С., считают, что главной целью психологической подготовки сотрудников ОВД является формирование у них готовности действовать грамотно, четко, с высокой работоспособностью в любых условиях служебной деятельности [4].

Основными задачами психологической подготовки сотрудников правоохранительных органов, по мнению Маржохова А.Р., являются:

- выработать психологическую устойчивость сотрудников;
- научить преодолевать психологические трудности;
- повысить уверенность в себе и своих коллегах;
- укрепить взаимовыручку;
- повысить активность в решении поставленных задач [3].

Психологическая подготовка позволяет сформировать у сотрудников:

- уверенность в законности выполняемой работы и в необходимости предпринимаемых мер для устранения конфликта;
- готовность к несению службы в разных погодных и бытовых

условиях;

- готовность к противоборству;
- способность принимать самостоятельные решения;
- навыки общения с представителями конфликтующих сторон, умение располагать к себе людей в процессе общения;
- способность противостоять просьбам гражданских лиц, которые могут повлечь за собой нарушение должностных инструкций [1].

По мнению Томиловой А.Е., психологическую подготовку сотрудников ОВД можно условно разделить на три этапа:

- 1) подготовка к ситуации;
- 2) выполнение необходимых действий;
- 3) заключительный этап.

На подготовительном этапе у сотрудника формируется готовность к действиям в экстремальной ситуации. Готовность зависит от особенностей, характерных конкретному человеку. Можно выделить следующие показатели, которые определяют состояние готовности:

- мотивационный (ответственность, чувство долга);
- деятельный (владение необходимыми приемами и знаниями);
- волевой (самоконтроль);
- оценочный (самооценка).

В первую очередь, необходимо сформировать у сотрудников прочную мотивацию, развить чувство долга и ответственности за судьбы людей; выработать у них уверенность в том, что они действуют от имени государства и только на благо народа. Затем необходимо научить сотрудника органов внутренних дел применять свои теоретические знания на примере экстремальных ситуаций, максимально приближенных к реальным. На основе этих смоделированных ситуаций научить сотрудника управлять своими действиями и контролировать ситуацию [6].

Для успешной адаптации сотрудников к действиям в экстремальных условиях используют факторы внезапности, необычности, изменения условий деятельности, противодействие условного преступника, длительные психические и эмоциональные нагрузки.

Основными формами психологической подготовки являются практические занятия, тренинги, дискуссии и ролевые игры. Занятия должны проходить во взаимосвязи с другими видами обучения сотрудников в системе боевой, физической, правовой и огневой подготовки, которые должны включать психологические элементы

(создавать напряжение, вызывать неопределенность, требовать принятия самостоятельных решений и т.д.) [3].

Мы считаем, что сотрудник органов внутренних дел, который прошел психологическую подготовку, при выполнении профессиональной деятельности сможет быстрее и эффективнее разрешить возникшие психологические проблемы, вызванные спецификой функциональных обязанностей.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что психологическая подготовка сотрудников ОВД в настоящее время играет большую роль в профессиональной деятельности и должна вестись на должном уровне, так как от этого зависит не только состояние правопорядка в стране, но и жизнь сотрудников и окружающих людей.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Марьин М.И., Касперович Ю.Г. Психологическое обеспечение антитеррористической деятельности. – М., 2007.
2. Малкина-Пых И.Г. Экстремальные ситуации / И.Г. Малкина-Пых. – М.: Эксмо, 2005.
3. Маржохов А.Р. Психологическая подготовка сотрудников правоохранительных органов к действиям в экстремальных условиях // Успехи современного естествознания. – 2004. - № 7.
4. Асямов С.В., Пулатов Ю.С. Профессионально-психологический тренинг сотрудников органов внутренних дел. – Ташкент, 2002.
5. Печенкова Е.А. Основные компоненты психологической подготовки в процессе профессиональной деятельности органов внутренних дел. - М., 2018.
6. Томилова А.Е. Психологическая подготовка и боевая готовность сотрудников ОВД к действиям в экстремальных ситуациях. – Омск, 1998.
7. Об утверждении стандарта полицейского: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан Е. Тургумбаева от 24 апреля 2020 года № 358.

ТҮЙІН

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің тиімді жұмысына жеке құрамды дайындау, олардың психологиялық және кәсіби дайындық деңгейі үлкен рөл атқарады. ІО қызметкерлерін дайындау тәжірибесі көрсеткендей, психологиялық дайындық деңгейі, қызметкерлердің төтенше жағдайлардағы іс-әрекеттерге психологиялық

тұрақтылығының қалыптасу дәрежесі, психологиялық қасиеттердің даму деңгейі кәсіби қызметтің қажетті шарты және төтенше жағдайларда қызметтік-әскери міндеттерді сәтті орындаудың кепілі болып табылады.

Бүгінгі таңда қолданылатын психологиялық дайындықтың мазмұны мен әдістері әрқашан қызметкерлерді дайындайтын қызметтің ерекшелігін ескере бермейді. Бұл мақалада ПО қызметкерлерін шамадан тыс физикалық және эмоционалды жүктемелермен шиеленістік жағдайларда өтетін кәсіби қызметтің күрделі жағдайларына психологиялық дайындық қажеттілігі қарастырылады; ПО қызметкеріне қажетті кәсіби қасиеттер бөлініп көрсетілді және психологиялық дайындықтың мақсаттары мен міндеттері талданады.

РЕЗЮМЕ

На эффективную работу сотрудников органов внутренних дел огромную роль оказывают подготовка личного состава, уровень их психологической и профессиональной подготовленности. Практика подготовки сотрудников ОВД показывает, что уровень психологической подготовленности, степень сформированности психологической устойчивости сотрудников к действиям в экстремальных ситуациях, уровень развития психологических качеств являются необходимыми условиями профессиональной деятельности и залогом успешного выполнения служебно-боевых задач в экстремальных условиях.

Содержание и методы психологической подготовки, которые используются сегодня, не всегда учитывают специфику деятельности, к которой готовят сотрудников. В данной статье рассматривается необходимость психологической подготовки сотрудников ОВД к сложным условиям профессиональной деятельности, которая проходит в напряженных условиях, с чрезмерными физическими и эмоциональными нагрузками; выделены профессиональные качества, необходимые сотруднику ОВД, разобраны цели и задачи психологической подготовки.

RESUME

Training of the military personnel, level of its psychological and professional qualifications has a dramatic impact on the effective work of the internal affairs officers. Training practice of the law enforcement officials suggests that level of psychological qualifications, maturity level of psychological stability of the employees for actions in the emergency

situations, development level of psychological qualities are an essential prerequisite for the professional activities and a guarantee of successful completion of service and fighting tasks in extreme conditions.

The content and methods of psychological preparation, which are used nowadays, are not take the specific character of the activity, to which the employees are trained, into account. The need of psychological preparation of the law enforcement officials to the severe conditions of the professional activity in challenging terms with excessive physical and emotional stress is considered in this article; professional attributes which are required for the law enforcement official are emphasized; tasks and purposes of the psychological preparation are analyzed.

ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ В ПРОЦЕССЕ ПОДБОРА И РАССТАНОВКИ КАДРОВ В ОРГАНАХ ОВД

Колдыбаев С.А.,

профессор кафедры общеправовых дисциплин,
доктор философских наук, профессор
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В последние годы власть уделяет серьезное внимание процессу качественного состояния сотрудников ОВД, очищения в них от лиц, скомпрометировавших высокое звание сотрудника полиции. Серьезную роль в этом деле играют периодически проводящиеся аттестации сотрудников ОВД, в которых оцениваются знания работников по праву, Конституции Республики Казахстан, физической боевой подготовке человека. Бесспорно, значение и роль всех этих необходимых слагаемых для выполнения повседневных задач, наведения правового и общественного порядка в стране, выполняемых каждым сотрудником и органом ОВД в целом.

Однако признаемся, перечисленные слагаемые характеризуют хотя и важные, но внешние, социальные параметры, необходимые для эффективной деятельности в личности полицейского. Тем самым, происходит, определенная недооценка значения внутренних морально-психологических ценностей и мотивов, которые так же должны со всей серьезностью учитываться в процессе подбора и расстановки кадров ОВД. Иначе говоря, при приеме на работу в органы, при кадровых перемещениях в органах необходимо учитывать внутриличностные ценностные мотивации, которыми руководствуется

в своей деятельности претендент ищя работу в органах или уже работающий в них сам работник.

Важность учета морального состояния работника ОВД диктуется еще и тем, что сегодня в обществе и государстве – через радио, телевидение, Интернет – по сути повсеместно пропагандируется образ «удачливого человека», который ассоциируется с его материальным богатством, уровнем денег. Такая пропаганда с преимущественным уклоном в сторону культа потребительства в обществе сама по себе – проблематична, если не сказать больше, отрицательна. Но обратим внимание, плоды, результаты такой пропаганды мы видим, в том моральном мировоззрении, которые приносят с собой молодые люди, которые устраиваются на работу в органы ОВД.

В процессе учебы в полицейских учебных заведениях, а затем уже на практической работе в полиции государство старается формировать в кадрах полиции общегражданские моральные качества. И как результат в моральном сознании полицейских кадров возникают внутренние психологические коллизии – между нормами рыночной морали пропагандируемыми в обществе и обязательностью выполнения полицейского долга в работе. Эти морально-психологические противоречия в каждом конкретном полицейском – это своего рода внутренняя невидимая душевная драма решения извечной проблемы выбора между «своим» и «общим». И как известно, она не каждый раз заканчивается победой «нашего». В этом, как видится, один из психологических корней появления и распространения коррупции в полицейских кадрах.

Понятно, что данная проблема в процессе подбора и расстановки кадров не узкопрофильная, она по сути дела касается работы всего кадрового состава государства. Соответственно и способ решения этого вопроса должен быть широким, государственным. В частности, как представляется, необходимо в работе государственного аппарата, а значит и правоохранительных органов шире формировать идеал работника преданного своему гражданскому, полицейскому долгу. Безусловно, эта работа средствами СМИ ведется, но она недостаточна. Персона образцового, морально чистоплотного полицейского должна быть критерием оценки работы сослуживцев, пользоваться поддержкой вышестоящих органов, выдвигаться на повышение при кадровом перемещении. Речь идет не только о формировании, но и господстве по сути дела иной этики полицейского, отличной по своим приоритетам, пропагандируемыми СМИ в обществе. Меры материального воздействия, применяемыми

сегодня властью, должны быть дополнены действенными материальными стимулами, что совокупно будет способствовать улучшению работы с кадровым составом ОВД. Тем самым возрастает объективно престиж работы полицейского [1].

По своему «революционно» подошел к работе в свое время работе с кадрами ОВД известный экс-президент Грузии Саакашвили. Он просто в несколько раз повысил заработную плату полицейским, одновременно беспощадно карая пойманных полицейских-коррупционеров. В итоге, как известно, он впервые в истории службы правоохранительных органов своей страны он свел коррупционные проявления в рядах кадров ОВД к минимуму.

Грузинский опыт искоренения негативных проявлениях в правоохранительной системе, безусловно, заслуживает внимания. Но он в принципе построен на материально-административных рычагах решения кадрового вопроса в ОВД.

К тому же думается революционные мер, в силу их радикальности всегда оправданы. Их вполне можно компенсировать действенностью морально-психологических механизмов в работе с кадрами. Признаемся они далеко не в полной мере задействованы в работе с кадрами в системе ОВД.

Прежде всего, как представляется, необходимо шире использовать возможности изучения общественного мнения, их влияния на улучшение кадрового состава органов. Безусловно, использование этого фактора в известной мере ограничено при оценке следственной, оперативной работы полиции, в силу их специфики. Однако, в полной мере оценка общественного мнения может и должна шире использоваться в работе с кадровым составом участковых полицейских. Как известно, президент РК, в последнее время обращает серьезное внимание на материальное стимулирование работы этой категории полицейских. Но эти стимулы, безусловно очень важные, должны быть дополнены моральными, когда население подведомственного участковому региона, дает оценку его служебной деятельности. И что важно, это общественное мнение должно не только учитываться, но и быть существенным слагаемым при дальнейшем кадровом перемещении и в целом роста конкретного полицейского.

Привлечение общественного мнения как средства улучшения кадрового состава полиции предполагает так же более активное использование данных социологической службы. При этом, безусловно, подобным средством могут выступать такие эмпирические показатели, которые дают реальную, беспристрастную оценку работе

кадрового состава полиции. Важно, эти данные перепроверять, убеждаться в их верности, проводя, возможно, порой по тому или иному полицейскому не одно социологическое исследование. Отсюда, как представляется, в каждом серьезном ведомстве. Начиная от областного, в службе внутренней безопасности должен работать в штате один или два социолога.

Таким образом пути дальнейшего совершенствования работы с кадрами ОВД, как нам представляется, требуют совершенствования и широкого применения наряду с административными, материальными, так же и моральных мер. Принижать роль последних нельзя. Речь идет о системной работе с кадрами, где в целях улучшения кадрового состава ведомства должны использоваться в действенной мере все механизмы воспитания достойного для государства полицейского.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Казахстан в новой реальности: время действий Послание Президента Республики Казахстан К.-Ж.К. Токаева народу Казахстана // Казахстанская правда. – 2020. – 1 сентября.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ ОКАЗАНИИ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ СОТРУДНИКАМИ ПОЛИЦИИ

Лисихина Н.В.,

старший преподаватель кафедры криминалистики,
кандидат юридических наук, полковник полиции

Сибирский юридический институт МВД России г. Красноярск

В современных условиях развития политической и социально-экономической жизни общества все большую актуальность приобретают проблемы защиты прав человека. Согласно Конституции Российской Федерации права и свободы человека являются высшей ценностью. Особое внимание законодатель уделяет положению статьи 41 Конституции Российской Федерации, которое гарантирует право каждого на охрану здоровья и медицинскую помощь. Безусловно, особая роль в обеспечении прав и законных интересов человека и гражданина, в том числе права на получение первой помощи, отводится сотрудникам полиции [4]. Организация оказания первой помощи представляет собой особый вид охраны здоровья граждан, отличный от медицинской помощи, состоящий в выполнении

простейших медико-организационных мероприятий при жизнеугрожающих состояниях и заболеваниях лицами первого контакта с пострадавшим.

Своевременное оказание первой помощи позволяет не только спасти жизнь пострадавшему, но и предупреждает развитие осложнений, влияет на весь последующий процесс лечения, уменьшая его продолжительность и снижая процент летальности.

По словам Министра здравоохранения Российской Федерации В.И. Скворцовой: «В Российской Федерации существует острая необходимость создания всех условий для активного оказания первой помощи широкими слоями населения. Каждый гражданин должен обладать навыками оказания первой помощи – это может спасти жизнь ему самому, его близким, а также другим людям в случае экстренной ситуации».

Вопросам о первой помощи в нашей стране стало оказываться достаточно много внимания, так как выживание пациента увеличивается в несколько раз при выполнении этих мероприятий. Однако стоит отметить, что первая помощь до прибытия бригады скорой помощи практически не оказывается, частота и качество оказания первой помощи на месте происшествия оставляет желать лучшего. Этому способствуют многие факторы, например: низкий уровень медицинской подготовки населения, недостатки в нормативной базе, недостаточность оснащения, боязнь потенциального участника оказания помощи возможных судебных последствий [5].

Сотрудники органов внутренних дел чаще, чем представители других профессий, не связанных с медициной, оказываются в ситуациях, когда необходимо оказывать первую помощь больным и пострадавшим в случае возникновения дорожно-транспортных происшествий, чрезвычайных ситуаций, внезапных заболеваний и др. Ведь неоспорим тот факт, что оказание первой помощи пострадавшим является наиболее эффективным в том случае, когда субъект получил помощь в первый час. Увеличение количества времени предопределяет тенденцию нарастания неблагоприятных для здоровья и жизни последствий, включая и смертельный исход. В этой связи пострадавшие граждане нуждаются в оперативной помощи сразу же на месте возникновения происшествия или в наиболее близком безопасном удалении от очага его возникновения. Следует отметить, что не только от своевременности, но и от правильности действий зависит жизнь и здоровье пострадавшего.

В соответствии с частью 2 статьи 27 Федерального закона от 07

февраля 2011 года № 3-ФЗ «О полиции» сотрудник полиции независимо от замещаемой должности, места нахождения и времени суток обязан оказывать первую помощь гражданам, пострадавшим от преступлений, административных правонарушений и несчастных случаев, а также гражданам, находящимся в беспомощном состоянии либо в состоянии, опасном для их жизни и здоровья. Кроме того, частью 4 статьи 19 предусмотрено, что первая помощь оказывается в обязательном порядке лицам, получившим телесные повреждения, в отношении которых были применены физическая сила, специальные средства, либо огнестрельное оружие [1].

Подготовка специалистов, оказывающих первую помощь пострадавшим, на сегодняшний момент имеет немало проблемных вопросов, которые связаны как с обеспечением процесса подготовки и методов ее сопровождающих, так и с концептами формирования профессионально важных качеств и свойств личности [3].

В связи с вышесказанным, нами было проведено анкетирование на выявление проблем при оказании первой помощи среди сотрудников органов внутренних дел. Все респонденты были лицами мужского пола, действующими сотрудниками правоохранительных органов, находящиеся на повышении квалификации в Сибирском юридическом институте МВД России. Средний возраст опрошенных – 35,8 года (от 23 до 44), с высшим образованием выявлено 83,3%, остальные анкетированные имели среднее специальное образование.

На предложенный вопрос о необходимости оказания первой помощи, 80% респондентов ответили, что сталкивались с ситуацией, когда постороннему человеку необходимо было оказать первую помощь. В таких случаях опрошенные сотрудники в 35,3% вызывали бригаду скорой медицинской помощи, самостоятельных действий не принимали, подтверждая мнение, что сотрудник полиции без сомнения готов вызвать скорую медицинскую помощь, но нередко боится осуществлять мероприятия первой помощи, полагая, что его действия могут навредить пострадавшему, а ведь в ряде случаев промедление ведет к гибели пострадавшего. 29,4% анкетированных выполняли распоряжение того, кто взял на себя инициативу по оказанию первой помощи и только 35,3% самостоятельно оказывали первую помощь до приезда медицинских работников.

Причем, 63,2% сотрудников ответили, что не боятся осуществлять мероприятия по оказанию первой помощи при практической реализации и не испытывают психологический стресс при виде пострадавшего, остальные указали на страх перед различными манипуляциями полагая, что их действия могут навредить

пострадавшему. Однако на вопрос о препятствии для оказания реанимационных мероприятий (искусственная вентиляция легких и непрямой массаж сердца) на практике 68,4% ответили, что присутствует боязнь юридических последствий, 36,9% указывают на свою некомпетентность при выполнении манипуляций. В настоящее время в России боязнь ответственности в случае смерти пострадавшего или нанесения ему в процессе оказания первой помощи вреда является мощным демотивирующим фактором для оказания первой помощи.

С целью стимулирования к оказанию первой помощи общественности в большинстве развитых стран существуют правовые нормы, защищающие лиц, причинивших неумышленный вред пострадавшему в ходе оказания первой помощи (если отсутствуют признаки грубой небрежности), от юридической ответственности (Законы Доброго Самаритянина в США, Канаде, Австралии), (нормы о крайней необходимости в Уголовных кодексах Германии, Австрии, Швейцарии) и соответствующие судебные прецеденты. В Российской Федерации причинение вреда в случае оказания первой помощи также может трактоваться как состояние крайней необходимости (ст. 39 Уголовного кодекса РФ, ст. 2.7 КоАП РФ, ст. 1067 Гражданского кодекса РФ). Однако в Российской Федерации в связи с крайне редким оказанием первой помощи пострадавшим соответствующая правоприменительная практика к настоящему моменту еще не сложилась [7].

На вопрос о возникновении проблемных вопросов, связанных с юридическими последствиями при оказании первой помощи почти все анкетированные оставили вопрос открытым. Только три человека ответили, что никаких проблем не возникает и один сотрудник указал на боязнь причинно-следственной связи при экспертизе.

На вопрос о подготовленности, к различным мероприятиям первой помощи анкетированные утвердительно ответили в 15,8% случаев, 73,7% опрошенных указали на частичную подготовку и два человека считают себя абсолютно неподготовленными к данным действиям. Бригаду скорой медицинской помощи при неотложных состояниях и внезапных заболеваниях сотрудники полиции вызывали не всегда, 65% опрошенных ответили положительно, хотя после мероприятий по оценке обстановки и обеспечению безопасных условий для оказания первой помощи, необходимо вызвать скорую медицинскую помощь [2].

На вопрос о знании алгоритмах проведения различных манипуляций, почти все сотрудники ответили положительно при

проведении сердечно-легочной реанимации, при остановке любого вида наружного кровотечения, при открытых и закрытых переломах, при термических ожогах и отморожениях, при потере сознания. Однако почти 25% респондентов не знают мероприятий при возникновении судорог при эпилепсии, при удушье, более 30% при различных видах отравлений, в частности алкоголем и наркотическими средствами, хотя зачастую встречаются с данными неотложными состояниями. При анализе анкет у половины опрошенных также выявлено незнание оказания первой помощи во время сердечного приступа при подозрении на инфаркт миокарда, мероприятия при инсульте.

Лишь немногие сотрудники по данным анкет (20%) используют при оказании первой помощи лекарственные препараты, такие как обезболивающие препараты, водный раствор гидроксида аммония (нашатырный спирт), перекись водорода, различные мази. В настоящее время де-юре применять лекарственные средства и выполнять инвазивные методики для оказания помощи имеет право только медицинский работник. В перспективе в Российской Федерации предлагается законодательное закрепление расширения объема оказания первой помощи, что позволит преодолеть разрыв между видами помощи на догоспитальном этапе и повысить шансы на выживание пострадавшего до прибытия скорой медицинской помощи путем оказания первой помощи в расширенном объеме сотрудниками специальных служб. Авторами внедряется разделение объема первой помощи на базовую первую помощь (для широкого круга участников оказания первой помощи) и расширенную первую помощь (для заинтересованных категорий участников

оказания первой помощи, в частности сотрудников специальных служб) [6].

Таким образом, одним из наиболее важных показателей по снижению травматизма, его последствий и смертности при оказании первой помощи сотрудниками полиции является повышение их профессиональной компетентности. В связи с этим, каждому сотруднику необходимо углубленное изучение дисциплины «Первая помощь», с внедрением в процесс обучения современных технологий и единых алгоритмах проведения практических навыков при различных острых заболеваниях и неотложных состояниях. Считаем, что для активности действий сотрудника полиции на месте происшествия, необходимо внести изменения в нормативные акты, защищающие лиц, причинивших неумышленный вред пострадавшему в ходе оказания первой помощи, как это практикуют в зарубежных странах.

Это поможет приобрести необходимые знания, навыки, выработать уверенность в себе для эффективного и своевременного оказания первой помощи до приезда медицинского работника.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. О полиции: Федеральный закон от 07.02.2011 № 3-ФЗ. //СПС Консультант плюс.

2. Об утверждении перечня состояний, при которых оказывается первая помощь, и перечня мероприятий по оказанию первой помощи : приказ Минздравсоцразвития России от 04.05.2012 № 477 н. // СПС Консультант плюс.

3. Аспедников М.Г. Личностные качества в структуре профессионально важных качеств спасателей МЧС / М.Г. Аспедников // Молодой ученый. – 2019. – №7. – С.229-231.

4. Климова Я.А. Актуальные проблемы оказания первой помощи сотрудниками полиции / Я.А. Климова, И.А. Горькаев // Актуальные проблемы применения законодательства Российской Федерации в деятельности органов внутренних дел : материалы межвузовского научно-практического семинара. Волгоград, 12 октября 2017 года. – Волгоградская академия МВД России, 2017. – С. 66-70.

5. Куклина И.В. Правовые психологические аспекты оказания и неоказания первой медицинской помощи / И.В. Куклина, С.А. Фарсиянц // Мир науки, культуры и образования. – 2016. – №3 (58). – С. 221-223.

6. Первая помощь в Российской Федерации. Последние изменения и ближайшие перспективы /Дежурный Л.И., Гуменюк С.А., Закиров Р.Р. и др. // Кремлевская медицина. Клинический вестник. – 2019. – №3. – С.15-22.

7. Принципы защиты от юридической ответственности лиц, оказывающих первую помощь пострадавшим, в международном и Российском законодательстве / Дежурный Л.И., Шувалова Е.А., Лысенко К.И. и др. // Менеджер здравоохранения. – 2010. – №6. – С.34-40.

ТҮЙІН

Мақалада жәбірленушіге алғашқы көмек көрсету кезінде полиция қызметкерлерінің міндеттерін іс жүзінде жүзеге асыру кезінде туындайтын проблемалық мәселелер қарастырылады. Жүргізілген зерттеу негізінде полицейлердің алғашқы көмек көрсету бойынша кәсіби даярлығын жақсарту бойынша іс-шаралар ұсынылды.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемные вопросы, возникающие при практической реализации обязанностей сотрудников полиции во время оказания первой помощи пострадавшему. На основании сделанного исследования предложены мероприятия по улучшению профессиональной подготовки по оказанию первой помощи полицейскими.

RESUME

The article deals with problematic issues that arise in the practical implementation of the duties of police officers during first aid to the victim. Based on the study, measures are proposed to improve professional training in first aid for police officers.

ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА В КУРСАНТСКОЙ СРЕДЕ КАК ВАЖНЕЙШАЯ ЗАДАЧА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Маслодудова Н.В.,

доцент кафедры гуманитарных и социально-экономических дисциплин, кандидат философских наук, доцент
Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Молодое поколение граждан для любого государства – это его будущее. Каким оно будет во многом зависит от тех обучающихся, которые сегодня еще только осваивают будущие профессии. При этом современная система образования является специализированным социальным институтом, задача которого не просто подготовить специалиста, но и интеллектуально-духовно развить его личность.

«Образование без воспитания не формирует человека, – писал И.А. Ильин, великий философ и выпускник юридического факультета Московского университета, – а разнуздывает и портит его, ибо оно дает в его распоряжении жизненно выгодные возможности, технические умения, которыми он, – бездуховный, бессовестный, безверный и бесхарактерный, – и начинает злоупотреблять. Надо раз и навсегда установить и признать, что безграмотный, но добросовестный простолюдин есть лучший человек и лучший гражданин, чем бессовестный грамотей; и что формальная «образованность» вне веры, чести и совести создает не национальную культуру, а разврат пошлой

цивилизации» [3, с. 177-178].

Высшие учебные заведения МВД России выстраивают свою деятельность в соответствии с требованиями федеральных государственных образовательных стандартов высшего образования и квалификационными требованиями к специальной профессиональной подготовке выпускников, прошедших обучение по определенным специальностям. Формирование общекультурных компетенций связано, как правило, с гуманитарными дисциплинами, задача которых заключается в обеспечении условий для становления нравственного сознания обучающихся, выработки их жизненной позиции, ценностных ориентаций, убеждений и мотивов своей деятельности, общественного мировоззрения, а также развития различных качеств личности.

Конечно, мы понимаем, что любой абитуриент, который приходит учиться в наши учебные заведения, прежде всего, является человеком современного общества, носителем той культуры, которая является сегодня доминирующей. Современное потребительское общество сильно изменило нашу систему ценностей, которая является важнейшей характеристикой духовного мира человека. Система ценностей интересна всегда тем, что она дает представление о мотивационной сфере человека и его индивидуальности.

В 2019 году мы обратились на сервере Google-формы к представителям молодого поколения Российской Федерации (в возрасте от 19 до 21 года) с вопросами, анализ которых позволил нам представить основную систему ценностей современной российской молодежи. Всего было опрошено 464 человека [4, с. 214 – 216].

Исследование показало, что в сознании современной российской молодежи присутствуют совершенно разные нормативно-ценностные модели. При этом идеальные ценности, которые часто рассматриваются как смысложизненные, и потому мыслятся и провозглашаются как истинные и достойные, довольно часто расходятся с их реальными ценностями, обладание которыми вызывает у молодых людей уважение, стремление подражать и даже зависть. Такой вывод не может не настораживать, так как совпадение идеальных и реальных ценностей является основанием считать человека цельной личностью, а несовпадение свидетельствует об обратном.

Очевидно, что современные молодые люди ориентированы на достижение достаточно высокого уровня материального блага. Вместе с тем будущие педагоги, работники правоохранительных органов и медики (именно эти категории выступали респондентами), четко

понимают, что в современных социально-экономических условиях желаемый материальный достаток невозможно будет обеспечить выбранной профессией. Это позволяет предположить, что большая часть из опрошенных не будет работать по той специальности, которой они обучаются. При чем это студенты бюджетники, то есть те, обучение которых сегодня оплачивается государством и на кого государство в праве надеяться как на будущих специалистов. Современная статистика в этом вопросе выглядит довольно печально: только 20% трудоустроенного населения работают по полученной в базовом профессиональном образовании специальности [5, с. 24].

Именно поэтому современный бенчмаркинг в образовательной среде все больше ориентирован на востребованность выпускников и их верность выбранной профессии. Получение гарантированного рабочего места после окончания учебных заведений МВД России несомненно является одним из привлекательных аргументов для привлечения абитуриентов. Вместе с тем, далеко не все выпускники остаются работать в системе МВД после окончания обязательного пятилетнего контракта. Неединичными бывают и случаи увольнения по собственному желанию выпускников из правоохранительных органов сразу после окончания института. Затраты государства на подготовку специалиста несопоставимы с обязательными выплатами, которые осуществляют выпускники в случае такого увольнения.

В связи с этим задача, которая ставится перед образовательными учреждениями, на ряду с теми о которых говорилось выше, – это воспитание гражданского патриотизма. Ценностные ориентации молодежи оказываются объектом воспитания и целенаправленного воздействия общества и государства; а процесс их образования – важным направлением молодежной политики по осуществлению духовно-нравственного, патриотического и трудового воспитания [2].

Ценность гражданского патриотизма не ставилась в России под сомнение даже в сложные 90-е годы XX века, когда активно формировалось негативное отношение к самой системе патриотического воспитания. Обнародование новых фактов истории советского государства стало причиной многих деструктивных процессов того времени, что приводило к утрате гордости за свое Отечество. Но гражданский патриотизм все равно оставался цементирующей основой существования и развития российской государственности, так как выступал в качестве важного внутреннего мобилизующего ресурса развития общества и активной гражданской

позиции личности. По словам президента Российской Федерации В.В. Путина, «у нас нет и не может быть никакой другой объединяющей идеи, кроме патриотизма» [7].

В основе гражданского патриотизма «...лежит свобода, равноправие, чувство сопричастности к проблемам общества и государства, гражданская мораль и естественная поддержка природных рефлексов: гордость за дом, двор, соседа, спортивную команду, город, регион» [1, с. 6].

Базисом гражданского патриотизма является гражданственность как определенная характеристика личности. Сегодня очевиден общественный запрос на повышение в российской молодежной среде, а значит и в курсантской среде, гражданственности, как нравственной позиции личности. В условиях современной информационной войны активная западная пропаганда, порой откровенно фальсифицируя как исторические факты, так и современные действия российской власти, пытается выставить Россию источником всемирного зла. Пропганда западного образа жизни как единственно возможного варианта существования свободы личности и стандартов ее необходимого материального достатка, обезличивает людей, делая их только потребителями.

Как уже отмечалось выше, любой курсант образовательного учреждения МВД Российской Федерации прежде всего является частью того потребительского общества, в котором он сейчас живет. Его мировоззрение – это отражение общественной мировоззренческой картины современного мира и ожидать, что он окажется какими-то особенными, не приходится. Вместе с тем, мы понимаем, что мера свободы, которую определяет себе каждый, зависит не только от социальных условий, в которых эта личность формируется, но и от духовной культуры самой личности.

Именно с развитием духовной и нравственной культуры курсантов мы связываем и возможность повышения их гражданственности и чувства патриотизма. В этой связи уместно вспомнить призыв П.А. Столыпина в 1909 году: «сделайте нашу молодежь, наконец, патриотической! Развейте в ней чувство здорового, просвещенного патриотизма!» [6].

Духовная культура обучающегося должна стать основой профессионально-нравственного потенциала, то есть уровня его моральной устойчивости против различных негативных социальных и психологических факторов. Можно сказать, что это – моральная надежность будущего сотрудника правоохранительных органов. И хотя сам термин заимствован из советского прошлого, значимость его

от этого не уменьшается. На наш взгляд, именно в образовательных учреждениях МВД России должна происходить корректировка ценностей и убеждений сегодняшних курсантов в соответствии с требованиями высокого уровня гражданственности сотрудника правоохранительных органов. Выйдя из стен учебного заведения, они будут защищать такие важные ценности как жизнь, здоровье, права и свободы граждан. Чтобы делать это профессионально и максимально эффективно они должны не просто иметь представления об этих ценностях. Эти ценности должны быть частью их системы мировоззрения. Сама же мировоззренческая система находит свое проявление только в деятельности человека, обнаруживаясь через его поступки. Поэтому результаты воспитания гражданского патриотизма и сама гражданственность, как нравственная позиция сотрудников правоохранительных органов, должны находить свое выражение в действенной реализации чувства долга и ответственности за учебное заведение, в котором они получили образование, за свою профессиональную общность, за лично им порученное дело, за свою семью и государство в целом.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Вырщиков А.Н. Концепция городской программы формирования гражданского патриотизма / А.Н. Вырщиков, Г.С. Табагадзе. – Волгоград, 1997.
2. Елишев С. Формирование ценностных ориентаций современной молодёжи посредством государственной молодёжной политики / С. Елишев // http://ruskline.ru/analitika/2010/05/19/formirovanie_cennostnyh_orientacij_sovremennoj_molodyozhi_posredstvovom_gosudarstvennoj_molodyozhnoj_politiki/ (дата обращения 07.09.2020).
3. Ильин И.А. Собр. соч.: В 10 т. – Т. 1. К.2 – М., 1994.
4. Маслодудова Н.В. Ценностные ориентации современной молодежи российских регионов / Н.В. Маслодудова, В.Е. Шинкевич // Социально-гуманитарные знания. – 2019. – № 5. С. 214 – 216.
5. Новиков А.М. Постиндустриальное образование / А.М. Новиков. – М., 2015.
6. Столыпин П.А. / Интервью Н. Гарвею 23 сентября 1909 г. / А.П. Столыпин // «Волга». – 1 октября 1909 г. // <https://pugachevskoevremya.ru/petr-stolypin-ya-soxranil-o-saratove-nailuchshie-vospominaniya> (дата обращения 07.09.2020).
7. У нас нет и не может быть никакой другой объединяющей идеи, кроме патриотизма // <https://www.kommersant.ru/doc/2907316>

(дата обращения 06.09.2020).

ТҮЙІН

Мақалада бүкіл жүйенің кәсіби және моральдық әлеуетін арттыру мақсатында Ресей Федерациясы Ішкі істер министрлігі білім беру ұйымдарының курсанттары арасында азаматтық патриотизмді тәрбиелеудің маңыздылығына назар аударылған. Зерттеулер көрсеткендей, қазіргі тұтынушылық қоғам жастардың құндылықтар жүйесін айтарлықтай өзгертті. Міне, сондықтан бүгінде азаматты жеке тұлғаның моральдық позициясы ретінде көтеру туралы айқын қоғамдық сұраныс бар.

РЕЗЮМЕ

В статье обращается внимание на важность воспитания гражданского патриотизма среди курсантов образовательных организаций МВД РФ с целью повышения профессионально-нравственного потенциала всей системы. Проведенные исследования показали, что современное потребительское общество сильно изменило систему ценностей молодых людей. Именно поэтому сегодня очевиден общественный запрос на повышение гражданственности, как нравственной позиции личности.

RESUME

The article draws attention to the importance of educating civic patriotism among cadets of educational organizations of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation in order to increase the professional and moral potential of the entire system. Studies have shown that the modern consumer society has greatly changed the value system of young people. That is why today there is an obvious public demand for raising citizenship as a moral position of an individual.

ӘКІМШІЛІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ ТУРАЛЫ

Медведева А.Н.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры

Сағалиева А.М.,

ПО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы,

полиция подполковнигі

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесін одан әрі жаңғыртудың 2014 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарыныңбасым бағыттарының бірі ведомстволық білім беруді және кадр саясатын жаңғырту болып табылады.

Бағдарламалық құжатта «ведомстволық білім беру жүйесін модернизациялау және құқық қорғау қызметін ғылыми тұрғыдан қамтамасыз етуді жетілдіру білім беру жүйесін, ғылыми-зерттеу институттарының қызметін жетілдіру, халықаралық ғылыми-білім беру ынтымақтастығын дамытып, бекітуді қажет етеді» делінеді [1]. Бұл бағыттағы жетекші рөлді ішкі істер органдары үшін мамандар даярлауды жүзеге асыратын арнаулы білім мекемелері атқарады.

Білім беру нәтижесіне қойылатын жаңа талаптар білім алушылардың кәсіби құзыреттерін тереңнен меңгеріп, осы алынған білім, шеберлік пен дағдыларын тәжірибеде қолдана алып, осының негізінде жоғары лауазымға тағайындалуына мүмкіндік береді. Шынтуайтында, әңгіме білім беру үдерісінің мазмұнын байытуға бағытталған жаңа білім беру үлгісі туралы болып отыр. Ол үшін оқытудың әдістемесі мен оқу үдерісін ұйымдастырудың тіптен басқаша жаңарған педагогикалық технологиялар, нысандар қажет.

Бұл ғылыми мақаламызда Қазақстан Республикасы ПМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясында әкімшілік-құқықтық пәндерді оқытуда қолданылатын оқытудың белсенді түрлеріне тоқталмақпыз.

Әкімшілік-құқықтық пәндерді зерделеуде кафедраның профессорлық-оқытушы құрамы оқытудың мынадай нысандары мен түрлерін қолданады: дәріс, тәжірибелік сабақтар, жекеленген блоктар тақырыптары бойынша коллоквиумдар, бақылаулық, курстық жұмыстар, білімді межелік бақылау, сондай-ақ аралас нысанда емтихандар тапсыру (тестілік тапсырмалар мен тәжірибелік, ахуалдық есептер шығару). Сонымен бірге ПО әкімшілік қызмет кафедрасы

курсанттар үшін әкімшілік полицияның құзыреті, құрылымы, функциясы мен міндеттерімен тікелей танысу арқылы тәжірибелік қызметке қажетті кәсіптік және арнаулы білімдерді меңгеріп, кәсіби дағдылар мен шеберлігін жетілдіретін тәжірибе түрлерін ұйымдастырып отырады.

Осындай маңызы бөлек сабақтардың біріне курсанттарды теориялық тұрғыдан дайындайтын дәріс сабақтары жатады. Оның мақсаты – пән бойынша тақырыптың ең күрделі әрі маңызды мәселесіне назар аударта отырып жүйеленген ғылыми білім негіздерін беру. Оқыту үдерісінде ПО әкімшілік қызмет кафедрасы мынадай лекция түрлерін қолданады [2, б. 211]:

- шолу дәрісі – пәннің негізгі материалы, курсты өз бетінше оқытудың жалпы талаптарын береді, ақпаратты сипат алады, білім алушылардың өз бетінше білім алуларын мақсат тұтады; айта кетерлігішолу дәріснақты біртектес бағдарламалық мәселелер туралы қысқаша қорытынды ақпаратты қарастырады. Бұл дәріс оқу жылының аяқталу кезеңінде (мысалы, мемлекеттік емтихан алдында) әрі күндізгі-сырттай оқыту түрлерінде жиі қолданылады.

- академиялық дәріс – бұның мақсаты курсанттарға іргелі теориялық білім беріп, олардың шығармашылық ойлау қабылеттерін дамыту. Дәріс стилі – тиімділік, оған нақты жоспар, қатаң қисындылық, көрнекілік, оқу мен тақырып мәселелері бойынша қысқаша қорытындылар тән;

- проблемалық дәріс – тақырыпты анықтай түсетін аудиторияны белгілі бір күрделі, тәжірибелік проблеманы шешуге тарту сипатында болады;

- дәріс-презентация (таныстырылым) (көзбен көрушілік) – «презентация» сөзі ағылшын тілінің «to present» - «бір нәрсені ұсыну» деген мағынада қолданылады. Презентация (таныстырылым) – аудиторияға ақпарат жеткізу немесе оған презентацияны ұйымдастыруға қажетті нақты іс-әрекеттерді атқаруға бағытталған, кейде визуалды бейнеде сөз сөйлеу болып табылады. Оңтайлы, тиімді презентация әдетте алдын ала жоспарланған, жақсы ұйымдастырылған және нақты бір аудиторияға арналған болуы қажет. Бұл дәрістің негізінде оқытушының сөзіне қосымша көзбен көріп отыратын көрсетілімдер жатады. Мәселен, «ПО-мен құқықбұзушылықтың алдын алу» арнаулы курсы бойынша дәріс барысында оқытушы интерактивті тактада сызбалар, таблица, графиктер түсірілген слайд-таныстырылым, сондай-ақ тақырыптық бейнероликтер көрсетеді.

ПО әкімшілік қызмет кафедрасында оқытудың ерекше түрі тәжірибелік сабақтар болып табылады. Тәжірибелік сабақтардың

мақсаты мынаған саяды:

- курсанттарға теориялық сипаттағы алған білімдерін жүйелеп, бекітіп, тереңдету үшін көмек көрсету;
- курсанттарға тәжірибелік ахуалдық есептерді, тестілік тапсырмаларды шешуді үйрету;
- әкімшілік-процессуалдық құжаттарды дайындау дағдыларын дарыту (әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама толтыру, баянат, актілер, істердің макет-үлгілері, т.б.);
- қызметтік іс қағаздарымен жұмыс жасауға, құқықтық актідерді, анықтамалық және оқулықтарды пайдалана алуға баулу.

Сонымен бірге оқытушылар тәжірибелік сабақ барысында әртүрлі әдістемелерді қолданады [3, б. 74]:

1. «Қызметтік міндетті бейнеқұралдар көмегімен орындау». Бұл әдістің мәні оқытушылар тәжірибеден алынған нақты материалдар негізінде бейнеқұралдарды қолданады. Бұндай бейнеқұралдарда қандай да бір оқиғалар немесе іс-әрекеттер сипатталады және курсанттарға мәтін бойынша сұрақтар қойылады. Курсанттарға тапсырмалардың шешуін немесе сұрақтардың жауабын жазатын арнайы бланкілер беріледі. Бұндай тәсілдегі міндеттерді шешу курсанттардың білім, шеберлік, еп-дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді. Сонымен қатар бұл әдіс бейнероликке жазылған «заңдық казус» түріндегі ерекше міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Болашақта қызметтік міндеттерді шешу үшін арнайы құралдар қолданылуы мүмкін, сонымен қатар білім алушылардың күрделі білім, еп-дағдыларын, кәсіби сапаны дамытуды жақсарту және жеделдету үшін бейнетренажерлер әзірленуі мүмкін.

2. «Тәжірибелік сабақты ойын тәсілімен өткізу». Ол тақырып оқу материалында болса және рөл бойынша (лауазымдық) ойналады. Ол маңызды дидактикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: қылмыспен күрес және қоғамдық тәртіпті сақтау бойынша кәсіби топтар мен мамандардың өзара әрекеттесуі қажет болатын тәжірибелік мәселелерді өтеу.

Аталған тәсілді қолдана отырып сабақты диалог түрінде өткізуге болады. Диалог түрінде өткізу білім алушылардың шығармашылық ойлауын дамытады, шешімдерді қабылдау барысында батылдық пайда болады, дербестікке, қағидатшылдыққа (принципшілдікке) үйретеді, кәсіби-іскери сапасы қалыптасады, өзінің іс-әрекеттеріне жауапкершілікпен қарайтын болады. Тәжірибелік сабақты ойын түрінде өткізуді ойын немесе оқу-жаттығудан (кафедралық және кафедрааралық) айыра білген жөн.

3. «Ми шабуылы» әдісі («психологиялық шабуыл»). Бұл қысылтаяң жағдайларда оңтайлы шешімдерді қабылдау үшін ой жинақтаудың негізгі тәсілдерінің бірі. Оның қорытындысы шешімдерді өңдеу үшін стандартты емес тәсілдерді ұжыммен іздеу болып табылады. Ол курсанттардың ой үдерісін дамыта оқыту үшін қолданылады. Оның негізгі мақсаты білім алушыларда кез-келген өзекті мәселеге көңіл тоқтата қарауға үйрету болып табылады. Оны тек мәселені шешу үшін жаңа қағидаларды іздеу барысында қолданған жөн. «Ми шабуылы» әдісі кезеңдер бойынша жүргізіледі: Бірінші кезең: шешуді қажет ететін мәселені тұжырымдау; шешімді табу үшін міндеттерді дәлелдеу; ұжымдық жұмыстың жағдайын анықтау; 3-5 адамнан құралған бірнеше жұмыс топтарын және сарапшылар тобын құру (сарапшылар саны жұмыс тобының санымен сәйкес келуі керек), олардың міндеті – ең сәтті шыққан ойларды іріктеу және бағалау, өлшемдерді әзірлеу.

Екінші кезең жаттығу түрінде, яғни қойылған сұрақтарға тез, жылдам жауап табу жаттығуы. Бұл кезеңнің мақсаты – білім алушыларға психологиялық кедергілерден өтуге барынша көмек көрсету: епсіздіктен, ұялшақтықтан, қателіктер жіберуден үрейлену және т.б.

Үшінші кезең – «ми шабуылы», қойылған мәселеге шабуыл жасау. Ойды генетикалау барлық жұмыс топтарында оқытушының белгісі бойынша бір уақытта басталады. Сарапшылар ойды ұсынуды белгілейді.

Төртінші кезең – сарапшылардың ең үздік шыққан ойларды іріктеп, бағалауы (бұл уақытта жұмыс топтары демалады).

Бесінші кезең – «ми шабуылы» нәтижесін хабарлау: оқу топтары жұмыстарының қорытындысын талқылау, үздік ой, пікірлерді бағалау, дәлелдеу және көпшіліктің алдында қорғау. Аталған кезең ұжымдық шешім қабылдаумен аяқталады – үздік ой, пікірлерді енгізуге ұсыну.

Аталған әдісті оңтайлы қолдану үшін барлық ойыншылар мына ережелерді сақтаса тиімді болады: аталған әдісті қолдану барысында бастық пен оған бағыныштылар жоқ;

- барлығы тең және бәрі күрделі мәселені шешуге ұмтылады;
- мәселелерді талқылау ой бостандығын және кез-келген ойларды, болжамдарды ұсынуды қарастырады;
- жаңа ойлардың тууына кедергі келтіретін өзара сыни ескертулер мен басқалардың іс-әрекеттерін бағалауға тыйым салынады;
- қатысушылардың үлгісіз ойлауы – сәтті шығармашылық

ізденістің бірден бір жағдайының бірі;

– ұсыныстар көп болса, жаңа ойлардың тууына сеп болады;

– жүргізуші жекелеген ұсыныстарды көпшіліктің алдында бағалауға құқысыз;

– шешімді табу үшін белгілі, танымал әдіс, тәсілдерді және құралдарды қолдануға рұқсат беріледі.

Мәселенің шешімін табу барысында қатысушылардың өзіне деген сенімділігі және нық сеніммен өзін жөнге салуы олардың ақыл-ой және психологиялық тұрғыдағы қызметіне себепші болып, ынталандырады.

Түйіндей келгенде, «миға шабуыл» әдісі – тәжірибелік мәселелерді шешудегі тиімді әдіс, ол өзекті мәселені талқылай отырып, оны шешудің жолдарын, идеялар ұсынатын курсанттардың шығармашылық белсенділігін арттыруға негізделеді. Ұсынылған тиімді де пайдалы мәселелердің барлығын оқытушы қағазға түсіріп отырады да кейіннен оны біріктіріп, олардың маңыздылығын қарай сұрыпталады.

4. Кейс-технология – оның мәні оқу үдерісін нақты өмірлік жағдайларды суреттеп келтіру арқылы ұйымдастыру. Кейс-технология курсанттардың шынайы өмірлік жағдайлармен танысып, қойытынды шығаруға секілді нақты тәжірибелік мәселені шешу үшін қажетті кешенді білімді өзекті ете түседі.

5. Искери ойындар – курсанттардың болашақтағы қызметі мазмұнының сыртқы бейнесі болып табылады, олардың қызметіне тән қатынастарды көрсету, сондай-ақ ол ішкі істер органдары қызметкерінің қызмет барысында бетпе-бет жолығатын кәсібіндегі мәселелер, шынайы қарама-қайшылықтар, қиындықтардың көріністерінен тұрады. Искери ойындар қиындық дәрежесіне қарай бірнеше түрге бөлінеді, алайда олардың барлығы да алдына бір-ақ міндет қояды – тиісті білімді меңгеру, болашақтағы маманға қажетті даңдылар мен шеберлікті, кәсіби құзыреттерін игеру.

Оқытудың маңызыды нысанның бірі бақылаулық, курстық жұмыстарды жазу, олар курсанттардың өзіндік ғылыми жұмысының көрсеткіші бола отырып, ғылыми ойлау қабылетін, дүниетанымын қалыптастырады.

Курсанттардың оқу материалын қаншалықты тереңнен, сапалы меңгергенді білу үшін кафедрада ағымдық, мәжелік және қорытынды бақылаудан тұратын бақылау жүйесі бекітілген.

Курсанттардың алған теориялық білімдерін тереңдетіп, бекіту үшін, сондай-ақ тәжірибедегі қызметке бейімдеу үшін кафедрада оқу-танымдық, кәсіптік және қосымша тәжірибе түрлері қарастырылған.

Бұл тәжірибелер курсанттардың бойындағы іскери, моральдық және жеке қасиеттерін ішкі істер органдарындағы қызметте жан-жақты қолдануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тәжірибе түрлері Академияның мамандарды кәсіби дайындау шеберлігін жетілдіре түсетін тәжірибедегі ішкі істер органдарымен ынтымақтастық болып табылады.

Жоғарыда келтірілген оқыту нысандары осымен бітті деген сөз емес. Әкімшілік-құқықтық пәндерді оқытудың жаңа әдістемелерін қолдану бойынша ізденістер белсенді түрде жүргізілуде, өйткені оқу бағдарламаларының мазмұнына жаңалықтарды, жаңа инновациялық технологияларды енгізбей ведомстволық білім беруді жетілдіру есте де мүмкін емес. Өте маңызды мәселенің бірі әкімшілік-құқықтық пәндерге курсанттардың қызығушылықтарын тудыру болып табылады. Ол оның өзі оқыту дәрежесі мен білім алушылармен жеке жұмыстар арқылы ғана мүмкін болмақ, сонда ғана оларға терең де жан-жақты білім бере алатын боламыз.

Айтылғандарды түйіндей келе, әкімшілік-құқықтық пәндерді оқыту барысында профессорлық-оқытушы құрам оқытудың тәжірибелік жағына, сондай-ақ болашақ мамандарды тәрбиелеуде ішкі істер органдарындағы әртүрлі лауазымдарда қажетті кәсіби білім, шеберлік пен дағдыларға аса көп көңіл бөледі демкіпіз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесін одан әрі дамыту шаралары туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы № 720 Жарлығы.

2. Лесин А.М. Особенности преподавания административного права в современных условиях // Мариийский юридический вестник. - 2014.- № 3. - Том 1. – С. 211-214.

3. Вербицкий А.А. Деловая игра как форма контекстного обучения и профессиональной деятельности студентов // Педагогика и психология образования. – 2009. - № 4. – С. 74-86.

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада әкімшілік-құқықтық пәндерді оқытуда қолданылатын оқытудың негізгі нысандары мен әдістері ашылады. Дәріс және практикалық сабақтарды өткізудің заманауи дәстүрлі және инновациялық әдістері талданады. Оқытудың қазіргі заманғы нысандар мен әдістерді пайдалана отырып сабақтар өткізудің мақсаты Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары үшін жоғары білікті мамандар даярлау болып табылады.

РЕЗЮМЕ

В научной статье раскрываются основные формы и методы обучения, применяемые при преподавании административно-правовых дисциплин. Анализируются современные традиционные и инновационные методики проведения лекционных и практических занятий. Целью проведения занятий с использованием современных форм и методов обучения является подготовка высококвалифицированных специалистов для органов внутренних дел Республики Казахстан.

RESUME

The scientific article reveals the main forms and methods of training used in teaching administrative and legal disciplines. Modern traditional and innovative methods of conducting lectures and practical classes are analyzed. The purpose of conducting classes using modern forms and methods of training is to train highly qualified specialists for the internal Affairs bodies of the Republic of Kazakhstan.

УЧЕНИЕ О ПРАВЕ И СОЛИДАРНОСТИ М.М. КОВАЛЕВСКОГО

Москаленко Г.Е.,

старший преподаватель кафедры теории и истории права и государства
Омская академия МВД России

Одним из наиболее крупных либеральных мыслителей России рубежа XIX-XX вв. является М.М. Ковалевский. В политико-правовом учении этого известного отечественного юриста была представлена и теоретически обоснована социологическая теория права. В теоретических воззрениях этого выдающегося ученого, центральное место занимает идея общественной солидарности, которая тесно связана с концепцией права.

Право, как регулятор общественных отношений, по мнению М.М. Ковалевского, зарождается с первыми формами человеческого общежития, в сфере общественных союзов, которые предшествуют возникновению государства. Ученый отмечал, что общеобязательные нормы, создаются в целях сохранения солидарности членов таких до государственных образований. Данные нормы устанавливали дозволенность и недозволенность поведения, сообразно тому, отвечали они требованиям общественной солидарности или нет [2, с.

12]. Уже на низших ступенях общественного развития, установленные правила приводят поведение отдельных представителей рода в соответствие с требованиями социальной солидарности, которые отражают коллективные интересы. Автор пишет: «Право объективно обусловлено общественными отношениями, всем общественным развитием и независимо от государства вызывается к жизни потребностями общественной солидарности и развивается по линии наименьшего сопротивления, в полном согласии с общим законом сохранения энергии» [1, с. 50].

Данное утверждение дает нам основание полагать что, по мнению М.М. Ковалевского, право является результатом развития общественных отношений, а не законотворческой деятельностью государства. При этом право независимо от государства и даже имеет приоритет над ним. С точки зрения автора, помимо граждан, правовые нормы должны строго соблюдаться и защищаться государством. В этом случае, право будет являться основным гарантом и средством обеспечения прав и свобод отдельных индивидов от возможного государственного произвола. Степень соблюдения и защиты государством правовых норм, позволит сказать, является ли это государство правовым или нет.

В своих трудах М.М. Ковалевский давал следующее определение праву: «право – это нормы, ставящие себе целью поддержание и развитие общественной солидарности» [1, с. 47]. Помимо данного понятия, автор также писал: «право – это нормы, проводимые в жизнь организованной силой общества – государством, служащие осуществлению задач общественной солидарности и имеющие своих предшественников в целом ряде мелких общежительных союзов, наделенных подобно ему принудительной силой» [1, с. 74].

Таким образом, в социологической теории М.М. Ковалевского ключевым назначением права является поддержание и развитие общественной солидарности. Идея социальной солидарности предполагает, что индивид обязан поступиться личными интересами в целях защиты интереса всего общества, которое создает и проводит в жизнь нормы права. На этапе возникновения государства, право уже существует и государству остается лишь признать его. Осуществление государством законотворческой деятельности, фактически является, лишь закреплением уже сложившихся правил. Законодательные нормы, подобно нормам общественным, выражают волю не отдельной группы, а всего общества в целом. Право, при этом, имеет приоритет

над государством и рассматривается как стоящее вне и над государством явление. Действие правовых норм обеспечивается принудительной силой государства в целях защиты интересов общества и приведения поведения отдельных индивидов в соответствие интересам и задачам общественной солидарности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ковалевский М.М. Общее учение о государстве. – СПб., 1909.
2. Ковалевский М.М. Взаимоотношение свободы и общественной солидарности. – СПб., 1910.
3. Ковалевский М.М. Социология. Теоретико-методологические и историко-социологические работы. – СПб., 2011.

ТҮЙІН

М. М. Ковалевскийдің теориялық көзқарастарының едәуір бөлігі орыс Құқықтану үшін маңызды ғылыми және практикалық мәнге ие. Көрнекті отандық ғалымның іліміндегі құқық пен мемлекет тұжырымдамасының негізі болып табылатын қоғамдық ынтымақтастық идеясы ерекше қызығушылық тудырады.

РЕЗЮМЕ

Значительная часть теоретических воззрений М.М. Ковалевского имеют важное научно-практическое значение для российской юриспруденции. Особый интерес представляет идея общественной солидарности, которая служит основой концепции о праве и государстве в учении выдающегося отечественного ученого.

RESUME

A significant part of the theoretical views of M.M. Kovalevsky are of great scientific and practical importance for Russian jurisprudence. Of particular interest is the idea of public solidarity, which serves as the basis for the concept of law and state in the teachings of an outstanding Russian scientist.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІІМ БІЛІМ БЕРУ
МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ АТЫС ДАЯРЛЫҒЫН ОҚЫТУДЫҢ
ПРАКТИКАҒА БАҒЫТТАЛҒАН БАҒЫТЫ ТУРАЛЫ
МӘСЕЛЕГЕ**

Мухлыгина Т.В.,

тактикалық-арнайы дайындау кафедрасының аға оқытушысы,
құқық қорғау қызметінің магистрі, полиция майоры

Жуматов К.Е.,

тактикалық-арнайы дайындау кафедрасының аға оқытушысы,
полиция майоры

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Құқық қорғау органдары қызметкерлерінің атыс даярлығы кәсіби шеберлігінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Атыс дайындығы бойынша практикалық сабақтарда қызмет өткерудің нақты жағдайларына мүмкіндігінше ұқсас әр түрлі жағдайларға еліктеу қажет. Қазіргі уақытта құқық қорғау органдары жүйесінде оқытудың тиімділігіне және атыс даярлығының практикалық дағдыларын пысықтауға байланысты белгілі бір қиындықтар туындайды:

- қылмыс өмірінің өсуі;
- саяси және экономикалық өмірдегі құрамдас өзгерістер;
- кадрларға қарқынды қол жеткізу жедел атыс жағдайы;
- физикалық, моральдық және психологиялық қысым әдістерінен басқа психологиялық өсу;
- құқық қорғау органдары қызметкерлеріне күштік қысымын күшейту.

Осы проблемалардың барлығы ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби қасиеттеріне, олардың дағдылары мен қару-жаракты меңгеру қабілетіне жоғары талаптар қоюға негіз болды.

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби даярлығының ең жоғары деңгейіне тек қана оқыту құралдары мен әдістерін жетілдіруге бағытталған ғылым мен практика саласындағы алдыңғы қатарлы білімді қолдануға сүйене отырып, кәсіби дайындық деңгейі мен оның құрамдас бөлігі – атыс жаттығулары мен оқу тренажерлері үнемі жоғарылаған жағдайда қол жеткізуге болады. Осыған байланысты Ішкі істер органдарының болашақ кәсіпқойларының курсанттары мен тыңдаушыларының атыс даярлығын сапалы оқыту ерекше маңызға ие.

Табельдік қаруды иелену деңгейіне қойылатын талаптардың өсуі Қазақстан Республикасы ІІМ оқу орындары курсанттарының (тыңдаушыларының, тағылымдамашыларының) атыс даярлығын

жетілдіру мәселелерін педагогикалық негіздеуді өзекті етеді. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы ПМ кадрларын даярлау жүйесіндегі алғашқы дайындыққа ерекше назар аударылады және полиция қызметкерінің одан әрі қызметі мен оның қызметтік міндеттерін орындау сапасы дайындықтың бастапқы деңгейінің қаншалықты сапалы игерілетініне байланысты болады [1].

Алайда, ҚР ПМ оқу орындарында курсанттардың (тыңдаушылардың, тағылымдамашыларының) атыс даярлығын ұйымдастыру және өткізу әрдайым болып жатқан өзгерістерге бейімделе бермейді. Қазақстан Республикасы ПМ қызметкерлерінің қаруды ұқыпсыз қолдануы салдарынан азаматтардың қаза болуына немесе жаралануына әкеп соққан жағдайлардың жиілеп кету үрдісі байқалады.

Қалыптасқан жағдайда Қазақстан Республикасы ПМ білім беру мекемелерінде «Атыс даярлығы» пәні Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарындағы атыс даярлығы бойынша тәлімгерлікке негізделе отырып жүргізіледі. Бірақ мұнда да ҚР ПМ білім беру мекемелері курсанттарының (тыңдаушыларының, тағылымдамашыларының) атыс дайындығын жетілдіру бойынша өз әлеуеті бар. Осылайша, бүгінгі таңда Қазақстан Республикасы ПМ жоғары оқу орындарында «Атыс дайындығы» пәнін оқытуды жетілдіру қазіргі заманғы педагогикалық міндет сипатына ие болып, тұтас педагогикалық процесс шеңберінде неғұрлым терең талдауды талап етеді.

Қазақстан Республикасы ПМ білім беру мекемелерінің атыс даярлығы мынадай компоненттерден тұратын күрделі мазмұны мен құрылымына ие:

- қарумен және оқ-дәрілермен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шаралары (ҚР ПО-дағы атыс даярлығы бойынша нұсқауларға сәйкес қауіпсіздік шараларының негізгі ережелері);

- қарудың тарихын, отандық және шетелдік қарудың жаңа үлгілерін білу (бұл жағдайда курсанттарды, тыңдаушылар мен ПО қызметкерлерін күдіктінің қолындағы қару түрін табысты анықтауға дайындауды білдіреді);

- атыс дайындығының нормативтері бойынша тұрақты дағдылар (бұл әр түрлі ережелерден атуға дайындау: тұрып, тізеден, жасырынғандықтан жатып; қаруды толық бөлшектемеу; толық бөлшектелмегеннен кейін қаруды жинау; оқ жатарды патрондармен жабдықтау; қаруды оқтау; оқ жатарды ауыстыру);

- дайындық жаттығуларын орындаудың тұрақтыдағдылары (мысалы: тапаншаны ұстаудың әр түрлі тәсілдерін үйрету, бір қолмен атуға үйрету «классикалық» дайындық, екі қол мен атуға үйрету

«фронтальды» дайындық, екі қол мен атуға үйрету «шабуыл» дайындық, шүріппе тегіс басуға үйрету, дұрыс көздеуге үйрету, бос атуға үйрету, тренажерларда атуға үйрету.);

- атыс дайындығы (атыс қаруын сенімді иеленуден және қозғалмайтын нысанаға, қозғалатын нысанаға, пайда болатын нысанаға, қараңғыда, жасырынуына байланысты, дене жүктемесінен кейін, эмоционалдық озу кезеңінде, іштен көздемей, тездетіп, жылдам ату қабілетінен, кенеттен шабуыл жасау кезінде от сызығынан шыға білуден, соққы жағдайында әрекет ете білуден, қару сізге бағытталған кезде, бірінші ату қабілетінен тұрады);

- құқықтық дайындық (бұл дегеніміз қаруды қажетті қорғаныс кезінде, аса қажет болған жағдайда, қылмыс жасаған адамды ұстау кезінде, зиян келтіру жағдайында қолдана білу);

- жеке-тактикалық дайындық (қызметкердің жағдайды түсіну және бағалау, құқық бұзушының іс-әрекеттері мен мүмкіндіктерін, сондай-ақ жеке дайындығын есепке алу негізінде құқық бұзушыға қарсы әрекет ету қабілеті түсініледі);

- кәсіби-психологиялық дайындық (бұл жағдайда кәсіби-психологиялық дайындық дегеніміз - курсанттарды, тыңдаушыларды және ПО қызметкерлерін қызметтік іс-әрекеттің психологиялық қиындықтарын табысты жеңуге және психологиялық аспектілерді дұрыс есепке алуға дайындау, сондай-ақ олардың психологиялық факторларды ескере білу және эмоционалды тұрақтылықты сақтай отырып, құқық бұзушыға тиімді әсер ету.) [2];

- ерікті дайындық (қызметкердің атыс қаруын қолдану кезінде ішкі және сыртқы қиындықтарды жеңуді талап ететін іс-әрекеттері мен әрекеттерін саналы түрде реттеуден тұрады.);

- жаттықтыру (бұл ҚР ІМ білім беру мекемесінің курсанты (тыңдаушысы) қол жеткізген кәсіби шеберлікті жоғары деңгейде ұстауды білдіреді, бұл күнделікті ең жақсы дағдыларды көрсету және мүмкін болатын кәсіби нәтижелерге қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.) [3].

Қазіргі уақытта курсанттарды, тыңдаушыларды, тағылымдама алушыларды, ішкі істер органдарының қызметкерлерін даярлау проблемалары педагогикалық жүйе, процесс, педагогикалық қызмет түрі ретінде өзекті болып отыр, педагогикалық заңдар мен принциптерге негізделген, арнайы мазмұнға, ұйымдастырушылық формаларға, тиімді әдістерге, мақсатты әдістер мен құралдарға толы, кәсіби қызметтің нақты жағдайларына жақын.

Курсанттардың, тыңдаушылар мен тағылымдамаушылардың атыс даярлығын оқыту мен тәрбиелеудің міндеттерімен мазмұны:

- азаматтарға көмек көрсетуге кәсіби-адамгершілік көзқарасты нығайту және бірінші дәрежелі адам құндылығы ретінде білім алушы тұлғаның өмірін, денсаулығын және психологиялық тұрақтылығын сақтау кезінде құқық бұзушылардың құқыққа қарсы әрекеттерінің жолын кесу; атыс қаруын, кәсіби әдеттерді құқықтық қолдануға кәсіби көзқарасты қалыптастыру;

- курсанттардың, тыңдаушылардың және тағылымдамаушылардың атыс даярлығы үшін қажетті қолданбалы білімдердің барынша көп санын игеруі;

- кәсіби міндеттерді шешу кезінде атыс даярлығы бойынша дағдыларды, іскерліктер мен тәсілдерді пысықтау;

- ішкі істер органдарының қызметтік қызметіндегі өзгерістерді ескере отырып, курсанттардың, тыңдаушылардың және тағылымдамадан өтушілердің жаңа тактикасын, атыс даярлығының әдістері мен тәсілдерін әзірлеу мақсатында кәсіби қызмет тәжірибесін дербес талдау үшін қажетті дағдыларды қалыптастыру.

Курсанттарды, тыңдаушыларды және тағылымдамадан өтушілерді атыс даярлығын даярлау - бұл құраушы компоненттердің тізімі ғана емес, тұтас білім беру, сондықтан оны қалыптастыруды аяқтау үшін сабақтарды біріктіру қажет, ол «Атыс дайындық» оқу пәнін құру бағдарламасында өз көрінісін табуы керек. Біздің ойымызша, атыс дайындығымен «Тактикалық-арнайы дайындық», «Әкімшілік құқық», «Әкімшілік қызмет», «Алғашқы медициналық көмек» пәндерін біріктіруге болады.

Бұдан бұрын атап өтілгендей, атыс даярлығы бойынша практикалық сабақтар қызмет өткерудің нақты жағдайларына барынша жақын әртүрлі жағдайларды модельдеуі тиіс. Осының арқасында қажетті қолданбалы білім, қару-жарақпен жұмыс істеу шеберлігі мен дағдылары, оны күрделі жедел жағдайларда жедел пайдалануға дайын болу, жинау факторларына психологиялық тұрақтылық тәрбиеленеді, үйлестіру, жылдамдық-күштік физикалық қабілеттер дамиды, сондай-ақ қаруды ұстау мәдениеті дамиды [4]. Атуда жоғары нәтижелерге тек инновациялық техникалық құралдарды және практикамен тексерілген оқыту әдістерін қолдана отырып, қару-жарақпен тұрақты жаттығулар арқылы қол жеткізуге болады [5]. Осындай әдістердің бірі – оқытуда оптикосенсорлық, лазерлік ату тренажерлерін қолдану, ал жауынгерлік патрондармен ату үшін. Бұл жүйелер интеграцияланған сабақтар кезінде құқық қорғау органдарында атыс қаруын қолдана отырып, әртүрлі жаттығулар мен практикалық жағдайларды модельдеуге мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Чернов А.И. ПО қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігін ұйымдастыру. - Домодедово, 2001. - 40 с.
2. Безносков С.П. Ішкі істер органдары қызметкерлері қызметінің ерекшеліктері: (психологиялық зерттеу) // Эксперименттік және қолданбалы психология. – Л., 1987. - Вып. 12. – С. 63-68.
3. Коблов Ф.Ч. Қосымша кәсіби білім беру жүйесінде ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби даярлығын жетілдіру // Ғылым мен білімнің заманауи мәселелері. – 2015. – № 5.
4. Шипин А.И., Ковшов Н.В., Шестопалова Е.В. Ішкі істер органдарындағы атыс даярлығы. 2-ші басылым. – М., 2005. - 240 б.
5. Крючин В.А. Практикалық ату. – М., 2006. - 264 б.

ТҮЙІН

Мақалада автор оқытудың тиімділігімен атыс жаттығуларының практикалық дағдыларын дамытуға байланысты қиындықтардың нақты санын қарастырады және өзінің шешімін ұсынады – интеграцияланған сабақтармен арнайы тренажерлерді қолдану. Сондай-ақ, автор өз жұмысында Қазақстан Республикасы ІІМ білім беру мекемелерінде атыс даярлығын ұйымдастыру кезінде ескерілуі қажет атыс даярлығының мазмұнымен құрылымының негізгі компоненттерін анықтайды.

РЕЗЮМЕ

В статье автор рассматривает чёткое количество затруднений, связанных с эффективностью преподавания и отработкой практических навыков огневой подготовки и предлагает своё решение – интегрированные занятия и использование специальных тренажёров. Также, автор в своей работе выделяет основные компоненты содержания и структуры огневой подготовки, которые необходимо учитывать при организации огневой подготовки в образовательных учреждениях МВД Республики Казахстан.

RESUME

In the article, the author considers a clear number of difficulties associated with the effectiveness of teaching and practicing practical skills of fire training and offers a solution – integrated classes and the use of special simulators. In addition, the author highlights the main components of the content and structure of fire training, which must be taken into account when organizing fire training in educational institutions of the Ministry of internal Affairs of the Republic of Kazakhstan.

ДОВЕРИЕ НАСЕЛЕНИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО СТАТУСА ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Наурызбаева А.К.,

старший преподаватель-методист учебно-методического центра,
майор полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

В каждом правовом государстве существуют социальные институты, защищающие интересы человека и общества. В Республике Казахстан одними из таковых являются органы внутренних дел. Так, статья 1 «Органы внутренних дел Республики Казахстан и их назначение» Закона «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» поясняет, что «органы внутренних дел Республики Казахстан являются правоохранительным органом, предназначенным для защиты жизни, здоровья, прав и свобод человека и гражданина, интересов общества и государства от противоправных посягательств, охраны общественного порядка и обеспечения общественной безопасности» [1]. Поэтому, в современных условиях, обеспечивая реализацию прав, законных интересов граждан и повышая свой социальный статус, правоохранительным органам необходимо профессионально выполнять свое предназначение для защиты жизни, здоровья граждан и для обеспечения общественной безопасности. Для этого необходимо взаимодействовать с обществом на основе взаимного доверия.

Обращаясь к научной литературе, мы наблюдаем, что общественное доверие и полиция рассматриваются с помощью различных парадигм и позиций. В частности, российский исследователь Р.М. Янбухтин отмечает, что полиция обладает рядом специфических признаков, детерминирующих ее уникальное положение в современном обществе и немаловажную роль в деятельности сотрудников ОВД играет доверие общества. Исследователь выделяет организационно-правовые, управленческие и другие формы социально-управленческого механизма полиции. Исходя из вышеназванных форм деятельности полиции ученым акцентируется внимание на уровень управленческой деятельности, стиль руководства в полиции, развитие форм социальной самоорганизации сотрудников органов внутренних дел, личность сотрудника полиции, взаимодействие с общественностью, формирование позитивного образа полиции в общественном мнении,

которые оказывают воздействие на уровень доверия со стороны населения [2].

В материалах представленной статьи понятие общественного доверия рассматривается как социальное явление, где мы наблюдаем отношение всего общества к его отдельной социальной когорте – полиции, обусловленное необходимостью определения наиболее оптимальной формы взаимодействия для достижения общественно значимых целей.

В Послании народу Казахстана «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» Глава государства Касым-Жомарт Токаев отмечает, что «ключевым фактором усиления защиты прав граждан и их безопасности являются глубокие реформы судебной и правоохранительной систем» [3]. Действительно, сегодня одной из самых актуальных задач остается полноценная и качественная модернизация правоохранительной системы, результатом которой полиция в перспективе станет органом по оказанию услуг гражданам для обеспечения их безопасности. Ведь в современных условиях мы становимся свидетелями нарастающей проблемы недоверия общества Республики Казахстан к деятельности правоохранительных органов, которая носит повсеместный характер. Граждане выражают скептическое отношение к правоохранительной деятельности. Это обусловлено рядом объективных и субъективных причин, оказывающих непосредственное влияние на формирование объективного мнения о полицейской службе, а также ее социального статуса.

Следует отметить, что действующая государственная Программа дальнейшей модернизации правоохранительной системы Республики Казахстан на 2014-2020 годы создает правовую основу для надежной правоохранительной системы, отвечающей мировым стандартам, в которой права человека являются точкой отсчета и занимают ключевое место [4]. Однако, с целью достоверной оценки эффективности деятельности полиции по является потребность проведения социологического исследования. Потому как только глубокое изучение особенностей взаимодействия населения и полицейской службы позволит выявить неоднозначные стороны и найти пути решения проблем. При этом, не надо забывать и о том, что быстро изменяющееся общество накладывает определенный отпечаток на работу современной полицейской службы, актуализирует ряд целей и задач стратегического развития социума, ранее не являвшихся таковыми. В особенности, становление постиндустриального общества

с развитыми элементами гражданского общества определяет необходимость акцентирования внимания на восприятии людьми деятельности полиции. Отсюда возникает необходимость обращения пристального внимания на усиление социальной направленности деятельности полиции - поддержание и оказание в рамках своей компетенции социальной помощи населению с вопросами правового, морального, материального, финансового, социального характера.

На сегодняшний день актуальность рассматриваемой проблемы заключается в значимости знания общественного мнения по вопросам, связанных с деятельностью правоохранительных органов. Поэтому, в рамках реализации Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан 2019-2021 годы [5] в конце 2019 года проведено эмпирическое социологическое исследование в виде анонимного анкетирования на тему «Исследование уровня общественного доверия полиции и выработка (поиск) путей повышения индекса доверия социума к деятельности полицейской службы города Костанай». Основной целью проведения предложенного исследования выступило получение первичной информации об особенностях восприятия обществом деятельности местной полиции и уровня доверия социума к деятельности полицейской службы города Костанай Костанайской области.

В ходе социологического исследования было опрошено 404 респондента. Среди них 244 женского пола, 126 мужского пола, 34 опрашиваемых не обозначили свой пол. Следует отметить, что опрошенные респонденты имеют среднее, средне-специальное образование – 177 человек, высшее – 206 человек, послевузовское – 4 респондента, 17 граждан не указали уровень образования. По национальному составу общая картина выглядит следующим образом – казахи - 197, не коренное население – 206 человек, 1 респондент не указал свою национальную принадлежность. Возрастные рамки опрашиваемых оказались достаточно широкими, так как среди опрашиваемых были граждане разных профессий и социальных статусов. Например, в возрасте 15-25-ти лет опрошено 60 человек, 25-35-ти лет - 114 человек, 35-45 летнего возраста опрошено 92 гражданина, 45-55-ти лет - 69 человек, 55-65-ти летних опросу подверглись 53 человека, 65 и старше 10 человек. Исходя из пожеланий респондентов анкетирование проводилось на русском языке, методом индивидуального опроса.

В качестве респондентов выступили сотрудники Костанайского областного историко-краеведческого музея, Костанайской областной универсальной научной библиотеки имени Л.Н. Толстого, ТОО

«МИЛХ СУТ», строительной компании БК-СТРОЙ, АО Казахтелеком, Дома дружбы, КГУ «Молодежный ресурсный центр Костанайской области», автозаправочных станций по городу Костанай, АО «Мелькомбинат», жилищно-коммунального хозяйства (ПКСК), банков, Дома ребенка «Дельфин». Для объективного изучения проблемы в опросе также приняли участие домохозяйки, безработные мужчины, индивидуальные предприниматели, врачи, медицинские сестры, парикмахеры, таксисты, дворники, пенсионеры, воспитатели детских садов, представители духовенства, учителя, учащиеся старших классов, продавцы, студенты. Анонимная анкета была поделена на 6 блоков, касающихся информированности о деятельности, доверия к полиции, опыта взаимодействия, оценки эффективности, правовой культуры и взаимоуважения, проблем коррупции и социально-демографический блок. Результаты анализа указанных блоков отражают вопросы, которые требуют проработки и внедрения новых подходов в деятельности сотрудников полиции.

На основе проведенного исследования получены данные, указывающие на то, что 36,88 % респондентов не видело и не общалось со своими участковыми полицейскими. На вопрос анкеты о доверии общества к полиции 29,45 % опрошенных не доверяют полиции. Это связано с тем, что по результатам социологического опроса общество считает наличие высокого уровня коррупции (49,26%), В связи с этим, 46,54 % респондентов в тех или иных ситуациях, старается не обращаться в полицию.

Анализируя вопросы основных причин коррупционных проявлений, 42,39 % респондентов выделяют низкие заработные платы сотрудников органов внутренних дел.

Судя по полученным ответам, 23,51 % респондентов считают, что отношение населения к полиции за последние 3 года ухудшилось. Согласно подсчетам в процентном соотношении 68,32% (276) опрошенных не посещали сайт управления внутренних дел города Костанай.

В рамках реализации Дорожной карты, реформирования системы МВД Республики Казахстан 51,18 % населения города считает, что в современных условиях повысить информированность о работе полицейского возможно лишь через средства массовой информации и интернет.

Результаты анализа третьего блока показывают, что 30,19% граждан отмечают наличие неэтичного поведения сотрудников полиции в повседневной деятельности. Более того, 45,31% опрошенных выделяет, что полицейские не всегда

справедливо рассматривают их обращение и не всегда знают ответы (59,00%) на поставленные вопросы.

По мнению респондентов, полицейским следует обратить первостепенное внимание на изменение подходов взаимодействия сотрудников с населением. Общество акцентирует внимание органов внутренних дел на проведение «Дней открытых дверей», полное обнародование деятельности ОВД в средствах массовой информации. По мнению общественности, полиция должна работать качественно, находить индивидуальный подход к каждому гражданину. Используя такие подходы в практической деятельности сотрудники будут наблюдать тенденцию в улучшении отношения населения к своей деятельности. Это приведет к качественному взаимодействию населения с полицией, работа сотрудника будет более открытой и прозрачной для общественности.

Респонденты выделяют, что повысить эффективность работы полиции может только качественный подход к своей работе, где приоритетом будет выступать борьба с коррупцией внутри системы. По мнению общества, только тесное сотрудничество и взаимодействие может привести к снижению уровня преступности - 54,21%, будет способствовать эффективной реализации механизма деятельности всей системы МВД Республики Казахстан.

По мнению опрошенных 64 % респондента, полицейской службе региона необходимо оперативно реагировать на вопросы общества, исключить бюрократизм и медленную работу. Население категорически против таких явлений в деятельности ОВД, как безнаказанность сотрудников полиции, национализм.

В результате проведенного опроса выявлено, что сотрудники ОВД плохо организуют оказание помощи физическим и юридическим лицам. 59 % респондентов выделяют, что полицейские не всегда компетентны в своей практической деятельности.

Не менее важным является и то, что 37,60% респондентов считают, что полиция должна защищать всех граждан, а не тех, кто у власти и у кого есть деньги.

Проведенный анализ по результатам исследования позволяет сделать вывод о том, что современная полицейская служба представляет собой один из наиболее важных социальных институтов современного общества и нуждается в серьезных изменениях по вопросам, касающиеся повышения эффективности работы полиции. Становится очевидным, что, несмотря на то, что 27,48 % опрошенных отмечают положительное отношение к полиции, имеется 23,51 % населения, которая негативно относится к полиции. Именно мнение

данной категории людей необходимо менять, оптимизируя работу полиции, внося коррективы в практическую деятельность, особенно в аспекте взаимопонимания и взаимодействия с гражданами.

Одним из способов достижения подобного взаимопонимания, на наш взгляд, должна стать объективность отражения действий сотрудников полиции в любых сферах их жизнедеятельности, начиная от реализации служебных операций и заканчивая особенностями социальной самоорганизации сотрудников полиции, как у Р.М. Янбухтина. Поэтому для мониторинга качественной деятельности полиции одним из важных методов исследования острых вопросов важное место должны занимать прикладные и эмпирические социологические исследования общественного мнения жителей каждого региона о работе полиции. По результатам исследований вполне корректными будут внесение изменений в работу полиции, оптимизация некоторых аспектов ее деятельности, которые могут быть незамечены в статистической отчетности, но хорошо видны простым гражданам.

В результате нашего исследования следует обратить внимание на то, что, одной из основных позиций полицейской службы должна быть задача заслужить доверие общества добросовестным исполнением своих обязанностей. Решение данного вопроса позволит сотрудникам полиции работать, а законопослушным гражданам жить во взаимопонимании и взаимодействии. Такой режим сотрудничества станет надежной платформой для полиции в ряде аспектов при проведении профилактических мероприятий, направленных на удовлетворение потребностей социума в стабильности и безопасности.

Материалы проведенного социологического исследования и его анализ в дальнейшем могут быть использованы в работе для совершенствования практической деятельности сотрудников органов внутренних дел, а также в рамках преподавания дисциплины «Социология» в высшей школе и др. Данные социологического опроса могут быть полезны сотрудникам органов внутренних дел для правильного, компетентного, профессионального взаимодействия с гражданами, оптимального перехода к сервисной модели полиции Казахстана.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об органах внутренних дел Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 23 апреля 2014 года № 199-V ЗРК (с изм. и доп. по сост. на 13.05.2020 г.) // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000199>.

2. Янбухтин Р.М. Полиция как социальный институт (теоретико-методологические и практические аспекты) // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. - Тамбов: Грамота, 2014. - № 12. - Ч. 1. - С. 205-210.

3. Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана: Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana

4. Об утверждении Плана мероприятий по реализации Государственной программы дальнейшей модернизации правоохранительной системы Республики Казахстан на 2014-2020 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 1 апреля 2014 года № 292 // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31536486.

5. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года № 897 // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33105099#pos=0;93.

ТҮЙІН

Ғылыми мақала тұрғындардың Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарына деген сенімнің феномені мен мәселелері туралы баяндайды. Материалдар Қостанай облысының Қостанай қаласында анонимді сауалнама түрінде жүргізілген эмпирикалық әлеуметтік зерттеу негізінде ұсынылады.

РЕЗЮМЕ

Научная статья повествует о феномене и проблемах доверия населения к органам внутренних дел Республики Казахстан. Материалы представлены на основе проведенного эмпирического социологического исследования в виде анонимного анкетирования в городе Костанай Костанайской области.

RESUME

The scientific article tells about the phenomenon and problems of public confidence in the internal Affairs bodies of the Republic of Kazakhstan. The materials are presented on the basis of an empirical sociological study in the form of an anonymous questionnaire in the city of Kostanay, Kostanay region.

КЕШЕНДІ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ОРЫНДАУ БАРЫСЫНДА КУРСАНТТАРДЫҢ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Оразов А.Х.,

кәсіби-психологиялық даярлық және ПО-да басқару кафедрасының
оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі

Толықпаев Е.Ж.,

кәсіби-психологиялық даярлық және ПО-да басқару
кафедрасының оқытушысы

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Қазіргі кезде мамандық атаулының барлығы бейімділікті, ептілікті, шапшаңдықты, ерекше ой қызметін, мол шығармашылық мүмкіндікті қажет етеді. Еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының стратегиялық бағыттарына сәйкес білім беру жүйесін дамыта отырып, әлемдік білім кеңістігіне ықпалдастырудағы негізгі бағдар адамды қоғамның ең маңызды құндылығы ретінде танып, оның рухани жан дүниесінің дамуына, көзқарастары мен шығармашылық әлеуетінің, танымдық біліктілігі мен мәдени құндылықтарының жоғары деңгейде дамуына, жеке тұлғасының қалыптасуына жағдай жасау.

Ұлы ойшыл Абай «Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ. Одан басқа нәрселермен оздым ғой демектің бәрі де — ақымақтық» дегенде айтпағы, озық ойлы адамның басқалардан жоғары тұратындығы екендігі. Тек мұндай ойшыл адам өздігінен қалыптаса алмайды. Оның танымдық қажеттілігін сусындатып орта болғанда ғана адамның ізденісінде мән бола бастайды. Кез келген қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының табыстылығы оның азаматтарының шығармашылық қабілеттеріне, шығармашылық потенциалдарында байланысты болады.

«Креатив» ұғымын қарастыру барысында сан алуан ғылыми зерттеулердің бір-екеуіне ғана тоқталу мүмкін емес. Аталған ұғымның өзі адамның жеке қасиеті ретінде ХІХ ғасырдың 30-жылдары мен ХХ ғасырдың 60-жылдарынан бері кең ауқымда зерттелініп келеді. Мәселен, көп зерттеулерде креативтілік адамның жеке қасиеті ретінде, мінез бітістері мен жалпы қабілеттермен теңдестіріледі.

Атақты ғалымдар М.С. Бернштейн, С.П. Торренс, К.Д. Роджерстер креативтілікті жеке тұлғаның өмір ағымында, жүре байқалатын ерекше қасиеті немесе жеке адамның мінез-құлқы сипаттамасы ретінде қарастырады.

Ал, Д.Б. Богоявленская, А.В. Брушлинский, О.К. Тихомиров

«креатив» және «шығармашылық потенциал» ұғымдарын бір-бірінен бөлмей, оларды шығармашылық әрекетке бағытталған интеллектуалды-шығармашылық алғы шарттары ретінде қарастырады.

Л. Терстоунның зерттеулерінде креативті қабілеттер интеллектуалды қабілеттермен пара-пар еместігі айтылып, креативтіліктің мынадай көріністерін ұсынады:

1. Қабылдау жылдамдығы, идеяларды жүйелей алу.
2. Танымдық белсенділіктің интеллектуалды факторлары (зейін концентрациясы, креативтілік т.б.).
3. Жаңа идеяларға сезімталдық.
4. Сананың ерекше күйі[1].

Дж. Гильфорд өзінің интеллект құрылымының моделінде бұл екі түсінікті қарастырып, танымдық қабілетті ойлаудың конвергентті типімен, ал креативтілікті дивергентпен байланыстырады.

Креативтілікті қалыптастыру мәселесіне сәйкес жазылған еңбектерді саралай келе, креативтіліктің құрылымдық бөліктерін бөліп көрсетуге болады: ойлаудағы, қылықтағы еркіндік пен өзбеттілік, аса сезгіштік, ой ұшқырлығы, жаңаға ұмтылушылық, шығармашылық қабілеттер, өзіндік ой-пікірлерде тұра білу, өзіне сын көзбен қарау, біртума ойлау икемділігі, қисынды ойлау, жаңаны сезгіштік, күмәншілдік, әр нәрсеге күмән келтіру т.б. [2].

Қазіргі кездегі психологиялық-педагогикалық еңбектерден «креативтілік» ұғымының әрі қарай толығырақ түскенін аңғаруға болады. Креативтілік жаңа өнім алатын адамның интеллектуалдық қабілеті ғана емес, оның психикалы толықандығының белгісі ретінде де қарастырылады. Креативтіліктің белгілеріне ғалымдар өнертапқыштық бастамалылық, интуиция, болжай алушылық, прогностикалық ойдың, сезімнің еріктілігі мен еркіндігі, тапқырлықты жатқызады.

Креативтілік - маңызды сипатты ойлаудың ерекшелігі, ойлау процестерінің ерекше сапасы, адамның жоғары белсенділігі, индивидтің ерекше жаңа, біртума құндылықтарды құруға, стандартты емес ойлауға деген терең құрылымын бейнелеуші қабілет.

Жеке тұлғаның креативті қасиеттерін дамытудың, курсантардың еңбекке ынталы, шығармашылық көзқарасын қалыптастырудың негізгі факторы оқу-шығармашылық, қызметті ұйымдастыру болып табылады. Оқу-шығармашылық процесінде курсанттар қабілеттерін дамытады, Шығармашылық мәселелерді шешу әдістерін меңгереді. Зерттеушілердің көпшілігі курсантардың шығармашылығын дамытудың ең тиімді жолы арнайы шығармашылық мәселелерді шешу процесін ұйымдастыру болып табылады. (В.И. Андреев, Г.Д. Бухарова, А.М. Василевская, және т.б.). Арнайы пәндерді оқу процесінде

шығармашылық қабілеттерін дамыту ғылыми негізделген, Кәсіби бағытталған, егер:

- арнайы шығармашылық тапсырмалар әзірленді;
- курсанттарды кәсіби оқыту процесінің мазмұны қызметінің нақты міндеттерін ескере отырып,
- білім беру процесін ұйымдастыруға жеке тұлғаға бағытталған бағдарлама енгізілді;
- курсанттардың кәсіби қызметке шығармашылық қатынасын кешенді бағалаудан тұратын педагогикалық диагностика жүйесі жұмыс істейді.

Креативті ойлау. Бұл – бүгінгі заманда жиі айтылатын сөз. «Креативті ойлауға» түрлі анықтама берілген. Өнімді ойлау, тиімді шешім қабылдау, жағдайды алдын ала болжау, уақыттың өзі талап еткен жаңа идеялар, әріптестік байланысты арттыру, жаңалық ашу, басқарудың жаңа тәсілдерін ойлап табу, стандартты ойлау жүйесінен тыс идея және тағы да басқалар.

Креативті ойлау дағдысы - тұлғаның жеке дамуында аса маңызды. Жағдаятқа стандарттан тыс қарап, бағалауды бала кезден бойға сіңірген жақсырақ. Тыңдаушының шешімталдығы, сыртқы құбылысты бағалауы өзінің жеке кеңістігі барын ескеріп, сыртқы ортаға ұқтырып тұрғаны ата-ананың еңбегі арқылы қалыптасады.

Креативтілік – әр түрлі жағдайлардан шығу, стандартты емес шешімдер қабылдау, талдау. Сондай-ақ, батыл ойлау және үлгі боларлық схемалардан азат әрекет ету.

Курсанттардың креативті іс - әрекеті келесі нысандарда ұйымдастырылуы мүмкін: аудиториялық-семинарлар, пікірталастар, курстық жұмыстарды (жобаларды) орындау және қорғау; аудиториядан тыс-үйірмелер, олимпиадалар, тақырыптық кештер, конкурстар және т. б. Құқық қорғау қызметінде болашақ мамандарды креативті оқытудың осы нысандары келесі сипаттамаларға ие:

- 1) кеңістік-уақытша айқындылық - сабақ оқытушының педагогикалық басшылығымен өткізіледі;
- 2) жұмыс кезеңдерінің дәйектілігі-жобаны құру және қорғау;
- 3) курсанттардың дербестік дәрежесі-жоғары, жобаны құру және қорғау кезінде олардың өзіндік креативті қызметіне ықпал ету;
- 4) дидактикалық мақсат - қатысушылардың ақпараттық жобалық мәдениетін қалыптастыру [3].

Білім беру функциясы курсанттардың ақпараттық жобалық мәдениетін, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруға бағытталған. Өзін-өзі оқытуды ынталандырады, жаңа білімге оң қызығушылық тудырады. Даму функциясы дегеніміз, іс-әрекетке

қатыса отырып, курсантар барлық бағытта дамиды: сөйлеуді дамыту, шығармашылық ойлау, тұлғаның сенсорлық және моторлық салалары, эмоционалды-еріктік және қажеттілік-мотивациялық сала. Білім беру функциясы курсантардың бұл қызметі ақпараттық қоғамдағы моральдық және этикалық мінез-құлықты, ақпарат басқаратын әлемге көзқарастар жүйесін қалыптастырады.

Курстық жобалау ұйымдастырылатын оқу пәнін таңдау кезінде мыналар басшылыққа алынады: пән маманның болашақ практикалық қызметімен тығыз байланысты болуы керек; курстық жобалау барысында негізгі кәсіби дағдылар қалыптасуы керек. Курстық жобаны орындау барысында курсант қосымша дағдылар жиынтығын алуы керек, олардың негізгілері:

1) дәріс курсында, практикалық және зертханалық сабақтарда оқытылатын неориялық материалды ретке келтіру және басқа да тәсілдерімен неғұрлым егжей-тегжейлі сыни тұрғыдан танысу;

2) берілген тақырып бойынша әдебиетті іріктеу және қойылған міндеттерді шешу кезінде онымен жұмыс істеу;

3) нормативтік әдебиеттермен танысу: стандарттармен, нұсқаулықтармен, техникалық шарттармен, ережелермен;

4) есеп жүргізу, есеп айырысу схемаларын жасау әдістемесін зерделеу, есеп айырысуларды ресімдеу кезіндегі ұқыптылық пен жүйелілік;

5) есептеу нәтижелерін сыни бағалау, өлшемділікті сақтау және бақылау.

Білікті және тәжірибелі маман белгілі бір сипаттаманы немесе параметрді бірден бағалап, шешімнің сенімділігі мен сапасы туралы қорытынды жасай алады. Мұндай бағалауды жасау қабілеті болашақ құқық қорғау керек тәжірибе арқылы беріледі. Сонымен қатар, кешенді тапсырмалар іскерлік, бастамашылық және шығармашылық жұмыс істеу қабілетін дамытады [4].

Кешенді тапсырмалар курсанттардың мәселені шешудегі жеке кадамдарын, тәуелсіз белсенді іздеу арқылы ойлаудың дұрыс бағытын ынталандыру және таңдау үшін зерттеу кезеңдерін орындауды қамтиды.

Кешенді тапсырмалар - бұл ғылыми талдау элементтерімен өз бетінше жұмыс жасаудың бір түрі, онда қойылған мәселеге автордың көзқарасы бақылануы керек. Сонымен қатар кешенді тапсырмаларда талданатын көздерден тиісті түрде ресімделген құжаттар ұсынылуы тиіс.

Курсанттар ақыл-ой белсенділігін талдау және салыстыру қажеттілігін сенімді түрде ынталандыратыны белгілі. Бұл іс-шаралар

ойлау қабілеті мен икемділігін, сондай-ақ курсанттардың мінез-құлқы, еркі, іске деген құштарлығы сияқты жеке қасиеттерін дамыту үшін маңызды. Ерік-адамның мінез-құлқын саналы түрде реттеу. Кешенді тапсырмалар сізді күш салуға, мінез-құлық жоспары арқылы ойлауға үйренуге, көмектеседі.

Курсанттарды оқытудың нақты шарттары арасында «офицер–курсант» сияқты қатынастарды қатаң реттеуден тұратын негізгі қайшылық бар; бір жағынан мораль мен құқық заңдарына, әскери ант, әскери жарғылар, нұсқаулықтар мен нұсқаулардың талаптарына бағыну. Екінші жағынан, сабақтарда ынтымақтастық пен сенім атмосферасын құру қажет (курсанттардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін). Сонымен, шығармашылық және шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі зерттеу үшін қиын, бірақ қазіргі жағдайда өте өзекті [5].

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Креативная педагогика: методология, теория, практика / под ред. Ю.Г.Круглова-М.: МГОПУ им. М.А.Шолохова, Изд. центр «Альфа», 2002. — 218 с.
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта // Психология мышления / под ред. А.М.Матюшкина. - М.: Просвещение, 1965. - 341 с.
3. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. — М.: Просвещение, 1997. - 280 с.
4. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология. — М.: Академический проект, 2004. - 256 с.
5. Креативная педагогика: методология, теория, практика / под ред. Ю.Г.Круглова. — М.: МГОПУ им. М.А.Шолохова, Изд. центр «Альфа», 2002. — 218 с.

ТҮЙІН

Бұл мақалада білім берудегі функция курсанттардың ақпараттық жобалық мәдениетін, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруға бағытталғаны туралы баяндалған. Өзін-өзі оқытуды ынталандырып, жаңа білімге оң қызығушылық тудыра отырып, сонымен қатар білім беру функциясы курсанттардың креативті ойлауын, моральдық және этикалық мінез-құлықты, ақпарат басқаратын әлемге көзқарастар жүйесін қалыптастыру туралы айтылған.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о том, что функция в образовании направлена на формирование информационной проектной культуры, опыта творческой деятельности курсантов. Стимулируя самообразование, создавая положительный интерес к новым знаниям, а также образовательная функция выражена в формировании креативного мышления курсантов, морального и этического поведения, системы взглядов на мир, управляемый информацией.

RESUME

This article States that the function in education is aimed at the formation of information project culture, experience of creative activity of cadets. Stimulating self-education, creating a positive interest in new knowledge, as well as the educational function is expressed in the formation of creative thinking of cadets, moral and ethical behavior, and a system of views on the world controlled by information.

ON THE ASPECT OF RESEARCH SKILLS OF THE UNIVERSITY STUDENTS

Pletnev E.A.,

postgraduate student

Far Eastern law Institute of the IAM of Russia, Khabarovsk

The modern stage of society development is characterized by intensive introduction of information technologies. The possibilities of modern means of information storage, processing and transmission open up new horizons for the mankind. Every day the volume of accumulated information rises, and the means of working with it are improving and becoming more complex. In the current situation there is a growing need of the society for specialists capable to work effectively with information arrays under constantly changing conditions. Arising new professions oriented to work with the information environment, and «old» professions are gradually «computerized».

Higher education institutions are faced with the task of training specialists with a specific set of skills that allows them to quickly process information and navigate the information space, adapts to a constantly changing situation and gets ready for continuous independent development. The skills to be developed within the educational process of higher education institutions include research skills. G.A. Trosheva pays attention

to this: «qualitative transformation of higher education is aimed at organizing student's educational activities, which should provide the level of training of specialists, allowing them to solve research tasks in a particular production environment» [19 p. 41]. Also, A.I. Protsenko speaks in favor of this position: «employers want to get an employee ready and capable of independent research activity» [14 p. 57]. B.H. Rakhimov focuses on the fact that «the development of scientific and creative abilities of students at a young age is one of the actual problems of pedagogical sciences» [16 p. 78]. Thus, modern researchers note the importance of forming research skills of students.

Before characterizing «research skills», it is appropriate to define the meaning of the concept of «skill».

In the «Psychological Dictionary», a skill is defined as «a way of performing an action mastered by a subject, provided by a set of acquired knowledge and skills» [15].

K.K. Platonov defines skill as the ability to perform certain activities or actions in new conditions [13].

According to I.F. Kharlamov, skill is the possession of methods (techniques, actions) of applying the acquired knowledge in practice [21].

In the Explanatory Dictionary of Ushakov, skill is interpreted as the ability to do something based on knowledge, experience, skill [18].

S.Y. Golovin writes: «Skill is a way of performing an action mastered by a subject, which is provided by a set of acquired knowledge and skills, the ability to perform an action according to certain rules, and the action has not yet reached automation. It is formed through exercises and creates an opportunity to perform an action not only in familiar conditions, but also in changed conditions» [2].

Based on the analysis of various interpretations of the concept of «skill», we have identified a set of features that characterized it:

1) belonging to the subject (skill is developed by a certain subject and is its inalienable property);

2) limited prevalence (the skill extends to a certain area of activity in which it is used);

3) structure (skills consist of elements – knowledge and mastered ways of performing actions);

4) practicality (skills are intended for practical use and one of the conditions for their presence is the relevant experience of practical activity);

5) dynamism (characterizes skill as a developing, flexible structure, the elements of which – knowledge and skills, are also changeable);

6) adaptability (reflects the ability to use skills not only in familiar, but also in new conditions).

Summing it up, skill can be defined as the subject's possession of a set of methods for carrying out certain activities based on knowledge and allowing them to act not only in familiar, but also in new conditions.

Skills directly affect the effectiveness of the implementation of activities and, having a dynamic structure, develop in the learning process. Concerning the research skills V.I. Kachnev argued that «research should be taught, just like any other labor process» [6]. However, due to the predominance of the traditional educational approach in teaching, research skills are often ignored. A. Indriksons draws attention to the fact that this approach is based on a materialistic view of the world, which is shared by the majority of educators, teachers and psychologists [5]. In his opinion, the essence of the traditional educational approach is the transfer of information by the teacher and the perception of it by the student or student. On the basis of this approach forming a «subject – objective» relations, in which a pupil or student is nothing more than an object of pedagogical influence, and interaction and effective communication are optional.

Each student, being a subject by nature, possesses creativity, independence and potential for development. In the absence of an appropriate attitude on the part of the teacher, the possibility of the student's realization as a subject within the educational process is practically leveled. So E. Chertkova points out that a person needs to act «not in accordance with the depicted tree, but freely – non-free activity does not say anything about the doer himself» [23]. G.K. Selevko notes that the content of education, with the traditional educational approach, is weakly connected with the inner world of the student, which is detrimental to the realization of the potential of students and the development of their creative personality [17].

The traditional educational approach is not uniquely negative, its positive aspects are the systematic character of education, the logical consistency of the curriculum and the optimal use of resources in the implementation of education [5]. However, this approach is not aimed to the formation of research skills, the development of independence, creative development and preparation of students for the implementation of research activities.

One can agree with the opinion of Y.A. Konyaev and M.B. Waqqira, who argue that the growing role of student's research activities is a stable trend characteristic of all modern educational institutions [8].

The Philosophical Encyclopedic Dictionary defines research as a process of developing new scientific knowledge, one of the types of cognitive activity [20]. It also identifies two interrelated variants of research activities: empirical and theoretical. The first of them consists in

establishing new scientific facts, their generalization and the formulation of empirical laws. In the second case, there is a promotion and formulation of regularities common for a certain subject area, clarifying previously discovered facts and empirical regularities and making it possible to make predictions of future events.

According to E.A. Shashenkova, research activity is a specific human activity, regulated by the consciousness and activity of the individual, which is aimed at satisfying cognitive intellectual needs. The product of the research is new knowledge obtained in accordance with the goal, objective laws and existing circumstances that determine the reality and attainability of the goal [24].

In pedagogy, the research activity of students is considered as an activity carried out in order to create qualitatively new values that are significant for the formation of the personality as a subject of social relations on the basis of the independent acquisition of subjectively new knowledge, skills and abilities [7].

Thus, the research activity of students is a subjectively determined purposeful activity to discover and assimilate new knowledge and values. The qualitative level of research activity depends on the level of research skills of the subject.

In the domestic scientific literature, research skills are considered from different points of view. For example, D.V. Dakhin and A.S. Semenov noted two approaches to understanding research skills [3]. In the first approach, research skills are presented as a consequence and result of research activities, that is, research activities are primary in relation to research skills, and they, in turn, are formed within the framework of research activities. Thus, «according to N.L. Goloviznina, research skills are structurally formed in the course of research activities, are its result, one of the main criteria» [1].

The second approach defines research skills as a prerequisite and condition for the implementation of research activities. So V.S. Elagina came to the conclusion that «mastery of research activity is possible under the condition of formed research skills as a set of educational research and research skills acquired on the basis of scientific knowledge and practical experience» [4, p. 481].

However, the gradation indicated above does not cover the entire range of definitions of «research skills». For example, L.V. Khivintseva argues that «research skills should be viewed as a set of conscious, purposeful mental actions performed in accordance with the logic and structure of scientific research and under the control of thinking» [22]. In this definition, the author does not touch upon the relationship between

research skills and research activities, however, characterizing research skills as a set of mental actions (and therefore as a process), he comes close to combining these two concepts together.

Based on the analysis of various definitions, research skills can be defined as a set of methods mastered by the subject to carry out research activities based on existing knowledge and skills. The final design of skills occurs in the process of implementation of practical activities. Therefore, it is difficult to judge what is primary, research skills, or research activity.

T.N. Lubinskaya considers research skills as the basic components of the professional formation of an individual and gives them a detailed value characteristic. These components, in her opinion, «reflect the versatility of the personality's connections with the outside world, initiate the ability for creative self-realization, determine the effectiveness of cognitive activity, contribute to the transfer of knowledge, skills and abilities of research and practical activity in any area of cognitive and practical activity» [10].

A number of studies are devoted to the problems of formation of research skills of students. Back in the XX century, the coryphaeus of pedagogical thought emphasized the importance of these skills for solving problem situations and problems.

Thus, I.Y.Lerner, when defining problem teaching, noted the orientation of this method to prepare students for independent application of knowledge and skills in new conditions. He emphasized that in the process of problem learning solving problem tasks and situations which allow not only to acquire new knowledge in a creative way, but also to form educational and research skills, to master the experience of creative activity [9].

This position was shared by A.M. Matyushkin, who noted that this method has a fruitful effect on the assimilation of the methods and conditions for performing certain actions. Also, it contributes to a deeper understanding of the general patterns of their implementation. Understanding of these patterns determines the effectiveness of the further application of the learned methods in solving new problems of a theoretical and practical nature, as well as in the production of new knowledge and methods of action [11].

Makhmutov M.I. wrote: «nowadays society requires the development of the creative abilities of the younger generation and the ability to systematically and constantly learn and improve. Today this task is not only pedagogical, but also socially political» [12, p. 3].

Research skills are recognized in the modern world as one of the main components of the professional development of a specialist. They allow you to harmoniously «flow» into the new conditions of activity,

contribute to the constant development and expansion of professional knowledge and intellectual horizon. As a multifaceted phenomenon, research skills find their application in different areas of human life. They mean not only mastery of methods of conducting scientific research, but the ability to competently work with information, discover new knowledge and act effectively in previously unfamiliar conditions. Formed research skills will accompany a person not only in the process of studying at a university, but throughout his life. They will allow a person to constantly develop and turn their whole life into an exciting process filled with interesting discoveries.

REFERENCES

1. Goloviznina N.L. Research skills as a means of developing the amateur performance of high school students: dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.01 / Natalya Leonidovna Goloviznina. – Kirov, 2005. – 195 p.
2. Golovin S.Y. Dictionary of a practical psychologist / S.Y. Golovin, Minsk, 1998. – 301 p.
3. Dakhin D.V., Semenov A.S. Formation of research skills of future technology teachers / D.V. Dakhin, A.S. Semenov // PNIО, 2013. – № 3. – P. 254–261.
4. Elagina V.S. Formation of research skills among cadets of a military university / V.S. Elagina // Concept, 2018. – № 7. – P. 478–490.
5. Indriksons A. Traditional educational approach in a military educational institution / A. Indriksons // Symbol of Science, 2019. – № 10. – P. 83–87.
6. Kachnev V.I. Formation of students' research skills / V.I. Kachnev // Higher education today, 2008. – № 5. – P. 79–80.
7. The concept of development of research activities of students / N.G. Alekseev [and others] // Research work of schoolchildren, 2002. – № 1. – P. 24–33.
8. Konyaev Y.A., Vakdzhira M.B. Research activity as a pedagogical category / Y.A. Konyaev, M.B. Vakjira // MNCO, 2012. – № 6. – P. 174–176.
9. Lerner I.Ya. Didactic foundations of teaching methods / I.Y. Lerner. – M, 1981. – 186 p.
10. Lubinskaya T.N. Research skills and abilities as basic components of the professional development of personality / T.N. Lubinskaya // Bulletin of VyatSU, 2009. – № 2. – P. 99–101.
11. Matyushkin A.M. Problematic situations in thinking and learning / A.M. Matyushkin. – M, 1972. – 179 p.
12. Makhmutov M.I. Theory and practice of problem learning /

М.И. Мажмуртов. – Казан, 1972. – 240 п.

13. Platonov K.K. On the system of psychology / K.K. Platonov. – M, 1972. – 216 p.

14. Protsenko A.I. Development of students' research skills by means of ICT / A.I. Protsenko // Concept, 2020. – № 3. – P. 57–68.

15. Psychological dictionary / ed. comp. V.N. Koporulina [and others]; under total. ed. Y.L. Neimer. – Rostov-on-Don, 2003. – 640 p.

16. Rakhimov B.Kh. The most important task of modern education is the upbringing of a creative personality / B.Kh. Rakhimov // Achievements of Science and Education, 2018. – № 7 (29). – P. 78–80.

17. Selevko G.K. Modern educational technologies: textbook / G.K. Selevko. – M, 1998. – 256 p.

18. Explanatory dictionary of the Russian language / B.M. Volin [and others]; ed. D.N. Ushakov. – M, 1940. – T. 4.

19. Trosheva G.A. Formation of research skills among students: analysis of domestic and foreign experience / G.A. Trosheva // Bulletin of VyatSU, 2009. № 3. – P. 41–48.

20. Philosophical Encyclopedic Dictionary / under the editorship of L.F. Ilyichev [and others]. – M, 1983. – 840 p.

21. Kharlamov I.F. Pedagogy / I.F. Kharlamov. – M, 1999. – 576 p.

22. Khivintseva L.V. Formation of research skills among students of humanities colleges: author. dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.01 / L.V. Khivintseva. – Ufa, 2004. – 22 p.

23. Chertkova E.L. Freedom and rationality / E.L. Chertkova // Rationality at a crossroads. – M, 1999. – Book. 1 – P. 314–337.

24. Shashenkova E.A. Research activity: Dictionary / E.A. Shashenkova. – M, 2010. – 88 p.

ТУЙИН

Мақалада жоғары оқу орындарының студенттеріне қатысты «зерттеу дағдылары» ұғымы қарастырылады. Осындай типтегі жастардың сапасына әртүрлі көзқарастар және зерттеу дағдыларын түсіндіру тәсілдері ұсынылған. Қазіргі әлем шындығындағы зерттеу дағдыларының құнды сипаттамалары келтірілген. Проблемалық оқыту әдісін қолдану мен зерттеу дағдыларын қалыптастыру арасындағы байланыс сипатталған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается понятие «исследовательские умения» применительно к студентам высших учебных заведений. Представлены различные точки зрения на качества молодых людей подобного рода и подходы к интерпретации исследовательских

умений. Дана ценностная характеристика исследовательских умений в реалиях современного мира. Охарактеризована взаимосвязь применения метода проблемного обучения и формирования исследовательских умений.

RESUME

The article discusses the concept of "research skills" in relation to students of higher educational institutions. Different points of view on the qualities of young people of the kind and approaches to the interpretation of research skills are presented. The valuable characteristic of research skills in the realities of the modern world is given. The relationship of the application of the method of problem-based learning and the formation of research skills is characterized.

ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ СОТРУДНИКОВ И КАНДИДАТОВ НА СЛУЖБУ В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫЕ ОРГАНЫ

Распопин Е.В.,

доцент кафедры психологии служебной деятельности и педагогики,
кандидат психологических наук

Шаламов В.В.,

старший преподаватель кафедры психологии служебной деятельности
и педагогики, кандидат педагогических наук

Уральский юридический институт МВД России, г. Екатеринбург

Психодиагностическая диагностика в практической деятельности психолога правоохранительных органов призвана решать ряд важных задач, включающих в себя отбор кандидатов на службу, оценку особенностей личности и характера сотрудников в норме и патологии, оценку функциональных состояний сотрудников перед заступлением на службу, помощь в решении личных проблем и т.д. Для решения этих задач используются различные психодиагностические методики (тесты общих и специальных способностей, личностные опросники, проективные методики для изучения состояний, свойств и качеств личности и т.д.).

С точки зрения области применения все психодиагностические методики могут быть разделены на три большие группы:

1. Методики для применения в области психологического консультирования, психокоррекции, а также самопознания

пользователей методики. Стимульный материал, ключи для обработки результатов и групповые тестовые нормы по этим методикам широко представлены и доступны в многочисленных печатных и электронных источниках.

2. Методики, используемые для проведения психологических исследований (прикладных, практически ориентированных и т.д.). Стимульный материал и ключи к этим методикам также широко представлены и доступны в печатных и электронных источниках. Что же касается тестовых норм их выполнения, то эти методики не требуют стандартизации показателей, поскольку все расчеты в таких случаях осуществляются в «сырых», первичных баллах.

3. Наконец, третья группа методик – это профессиональные психодиагностические методики. Областью их применения является исследование психических процессов, состояний, свойств и качеств личности в какой-либо узкой, конкретной сфере. Эти методики разработаны на конкретных группах испытуемых, для изучения которых эти методики планируется использовать. Стимульный материал, ключи, тестовые нормы к этим методикам используются только конкретными организациями и работающими в них специалистами, не могут быть опубликованы в открытых источниках и не доступны посторонним пользователям. Все это позволяет использовать данные методики в различных экспертных ситуациях: в профессиональном отборе, в клинике и т.д. [1, 3].

В настоящее время отмечается выраженный дефицит именно профессиональных методик [2]. Для исследования сотрудников правоохранительных органов применяются преимущественно методики, которые относятся к первой и второй группам. Использование этих методик снижает качество психодиагностического сопровождения сотрудников по целому ряду причин.

Во-первых, эти методики доступны широкому кругу пользователей – как специалистов в области психодиагностики, так и неспециалистов, вследствие чего каждый испытуемый может «потренироваться» в их выполнении перед обследованием. В свою очередь, это резко снижает возможности их применения в экспертных ситуациях. Например, бывают ситуации, когда кандидаты на службу или на новую должность приходят на тестирование с заранее подготовленными «правильными» ответами, составленными в соответствии с ключами к тестам. На практике был даже случай, когда психологи, зная о вероятности такого поведения со стороны сотрудников, поменяли местами некоторые задания теста. И сотрудник, проходящий обследование при перемещении на новую

должность, пришел со «шпаргалкой», но не смог выполнить этот тест, после чего обвинил психологов в том, что они дали ему «неправильные» тестовые задания.

Во-вторых, бесконтрольное распространение и многократная перепечатка этих методик в открытой печати, в том числе электронных ресурсах, ведет к возникновению многочисленных ошибок и неточностей в инструкциях, стимульных материалах, ключах к методикам. По сути, никто не отвечает за качество этих методик, поскольку они являются общедоступными и, следовательно, «бесхозными».

В-третьих, зачастую неизвестны психометрические характеристики этих методик, тестовые нормы устарели или были разработаны на нерелевантных группах и т.д. В итоге личный состав правоохранительных органов нередко обследуется с помощью тестов, качество которых не позволяет использовать их для решения узкопрофессиональных, специальных, и, главное – экспертных задач (профотбор и оценка профессиональной пригодности, оценка функционального состояния для определения текущей способности к несению службы и т.д.). Изучалась ли валидность методики, и если да, то насколько полученные результаты позволяют делать вывод о пригодности методики для прогнозирования профессиональной пригодности сотрудника на ту или иную должность? Соответствуют ли тестовые нормы методики уровню квалификационных требований, предъявляемых к кандидату со стороны должности, на которую он претендует? Эти и другие вопросы должны решаться применительно к каждому тесту, который планируется использовать в диагностической работе психолога правоохранительных органов.

Наконец, эти методики не учитывают специфических групповых и индивидуально-психологических особенностей контингента испытуемых – сотрудников правоохранительных органов а именно, специфических особенностей их деятельности, культурных и социально-психологических характеристик этой деятельности и т.д. Например, есть некий тест на стрессоустойчивость, который разрабатывался на выборке студентов вуза, или призывников на службу в вооруженных силах. Может ли этот тест быть использован для оценки стрессоустойчивости бойцов отделов специального назначения, оперативных сотрудников и т.д.? Вполне очевидно, что нет, поскольку эти контингенты испытуемых разительно отличаются друг от друга по уровню профессиональной подготовки, жизненному опыту и т.д.

Все это обуславливает необходимость решения данной

проблемы, которая, безусловно, носит комплексный характер. Основными путями ее решения могут быть следующие шаги и меры.

Во-первых, необходима разработка принципиально новых психодиагностических методик, направленных на диагностику психологических свойств и качеств, процессов и состояний не вообще, а применительно к конкретным требованиям и условиям служебно-профессиональной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Соответственно, эти методики должны быть разработаны на релевантных выборках сотрудников. Это относится ко всем этапам их конструирования, проверки валидности и надежности, стандартизации тестовых норм.

Во-вторых, необходимо отходить от практики, когда берется методика и «подгоняется» под решение определенной задачи (например, взяли какой-либо известный тест и без достаточного обоснования полезности его применения внедрили его в практику только на том основании, что этот тест широко используется в различных областях психологической науки или практики). Наоборот, данные методики должны специально создаваться для решения конкретных задач, таких, как: оценка общих и специальных профессионально важных качеств сотрудников и кандидатов на службу; оценка психических состояний сотрудников, возникающих на фоне выполнения служебно-профессиональных задач; оценка групповых процессов и социально-психологического климата в служебных коллективах и т.д.

Наконец, в-третьих, необходимо обеспечение профессионального использования данных методик. А именно: стимульный материал, ключи для обработки полученных данных, нормы выполнения методик должны быть доступны только психологам правоохранительных органов и не должны использоваться и быть доступными для других пользователей.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2005. – 688 с.
2. Батулин Н.А. Технология разработки психодиагностических методик: монография / Н.А. Батулин, Н.Н. Мельникова. – Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2012. – 135 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – СПб.: Питер, 2002. – 528 с.

ТҮЙІН

Мақаланың мақсаты - қызметкерлер мен құқық қорғау органдарына қызметке үміткерлердің психологиялық диагностикасы саласында туындайтын проблемаларды талдау. Негізгі проблема ретінде кәсіби әдістердің, яғни нақты кәсіби мәселелерді шешуге арналған және зерттеу үшін осы әдістерді қолдану жоспарланған субъектілердің нақты топтарында жасалған әдістердің жетіспеушілігі қарастырылады. Олардың орнына жаппай тексерулер үшін жасалған және көптеген пайдаланушыларға қол жетімді әдістер қолданылады, сондықтан оларды қолдану тиімділігі күрт төмендейді.

РЕЗЮМЕ

Целью статьи является анализ проблем, возникающих в области психологической диагностики сотрудников и кандидатов на службу в правоохранительные органы. В качестве основной проблемы рассматривается дефицит профессиональных методик, то есть методик, предназначенных для решения конкретных профессиональных задачи и разработанных на конкретных группах испытуемых, для обследования которых эти методики планируется использовать. Вместо них преимущественно используются методики, созданные для массовых обследований и доступные широкому кругу пользователей, из-за чего резко снижается эффективность их применения.

RESUME

The purpose of the article is to analyze the problems that arise in the field of psychological diagnostics of employees and candidates for service in law enforcement agencies. The main problem is the lack of professional methods, that is, methods designed to solve specific professional tasks and developed on specific groups of subjects, for the examination of which these methods are planned to be used. Instead, they mainly use methods created for mass surveys and available to a wide range of users, which dramatically reduces the effectiveness of their application.

**КАЧЕСТВО НАБОРА КУРСАНТОВ
В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ МВД РОССИИ
(НА ПРИМЕРЕ СИБЮИ МВД РОССИИ)**

Рудакова Е.Н.,

преподаватель кафедры административного права и административной
деятельности ОВД, подполковник полиции

Тетерятников Н.Ю.,

доцент кафедры государственно-правовых дисциплин,
кандидат юридических наук, полковник полиции

Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Качество ежегодного набора абитуриентов в любой вуз, фактически уровень довузовской – преимущественно школьной – подготовки, в отличие от выпуска – фактор, не зависящий от самой образовательной организации высшего образования. По крайней мере, в настоящее время, когда в России проведение вузов подготовительных (к поступлению) курсов практически полностью обесмыслилось в связи с введением Единого государственного экзамена (далее – ЕГЭ), являющегося одновременно выпускным для средней школы и вступительным – для высшей.

В настоящей работе проанализированы данные приемных кампаний 2013 – 2020 гг. Сибирского юридического института (далее – институт), который с сентября 2011 г. до июня 2016 г. находился в ведении Федеральной службы по контролю за оборотом наркотиков Российской Федерации (далее – ФСКН России), а после – снова в ведении МВД России. За всё это время охват российских регионов, от которых направлялись обучающиеся очной формы обучения в институт, достигал 74 различных субъектов Российской Федерации (с момента, когда институт был возвращен в ведение МВД России, и по настоящее время – только от 37 субъектов Российской Федерации). Это связано с тем, что с 2011 по 2016 гг. институт был единственной ведомственной организацией высшего образования ФСКН России, которая комплектовалась территориальными органами, расположенными практически в каждом из регионов Российской Федерации. Таким образом в пределах всей Российской Федерации региональный охват Сибирского юридического института МВД России на своем пике в 2016 г. составлял 87%, тогда как в настоящее время — 43,5%. Это, однако, не считая иностранных студентов очной формы обучения (из 8 стран мира), а также сотрудников органов внутренних дел (до 2016 г. – органов наркоконтроля) Российской

Федерации, обучающихся заочно¹, и сотрудников, прибывающих в институт на первоначальную подготовку, переподготовку и повышение квалификации.

Если обратиться к результатам приемных кампаний 2013, 2014, 2015 гг., когда набор осуществлялся по нескольким территориальным конкурсам в рамках федеральных округов Российской Федерации², т.е. в зависимости от места жительства каждый из абитуриентов участвовал в одном из восьми, а в 2015 г. – десяти (когда институту центральным аппаратом ФСКН России были выделены места на Крымский федеральный округ и отдельно – помимо Сибирского федерального округа – на Красноярский край) конкурсах, то в 2016 г. – территориальных конкурсов стало 34, т.е. почти в 4 раза больше, нежели ранее, т.к. они определялись по комплектующим органам, в качестве которых выступали МВД по субъектам Российской Федерации, а также управления и главные управления МВД России по субъектам Российской Федерации, и при этом проходной балл оказался существенно ниже, чем в предыдущие годы. Этот факт может подтверждать нецелесообразность большого количества конкурсов, в т.ч. территориальных, при наборе в вуз, поскольку качество набора в таком случае заметно будет снижаться. Так, в 2016 г. согласно обзору ДГСК МВД России³, из всех образовательных организаций системы Министерства внутренних дел Российской Федерации Сибирский юридический институт МВД России занял предпоследнее местов рейтинге по такому критерию как средний балл по результатам ЕГЭ абитуриентов, зачисленных в образовательную организацию высшего образования, находящуюся в ведении МВД России. Этот балл тогда составил 62,44 при условии, что средний балл ЕГЭ абитуриентов, зачисленных в вузы Российской Федерации, был равен 66,0.

В 2017 г. количество территориальных конкурсов при наборе на очную форму обучения в институт было значительно меньше – их стало 11. Средний балл по результатам ЕГЭ при этом в 2017 г. составил уже 67,95 (т.е. на 5,5 балла больше, чем годом ранее).

¹ Например, в 2019 г. на заочную форму обучения был зачислен сотрудник ГУ МВД России по Новосибирской области, тогда как на очной форме обучения от этого субъекта Российской Федерации абитуриентов не было.

² Так, в 2013 г. в конкурсах участвовали представители 44 субъекта Российской Федерации, в 2014 г. – 52, в 2015 г. – 40.

³ По результатам мониторинга федеральных государственных образовательных организаций высшего образования, находящихся в ведении Министерства внутренних дел Российской Федерации, за 2016 год: итоговый отчет от 01.03.2017.

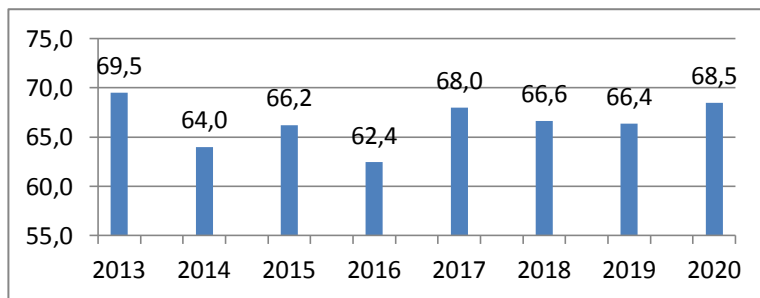

Рис. 1. Средний балл ЕГЭ в институте за период 2013 – 2020 гг.

При этом следует помнить, что помимо ЕГЭ абитуриенты в ведомственные образовательные организации высшего образования МВД России сдают на базе вуза несколько дополнительных вступительных испытаний. В последние годы это экзамен по физической подготовке и экзамен по русскому языку. При том, что в качестве основного вступительного также используются результаты ЕГЭ по общеобразовательному предмету «Русский язык». Таким образом, в настоящее время для поступления в вуз МВД России абитуриент дважды сдает русский язык. Это мера представляется целесообразной по той причине, что за организацию и проведение ЕГЭ отвечают региональные власти, которые могут лояльно отнестись к собственным выпускникам школ, что может привести к завышению фактического балла ЕГЭ. Дополнительное вступительное испытание по русскому языку на базе вуза выступает в качестве профилактической антикоррупционной меры, выявляя реальный уровень знаний абитуриентов по соответствующей дисциплине и не позволяя лицам, не набравшим минимального балла для успешного прохождения вступительного испытания, быть зачисленными, несмотря на балл ЕГЭ.

Вместе с тем, показателем реального качества подготовленности абитуриентов является т.н. *конкурс при зачислении*, т.е. соотношение количества абитуриентов, выдержавших все вступительные испытания, и количества, выделенных приемных мест. Как правило, такой конкурс отличается от конкурса дел, т.е. от количества подавших заявления на поступление в вуз, почти в два раза, что очень наглядно демонстрирует соотношение количества желающих поступать в институт и количества, способных на это.

При этом за рассматриваемый период (2013 – 2020 гг.) с учетом территориальных конкурсов минимальный балл при зачислении (т.н. *проходной балл*) составил 177 (2015 г.) из 400 возможных (для

специальности Правоохранительная деятельность),²¹⁷ (2015 г., для специальности Правовое обеспечение национальной безопасности) и 198 (2014 г., для направления подготовки Юриспруденция), тогда как максимальный – 348 (2019 г., для специальности Правоохранительная деятельность), 371 (2020 г., для специальности Правовое обеспечение национальной безопасности) и 353 (2013 г., для направления подготовки Юриспруденция).

В 2015 г. набор курсантов на очную форму обучения, кроме уже привычной специальности Правоохранительная деятельность, впервые в истории вуза предусматривал зачисление на другую юридическую специальность – Правовое обеспечение национальной безопасности. Данная специальность была введена по решению Минобрнауки России в 2011 г. в качестве замены специальности Юриспруденция, которая к тому моменту была упразднена и более не предусматривала уровни специалитета: для Юриспруденции остались только уровни бакалавриата и магистратуры, а с декабря 2014 г. добавился ещё уровень подготовки кадров высшей квалификации (подготовка научно-педагогических кадров в аспирантуре).

Отличие специальности Правовое обеспечение национальной безопасности от направления подготовки Юриспруденция (уровень бакалавриата), который она сменила в институте, в сроке обучения (он стал равен 5 годам, а не 4 как ранее) и в возможности выпускникам сразу же после получения диплома о высшем юридическом образовании преподавать правовые дисциплины в вузах, а не только в образовательных организациях среднего профессионального образования, как это предусматривается бакалавриатом Юриспруденции.

В остальном принципиальных отличий нет; так, если ранее по Юриспруденции (уровень бакалавриата) институт осуществлял подготовку выпускников со следственным профилем, то теперь – со следственной специализацией. Тогда как по специальности Правоохранительная деятельность специализация Оперативно-розыскная деятельность сохранилась в неприкосновенности вплоть до настоящего времени.

В зависимости от конкурса при зачислении ситуация с наборами курсантов в 2013 – 2020 гг. выглядит следующим образом.

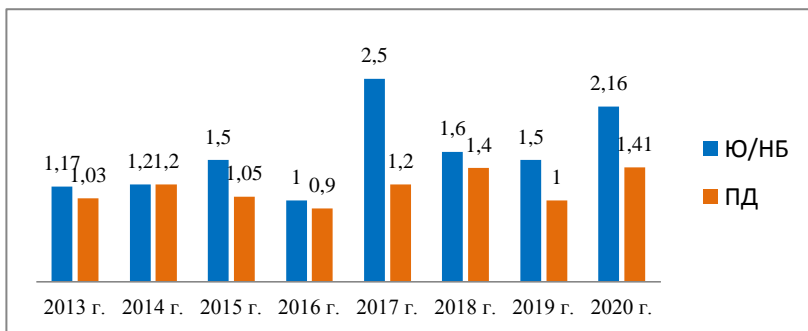

Рис. 2. Показатели конкурса при зачислении в институт (чел./место)

Как видно из представленной диаграммы, не считая провала 2016 г. по специальности Правоохранительная деятельность, обусловленного возвратом института из ведения ФСКН в МВД России, конкурс при зачислении не опускался ниже единицы. В 2016 г. такой спад был обусловлен отказом некоторых абитуриентов, желавших проходить службу в органах наркоконтроля, от службы в органах внутренних дел.

При этом куда более важным, чем конкурс, показателем для оценки качества комплектования вуза является т.н. «проходной», а на самом деле *минимально достаточный для зачисления* балл. Особенность этого показателя в том, что он всегда определяется уже после зачисления. Предсказать проходной балл для предстоящего набора невозможно, поскольку не известно, какие именно баллы наберут абитуриенты на вступительных испытаниях в конкурсе на отведенное количество мест. Это с одной стороны. С другой – чем лучше результаты сдачи вступительных испытаний абитуриентами, тем выше проходной балл, что и есть показатель качества набора.

Для института за период 2013 – 2020 гг. проходной балл был следующим.

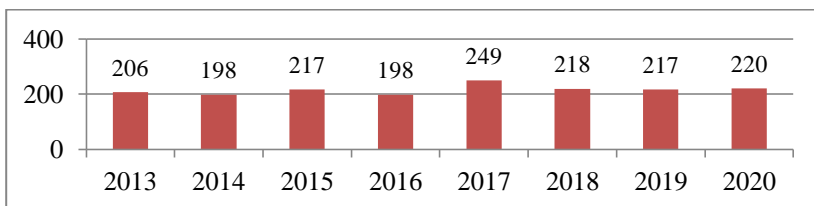

Рис. 3. Минимальный проходной балл (из 400 возможных) для поступления в институт в 2013-2020 гг. по направлению подготовки (специальности) Юриспруденция /Правовое обеспечение национальной безопасности

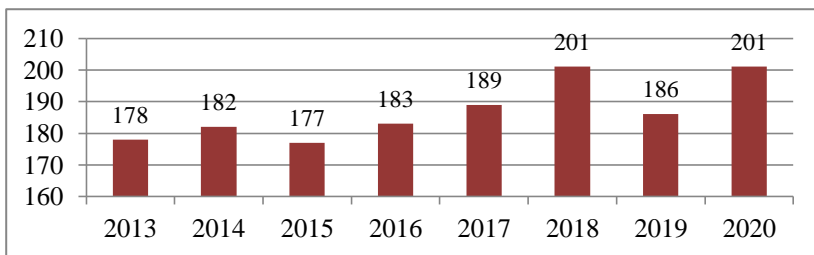

Рис. 4. Минимальный проходной балл (из 400 возможных) для поступления в институт в 2013 – 2020 гг. по специальности Правоохранительная деятельность

Как видно из представленных данных, минимальный проходной балл на следственной специализации (сперва для направления подготовки Юриспруденция, а потом – специальности Правовое обеспечение национальной безопасности) за весь рассматриваемый период, за исключением переходного 2016 г. (о котором см. выше), не опускался ниже 50%-го барьера. При этом проходной балл на специальность Правоохранительная деятельность, пользующуюся куда меньшим спросом среди абитуриентов, куда реже превышал 50%-й порог. Это связано как с повышенными требованиями к состоянию здоровья и физической подготовленности абитуриентов, поступающих на специальность Правоохранительная деятельность, так и тем, что даже самый высокий минимальный балл ЕГЭ (по общеобразовательному предмету «Обществознание») никогда не был ниже 42 баллов из 100 возможных. Это, помимо прочего, означает, что даже в 2015 г., когда проходной балл был равен 177 из 400, т.е. фактически 44,25%, он всё равно был ощутимо выше самых жестких требований ЕГЭ, равных 42%. Начиная с 2016 г. проходной балл в Сибирский юридический институт МВД России уже никогда не опускался до показателя 2015 г., что можно оценить как результат достаточно качественной профориентационной работы комплекующих органов.

ТҮЙІН

Мақалада 2013-2020 жылдардағы қабылдау науқандарының нәтижелері мысалында Ресей ІІМ Сібір заң институтына курсанттарды қабылдау сапасына талдау жасалады. компоненттер мен қабылданған бірінші курс студенттерінің санындағы өзгерістердің динамикасы, емтиханның орташа балы және әртүрлі мамандықтар мен дайындық бағыттары бойынша түсу сынақтарының нәтижелері бойынша

минималды өту балы көрсетілген.

РЕЗЮМЕ

В статье проводится анализ качества наборов курсантов в Сибирский юридический институт МВД России на примере результатов приемных кампаний в 2013-2020 гг. Отражается динамика изменений в количестве комплектуемых органов и зачисленных первокурсников, среднего балла ЕГЭ и минимального проходного балла по итогам вступительных испытаний на различные специальности и направления подготовки.

RESUME

The article analyzes the quality of recruits for cadets in the Siberian Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia on the example of the results of admissions campaigns in 2013 – 2020. The dynamics of changes in the number of completing bodies and enrolled freshmen, the average USE score and the minimum passing score based on the results of entrance examinations for various specialties and areas of training are reflected.

ВЛИЯНИЕ РЕФЛЕКСИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ КУРСАНТОВ ВЕДОМСТВЕННЫХ ВУЗОВ ФСИН РОССИИ

Самойлик Н.А.,

начальник кафедры пенитенциарной психологии и пенитенциарной педагогике, кандидат психологических наук,
капитан внутренней службы
ФКОУ ВО Кузбасский институт ФСИН России

По мнению Т.В. Пушкаревой, процесс осознания предполагает «не только целостное и непосредственное переживание того, что происходит, но и обдумывание, анализ, оценка, суждение, поиск мотивов, определение происходящего» [7, с 70]. Очевидно, что речь идет о рефлексии как значимом условии профессионального становления личности.

Особенно актуально данный вопрос звучит в контексте обучения курсантов высших учебных заведений, подчиняющихся ФСИН России по следующим причинам. Во-первых, обучение в таком вузе предполагает совмещение учебной и служебной деятельности, что

неизбежно влияет на содержание и особенности рефлексивной позиции обучающегося.

Во-вторых, процесс обучения ориентирован на тесное взаимодействие между субъектами образовательного процесса, в то время, как согласно М.А. Федоровой, «рефлексия направлена на самоорганизацию через осмысление обучающимися себя и своей мыслительной деятельности в целом как способа осуществления самостоятельной деятельности в учебном процессе» [9, с. 23].

В-третьих, реализация учебных действий со стороны курсантов предполагает развитие навыков самоанализа, с которого и начинается рефлексия. В данном случае рефлексия выступает ведущим фактором развития профессионального самосознания и позволяет соотнести имеющиеся знания, умения и служебные навыки с значимыми и необходимыми в практической деятельности.

В-четвертых, система профессионального обучения в специализированных вузах имеет целью не только подготовку специалистов для уголовно-исполнительной системы (далее – УИС), но и формирование психологически устойчивого сотрудника, способного качественно решать поставленные служебные задачи по изоляции и последующей ресоциализации осужденных.

Несомненно, что большую роль в данном процессе играет ценностная сфера курсантов. Однако следует заметить, что ценностные категории личности закладываются еще в детстве и с течением времени упорядочиваются, дифференцируются и иерархизируются [5]. К началу периода профессионального самоопределения у юношей и девушек складывается особая группа ценностей, связанных с выбираемой и предпочитаемой профессией. Такие значимые показатели образуют особый личностный структурный элемент, называемый профессионально-ценностные ориентации.

О важности профессионально-ценностных ориентаций неоднократно говорила и своих исследованиях Н.А. Вдовина, А.А. Деркач, А.В. Кирьякова, А.А. Печерская, В.А. Слостенин, Е.Г. Слободнюки другие. В тоже время роль рефлексии как личностного образования в ходе формирования профессионально-ценностных ориентаций у курсантов образовательных организаций ФСИН России в современных научных исследованиях не раскрывается. Данное обстоятельство и обусловило актуальность рассмотрения теоретических аспектов влияния рефлексии на формирование системы профессионально-ценностных ориентаций курсантов в период получения высшего образования.

Взяв за основу программу развития рефлексии студентов, предложенную М.В. Романовой [8], нами были выделены этапы формирования профессионально-ценностных ориентаций обучающихся в специализированных образовательных учреждениях ФСИИ России (табл. 1). Считаем, что рефлексивные и ценностные процессы во время профессиональной подготовки могут идти параллельно, дополняя друг друга содержательно и концептуально. Рассмотрим их более подробно.

Таблица 1

Соотношение этапов развития рефлексии и формирования профессионально-ценностных ориентаций курсантов образовательных организаций ФСИИ России

Период обучения	Вид рефлексии	Показатели развития рефлексии	Тип профессионально-ценностных ориентаций	Показатели сформированности профессионально-ценностных ориентаций	Формы работы
1 курс	Личностная	Смысл оживленные ориентации, эмпатия, самооценка, мотивация	Эмоциональный тип	Ценности-цели, ценности-результат	Ведение дневника рефлексии, написание сочинений, самоанализ

2 и 3 курс	Интеллектуальная	Социальный интеллект, уровень субъективного контроля	Когнитивный тип	Ценности-отношения, ценности-знания	Проведение деловых и имитационных игр, решение проблемных ситуаций
4 и 5 курс	Профессиональная	Мотивация, эмпатия, ответственность, самостоятельность, критичность	Поведенческий тип	Ценности-качества, ценности-умения	Тренинговая работа, направленная на принятие самостоятельных решений, моделирование

В течение первого курса основной целью курсанта становится развитие личностной рефлексии, предполагающей возможность «встать в позицию наблюдателя, исследователя по отношению к своей деятельности» [4, с. 35]. На данной стадии происходит осмысление необходимости рефлексивных способностей и их самостоятельная реализация в настоящий момент в учебной, а затем в профессиональной деятельности сотрудника исправительного учреждения. На основе этого и происходит саморазвитие сотрудника УИС.

Большую роль на этом этапе играют эмоциональные проявления курсантов. Эмоции и преобладающее настроение обуславливают специфику удовлетворенности результатами обучения и подготовкой к будущей служебной деятельности. Достижение целей и осмысление полученного результата способствуют критической оценке своих действий, поступков и поведения. Развитие рефлексии у обучающихся в таком случае предполагает активность, самостоятельность, осознанность и продуктивность. Названные характеристики полностью соотносятся с пониманием личностной удовлетворенности

от процесса обучения и постановку таких задач, которые вызывают необходимость прогнозирования и перестройки структурных элементов личности курсанта с позиции будущей служебной деятельности.

Итогом обучения на первом курсе, согласно авторской позиции М.В. Романовой, являются смысло-жизненные ориентации, эмпатия, самооценка и мотивация, отражающие эмоциональные характеристики становления специалистов исправительных учреждений. Важными факторами для совершенствования данных личностных элементов могут быть ведение дневника рефлексии, написание сочинений и самоанализ. Подобные формы индивидуальной работы направлены на создание рефлексивно-развивающих условий с преобладанием целенаправленного практико-ориентированного обучения.

В то же время у курсантов формируется эмоциональный тип профессионально-ценностных ориентаций, предполагающий определение смысловых аспектов будущей службы для себя и социума в целом. В рамках теории Г.П. Щедровицкого такой тип рефлексии получил название «смысловая» [10].

На втором и третьем курсах профессиональной подготовки на основании осознания значимости специальных знаний и сложившейся системы отношений формируется когнитивный тип профессионально-ценностных ориентаций. От полюса познавательной сферы во многом зависит процесс интериоризации профессиональных ценностей в содержание своей личности, критерием чего является система отношений обучающихся к профессиональному сообществу, коллегами и себе как профессионалу. Также направленность курсантов на приобретение и расширение кругозора может выступать значимым показателем понимания и активного применения методов и технологий усвоения ценностей получаемой профессии.

Наиболее важными показателями сформированности рефлексии данного этапа становятся социальный интеллект и уровень субъективного контроля. Названные критерии отражают развитие интеллектуальной рефлексии, определяемой как умение курсантов оценивать, дифференцировать, анализировать и соотносить с реальной предметной ситуацией собственные действия. В качестве базового принципа развития интеллектуальной рефлексии у обучающихся ведомственного вуза ФСИН выступают мыслительные операции, направленные, прежде всего, на свой внутренний мир.

Немаловажно, что именно в это время у курсантов происходит понимание границ знания и «незнания», т.е. возможного знания. При

этом рефлексия не столько констатирует отсутствие или наличие необходимых для службы знаний, сколько стимулирует их развитие, обогащение и упрочнение. Такой вид рефлексии В.В. Давыдов в своих научных работах обозначил, как содержательный [3].

Осмысление своей социальной, профессиональной и личностной позиции возможно при условии включения в образовательный процесс деловых и имитационных игр, проблемных ситуаций, решение которых предполагает использование имеющихся и перспективных знаний. Подобные практические ситуации возникнуть у курсантов не только во время обучения, но во время прохождения практики, выступающей неотъемлемым элементом становления рефлексивного и ценностного аспектов служебной деятельности. В ходе практики осуществляется полноценное погружение в служебную деятельность, а значит, уровень рефлексии обучающихся значительно возрастает. В то же время, как справедливо подчеркивает А.А. Головин: «принимая нормы отношений в коллективе будущих специалистов, подчиняясь им, согласую личные интересы с интересами других участников, каждый студент находится в активной социальной позиции и формируется как профессионал» [2, с. 61].

Заключительный период развития рефлексии связан с освоением практических навыков работы и становлением поведенческого типа профессионально-ценностных ориентаций. На данном этапе следует говорить о рефлексивных умениях, полностью раскрывающихся в адекватности и нормативности выполняемых служебных обязанностей. И здесь необходимо вести речь об имеющихся и находящихся в развитии профессиональных качествах и умениях. Ведь именно от них во многом зависит личностная подготовка специалистов по работе с различными категориями подозреваемых, обвиняемых и осужденных.

Осознание курсантами своих профессиональных притязаний, формирующейся системы служебных ценностей, развивающихся в процессе обучения знаний, умений и профессиональных компетенций и определяет содержание профессиональной рефлексии.

Профессиональная рефлексия позволяет курсантам систематически осуществлять детальный анализ содержания и специфики будущей службы в плоскости «Я – профессионал». Ведь, как утверждает О.С. Анисимов: «профессионал не может избежать рефлексии. И чем более высокий уровень профессионализма, тем в большей степени рефлексивная составляющая предопределяет успешность эффекта, но только тогда, когда эта рефлексия организована, когда все упорядочено и достаточно собрано» [1, с. 33].

Для профессионала УИС рефлексия начинается с анализа реализуемой деятельности, в которой последовательно включаются личностная и интеллектуальная, так как согласно авторскому подходу В.А. Метаевой, «все три категории: сознание, личность деятельность составляют неделимое целое, присущее человеку, и определяют его профессиональное поведение» [6, с.106-107].

Профессиональная рефлексия обучающихся специализированных вузов составляет целостное представление будущих сотрудников исправительных учреждений о себе, своих психологических качествах, социальных ролях, ценностных ориентациях и профессиональных перспективах.

Иными словами профессиональная рефлексия – это способность соотнесения себя и возможностей своего «Я» с требованиями профессии. При этом именно ценностные ориентации дают возможность оценить способы реализации стратегий, их анализ и своевременную коррекцию за счет таких качеств, как мотивация, эмпатия, ответственность, самостоятельность, а также критичность.

Существенными условиями организации учебной деятельности в вузе для развития ценностей профессии и рефлексии являются тренинговая работа, направленная на принятие самостоятельных решений, и моделирование. Подобные виды работы направлены, прежде всего, на расширение диапазона возможностей увидеть и подвергнуть детальному анализу возникающих проблем в предстоящей службе и найти способы их профессионального решения.

Таким образом, вопросы влияния рефлексии на формирование профессионально-ценностных ориентаций курсантов ведомственных вузов ФСИН России в современных условиях достаточно актуальны. Учитывая специфику образования в специализированных образовательных учреждениях, возможна целенаправленная работа по формированию значимых профессиональных категорий на основе рефлексивного подхода. Данное направление может стать достаточно перспективным, если учитывать специфику рефлексии как психологического феномена, основной целью которого является анализ субъекта, его действий и поступков с точки зрения норм и требований профессионального сообщества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анисимов О.С. Научное и социокультурное значение рефлексивного движения в России // Рефлексивные процессы и управление. – 2001. – Т. 1. – №1. – С. 6-33.
2. Головин А.А. Методы развития профессиональной

рефлексии у студентов в учебном процессе // Территория науки. – 2013. – №5. – С. 57-62.

3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Академия, 2004. – 288 С.

4. Дмитриева Т.В. Развитие рефлексии у студентов как педагогическая задача / Т.В. Дмитриева, Н.Е. Седова // Вестник Тюменского государственного университета. – 2009. - №5. – С. 33-42.

5. Журавлева Н.А. Психология социальных изменений: ценностный подход. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2013. – 524 с.

6. Метаева В.А. Профессиональная рефлексия: сущностное и формальное // Новые педагогические исследования. – 2006. – №4. – С. 105-108.

7. Пушкарева Т.В. Рефлексия как процесс анализа личной профессиональной подготовленности студентов к профессиональной деятельности // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – 2011. – Том 17. – С. 70-72.

8. Романова М.В. Программа развития профессиональной рефлексии студентов // Научный альманах. – 2016. – №7-2 (21). – С. 234-236.

9. Федорова М.А. Рефлексия как основа учебной самостоятельной деятельности студентов // Психолого-педагогический журнал «Гаудеамус». – 2017. – Т. 16. – №1. – С. 21-26.

10. Щедровицкий Г. П. Рефлексия в деятельности // Мышление – Понимание – Рефлексия. – М.: Наследие ММК, 2005. – С. 64-125.

ТҮЙІН

Университеттегі кәсіби дайындық қазіргі кезде оның дамуының жаңа векторына бағытталған, оның басты міндеті – өз міндеттерін сапалы орындауға жауап беретін бәсекеге қабілетті және жоғары білікті қызметкер даярлау. Осыған байланысты, қазіргі білім беру кеңістігінде қалыптасқан біліммен кәсіби құзыреттілік негізінде туындаған проблемалық жағдайларды табысты шешуге қабілетті маман болу процесін ұйымдастырудың және басқарудың формалары мен әдістерін енгізу қажет. Кәсіби білімді белсенді дамытудағы болашақ мамандарға деген қажеттіліктің қалыптасуы оларды жұмыс барысы мен нәтижесі туралы хабардарлық деңгейінің жоғарылауына әкеледі.

РЕЗЮМЕ

Профессиональное обучение в вузе в настоящее время

ориентировано на новый вектор своего развития, ведущей задачей которого является подготовка конкурентоспособного и высококвалифицированного сотрудника, ответственного за качественное выполнение своих должностных обязанностей. В связи с этим в современное образовательное пространство необходимо внедрение форм и способов организации и управления процессом становления специалистов, способных успешно решать возникающие проблемные ситуации на основе имеющихся знаний и профессиональных компетенций. Формирование у будущих специалистов потребности в активном освоении профессиональных знаний приводит их к повышению уровня осознанности за ход и результат труда.

RESUME

Professional training at the university is currently focused on a new vector of its development, the main task of which is to train a competitive and highly qualified employee responsible for the high-quality performance of their duties. In this regard, in the modern educational space, it is necessary to introduce forms and methods of organizing and managing the process of becoming specialists who are able to successfully solve emerging problem situations on the basis of existing knowledge and professional competencies. The formation of the need for future specialists in the active development of professional knowledge leads them to an increase in the level of awareness for the course and result of work.

НЕЙРОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ РАССТРОЙСТВА И СУИЦИДЫ СРЕДИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

Сартаев Ж.Н.,

профессор кафедры военной педагогики и психологии,
доктор медицинских наук, профессор, Академик военных наук РК

Митяев А.И.,

преподаватель кафедры военной педагогики и психологии

Серов И.А.,

заместитель начальника кафедры военной педагогики и психологии,
магистр экономики и бизнеса, полковник полиции,
Военный институт Национальной гвардии РК

В Национальной гвардии Республики Казахстан уделяется большое внимание предупреждению небоевых потерь среди военнослужащих войск, одной из причин которой является

суицидальный синдром. В связи с этим данный вид отклоняющегося поведения военнослужащих требует тщательного изучения командирами (начальниками), заместителями командиров по воспитательной и социально-правовой работе, психологами, врачами и другими должностными лицами.

Следует отметить, что психическая деятельность человека чрезвычайно сложна и многогранна, в связи с чем, нейрофизиологические расстройства вызывающие суицидальную направленность у военнослужащего, следует рассматривать в трех аспектах: социальном, психофизиологическом и нейрофизиологическом.

Проблема суицида напрямую зависит от социально-экономической и социально-психологической сферы жизни нашего общества, при этом основным мотивом совершения самоубийств являются конфликты.

Деятельность командиров и других должностных лиц по предупреждению суицидальных проявлений в воинских коллективах относится к одному из самых сложных видов психолого-педагогического взаимодействия с подчиненными, что чрезвычайно актуализирует задачу поиска новых технологий превентивной деятельности по профилактике суицида среди военнослужащих.

Личностные проблемы представляют собой совокупность психофизиологических и нейрофизиологических факторов.

Нейрофизиологические факторы означают наличие у военнослужащего нервно-психической неустойчивости, а психофизиологические напрямую связаны с психологическими и нейрофизиологическими особенностями личности, препятствующими освоению им воинской специальности. Вышеперечисленные факторы или отдельные из них приводят к тому, что у военнослужащих формируется не только социально-психологическая дезадаптация, но и неврозы, с последствиями в виде астенических, обсессивно-фобических и истерических реакций, которые характеризуются интенсивными отрицательными эмоциями, беспокойством и тревогой, негативными эмоциями и депрессивными явлениями. Поведенческая реакция военнослужащего на те или иные стресс-ситуации, проявляются в изменении его поведения и их регуляции.

Следует отметить, что функциональная система является саморегулирующей организацией, поэтому она связана с корково-подкорковыми взаимоотношениями головного мозга [1; 2]. Функциональная система по П.К. Анохину представляет циклическую замкнутую саморегулирующуюся организацию, которая способствует

получению жизненно важных для организма приспособительных результатов (рисунок 1).

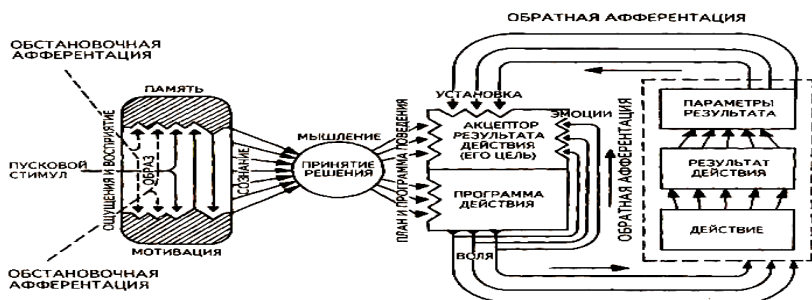

Рисунок 1. Общая схема обратной связи по П.К. Анохину

Социальный аспект профилактики. Профилактика суицидов представляет собой комплекс государственных, общественных и индивидуальных мероприятий, направленных на устранение факторов, оказывающих негативное воздействие на здоровье человека и обеспечивающих всестороннее развитие его духовных и физических сил. Охрана психического здоровья военнослужащих предусматривает глубокие знания психологами предупредительных мер, их систематическое разъяснение и пропаганду среди военнослужащих. Исполнение этих функций расширяет профилактическое направление повседневной практики охраны здоровья военнослужащих и членов их семей.

Психофизиологический аспект профилактики. Сохранение и укрепление психического и физического здоровья человека тесно связано с достижениями психофизиологии. Главными направлениями в профилактике развития невротических расстройств у военнослужащих являются: упорядочение межличностных отношений, обеспечение групповой совместимости в семье и воинских коллективах, устранение эмоциональных перегрузок, переутомления, широкое систематическое индивидуальное воспитание.

В предупреждении невротических расстройств огромную роль играет психологическая подготовка, обеспечивающая нейтрализацию стресса.

Модель адаптивных реакций на стресс приведена на рисунке 2.

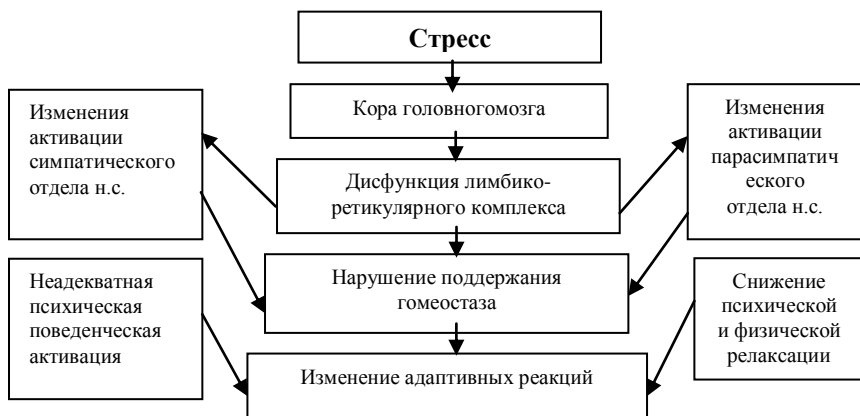

Рисунок 2. Модель адаптивных реакций

Первичные невротические реакции у военнослужащих проявляются в виде астенических, обсессивно-фобических и истерических реакций. Результаты исследования проведены в *N*-ом учебном заведении. По результатам исследования астенические реакции у военнослужащих проходящие, т.е. связаны с физическими нагрузками и легко переносятся военнослужащим. Обсессивно-фобические и истерические реакции доминируют у большинства военнослужащих, что может привести при последующих стресс-воздействиях к необратимым явлениям. Нейрофизиологические расстройства при хронических стрессах у военнослужащих и их профилактика описаны в научных исследованиях [3].

В профилактике невротических расстройств, причиной которых могут быть неблагоприятные воздействия экстремальных факторов военно-профессиональной деятельности, важнейшим обстоятельством является соблюдение принципов групповой совместимости: физиологической и психологической. Физиологическая несовместимость приводит к развитию утомления и переутомления личности; психологическая - к нарушению межличностных отношений, что и в том, и в другом случае может быть причиной формирования астенических и других болезненных состояний, что является особенно актуальным при выполнении задач воинской службы.

Для исключения негативного воздействия экстремальных

факторов на психику военнослужащих и предупреждения возникновения невротических расстройств необходимо организовывать проведение следующих профилактических мероприятий: тщательный психофизиологический профессиональный отбор (исключающий психотравматизм и невротизацию личности); рациональная психологическая профессиональная ориентация соответствующая способностям и индивидуальной структуре личности; индивидуальный подход при решении годности военнослужащего к выполнению поставленных задач посредством оценки личности; психологическая подготовка с целью укрепления наиболее существенных военно-профессиональных качеств и предупреждения эмоционального перенапряжения; правильное психолого-педагогическое воспитание членов воинского коллектива.

Нейрофизиологический аспект профилактики. Большое значение в профилактике суицидов имеет изучение проблем нейрофизиологии [3].

В головном мозге существует отдельные клетки Реншоу и клетки Пуркинье, грушевидные нейроны мозжечка, которые приводят к торможению внутри мозжечка, ядер среднего и продолговатого мозга. Клетки Реншоу дают разряд импульсов, вызывающие торможение, это так называемое «торможение торможением». Некоторые формы психических нарушений сопровождаются ослаблением эмоционального контроля, что приводит к импульсивности, неуравновешенности, вспыльчивости и агрессии у военнослужащих.

В исследованиях П.Г. Костюка доказано, что постсинаптическое торможение связано с первичной гиперполяризацией мембраны сомы нейрона, что повышает проницаемость постсинаптической мембраны для K^+ , и это приводит к торможению нейрона [4].

Группой ученых во главе с Марселем Джастом (Marsel Just) Университета Карнеги-Меллон и Дэвидом Brentом (David Brent) из Университета Питтсбурга изучена активность головного мозга при суицидальных наклонностях с помощью магнитно-резонансной томографии и было выявлено 91 % суицидальных наклонностей среди здоровых лиц [5].

Таким образом, профилактика суицидальных расстройств достигается путем предупреждения интеллектуальных и эмоциональных перегрузок (перенапряжения на службе).

Длительный стресс военнослужащих вызывает внутрисистемную дезинтеграцию в кортико-лимбико-ретикулярном комплексе и характеризуется на ЭЭГ уменьшением амплитуды альфа

ритма и увеличением медленно-волновой активности [3].

Астенизация как форма приспособительной реакции к воздействию на стресс проявляется в виде синдрома вегетативной дистонии с преобладанием симпатической направленности.

При обсессивно-фобических реакциях стресс-реакция увеличивается на фоне выраженной симпатической направленности и усиливается воздействие парасимпатической нервной системы.

Истерические невротические реакции сопровождаются изменениями в биоритмах и в сдвигах взаимоотношений в механизмах, поддерживающих гомеостаз, в частности в системе надсегментарной вегетативной нервной системы.

Недостаточность механизмов нейропсихо-адаптации или снижение адаптационных возможностей военнослужащих при психогенно-эндогенном характере стрессовых факторов патогенетически более опасны с точки зрения перехода от здоровья к болезни через «состояния напряжения» биосистемы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анохин П.К. Эмоции. Психология эмоций. - М. - 1984. С. 173.
2. Анохин П.К. Системные механизмы высшей нервной деятельности. - М., 1979. - С. 453.
3. Сартаев Ж.Н. Нейрофизиологические расстройства при хронических стрессах у военнослужащих и их профилактика: авторефер. дис. ... докт. мед. наук. - Алматы, 2003. - 43 с.
4. Костюк П.Г. Успехи физиологических наук. - 1977. - № 4 - С. 75-80.
5. Marcel Just, David Brent. Machine learning of neural representations of suicide and emotion concepts identifies suicidal youth. *Nature Human Behavior*, 2017 // <https://www.nature.com/articles/s41562-017-0234-y>.

ТҮЙІН

Әскери қызметшілер арасындағы нейрофизиологиялық күйзелістер мен суицидтер қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

Рассматриваются проблемы нейрофизиологических расстройств и суицидов среди военнослужащих.

RESUME

The problems of neurophysiological disorders and suicides among the servicemen are considered.

ОСНОВНЫЕ СПОСОБЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ПЕРВОНАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ЛИЦ, ВПЕРВЫЕ ПОСТУПАЮЩИХ НА СЛУЖБУ В ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ПОЛИЦИИ

Сметановский А.Ю.,

начальник кафедры тактико-специальной подготовки,
полковник полиции

Смышляев А.С.,

начальник кафедры административной деятельности ОВД,
доктор философии (PhD), подполковник полиции
Костанайская академия МВД РК имени Ш. Кабылбаева

Первый Президент Республики Казахстан Лидер Нации Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана от 14 декабря 2012 года «Стратегия Казахстан-2050: новый политический курс состоявшегося государства» указал на необходимость дальнейшего совершенствования образовательной деятельности учебных заведений, отметив при этом, что знания и профессиональные навыки являются ключевыми ориентирами современной системы образования, подготовки и переподготовки кадров [1].

Необходимость совершенствования системы казахстанского образования обозначена также в Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2025 года. В частности, ранее запланированная и осуществляемая в настоящее время реформа образования предусматривает поэтапный переход:

1) от традиционных программ обучения к развитию функциональной грамотности, формированию современных навыков и компетенций, востребованных рынками труда в кратко-, средне- и долгосрочной перспективе;

2) от локального фокуса казахстанского образования к повышению востребованности и конкурентоспособности казахстанского образования на внешних рынках;

3) от невысокой мотивации педагогов к профессии педагога как одной из наиболее престижных;

4) от формализованной системы образования к постоянному совершенствованию навыков и компетенций в течение всей жизни;

5) от концентрации трудовых ресурсов в отраслях и регионах независимо от их производительности к сбалансированному

распределению трудовых ресурсов между отраслями и регионами [2].

Отдельные проблемы казахстанского высшего образования были озвучены Президентом Республики Казахстан Касым-Жомартом Токаевым в ходе выступления с Посланием народу Казахстана 2 сентября 2019 года «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана». В своем Послании Президент обратил внимание на незначительное количество трудоустроенных выпускников высших учебных заведений, отметив при этом, что лишь половина отечественных организаций высшего образования обеспечивает 60-процентный уровень трудоустройства своих выпускников, а действующая система подготовки специалистов оторвана от реального рынка труда [3].

Совершенствование педагогического мастерства любого преподавателя требует от него поиска новых и наиболее эффективных методов обучения. Причем работа в данном направлении требует своего постоянного осуществления. В течение продолжительного времени казахстанские высшие учебные заведения периодически обновляют применяемую ими методику преподавания, постоянно стремясь к введению различных новшеств.

Современное интернет-пространство содержит в себе множество различных научных трудов и публикаций, касающихся применения эффективных методик преподавания. В настоящее время в преподавательской среде очень часто обсуждаются такие тренды современного образования, как активные и интерактивные методы обучения.

Не вдаваясь в обширный перечень всех разработанных учеными методов обучения, хотелось бы отметить, что все они достаточно эффективны в своем применении и обеспечивают соответствующее закрепление знаний, умений и навыков обучающихся. Однако, учитывая специфику правоохранительной направленности обучения слушателей первоначальной подготовки, а также особенностей будущей их службы, преподавателям необходимо подкреплять указанные методы применением определенных способов, усиливающих практическую направленность обучения.

Указанные способы успешно применяются преподавателями Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Ш. Кабылбаева и сводятся к следующему:

- 1) проведение практических занятий в базовом учебном участковом пункте полиции академии;
- 2) организация внеучебной практики слушателей первоначальной подготовки;

3) проведение выездных практических занятий в территориальных подразделениях административной полиции.

Итак, рассмотрим каждый из приведенных способов более подробно.

Базовый учебный участковый пункт полиции (далее – БУУПП) является своего рода филиалом кафедры, дислоцирующимся в одном из подразделений полиции города Костаная. В качестве БУУПП совместным приказом начальника академии и Департамента полиции области утвержден участковый пункт полиции «Южный».

Основной целью организации деятельности БУУПП является создание условий для приобретения слушателями знаний, умений и навыков, связанных с выполнением обязанностей участковых инспекторов полиции.

При проведении учебных занятий в БУУПП слушатели:

1) изучают формы и методы координации и контроля за несением службы участковыми инспекторами полиции, порядке информирования их о состоянии оперативной обстановки, конкретных мерах профилактического воздействия на лиц, склонных к совершению правонарушений;

2) знакомятся со служебной документацией участковых инспекторов полиции, порядком ее заведения, заполнения и хранения;

3) ознакамливаются с делами профилактического учета, которые ведутся участковыми инспекторами полиции;

4) ознакамливаются с порядком приема и разрешения поступающих в участковый пункт полиции обращений граждан, проверки их достоверности;

5) ознакамливаются с формами и методами взаимодействия участкового инспектора полиции с другими подразделениями местной полицейской службы и органов внутренних дел, правоохранительными органами, местными исполнительными органами и общественностью (в том числе и общественными помощниками полиции);

6) ознакамливаются с особенностями работы участкового инспектора полиции с автоматизированными базами данных, автоматизированными местами, сервисами электронного документооборота;

7) обучаются навыкам соблюдения правил личной безопасности, внутреннего распорядка, сохранности государственной и служебной тайны;

8) готовят макеты служебных и процессуальных документов в соответствии с заданиями, разработанными академией.

Таким образом, нахождение слушателей в БУУПП представляет собой своего рода «погружение в среду» будущей практической деятельности, поскольку в ходе таких занятий обучающиеся воспринимают учебный материал в более наглядной и приближенной к практике форме. Тем самым, проводимые занятия способствуют закреплению необходимых умений и навыков.

Внеучебная практика слушателей первоначальной подготовки:

- является составной частью учебно-воспитательного процесса и формой подготовки квалифицированных специалистов для ОВД на основе соединения обучения и воспитания с практической деятельностью;

- способствует всестороннему изучению деловых, моральных и личных качеств слушателей для определения целесообразного использования их в практической деятельности ОВД;

- является одной из форм сотрудничества академии с территориальными подразделениями ОВД в совершенствовании процесса организации и проведения курсов первоначальной подготовки.

Практика проводится в целях закрепления умений и навыков слушателей по осуществлению будущей практической деятельности, повышения их интереса к ее осуществлению, а также развития чувства ответственности за порученное дело, инициативы и настойчивости при выполнении служебных обязанностей

Основными задачами практики являются:

– ознакомление с правоприменительной практикой и практическими особенностями деятельности ОВД;

– ознакомление с видами служебной документации и порядком ее ведения;

– развитие навыков по обобщению и анализу информации служебного характера и дальнейшему ее использованию в ходе практической деятельности;

– поддержание тесной связи академии с территориальными подразделениями ОВД в целях обмена положительным опытом, организации взаимодействия в решении возложенных на них задач.

Распределение слушателей по территориальным подразделениям ОВД осуществляется в соответствии категорией обучаемых (средний начальствующий состав либо рядовой и младший начальствующий состав), а также спецификой будущей профессиональной деятельности (вида конкретного подразделения ОВД, в которое будут направляться слушатели по окончании

обучения). К примеру, будущие участковые инспекторы полиции направляются в участковые пункты полиции города Костаная, участковые инспекторы полиции по делам несовершеннолетних – в отделы ювенальной полиции, инспекторы и полицейские патрульной полиции – в батальон патрульной полиции города.

В ходе практики слушатели принимают участие во всех служебных мероприятиях, проводимых сотрудниками соответствующих подразделений, за исключением случаев прямого указания руководителя подразделения о запрете их участия в каких-либо мероприятиях, а также, если участие в проведении мероприятий:

- сопряжено с риском для жизни и здоровья;
- связано с ограничениями в допуске к государственным секретам;
- связано с принятием процессуально-правовых решений.

Результаты ежедневного прохождения слушателями практики обсуждаются в ходе проведения учебных занятий, с учетом темы проводимого занятия, касающейся деятельности того подразделения административной полиции, в котором обучающиеся проходят внеучебную практику. При этом в ходе занятий подлежат рассмотрению практические особенности организации деятельности того или подразделения, их правоприменительной практики, а также проблемные вопросы, имеющие место в работе практических сотрудников.

Проведение выездных практических занятий на базе подразделений административной полиции города Костаная ежегодно осуществляется преподавательским составом академии. Данная форма проведения занятия вызывает большой интерес со стороны слушателей, поскольку позволяет им наглядно изучить особенности практической деятельности того или иного подразделения. Кроме этого, выездные занятия являются своего рода элементами стажировки для преподавательского состава, в особенности для тех преподавателей, которые длительное время не работали на практике в связи с переходом на преподавательскую деятельность.

Необходимо отметить, что преподавателями организуются выездные занятия курсантов и слушателей в следующие подразделения полиции:

- 1) Центр оперативного управления;
- 2) специальный приемник и приемник-распределитель;
- 3) отдел полиции на транспорте.

По окончании каждого выездного занятия преподаватели совместно с обучающимися проводят краткий анализ полученных

знаний, касающихся особенностей деятельности каждого из вышеуказанных подразделений. Подобные обсуждения способствуют максимальному закреплению знаний обучающихся, касающихся основных моментов деятельности вышеуказанных подразделений, а также порождают дискуссию между преподавателем и слушателями по поводу путей решения тех или иных проблем, имеющих место в практике административной полиции. В ходе таких дискуссий у обучающихся вырабатываются навыки анализа полученной информации и обоснования предлагаемых ими решений, что также необходимо будущим сотрудникам полиции в ходе повседневной деятельности.

Подводя итог, необходимо обратить внимание на ряд особенностей практикоориентированного обучения слушателей первоначальной подготовки. Во-первых, преподаватели должны проводить постоянную работу по поиску и применению в учебном процессе наиболее эффективных методов проведения занятий, применяемых в практике организаций высшего образования юридической направленности. Во-вторых, обновляемая преподавателями методика проведения занятий должна также включать в себя применение отдельных способов обеспечения практической направленности обучения, исходя из специфики деятельности административной полиции.

Указанные способы предусматривают проведение практических занятий в базовом учебном участковом пункте полиции, выездных практических занятий в территориальных подразделениях административной полиции, а также организацию внеучебной практики слушателей первоначальной подготовки.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства: Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 14 декабря 2012 года // <http://www.akorda.kz/ru>.

2. Об утверждении Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан: Указ Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года № 636 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636>.

3. Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана: Послание Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от

2 сентября 2019 года // <http://www.akorda.kz/ru>.

ТҮЙІН

Мақалада ішкі істер органдары әкімшілік полицияның кіші және орта басшы құрамдағы лауазымдарына алғаш рет қабылданатын адамдардың бастапқы кәсіби даярлығының тәжірибелік бағытын қамтамасыз етудің негізгі тәсілдері қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются основные способы обеспечения практической направленности первоначальной профессиональной подготовки лиц, впервые поступающих на службе в органы внутренних дел на должности младшего и среднего начальствующего состава административной полиции.

RESUME

The article discusses the main ways to ensure the practical orientation of the initial professional training of persons entering the service of the internal Affairs bodies for the first time in the positions of Junior and middle commanding officers of the administrative police.

ВЕДОМСТВОЛЫҚ ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ОРЫС ТОБЫНЫҢ КУРСАНТТАРЫ ҮШІН КӘСІБИ ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Султанов Б.Д.,

жалпы заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы,
филология магистрі, полиция майоры
ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Жоғары білім мен тәрбиеге қойылатын заманауи талаптар аясында білім, ғылым мен өндірісті интеграциялау, белсенді әдістер кешенін, жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып, оқытуды дараландыру, курсанттардың шығармашылық даралығын, зияткерлік және практикалық қабілеттерін анықтау, қалыптастыру және дамыту үшін мүмкіндіктер жасау негізінде мамандар даярлау ерекше өзекті болып табылады [1]. Жоғары білімнің мақсаты - ғылыммен және өндіріспен интеграцияда республика экономикасының барлық салалары үшін құзыретті және бәсекеге қабілетті мамандарды кәсіби даярлауды қамтамасыз ету болып табылады [2].

XXI ғасыр – бұл ақпараттық технологиялар мен интернеттің даму ғасыры. Бүгінгі ақпарат заманауи білім беруді дамытудың негізгі стратегиялық ресурсына айналуға. Соңғы ақпараттың таусылмайтын ағымы, әсіресе қазақ тіліндегі ақпарат айналымы, уақытты талап етеді. Бұл жаңа ақпараттық тәсілдерді іздеу, білім беру жүйесінде үнемі жаңарып отыру. Білім беруде интернет-ресурстарды пайдалану білім беру сапасын арттыруға, әзірлемелер мен зерттеулер жүргізуге, сүйемелдеу, енгізу және дамытуға, дәстүрлі ақпараттық технологияларды қазіргі заманғы, тиімді қызметке ауыстыруға бағытталған процесс ретінде түсініледі [3]. Қоғам өміріндегі жаңа заманауи жағдайлар өз бетінше жұмыс істей алатын және проблеманы немесе құбылыстарды әртүрлі пәндер тұрғысынан қарастыра алатын шығармашылық адамдарға қажеттілікті тудырды. Осыған байланысты соңғы уақытта техникалық жоғары оқу орындарында «кәсіби қазақ тілі» сияқты пәнді оқыту орыс тілінде оқытатын топтарда оқытын курсанттар үшін өзекті болды. Бұл пәнді оқытудың мақсаты-ауызша және жазбаша сауаттылықты жетілдіру, мәдени және кәсіби сөйлеуді, курсанттардың коммуникативті қабілеттерін дамыту. Қазақ тілін кәсіптік оқыту – бұл курсанттардың болашақ кәсіптің немесе мамандықтың ерекшеліктеріне байланысты қазақ тілін үйренуге деген қажеттіліктерін ескеруге негізделген, бұл өз кезегінде оны зерттеуді қажет етеді. «Кәсіби бағытталған оқыту» термині мамандық бойынша әдебиеттерді оқуға, кәсіби лексика мен терминологияны зерттеуге, кәсіби қызмет саласындағы қарым-қатынасқа бағытталған тілдік емес жоғарғы оқу орындарында қазақ тілін оқыту процесін белгілеу үшін қолданылады.

Қазақ тілін кәсіби оқытудың мәні - қосымша кәсіби білім алу және жеке тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастыру мақсатында оны арнайы пәндермен біріктіру. Ведомстволық жоғарғы оқу орындарында мамандарды даярлау әртүрлі салалар мен жағдайларда шет тілінде және кәсіби байланыстарды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін коммуникативті дағдыларды қалыптастырудан тұрады. Тілдік емес жоғарғы оқу орындарында қазақ тілін кәсіби оқыту мазмұнды таңдауға жаңа көзқарасты талап етеді. Ол адам қызметінің белгілі бір саласындағы соңғы жетістіктерге бағдарлануы, курсанттардың кәсіби мүдделеріне тікелей әсер ететін салалардағы ғылыми жетістіктерді уақтылы көрсетуі, оларға кәсіби өсуге мүмкіндік беруі керек.

Кәсіби оқытудың негізгі міндеті - курсанттардың кәсіби, ғылыми, іскерлік салаларда кәсіби ойлауды, кәсіби бағдарланған бағытты ескере отырып, қазақ тілінде қарым-қатынас жасау қабілетін

қалыптастыру. Кәсіби қазақ тілін оқытуда басым назар болашақ маманды даярлау сапасына аударылады, оның болжамды портреті сипатталады: көпжақты білім, шығармашылық ойлау, шығармашылық кәсіпқойлық, коммуникативті құзыреттілік, интеллект, мәдениет. Бұл заманауи маман даярлауда маңызды рөл атқарады. Қазақ тілін кәсіби оқыту жалпы және кәсіби мәдениеттің қажетті элементі ретінде қарастырылады.

Кәсіби қазақ тілін оқытудың негізгі мәселесі - курсанттар екі семестрде екі пән бойынша білім негіздерін оқып үйренуі керек: қазақ тілі және кәсіби қазақ тілі пәні, оны негізгі білімсіз түсіну қиын болады. Белгілі бір қиындықтар курсанттардың әрдайым оқылған материалдың негізгі мазмұнын толық түсіне, талдай және қысқаша тұжырымдай алмайтындығында. Табысты қарым-қатынас жолында көптеген кедергілер бар, оларды жеңу қажет. Тиімді қарым-қатынастағы кедергі білім деңгейіндегі, жұмыс тәжірибесіндегі, мәдениеттегі және курсанттың басқа сипаттамаларындағы айырмашылық болуы мүмкін. Ана тілінде айта алатын маманға қарым-қатынас жасау қиын емес, бірақ қарым-қатынас тілі ана тілі болып табылмайтын адамдар үшін мұны жасау өте қиын, бірақ бұл әңгімелесушілерді сөйлеу қатынасының жалпы мақсатты, яғни ішкі мотивация біріктіреді. Іскер адамдардың мотивациясында кәсіби өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылыс басым. Тек қажырлы еңбектің нәтижесінде ғана мақсатқа жетуге болады: қойылған сұрақтарға кәсіби реакция көрсету, қажет болған жағдайда тапқыр болу, өз тұжырымыңызды дәлелдей білу, тыңдаушыларды, оқырмандарды, әңгімелесушілер мен қарсыластарды өз көзқарасының дұрыстығына сендіру. Соңғы кезде оқу үрдісіне инновациялық технологиялар белсенді енгізілуде, олар қазіргі өмірдің қажеттіліктеріне байланысты шет тілдерін оқытудың мазмұны мен әдістерін жетілдірумен қатар жүреді.

Инновациялық технологиялар дегеніміз не? Инновациялық технологиялар –бұл «қатысушылардың жүйелі шығармашылық техникалық ойлауын қалыптастыруға және олардың шығармашылық өндірістік мәселелерді шешуде қалыпты емес техникалық идеяларды қалыптастыру қабілетіне бағытталған технологиялар»[4].

Сабақтардағы инновациялық технологиялар – бұл іскерлік, рөлдік ойындар, миға шабуыл, синквейн, кластер, кейс-кезеңдер. Бұл әдістерді оқу процесінде қолдану стандартты емес, дәстүрлі емес, өйткені курсанттардың оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың жаңа формасы арқылы оқуға деген қызығушылығы арттырады. Интерактивті әдістерді қолдану сабақтың коммуникативті бағытын

арттыруға, диалогтік және монологиялық тұжырымдарды оқыту мақсаттарына қол жеткізуге, өз ойларын өз бетінше білдіру дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, сонымен қатар, оқыту сапасының мәселесін шешуге ықпал етеді.

Кәсіптік білім берудің тиімділігін арттыру үшін қандай оқыту әдістері қолданылса да, курсант белсенді жеке ұстанымға ие бола алатындай және өзін оқу іс-әрекетінің субъектісі ретінде толық көрсете алатын психологиялық - педагогикалық жағдай жасау маңызды.

Маңызды ерекшелігі - бұл курсанттың болашақ кәсіби қызметіне жақындатуға мүмкіндік береді, әріптестерімен ауызша және вербалды емес қарым-қатынасты тиімді жүзеге асыруға, кәсіби мәселелерді шешуде оңтайлы таңдауға және әртүрлі жағдайларда қарым-қатынастың негізгі этикалық принциптерін қолдануға мүмкіндік береді.

Қазақ тілін практикалық меңгеру - бұл пәнді оқытудың кәсіби бағытталған тек бір жағы ғана. Кәсіби қазақ тілі кәсіби дағдыларды дамыту құралы бола алады. Бұл қазақ тілін кәсіби оқыту түсінігінің кеңейуін және оған тағы бір компонент - оқу материалы мазмұнының кәсіби бағытталған бағытын толық қамтиды. Қазақ тіліне кәсіби оқыту оқу материалдарының мазмұнына ғана емес, сонымен қатар кәсіби дағдыларды қалыптастыратын әдістер мен тәсілдерді қамтитын кәсіби бағыттағы іс-әрекеттерді де қамтамасыз етеді. Іс-әрекеттің кәсіби бағыты: біріншіден, қазақ тілі пәнін бейінді пәндермен интеграциялауды; екіншіден, қазақ тілі оқытушысының алдына болашақ маманға пәнаралық байланыстар негізінде қазақ тілін кәсіби дағдылар мен білімді қалыптастыру құралы ретінде қолдануды үйрету міндетін қояды.

Осылайша, жоғары оқу орындарының тілдік емес факультеттерінде кәсіби қазақ тілін оқытудың мазмұны курсанттардың оқу процесінде меңгерілуі керек, сондықтан қазақ тілін білудің сапасы мен деңгейі олардың қажеттіліктері мен мақсаттарына, сондай-ақ оқыту деңгейінің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келуі тиіс.

Мазмұнды таңдау курсанттың жеке басының жан-жақты және тұтас қалыптасуына, оны болашақ кәсіби қызметке дайындауға ықпал етеді. Қазақ тілін кәсіби оқытудың мазмұны мыналарды қамтуы тиіс:

- коммуникативтік қызмет салаларын, курсанттардың кәсіби бағыттылығын ескеретін тақырыптар мен жағдайлар;
- тілдік материал (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, орфографиялық);
- қарым-қатынас құралы ретінде, оның ішінде кәсіби және іскерлік қарым-қатынас жағдайында қазақ тілін практикалық меңгеру

деңгейін сипаттайтын арнайы (сөйлеу) дағдылар кешені;

- ұлттық-мәдени ерекшеліктерді білу жүйесі; кәсіби қазақ тілі бойынша материалды оқу кезінде курсанттың арнайы білім алуға ұмтылысы мен тілді меңгерудің сәттілігі арасында екі жақты байланыс орнатылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Білім туралы: Қазақстан Республикасының 27 жылғы 2007 шілдедегі Заңы.

2. Қазақстан Республикасында Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығымен бекітілген.

3. Хуснудинов Д.Х., Гиниятуллина Г.Ф. Филология бөлімінің студенттерін компьютерлік технологияларды қолдана отырып кәсіби-бағытталған оқытудың ерекшелігі // Филология ғылымдары. Теория және практика мәселелері. - Тамбов: Грамота, 2014. - № 6-1(24). - 193-195 б.

4. Вишнякова С.М. Кәсіптік білім сөздік, негізгі ұғымдар, терминдер, өзекті лексика. – М.: ФМО, 1999. – 538 б.

ТҮЙІН

Мақалада курсанттардың кәсіби-бағытталған бағытын ескере отырып, қазақ тілінде қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастыру болып табылатын кәсіби қазақ тілін оқытудың негізгі мәселелері қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы обучения профессионального казахского языка, основной задачей которого является формирование у курсантов способности общения на казахском языке с учётом профессионально-ориентированной направленности.

RESUME

The article deals with the issues of teaching professional Kazakh language, the main task of which is to develop the ability of cadets to communicate in the Kazakh language, taking into account the professionally oriented directivity.

КҮРДЕЛІ КӘСІБИ ЖАҒДАЙЛАРДА ПО ҚЫЗМЕТКЕРІНІҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ

Турсумбаева Н.Ж.,

кәсіби-психологиялық даярлық және ПО басқару кафедрасының
аға оқытушысы, полиция капитаны
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы

Субъектінің кәсіби әрекеттерді күрделі жағдайларда қалыпты жағдайдағыдай сәттілікпен орындау қабілеті көбінесе психологиялық тұрақтылық тұжырымдамасымен байланысты. Психологиялық тұрақтылық мәселесі көзқарас көп жоспарлы, ол барлық психологиялық бағыттарда байқалады. Алайда, психологиялық тұрақтылықтың ішкі табиғатын, оның құрылымын түсіну кейде қайшылықты болып көрінеді. Психологиялық тұрақтылық тұжырымдамасы да нақты анықтамаларды алған жоқ. Бұл тұжырымдаманың белгісіздігі, тұрақты және тұрақсыз тұлғаларды ажырата алатын әдістердің болмауы психологиялық тұрақтылықты бағалаудың жаңа критерийлерін іздеуге әкелді.

Психологиялық тұрақтылық мәселесі туралы көзқарастарды талдау бұл психиканың барлық компоненттерінің салыстырмалы түрде тұрақты көрінісі және сонымен бірге жеке тұлғаның жүйелік қасиеті деп қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Ол белгілі бір жағдайларда адамның сыртқы ортамен байланысының үйлесімділігін анықтайды. Жеке деңгейде психологиялық тұрақтылықты зерттеу оны күрделі қасиет ретінде қарастыруға мүмкіндік береді, психикалық және жеке процестерді бір жақты немесе жан-жақты үйлестірудің нәтижесі ретінде қарастырады. Оның мәні-бұл интегративті психикалық білім болып табылады және оның ішінде зияткерлік, эмоционалды-ерік және жеке-кәсіби қасиеттер жатады [1].

Жеке тұлғаның тұтас сипаттамасы ретінде оның қиын жағдайлардың күйзелуіне және стресстік әсеріне төзімділігін қамтамасыз етеді. Ол жеке тұлғаның дамуымен бір уақытта дамиды және қалыптасады, сонымен қатар адамның жүйке жүйесінің түріне, жеке тұлға дамыған ортада алынған тәжірибеге, ерте дамыған мінез-құлық пен іс-қимыл дағдыларына, сондай-ақ жеке тұлғаның негізгі танымдық құрылымдарының даму деңгейіне байланысты. Психологиялық тұрақтылықты қалыптастыруда жеке тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттері үлкен рөл атқарады. Сондықтан, жеке тұлғаның психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру мен қалыптастыруда шешуші рөлі, біздің ойымызша, кәсіби жағдайға танымдық көзқарасқа

жатады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, бұл жағдай адамның сыртқы әлеммен қарым-қатынас жүйесі болып табылады, бұл адамның дамуы мен қызметі тұрғысынан маңызды. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің қызметі ол жасаған сыртқы әлеммен қарым-қатынас жүйесінде дамиды, ал оның мінез-құлқы субъектінің тұтас психологиялық жағдайының функциясы болып табылады. Қызметкерлердің кәсіби қызметі қызметтік міндеттерді орындау барысында өмір мен денсаулыққа нақты қауіп төндіретін жағдайлар жиі туындаған кезде қызметтік іс-әрекеттің ерекшелігін тудырады. Сонымен қатар, тосынсый, күтпеген жағдай, күтпеген жағдайлардың жоғары ықтималдығы, яғни психикалық еңбек шиеленісінің айтарлықтай деңгейі сияқты факторлар бар. Қызметкердің жеке басының тұрақтылығы кәсіби қызметтің сәттілігін, оның кәсіпқой ретіндегі сенімділігін, қиын, стресстік жағдайларда міндеттерді орындауға дайындығын анықтайды. Сондықтан кәсіби жағдайларды талдауда қиын жағдайлар ерекше рөл атқарады.

Олар психологиялық жағдайдың ерекше жағдайын білдіреді. Адамның қоршаған ортамен қарым-қатынас жүйесі теңгерімсіздікпен немесе ұмтылыстар, құндылықтар, мақсаттар мен оларды жүзеге асыру мүмкіндіктері немесе жеке қасиеттер арасындағы сәйкессіздікпен сипатталатын кезде, сондай-ақ қоршаған ортадағы адамға қатысты сыртқы өзгерістер бұзылған немесе қауіп төнген кезде қиын жағдай туралы айтуға болады. Осы бұзушылықтардың әсерінен сыртқы және ішкі әлем арасында сәйкессіздік пайда болады, адамның қол жеткізген бейімделуі өзінің тиімділігін жоғалтады [2].

Ішкі істер органдарының қызметкерлеріне күн сайын әртүрлі факторлар әсер етеді (көбінесе стресстік сипатта болады). Ішкі істер органдары қызметкерлерінің жедел - қызметтік іс-әрекеті барысында әртүрлі қиын жағдайлар туындайды. Олардың ішінде бірнеше топты бөлуге болады: 1) өмірге қауіп төндіретін қиын жағдайлар; 2) кез-келген тапсырманы орындауға байланысты қиын жағдайлар (қиындықтар, қарсылықтар, кедергілер, сәтсіздіктер); 3) әлеуметтік өзара әрекеттесуге байланысты қиын жағдайлар («қоғамдық мінез-құлқы» жағдайлары, бағалау және сын, қақтығыстар, қысым).

Қиын жағдайға тап болған адам оның әртүрлі элементтері туралы - сыртқы жағдайлар, олардың ішкі жағдайлары, өз әрекеттерінің барысы мен нәтижелері туралы ақпарат алады. Бұл ақпаратты өңдеу танымдық, бағалау және эмоционалды процестер арқылы жүзеге асырылады. Ақпаратты үш аспект бойынша өңдеу

нәтижелері осы жағдайдағы адамның одан әрі мінез-құлқына әсер етеді. Хабардар болу жағдайдың жекелеген элементтері арасындағы тепе-теңдіктің бұзылуы әрдайым жеке адамның ұмтылысына қауіп төндіретін белгілі бір деңгейді білдіретін қиындықты түсіну ретінде анықталады. Егер осы ұмтылыстарға өзіңіздің «мен» жеке тұлғаныз кірсе, онда қауіп жеке қауіп ретінде қабылданады. Қауіп-қатер сигналдары белсенділіктің артуына әкеледі, бұл субъект үшін осы ақпараттың мағынасын ашу нәтижесінде әртүрлі модальдылық пен күштің теріс эмоцияларының формасын алады. Қиын жағдайларда мінез-құлықтың психологиялық механизміндегі эмоцияның рөлі төмен болуы мүмкін. Ол келесідей әрекет етеді: 1) қиындық детекторы; 2) жеке тұлға үшін жағдайдың мәнін бағалау; 3) жағдайдағы әрекеттердің өзгеруіне әкелетін фактор [3].

Психологиялық жағдай, оның ішінде қиын жағдай, адамның мінез-құлқына, негізінен, оның әртүрлі элементтері мен олардың мағыналары арасындағы ұмтылыстар, құндылықтар, мақсаттар мен жоспарлар тұрғысынан қатынастардың көрінісі (перцептивті, тұжырымдамалық және эмоционалды) арқылы әсер етеді. Тұлға жағдайға жауап береді және ол осы жағдайды қалай қабылдайтынына және оның мағынасын түсіндіруіне байланысты әрекет етеді. Сондықтан, оның негізгі параметрлеріндегі психологиялық тұрақтылығы қиындықты бастан кешіргеніне қарамастан, адамның жағдайды адекватты түрде көрсету қабілетіне байланысты.

Күнделікті практикалық жұмыста ішкі істер органдарының қызметкерлері кәсіби іс-әрекеттің сапасына әсер етуі мүмкін көптеген қолайсыз психологиялық жағдайларға ұшырайды. Ал психологиялық тұрақтылық психологиялық дайындықтың маңызды көрсеткіштерінің бірі ретінде қарастырылады, ол қызметкерлердің теріс жағдайларға ұшырамау қабілетінде көрінеді. Бұл жерде жедел - қызметтік міндеттерді шешуде осы қиындықтарды алдын ала болжай білу дағдысын қалыптастыру маңызды. Сондықтан ішкі істер органдары қызметкерлерінің психологиялық тұрақтылығын арттыру жолдарының бірі кәсіби психологиялық дайындық процесінде әртүрлі кәсіби жағдайларды (оның ішінде қиын) модельдеу болып табылады. Кәсіби-психологиялық тренинг қызметкердің жеке басының кәсіби маңызды қасиеттерін тиімді дамытуға мүмкіндік беретін мақсатқа бағытталған жаттығулар жүйесі болып табылады. Тренинг сонымен қатар қызметкердің кәсіби қызметінің тиімділігін арттыратын тиісті психологиялық әдістер жүйесін игеруді қамтиды.

Осылайша, күрделі кәсіби жағдайларда жеке тұлғаның мінез-құлқының ерекшеліктерін зерттеу қызметкерлерді психологиялық

қолдау процесінде осы факторды ескеруге мүмкіндік береді (ПО қызметкерлерінің кәсіби психологиялық дайындығы, кәсіби қалыптасу және даму процесінде тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттерін дамытуды психологиялық қамтамасыз ету). Қызметкерлердің психологиялық тұрақтылық деңгейін арттыру табысты кәсіби бейімделу, қызметтік жұмысты сапалы орындау үшін қажет және төтенше жағдайлардың алдын алуға, төтенше жағдайларда әрекет ету үшін қызметкерлерді психологиялық даярлауға бағытталған.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Деркач А.А., Секач М.Ф., Михайлов Г.С. Акмеологические основы саморегуляции психической устойчивости: монография. - М., 1999.
2. Куликов Л. Психогигиена личности: (проблемы психологической устойчивости): учебное пособие.- СПб., 2005.
3. Основные виды деятельности и психологическая активность к службе в системе ОВД: справочное пособие / под ред. Б.Г. Боровина, Н.И. Мягкова, А.Д. Сафонова. - М., 1997.
4. Осухова Н.Г. Психологическая помощь в сложных и экстремальных ситуациях: учебное пособие. - М., 2005.

ТҮЙІН

Бұл мақалада ПО қызметкерінің психологиялық тұрақтылығының әртүрлі элементтері туралы ақпарат берілген. Қиын өмірлік жағдайда - сыртқы және ішкі жағдайларда, оның іс-әрекетінің барысы мен нәтижелерінде ол осы ақпаратты өндеуді қажет ететіні туралы айтылған. Ол танымдық, бағалау және эмоционалдық процестер арқылы, сондай-ақ күрделі кәсіби жағдайларда психологиялық тұрақтылық арқылы жүзеге асырылатыны туралы баяндалған.

РЕЗЮМЕ

В данной статье раскрывается информация о различных элементах психологической устойчивости сотрудника ОВД. В период нахождения в трудной жизненной ситуации - внешних и внутренних условиях, ходе и результатах своих действий ему необходима обработка этой информации. Она осуществляется через познавательные, оценочные и эмоциональные процессы, а также через психологическую устойчивость в сложных профессиональных ситуациях.

RESUME

This article provides information about various elements of psychological stability of the police officer. During the period of being in a difficult life situation - external and internal conditions, the course and results of their actions, they need to process this information. It is carried out through cognitive, evaluative and emotional processes, as well as through psychological stability in difficult professional situations.

ОСНОВНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ОБУЧАЮЩИМИСЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ МВД РОССИИ

Шерстяных А.С.,

доцент кафедры информационно-правовых дисциплин
и специальной техники, кандидат технических наук, доцент,
полковник полиции

Сибирский юридический институт МВД России, г. Красноярск

Страны на постсоветском пространстве в конце XX – начале XXI вв. переживали значимые социально-экономические, политические и культурные трансформации. В прошлом столетии Россия дважды радикально меняла общественно-политический уклад. Это не могло не сказаться на духовно-нравственном восприятии действительности населением. В перестроечный период, вследствие разрушения привычных норм общественной жизни, у большинства населения страны возникало чувство бессмысленности и бесперспективности их деятельности, наблюдался рост отчужденности и изолированности человека в обществе. На этом фоне настоящими проблемами стали рост наркомании, алкоголизма, и как следствие, преступности. В сознании людей происходило «размывание» общепринятых морально-культурных ценностей, таких как доброта, честность, верность, уважение к старшим, трудолюбие, патриотизм. В то же время формировался образ сотрудника органов внутренних дел, как крайне коррумпированный и совершенно не вызывающий доверия. При этом подвиги представителей правоохранительных структур, их повседневный труд на благо общества и т.п. – все это терялось на фоне льющейся с экранов телевизоров негативной информации в отношении силовых структур.

Потребовались годы реформ, чтобы преодолеть в сознании людей негативное отношение к сотрудникам органов внутренних дел,

и вновь вернуть доверие к защитникам законности и правопорядка. Важную роль в этом направлении играет воспитательная работа в органах внутренних дел и образовательных учреждениях. Среди направлений воспитательной работы, пожалуй, самым важным и стратегически актуальным является формирование и развитие патриотизма.

Понятие «патриотизм» в сознании людей не случайно ассоциируется, прежде всего, с выполнением воинского долга. Это обусловлено героическими и трагическими страницами в истории нашего Отечества. Защитники Родины, отдавая жизнь за Родину, тем самым защищали своих родных, близких, свою семью. В военных походах формировались мужество, отвага, товарищество и презрение к смерти во имя Родины. [1, с. 3].

В настоящее время в научной и публицистической литературе можно встретить множество определений понятия «патриотизм». При этом большинство исследователей сходятся во мнении, что патриотизм – это активно-деятельная самореализация личности на благо страны, проявляющаяся в уважении к ее историческому прошлому, культурным традициям, готовности пожертвовать жизнью за ее независимость [1, с.5; 2, с.87-88]. Психологи обращают внимание на то, что формирование патриотизма неразрывно связано с развитием сильной и достаточно продолжительной мотивации к альтруистически настроенной общественной деятельности [3, с.2].

Следует отметить, что под «патриотическим воспитанием» в ведомственных вузах системы МВД России подразумевают, прежде всего, часть общего воспитательного процесса системного характера, нацеленного на формирование патриотического сознания, чувств любви и преданности Родине, готовности добросовестно и самоотверженно исполнять свой профессиональный долг по защите прав граждан, интересов государства [4, с.10].

Планирование патриотического воспитания среди курсантов вузов МВД России основано на разработке определенных организационных, агитационно-пропагандистских, культурно-просветительных и иных воспитательных мероприятий [5, с. 27].

К таким мероприятиям можно отнести следующие:

– организация встреч ветеранов и курсантов вузов МВД России с учащимися общеобразовательных школ, средних специальных учебных заведений, в рамках которых обучающиеся рассказывают о значимой исторической дате, а ветераны делятся воспоминаниями о службе в органах внутренних дел;

– проведение тематических вечеров, например, на тему «Твоя

будущая профессия», способствующие формированию и развитию у обучающихся гражданских, патриотических и профессионально-значимых качеств личности, их подготовке к практической деятельности;

– проведение торжественных ритуалов, способствующих формированию и закреплению сложившихся профессиональных традиций;

– принятие первокурсниками Присяги, проведение занятий и торжественных вручений погон, присвоение первых званий в музеях боевой славы позволяет создать атмосферу единения поколений, вызвать чувство уважения и гордости к тем, кто пожертвовал свой жизнью на благо Отечества;

– проведение церемонии вручения дипломов об окончании вуза МВД на главной площади города повышает престиж профессии в глазах населения и вызывает собственное чувство гордости и достоинства у обучающихся.

– подготовка продукции наглядной агитации, например, стендов, на которых размещена актуальная информация с государственной, ведомственной символикой, символикой образовательной организации, материалы государственно-правовой направленности.

Таким образом, участие обучающихся в мероприятиях патриотичной направленности позволит сформировать патриотическую позицию курсанта вуза МВД в комплексе, привить чувство гордости за Отечество, осознание своей принадлежности к правоохранительной службе, уважения к подвигам старших поколений, формирование у молодежи активной жизненной гражданской позиции, негативного отношения к наркотикам, внутренней потребности к соблюдению здорового образа жизни.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Котляров, И.В. В поисках цивилизационного кода: социологические тренды / И.В. Котляров // Иппокрена. – 2016. – № 1.

2. Шинкевич, В.Е. Выраженность феномена патриотизма в курсантской среде Сибирского юридического института МВД России / В.Е. Шинкевич, Н.В. Маслодудова, А.С. Шерстяных // Вестник СибЮИ МВД России. – 2017. – №3(28).

3. Шаронов А.А. Анализ взглядов на понятия «патриотизм» и «активность» // Интернет-журнал «Мир науки». – 2016. – Том 4. – № 4 // <http://mir-nauki.com/PDF/12PDMN416.pdf> (дата обращения: 10.09.2020).

4. Героико-патриотическое воспитание как важная составная часть патриотического воспитания сотрудников ОВД : методические (практические) рекомендации. – Орел, 2013.

5. Аракелян, Г.Л. Сущность и особенности педагогического сопровождения формирования патриотической позиции курсантов МВД России / Г.Л. Аракелян, Т.С. Слободчикова, И.Л. Орехова // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2019. – № 6.

ТҮЙІН

Жұмыста Ресей Федерациясының Ішкі істер министрлігінің білім беру ұйымдарындағы студенттермен патриоттық жұмыстың негізгі бағыттары зерттеліп, олардың Отанға деген мақтанш сезімін дамытуға, олардың құқық қорғау қызметіне тиесілі екендігі туралы хабардар болуына және белсенді өмірлік азаматтық ұстанымын қалыптастыруға үлес қосылды.

РЕЗЮМЕ

В работе рассматриваются основные мероприятия патриотической работы с обучающимися в образовательных организациях МВД России, способствующие развитию чувства гордости за Отечество, осознанию своей принадлежности к правоохранительной службе и формированию активной жизненной гражданской позиции.

RESUME

The paper examines the main activities of patriotic work with students in educational organizations of the Ministry of Internal Affairs of Russia, contributing to the development of a sense of pride in the Fatherland, awareness of their belonging to the law enforcement service and the formation of an active life civic position.

МАЗМУНЫ=СОДЕРЖАНИЕ

Приветственное слово Главы Офиса программ ОБСЕ в Нур-Султане, Посла Д. Сабо	4
Нұр-Сұлтандағы ЕҚЫҰ Бағдарламалар офисінің басшысы, Елші Д. Сабонның құттықтау сөзі	6
Приветственное слово депутата Мажилиса Парламента Республики Казахстан В.И. Олейника	8
Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің заңнама және сот-құқықтық реформа Комитетінің мүшесі В.И. Олейниктің құттықтау сөзі	12
Приветственное слово председателя Комитета административной полиции МВД Республики Казахстан полковника полиции М.К. Баймукашева	17
Қазақстан Республикасы ПМ әкімшілік полиция комитетінің Төрағасы, полиция полковнигі М.К. Баймукашевтың құттықтау сөзі	19

1 СЕКЦИЯ.

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ЖӘНЕ ПО ӘКІМШІЛІК-ЮРИСДИКЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 1.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ И АДМИНИСТРАТИВНО- ЮРИСДИКЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОВД

Акылбекова А.Б., Бузаканова А.Б.

Ішкі істер органдарының бұқаралық ақпарат құралдарымен
профилактикалық жұмысты жүзеге асыруы

21

Амангельдиев Д.А., Қожахмет Ә.С.

Қылмыстық-атқару мекемелерінде сотталғандармен қылмыс
жасауды алдын алудың кейбір ерекшеліктері.....

27

Әбділі А.А., Жұмашев М.А. Ильяс Б.О.

Қоғамдық орындарда жасалатын әкімшілік құқық
бұзушылықтардың кейбір мәселелері

34

Будникова А.Б.

К вопросу о содержании административной ответственности
за потребление наркотических средств и психотропных веществ
в Российской Федерации.....

41

Бузаканова А.Б.	
Ішкі істер органдары қызметкерлерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігінің ерекшеліктері	46
Volkova I. V.	
The importance of the principle of presumption of innocence in law enforcement and judicial practice in cases of administrative offenses and problems associated with its implementation.....	55
Дудина Н.А.	
К вопросу о профилактике коррупционных правонарушений, совершаемых сотрудниками ОВД	60
Ильяс Б.О., Жұмашев М.А., Әбділі А.А.	
Отбасы-тұрмыстық қатынастар саласында құқық бұзушылықтың алдын алу	64
Искаков А.Е.	
Особенности отбора кандидатов на службу в органы внутренних дел	73
Кадацкий С.Н., Даиров С.М.	
Подросток и закон	81
Кишкентаев Е.Е., Даиров С.М.	
Кәмелетке толмағандардың қылмыс жасау ерекшеліктері және оларды ашу жолдары	86
Корнейчук С.В., Едрисова А.К.	
К вопросу об оптимизации штатной численности участковых инспекторов по делам несовершеннолетних: проблемы и перспективы развития	91
Қалқаманұлы Д., Хакимова И.С.	
Әкімшілік заңнаманың мәселелері	99
Медведева А.Н., Сағалиева А.М., Сейдахметова А.У.	
О некоторых вопросах взаимодействия полиции с институтами гражданского общества	104
Обернихина О.В.	
Понятие и критерии уголовного закона, иным образом улучшающего положение лица, совершившего преступление	108
Patsevich V.S.	
The distinction between migrants from other persons engaged in the territorial movement	114
Pshenichnykh A.V.	
About counteraction to offenses in the sphere of production and sale of consumer products that do not meet safety requirements	120
Рахметоллов А.К.	
К вопросу об информационно-учетных документах и правовой отчетности в обеспечении защиты прав предпринимателей	125

Савицкая О.С., Ибраева Н.Ж., Сарсенова К.А.	
Паспорттарды, жеке куәліктерді және басқа да жеке құжаттарды заңсыз алып қойғаны үшін заңды жауапкершілік.....	132
Сотникова Е.И.	
Роль органов внутренних дел в профилактике правонарушений среди несовершеннолетних.....	139
Федчук И.Л., Янчин В.О.	
Перспективы совершенствования деятельности участковых инспекторов милиции в Республике Беларусь.....	144

2 СЕКЦИЯ.

ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІНІҢ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫ МЕН ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН ОДАН ӘРІ ЖЕТІЛДІРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 2.

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ И ДАЛЬНЕЙШЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО, УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Айтуарова А.Б., Кушкимбаев А.А.	
К вопросу рассмотрения международного опыта противодействия коррупции сквозь призму его значения для Республики Казахстан ..	151
Акиев А.Р.	
Квалификация сбыта незаконно заготовленной древесины (ст. 191.1 УК РФ), сопряженной с контрабандой стратегически важных товаров и ресурсов (лесоматериалов) ст. 226.1 УК РФ.....	157
Ахпанов А.Н.	
Об институциональных и уголовно-процессуальных реформах в Послании-2020 Главы государства народу Казахстана	160
Аюпова Г.Ш.	
Уголовная ответственность за создание некоммерческой организации, посягающей на личность и права граждан: проблемные вопросы	166
Барбанов Н.Б., Матилан Р.О.	
Сравнительная характеристика оперативно-розыскной деятельности России и Казахстана: принципы, функции и задачи.....	173

Беркишев Е.О.	
Ішкі істер органдарының іздестіру жұмысындағы тұлғаны сәйкестендірудің жаңа технологиялары.....	177
Биекенов Н.А., Каракушев С.И., Амангельдиев Д.А.	
Пара алу: саралаудың теориялық сұрақтары.....	183
Босак Е.Е., Абрамова Н.Г., Осколков А.В.	
Домашний арест: от теории к практике.....	188
Буданова Л.Ю., Александрова О.П.	
Участие специалиста в уголовном судопроизводстве	193
Витовская Е.С.	
Аутрич как метод профилактики преступлений наркотической направленности	199
Владимиров Д.М.	
Общественная опасность преступлений экстремистской направленности, совершаемых с использованием информационно-телекоммуникационной сети «Интернет».....	206
Галиев С.Ж.	
Закон об оперативно-розыскной деятельности – стержень ее теории и практики.....	210
Donanov R.M.	
Conducting general operational search activities.....	218
Едресов С.А., Нурмаганбетова Ж.К.	
Сравнительный анализ приказного производства по законодательству Республике Казахстан с дознанием в сокращенной форме в Российской Федерации.....	221
Елеусизов С.Ж.	
Вопросы по организации теологической реабилитационной работы с осужденными в учреждениях уголовно-исполнительной системы.	225
Ермакова О.В.	
Сравнительно-правовое исследование мошенничества и его видов: перспективы развития уголовного законодательства Российской Федерации и Республики Казахстан.....	229
Железняк Н.С.	
Некоторые пути решения проблем в области содействия граждан органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность, в Российской Федерации.....	233
Iglikova S.D.	
Improvement problems of the Republic of Kazakhstan state agencies regulations for the animal and plant world protection	239
Кабдрашит А.А.	
Специфика детерминации и причинности торговли людьми.....	244

Қалқаманұлы Д., Новотеева С.А.	
Есірткі құралдарын, психотроптық заттарды немесе олардың аналогтарын, прекурсорларды насихаттаудың немесе заңсыз жарнамалаудың мазмұны мен мәнін айқындау.....	249
Қалқаманұлы Д., Сағалиева А.М., Базарбаева Ж.Д.	
Шет мемлекеттердің қылмыстық заңнамасында кәмететке толмағандарға қарсы жыныстық қылмыстар үшін қылмыстық жауапкершілік мәселелері.....	256
Махмадализода А.М.	
Соотношение ОРД и уголовного процесса	261
Мұқажанов А.Е., Әбділі А.А.	
Қылмыскердің тұлғасы криминалистикалық таным объектісі ретінде.....	264
Мұхамеджанов Е.О.	
Барымта қазақтардың далалық сот әділдігі жүйесіндегі іздестіру элементі ретінде	269
Мұхамеджанов Е.О.	
Жеке детективтік қызмет ішкі істер органдарының іздестіру жұмысының преспективтік элементі ретінде	274
Помогалова Ю.В., Прилепский В.М.	
Вопросы правового регулирования, раскрытия и расследования ятрогенных преступлений.....	279
Примаченок А.А., Духовник Ю.Е.	
Классификация ошибок в отношении потерпевшего, обуславливающихособенности квалификации совершенных деяний	283
Пулатова Ф.Ю.	
Преступность несовершеннолетних в Таджикистане.....	289
Рахмаджонзода Р.Р.	
Современное состояние уголовно-процессуальной науки	293
Салдарбек Н.	
Хаттама нысанындағы сотқа дейінгі тергеп-тексерудің мәселелері ..	298
Сартаев Ж.Н., Иманов К.С.	
Проблемы расследования и раскрытия уголовных правонарушений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств.....	307
Таджали Д.А.	
Реалии возбуждения уголовных дел судами в Таджикистане.....	313
Токжанов Е.Н.	
Қазақстан Республикасының жаңа ҚДЖК бойынша жедел бөлімшелердің іздестіру қызметінің құқықтық режимдері.....	317

<i>Tsyganova E.I.</i>	
The grounds for the criminalization of acts under art. 151.2 of the Criminal code of the Russian Federation.....	322
<i>Фаткулин И.О., Брылевский А.В.</i>	
К вопросу о проблеме алгоритмизации деятельности сотрудников органов внутренних дел на месте дорожно- транспортного происшествия	328
<i>Фисенко Д.Ю.</i>	
Некоторые проблемы привлечения сотрудников полиции к уголовной ответственности за применение физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия	334
<i>Хакимов Е.М., Кабенова А.С.</i>	
Қауіп Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде қылмыс ретінде.....	340
<i>Шахматов А.В., Карл А.М.</i>	
Понятие оперативно-розыскного мероприятия в Республике Казахстан	346
<i>Шашин Д.Г.</i>	
Прокурорский надзор за оперативно-розыскной деятельностью и последственная проверка: правовые пробелы, законность и обоснованность «прокурорского» повода к возбуждению уголовного дела	351
<i>Щербаков А.В.</i>	
Предупреждение противоправных действий спецконтингента, направленных против порядка управления в местах лишения свободы	358
<i>Юдаков К.И.</i>	
Законодательное определение понятия оперативно-розыскной деятельности.....	365

Якубова С.М., Жолдасбекова А.А.

О следственном суде как участнике уголовного судопроизводства 371

3 СЕКЦИЯ.

ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ЗАҢНАМАСЫ МЕН

ПЕНИТЕНЦИАРЛЫҚ ЖҮЙЕНІ ОДАН ӘРІ

ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 3.

ВОПРОСЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ

Гордополов А.Н.

К вопросу о злостном нарушителе режима отбывания наказания: сравнительно-правовой анализ законодательства Российской Федерации и Республики Казахстан..... 377

Исергенова А.К., Алимжиев А.А.

Некоторые вопросы развития института пробации в свете реализации правовой политики Республики Казахстан 381

Кажикова Г.Н., Жолдаскалиев С.М., Сүйеубаева З.М.

Қазақстан Республикасындағы пробация қызметінің процессуалдық сипаты туралы 388

Казак Б.Б., Волховский Р.А.

Некоторые аспекты организации предупреждения повторных преступлений лиц, состоящих на учете уголовно-исполнительных инспекций 394

Мұрат А., Қалқаманұлы М.

Түзеу жұмыстарын ұйымдастырудағы өзекті проблемалар және оларды жетілдіру жолдары 401

Латышева Л.А.

Международно-правовой опыт ресоциализации осужденных к лишению свободы женщин 405

Назарбекова Ұ.Қ.

Әйелдердің пенитенциарлық қылмысы туралы 410

Смирнова И.Н.

К вопросу об организации деятельности уголовно-исполнительных инспекций в русле современной политики россии в сфере исполнения наказаний без изоляции осужденного от общества 416

Тепляшин П.В.

Особенности государственного контроля за исполнением уголовных наказаний в Российской Федерации и Республике Казахстан 424

Тулкинбаев Н.А.	
Қылмыстық саясатты ізгілендірудің қазіргі кезеңінде әлеуметтік-құқықтық көмек көрсетудің негізгі бағыттары	430
Тулкинбаева Ш.Ж., Мендыбаева Д.Т.	
Сотталғандарды қайта әлеуметтендірудің шетелдік тәжірибесі	437
Шатов С.А.	
Предупреждение преступности несовершеннолетних, находящихся в условиях изоляции от общества	445

4 СЕКЦИЯ.

ПО-ЫН ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДА КӘСІБИ ІРІКТЕУ, ОҚЫТУ ЖӘНЕ КАДРЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ ДАМУ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ 4.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОТБОРА, ОБУЧЕНИЯ И РАЗВИТИЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦИАЛА В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ОВД

Абильмажинов М.Д., Таукенов Т.М.	
Некоторые аспекты обучения с табельным оружием слушателей в рамках раздела «Огневая подготовка»	450
Акимжанов Е.С., Ибраева Н.Ж., Сарсенова К.А.	
Академияның оқу үдерісінде жаңа білім беру технологияларын қолдану туралы.....	455
Ақылбеков А.Ә., Утенов Б.Қ.	
Жауынгерлік самбо ПМ оқу орындары курсанттарын психологиялық жағынан дайындаудың компоненті ретінде	459
Аужанов Р.К., Байғанин Т.Н.	
Отдельные вопросы законодательного регулирования прохождения службы в органах внутренних дел Республики Казахстан	464
Ахметова Г.Х., Бальшинова С.Т.	
ПО ведомствалық оқу орындарының білім алушылары арасында кәсіби коммуникацияны дамыту.....	469
Бейсембаева М.М., Иманбаев С.М.	
Совершенствование психолого-педагогических критериев отбора сотрудников правоохранительных органов Республики Казахстан ...	473
Бекжанова Е.Н.	
Совершенствование коммуникативно-речевых компетенций сотрудников органов внутренних дел в системе повышения квалификации	479

Бекк А.А.

Специальное психофизиологическое исследование с использованием полиграфа в ходе профессионально-психологического отбора в рамках профилактики нарушений служебной дисциплины 485

Биекенов Н.А., Нурушев А.Ж., Каракушев С.И.

Новые формы отбора кадров для органов внутренних дел Республики Казахстан 491

Галимова М.А., Мамай Е.А., Гуляева О.Б.

К вопросу об укреплении служебной дисциплины и законности в органах внутренних дел 495

Заварыко В.В.

Психологическая подготовка сотрудников ОВД при выполнении профессиональных задач 501

Колдыбаев С.А.

Об использовании морально-психологических подходов в процессе подбора и расстановки кадров в органах ОВД 509

Лисихина Н.В.

Актуальные проблемы, возникающие при оказании первой помощи сотрудниками полиции 512

Маслодудова Н.В.

Воспитание гражданского патриотизма в курсантской среде как важнейшая задача подготовки будущих специалистов правоохранительных органов 518

Медведева А.Н., Сағалиева А.М.

Әкімшілік-құқықтық пәндерді оқытудың негізгі әдістемелері туралы 524

Москаленко Г.Е.

Учение о праве и солидарности М.М. Ковалевского 530

Мухлыгина Т.В., Жуматов К.Е.

Қазақстан Республикасы ПІМ білім беру мекемелерінде атыс даярлығын оқытудың практикаға бағытталған бағыты туралы мәселеге 533

Наурызбаева А.К.

Доверие населения как фактор повышения социального статуса органов внутренних дел Республики Казахстан 538

Оразов А.Х., Толыкпаев Е.Ж.

Кешенді тапсырмаларды орындау барысында курсанттардың креативті ойлауын қалыптастыру 545

Pletnev E.A.

On the aspect of research skills of the university students 550

Распопин Е.В., Шаламов В.В.	
Проблемы психологической диагностики сотрудников и кандидатов на службу в правоохранительные органы	557
Рудакова Е.Н., Тетерятников Н.Ю.	
Качество набора курсантов в образовательные организации МВД России (на примере СибЮИ МВД России)	562
Самойлик Н.А.	
Влияние рефлексии на формирование профессионально-ценностных ориентаций курсантов ведомственных вузов ФСИН России	568
Сартаев Ж.Н., Митяев А.И., Серов И.А.	
Нейрофизиологические расстройства и суициды среди военнослужащих	576
Сметановский А.Ю., Смышляев А.С.	
Основные способы обеспечения практической направленности первоначальной подготовки лиц, впервые поступающих на службу в подразделения административной полиции	582
Султанов Б.Д.	
Ведомстволық жоғарғы оқу орындарында орыс тобының курсанттары үшін кәсіби қазақ тілін оқыту мәселелері.....	588
Турсумбаева Н.Ж.	
Күрделі кәсіби жағдайларда ПО қызметкерінің тұрақтылығы.....	593
Шерстяных А.С.	
Основные мероприятия патриотической работы с обучающимися в образовательных организациях МВД России.....	597

Авторлардың назарына!

Авторлар мақалаларының мазмұнына, фактілердің, цитаталардың, статистикалық деректердің, жалқы есімдердің, географиялық атаулардың және т.б. ақиқаттығына жауапты.

Вниманию авторов!

Авторы несут ответственность за содержание статей, за достоверность фактов, цитат, статистических данных, имен

*Ғылыми басылым
Научное издание*

**«ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ
ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ ЖӘНЕ ҚЫЗМЕТІ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ»**

*Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы материалдары
2020 жылғы 23 қазан*

Материалы Международной научно-практической конференции
**ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ
ДЕЛ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ**
23 октября 2020 года

**ORGANIZATION AND ACTIVITY
OF THE INTERNAL AFFAIRS BODIES
ON THE MODERN STAGE:
PROBLEMS AND WAYS OF SOLVING THEM**
*Materials of the International scientific and practical conference
October 23, 2020*

Редакторлары Садвакасова З.С., Айтмағанбетова Г.Б.
Түзетушісі Қорғанбек Х.Ғ.

Жүйе талаптары: процессоры Intel Core i3 және одан көп ДК; 512 Мб және одан көп; дискжетек CD/DVD – ROM; Microsoft Windows XP және одан жоғары; SVGA 800x600.16 bit және одан көп; Internet Explorer; Adobe Acrobat Reader 8.0 және одан жоғары.

Систем. требования: ПК с процессором Intel Core i3 и более; 512 Мб и более; CD/DVD–ROM дисковод; Microsoft Windows XP и выше; SVGA 800x600.16 bit и более; Internet Explorer; Adobe Acrobat Reader 8.0 и выше.

Пайдалануға 2020 ж. 21.12. қол қойылды.
Көлемі 40 б.т. Таралымы 10 дана.

ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы
110005, Қостанай қ., Абай даңғылы, 11